

Saurashtra University

Re – Accredited Grade 'B' by NAAC
(CGPA 2.93)

Sitapara, Satyen P., 2011, “સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ સહકારી બેંકોની ધીરાણ પદ્ધતિના મૂલ્યાંકનનો એક વિશ્લેષણાત્મક અભ્યાસ”, thesis PhD, Saurashtra University

<http://etheses.saurashtrauniversity.edu/id/eprint/762>

Copyright and moral rights for this thesis are retained by the author

A copy can be downloaded for personal non-commercial research or study, without prior permission or charge.

This thesis cannot be reproduced or quoted extensively from without first obtaining permission in writing from the Author.

The content must not be changed in any way or sold commercially in any format or medium without the formal permission of the Author

When referring to this work, full bibliographic details including the author, title, awarding institution and date of the thesis must be given.

Saurashtra University Theses Service
<http://etheses.saurashtrauniversity.edu>
repository@sauuni.ernet.in

મહાશોધ નિબંધ
[THESIS]

“સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ સહકારી બેંકોની ધીરાણ પદ્ધતિના મૂલ્યાંકનનો
એક વિશ્લેષણાત્મક અભ્યાસ”

An Analytical Study of
Advances Performance Evaluation of Co-operative Banks
(A Special Research to Saurashtra Region)

રજૂઆત સંદર્ભ
સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી રાજકોટ વાણિજ્ય વિદ્યાશાળામાં
પી.એચ.ડી.ની પદવી માટે

શોધછાત્ર
શ્રી સત્યેન પી. સિતાપરા
કા.આચાર્ય
શ્રી વિવેક વિદ્યા વિકાસ ટ્રસ્ટ અમરેલી સંચાલિત
કોમર્સ એન્ડ બી.બી.એ.કોલેજ
અમરેલી

માર્ગદર્શક
ડૉ. એચ. એમ. શાહ
પ્રિન્સિપાલશ્રી
કે.કે.પારેખ કોમર્સ કોલેજ
અમરેલી

ડિસેમ્બર –૨૦૧૧

પ્રમાણપત્ર

આથી પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવે છે કે, પ્રસ્તુત મહાશોધ નિબંધ "સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ સહકારી બેંકોની ધીરાણ પદ્ધતિનાં મૂલ્યાંકનનો એક વિશ્લેષણાત્મક અભ્યાસ" શ્રી સત્યેનકુમાર પરસોતમભાઈ સિતાપરા દ્વારા સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી-રાજકોટ, વાણિજ્ય વિદ્યાશાખામાં પી.એચ.ડી.ની પદવી માટે મારા માર્ગદર્શન હેઠળ તૈયાર કરીને રજૂ કરવામાં આવેલ છે. મારી જાણકારી અને માન્યતા પ્રમાણે આ સંશોધન આ અગાઉ અન્ય કોઈપણ બીજી યુનિવર્સિટી કે આ યુનિવર્સિટી સમક્ષ કોઈપણ પ્રકારની પદવી કે શૈક્ષણિક ઉપાધી માટે રજૂ કરવામાં આવેલ નથી.

માર્ગદર્શક

ડૉ. એચ. એમ. શાહ

પ્રિન્સિપાલ

કે.કે.પારેખ કોમર્સ કોલેજ

અમરેલી

ઊવેદન-૧

આથી હું સત્યેનકુમાર પરસોતમભાઈ સિતાપરા જાહેર કરુ છું કે, "સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ સહકારી બેંકોની ધીરાણ પદ્ધતિનાં મૂલ્યાંકનનો એક વિશ્લેષણાત્મક અભ્યાસ" શીર્ષક અંતર્ગત હું જે મહાશોધ નિબંધ રજૂ કરું છું તે એક મૌલિક સંશોધન છે. તેના વડે મે અગાઉ કોઈપણ યુનિવર્સિટી કે બોર્ડની કોઈપણ વિદ્યાશાખામાં કોઈપણ પ્રકારની પદવી કે શૈક્ષણિક ઉપાધી પ્રાપ્ત કરેલ નથી.

સ્થળ : અમરેલી

તારીખ : ૧૨/૧૨/૨૦૧૧

(એસ. પી. સિતાપરા)

સંશોધક

ઊવેદન-૨

પ્રસ્તુત મહાશોધ નિબંધમાં નાણાકિય અને ધીરાણના પરિબળોનું પૃથ્થકરણ અને તુલનાત્મક અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો છે. આ માટે મહદઅંશે ગૌણ માહિતી અને સહાયક માહિતીનો સંયુક્ત ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. ગૌણ માહિતી અને સહાયક માહિતીમાં સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રના વિવિધ જીલ્લાઓની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોના વાર્ષિક અહેવાલો, પ્રગટ કરાયેલી માહિતી, મેનેજરો, અધીકારીઓ, સંચાલકોના અભિપ્રાયો, વિવિધ સંદર્ભ પુસ્તકો, સામયિકો, સહકારી પ્રકાશનો, સેમિનારોમાંથી પ્રાપ્ત થતી માહિતી, તેમજ ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘ દ્વારા પ્રસિદ્ધ થતાં પુસ્તકોનો ઉપયોગ આ મહાનિબંધ માટે કરવામાં આવેલ છે.

સ્થળ : અમરેલી

તારીખ : ૧૨/૧૨/૨૦૧૧

(એસ. પી. સિતાપરા)

સંશોધક

ઝલા સ્વીકાર

ભારત આઝાદ થયા બાદ ઝડપી આર્થિક વિકાસ સાધવા માટે અને અર્થતંત્રને વધારે ગતિશીલ બનાવવા માટે આયોજનબદ્ધ વિકાસની વ્યવસ્થા કરવામાં આવેલ છે. સમાજવાદી સમાજરચનાનું સર્જન કરવાનાં અનેકવિધ પગલાઓમાં સહકારી પ્રવૃત્તિના વિકાસને એક મહત્વના સાધન તરીકે સ્વીકારેલ છે. ગ્રામીણ કક્ષાએ રહેલા સમાજનાં નિમ્ન સ્તરનાં લોકોમાં જો કાંતિ લાવવી હશે તો સહકારનો સ્વીકાર અનિવાર્ય બને છે.

આ મહાનિબંધમાં સહકારી પ્રવૃત્તિના ઉદભવની સાથે સાથે વિવિધ તબક્કાઓ દરમિયાન થયેલ વિકાસ, ભારત સરકારે નિમેલ વિવિધ સમિતિઓએ કરેલા સૂચનો અને સહકારી બેંકોનું માળખું, કાર્યો, હેતુઓ, તેમજ સંશોધનના અનુસંધાને થયેલા પુરોગામી સંશોધનોને ટૂંકમાં સમાવવામાં આવ્યા છે. દેશની સહકારી પ્રવૃત્તિની સાથે તેનો પરિચય આપવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની પાંચ જિલ્લાઓની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં નાણાકીય પત્રકોની વિસ્તૃત છણાંવટ કરવામાં આવી છે. આ ઉપરાંત સહકારના સિદ્ધાંતો અને તેના અમલીકરણમાં રહેલી મુશ્કેલીઓ બેંકનાં સંદર્ભ જાણવાનો પ્રયાસ થયેલ છે. આ સમગ્ર અભ્યાસ દ્વારા કેટલીક રસપ્રદ માહિતી જાણવા મળી છે.

કોઈપણ સંશોધનકાર્ય શૈક્ષણિક વિકાસયાત્રા સમાન હોવાથી માત્ર સંશોધકના પ્રયત્નો જ સિમિત રહે તેવું બનતું નથી. તેમાં પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે વિવિધ પ્રકાર અને કક્ષાનો સાથ સહકાર જરૂરી બનતો હોય છે. અને સંશોધનની પૂર્ણતાએ તેઓની આભાર નોંધ લેવી ઘટે જ.

સર્વપ્રથમ હું મારા માર્ગદર્શકને આભારની લાગણી વ્યક્ત કરતા વંદન કરુ છુ કે જેઓએ, મને આ સંશોધનકાર્ય હાથ ધરવાની પ્રેરણા આપી, એટલુજ નહીં મારા પી.એચ.ડી.નાં નોંધણી કાર્યથી શરૂ કરીને અભ્યાસના નિબંધ પૂર્ણ કરવા સુંધીના ગાળામાં મને સતત માર્ગદર્શન પુરું પાડ્યું છે. મારી અનુકુળતા, પ્રતિકુળતા, મુંજવણો જેવા દરેક પાસાઓ અને પરિબળોમાં સતત પ્રોત્સાહન અને માર્ગદર્શનને પરિણામે કાર્ય ઉત્સાહ જળવાયો. તેઓના મૂલ્યવાન સૂચનો અને દિશાસૂચન તથા દોરવણી વગર મારુ આ સંશોધનકાર્ય શક્ય બન્યું ન હોત, એવા મારા માર્ગદર્શક ડૉ. એચ. એમ. શાહ સાહેબનું ઋણ ચૂકવી શકું તેમ નથી, ત્યારે આભાર કયા શબ્દમાં માનવો તે મારા માટે હમેશાં પ્રશ્નાર્થ રહેશે?

આ સંશોધન કાર્યમાં શરૂ કરવામાં અને સંશોધનના દરેક તબક્કે મારી કાળજી લેતા મારા આત્મીય પરામર્શક ડૉ. પ્રતાપસિંહ એલ. ચૌહાણ સાહેબ (ડીનશ્રી મેનેજમેન્ટ ફેકલ્ટી અને અધ્યક્ષ આર. ડી. ગાર્ડી ઇન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ બીઝનેસ મેનેજમેન્ટ, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી, રાજકોટ) નો ઋણ સ્વીકાર કરુ છું. પ્રેરણા, પ્રોત્સાહન, પરામર્શનાં પ્રતિક ડૉ. પ્રતાપસિંહ ચૌહાણ સાહેબ પ્રત્યે પુનઃ આભારની લાગણી વ્યક્ત કરુ છું. મારા આવા જ અન્ય વિદ્વાન પ્રા.ડૉ.દક્ષાબેન સી.ગોહેલ (ડીનશ્રી કોમર્સ ફેકલ્ટી, અધ્યક્ષશ્રી વાણિજ્ય ભવન સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી, રાજકોટ) હંમેશા મને પ્રોત્સાહન આપતાં રહ્યા છે. તેમનો અંહી આ તબક્કે હું જેટલો આભાર માનુ તેટલો ઓછો છે.

આ ઉપરાંત કોમર્સ ડિપાર્ટમેન્ટના ડૉ.શૈલેશકુમાર જે પરમાર સાહેબ, તથા બિઝનેસ મેનેજમેન્ટ ડિપાર્ટમેન્ટના ડૉ. સંજયકુમાર ભાયાણી સાહેબ તેમજ તમામ અન્ય ફેકલ્ટી મેમ્બરનો હું આભાર વ્યક્ત કરુ છું. આ સંશોધનકાર્યમાં મારી સંસ્થાના અધ્યક્ષ પરમ આદરણીય વડીલશ્રી એમ.ડી. સિતાપરા સાહેબ તરફથી મને ખુબજ પ્રેરણા, હૂંફ અને આર્શિવાદ મળેલ છે. આ તકે હું તેમને વંદન કરુ છું. સાથે જ મારી સંસ્થાના મારા સહઅધ્યાપકો તથા બિનશૈક્ષણિક કર્મચારી ગણનો સહાય બદલ મિત્રભાવે આભાર વ્યક્ત કરુ છું.

સાથે જ પ્રા.ડૉ.દીલીપ જોષી સાહેબ (પાલીતાણા), ડૉ.પંકજ ત્રિવેદી સાહેબ (અમરેલી), ડૉ.જે.ડી.સાવલીયા સાહેબ (અમરેલી), પ્રા.બી.એમ.દોશી સાહેબ (અમરેલી) પ્રા.જે.એમ.તળાવીયા સાહેબ (અમરેલી), પ્રા.એમ.એમ.પટેલ સાહેબ (અમરેલી), પ્રા.રાજેશ આચાર્ય સાહેબ (ધારી), પ્રા.હરેશ બાવીશી (અમરેલી), પ્રા.આઈ જે. શાહ સાહેબ (અમરેલી), પ્રા.બી.વી.પરમાર સાહેબ (અમરેલી), પ્રા.વાય.વી.શુક્લ સાહેબ (અમરેલી), પ્રા.એમ.આર.વાકોતર (અમરેલી), પ્રા. પુરોહિત સાહેબ (બાબરા), પ્રા. અલ્કેશભાઈ અમરેલીયા (બાબરા) નો આ તકે ઋણ સ્વીકારુ છું.

સંશોધનકાર્યમાં વિવિધ પ્રકારની આંકડાકીય માહિતી મેળવવામાં વિવિધ સંસ્થાઓની મદદ લીધેલ છે. જેમાં અમરેલી જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. ના મેનેજર શ્રી બી.એસ.કોઠિયા સાહેબ, વઘાસિયા સાહેબ, ભાવનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.ના મેનેજરશ્રી એન.એમ.ચલાણિયા સાહેબ, જામનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.ના મેનેજરશ્રી જે.સી.પંડયા સાહેબ, એડી.મેનેજરશ્રી એસ.એસ.ત્રિવેદી સાહેબ, જૂનાગઢ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.ના મેનેજરશ્રી વાળા સાહેબ, શ્રી સી.કે.પટેલ સાહેબ, રાજકોટ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી

બેંક લી.નાં જનરલ મેનેજરશ્રી સી.એન.તારપરા સાહેબ, વહિવટી મેનેજરશ્રી કે.આર.વેકરીયા સાહેબ તથા કર્મચારી મિત્રો, તથા ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘ અમદાવાદના એકઝીક્યુટીવ ઓફીસર શ્રી વિષ્ણુભાઈ પટેલ, તથા સહકારી વ્યવસ્થાપન કેન્દ્ર રાજકોટના પ્રિન્સિપાલ શ્રી એમ.એ.શેરસીયા, ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘના (સી.ઈ.આઈ.) અને પરમ મિત્ર શ્રી પ્રવિણભાઈ વાગડીયાએ ઉત્સાહપૂર્વક માર્ગદર્શન અને માહિતી પુરી પાડી, સહકાર આપેલ છે. તેમનો હું ઋણ સ્વીકારી આભારી બનું છું. આ ઉપરાંત ગુજરાતની સહકારી શિક્ષણ અને તાલિમ પ્રવૃત્તિનાં હાર્દ સમાન ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘના માનદ મંત્રીશ્રી પરમ આદરણિય વડિલશ્રી જીવરાજભાઈ વાગડિયાના આશિર્વાદથી આસંશોધનકાર્ય પૂર્ણતા સુધી પહોંચાડેલ છે.

કોઈપણ સંશોધન કાર્યમાં સંશોધકનાં પરિવારજનોનો આશિર્વાદ, ત્યાગ અને પ્રેમની ભાવના પાયાની ઈંટ સમાન હોય છે. આ સંશોધનકાર્ય મારા પિતાશ્રી તથા માતૃશ્રીના આશિર્વાદ, પ્રેમ, લાગણી તથા, જીવનસંગીની વર્ષા સિતાપરાના ઉત્કૃષ્ટ પ્રેમભાવની, યાદ સાથે નોંધ લઉં છું. સમગ્ર સંશોધન કાર્યમાં ચિ.જતિન, ચિ.નેહલનો સહજ પ્રેમભાવ તથા ચિ.હાર્ત, ચિ.ક્રિશ, ચિ.ધ્યેયના બાળ સહજ તોફાનોએ આ કાર્યને થાક લાગવા દીધો નથી, તેમજ સમગ્ર પરિવારના સમય, પ્રેમ, અને ત્યાગનાં પરિણામ સ્વરૂપેજ આ કાર્ય સફળ થયું છે. આ તકે મારા પરિવારજનોનો હું અંતઃકરણથી આભાર વ્યક્ત કરું છું.

પ્રસ્તુત સંશોધનકાર્યને કોમ્પ્યુટરની કડીએ મુદ્રિત કરી ફળીભૂત કરવામાં સહયોગી તેવા મારૂતિ કોમ્પ્યુટર્સનાં સંચાલકશ્રી મહેશભાઈ દૂધાતનો પણ આભાર માનું છું.

અંતમાં મારા સંશોધનકાર્યમાં મદદ કરનારા મારા સર્વે નામી, અનામી મિત્રો તથા સગા સબંધીઓનો આભાર માનું છું.

આમ અનેક દિશાઓમાંથી મને સાથ અને સહકાર મળ્યો છે તેમ છતાં જે કંઈ ક્ષતિઓ રહી જવા પામી હોય તે મારી મર્યાદાને લીધે હશે. તેનો સ્વીકાર કરી વિરમૂ છું.

અસ્તુ.....

સ્થળ : અમરેલી

(એસ. પી. સિતાપરા)

તારીખ : ૧૨/૧૨/૨૦૧૧

સંશોધક

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	પ્રકરણ	પૃષ્ઠ
પ્રકરણ-૧ સહકાર અને સહકારી પ્રવૃત્તિ		૧-૪૯
૧.૧ પ્રસ્તાવના		૨
૧.૨ સહકારી વ્યવસ્થાનું અગત્યનું સ્વરૂપ.		૫
૧.૩ સહકારનો અર્થ.		૫
૧.૪ સહકારની વ્યાખ્યા		૯
૧.૫ સહકારની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ અને તેના પર આધારીત સિદ્ધાંતો.		૧૪
૧.૬ વિશ્વમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ		૧૭
૧.૭ ભારતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ		૩૮
૧.૮ ભારતમાં આધુનિક સ્વરૂપની સહકારી પ્રવૃત્તિનો પ્રારંભ		૪૦
૧.૯ ગુજરાતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનો ઉદભવ અને વિકાસ		૪૧
૧.૧૦ ગુજરાતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનો વિકાસ, પ્રવાહો, પ્રશ્નો		૪૪
૧.૧૧ સમાપન		૪૭
પ્રકરણ-૨ સહકારી બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ		૫૦-૯૩
૨.૧ બેંક શબ્દની વ્યુત્પત્તિ		૫૧
૨.૨ બેંકનો અર્થ અને વ્યાખ્યાઓ		૫૩
૨.૩ બેંકના કાર્યો, મહત્વ અને માળખું		૫૫
૨.૪ રાષ્ટ્રીય સ્તરે બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ		૬૩
૨.૫ સહકારી બેંકિંગ માળખું		૬૫
૨.૬ ભારતમાં સહકારી બેંકોનો ઉદભવ અને વિકાસ		૬૫
૨.૭ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો		૭૭
૨.૮ જીલ્લા સહકારી બેંકોના ઉદ્દેશો/હેતુઓ		૭૮

૨.૯ જિલ્લા સહકારી બેંકોના કાર્યો	૮૦
૨.૧૦ જિલ્લા સહકારી બેંકનું કાર્યક્ષેત્ર	૮૨
૨.૧૧ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકની પ્રવૃત્તિઓ	૮૩
૨.૧૨ જિલ્લા સહકારી બેંકનું વ્યવસ્થાતંત્ર	૮૫
૨.૧૩ ગુજરાત રાજ્યમાં જિલ્લા સહકારી બેંકો	૮૬
૨.૧૪ સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની સમસ્યાઓ	૮૮

પ્રકરણ-૩ સંશોધનની પદ્ધતિ

૯૪-૧૧૨

૩.૧ પ્રસ્તાવના	૯૫
૩.૨ સમસ્યા કથન	૯૬
૩.૩ સંશોધનના સંદર્ભે થયેલા પૂરોગામી અભ્યાસો	૯૬
૩.૪ સંશોધન અભ્યાસના હેતુઓ	૧૦૦
૩.૫ અભ્યાસની ઉત્કલ્પનાઓ	૧૦૧
૩.૬ નમૂના પસંદગી અને અભ્યાસનો સમયગાળો	૧૦૧
૩.૭ માહિતીનું એકત્રીકરણ	૧૦૨
૩.૮ પારિભાષિક શબ્દો	૧૦૨
૩.૯ અભ્યાસ માટે ઉપયોગમાં લીધેલ માપો અને પદ્ધતિઓ	૧૦૪
૩.૧૦ સંશોધન અભ્યાસનું મહત્વ	૧૦૯
૩.૧૧ પ્રકરણ આયોજન	૧૧૦
૩.૧૨ ભાવી અભ્યાસ વિસ્તાર	૧૧૨
૩.૧૩ સંશોધનની મર્યાદાઓ	૧૧૨

પ્રકરણ-૪ સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનો

ઈતિહાસ અને વિકાસ

૧૧૩-૧૩૩

૪.૧ અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક અમરેલી	૧૧૪
૪.૨ ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક ભાવનગર	૧૧૮

૪.૩ જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક જામનગર	૧૨૨
૪.૪ જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક જૂનાગઢ	૧૨૫
૪.૫ રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક રાજકોટ	૧૨૯

**પ્રકરણ-૫ સોરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી
બેંકોનો અભ્યાસ**

૧૩૪-૩૦૧

૫.૧ પ્રસ્તાવના.	૧૩૫
૫.૨ સભાસદ	૧૩૬
૫.૩ શેરભંડોળ	૧૪૩
૫.૪ થાપણો	૧૫૦
૫.૫ ધીરાણ	૧૫૭
૫.૬ કરજ	૨૨૦
૫.૭ નફા-ખોટ	૨૨૮
૫.૮ ફંડ (ભંડોળ)	૨૫૬
૫.૯ આવક-ખર્ચ	૨૬૩
૫.૧૦ આંતર સબંધ	૨૭૪

પ્રકરણ-૬ સંશોધન, તારણો અને સૂચનો

૩૦૨-૩૨૨

૬.૧ પ્રસ્તાવના	૩૦૩
૬.૨ તારણો સારાંશ	૩૦૩
૬.૩ ઉત્કલ્પનોઓ અને તે અંગેનાં તારણો	૩૧૫
૬.૪ સૂચનો	૩૧૮

સંદર્ભસૂચિ

૩૨૩-૩૨૯

પરિશિષ્ટ

૩૩૦-૩૩૯

કોષ્ટક સૂચિ

કોષ્ટક નંબર	કોષ્ટકનું નામ	પાના નંબર
૧.૧	ગુજરાત રાજ્યમાં સહકારી મંડળીઓની પ્રગતિ	૪૩
૧.૨	TRENDS OF COOPERATIVE MOVEMENT IN GUJARAT	૪૬
૨.૧	પ્રાથમિક સહકારી ધીરાણ મંડળીઓનો વિકાસ	૬૭
૨.૨	ગુજરાત રાજ્યમાં આવેલ સહકારી મંડળીઓના પ્રકારવાર સંખ્યા દર્શાવતું પત્રક	૮૭
૨.૩	ભારત-ગુજરાત-સૌરાષ્ટ્રની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની વર્ષ ૨૦૦૨-૨૦૦૩ની તુલનાત્મક સ્થિતિ	૯૧
૪.૧	અમરેલી જી.મ.સહકારી બેંક લી. નાં અગત્યના નિર્દેશકો	૧૧૭
૪.૨	ભાવનગર જી.મ.સહકારી બેંક લી. નાં અગત્યના નિર્દેશકો	૧૨૧
૪.૩	જામનગર જી.મ.સહકારી બેંક લી. નાં અગત્યના નિર્દેશકો	૧૨૪
૪.૪	જૂનાગઢ જી.મ.સહકારી બેંક લી. નાં અગત્યના નિર્દેશકો	૧૨૮
૪.૫	રાજકોટ જી.મ.સહકારી બેંક લી. નાં અગત્યના નિર્દેશકો	૧૩૨
૪.૬	સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જીલ્લા સહકારી બેંકો	૧૩૩
૫.૧	સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જીલ્લા સહકારી બેંકોની સભાસદો અંગેની માહિતી દર્શાવતું પત્રક	૧૩૭
૫.૨	સભાસદોની પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક	૧૪૦
૫.૩	સભાસદોના સૂચકાંક દર્શાવતું પત્રક	૧૪૦
૫.૪	સભાસદોની ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૧૪૧
૫.૫	સભાસદોની ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૧૪૨
૫.૬	સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જીલ્લા સહકારી બેંકોની શેરભંડોળની માહિતી દર્શાવતું પત્રક	૧૪૪
૫.૭	શેરભંડોળનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક	૧૪૪
૫.૮	શેરભંડોળની માહિતીનું સૂચકાંક દર્શાવતું પત્રક	૧૪૫
૫.૯	શેરભંડોળનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૧૪૮
૫.૧૦	શેરભંડોળનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૧૪૯
૫.૧૧	સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જીલ્લા સહકારી બેંકોની થાપણ વિષયક માહિતી દર્શાવતું પત્રક	૧૫૨
૫.૧૨	થાપણનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક	૧૫૨

કોષ્ટક નંબર	કોષ્ટકનું નામ	પાના નંબર
પ.૧૩	થાપણની માહિતીનું સૂચકઆંક દર્શાવતું પત્રક	૧૫૩
પ.૧૪	થાપણોનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૧૫૫
પ.૧૫	થાપણોનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૧૫૬
પ.૧૬	અમરેલી ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદત અને કરેલ કુલ ધીરાણની માહિતી	૧૬૦
પ.૧૭	કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી	૧૬૧
પ.૧૮	અમરેલી ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. ની ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાત અંગેની માહિતી	૧૬૩
પ.૧૯	ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી	૧૬૪
પ.૨૦	અમરેલી ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. ની વર્ષ દરમ્યાનની બાકી ધીરાણની માહિતી	૧૬૫
પ.૨૧	બાકી ધીરાણની પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર અને સૂચકઆંક દર્શાવતું કોષ્ટક	૧૬૬
પ.૨૨	અમરેલી ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. નું કુલ ધીરાણ-વસુલાત અને બાકી લેણું તે પૈકી મુદતવિતી બાકીની માહિતી દર્શાવતું કોષ્ટક	૧૬૮
પ.૨૩	અમરેલી ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક	૧૭૦
પ.૨૪	અમરેલી ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક	૧૭૧
પ.૨૫	ભાવનગર ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદત અને કરેલ કુલ ધીરાણની માહિતી	૧૭૨
પ.૨૬	ભાવનગર ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી	૧૭૩
પ.૨૭	ભાવનગર ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. ની ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાત અંગેની માહિતી	૧૭૫
પ.૨૮	ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી	૧૭૬

કોષ્ટક નંબર	કોષ્ટકનું નામ	પાના નંબર
પ.૨૯	ભાવનગર ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લી. ની વર્ષ દરમ્યાનની બાકી ધીરાણની માહિતી	૧૭૭
પ.૩૦	બાકી ધીરાણનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર અને સૂચકઆંક દર્શાવતું કોષ્ટક	૧૭૮
પ.૩૧	કુલ ધીરાણ-વસુલાત અને બાકી લેણું તે પૈકી મુદતવિતી બાકીની માહિતી દર્શાવતું કોષ્ટક	૧૮૦
પ.૩૨	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક	૧૮૨
પ.૩૩	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક	૧૮૩
પ.૩૪	જામનગર ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદત અને કરેલ કુલ ધીરાણની માહિતી	૧૮૪
પ.૩૫	કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી	૧૮૫
પ.૩૬	ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાત અંગેની માહિતી	૧૮૭
પ.૩૭	ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી	૧૮૮
પ.૩૮	જામનગર ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. ની વર્ષ દરમ્યાનની બાકી ધીરાણની માહિતી	૧૮૯
પ.૩૯	બાકી ધીરાણનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર અને સૂચકઆંક દર્શાવતું કોષ્ટક	૧૯૦
પ.૪૦	કુલ ધીરાણ-વસુલાત અને બાકી લેણું તે પૈકી મુદતવિતી બાકીની માહિતી દર્શાવતું કોષ્ટક	૧૯૨
પ.૪૧	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક	૧૯૪
પ.૪૨	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક	૧૯૫
પ.૪૩	જૂનાગઢ ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદત અને કરેલ કુલ ધીરાણની માહિતી	૧૯૬
પ.૪૪	કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી	૧૯૭

કોષ્ટક નંબર	કોષ્ટકનું નામ	પાના નંબર
પ.૪૫	ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાત અંગેની માહિતી	૧૯૯
પ.૪૬	ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી	૨૦૦
પ.૪૭	જૂનાગઢ ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. ની વર્ષ દરમ્યાનની બાકી ધીરાણની માહિતી	૨૦૧
પ.૪૮	બાકી ધીરાણની પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર અને સૂચકઆંક દર્શાવતું કોષ્ટક	૨૦૨
પ.૪૯	કુલ ધીરાણ-વસુલાત અને બાકી લેણું તે પૈકી મુદતવિતી બાકીની માહિતી દર્શાવતું કોષ્ટક	૨૦૪
પ.૫૦	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક	૨૦૬
પ.૫૧	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક	૨૦૭
પ.૫૨	રાજકોટ ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદત અને કરેલ કુલ ધીરાણની માહિતી	૨૦૮
પ.૫૩	કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી	૨૦૯
પ.૫૪	ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાત અંગેની માહિતી	૨૧૧
પ.૫૫	ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી	૨૧૨
પ.૫૬	રાજકોટ ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. ની વર્ષ દરમ્યાનની બાકી ધીરાણની માહિતી	૨૧૩
પ.૫૭	બાકી ધીરાણની પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર અને સૂચકઆંક દર્શાવતું કોષ્ટક	૨૧૪
પ.૫૮	કુલ ધીરાણ-વસુલાત અને બાકી લેણું તે પૈકી મુદતવિતી બાકીની માહિતી દર્શાવતું કોષ્ટક	૨૧૬
પ.૫૯	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક	૨૧૮
પ.૬૦	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક	૨૧૯

કોષ્ટક નંબર	કોષ્ટકનું નામ	પાના નંબર
પ.૬૧	સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જિલ્લા સહકારી બેંકોની કરજ વિષયક માહિતી દર્શાવતું પત્રક	૨૨૨
પ.૬૨	સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જિલ્લા સહકારી બેંકોનાં કરજનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક	૨૨૨
પ.૬૩	સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જિલ્લા સહકારી બેંકોના કરજની માહિતીનું સૂચકાંક દર્શાવતું પત્રક	૨૨૩
પ.૬૪	સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જિલ્લા સહકારી બેંકોના કરજની ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૨૨૬
પ.૬૫	સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જિલ્લા સહકારી બેંકોનાં કરજની ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૨૨૭
પ.૬૬	સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જિલ્લા સહકારી બેંકોની નફા-ખોટની માહિતી દર્શાવતું પત્રક	૨૩૧
પ.૬૭	જિલ્લા સહકારી બેંકોનાં નફા-ખોટનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક	૨૩૧
પ.૬૮	જિલ્લા સહકારી બેંકોના નફા-ખોટની માહિતીનું સૂચકાંક દર્શાવતું પત્રક	૨૩૨
પ.૬૯	નફા-ખોટનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૨૩૪
પ.૭૦	નફા-ખોટનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૨૩૫
પ.૭૧	અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એન.પી.એ. ક્લાસીફિકેશન દર્શાવતું પત્રક	૨૩૬
પ.૭૨	ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એન.પી.એ. ક્લાસીફિકેશન દર્શાવતું પત્રક	૨૩૭
પ.૭૩.	જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એન.પી.એ. ક્લાસીફિકેશન દર્શાવતું પત્રક	૨૩૮
પ.૭૪	જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એન.પી.એ. ક્લાસીફિકેશન દર્શાવતું પત્રક	૨૩૯
પ.૭૫	રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એન.પી.એ. ક્લાસીફિકેશન દર્શાવતું પત્રક	૨૪૦
પ.૭૬	સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જિલ્લા સહકારી બેંકોની રીઝર્વફંડની માહિતી દર્શાવતું પત્રક	૨૪૫
પ.૭૭	સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ સહકારી બેંકોની શિક્ષણફંડની માહિતી દર્શાવતું પત્રક	૨૪૮

કોષ્ટક નંબર	કોષ્ટકનું નામ	પાના નંબર
પ.૭૮	સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જલ્લા સહકારી બેંકોએ સભાસદોને ચૂકવેલ ડિવીડન્ડની માહિતી દર્શાવતું પત્રક	૨૫૧
પ.૭૯	સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જલ્લા સહકારી બેંકોનું ડિવીડન્ડ સમતુલા ભંડોળની માહિતી દર્શાવતું પત્રક	૨૫૪
પ.૮૦	સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જલ્લા સહકારી બેંકોનાં વિવિધ ભંડોળમાં એકત્રીત થયેલ ભંડોળની માહિતી દર્શાવતું પત્રક	૨૫૮
પ.૮૧	ભંડોળનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક	૨૫૮
પ.૮૨	ભંડોળનું સૂચકઆંક દર્શાવતું પત્રક	૨૫૯
પ.૮૩	ભંડોળનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૨૬૧
પ.૮૪	ભંડોળનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૨૬૨
પ.૮૫	સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જલ્લા સહકારી બેંકોની કુલ આવકની માહિતી દર્શાવતું પત્રક	૨૬૪
પ.૮૬	કુલ આવકનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક	૨૬૪
પ.૮૭	કુલ આવકની માહિતીનું સૂચકઆંક દર્શાવતું પત્રક	૨૬૫
પ.૮૮	કુલ આવકનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૨૬૭
પ.૮૯	કુલ આવકનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૨૬૮
પ.૯૦	સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જલ્લા સહકારી બેંકોની કુલ ખર્ચની માહિતી દર્શાવતું પત્રક	૨૬૯
પ.૯૧	કુલ ખર્ચનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક	૨૬૯
પ.૯૨	કુલ ખર્ચની માહિતીનું સૂચકઆંક દર્શાવતું પત્રક	૨૭૦
પ.૯૩	કુલ ખર્ચનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૨૭૨
પ.૯૪	કુલ ખર્ચનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક	૨૭૩
પ.૯૫	અમરેલી જલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું શેરભંડોળના પ્રમાણે થાપણ, ધીરાણ, કરજનું નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક	૨૭૪
પ.૯૬	ભાવનગર જલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું શેરભંડોળના પ્રમાણે થાપણ, ધીરાણ, કરજ, નફા ખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક	૨૭૬
પ.૯૭	જામનગર જલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું શેરભંડોળના પ્રમાણે થાપણ, ધીરાણ, કરજનું નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક	૨૭૮
પ.૯૮	જૂનાગઢ જલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું શેરભંડોળના પ્રમાણે થાપણ, ધીરાણ, કરજ, નફા ખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક	૨૭૯

આલેખ યાદી

આલેખ નંબર	આલેખનું નામ	પાના નંબર
પ.૧	સભાસદોની ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૧૪૧
પ.૨	સભાસદોની ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ	૧૪૨
પ.૩	શેરભંડોળનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૧૪૮
પ.૪	શેરભંડોળનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૧૪૯
પ.૫	થાપણોનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૧૫૫
પ.૬	થાપણોનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ	૧૫૬
પ.૭	કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૧૬૨
પ.૮	ધીરાણની વસુલાતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૧૬૪
પ.૯	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૧૭૦
પ.૧૦	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ	૧૭૧
પ.૧૧	ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૧૭૪
પ.૧૨	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૧૭૬
પ.૧૩	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ	૧૮૨
પ.૧૪	ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું ચલિત સરેરાશની રીતે લણનો આલેખ	૧૮૩
પ.૧૫	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૧૮૬
પ.૧૬	ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું ચલિત સરેરાશની રીતે લણનો આલેખ	૧૮૮
પ.૧૭	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૧૮૪
પ.૧૮	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ	૧૮૫

આલેખ નંબર	આલેખનું નામ	પાના નંબર
પ.૧૯	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૧૯૮
પ.૨૦	ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૨૦૦
પ.૨૧	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૨૦૬
પ.૨૨	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ	૨૦૭
પ.૨૩	કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૨૧૦
પ.૨૪	ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૨૧૨
પ.૨૫	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૨૧૮
પ.૨૬	કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ	૨૧૯
પ.૨૭	કરજ અંગેની ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૨૨૬
પ.૨૮	કરજ અંગેની ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ	૨૨૭
પ.૨૯	નફા-ખોટનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૨૩૪
પ.૩૦	નફા ખોટનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ	૨૩૫
પ.૩૧	ભંડોળનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૨૬૧
પ.૩૨	ભંડોળનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ	૨૬૨
પ.૩૩	કુલ આવકની ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૨૬૭
પ.૩૪	કુલ આવકનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ	૨૬૮
પ.૩૫	કુલ ખર્ચનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ	૨૭૨
પ.૩૬	કુલ ખર્ચનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ	૨૭૩

ચાર્ટ યાદી

ચાર્ટ નંબર	ચાર્ટનું નામ	પાના નંબર
૪.૧	અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.નું વ્યવસ્થાતંત્ર	૧૧૬
૪.૨	ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.નું વ્યવસ્થાતંત્ર	૧૨૦
૪.૩	જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.નું વ્યવસ્થાતંત્ર	૧૨૩
૪.૪	જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.નું વ્યવસ્થાતંત્ર	૧૨૭
૪.૫	રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.નું વ્યવસ્થાતંત્ર	૧૩૧

સંક્ષિપ્ત શબ્દાવલી

૧. **AMDCB** = અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.
૨. **BHDCB** = ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.
૩. **JMDCB** = જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.
૪. **JUDCB** = જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.
૫. **RJDCB** = રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.

પ્રકરણ : ૧

સહકાર અને સહકારી પ્રવૃત્તિ

- ૧.૧ પ્રસ્તાવના.
- ૧.૨ સહકારી વ્યવસ્થાનું અગત્યનું સ્વરૂપ.
- ૧.૩ સહકારનો અર્થ.
- ૧.૪ સહકારની વ્યાખ્યા
- ૧.૫ સહકારની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ અને તેના પર આધારીત સિદ્ધાંતો.
- ૧.૬ વિશ્વમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ
- ૧.૭ ભારતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ
- ૧.૮ ભારતમાં આધુનિક સ્વરૂપની સહકારી પ્રવૃત્તિનો પ્રારંભ
- ૧.૯ ગુજરાતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનો ઉદભવ અને વિકાસ
- ૧.૧૦ ગુજરાતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનો વિકાસ, પ્રવાહો, પ્રશ્નો
- ૧.૧૧ સમાપન

પ્રકરણ : ૧

સહકાર અને સહકારી પ્રવૃત્તિ

૧.૧. પ્રસ્તાવના :

યા દેવી સર્વભૂતેસુ શક્તિ રૂપેણ સંસ્થિતા....

નમસ્તસ્યે નમસ્તસ્યે નમસ્તસ્યે નમો નમઃ

યા દેવી સર્વભૂતેસુ શ્રદ્ધા રૂપેણ સંસ્થિતા.....

નમસ્તસ્યે નમસ્તસ્યે નમસ્તસ્યે નમો નમઃ

યા દેવી સર્વભૂતેસુ સહકારિતા સંસ્થિતા.....

નમસ્તસ્યે નમસ્તસ્યે નમસ્તસ્યે નમો નમઃ

યા દેવી સર્વભૂતેસુ માનવતા સંસ્થિતા.....

નમસ્તસ્યે નમસ્તસ્યે નમસ્તસ્યે નમો નમઃ

ભારત વિશાળ ઉપખંડ સમાન રાષ્ટ્ર છે. જેની સંસ્કૃતિ ભાતીગળ છે. તત્વતઃ ભારતભૂમી ધર્મ પ્રધાન છે. એટલેકે સહકાર પ્રધાન છે. ધર્મ અને સહકાર અભિન્ન છે. ધર્મ અને સહકારી વ્યવસ્થા બન્નેમાં માનવ કેન્દ્રસ્થાને છે. આ બન્ને વ્યવસ્થામાં પારસ્પરિક ભાવભર્યા સંગ લાવે જીવનમાં અનેરો રંગ.

ભારતમાં વિવિધ ધર્મ-સંપ્રદાય, જાતી-જ્ઞાતી, પ્રદેશ, ભાષા-બોલી, ખોરાક-પોશાક અને વિવિધ રહેણી-કહેણી વાળી અનેક પ્રજાઓ સદીઓથી વિવિધતામાં એકતાથી જીવે છે. અનેકતામાં એકતાએ ભારતીય સહકારી સંસ્કૃતિનું ધોતક છે. વળી ભારતીય સંસ્કૃતિએ કૃષિ સંસ્કૃતિ છે. એક કવિએ ગાયુ છે.

તારા ગામને કુટુંબ કરી, માનજે હો બંધુ,

તારા દેશને કુટુંબ કરી, માનજે હો બંધુ,

તારા દીલડાના દેવને જગાડજે હો બંધુ, તારા ગામને....

આ રે કુટુંબમાં કોઈ ભુખ્યું સૂએ છે,

દુઃખે જાગે છે, સારી રાત રે,

એ રે જોવાનુ ન ભુલતો હો બંધુ, તારા ગામને.....^(૧)

આપણી સંયુક્ત કુટુંબપ્રથા સહકારી વ્યવસ્થાનું ઉત્તમ ઉદાહરણ છે. ઈઝરાયલ જેવા સહકારી રાષ્ટ્રની કિબુત્ઝ પ્રથા પણ સહકારી ભાવનાનું અનેરૂં ઉદાહરણ છે. મનુષ્ય સામાજિક પ્રાણી છે. જેમ માછલી જળ વિના ન જીવી શકે, તેમ મનુષ્ય કુટુંબ અને સમાજ વિના જીવી શકતો નથી. એકલતા તેને કોરી ખાય છે.

એક માં મજા નહીં, એક માં રહી સજા,
ભેગા મળે બે તો, આવે કામ કરવાની મજા, (૨)

સહકાર એટલે એક બીજા સાથે મળીને કામ કરવું એ તેનો સર્વ સામાન્ય અને સાદો અર્થ છે. આ દ્રષ્ટિએ વિચારતા કહિ શકાય કે, સહકારનો ખ્યાલ માનવજાત જેટલોજ પુરાણો છે. પ્રાચીન કાળનો ઇતિહાસ તપાસીએતો જણાય છે કે, ઈજિપ્તમાં કારીગરો અને કલાકારોએ સહકારી મંડળીઓ સ્થાપવાનો ઉલ્લેખ છે. ગ્રીસ માં અમૂક વર્ગ ના લોકો ધાર્મિક ક્રિયાકાંડ કરવા માટે સહકારી મંડળીમાં જોડાતા હોવાનું જાણવા મળે છે. જેમાં સહકારી તત્વો જોવા મળે છે. ઈસ્લામ અને હિન્દુ ધર્મના શાસ્ત્રોમાં પણ સહકારને લગતા સિદ્ધાંતોનો નિર્દેશ છે. ખ્રિસ્તી ધર્મના આદેશોમાં સહકારના તત્વો વણાયેલા છે. આમ કોઈપણ યુગમાં માનવ સમાજે સહકારનું તત્વજ્ઞાન અમલમાં ન મુક્યું હોય એવું ભાગ્યેજ જોવા મળે છે.

સહકારનો ખ્યાલ જુદા-જુદા દેશોમાં ભિન્ન-ભિન્ન ક્ષેત્રે થતી સહકારી પ્રવૃત્તિમાં મૂર્તિમંત થાય છે. જેના આધારે કહી શકાય કે, સહકાર એક પ્રકારનું સ્વૈચ્છિક સંગઠન છે. તેમાં લોકો સ્વૈચ્છિક અને સમાનતાનાં ધોરણે દોરાય છે. સહકાર પાછળ શોષણ માંથી મુક્તિ, આર્થિક હિતોનું રક્ષણ તથા આર્થિક હિતોના ઉત્કર્ષનો હેતુ રહેલો છે. સહકારે માનવ સમાજને પોતાના વિકાસ માટે એક નવી પદ્ધતિ દર્શાવી છે. સહકારના પાયામાં પરસ્પર સહાય કરવાની ભાવના, કરકસર, સ્વાશ્રય, સમાનતા, સેવા પ્રવૃત્તિ વગેરેના સિદ્ધાંતો ખ્યાલે રહ્યા છે. આમ સહકાર લોકશાહી પ્રણાલિકાઓને સ્વોચ્ચ સ્થાન આપે છે. સહકારના પાયામાં રચાયેલી કોઈપણ પ્રવૃત્તિ સમાજના જુદા-જુદા વર્ગોના કાર્યો કરી સમાજની સર્વાંગીક પ્રવૃત્તિમાં મહામૂલો ફાળો આપે છે.

વિશ્વના મોટોભાગના દેશોએ સહકારી પ્રવૃત્તિને એક સબળ આર્થિક, સામાજિક વિકાસના મજબૂત માધ્યમ તરીકે અને સાથે સાથે માનવ કલ્યાણ પ્રવૃત્તિ તરીકે ગૌરવ ભર્યું સ્થાન અપાવ્યું છે. સહકારી પ્રવૃત્તિએ આજના યુગના માનવીને સહકારના સથવારે જીવન

જીવતો કર્યો છે. સાથે-સાથે આર્થિક અને સામાજિક સમસ્યાના નિરાકરણમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનું યોગદાન રહ્યું છે. જેથી આર્થિક વિકાસ ઝડપી બન્યો છે.

સહકાર એટલે સાથે મળીને કામ કરવું એવો સામાન્ય અર્થ આપણે સૌ સમજીએ છીએ. ભારતીય સંસ્કૃતિની પરંપરાને અનુરૂપ આપણે કુટુંબમાં, સંસ્થામાં, તેમજ સમાજમાં ઘણાં કાર્યો ખાસ કરીને સામાજિક કાર્યો એક બીજા સાથે મળીને કરીએ છીએ અને આપણા તમામ કાર્યોમાં એક બીજાનાં સાથ અને સહકારની જરૂર પડે છે.

દા.ત. ખેડૂતો ખેતી કરે, વણકર કપડું વણે, કારકુન કચેરીમાં કામ કરે, તેમજ લગ્નપ્રસંગો, સામાજિક પ્રસંગોમાં પણ એકલા હાથે કામ થતું નથી અને એકબીજાની મદદ લેવી જ પડે છે. (૩)

સહકાર અથવા સહકારી પ્રવૃત્તિ શું છે? તેની પાછળ કયા સિદ્ધાંતો, નિયમો અને ધ્યેયો રહેલા છે, તેમજ સહકારનું તંત્ર અને વ્યવસ્થા કેવી હોય છે. તે આપણે જાણવું જરૂરી છે. આપણે જે સહકારી પ્રવૃત્તિ અંગે વિચારીએ છીએ, જેમાં પરસ્પર સહાય તેના પાયામાં રહેલી છે. એટલે એકબીજાને મદદ તો કરવાની હોય પરંતુ તેમ કરવાની પાછળ કયો હેતુ, ઉદ્દેશ અને ધ્યેય રહેલો છે અને તે ધ્યેય સિદ્ધ કરવા સહકારના સિદ્ધાંતો અને નિયમો પ્રમાણે લોકો કામ કરે છે. અને તે માટે કાયમી વ્યવસ્થા કે તંત્ર ઉભું કરે છે. આવી રીતે સહકારી ધોરણે કામ કરનારા લોકોની એક સહકારી મંડળી બને છે. આવી મંડળીનું બંધારણ હોય છે, નીતિ નિયમો હોય છે. તેનો કાંઈ ચોક્કસ ધ્યેય હોય છે. અને તે સિદ્ધ કરવા માટે નક્કી કરેલા નિયમો અનુસાર અને સહકારના સિદ્ધાંતોને પાયામાં રાખીને મંડળી કામ કરે છે. આવી મંડળીની રચના સહકારી કાયદા હેઠળ કરવામાં આવે છે.

આપણે રોજબરોજના જીવનમાં ઘણાં મંડળો અને મંડળીઓ જોઈએ છીએ પરંતુ તે સહકારી મંડળી કહી શકાય નહીં દા.ત.

- (૧) મહિલા મંડળ –જેમાં મહિલાઓ સાથે મળીને કેટલીક પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરે છે.
- (૨) યુવક મંડળ –જેમાં યુવકોના વિકાસ માટે વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવામાં આવે છે.
- (૩) ભજન મંડળ –આવી મંડળી ભજન, કિર્તન, કે મનોરંજન કે, સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમો આપવા માટે રચવામાં આવે છે. આ ઉપરાંત અન્ય પ્રકારના મંડળો જેવા કે મજૂર મંડળો, કારખાનાના ઉદ્યોગકારોના મંડળ, દુકાનદારોનું મંડળ, વગેરે પરંતુ તેને સહકારી મંડળી કહી શકાય નહીં.

૧.૨. સહકારી વ્યવસ્થાનું અગત્યનું સ્વરૂપ :

વિશ્વના રાષ્ટ્રોની સરખામણીમાં આપણો દેશ વિકાસશીલ દેશોમાં આવે છે. તેથી દેશમાં આર્થિક દ્રષ્ટિએ નબળા વર્ગનાં લોકોનું પ્રમાણ કુલ વસ્તીનાં લગભગ ૪૦ ટકા જેટલું છે. એટલુંજ નહીં પણ સામાજિક દ્રષ્ટિએ ઘણાં વિસ્તારો પછાત અવસ્થામાં છે. સમાજના નબળા વર્ગનો ઓછા સાધન સંપન્ન લોકોને, બેરોજગારોને, જમીન વિહોણા ખેત મજૂરોને, આર્થિક સામાજિક રીતે ઉત્કર્ષ કરવા માટે એવી રીતે પ્રયાસો કરવાના છે કે જેથી વ્યક્તિનાં સ્વતંત્રતાનાં અને સમાનતાના અધિકારો જળવાઈ રહે. ભારતમાં સમાનતા અને લોકશાહી સમાજવાદની સ્થાપના માટે જે સાધનો પર આધાર રાખવાનો છે તેમાં સહકારી પ્રવૃત્તિ મુખ્ય સાધન છે. આ પ્રવૃત્તિનું સૌથી મહત્વનું લક્ષણ એ છે કે, સમાજના નબળા વર્ગ અને સબળા વર્ગને એકજ છત્ર છાંયા નીચે એકત્રિત કરી સ્વૈચ્છા પૂર્વક સંગઠિત થવાની પ્રેરણા પુરી પાડે છે. સાથે સાથે સમાનતાના ધોરણો સ્વાવલંબી બનાવવાના પ્રયત્નો પણ કરે છે.

ભારતમાં શોષણવિહિન સમાજરચના કરવી હશેતો સહકારી પ્રવૃત્તિ જ એક સક્ષમ વિકલ્પ છે. સહકારી પ્રવૃત્તિ લોકોમાં એક બીજાને અનુકુળ થવાની, એક બીજા વચ્ચે સહકારી ભાવના કેળવવાની પદ્ધતિ છે. આ સંજોગોમાં ફક્ત કાયદાના અંકુશ કે માત્ર શ્રદ્ધાનાં ધોરણો નહીં પરંતુ બન્ને બાબતોનો સુમેળ લોકોમાં સ્વાશ્રયની અને પરસ્પર મદદરૂપ થવાની ભાવના પણ પેદા કરે છે. પરિણામે દુનિયાના દેશોએ આર્થિક પ્રવૃત્તિનાં સંચાલન માટે સહકારી વ્યવસ્થાને એક સંચાલકિય વ્યવસ્થા તરીકે અપનાવાય છે.

૧.૩ સહકારનો અર્થ :

માનવજીવનનો ઇતિહાસ જ સાક્ષી પુરે છે કે, મનુષ્ય સામાજિક પ્રાણી છે. તેણે પોતાના જીવન અને રક્ષણ માટે કોઈનો પણ આધાર લેવો પડે છે. આ કાર્ય સહકારથી જ થાય છે. માનવી પોતાનો વિકાસ, સહકાર વગર કરી શકતો નથી. ગ્રામ્ય વિસ્તારોમાં નાગરીકો એક બીજાના સહાયથી કામ કરવાની પ્રથા ખુબજ જુની અને પ્રચલિત છે. ખાસ કરીને ખેડૂતોમાં અવિધિસરનો સહકાર ચાલ્યો આવે છે. આમ છતાં એકબીજાને મદદ કરવાની ભાવના અને પ્રથા તુટવા માંડી ત્યારથી જ વિધિસરના રચાયેલા તંત્રની રચના થઈ તે સમયે આધુનિક સહકારી પ્રવૃત્તિની શરૂઆત થઈ એમ કહી શકાય. આમ જરૂરીયાતો માથી જ વિધિસરના સહકારનો ઉદભવ થયો તેથી માની શકાય કે, સમાન હેતુના રક્ષણમાટે સહકારનો વિવિધ ક્ષેત્રે

વિકાસ થયો. સહકારિતા, માનવ સંસ્કૃતિ જેટલી જુની છે અને તે કોઈને કોઈ સ્વરૂપે જોવા મળે છે. અથર્વવેદ અને ઋગ્વેદમાં પણ તેનો ઉલ્લેખ જોવા મળે છે. વ્યક્તિના વ્યવહારમાં પ્રાચીનકાળથી આપણને સહકારની ભાવના જોવા મળે છે. ઔપચારિક રીતે જોવા જઈએ તો સહકારી ધીરાણને લગતો કાયદો પસાર થયો ત્યારથી એટલે કે, ૨૫ માર્ચ ૧૯૦૪થી સહકારિતાની શરૂઆત થઈ. ૧૦૯ વર્ષ જુની આ લાંબી યાત્રામાં સહકારીતા સમાજનું એક અંગ બની ગઈ છે. પ્રથમ વડાપ્રધાન શ્રી જવાહરલાલ નહેરુ સહકારીતાના સમર્થક હતા. શ્રી નહેરુના જન્મ દિવસ ૧૪મી નવેમ્બરથી અખિલ ભારતીય સહકારી સપ્તાહ ઉજવવામાં આવે છે. શ્રી નહેરુએ ગામડાની ત્રણ અનિવાર્ય જરૂરિયાતો પંચાયત, સહકારી સમિતિ અને પાઠશાળા બનાવી હતી.

૧૪મી નવેમ્બરે પંડિત જવાહરલાલ નહેરુનો જન્મ દિવસ છે તે દિવસે બાલદિનની સાથે સહકાર પણ ઉજવવામાં આવે છે.(૪)

આ સહકાર સપ્તાહના સાત દિવસ નીચે પ્રમાણે ઉજવણી થાય છે.

પ્રથમ દિવસ	– સહકારી લોકશાહી દિવસ
બીજો દિવસ	– અર્થક્ષમ, સ્વાશ્રય સંસ્થા દિવસ
ત્રીજો દિવસ	– સહકારી સંસ્થાઓ દ્વારા નિર્બળ વર્ગનું ઉત્થાન
ચોથો દિવસ	–સહકારી ધીરાણ, વેચાણ, રૂપાંતર અને ગ્રાહક દિન
પાંચમો દિવસ	–સહકારી ગૃહ નિર્માણ અને ઓધોગિક વિકાસ દિન
છઠો દિવસ	–સહકારી વિકાસ અને મહિલાઓ અને યુવક દિન
સાતમો દિવસ	–સંકલિત ગ્રામ વિકાસ દિન

પંચાયતથી રાજનૈતિક આવશ્યકતાઓની પૂર્તિ થઈ શકે છે. સહકારી સમિતિથી આર્થિક જરૂરિયાતોની પૂર્તિ થઈ શકે છે. અને પાઠશાળાથી શૈક્ષણિક જરૂરિયાતોની પૂર્તિ થઈ શકે છે. આ ત્રણેય જરૂરિયાતોની પૂર્તિ દરેક ગામડાઓમાં થઈ જશે, તો આપણે દેશ માટે એક સુદ્રઢ પાયો બનાવવામાં અવશ્ય સફળ થઈશું. સહયોગ અને સ્વાવલંબનનો પર્યાય બની ચુકેલ સહકારિતા શબ્દમાં પાંચ અક્ષર છે. જેનો સબંધ નીચે પ્રમાણે સાબિત કરી શકાય.

સ-સહયોગ, સત્ય, સદાચાર

હ-હિતકારી, હરસિદ્ધિ

કા-કામના રહિત, કાર્ય કુશળતા

રી-રિદ્ધિ સિદ્ધિ અને રીત રીવાજ

તા-તારણ અને તપસ્યા

ગુજરાતમાં અમૂલ પેટર્ન, અને મહારાષ્ટ્રમાં ખાંડ ઉત્પાદન સહકારિતાનાં આદર્શ ક્ષેત્રો ગણવામાં આવે છે. ટૂંકા ગાળા, મધ્યગાળા અને લાંબાગાળાનાં ઋણ સિવાય ખેત ઉત્પાદનનું ખરીદ વેચાણ અને પસંસ્કરણ ગ્રાહકો માટે વસ્તુઓની વહેંચણી ગૃહનિર્માણ, મત્સ્યપાલન, દૂધની વહેંચણી, સિંચાઈ અને કુટીર ઉધોગોમાં સહકારીતાનું સ્વરૂપ સ્પષ્ટ રીતે નજરે પડે છે.

સહકાર એટલે સાથે મળીને કામ કરવું, સાથ સહકાર આપવો તેવો સામાન્ય અર્થ આપણે સૌ સમજીએ છીએ. ભારતીય સંસ્કૃતિની પરંપરાને અનુરૂપ આપણે કુટુંબમાં, સંસ્થામાં તેમજ સમાજમાં ઘણાં કામો એમાંપણ ખાસકરીને સામાજિક કાર્યો એકબીજાની સાથે મળીને કરીએ છીએ. અને આપણા તમામ કાર્યોમાં એકબીજાના સાથ અને સહકારની જરૂર પડે છે. જેમ કે, ખેડૂત ખેતી કરે, વણકર કપડું વણે, કારકૂન કચેરીમાં કામ કરે તે રીતે લગ્ન પ્રસંગો, સામાજિક પ્રસંગોમાં એકલા હાથે કામ થતું નથી અને બીજાની મદદની જરૂર પડે છે.

સહકાર એટલે પ્રેમ, અહિંસા, સદાચારીકતા, અને પ્રગતિશીલ લક્ષ્ય પર આધારીત છે. સહકાર ફક્ત ગ્રામ ઉધોગ કે, વિકાસ માટે નથી પણ સમાન ભાવનાનો વિકાસ કરવા માટેની આદર્શ સંસ્થા છે. બીજાની સહાય વિના પોતાના પગ પર ઉભા રહેવાની શક્તિનું નામ સ્વાશ્રય પરંતુ જ્યારે બહારની સહાય ન મળે અથવા નકારાત્મક વલણ જોવા મળે ત્યારે અસ્વસ્થ ન બનવું પણ સ્વમાન જાળવવું અને મક્કમતાથી આગળ વધવું એવો એનો અર્થ થાય એટલેજ "વિના સહકાર નહીં ઉધ્ધાર", "સંપ ત્યાં જંપ", સંયુક્ત હોઈશું તો મેળવિશું વિભાજિત હોઈશું તો ગુમાવિશું વગેરે કહેવતો સહકારનું સૂચન કરે છે. જો કોઈપણ કાર્ય એકલે હાથે કરવામાં આવે તો તેની સફળતા કેટલી નહિવત હોય છે. અને તેજ કાર્ય જો સાથે મળીને સહકારથી કરવામાં આવે તો ધાર્યું કામ કરી શકાય. કોઈપણ આર્થિક કે બિનઆર્થિક પ્રવૃત્તિમાં સહકાર વિના કંઈજ કામ કરી શકાતું નથી અથવા કામ કરવું મુશ્કેલ બને છે.

"Co-operation is self help made effective by organisation" હરીફાઈ ના આ જમાનામાં શક્તી શાળી ટકે એ સૂત્રને આધારે પૈસાદાર વધુ પૈસાદાર અને ગરીબ વધુ ગરીબ બને છે. આ પરિસ્થિતી માંથી બચવા નબળાઓનું સંગઠન રચી ગરીબોને પણ જીવવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય તેવી વ્યવસ્થા સહકાર પુરી પાડે છે. એક બધાને માટે અને બધા માટે એક (ONE FOR ALL AND ALL FOR ONE) એ સહકારનું સુત્ર ગણી શકાય.

સહકારનો અર્થ સ્પષ્ટ કરતા જે.પી.વારબસ તેમના પુસ્તક "What is Co-operation" ની પ્રસ્તાવનામાં લખે છે કે, સહકારથી લોકો પરસ્પર સહાયના જુસ્સાથી સાથે કામ કરવાની પ્રેરણા મેળવે છે. જીંદગીની સારી બાજુઓ વધુ સારી રીતે મેળવવા એ તેમને મદદ કરે છે. એ લોકોને પોતાના માટે બારોબાર કામ કરવા માટે ધંધામાં જોડે છે. ગર્ડેન અને ઓબ્રિયન પણ એવું જણાવે છે કે, સહકારમાં લોકો નિશ્ચિત ધ્યેય માટે, નિશ્ચિત સિદ્ધાંતોને આધારે ભેગા થાય છે. (૫)

૧.૪ સહકારની વ્યાખ્યાઓ :

સહકાર ભલે અલગ-અલગ રંગોથી રંગાયેલું હોય પરંતુ સહકાર એ હકીકત છે. સહકારી પ્રવૃત્તિ જે પરિસ્થિતિમાં અને સંજોગોમાં ઉદભવી અને પાંગરી તેનાં અનુસંધાને તેનું અર્થઘટન કરવાનાં પ્રયત્નો થયા છે. વર્તમાન સમયમાં તેનાં મૂળ આદર્શો જાળવી રાખી સહકારમાં ફેરફાર થતાં રહે છે. આના પરિણામે સયોટ અને સાચો અર્થ કરવો મૂશ્કેલ છે. ધર્મવાદીઓ ધર્મ સાથે સહકારને જોડવા પ્રયત્ન કરે છે. અર્થશાસ્ત્ર કલ્યાણ સાથે આર્થિક પાસા પર ભાર મુકે છે. ધારાશાસ્ત્રીઓ સહકારને વ્યવસ્થાના સ્વરૂપનાં પાસા તરીકે ગણી કયા અધિકારો અને છુટ-છાટો મળી શકે તે ધ્યાનમાં રાખી અર્થ શોધવાનો પ્રયત્ન કરે છે. આમ સહકારને જુદા જુદા દ્રષ્ટિ બિંદુથી જોવામાં આવે છે. તેનાં આધારે સહકારની વ્યાખ્યા પણ જુદા જુદા વિદ્વાનોએ પોતાની વિચારસરણીને આધારે આપી છે. જેમાં મુખ્ય વ્યાખ્યાઓ નીચે મુજબ છે.

(૧) જે.પી.વોરબસ (J.P.WARBAS)

“સહકાર એ ગ્રાહકોના સ્વૈચ્છા પૂર્વકના કાર્ય માટેના સામાન્ય રીતે સ્વીકારાયેલા અને કેટલાક ચોક્કસ નિયમોના પાલનથી તેમની તાત્કાલીક જરૂરિયાતો સીધી રીતે પુરી પાડવાનું મંડળ છે. તેનું સંચાલન જેટલું બને તેટલું પ્રજાકિય હોવું જોઈએ”. (૬)

તેમણે સહકારનું અર્થઘટન ઉપરોક્ત વ્યાખ્યાને આધારે સ્પષ્ટ કરતા સમજાવેલ છે કે, ચોક્કસ અને સામાન્ય સ્વીકૃતિ નિયમોનાં પાલન કરવા સાથે આ પ્રવૃત્તિ સંકળાયેલી છે. આ પ્રવૃત્તિમાં ગ્રાહકો અથવા સભ્યો સ્વૈચ્છાપૂર્વક કાર્યો કરી તાત્કાલીક સ્વ-જરૂરીયાતોની પૂર્તિ કરે છે. આમ સમૂહની જરૂરીયાતો વ્યવસ્થિત રીતે સંતોષાય એ માટે તેને મંડળનું સ્વરૂપ આપી તેનું સંચાલન લોકશાહી પ્રણાલીકા તથા પ્રજાના મતના આધારે કરવું એવું નક્કી થયા બાદ જે પ્રવૃત્તિ હાથ ધરવામાં આવે છે તે સહકારી પ્રવૃત્તિ છે.

(૨) શ્રી હોલીઓક (HOLYOKE)

“સહકાર એ એક સાહસ અથવા પેઢીમાં જોડાયેલી વ્યક્તિઓનો સમાન ફાળો તથા અંકુશ હોય તેવી સ્વૈચ્છિક પ્રવૃત્તિ છે”. (૭)

સહકારને એક સાહસયુક્ત સ્વૈચ્છિક પ્રવૃત્તિ તરીકે દર્શાવી તેઓ સ્પષ્ટ જણાવે છે કે, સહકારમાં જોડાયેલી વ્યક્તિઓનો વિવિધ કામગિરીમાં ફાળો સામાન્ય રીતે સમાન હોય છે. તે એક એવી પ્રવૃત્તિ છે કે જેમાં સભ્યોનો હોદ્દાદારોનો તથા પ્રવૃત્તિ સંદર્ભે લાગુ પડતા સહકારી કાયદાકીય નિયંત્રણોને આધારે વિવિધ સ્વરૂપે અંકુશ હોય છે. તેઓએ આ રીતે સહકારી પ્રવૃત્તિને આર્થિક પ્રવૃત્તિ માટે જે સાહસની જરૂરીયાતો હોય તેવા સામૂહિક સહકારી સાહસ તરીકે વર્ણવ્યું છે.

(૩) હાલ્વર્ટ કાલ્વર્ટ (HALVERT KALVERT)

“સહકાર એવું સ્વૈચ્છિક સંગઠન છે કે, જેમાં વ્યક્તિઓ સમાનતા ના ધોરણે માનવ તરીકે તેમના આર્થિક હિતો પાર પાડવા માટે એકત્ર થાય છે”. (૮)

કાલ્વર્ટ ની દ્રષ્ટિએ સહકાર એક આર્થિક પ્રવૃત્તિ છે. આર્થિક સંગઠનો જેવું સહકારી સંગઠનનું સ્વરૂપ હોય છે. પરંતુ સહકારી સંગઠનમાં સ્વૈચ્છિક અને સમાનતાનો સિદ્ધાંત મહત્વનો હોય છે. તદઉપરાંત સહકારી સંગઠનમાં તેના સભાસદો આર્થિક સ્થિતિ સુધારવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ હોય છે.

(૪) સી.આર.ફે. (C.R.FAY)

“નિર્બળ વ્યક્તિઓ વચ્ચે નિસ્વાર્થ વૃત્તિથી સંયુક્ત વિનિમય માટેની વ્યવસ્થાએ સહકાર છે. વિનિમયની શરતો એ છે કે, સભ્યપદની જવાબદારીઓ સ્વીકારવા તૈયાર થાય તે બધા જેટલા પ્રમાણમાં પોતાની મંડળીનો ઉપયોગ કરે તેટલા પ્રમાણમાં તેનો લાભ મેળવે છે”. (૯)

આ વ્યાખ્યા સહકારનું આર્થિક અને સામાજિક પાસુ દર્શાવે છે. સહકારી સંગઠન આર્થિક રીતે નબળી વ્યક્તિઓએ સંયુક્ત પ્રયાસો દ્વારા ઉભી કરેલી વ્યવસ્થા છે. આ સંસ્થામાં વ્યક્તિની મૂડીના પ્રમાણમાં નહીં પરંતુ તેણે કરેલ ઉપયોગના પ્રમાણમાં નફાની વહેંચણી થાય છે.

(૫) એમ.ટી.હેરીક (M.T.HERRICK)

“સહકાર એટલે પોતાના સંયુક્ત નફા કે નુકસાન માટે પોતાની વ્યવસ્થા હેઠળ સ્વૈચ્છિક રીતે જોડાયેલા લોકોની પોતાના સાધનો કે શક્તિ બંનેનો ઉપયોગ કરવા માટેનો પુરૂષાર્થ” (૧૦)

આ વ્યાખ્યામાં સહકારના આર્થિક ઉદ્દેશોને સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે. હેરીફની દ્રષ્ટિએ સહકાર પરસ્પર સહાયના સિદ્ધાંતો પર રચાયેલું છે. પરંતુ આ પરસ્પર સહાય એટલે વ્યક્તિના સાધનોનો શક્તિ સહકારી સંગઠન સંયુક્ત વ્યવસ્થા ધરાવે છે. તેમાં નફો કે નુકસાન પણ સહિયારો રહે છે.

(૬) સર હોરેસ પ્લેન્કેટ (SIR HORES PLENKET)

તેઓ સહકારને "Self help made effective by organisation" તરીકે ઓળખાવે છે. આમ તેઓ સહકારી સંગઠનમાં રહેલ સ્વાશ્રયની ભાવનાને વધુ મહત્વ આપે છે. (૧૧)

(૭) મિ. રોલેન્ડ (MR. ROLEND)

"સહકારને વ્યક્તિવાદ અને સમાજવાદ જેવી આત્યંતિક પદ્ધતિઓના માધ્યમ માર્ગ તરીકે ઓળખાવે છે". (૧૨)

(૮) સર માલ્કમ ડાર્લિંગ (SIR MALKAM DARLING)

"સહકારની વ્યાખ્યામાં સેવા અને સ્વાવલંબનને વધુ મહત્વ આપે છે. તેઓ જણાવે છે કે, સહકાર એ સંગઠન કરતા કંઈક અધીક છે. તે એક ભાવના છે, જેની અશર હૃદય અને મન બંને પર થાય છે. તે ધંધા વ્યાપારને સ્પર્શતો ધર્મ છે. તે આત્મનિર્ભરતા અને સેવાનો સંદેશ છે". (૧૩)

(૯) સ્લિગમેન (SLIGMAN)

"સહકારને તેની વૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિએ હરીફાઈને ત્યજનારી અને મધ્યમ લોકોને દુર કરનારી પ્રવૃત્તિ તરીકે ઓળખાવે છે". (૧૪)

(૧૦) તાલ્મિક (TALMIK)

"સહકારને માત્ર વ્યાપાર ન ગણતા વ્યાપારની સાથે સેવાની ભાવના જોડાયેલી હોય તેવા સંગઠન તરીકે ઓળખાવે છે. તેમના મંતવ્ય પ્રમાણે સહકારથી મનુષ્યમાં વફાદારી, ભાતૃભાવ અને સામૂહિક ભાવના ખીલે છે". (૧૫)

(૧૧) આંતર રાષ્ટ્રીય મજૂર સંઘ (I.L.O)

આંતર રાષ્ટ્રીય મજૂર સંઘ તરફથી પ્રકાશિત થયેલા સહકારી વ્યવસ્થા અને વહિવટ "Co-operative Management and Administration" નામના પુસ્તક માં સહકારની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ આપવામાં આવી છે.

“સહકારએ એક એવી વ્યવસ્થા છે કે જેમાં સામાન્ય રીતે મર્યાદિત સાધનો વાળા લોકો લોકશાશન પદ્ધતિથી નિયંત્રિત વ્યાપાર તંત્ર દ્વારા કોઈ સમાન આર્થિક હેતુની પ્રાપ્તિ માટે સ્વૈચ્છીય ભેગા મળે છે. પોત પોતાની શક્તિ અનુસાર જરૂરી મુડીમાં ફાળો આપે છે. અને નફા નુકસાનમાં ભાગ લે છે”. (૧૬)

(૧૨) મેક લેગન કમિટિ (૧૯૧૫)

સહકારનો સિદ્ધાંત એમ જણાવે છે કે, “વ્યક્તીગત રીતે નિર્બળ માણસો બીજાઓ સાથે જોડાયને નૈતિક પ્રવૃત્તિ દ્વારા તથા અન્યોન્યની સહાયથી તેમની શક્તિ પ્રમાણે સંપત્તિ શાળી અને શક્તિશાળી માણસોને જે આર્થિક લાભ મળતા હોય છે તે મેળવીને તેમની કુદરતી શક્તિને સંપૂર્ણ પણે ખીલવી શકે છે. સંગઠનના પરિબળને લીધે ભૌતિક પ્રગતિ સાધી શકાય છે. અને સંયુક્ત પ્રયાસને લીધે સ્વાશ્રયનો ગુણ કહેવાય છે. આ બન્ને અશરોને પરિણામે ઉચ્ચ અને સારુ જીવનધોરણ પ્રગતિ કરવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. જેને ઉચ્ચતર ધંધો, ઉચ્ચતર ખેતી અને ઉચ્ચતર જીવન કહે છે”. (૧૭)

(૧૩) ભારતની સહકારી પ્રવૃત્તિના ભિષ્મપિતા સ્વ.વૈકુંઠભાઈ મહેતા

“સમાન જરૂરિયાત વાળી વ્યક્તિઓ જેઓ તેમની સામાન્ય જરૂરિયાતોની પ્રાપ્તિ અર્થે જોડાય છે. એવા લોકોના સ્વૈચ્છિક મંડળોને ઉત્તેજન આપતી વ્યાપક પ્રવૃત્તિનું એક પાસુ જે સહકાર છે”.

(૧૪) ડૉ. કે.એન.કાતજી (DR.K.N.KATJU)

“સહકાર એ સ્વાશ્રય અને પરસ્પર સહાય છે. જેઓ આર્થિક રીતે સધ્ધર ન હોય અને તેમના પોતાના પગ ઉપર ઉભા રહી શકે તેમ ન હોય તેવા લોકોનું સંયુક્ત સાહસ છે. આ લોકો નફાના ઉદ્દેશથી એક થતા નથી પરંતુ ઉડતો નાણાકિય સાધનોના અભાવને પરિણામે ઉદ્ભવેલી અશક્તિને દુર કરવા એકત્ર થાય છે. અને આ પ્રમાણે તેમની આર્થિક સ્થિતિ ઉચ્ચતર બનાવે છે”. (૧૮)

(૧૫) સહકારી આયોજન સમિતિ ૧૯૪૬

(Govt. Planning Committee-1946)

"સહકાર એ એવું સંગઠન છે કે જેમાં લોકો પોતાનાં આર્થિક હિતોનાં ઉત્કર્ષ માટે સમાનતાનાં ધોરણે સ્વૈચ્છિક રીતે જોડાય છે". (૧૯)

ભારતમાં અલગ-અલગ આર્થિક આયોજન અંગે અભ્યાસનાં હેતુથી નિમાયેલ આ સમિતિએ સહકારને આર્થિક હિતોના ઉત્કર્ષ માટેનું સંગઠન તરીકે દર્શાવીને સમાનતાનું ધોરણ જોડાણ માટેની સ્વૈચ્છિક વગેરે સહકારનાં આવશ્યક તત્વો આ પ્રવૃત્તિના પાયામાં રહેલી વિશિષ્ટતાઓ છે. એવું અર્થઘટન કરેલ હતું.

(૧૬) પંડિત જવાહરલાલ નહેરુ (PANDIT JAWAHARLAL NAHERU)

"સહકારી પ્રવૃત્તિનો મુખ્ય હેતુ માત્ર બેંક કે શાખાની વ્યવસ્થા કરવી તેટલો જ નથી પરંતુ ગામડાનાં સમગ્ર અર્થતંત્રને સહકારી બનાવવાનો છે તેમની મારફતે આપણે સમગ્ર જીવનમાં પરીવર્તન લાવવાનું કાર્ય કરવાનું છે". (૨૦)

સહકારી પ્રવૃત્તિ વડે માનવજીવનમાં સમગ્ર રીતે પરીવર્તન આવે છે તેમજ ગ્રામ્ય અર્થતંત્રને સહકારી બનાવવાની વ્યવસ્થા વડે સમગ્ર અર્થતંત્રમાં પરીવર્તન લાવી શકાય એવી બાબત પર તેઓએ ભાર મુકતા જણાવેલ છે કે સહકારી પ્રવૃત્તિના મુખ્ય હેતુમાં માત્ર બેંક કે અન્ય શાખાઓ ખોલવી અને આર્થિક પ્રવૃત્તિની વ્યવસ્થા કરવાની બાબતોનો જ સમાવેશ થતો નથી પરંતુ વિશાળ અર્થમાં તે ગ્રામ્યસ્તરેથી સમગ્ર દેશમાં વિવિધ પાસાનાં આર્થિક વિકાસ સાથે સંકળાયેલી પ્રવૃત્તિ છે.

(૧૭) શ્રી રોલેન્ડ (SHRI ROLEND)

"શ્રી રોલેન્ડ સહકારને વ્યક્તિવાદ અને સમાજવાદ જેવી આત્યંતિક પદ્ધતિઓનાં માધ્યમ માર્ગની પદ્ધતિ તરીકે ઓળખાવે છે". (૨૧)

સમાજ વિકાસમાં રહેલી સહકારની વ્યક્તિગત અને સામાજિક અસરને ધ્યાને લઈ તેઓએ સહકારની મૂડીવાદ અને સામ્યવાદ બંને વચ્ચેની માધ્યમ માર્ગની સામાજિક આર્થિક પ્રવૃત્તિ તરીકે વર્ણવેલ છે.

૧.૫ સહકારની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ અને તેના પર આધારીત સિદ્ધાંતો. :

ઉપરોક્ત વ્યાખ્યાઓના અભ્યાસ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, દરેક વ્યાખ્યામાં જુદા જુદા દ્રષ્ટીબિંદુ રહેલા છે. આ બધીજ વ્યાખ્યાઓના અભ્યાસ પરથી સહકારનાં કેટલાક સિદ્ધાંતો નીચે મુજબ તારવી શકીએ. (૨૨)

૧. વ્યક્તિઓનું સંગઠન :

એકના માટે બધા અને બધાના માટે એક ની ભાવના હેઠળ વ્યક્તિઓનું જોડાણ થાય છે. સહકારી પ્રવૃત્તિ નબળા અને નાના લોકોની મંડળી છે. અંહી સૌ એક છત્રછાંયા સ્વીકારે છે. એટલેકે દરેકને સમાન ગણવામાં આવે છે. દરેક સભાસદોને સમાન તક, સમાન હક્ક મળે છે. અંહી મૂડી કરતા માનવીને વધારે મહત્વ આપવામાં આવે છે. વ્યક્તિ પોતાનું અલગ-અલગ અસ્તિત્વ મિટાવી સામૂહિક અસ્તિત્વ પ્રાપ્ત કરે છે.

૨. સર્વ વ્યાપી પ્રવૃત્તિ :

સહકારી પ્રવૃત્તિ વિશ્વના દેશોમાં ફેલાયેલી જોવા મળે છે. ઈંગ્લેન્ડમાં ગ્રાહક સહકારી ભંડાર, જર્મનીમાં શરાફી મંડળી, ફ્રાન્સમાં ઉત્પાદકોની મંડળી, ઈટાલીમાં મજૂર મંડળી અને ધીરાણ સંસ્થાઓ, ડેનમાર્કમાં ખેતી વિષયક મંડળીઓ અને ચીનમાં ઓધોગિક મંડળીઓ, ભારત અને પાકિસ્તાનમાં સહકારી મંડળીઓ કામ કરી રહી છે. આમ આ પ્રવૃત્તિ સર્વવ્યાપી જોવા મળે છે.

૩. નૈતિક પ્રવૃત્તિ :

વ્યક્તિ સહકારી પ્રવૃત્તિમાં સ્વૈચ્છાએ સામેલ થાય છે. સહકારી પ્રવૃત્તિમાં સભાસદોનો પરસ્પર હિતો જાળવવા ઉપરાંત તેઓમાં શ્રમ, સ્વાશ્રય, કરકસર, પ્રમાણિકતા, માનવતા વિગેરે ગુણોની ખીલવણી થાય છે. આમ આવા ગુણોને લીધેજ આ પ્રવૃત્તિને નૈતિક પ્રવૃત્તિ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

૪. કલ્યાણની પ્રવૃત્તિ :

સહકારી પ્રવૃત્તિએ લોકોનાં કલ્યાણની પ્રવૃત્તિ છે. ભારત જેવા વિકાસશીલ દેશોનાં આર્થિક અને સામાજિક માળખામાં પરીવર્તન લાવવામાં સહકારી પ્રવૃત્તિનું યોગદાન ખુબજ મોટુ છે. આ પ્રવૃત્તિ પ્રજા કલ્યાણ કરવાનું સામર્થ્ય અને શક્તિ ધરાવે છે.

૫. ખુલ્લુ અને સ્વૈચ્છિક સભ્યપદ :

સહકારી પ્રવૃત્તિમાં સભાસદ થવા માટે કોઈપણ પ્રકારના ભેદભાવ વગર કોઈપણ વ્યક્તિને સભાસદ થવાની છુટ છે. સિવાય કે તે વ્યક્તિ સહકારી મંડળી કે બેંકના કાર્યક્ષેત્રમાં ન આવતી હોય, અંહિ સભાસદો સ્વૈચ્છાએ , રાજ ખુશીથી, કોઈપણ પ્રકારના દબાણ કે ધાક ધમકી વગર સભ્યો તરીકે જોડાય છે. સભાસદની ઈચ્છા થાય ત્યારે મંડળી કે બેંકના સભ્યપદેથી નિકળી પણ શકે છે. અલબત્ત, તેમની પાસે મંડળ કે બેંકનું કોઈપણ પ્રકારનું લેણું કે બોજો હોવો જોઈએ નહીં. આ સિદ્ધાંત હેઠળ ગામડાના લોકો, અશિક્ષિત અને ખેત વિહોણા મજૂરોને આપણે આ પ્રવૃત્તિમાં સમાવી શક્યા નથી. આ પ્રવૃત્તિનાં વિકાસના મુળ જોઈએતો લાખો ગરીબ લોકોનાં સહયોગથી નહીં પરંતુ આર્થિક સામાજિક અને રાજકીય રીતે સમૃદ્ધ એવા લોકોના સહયોગથી જ વિકાસ થયેલો જોવા મળે છે.

૬. લોકશાહી વ્યવસ્થા :

સહકારી પ્રવૃત્તિ લોકશાહીનું પારણું છે. લોકશાહિમાં વ્યક્તિનું મહત્વ સ્વીકારવામાં આવે છે. તેમ સહકારી પ્રવૃત્તિમાં પણ સમુહના હિતને ધ્યાનમાં રાખી સંચાલન કરવામાં આવે છે. સંચાલનનું મુખ્ય કાર્ય પણ સભ્યોમાંથી ચૂંટાયેલા સદસ્યો જ સંભાળે છે. સભાસદોને માથાદીઠ મત આપવાનો અધિકાર મળે છે. આ અધિકારનો ઉપયોગ સામાન્ય સભા મારફતે થાય છે. આજના ઝડપી અને કોમ્પ્યુટરાઈઝડ યુગમાં સહકારી પ્રવૃત્તિ ખુબજ ઝડપથી આગળ વધી રહી છે. ત્યારે ખાનગી, જાહેર અને સંયુક્ત ક્ષેત્રો સામે હરીફાઈમાં ટકી રહેવા વહિવટી મુશ્કેલી-વિટંબણાઓ હલ કરવા આપણે એ વિચારવું પડે કે સભાસદો લોકશાહી ધોરણ. સંચાલન કરે તેના કરતા વ્યવસાયિક મેનેજર આ પ્રવૃત્તિ સંભાળે તે વધુ હિતાવહ છે. આપણી આગામી યોજનાઓમાં ટકી શકે નહીં તેવી નબળી મંડળીઓના વહિવટ માટે વ્યવસાયિક મેનેજરો તૈયાર કરી તેને વહિવટ અને સંચાલન સોંપવા પર ભાર મુકવો જોઈએ.

૭. મૂડીપર મર્યાદિત વ્યાજ :

મંડળીના સભાસદો મંડળીની શેરમુડીમાં પોતાનો હિસ્સો આપે છે. તેના પર તેને યોગ્ય દરે વળતર મળવું જોઈએ. કેટલીક મંડળીઓ આ રોકાણ પર વ્યાજ બિલકુલ આપતી નથી. કોઈ સભાસદ, મંડળી/બેંકમાં ઓછા શેર ધરાવતા હોય કે વધુ શેર ધરાવતા હોય તેના કારણે મંડળીનાં સંચાલનમાં કોઈ ભેદ રાખવામાં આવતો નથી.

બધાને એક સરખા આજે ધણા સહકારી સંગઠનો વેપારી ધોરણે ચીજ વસ્તુ સેવાનું ઉત્પાદન વિતરણ અને વેચાણની કામગીરી સંભાળી રહ્યા છે. અને તેમાં સફળતા પણ પ્રાપ્ત કરી છે. ત્યારે શા માટે મૂડી પર મર્યાદિત વ્યાજ. આ તત્વ મૂડી આકર્ષણ નું પરિબળ સાબિત થયું નથી. આના કારણે ઘણી સંસ્થાઓ નાંણાક્રિય રીતે માંદી સાબિત થઈ છે.

૮. ન્યાયી વહેંચણી :

આ સિદ્ધાંત એવું સુચવે છે કે, સહકારી સંસ્થામાં જોડાયેલ સભાસદોને અન્ય સભાસદનાં ભોગે વધુ લાભ કે હિસ્સો ન મળવો જોઈએ. જ્યારે સહકારી સંસ્થામાં પ્રવૃત્તિ દરમ્યાન થતી બચત કે ફાયદા સભાસદોએ તેઓએ રોકેલી મૂડીનાં પ્રમાણમાં આપવામાં આવે છે. આમ, જે સભાસદનું રોકાણ વધુ તે મંડળી/બેંક સાથેનાં વ્યવહારો વધુ તેને વધારે વળતર મળશે.

૯. સહકારી શિક્ષણ :

સહકારી સંસ્થાઓનાં સુચારુ સંચાલન માટે સભાસદોને સહકારી શિક્ષણ આપવું જરૂરી છે. સહકારી શિક્ષણનાં પરિણામે સભાસદોમાં જાગૃતિ આવશે. સંસ્થામાં રસ લેતા હશે સહકારી પ્રવૃત્તિનો એક બીજાનાં લાભાર્થે કરવાની હોય છે. વિકસાવવાની હોય છે. જેમાં દરેક સભાસદે સહકારી ભાવના સિદ્ધાંતો કામગીરી વગેરેનું શિક્ષણ જરૂરી જ નહીં પરંતુ આવશ્યક છે તેથી તો ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘ અને જીલ્લા સહકારી સંઘ તાલીમ કાર્યક્રમોનું આયોજન કરે છે.

૧૦. સહકારી સંસ્થાઓ વચ્ચે સહકાર :

એક બીજાને માટે અને બીજા એકને માટે ની ભાવના સભાસદોને લાગુ પડે છે. તેટલીજ સહકારી સંસ્થાઓને લાગુ પડે છે. અર્થતંત્રમાં ઉપસ્થિત થતાં હરીફાઈનાં તત્વો સામે ટક્કર લેવા સહકારી સંસ્થાઓ વચ્ચે પારસ્પરિક સહકાર હોવો અનિવાર્ય છે. સહકારી મંડળીઓ/બેંકો, સહકારી એકમો, સંગઠનો કે ભંડારો જીલ્લા, રાજ્ય, રાષ્ટ્રીય અને આંતર રાષ્ટ્રીય સંગઠનો વચ્ચે સહકાર જરૂરી છે. જેથી આધુનિક ટેકનોલોજીનાં લાભો પ્રાપ્ત કરી શકાય. ગુજરાતમાં સહકારી સંસ્થા વચ્ચે સહકારનો ઉદાહરણ પ્રાથમિક સહકારી મંડળી, જીલ્લા સહકારી બેંક, અને રાજ્ય સહકારી બેંક છે.

આમ સહકારી બેંકો વચ્ચે જો સહકારનું વાતાવરણ હોયતો તેમના વિશે વિસ્તૃત જાણકારી મેળવવી જરૂરી બને છે.

૧.૬ વિશ્વમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ :

માનવીમાં મૂળભુત રીતે સહકારની ભાવના રહેલી છે. આ ભાવનાના પરિણામે સમાજની રચના થઈ જેમાં એકબીજાને મદદરૂપ થવાનો સહજિક પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. આમ સહકારનો સામાન્ય અર્થ સાથે હળી મળીને કામ કરવું, એ માનવીનો મૂળભુત ગુણધર્મ ગણાવી શકાય. સહકારની સામાન્ય વ્યાખ્યા સામાન્ય આર્થિક જરૂરિયાત વાળી વ્યક્તિઓ સ્વૈચ્છાએ ભેગા મળી સ્વાસનથી કામ કરે તેમ થાય છે.

આવી સહકારી પ્રવૃત્તિનો વિધિસર ઉદભવ વિશ્વમાં સૌ પ્રથમ ઈંગ્લેન્ડમાં ઈ.સ. ૧૮૪૩માં ઓધોગિક ક્રાંતિ દરમ્યાન થયો હતો આ સમયગાળા દરમ્યાન કામદારોને શોષણ માંથી બચાવવા માટે અને તેમને જીવન જરૂરી ચિજવસ્તુઓ મેળવવામાં પડતી મૂશ્કેલીઓમાંથી બહાર કાઢવા શ્રી રોબર્ટ ઓવને પ્રયત્નો કર્યા. ત્યારબાદ ઈંગ્લેન્ડમાં રોશડેલ પરગણાના ૨૮ વણકરોએ ભેગા થઈ ઈ.સ.૧૮૪૪માં રોશડેલ ઈકવટેબલ પાયોનિઅર્સ સોસાયટીની સ્થાપના કરી. આમ વિશ્વમાં ગ્રાહક સહકારી પ્રવૃત્તિની વિધિસર શરૂઆત થઈ.

ઈંગ્લેન્ડની માફક જર્મનીમાં પણ ધીરાણ સહકારી પ્રવૃત્તિનો જન્મ થયો, જર્મનીમાં ખેડૂતોને શાહુકારોની ચૂંગલમાંથી બચાવવા ખેડૂતોનું થતું શોષણ અટકાવવા માટે અને ખેતી માટે ધીરાણની જરૂરિયાતો પૂરી પાડવા માટે રેફિઝને ધીરાણ સહકારી મંડળીની સ્થાપના ગ્રામિણ લોકોખાસ કરીને ખેડૂતો માટે કરી એજ રીતે શહેરી વિસ્તારના ઔદ્યોગિક કામદારો તથા મધ્યમ વર્ગના લોકોની ધીરાણની જરૂરિયાત સંતોષવા શુલ્કડેલીયે સહકારી ધીરાણ મંડળીની સ્થાપના કરી.

ભારતમાં પણ ખેડૂતોની પરિસ્થિતિમાં સુધારો કરવા માટે અને તેઓને ઓછા વ્યાજના દરે ધીરાણ મળી રહે તેવી સગવડ કરી ખેડૂતોના આર્થિક પ્રશ્નો ઉકેલ કરવાનો તે વખતની મદ્રાશની પ્રાંતિક સરકારે વિચાર કર્યો. આ દીશામાં તાત્કાલીક પગલા ભરવા સનદી અધિકારી સર ફેડરીક નિકોલસને યુરોપના ખાસ કરીને જર્મની સહકારી ધીરાણ પ્રવૃત્તિનો અભ્યાસ કરવા મદ્રાશની પ્રાંતિક સરકારે મોકલ્યા સર ફેડરીક નિકોલસને ઈ.સ.૧૮૮૮માં

તેમનો અહેવાલ આપ્યો. અહેવાલનો સાર ફક્ત બેજ શબ્દોમાં હતો ફાઈનડ રેફીજન એટલે કે, રેફીજનને અનુસરો આ અહેવાલ ઈ.સ.૧૯૦૧માં નિમાયેલ સર એડવર્ડ લો ના પ્રમુખપદ હેઠળ ની સમિતિની ભલામણને આધારે ભારતમાં વિધિસર ધીરાણ મંડળીની સ્થાપના માટે ઈ.સ.૧૯૦૪માં કો-ઓપરેટીવ ક્રેડીટ સોસાયટીઝ એક્ટ અમલમાં આવ્યો.

વેપારી ક્રાંતી અને લોકજાગૃતિના સમય પછી લગભગ ઈ.સ.૧૭૫૦માં સૌપ્રથમ ઈંગ્લેન્ડમાં ઔદ્યોગિક ક્રાંતી શરૂ થઈ. વિશ્વનાં ખાસ કરીને યુરોપના દેશોમાં આર્થિક અને સામાજિક જીવનમાં મોટા ફેરફારોની શરૂઆત થઈ. અર્વાચીન યુગનો આરંભ થયો. જુની અર્થવ્યવસ્થાના સ્થાને નવી અર્થવ્યવસ્થા અસ્તિત્વમાં આવી. આ પહેલા જોઈએતો જીસસ ક્રાઈસના જન્મ વખતે અને રોમન સત્તાની પડતી વખતે ઇતિહાસ નોંધે છે કે, કોઈ મૃત્યુ પામે ત્યારે તેના અંતિમ વિધિનો ખર્ચ સહિયારા નિધી માંથી આપવામાં આવતો હતો. જીસસ ક્રાઈસની શીખામણોમાં પણ સહકારી વિચારો દેખાતા હતા ત્યારબાદ આવેલા ઈસ્લામ ધર્મના ચેલા પૈગમબર મહમદ સાહેબે દેવતાઈ વાણી અનુસાર લોકોને માર્ગદર્શન આપ્યું હતું. મહમદ સાહેબના વિચારો કુરાનમાં જોવા મળે છે. ઈસ્લામ ધર્મના નિયમોનું વાંચન કરતી વખતે કુરાનમાં સહકારના સિદ્ધાંતો જોવા મળે છે. આમ, ઔદ્યોગિક ક્રાંતિ પછી ઈંગ્લેન્ડમાં સહકારી વિચારધારા શરૂ થઈ. ઔદ્યોગિક ક્રાંતિને લીધે સર્જાયેલી આર્થિક સામાજિક અસરો દૂર કરવા અને મજૂર વર્ગનું જીવન ધોરણ ઉંચે લાવવા સૌ પ્રથમ સહકારી મંડળીની સ્થાપના થઈ.

ઈ.સ.૧૮૧૮ની વર્સેલ્સની સંધી અને ઈ.સ.૧૮૩૮ની યુરોપની મહાસત્તાઓ વચ્ચેના યુધ્ધના લીધે આ સમયમાં સહકારી પ્રવૃત્તિની પ્રગતિમાં થોડો ધટાડો જોવા મળ્યો હતો. તે સમયમાં ઈ.સ.૧૮૨૦ અને ઈ.સ.૧૮૩૦ની આર્થિક મંદીઓ આવી જેની અસર સહકારી પ્રવૃત્તિઓ પર પડી કેટલાય દેશોમાં અસ્થિર સરકારો અને લોકશાહી વિરોધી સરકારોએ સહકારી પ્રવૃત્તિઓને વેર વિખેર કરી નાખી હતી. પણ જે દેશો યુધ્ધોમાં જોડાયા ન હતા, અને જ્યાં શાંતિ હતી તેવા દેશોએ સહકારી પ્રવૃત્તિમાં સુંદર કામ કર્યું હતું. જેમ કે, સ્વીડન...

દુનિયામાં સહકારી ક્ષેત્રે થયેલી પ્રગતિ ખરેખર પ્રસંશાને પાત્ર છે. જે તે દેશોનાં સહકારી આગેવાનોએ સહકારી સંસ્થાની રચના અને વિકાસ માટે ખૂબજ મૂશ્કેલી ઉઠાવી હતી. ઘણાં અવરોધોનો સામનો કર્યો હતો. જે લોકો સહકારી સંસ્થામાં કામ કરે છે. તેઓ સમજી શકશે કે, સહકારી મંડળીની રચના કરવાનું લોકોને સમજાવવા તેઓને સભાસદ તરીકે

દાખલ કરવા તેમના પાસેથી ભંડોળનાં નાણાં એકઠા કરવાનું કામ અતિ મૂશકેલ છે. આમ છતાં, નીચે દર્શાવેલા વિશ્વના બાર દેશોમાં સહકારી પ્રવૃત્તિના વિવિધ પાસાઓની ચર્ચા કરીએ.

(૧) બ્રિટનમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ :

બ્રિટન ગ્રાહક સહકારી ભંડારની જન્મ ભૂમી કહેવાય છે. સૌ પ્રથમ ગ્રાહક સહકારી મંડળીની રચના બ્રિટનમાં ઈ.સ.૧૮૪૪માં થઈ હતી આમ તો બ્રિટનથી સહકારી મંડળીજ નહીં પણ બીજા અનેક પ્રકારની સહકારી મંડળીઓ પણ અન્ય દેશોમાં ફેલાઈ હતી. દુનિયાના ઘણાં દેશોનાં લોકો સહકારી પ્રવૃત્તિની માહિતી મેળવવા વ્યક્તિગત અને લેખિત પુછ પરછ કરે છે. બ્રિટનના સહકારી આગેવાનોએ સહકારી પ્રવૃત્તિના વ્યાખ્યાનો અને સલાહ આપવા આખી દુનિયાનાં પ્રવાસની શરૂઆત કરી હતી. વિશ્વના દેશોમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનો અભ્યાસ થાય તે માટે હોરેસ પ્લાનકર ફાઉન્ડેશન ફોર ફો.ઓપરેટીવ સ્ટડીઝ કાર્ય કરે છે. અને તેનું મુખ્ય મથક લંડનમાં આવેલું છે. (૨૩)

બ્રિટનની ગ્રાહક સહકારી મંડળી તેમના સંઘની રચના કરે છે. આવી છૂટક સહકારી મંડળીઓની બે જથ્થાબંધ મંડળીઓ (૧) સહકારી જથ્થાબંધ સોસાયટી (૨) સ્કોટિશ સહકારી જથ્થાબંધ સોસાયટી જાણીતી છે. આવા જથ્થાબંધ સહકારી ભંડારો પાસેથી છૂટક મંડળીઓ માલ ખરીદે છે. આ જથ્થાબંધ સહકારી સોસાયટી ઉપરાંત બ્રિટનમાં ૫૬ જીલ્લા સંઘો પણ રચવામાં આવેલા છે. જેમાં ડેરી, ધોલાઈ, બેકરી, પગરખાં, રીપેરીંગ અને બીજા ધંધાનો સમાવેશ થાય છે. આ બન્ને જથ્થાબંધ સહકારી મંડળીઓનો વહીવટ લોકશાહી છે. છૂટક મંડળીઓ તેમાં મત આપે છે. તે તેમના શેરના પ્રમાણમાં નહીં પણ ખરીદીના પ્રમાણમાં મતાધિકાર હોય છે. આ જથ્થાબંધ સહકારી મંડળીઓનાં નાણાંકીય સાધનોમાં શેરભંડોળ અને લોન કેપીટલનો સમાવેશ થાય છે. તેઓએ છૂટક સહકારી મંડળીઓની જરૂરિયાત પૂરી કરવાની હોય છે. આ જથ્થાબંધ સહકારી મંડળીઓ બેકિંગનું ધંધો પણ કરે છે. છૂટક મંડળીઓમાં મજૂરસંઘ, કલબો, નગરપાલિકાઓ, અને વ્યક્તિઓ થાપણ મુકે છે. જેનો વ્યાજદર બેંકો કરતા વધુ હોય છે. આ મંડળીઓમાં સભાસદોની વાર્ષિક સભાએ સર્વેસતાધીશ છે. જે વર્ષમાં એકવાર મળે છે. જેને સહકારી કોંગ્રેસ કહે છે.

બ્રિટનને સહકારી પ્રવૃત્તિઓની સફળતા, નિષ્ફળતા, સિધ્ધિઓ અને નબળાઈઓનું અવલોકન કરતા જણાય છે. આ દેશે સહકારી પ્રવૃત્તિ ક્ષેત્રમાં ગ્રાહકોનાં હિતોનાં રક્ષણ માટે મહાન ફાળો આપ્યો છે. આવતીકાલની સફળ ગ્રાહક સહકારી પ્રવૃત્તિની આશા ત્રણ બાબતો પર આધાર રાખે છે.

(૧) તેજસ્વી નેતાગીરી

(૨) શક્તિશાળી અને કાબેલ કર્મચારી ગણ

(૩) વફાદાર ગ્રાહકો અને સભાસદ

(૨) સ્વીડનમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ :

ઈ.સ.૧૮૪૮માં ફ્રાન્સની ઉત્પાદકોની સહકારી મંડળીઓએ સ્વીડનનાં લોકોમાં રસ જાગૃત કર્યો હતો. સ્વીડનની પ્રથમ સહકારી મંડળી ઈ.સ.૧૮૫૦માં સ્થાપવામાં આવી. ખેતીવાડીની કેટલીક જીવન જરૂરિયાતો ખરીદવા તેની સ્થાપના કરવામાં આવી. ઈ.સ.૧૮૮૫ સુધી સ્વીડનમાં કોઈ સહકારી કાયદો ન હોવાને લીધે સહકારી ગ્રાહક પ્રવૃત્તિઓને યોગ્ય વેગ મળ્યો ન હતો પરંતુ ચોથી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૮થી સ્વીડનમાં મધ્યસ્થ સહકારી સંગઠનની સ્થાપના કરવામાં આવી. તેનું નામ સહકારી સંઘ હતું. તેની સ્થાપનાથી સ્વીડનની ગ્રાહક સહકારી પ્રવૃત્તિમાં એક નવો વળાંક આવ્યો હતો. સ્વીડનની ગ્રાહક સહકારી પ્રવૃત્તિઓ નવેસરથી અને ગંભીરતાથી પ્રગતિના પંથે આગળ વધવા માંડી હતી. સ્વીડનમાં સહકારી છૂટક ધંધો પ્રાથમિક મંડળીઓનાં હાથમાં છે. તેને કોન્સ્યુમ કહે છે. સભાસદો બચત કરી શકે તે માટે કેટલીક મંડળીઓએ બચત યોજનાઓ દાખલ કરી છે. જેના પર નક્કી કરેલા દર પ્રમાણે વ્યાજ આપવામાં આવે છે. ચોથી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૮માં સ્થપાયેલ સહકારી સંઘ (KF) અથવા કોર્પોરેટીવા ફોર બન્ડેડ સ્વિડીશ ભાષામાં જે સ્વીડનની ધરતી માટે ખુબજ ફળદાયી નીવડે છે. દરેક દેશે તેની ધરતી અને લોકોને માફક આવે તે રીતે સહકારી પ્રવૃત્તિ શોધવી જોઈએ.

ઈંગ્લેન્ડ અને સ્વીડનમાં જે પદ્ધતિ સારી હોય તે બીજા દેશો માટે સારી ન પણ હોય શકે. સહકારી ક્ષેત્રમાં મૌલિકતા અને શોધખોળને સ્થાન છે. તેથી સહકારી આગેવાનોએ આંધળા અનુકરણથી દૂર રહેવું જોઈએ KF એ સ્વીડનની ગ્રાહક સહકારી મંડળીઓનું મહાસંઘ છે. જે મંડળીને KF ના સભાસદ બનવું હોય તેણે નક્કી કરેલા નિયમોનું

પાલન કરવું પડે છે. KF જોડે સંયોજિત થયેલી મંડળીઓએ તેનાં શેર ખરીદવા પડે છે. સ્વીડનમાં સહકારી સંસ્થાઓ કરપાત્ર છે. જુદી-જુદી વસ્તુઓનાં વેપાર માટે KF માં જુદ-જુદા વિભાગો છે. ઘણાં દેશોમાં સહકારી ધંધો અને સહકારી શિક્ષણ તથા તાલીમ એ અલગ અને સ્વતંત્ર સંસ્થાઓના હાથમાં હોય છે. દા.ત. ઈંગ્લેન્ડ અને સ્વીડનમાં સહકારી જથ્થાબંધ ઉત્પાદન વેપાર તથા સહકારી શિક્ષણ અને તાલીમ KF નાં હાથમાં છે. જેનાં ઘંણા સારા પરિણામ આપ્યા છે. આ સિવાય KF ની પ્રવૃત્તિમાં પત્રવ્યવહાર, શાળા, સભાસદોને શિક્ષણ, ગ્રાહકોનું શિક્ષણ, વર્તમાનપત્ર દ્વારા માહિતી ગ્રંથ નિર્માણનું કાર્ય ગૃહિણીઓનાં શિક્ષણનું કાર્ય વગેરે છે.

(૩) ડેનમાર્કમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ :

બીજા વિશ્વ યુદ્ધ પછી એક અમેરીકન લંડનની એક હોટલમાં નાસ્તો કરવા ગયો તેણે ઈંડા પર નિશાની જોઈ તેથી તેને આશ્ચર્ય થયું તેણે વેઈટરને પુછ્યું વેઈટરે જવાબ આપ્યો અમારા બધા ઈંડા અને ડુકરોનું માંસ ડેનમાર્કથી આવે છે. દુનિયામાં તે શ્રેષ્ઠ છે. અમેરીકન આ સાંભળી એવો પ્રભાવિત થયો કે બીજે દિવસે તે ડેનમાર્ક ગયો. ડેનમાર્કમાં તેણે જોયું કે, આ દેશ ઘણો સુખી અને સમૃદ્ધ હતો. તે જ્યાં-જ્યાં ગયો ત્યાં સહકારી મંડળીઓ જોઈ. (૨૪)

સહકારી સંગઠન અને સંઘ ભાવનાથી એક નાનકડો ખેતી પ્રધાન દેશ કેટલું મહાન અને અદભૂત કામ કરી શકે છે. તેનું જીવતું જાગતું ઉદાહરણ ડેનમાર્ક છે. તેથી ડેનમાર્કને યુરોપનું ડેરી ખેતર કહે છે. ડેનમાર્ક ખેતીપ્રધાન અને પશુપાલક દેશ હોવાથી ડેરી અને સહકારી પ્રવૃત્તિનો વિકાસ ખૂબજ થયો. દૂધ અને દૂધની બનાવટ, માંસ વગેરેમાં સહકારી મંડળીઓ ખૂબજ ઉપયોગી બની છે. ડેનમાર્કમાં સહકારી ડેરીનાં સભાસદોની જવાબદારી અમર્યાદિત છે. મંડળીનાં દેવા માટે દરેક સભાસદ સરખે હિસ્સે જવાબદાર હોય છે. મંડળીનો વહીવટ નવ સભાસદોની બનેલી વ્યવસ્થાપક કમીટી કરે છે. આ કમીટીની ચૂંટણી વાર્ષિક સામાન્ય સભામાં કરવામાં આવે છે. ડેરીનાં રોજબરોજનાં કામકાજ માટે ટેકનીકલ મેનેજમેન્ટની રચના કરવામાં આવે છે. વ્યવસ્થાપક કમીટી, ઓડિટર, હિસાબનિશની નિમણૂંક કરે છે.

સહકારી ડેરીઓનાં સિદ્ધાંતો નીચે પ્રમાણે ઘડવામાં આવ્યા છે.

- (૧) જે લોકો દૂધનું ઉત્પાદન કરતા તેઓજ મંડળીનાં સભાસદ બની શકતા.
- (૨) સભાસદોની જવાબદારી અમર્યાદિત હતી.
- (૩) દરેક સભાસદે તેનું દૂધ મંડળીને આપવું પડતું. તે તેની રોજની જરૂરિયાત જેટલું દૂધ રાખી શકતો.
- (૪) ડિવિડન્ડની વહેંચણી દૂધની જાડાઈના પ્રમાણે થતી.
- (૫) વાર્ષિક સામાન્ય સભા સર્વોપરી સત્તા ભોગવતી.
- (૬) ડેનમાર્કમાં જુદી જુદી સેવાઓ માટે અલગ-અલગ મંડળીઓ હતી.

જેમ કે, ગ્રાહક મંડળી, સહકારી મંડળી, સહકારી ડુક્કર કતલખાના, ઈંડા વેચનારી સહકારી મંડળી, પશૂ વેચનાર સહકારી મંડળી, મરધા ઉછેર સહકારી મંડળી, ફળ વેચનારી સહકારી મંડળી, માછલા ઉછેર સહકારી મંડળી, સહકારી ખાદ્ય આહાર મંડળી, સહકારી ખાતર મંડળી અને સહકારી ગ્રામ્ય ધીરાણ બેંક.

ડેનમાર્કની સહકારી મંડળીની પ્રવૃત્તિઓની અસાધારણ સફળતાનાં રહસ્યના કારણો

- (૧) નાંજાની સગવડ.
- (૨) મંડળીઓનો સ્વતંત્ર વહીવટ
- (૩) લોકશાહી નમુનેદાર કામગીરી
- (૪) કૃષી અને ગૃહ વિજ્ઞાન શાળાની શ્રેષ્ઠ કામગીરી
- (૫) લોકો દ્વારા સ્વયંભુ સહકારી પ્રવૃત્તિ
- (૬) સપ્રમાણ જમીન વહેંચણીનો સમાવેશ

આજ કારણોને પરિણામે દુનિયાનાં કોઈપણ દેશ કરતા ડેનમાર્કનાં ખેડૂતોએ બહુજ ઉંચી કક્ષાએ અને વધારે માત્રામાં સહકારી પ્રવૃત્તિનો વિકાસ કર્યો છે.

⁂(જ) જર્મનીમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ :

વ્યાજખોરી અને શોષણ ખોરી સામે લડવા માટે જર્મનીમાં કૃષી સહકારી મંડળીઓ અને નાગરીક સહકારી બેંકોની રચના કરવામાં આવી. આ સહકારી સંગઠનોની સફળતા પરથી જાણવા મળે છે કે તેઓ વ્યાજખોરી નાબૂદ કરી શકે છે. જર્મનીની રેફીઝન ગ્રામીણ બેન્કો (ફેડરલ ડબલ્યુ રેફીઝન ૧૮૧૮થી ૧૮૮૮) દ્વારા સ્થપાયેલ નાગરીક સહકારી બેંકોએ સહકારી ધીરાણ પ્રવૃત્તિમાં નમુનેદાર કામ કરેલ છે. આજે વિશ્વના અનેક દેશોમાં સહકારી બેંકો કામ કરે છે. આ બધી સહકારી બેંકો જર્મનની રેફીઝન બેંકની પદ્ધતિએ કામ કરે છે.

રેફીઝન બેંકોનો મુખ્ય હેતુ બહુજ ગરીબ લોકોને લાભ આપવાનો હતો. રેફીઝન બેંકોનો વિસ્તાર તાલુકા પુરતોજ રાખવામાં આવતો તેમાં ગરીબ કે શ્રીમંત સભાસદો વચ્ચે કોઈ ભેદભાવ રાખવામાં આવતો નહીં. મંડળીનો વહીવટ લોકશાહી રીતે થતો. વ્યવસ્થાપક કમીટીને સભાસદો ચાર વર્ષ માટે ચૂંટવામાં આવતા હતા. આ સિવાય તપાસ સમિતિ કાઉન્શીલ ઓફ ઇન્સપેક્શન અને સભાસદો ત્રણ વર્ષ માટે ચૂંટવામાં આવતા હતા. વાર્ષિક સામાન્ય સભા ચેરમેનની ચૂંટણી કરતી અને તે વ્યવસ્થાપક સમિતિનો ચેરમેન બનતો. વ્યવસ્થાપક સમિતિ કે તપાસ સમિતિના સભાસદો કોઈપણ પ્રકારનો પગાર દેતા નહીં. કેશીયરને પગાર આપવામાં આવતો. મંડળીના હિસાબો વ્યવસ્થિત રીતે લખાયા તે માટે દર વર્ષે ઓડીટરની નિમણૂક કરવામાં આવતી.

જર્મનીમાં સહકારી ધીરાણ બેંકિંગને વ્યવહારીક સ્વરૂપ આપવાનો જશ જર્મનીના મહાન ફરિસ્તા એક રેફીઝન અને બીજા શુલ્ઝ ડેરીઝને ફાળે જાય છે. આ બન્ને સહકારી આગેવાનો સમકાલીન હતાં. છતાં બન્ને ના કાર્યક્ષેત્ર જુદા જુદા હતા. રેફીઝને કૃષી ધીરાણમાં કામ કર્યું જ્યારે શુલ્ઝ ડેરીઝે ધીરાણ બેંકિંગમાં કામ કર્યું હતું. એકે પૂર્વમાં કામ કર્યું તો બીજાએ પશ્ચિમમાં કામ કર્યું તેઓએ એવા સમયમાં કામ કર્યું જ્યારે જર્મનીમાં અંધાધૂંધી હતી આખી દુનિયામાં જર્મની સહકારી ધીરાણ પ્રવૃત્તિની માતૃભૂમિ ગણાય છે. કારણ કે, દુનિયાની સૌ પ્રથમ સહકારી ધીરાણ મંડળીની રચના જર્મનીનાં હર્મન શુલ્ઝ ડેરીઝને ફાળે જાય છે. તેમણે નાના વેપારીઓ અને બીજા લોકો માટે ધીરાણ મંડળીની રચના કરી હતી. તેમનો જીવનકાળ ૧૮૦૮થી ૧૮૮૩ હતો. આ ગાળામાં તેઓએ ૧૯૦૦ ધીરાણ મંડળીઓની સ્થાપના કરી

હતી. તેમના આ કાર્યથી પ્રેરણા લઈને રેફીઝનને ધીરાણ સંઘોની સ્થાપના કરી હતી. શુલ્ક ડેરીઝ બેંકો મર્યાદિત જવાબદારી પર રચવામાં આવી હતી. આ બેંકો પોતાની મૂડી જાતેજ ઉભી કરતી હતી. આ બેંકો પૂરતું રિઝર્વ ભેગું કરી શકે તે માટે પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા હતાં. શુલ્ક ડેરીઝ બેંકોએ ૫૬% સુંધીનું ડિવિડન્ડ જાહેર કર્યું હતું. આ બેંકો બીજી બેંકિંગ સેવાઓ અને ખેડૂતોને પણ ધીરાણ કરતી હતી.

આમ, વિશ્વના બે મહાન સહકારી વિચારકો અને આગેવાનોએ જર્મનીમાં બે જુદા પ્રકારની સહકારી ધીરાણ મંડળીઓની રચના કરી હતી.

(૫) ફ્રાન્સમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ :

અર્વાચીન જગત પર બે વસ્તુઓની ખુબજ અસર છે.

(૧) બ્રિટનની શોધો

(૨) ફ્રાન્સનાં વિચારો

બ્રિટનની શોધખોળે ઔદ્યોગિક ક્રાંતિને એક અમૂલ ભેટ આપી છે. જ્યારે ફ્રાન્સે સ્વતંત્રતા, સમાનતા, અને ભ્રાતૃભાવ જેવા વિચારો આપ્યા છે. વિશ્વના સહકારી આકાશમાં ફ્રાન્સની સહકારી મંડળીઓ ખાસ કરીને ઉત્પાદકોની સહકારી મંડળીઓ એક તેજસ્વી તારાની જેમ ચમકે છે. ફ્રાન્સના બે સહકારી આગેવાનો ફોરીપર અને બ્લાન્કનો સહકારી ક્ષેત્રમાં અજોડ ફાળો હતો. ફ્રાન્સમાં સહકારી મંડળીની નોંધણી વેપારી કોર્ટમાં થતી હતી. જે વ્યક્તિએ સહકારી મંડળી નોંધાવવી હોય તેણે કોર્ટમાં અરજી કરવી પડે છે. નોંધણી ફી આપવી પડે છે. ફ્રાન્સની ઔદ્યોગિક સહકારી મંડળીઓને બે ભાગમાં વહેંચવામાં આવી છે. (૧) કારીગરોની મંડળીઓ જેમાં છૂટક વેપારી મંડળીઓ અને હસ્તકારીગરોની મંડળીઓનો સમાવેશ થતો હતો. (૨) મજૂરોની ઉત્પાદક મંડળીઓ જેમાં મજૂરોની કરાર મંડળીઓનો સમાવેશ થાય છે.

થોડા વર્ષોમાં ફ્રાન્સની ઉત્પાદક સહકારી મંડળીઓએ નોંધપાત્ર પ્રગતિ કરી છે. ફ્રાન્સની પેરિસ યુનિવર્સિટીમાં સહકારી વિષય પર મહાનિબંધ લખવા સુધીની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી. આ અભ્યાસક્રમ પ્રોફેસર બનાર્ડ લેવગ્નીનાં માર્ગદર્શન હેઠળ ચાલતો હતો. સહકારી સંશોધનને વેગ આપવા માટે ત્રણ સંસ્થાઓ પણ સ્થાપવામાં આવી હતી.

(૧) સહકારી સંશોધનનું કેન્દ્ર.

(૨) સહકારી અને સામૂહિક અભ્યાસ માટેનું કાર્યાલય.

(૩) સહકારી વિકાસના સંશોધન માટેની આંતરરાષ્ટ્રીય કાઉન્સિલ.

ફાન્સના પેરીસ યુનિવર્સિટીમાં મજૂર સહકારના અભ્યાસ માટે ડિપ્લોમાંનો અભ્યાસક્રમનું પણ આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. આ દેશમાં સહકારના અભ્યાસ માટે વિદ્યાર્થીઓનો રસ વધતો જાય છે. એક અંદાજ પ્રમાણે સહકારનો અભ્યાસ પૂરો કર્યા પછી ૬૦ ટકા વિદ્યાર્થીઓ સહકારી ક્ષેત્રમાં પોતાનો વ્યવસાય સ્વીકારે છે. (૨૫)

(૬) ઈટાલીમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ :

ઈટલી તેની નવીન પ્રકારની સહકારી પ્રવૃત્તિ માટે જાણીતું છે. ઈટલી ખેતીવાડી દેશ હોવાથી તેમાં કૃષી વિષયક મંડળીઓ વ્યાપક પ્રમાણમાં હતી. એવી માહિતી પ્રાપ્ત છે કે, ઈટલીમાં પંદરમી સદીમાં ડેરી મંડળીઓ હતી. તેનો ફેલાવો ઉત્તર ઈટલીની ખીણ પ્રદેશોમાં થયો હતો. ઈટલીના સહકારી આગેવાનોએ રાષ્ટ્રીય અને ધાર્મિક તટસ્થતાનાં સિદ્ધાંતોને તિલાંજલી આપી હતી. બધાજ પ્રકારમાં રાજકીય નેતાઓ લોકપ્રિય ટેકો મેળવવા સહકારનો આશરો લેતા હતા. આ કારણોથી તમામ સહકારી પ્રવૃત્તિ ખેદાન-મેદાન થઈ ગઈ હતી.

ઈ.સ.૧૯૨૨માં મુસોલીનીએ સહકાર ક્ષેત્ર પ્રત્યે તેમનું વલણ અને વિચારો કેવા છે તે સ્પષ્ટ કર્યું હતું. તેમણે જણાવેલ હતું કે, સહકારી પ્રવૃત્તિએ રાજકીય પ્રવૃત્તિથી દૂર રહેવું પડશે. સહકારી સંસ્થાઓમાં સામાજિક અગત્યતા મુખ્ય સ્થાન ધરાવે છે. રાજકારણ અને ધર્મકારણની જવાબાઓથી સહકારી પ્રવૃત્તિને દૂર રાખવી પડશે. ઈટાલીની મજૂર સહકારી મંડળીઓને પ્રારંભકાળથીજ સરકારનો ટેકો અને ઉત્તેજન મળ્યા હતા. જે સરકારી મંડળીને પાંચ વર્ષ થયા ન હોય તેવી મંડળીઓને નોંધણી ખર્ચ અને સ્ટેમ્પ ફી માંથી માફી આપવામાં આવતી હતી. ઈટલીની મજૂર સહકારી મંડળી ત્રણ સ્તરે કામ કરે છે.

(૧) પ્રાથમિક મંડળીઓ

(૨) પ્રાંતિય પ્રાદેશીક મંડળીઓ

(૩) રાષ્ટ્રીય મહામંડળ

જે જમીન પડતર અને બિન ઉપયોગી હોય તેવી જમીન ઉપર ખેતી કરવા માટે ઈટલીમાં કૃષિ સહકારી મંડળી સ્થાપવામાં આવી. આ મંડળીઓએ ધ્યાનાર્થક કાર્ય કર્યું છે. જેમાં જમીન વિહોણા અને બેકાર ખેડૂતોને રોજગારી આપવા માટે કૃષિ સહકારી મંડળીઓએ મોટો ફાઈદો આપ્યો છે. ઔદ્યોગિક સહકારી મંડળીઓ લાકડા બનાવનારા, પ્લાસ્ટર કરનારા, લોઢાનું કામ કરનારા, ફરનિયર બનાવનારા, દરજી, મોચી, છાપકામ કરનારા, પુસ્તકો બાંધનારા વગેરે ને મદદ કરતી.

નાગરીક સહકારી બેંકોની સર્જક લુગી લુઝારી શ્રીમંત કુટુંબ માંથી આવતો હતો. તેઓ અર્થશાસ્ત્રના પ્રોફેસર હતા આ ઉપરાંત દેશનાં નાણાં પ્રધાન પણ હતા. ઈટલીના લોકો તેને સહકારી પ્રવૃત્તિનાં પિતા ગણે છે. તેમણે સૌપ્રથમ નાગરીક સહકારી બેંકની સ્થાપના મિલાત શહેરમાં સને ૧૮૬૬માં કરી હતી. ઈટલીમાં સહકારી નેતાઓને તાલીમ આપવા માટે સહકારી વિશ્વ વિદ્યાલયની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. તેના પ્રથમ પ્રેસિડેન્ટ લુગી લુઝારી હતા.

(૭) ઈઝરાયેલમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ :

એશીયા ખંડનો ઈઝરાયેલ દેશ જે વિશ્વના ત્રીજા નંબરનો દેશ છે. જેની ૪૧ ટકાથી વધુ જનસંખ્યા સહકારી પ્રવૃત્તિઓમાં રોકાયેલી છે. વિશ્વનો પ્રથમ દેશ રૂમાનિયા ૪૫% અને બીજો દેશ ડેનમાર્ક ૪૨% ની વસ્તી સહકારી પ્રવૃત્તિમાં જોડાયેલી છે. બાઈબલના વાચકો જાણે છે કે, ઈઝરાયેલની ભૂમી પવિત્ર છે. બેથલેહમ, નાઝરથ, જેરુસલેમ વગેરે ધાર્મિક શહેરો છે. ઈઝરાયેલના ફરિસ્તાઓએ ન્યાય, શાંતી અને ભાઈચારો એટલે કે, સહકારનો સંદેશો આપ્યો છે. ૧૫મી મે ૧૯૪૮માં સ્વતંત્રતા ઈઝરાયેલને મળી ભારતની જેમ ઈઝરાયેલ ખેતીપ્રધાન દેશ નથી ત્યાં ફક્ત ૧૩ ટકા વસ્તી જ ખેતી પર નભે છે. ઈઝરાયેલની સહકારી પ્રવૃત્તિની વિશિષ્ટતા જોવા જઈએતો તેની કોઈ ખાસ પ્રકારનો સહકારી કાયદો ન હતો પણ ૧૯૨૫ના મુંબઈ સહકારી મંડળનાં ધારા પર આધારીત કાયદો બનાવવામાં આવ્યો. આ કાયદાની મોટાભાગની જોગવાઈ અક્ષરો અક્ષર લેવામાં આવી. કાયદાની જોગવાઈની દ્રષ્ટિએ ઈઝરાયેલ કે ભારતની સહકારી પ્રવૃત્તિમાં બહુ મોટો તફાવત નથી. આમ છતાં ઈઝરાયેલ માં સહકારી પ્રવૃત્તિઓએ અદભૂત પ્રગતિ સાધી છે. ભારત ૧૯૫૮ સુધી આ દિશામાં કોઈપણ

નોંધપાત્ર કામ કર્યું નથી જ્યારે ઈઝરાયેલે સ્થાપિત કર્યું છે કે, જો દેશનાં માણસોમાં સહકારની ભાવના હોય, કંઈક કરવાની તમન્ના હોય તો સહકારી કાયદા વિના પણ આગળ વધી શકાય છે. ઈઝરાયેલમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનું કાર્યક્ષેત્ર માત્ર કૃષિ ક્ષેત્ર પૂરતું જ મર્યાદિત નથી પરંતુ તેનું ઉત્પાદન વેચવા, પ્રક્રિયા કરવા, નહેર પાણી, વાહનવ્યવહાર, ગૃહનિર્માણ, ધીરાણ, કરકસર અને વીમા મંડળીઓ પણ સહકારી ક્ષેત્રમાં છે. ત્યાંની સહકારી પ્રવૃત્તિઓ હિસાદત, હેવરત, ઓવડિમ, કિબુત્સ, મોશેવ, મોશેવશિકૂતિ, મોશેવઓલિમ, ટિનુવા વગેરે છે. જે ઈઝરાયેલના સહકારી ક્ષેત્રમાં કામ કરે છે. આ બધી મંડળીઓ કૃષિ ક્ષેત્રમાં મજૂરી, સહકારી મંડળીમાં પશુપાલન, ડેરી ઉદ્યોગ, શાકભાજી, બેકિંગ વગેરેમાં નોંધપાત્ર કામ કરે છે.

સૌથી વધુ વિકાસ પામેલ કિબુત્સ સહકારી મંડળીએ ખેતીવાડીને સમૃદ્ધ બનાવવાની સાથે ઈઝરાયેલનું નામ વિશ્વમાં એક દેશ તરીકે ઉંચું લાવેલ છે. કિબુત્સનાં બંધારણમાં નીચેના ચાર મોટા સિદ્ધાંતોએ ભાગ ભજવ્યો છે.

- (૧) સભાસદોની સ્વૈચ્છ્યએ ઉભુ થયેલ છે.
- (૨) બધાજ નિર્ણયો બહુમતીમાં લેવાય છે.
- (૩) બધીજ મિલકત સંપત્તિ સામૂહિક માલિકીની.
- (૪) સમાનતાના પાયા પર ચાલે છે.

ઈઝરાયેલની સહકારી પ્રવૃત્તિનો અભ્યાસ કરવા ભારત સરકારનું એક પ્રતિનિધી મંડળ ગયું હતું. આ પ્રતિનિધી મંડળને ઈઝરાયેલના એક સહકારી આગેવાને જણાવેલ કે, ઈઝરાયેલની ધણી ચિજો નિકાસ કરી શકાય, પરંતુ તેની સહકારી પ્રવૃત્તિની નિકાસ કરી શકાય તેમ નથી. ઈઝરાયેલ અને ભારતની રાજકીય, સામાજિક અને આર્થિક પરિસ્થિતિમાં તફાવત છે. અને તેથી ભારતમાં ઈઝરાયેલની સહકારી પ્રવૃત્તિઓનું સહેલાયથી અનુકરણ કરી શકાય તેમ નથી. પણ એક વાત સાચી છે કે, ભારતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓની પંચવર્ષિય યોજના હેઠળ જે પ્રગતિ થઈ છે. તે ખરેખર નોંધપાત્ર છે. ઈઝરાયેલની સહકારી પ્રવૃત્તિને સફળ કરવામાં ઉંચા, આદર્શવાળા, ખંતિલા અને સર્મપણની ભાવનાવાળા સહકારી આગેવાનોનો ફાળો મહત્વનો હતો. ભારતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિને સફળ બનાવવામાં ઈઝરાયેલના આગેવાનો પાસેથી આવી પ્રેરણા લેવી ઘટે.

(૮) સોવિયત સંઘમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ :

યુરોપના બીજા દેશો કરતા એશીયાનું આર્થિક, રાજકીય અને સહકારી જીવન જુદા પ્રકારનું છે. યુરોપના જે દેશોમાં સહકારી પ્રવૃત્તિ વિકસી છે. તે દેશો મૂડીવાદી દેશો છે. તેમની રાજ્ય પદ્ધતિ લોકશાહી છે. જ્યારે રશિયા સામ્યવાદી દેશ છે. તેમાં આર્થિક અને રાજકીય નિર્ણયો લોકશાહીની રીતે નહીં પણ બીજી રીતે લેવાય છે. તેથી રશિયાની સહકારી પ્રવૃત્તિ આલગ પ્રકારની જોવા મળે છે. જેમાં ઉડીને આંખ વળગે તેવી બાબત રશિયાની સામૂહિક ખેતી છે. અને સામૂહિક ખેતરની સંખ્યામાં નોંધપાત્ર વધારો થવાની સાથે તેનાં ઉત્પાદનમાં પણ વધારો થયો છે. રશિયામાં સામૂહિક ખેતીના જે પ્રયોગો કરવામાં આવ્યા હતા તેમાં મુખ્ય ત્રણ પ્રકારના ખેતરો હતા.

(૧) ટોર્જ- એટલે સંયુક્ત જમીન ખેડાણ માટેની મંડળી જેમાં ખેડૂતો ભેગા મળીને કામ કરતા હતા.

(૨) આર્ટેલ- એટલે સંપૂર્ણ સમાજવાદી, સંપૂર્ણ વ્યક્તિગત ઉત્પાદન વચ્ચેનો સમાધાનકારી માર્ગ હતો.

(૩) કોમ્યુન- એટલે ઉત્પાદનના સાધનોની, પશૂઓજારો, મશીનરી અને ઈતર માલિકી અમૂક સમૂહની હતી. અંહી સભાસદો સહકારથી જમીન પર કામ કરતા. આ કોમ્યુનને ઈઝરાયેલના કિબુત્સ સાથે સરખાવી શકાય.

સામૂહિક ખેતર એટલે એક પ્રદેશ કે સ્થળમાં રહેનારા ખેડૂત કુટુંબનું બનેલું હોય છે. જેઓ પોતાના સાધનો ભેગા કરે છે. અને ચૂંટાયેલા વ્યવસ્થાપક કમીટીના માર્ગદર્શન હેઠળ સાથે મળીને કામ કરે છે. સામાન્ય સભામાં ઓડીટર અને બીજી સમિતિઓ નિમવામાં આવે છે. સામૂહિક ખેતરમાં બધા સભાસદોએ આખો દિવસ કામ કરવું પડે છે. પણ નવરાશના સમયમાં તેઓ બીજી ખાનગી જમીનમાં જે તેમના ઘરની સાથે હોય ત્યાં કામ કરી શકે છે. જે સભાસદો બરાબર કામ કરતો ન હોય તેને શિક્ષા કરવામાં આવે છે. રશિયામાં સહકારી વેચાણ મંડળીઓ નથી. સામૂહિક ખેતરનું ઉત્પાદન રાજ્ય ખરીદ કરનાર સંગઠનો ગ્રામ્ય કે શહેરના લોકોને વેંચે છે. રશિયામાં પ્રથમ ગ્રાહક સહકારી મંડળી જુલાઈ ૧૮૬૩માં સ્થાપવામાં આવી. રશિયાની ગ્રાહક સહકારી મંડળીઓ સામૂહિક ખેતરનો તેની ઉપજ વેચવામાં મદદ કરે છે. ખેતીવાડીની બનાવટો અને કાચામાલનું ઉત્પાદન અને ખરીદી ગ્રાહક મંડળીઓની અગત્યની

પ્રવૃત્તિઓ છે. આ સિવાય રશિયામાં અન્ય મંડળીઓ જેવી કે, હસ્ત ઉધોગ, સહકારી મંડળી, માછીમારોની મંડળી, સહકારી બેંકિંગ, સહકારી શિક્ષણ અને તાલીમ મંડળીઓ વગેરે સ્થાપવામાં આવી છે.

(૯) જાપાનમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ :

જાપાનમાં સહકારી પ્રવૃત્તિની શરૂઆત ઈ.સ.૧૯૦૦માં થઈ હતી. જ્યારે આ દેશમાં ઔદ્યોગિક સહકારી ધારો ઘડવામાં આવ્યો હતો. એશિયાના દેશોમાં જોવા જઈએતો ઈઝરાયેલ અને જાપાને સહકારી ક્ષેત્રમાં સારી નામના મેળવી છે. દુનિયાના દેશોનાં સહકારી આગેવાનો જાપાન દેશની સહકારી સફળતાનો અભ્યાસ કરે છે. જાપાનની ઔદ્યોગિક સહકારી મંડળીઓ, મજૂર સહકારી બેંક અને ગ્રાહક સહકારી પ્રવૃત્તિઓ બ્રિટન અને સ્વીડન જેવી મહાન અને સફળ છે. આમ તો જાપાનની સહકારી પ્રવૃત્તિનાં ઇતિહાસને બે વિભાગોમાં વહેંચી શકાય. જેમાં બીજા વિશ્વ યુદ્ધ પહેલાનો સમય અને બીજા વિશ્વ યુદ્ધ પછીનો સમય. પ્રાચીન કાળમાં જાપાનમાં સહકારી પ્રવૃત્તિ કામ કરતી હતી. પરંતુ સહકારી પ્રવૃત્તિનું અર્વાચીન સ્વરૂપ ૧૯મી સદીનાં ઉત્તરાર્ધમાં વિકાસ પામ્યો. જાપાને ઈંગ્લેન્ડની ગ્રાહક સહકારી મંડળીનો અભ્યાસ કર્યો હતો.

ઈ.સ.૧૯૨૩માં જાપાનમાં મધ્યસ્થ સહકારી બેંક સ્થાપવામાં આવી અને બીજા વેચાણ કરનારા સંઘો રચવામાં આવ્યા હતા. હાલતો જાપાન સહકારી સંઘ બધીજ સહકારી મંડળીઓનું પ્રતિનિધી કરનાર મધ્યસ્થ સંગઠન છે. ચીન અને જાપાનના યુદ્ધ પછી ગ્રાહક સહકારી મંડળીનો વિકાસ વધુ થયો. જાપાને ઈ.સ.૧૯૩૨ના ખાસ કાયદા હેઠળ માછીમારોની સહકારી મંડળીની સ્થાપના કરી. મત્સ્ય ઉધોગ એ જાપાનનો અગત્યનો ધંધો છે. અને તેના વ્યવસાયમાં સહકારી મંડળી રચવાન કાયદાને વેગ મળે તે માટે ઈ.સ.૧૯૫૦માં મત્સ્ય સહકારી ધારો ઘડવામાં આવ્યો. આ સિવાય જાપાનમાં કૃષિ સહકારી મંડળી બહુલક્ષી સહકારી મંડળી વેચાણ, રૂપાંતર, સંગ્રહ, સહકારી મંડળી બચત અને ધીરાણ સહકારી મંડળી, પ્રાદેશિક વિમા સંઘ વગેરે મંડળીઓનો વિકાસ થયેલો જોવા મળે છે.

જાપાનમાં ખેડૂતનો બીજો પુરક ધંધો પશુ ઉછેરનો છે. આવા ધંધાને લગતી ત્રણ પ્રકારની સહકારી મંડળી રચવામાં આવી છે.

(૧) પશુ ઉછેર સહકારી મંડળી.

(૨) ડેરી સહકારી મંડળી.

(૩) મરઘા ઉછેર સહકારી મંડળી.

આ સહકારી મંડળીઓ ત્રણ હેતુઓ માટે રચવામાં આવેલી છે. જેમાં કામ આપવું, માંસ અને દૂધની પ્રાપ્તિ કરવી,

દુનિયાનાં દેશોમાં જાપાન એવો દેશ છે. જ્યાં વસ્તીની ગીચતા વધારે છે. જાપાનમાં પર્વતો અને ટેકરીઓ છે. જાપાનમાં નવી જમીન કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવી, જમીન કેવી રીતે ફળદ્રુપ બનાવવી, જમીનનો વિકાસ કેવી રીતે કરવો તે માટે જાપાનમાં જમીન વિકાસ સહકારી મંડળીની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. જે નવી જમીન પ્રાપ્ત કરે છે, ખેતી અંગે માર્ગદર્શન આપે છે, આવી મંડળીનાં સભાસદો સમૂહમાં ઉત્પાદન કરે છે. અને તેમણે ઉત્પાદન કરેલી વસ્તુનું વેચાણ કરે છે. જાપાનમાં ખેડૂતોની જેમ વેપારીઓ અને ઉધોગપતિઓ સહકારી મંડળીની સ્થાપના કરે છે. જેને ઔદ્યોગિક સહકારી મંડળી કહેવાય છે. તેનું મુખ્ય કામ કાચો માલ ખરીદવાનું અને તૈયાર માલ વેચવાનું છે. જાપાનમાં મોટા ઉધોગો જોડે હરિફાઈ કરવા નાના અને ગૃહ ઉધોગોએ આ સહકારી મંડળીની સ્થાપના કરી હતી. નાના ઉધોગપતિઓ પોતાન હીતનું રક્ષણ કરવા માટે આવી મંડળીની સ્થાપના કરે છે. જાપાનનાં અર્થતંત્રમાં નાના ગૃહ અને મધ્યમ ઉધોગો બહુજ અગત્યતા ધરાવે છે. જાપાનમાં નાના ઉધોગોનાં પ્રશ્નો ઉકેલવા, તેને મજબુત કરવા, જાપાનની સરકાર પ્રયત્ન કરે છે. સરકારે સહકારી સંગઠનોની રચના કરવામાં રસ દાખવ્યો છે. ઔદ્યોગિક સહકારી મંડળીઓને ઉત્તેજન આપ્યું છે.

જાપાનની સહકારી મંડળીઓની ખાસ વિશિષ્ટતાઓ જોઈએતો જાપાનમાં જુદા જુદા પ્રકારની સહકારી મંડળીઓ વિકસવામાં અલગ-અલગ કાયદા બનાવવામાં આવ્યા છે. દા.ત. ખેતીવાડી સહકારી મંડળીનો ધારો, મત્સ્ય વ્યવસાય ધારો, ગ્રાહક સહકારી મંડળીનો ધારો, વગેરે. જાપાનમાં ગ્રાહક સહકારી મંડળીઓનું સંઘ કામ કરે છે. જેની સ્થાપના ઈ.સ.૧૯૪૪માં કરવામાં આવી હતી. સહકારી લીંગને સ્થાને જાપાને સહકારી સંઘની સ્થાપના ઈ.સ.૧૯૫૦માં કરી હતી. આ સહકારી સંઘ હાલમાં આંતરરાષ્ટ્રીય સંઘનો સભાસદ છે.

(૧૦) ચીનની સહકારી પ્રવૃત્તિઓ :

વિશ્વના દેશોમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનાં અભ્યાસમાં ચીન દેશને સહકારી પ્રવૃત્તિ ખાસ કરીને ઔદ્યોગિક સહકારી પ્રવૃત્તિ એ મહત્વનું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. ચીન દેશ ભારતની જેમ જ જૂનો છે. સંસ્કૃતિસભર છે. તેની જનસંખ્યા વિશ્વમાં સૌથી વધારે છે. જે એક ખેતી પ્રધાન દેશ છે. આ દેશમાં સહકારી પ્રવૃત્તિમાં વિકાસ અર્થે ઘણી સમસ્યાઓનો ઉકેલ આવ્યો હતો. ચીન દેશને સહકારી પ્રવૃત્તિનો અભ્યાસ ભારત જેવા દેશ માટે મહત્વનો છે. કારણ કે, ચીન અને ભારતના મોટાભાગના પ્રશ્નોમાં સમાનપણું છે. ચીનમાં સહકારી વિચારધારાનો પ્રણેતા ડો.સનયાત સેન હતા. તેમણે સૌપ્રથમ ઈ.સ.૧૯૧૨માં સહકારી અર્થશાસ્ત્રનો ખ્યાલ આપ્યો હતો. તે ચીનની સહકારી પ્રવૃત્તિનો પ્રથમ નેતા હતો. રાજ્યની લગામ તેના હાથમાં આવતા તેણે સહકારી પ્રવૃત્તિઓની રચના કરવાની શરૂઆત કરી હતી. તેના પ્રયત્નો વડે શાંગાઈ રાષ્ટ્રીય સહકારી બચત બેંકોની સ્થાપના ઈ.સ.૧૯૧૮માં કરી હતી. સહકારી સિદ્ધાંતો અને સહકારના વિકાસ માટે તથા તેની પ્રગતિને ઉત્તેજન આપવા માટે ઈ.સ. ૧૯૨૮માં સહકારી સંઘની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.

ચીનની બધીજ સહકારી મંડળી કૃષિ વિષયક હતી. ભારત અને ચીનની સહકારી મંડળીની સરખામણી કરતા અમે કહી શકાય કે, ભારતમાં ખેડૂતોના દેવાનો ઈલાજ શોધવા કૃષિ શાખા મંડળીઓની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી. જ્યારે ચીનમાં વિશેષ કરીને ઉત્તર ચીનમાં દુષ્કાળ અને પૂર થી બચવા કૃષિ કંડળીઓ રચવામાં આવી હતી. બન્ને દેશોમાં કૃષિ સહકારી મંડળીઓ વિપુલ પ્રમાણમાં વિકસી હતી. શહેરોમાં આ પ્રવૃત્તિ વિકાસ પામી ન હતી. એક રીતે જોવા જઈએતો બન્ને દેશોમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનાં વિકાસમાં રાજ્યનો ફાળો મહત્વનો હતો.

ચીન દેશ તેની ઔદ્યોગિક એટલેકે, ઉત્પાદકોની સહકારી મંડળીઓ માટે વિશ્વમાં જાણીતો છે. આ મંડળીઓ ઈન્ડસ્કોનાં નામે ઓળખાય છે. ઈન્ડસ્કો એટલે ઈન્ડસ્ટ્રીયલ કો-ઓપરેટીવ ઔદ્યોગિક સહકારી મંડળી. આ મંડળીઓ ચીન અને જાપાનની લડાઈનું પરિણામ છે. તેનો પ્રારંભ લડાઈથી ઉભા થયેલા પ્રશ્નો હલ કરવા શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો. તેની સામે ચીનમાં સહકારી ધોરણે નાના ઉદ્યોગોની ઝડપથી રચના કરીને રાષ્ટ્રના અર્થતંત્રનું ઘડતર કરવાનો પણ ધ્યેય હતો. ઔદ્યોગિક સહકારી મંડળીઓ પોતાના ધ્યેય પરિપૂર્ણ કરી શકે

તે માટે તેઓની સામે અમૂક કાર્યો અને પ્રવૃત્તિ હતી. આ મંડળીની મુખ્ય કાર્યાવાહી આ પ્રમાણે હતી.

ઉત્પાદન અને વેચાણ મજૂરો જોડે કરાર કરવા માલનું પરિવર્તન કરવું, સાધન સામગ્રીની ખરીદી કરવી, ધીરાણની વ્યવસ્થા કરવી અને ઔદ્યોગિક સહકારી મંડળીઓની રચના કરવી વગેરે.

બધી જ મંડળીઓ ઉપર જણાવેલ બધીજ પ્રવૃત્તિ કરતી નથી. કોઈ મંડળીઓ ઉત્પાદન કે વેચાણ કાર્ય કરે છે, કોઈ મંડળીઓ મુસાફરો અને માલસામાનના પરિવહનમાં રોકાયેલી છે. કેટલીક મંડળીઓ સભાસદોને ધીરાણ પુરુ પાડે છે. કેટલીક મંડળીઓ તેમના હિતના રક્ષણ માટે મહામંડળો બનાવે છે. આમ છતાં ચીનમાં ઉત્પાદન અને વેચાણનાં કાર્યોમાં રોકાયેલી ઔદ્યોગિક સહકારી મંડળીઓની સંખ્યા સૌથી વધારે હતી. આ પ્રવૃત્તિની સાથે સહકારી શિક્ષણ, સંશોધન પ્રવૃત્તિ પણ સહકારી કામગીરીમાં તેલ પૂરીને બળવતર કરે છે.

ઔદ્યોગિક સહકારીનાં મંડળ અને વ્યવસ્થા અંગે ચીનમાં બંધારણ ઘડવામાં આવે છે. મંડળીની બધી સત્તા સાધારણ સભાનાં હાથે હોય છે. આ સભામાં સંચાલક મંડળ ચૂંટવામાં આવે છે. સંચાલક મંડળ સહકારી મંડળીનો વહીવટ કરે છે. બીજું એક દેખરેખ મંડળ રચવામાં આવે છે. જે મંડળ સંચાલક મંડળને કામગીરી ઉપર દેખરેખ રાખે છે. તેમજ હિસાબોનું ઓડિટ પણ કરે છે.

મંડળીનો વહીવટ લોકશાહી ઢબે થાય તે માટે એક સભાસદે એક મતનો સિદ્ધાંત સ્વીકારવામાં આવ્યો છે. એક સભાસદ એક કરતા વધારે મંડળીનો સભાસદ બની શકતો નથી. ચીનને સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત થતાં અને રાષ્ટ્રીય સરકારની રચના થતા ઔદ્યોગિક સહકારી પ્રવૃત્તિનો સારો વિકાસ થયો હતો. આ સમયમાં મોટાભાગની મંડળીઓ ફડયામાં લઈ જવામાં આવી હતી. અને સરકારના આદેશ હેઠળ નવી મંડળીઓ રચવામાં આવી હતી. આ મંડળીઓને સરકાર સહાય આપે છે. ટેકનીકલ સહાય ખાતુ મફત માર્ગદર્શન આપે છે. ત્યાંની સ્ટેટ બેંકો સસ્તા દરે લોન આપે છે. તેમજ ત્યાંની મંડળીઓને કરવેરામાં રાહત આપવામાં આવે છે.

(૧૧) અમેરીકામાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ :

દુનિયાના દેશોમાં અમેરીકા સમૃદ્ધ, મૂડીવાદી, ઔદ્યોગિક, સુશિક્ષિત દેશ છે. સહકારી પ્રવૃત્તિ ગરીબ અને ખેતી વાળા દેશોમાં જ અગત્યતા ધરાવતી હતી. પણ અમેરીકા જેવા સુખી અને સમૃદ્ધ દેશમાં પણ તેનું મહત્વ છે. અમેરીકામાં જુદા-જુદા પ્રકારની મંડળીઓ કાર્યો કરે છે. આવી મંડળીઓમાં ગ્રાહક સહકારી, ધીરાણ સંઘો, વીજળી સહકારી મંડળીઓ, ખેત ધીરાણ મંડળીઓ, ખેડૂતોની સહકારી ખરીદ વેચાણ મંડળીઓ, માછલા સહકારી મંડળીઓ, સમૂહ આરોગ્ય યોજનાઓ ગૃહ નિર્માણ, બાળઉછેર સહકારી મંડળીઓ, વિદ્યાર્થીઓની સહકારી મંડળીઓ, વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. અમેરીકાની કેટલીક પ્રકારની સહકારી મંડળીની કામગીરી વિશ્વના બીજા દેશો માટે પ્રેરક છે. આ મંડળીઓમાં ખેડૂતોની સહકારી ખરીદ વેચાણ મંડળીઓ, વિજળી સહકારી મંડળીઓ, વિદ્યાર્થીઓની સહકારી મંડળીઓ, અને ધીરાણ સંઘો. (૨૬)

અમેરીકામાં સહકારી પ્રવૃત્તિની શરૂઆત ૨૦૦ વર્ષ કરતા પણ પહેલા કરવામાં આવી હતી. દુનિયાના જુદા-જુદા દેશો માંથી જે લોકો અમેરીકામાં વસવાટ કરવા માટે આવ્યા હતા, તેમણે સામૂહિક ખેતી કરવાના પ્રયત્નો કર્યા હતા. થોડા સમય પછી તેમણે આ પ્રયત્નો નિષ્ફળ જતાં છોડી દીધા હતા. અને ખાનગી ખેતી કરતા હતા. આમ છતાં ખેતીનાં કેટલાક કાર્યોમાં સહીયારા પ્રયત્નો જાળવી રાખ્યા હતા.

બેન્જામીન ફ્રેન્કલીનજે અમેરીકાનો પ્રથમ સહકારી આગેવાન હતો. તેણે ઈ.સ.૧૭૫૨માં કદાચ પહેલી સહકારી મંડળીની સ્થાપના કરી હતી. આ મંડળીનું નામ ફીલાડેલ્ફીયા કોન્ટ્રીબ્યુટરશીપ ફોર ઈન્સ્યોરન્સ એન્ડ હાઉસીંગ ફોર્મ લોસ ઓફ ફાયર હતું. ખેડૂતોની સહકારી મંડળીઓની શરૂઆત ઈ.સ.૧૮૧૦ની આજુ બાજુ થઈ હતી. આ વર્ષમાં જ બે સહકારી મંડળીઓની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. અમેરીકામાં ખેડૂતો તેમની બચતો સુરક્ષિત જગ્યાએ મુકી શકે અને તેમને વ્યાજ પણ મળે તે માટે ઈ.સ.૧૮૧૬માં બોસ્ટર્નમાં બચત સહકારી બેંકોની સ્થાપના કરી હતી. તે વખતે અમેરીકાની મોટા ભાગની વેપારી બેંકો બચત થાપણો સ્વીકારતી નહીં. અને સામાન્ય માણસો માટે પોતાની બચત મૂકવા માટે કોઈ સંસ્થા હતી નહીં. ઈ.સ.૧૮૫૦માં નહેર સહકારી મંડળીની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, ઈ.સ.૧૮૫૭માં અમેરીકાની કૃષિ સહકારી પ્રવૃત્તિના ઉત્તેજન માટે સહકારી ધોરણે ઘંઉના કોઠારો રચવામાં આવ્યા હતા.

વિદ્યાર્થીઓની સહકારી મંડળીઓનો અભ્યાસ કરીએતો યુનિવર્સિટીની જુદી-જુદી વિદ્યાશાખામાં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓ દેશની મૂડી ગણાય છે. આ બધા વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ પછી જુદા-જુદા ધંધે કે, નોકરીમાં લાગી જશે. કોઈ પ્રોફેસર, અર્થશાસ્ત્રી, કોઈ વૌજ્ઞાનિક, કોઈ અન્ય કારકીર્દી સભર જીવન પસંદ કરશે. આ બધામાં પણ સહકાર એ અગત્યનું ક્ષેત્ર છે. જ્યાં સેવા પરાયણ અને સુશિક્ષિત આગેવાનોની ખુબજ જરૂર છે. જો વિદ્યાર્થીને યુનિવર્સિટીમાં સહકારી સંગઠન અને સંચાલનની તાલીમ મળે તો અભ્યાસ પછી તેઓ અભ્યાસક્ષેત્રને શોભાવી શકે છે. અમેરીકામાં વિદ્યાર્થીઓની સહકારી મંડળીઓ વિદ્યાર્થીઓના સહકારી આગેવાન બનવાની તાલીમ આપે છે. તેમાં આ મંડળીઓ જુદા-જુદા હેતુઓ માટે રચવામાં આવે છે. કેટલીક મંડળીઓ વિદ્યાર્થીઓને રહેવાની સગવડ પૂરી પાડે છે. ચોપડીઓ, ધોલાઈ, જેવી સેવા આપે છે. કેટલીક સહકારી મંડળીઓ કોલેજમાં ખોરાક અને ગૃહ વપરાશની ચીજો કરકસર ભાવે ખરીદવા ખરીદ મંડળીઓ પણ ચલાવે છે. આ બધી સહકારી સંસ્થાઓ વિદ્યાર્થીઓ ચલાવે છે. તેઓ અઠવાડિયામાં ચાર થી પાંચ કલાકની સેવા આપે છે. તે કોલેજ શિક્ષણ ખર્ચ પણ નોંધપાત્ર રીતે ઘટાડી શકે છે. અમેરીકાની આ વિદ્યાર્થી સહકારી મંડળીઓનો અભ્યાસ ભારત જેવા દેશો એ કરવા જેવો છે.

અગ્નિ સંસ્કાર સહકારી મંડળી જેવી મંડળી પણ અમેરીકામાં જોવા મળે છે. જ્યારે કુટુંબમાં મરણ થાય છે. ત્યારે તેના અગ્નિ સંસ્કાર કે, દહન ક્રિયા માટે ધાર્યા કરતા વધુ ખર્ચ થાય છે. આ વાત અમેરીકન કુટુંબને પણ લાગુ પડે છે. મૃત્યુ પછી ભુમિદાહ, સંસ્કાર અને ઉતરક્રિયા પાછળનો ખર્ચ ઓછો કરવા અમેરીકામાં ૫૦ જેટલી અગ્નિ સંસ્કાર મંડળીઓ કામ કરે છે. અમેરીકામાં આવેલા ૩૫ કુળનાં લોકોએ ઈ.સ.૧૮૭૮માં શિકાગોમાં પ્રથમ અગ્નિ સંસ્કાર સહકારી મંડળીની સ્થાપના કરી હતી. આ મંડળીઓ અગ્નિ સંસ્કાર અને બીજી સગવડો આપે છે તેના સભાસદો માટે ગૌરવપ્રદ અંતિમ ક્રિયાની વ્યવસ્થા કરે છે. આજના ઔદ્યોગિક અને ધમાલીયા શહેરી સંસ્કૃતિના જમાનામાં કૌટુંબિક મૃત્યુ એ એક પ્રશ્ન છે. જો પરોપકારી અને સમાજના હિતેચ્છુઓ સહકારી ધોરણે અગ્નિ સંસ્કારનું કામ ઉપાડી લેતો સમાજના ગરીબ અને સામાન્ય માણસોને ઘણો ફાયદો થશે. આ કામ માટે નગરપાલિકાઓ અને મહાનગરપાલિકાઓ ઉત્તેજન આપે, નાંણાકીય સહાય આપે અને જમીન સંપાદન કરી આપે તો એક માનવતાનું કામ કર્યું ગણાશે.

આમ છેવટે અમેરીકામાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓનું આવતી કાલ કેવી હશે. સહકારી પ્રવૃત્તિની પ્રગતિ શેના પર આધાર રાખે છે. વગેરે બાબતો સહકારી સંગઠનોનાં હાથ મજબુત કરવા કેવી રીતે કામ લાગશે એ માટે પણ અર્વાચીન જમાનામાં અમેરીકાની સહકારી પ્રવૃત્તિનો અભ્યાસ જરૂરી બનશે.

(૧૨) કેનેડામાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ :

કેનેડામાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ લગભગ દોઢસો વર્ષ જૂની છે. ક્યુ બેંકમાં ઈ.સ.૧૮૫૨માં સહકારી વિકાસની શરૂઆત થઈ હતી. આ વર્ષમાં ખેડૂતોને પરસ્પર અગ્નિ વિમા યોજના સહકારી મંડળીની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. આવી અન્ય સહકારી ક્ષેત્રે જીંદગીના વિમાંમાં પણ શરૂ થઈ હતી. કેનેડા અને અમેરીકામાં ખેડૂતોની સહકારી મંડળીઓમાં ખાસ કરીને ખરીદ વેચાણ મંડળીઓનો સારો વિકાસ થયેલો જોવા મળે છે. આ દેશ માં ધીરાણ સંઘ અને વિજળી સહકારી મંડળીઓનો પણ નોંધપાત્ર વિકાસ થયેલો જોવા મળે છે. આ દેશમાં ખેતીવાડીએ કેનેડાનો મુખ્ય ધંધો છે. તેના અર્થતંત્રની આધારશીલા છે. કેનેડામાં ખેતરોનું કદ મોટું જોવા મળે છે. કેટલાક ખેતરો ૪૦૦ એકર કરતા પણ વિશાળ છે. ખેતીમાં યંત્રનો ઉપયોગ વિશેષ થાય છે. કેનેડામાં જુદા-જુદા પ્રદેશોમાં ખેતી વિષયક અલગ અલગ પ્રવૃત્તિ જોવા મળે છે. દા.ત. અમૂક પ્રાંતમાં અનાજ નું ઉત્પાદન વધારે, અને અમુક પ્રાંતમાં પશુ ઉછેર મરઘા, બતક, ઈંડા, ફળનું ઉત્પાદન વધુ થાય છે. જ્યારે બીજા પ્રદેશોમાં ડેરી ઉધોગ, બટાકા, અને ઘેટા ઉછેર વગેરેનો વિકાસ થયેલો જોવા મળે છે. આમ જોવા જઈએતો કેનેડાના લગભગ બધાજ પ્રદેશોમાં પશુ ઉછેરનો ધંધો છે. સૌથી સારી બાબત તે છે કે, કેનેડામાં ઉત્પાદન અને રોજગારીનું પ્રમાણ મોટું છે. કેનેડામાં સહકારી ખરીદ મંડળીઓ, સહકારી વેચાણ મંડળીઓ, સહકારી જથ્થાબંધ મંડળીઓ, કૃષિ સહકારી મંડળીઓ, વિમા સહકારી મંડળીઓ, વિજળી સહકારી મંડળીઓ, ગૃહનિર્માણ સહકારી મંડળીઓ અને ડેરીઉધોગ વગેરેનો નોંધપાત્ર વિકાસ થયેલો જોવા મળે છે.

મહત્વની બાબત એ છે કે, દુનિયાના દેશોની સહકારી તાલીમ કેનેડાની સહકારી સંસ્થાઓ અને કોલેજો સહકારી વિષયો પર અભ્યાસ કાર્યક્રમો યોજે છે. આ બધા કાર્યક્રમોનો ધ્યેય સહકારી નેતાઓ અને વ્યવસ્થાપકો તૈયાર કરવાનાં છે.

કેનેડાનાં ઉત્તર પ્રાંતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓનો સારો વિકાસ થયો નથી પણ તે સિવાય અન્ય પ્રદેશોમાં સહકારી પ્રવૃત્તિએ સારું કામ કરેલ છે. સહકારી સંગઠનોની કામગીરી કાર્યક્ષમ બને, સહકારી શિક્ષણનો ફેલાવો થાય તે માટે કેનેડામાં બે અગત્યના રાષ્ટ્રીય સહકારી સંઘ કામ કરે છે. કેનેડાનો એક સહકારી સંઘ એ અંગ્રેજી ભાષા વિસ્તારમાં કામ કરે છે. અને બીજો સહકારી સંઘ ફ્રેન્ચ ભાષા વિસ્તારમાં કામ કરે છે. આ બન્ને રાષ્ટ્રીય સંઘો આંતરરાષ્ટ્રીય સહકારી સંઘના સભાસદો છે. કેનેડામાં સહકારી પ્રવૃત્તિને લગતા કાયદા દરેક પ્રદેશમાં છે. આ દેશમાં રાષ્ટ્ર વ્યાપી કોઈ સહકારી કાયદો ઘડવામાં આવ્યો નથી. જે સહકારી મંડળીનું કાર્યક્ષેત્ર એક કરતા વધારે પ્રદેશોમાં ફેલાયેલું છે. અથવા જે મંડળીનો કાર્યવિસ્તાર આખા કેનેડા દેશમાં છે. તેવી મંડળીઓની કેનેડામાં કોર્પોરેશન ધારા હેઠળ અથવા ખાસ કાયદા હેઠળ સ્થાપવામાં આવે છે. કરવેરાની બાબતમાં સહકારી મંડળી અને ખાનગી પેઢીઓ વચ્ચે કોઈ તફાવત નથી. પણ સહકારી મંડળીઓનો પહેલા ત્રણ વર્ષ સુધી કેનેડાની મધ્યસ્થ સરકારનો કર ભરવો પડતો નથી. ધીરાણ સંઘોને આવક વેરામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે. બધીજ સહકારી મંડળીઓને કરવેરાના પત્રકો ભરવા પડે છે. જે મંડળીઓને કરવેરામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હોય તેમને પણ આ પત્રકો ફરજિયાત ભરવા પડે છે. ઈ.સ.૧૯૧૫ સુધી કેનેડામાં સહકારી પ્રવૃત્તિનો ઝડપી વિકાસ થયો હતો. કેનેડામાં ઈ.સ.૧૯૧૬ અને ઈ.સ.૧૯૨૪માં ભાવસપાટીઓમાં ઝડપી ફેરફારને પરિણામે ઘણી સહકારી મંડળીઓ નિષ્ફળ ગઈ હતી. આમતો, ઈ.સ.૧૯૩૨ પછી કેનેડાની સહકારી પ્રવૃત્તિઓનો વિકાસ સતત વધતો ગયો છે.

વિશ્વના દેશોની સહકારી પ્રવૃત્તિઓનો અભ્યાસ કરતા જણાય છે કે, જુદા-જુદા દેશોમાં તેનો પ્રભાવ, વિકાસ અને વ્યાપકતા એકસરખી નથી. તેની સિદ્ધિઓ, સમસ્યાઓ, મૂશ્કેલીના પ્રકાર, પ્રગતિની માત્રા, જુદા-જુદા દેશોમાં અલગ-અલગ જોવા મળે છે. આ બધા દેશોમાં રાજ્યોએ ભજવેલો ભાગ અને આપેલ ફાળામાં પણ સમાનતા જોવા મળતી નથી. પરંતુ બધા વિચારકો અને સહકારી નેતાગીરી એક વાતમાં સંમત છે કે દેશના આર્થિક વિકાસમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનું જ્ઞાન વિશિષ્ટ અને અજોડ છે. લોક જાગૃતિ અને લોક નેતાગીરીને ઉભી કરવા માટે સહકારી સંસ્થાઓની સ્થાપના ખુબજ જરૂરી છે. મૂડી અને આર્થિક વ્યવસ્થાનું કેન્દ્રીયકરણ થોડા હાથોમાં જતું અટકાવવા અને ઈજારા શાહી તત્વોનો પ્રતિકાર કરવા અસરકારક હથિયાર છે.

સમાજનાં નબળા વર્ગોના આર્થિક અને સામાજિક વિકાસ માટે સહકારી જીવન અને પદ્ધતિ ખુબ જરૂરી છે. અજ્ઞાન, ગ્રામીણ, ગરીબી, રૂઢિચુસ્તતા, પછાત ખેડૂતોને કૃષિ ધીરાણ કરી, તેમને વ્યાજખોરી, અને શોષણ ખોરી વેપારીઓથી મુક્ત કરવા કૃષિ પેદાશના સારા ભાવ મેળવવા વૈજ્ઞાનિક અને આધુનિક ટેકનોલોજી અપનાવવા તેમજ ઉત્પાદન વધારવા માટે સહકારી સંસ્થાઓ અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. તેવીજ રીતે દૂધ ઉત્પાદકોને પણ દૂધનું ઉત્પાદન વધારવા ઉત્પાદક ખર્ચ ઘટાડવા, પશુઓની ઓલાદ સુધારવા, પશુપાલનના ધંધાને વિકસાવવા, દૂધના સારા ભાવ મળી રહે, દૂધનું કાયમી બજાર મળી રહે અને સાથે સાથે દૂધ વપરાશકારોને પણ ભેળસેળ વિનાનું ચોખ્ખુ દૂધ વ્યાજબી ભાવે મળી રહે તે માટે ડેરી સહકારી મંડળીઓ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે.

એશીયાના દેશોએ સહકારી પ્રવૃત્તિનું અવલોકન કરતા જણાશે કે, જાપાન અને ઈઝરાયેલ સિવાય સહકારી પ્રવૃત્તિ હજુ વિકાસના તબક્કામાં છે. જ્યારે યુરોપના દેશોમાં સહકારી પ્રવૃત્તિએ સારો અને નોંધપાત્ર વિકાસ કર્યો છે. આ દેશોમાં જુદા-જુદા પ્રકારની મંડળીઓ જેવી કે, ગ્રાહક સહકારી, કૃષિ સહકારી, વિકાસ મત્સ્ય સહકારી, ઉત્પાદક સહકારી, ગૃહ નિર્માણ સહકારી અને ધીરાણ સહકારી મંડળીઓ કામ કરી રહી છે. યુરોપના કુલ વસ્તીના ૨૫ ટકા જેટલી વસ્તીને સહકારી ક્ષેત્ર હેઠળ આવરી લેવામાં આવી છે.

યુરોપે ખંડના દેશોમાં સહકારી ક્ષેત્રે જે સફળતા મેળવી છે તેમાં ઈંગ્લેન્ડનાં ગ્રાહક સહકારી ભંડારો, ડેનમાર્કની દૂધ સહકારી મંડળીઓ, ફ્રેન્ચની ઉત્પાદક સહકારી મંડળીઓ, જર્મનીની કૃષિ ધીરાણ સહકારી મંડળીઓ, અને બિનકૃષિ ધીરાણ મંડળીઓ, ઈટાલીની મજૂર સહકારી મંડળીઓ, અને નાગરીક સહકારી બેંકો, સ્વીડનની ગ્રાહક સહકારી મંડળીઓ તેમજ રશીયાના સામૂહિક ખેતરોનો સમાવેશ થાય છે.

ભૌગોલિક અને રાજકીય કારણોને લઈને આફ્રિકાના દેશો માત્ર આર્થિક અને રાજકીય રીતે પછાત નથી પરંતુ સહકારી પ્રવૃત્તિની બાબતમાં પણ પછાત છે. આ દેશોમાં ઈજિપ્ત, ચીનીયા, નાઈજીરીયા, અને ટાનઝેનીયા, યુગાન્ડા, જાંમ્બીયા, અલ્ઝીરીયા અને મોરેશીયસ વગેરે દેશોનો સમાવેશ થાય છે. આ દેશો નજીકના થોડા વર્ષો માંજ સ્વતંત્ર થયા છે. તેઓ દેશના આર્થિક વિકાસ માટે જહેમત ઉઠાવી રહ્યા છે. ત્યાંના લોકો ઉત્સાહી અને મહેનતુ હોવાથી વિકાસની મોટી તકો રહેલી છે. આ દેશોમાં જે સહકારી પ્રવૃત્તિ વિકસી છે તેમાં મોટા

ભાગે કૃષિ વિષયક સહકારી મંડળીઓ છે. આ દેશોમાં યુરોપ અને એશિયાના દેશોની સહકારી પ્રવૃત્તિ પર નજર રાખીને તેમાંથી બોધ પાઠ અને પ્રેરણા લઈને સહકારી પ્રવૃત્તિનો વિકાસ કરવો જોઈએ. તેમના દેશના અર્થશાસ્ત્રીઓ અને સહકારી આગેવાનોએ ભારત જેવા દેશને સહકારી સંસ્થાઓની મુલાકાત લઈ તેનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ.

૧.૭ ભારતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ :

ભારતીય સમાજની રચનાજ એવા પ્રકારની છે કે જ્યાં સહકારી પ્રવૃત્તિનો વિકાસ સરળતાથી થઈ શકે. ભારતીય અર્થતંત્રમાં આઝાદી અગાઉના સમયમાં ઉભા થયેલા કેટલાંક વિશિષ્ટ સંજોગોએ સહકારી પ્રવૃત્તિના ઉદભવ માટે વાતાવરણ ઉભું કર્યું હતું. ભારતમાં અંગ્રેજોનું આગમન થતાં પરંપરાગત રીતે ચાલતા ભારતીય સમાજ જીવનમાં વિક્ષેપ પડ્યો અને ભારતીય ઇતિહાસનાં એક નવા યુગનો પ્રારંભ થયો.

અંગ્રેજોનું આગમન અને ભારતીય અર્થવ્યવસ્થા :

અંગ્રેજોની ગુલામીના કારણે ભારતીય અર્થકારણ તથા સમાજ જીવનમાં મહત્વના પરિવર્તન થવા લાગ્યા. વ્યક્તિલક્ષી વિચારસરણીને વેગ મળ્યો. અમે ના બદલે હું નું મહત્વ વધવા લાગ્યું. ખેતીનું વ્યાપારીકરણ થવા લાગ્યું. સંયુક્ત કુટુંબપ્રથાનો ક્રમશઃ લોપ થવા લાગ્યો, ગામડાનાં પ્રશ્નો અગાઉ જે ગામનાજ પંચો દ્વારા ઉકેલાતા હતા તે હવે બંધ થયા. લેણદાર દેવાદાર તેમજ ખેડૂત અને શાહુકાર વચ્ચેનાં સંબંધો હવે કાયદા અનુસાર ચાલતા થયા, શાહુકારો કાયદાની રીતે ખેડૂતોની જમીન પર કબજો જમાવા લાગ્યા, અંગ્રેજોની ભેદભાવ ભરી નીતીને કારણે ઈંગ્લેન્ડના કારખાનાંમાં તૈયાર થતી સારી અને સસ્તી ચીજવસ્તુઓની ભારતમાં આયાત થવા લાગી. તેથી વર્ષોથી ચાલ્યા આવતા ભારતના ગૃહ ઉધોગો પડી ભાંગ્યા, ગામડાના કારીગરોના કસબ છીનવાઈ ગયા અને તેઓ બેકાર બનવા લાગ્યા. બીજા બાજુ ખેડૂતો જમીન વીહોણા ખેત મજૂરો બનવા લાગ્યા, ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં ખેતી સિવાયના અન્ય વ્યવસાયોનો વિકાસ જોઈએ તેટલો થયેલો ન હોવાથી વધતી જતી વસ્તીના કારણે ખેતી પર વસ્તીનું ભારણ વધવા લાગ્યું, દિન પ્રતિદિન સામાન્ય માનવીનું જીવન વધુને વધુ કઠીન બનતું ગયું. પરિણામે ગ્રામ્ય જીવન, ગ્રામ્ય સમાજ અને ગ્રામ્ય સંસ્કૃતિ પડી ભાંગી. લોકોની હાલાકીમાં મોટો પાયા પર વધારો થયો, ગરીબાઈમાં સબડતા ગ્રામિણજનોનો અસંતોષ દિવસે ને દિવસે વધતો જતો હતો અને તેમાંથીજ ૧૮૫૭ના વિપ્લવનો ઉલ્કાપાત થયો.

૧૮૫૭નાં વિપ્લવ બાદની સ્થિતિ :

ઈ.સ.૧૮૫૭ના વિપ્લવ બાદ ભારતનો રાજકીય વહીવટ બ્રિટિશ સરકારે પોતાનાં હસ્તક લીધો. પરંતુ આમ છતાં દેશમાંથી ગરીબી દૂર થશે તેવી આશા ઠગારી નિવડી. કૃષિ તથા ગૃહ ઉદ્યોગો વધુને વધુ મૂશ્કેલીમાં મુકાતા જતા હતા. મજૂરો, ખેડૂતો તથા કારીગરોનું જીવન અસહ્ય બનતું જતું હતું. ખેતપેદાશોના ભાવ તુટતા ગયા અને ખેતીમાંથી મળતી આવક તુટવા લાગી. ખેડૂતો પોતાના ખર્ચને પંહોચી વળવા ના છુટકે દેવું કરવા લાગ્યા. અને ખેડૂતો પર દેવાનું ભારણ વધવા લાગ્યું. આવા સંજોગોની વચ્ચે ઉપરા છાપરી પડેલા દુષ્કાળે ખેડૂતોની હાલાકીમાં ચરમ સીમાએ પંહોચાડી. તે વખતે ખેડૂત કુટુંબની વાર્ષિક સરેરાશ આવક માત્ર રૂ. ૪૪ જેટલીજ હતી. આમ ઘટતી આવક અને વધતું દેવું એ બે બાબતો રૂપી ઘંટીનાં બે પડની વચ્ચે ગ્રામિણ જનતા પિસાવા લાગી. આથી લોકોની હાલાકી અને અસંતોષ વધવા લાગ્યો. અને ઈ.સ.૧૮૭૨માં દક્ષિણનાં કેટલાક પ્રાંતોમાં ફરીથી બળવો ફાટી નીકળ્યો. આ બળવાએ લોકોના રોષ તથા હતાશાનું પરિણામ હતું. આ ઘટનાથી બ્રિટિશ સરકાર ચોંકી ઉઠી. અને સરકારને આ અંગે કોઈ પગલા લેવા પડશે તેવું ભાન થયું. પરિણામે ઈ.સ.૧૮૮૨માં ગ્રામિણ પ્રજાની હાલત તથા દેવાદારોની સ્થિતિની તપાસ કરી તેનાં માટે જરૂરી ઉપાયો સૂચવવા સર એડરબર્નની નિમણૂંક કરવામાં આવી. તે વખતની મદ્રાસ સરકારે ભારતમાં ખેડૂતોની સ્થિતિ સુધારવામાં સહકારી પ્રવૃત્તિ ઉપયોગી થઈ શકે તેમ છે કે કેમ? તે જાણવા માટે સર ફેડરીક નિકોલસનને યુરોપની સહકારી પ્રવૃત્તિનો અભ્યાસ કરવા યુરોપના પ્રવાસે મોકલ્યા.

૧.૮. ભારતમાં આધુનિક સ્વરૂપની સહકારી પ્રવૃત્તિનો પ્રારંભ :

ઈ.સ.૧૮૮૮-૧૯૦૦માં પડેલા ભયંકર દુષ્કાળે બળતામાં ઘી હોમવાનું કામ કર્યું. અને સરકારને સમગ્ર પરિસ્થિતિનો ગંભીરપણે વિચાર કરવાની ફરજ પડી. અને દુષ્કાળગ્રસ્ત ખેડૂતોને રાહત આપવા માટે દુષ્કાળ પંચની નિમણૂક કરવામાં આવી જેમાં ફેડરીક નિકોલસનને મહત્વની જવાબદારી સોંપવામાં આવેલી. દુષ્કાળપંચને ભારતીય ખેતીનો સમગ્ર વિચાર કરતા ખાતરી થઈ કે, ભારતનાં ખેડૂતોને સહાય આપવા માટે અને ભવિષ્યમાં દુષ્કાળની અસરકારકતા ઘટાડવા માટે સહકારી મંડળીઓ રચવી અનિવાર્ય છે. અને તેનાં આધારે ઈ.સ.૧૯૦૪નો કો-ઓપરેટીવ સોસાયટીઝ એક્ટ પસાર કરવામાં આવ્યો. અને ભારતમાં આધુનિક સ્વરૂપની સહકારી પ્રવૃત્તિનો પ્રારંભ થયો.

ભારતમાં તે સમયે દેશમાં ઉભી થયેલી પરિસ્થિતિ ઉપરાંત બહારના દેશોમાં બનેલાં કેટલાક બનાવો એ પણ ભારતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનાં ઉદ્ભવ માટે અગત્યનો ભાગ ભજવેલ છે. ઈ.સ.૧૯૦૪માં સહકારી મંડળીઓ માટેનો કાયદો પસાર કરવામાં આવ્યો, તે અગાઉ પણ ભારતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિ છુટી છવાઈ રીતે શરૂ થઈ હતી. જેમ કે, મદ્રાસ પ્રાંતમાં નિધી નામની સંસ્થાઓ શરૂ થઈ હતી. જે લોન આપનાર મંડળીઓ જેવી કામગીરી બજાવતી હતી. ઉત્તરપ્રદેશ, પંજાબ, તથા બંગાળમાં પણ તેનો ફેલાવો થયો હતો.

ઈ.સ.૧૯૦૧માં દેશમાં અંદાજે ૨૦૦ જેટલા નિધી કાર્યરત હતા. જેમાં ૩૬,૦૦૦ જેટલા સભ્યો જોડાયેલા હતાં. જેમાં ભરપાઈ થયેલી મૂડીનું પ્રમાણ બે કરોડ જેટલું હતું. જો કે આ સંસ્થાઓમાં મુખ્યત્વે ઉજળીયાત તથા શિક્ષિત વર્ગના લોકો જ જોડાયેલા હતાં. સહકારી મંડળીઓ અને નિધી વચ્ચેનો તફાવત એ હતો કે, સહકારી મંડળીઓ કરકસર કરનાર તથા બચત એકત્ર કરનાર સંસ્થાઓ છે જ્યારે નિધી એ ધીરાણ કરનારી સંસ્થાઓ હતી.

આ અગાઉ ઈ.સ.૧૮૫૧માં પંજાબમાં એક સહકારી મંડળી સ્થાપવાની નોંધ પ્રાપ્ત થઈ છે. આ મંડળીનું મુખ્ય કાર્ય ગામની સંયુક્ત જમીનનો વહીવટ કરવાનું હતું. જમીનના હકદારોના હિતમાં ઈ.સ.૧૮૨૨ સુધી વહીવટ ચાલ્યો. પરંતુ ઈ.સ.૧૮૨૨માં જમીનના ભાગલા પડતા તે મંડળી વિખેરી દેવામાં આવી હતી. ઈ.સ.૧૮૮૫માં પંજાબમાં બીજી એક મંડળી સ્થાપવામાં આવેલી જેમાં ૫૦ થી ૬૦ જેટલા સભ્યો હતાં. તેમાં દરેક સભ્યએ રૂ.૪૦ ફાળો ભર્યો હતો. આ મંડળીનો વિસ્તાર ૨૨ ગામડાઓ સુધી વિસ્તર્યો હતો.

૧.૯ ગુજરાત સહકારી પ્રવૃત્તિનો ઉદભવ અને વિકાસ :

ભારતનાં પશ્ચિમ કીનારે આવેલું ગુજરાત રાજ્ય એક વિશિષ્ટ સાંસ્કૃતિક પરિવેશ ધરાવતું રાજ્ય છે. અન્ય રાજ્યો કરતા ગુજરાતને ૬૦૦ કી.મી. જેટલો લાંબો દરિયા કિનારો મળેલો છે. તો પશ્ચિમમાં વિશાળ દરિયો પથરાયેલો છે. ઉત્તર અને પૂર્વમાં આબુ, અરવલ્લી, હિમાચલ, સાપુતારા અને સહ્યાદ્રીની ગીરીમાળાઓ ગુજરાતની શોભામાં અભિવૃદ્ધિ કરી રહ્યા છે.

આઝાદી બાદ ભારતનો અને ગુજરાતનો લોખંડી પુરૂષ શ્રી સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલનાં પ્રયત્નોથી ગુજરાત સૌરાષ્ટ્રનાં દેશી રાજ્યોનું ભારતમાં વિલિનીકરણ થયું. ત્યારબાદ ૧૯૪૮માં ગુજરાતને મુંબઈ રાજ્યમાં ભેળવી દેવામાં આવ્યું. જ્યારે સૌરાષ્ટ્રને અલગ એકમ બનાવ્યું. કચ્છને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશનો દરજ્જો અપાયો પરંતુ આ પ્રાંત રચનાનાં ઉગ્ર વિરોધના પરિણામે ૧લી મે ૧૯૬૦નાં રોજ ગુજરાતને મહારાષ્ટ્રમાંથી અલગ પાડીને ગુજરાત રાજ્યની સ્થાપના થઈ.

જ્યાં સુંધી પ્રાંતો કે રાજ્યોને સબંધ છે ત્યાં સુંધી સૌ પ્રથમ પ્રાંતિક કક્ષાનો કે રાજ્ય કક્ષાનો સહકારી મંડળીનો કાયદો મુંબઈ સરકારે ૧૯૨૫ માં પસાર કર્યો. ગુજરાતમાં આ કાયદાને આધીન સરકારી પ્રવૃત્તિ વિકાસ પામી હતી. પરંતુ ૧૯૬૦માં જ્યારથી ગુજરાત રાજ્યનું અલગ અસ્તિત્વ ઉભું થયું. ત્યારબાદ ગુજરાતમાં સહકારી ક્ષેત્રનો સારો એવો વિકાસ થયો હતો. હવે ગુજરાતનાં એક અલગ રાજ્ય તરીકેની સહકારી પ્રવૃત્તિ વિષયક જરૂરિયાતો સંતોષવા માટે જુદા કાયદાની જરૂરિયાત ઉભી થઈ તેથી ગુજરાતની પરિસ્થિતિ મુજબ રાજ્ય સહકારી પરિષદની ભલામણો અનુસાર સહકારી કાયદો ઘડવામાં આવ્યો. ગુજરાત રાજ્યની વિધાનસભાને આ કાયદાના ખરડાને તા.૨૨-૧૨-૧૯૬૧ના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો ગુજરાત સરકારે આ કાયદો ૦૧-૦૫-૧૯૬૨થી અમલમાં મુક્યો અને આ કાયદો ગુજરાતની સ્થપાયેલી અને હવે પછી સ્થપાતી દરેક સહકારી સંસ્થાને લાગુ પડશે. (૨૭)

ગુજરાતમાં સહકારી ક્ષેત્રનો ઇતિહાસ તપાસીએતો જર્મની અને ઈટાલીમાં (૧૮૫૫-૧૮૮૫) સહકારી ધીરાણનાં ક્ષેત્રે જે પ્રયોગો થયા અને તેમાં જે દેશને સફળતા મળી તેનાથી પ્રેરાયને પ્રા.વિઠલ લક્ષ્મણરાવ કાવઠેકરે પ,ફેબ્રુઆરી ૧૮૮૮નાં રોજ તે સમયનાં વડોદરા સ્ટેટમાં સ્થાઈ થયેલા. કેટલાક મહારાષ્ટ્રીયન કુટુંબને સાંકળીને અન્યોન્ય સહાયક સહકારી મંડળીની રચના કરી. આ સંસ્થા આજે પણ વડોદરામાં એક સફળ નાગરીક બેંક તરીકે કાર્યરત છે.

આમ, ભારતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનો સૌ પ્રથમ પ્રારંભ કરવાનું માન ગુજરાતને ફાળે જાય છે. ત્યારબાદ, સને ૧૯૦૪નાં કાયદા હેઠળ દશકોઈ તાલુકાનાં વિલાસપુર ગામે વિલાસપુર કૃષિ ધીરાણ મંડળી ૧૯૦૪માં ગુજરાતની પ્રથમ નોંધાયેલી મંડળી છે. ત્યારબાદ ૧૯૦૯માં રાજ્યમાં પ્રથમ જંબુસર પીપલ્સ કો-ઓપરેટીવ બેંક ભરૂચ જિલ્લામાં શરૂ થઈ. વિવિધ કાર્યકારી મંડળીનાં બીજ ઈ.સ.૧૯૧૨માં કોડીનારમાં આ પ્રકારની મંડળીનાં પ્રારંભથી રોપાયા. તે જ અરસામાં ઈ.સ.૧૯૧૨માં સુરતનાં સોનસ ખાતે પ્રથમ કોટન કો-ઓપરેટીવ માર્કેટીંગ સોસાયટીની રચના થઈ. ઈ.સ. ૧૯૨૯માં સહકારી તાલીમ કેન્દ્રની રચના થઈ. ઈ.સ.૧૯૩૪-૩૫માં જમીન વિકાસ બેંકની સ્થાપનાથી લાંબાગાળાનાં ધીરાણ ક્ષેત્રે સહકારી ક્ષેત્રનું પદાર્પણ થયું. ઈ.સ.૧૯૪૦માં સુરતનો ચોર્યાસી મુકામે પ્રથમ દૂધ મંડળીનો પ્રારંભ થયો. ૧૯૪૬માં આણંદમાં જિલ્લા દૂધ ઉત્પાદક સંઘની સ્થાપના થઈ. ૧૯૫૧માં સૌરાષ્ટ્રના રાજકોટમાં લેન્ડ મોર્ટગેજ બેંક (જમીન ગીરવી બેંક) ની સ્થાપના થઈ. ત્યારબાદ ૧૯૫૫માં બારડોલી ખાતે પ્રથમ ખાંડ મંડળીની સ્થાપના થઈ. જે હાલમાં એશિયામાં સૌથી મોટી છે. ત્યારબાદ ૧૯૭૪માં ઈફ્કો, ૧૯૭૯માં ઓફેડ તથા ૧૯૮૫માં કૃષ્કોની સ્થાપના થઈ અને વર્ષ ૨૦૦૫-૨૦૦૬માં કૃષ્કો દ્વારા ૩.૬ લાખ મેગાટન યુરિયાનાં ૨૦૦૦ કવિન્ટલ સુધારેલા બિયારણ અને ૩૦૫ ટન જૈવીક ખાતરનું વિતરણ થયું હતું.

ગુજરાતમાં સહકારી સંસ્થાનો વિકાસ સર્વવ્યાપી અને સર્વસ્પર્ધિય રહ્યો છે. જુદા-જુદા પ્રકારની સહકારી મંડળીઓની સંખ્યા, સભાસદોની સંખ્યા, શેરભંડોળ, થાપણો, ધીરાણ વગેરે ઉત્તરોત્તર વધતાં રહ્યા છે. ગુજરાતની સહકારી પ્રવૃત્તિમાં કૃષિ ધીરાણ, ખેતપેદાશોનું, ખરીદ વેચાણ અને તેમની પ્રગતિ કોષ્ટક ૧.૧માં દર્શાવવામાં આવેલ છે.

કોષ્ટક-૧.૧
ગુજરાત રાજ્યમાં સહકારી મંડળીઓની પ્રગતિ

ક્રમ	સહકારી મંડળીઓનો પ્રકાર	૧૯૬૧	૧૯૮૧	૨૦૦૨	૨૦૦૪
૧	રાજ્ય સહકારી બેંક	૦૧	૦૧	૦૧	૦૧
૨	જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક	૨૧	૧૮	૧૮	૧૮
૩	રાજ્ય સહકારી કૃષિ અને ગ્રામિણ વિકાસ બેંક	૦૧	૦૧	૦૧	૦૧
૪	પ્રાથમિક કૃષિ ધીરાણ સહકારી મંડળીઓ	૭૪૪૧	૬૮૭૦	૭૨૪૮	૬૮૦૫
૫	નાગરીક સહકારી બેંકો	N.A.	૨૮૦	૩૫૬	૩૪૦
૬	પ્રાથમિક બિનકૃષિ ધીરાણ સહ.મંડળીઓ	૮૪૧	૩૨૪૩	૪૮૨૮	૫૧૩૩
૭	વેચાણ સહકારી મંડળીઓ	૩૦૭	૨૦૪૫	૨૧૧૩	૧૭૮૮
૮	રૂપાંતર પ્રક્રિયા સહકારી મંડળીઓ	૫૫૫	૧૫૮	૩૬૨	૩૧૩
૯	દૂધ ઉત્પાદક સહકારી મંડળીઓ	૩૧૫	૧૦૨૮૮	૧૦૬૩૬	૧૧૪૫૦
૧૦	ખેતી સહકારી મંડળીઓ	૧૭૮	૫૦૮	૭૧૩	૭૦૪
૧૧	સિંચાઈ સહકારી મંડળીઓ	૧૪૪	૮૮૬	૧૮૫૪	૨૭૭૫
૧૨	મત્સ્ય ઉધોગ સહકારી મંડળીઓ	૫૭	૩૫૨	૫૪૭	૫૩૮
૧૩	ગ્રાહક સહકારી મંડળીઓ	૪૮૫	૧૬૫૮	૨૧૮૫	૨૧૧૨
૧૪	ગૃહ નિર્માણ સહકારી મંડળીઓ	૧૭૨૦	૧૩૭૫૨	૧૬૭૦૮	૧૬૫૮૭
૧૫	મજૂર બાંધકામ સહકારી મંડળીઓ	૨૩૬	૨૧૮૩	૨૫૬૮	૨૮૮૬
૧૬	જંગલ કામદાર સહકારી મંડળીઓ	૧૩૮	૧૫૩	૧૪૮	૧૩૬
૧૭	વાહન વ્યવહાર સહકારી મંડળીઓ	N.A.	૮૭	૧૫૧	૧૩૪
૧૮	વિદ્યુત સહકારી મંડળીઓ	N.A.	૦૨	૦૨	૦૨
૧૯	અન્ય બિનધીરાણ સહકારી મંડળીઓ	N.A.	૪૮૧	૧૧૩૬	૧૨૧૧
૨૦	સહકારી સંઘો/સંસ્થાઓ	N.A.	N.A.	૩૦	૨૭
૨૧	ખાંડ સહકારી મંડળીઓ	૦૩	૨૨	૨૬	૨૬
૨૨	ઔદ્યોગિક સહકારી મંડળીઓ	૮૮૫	૧૪૨૮	૪૩૨૮	૪૪૮૮
	કુલ સરવાળો	૧૩૮૫૮	૪૩૦૧૬	૫૬૦૬૨	૫૮૪૫૮

સંદર્ભ : પ્રા. જીતેન્દ્ર વ્યાસ ગુજરાત એટલે ગુજરાત માહિતી ખાતુ, ગુજરાત જુલાઈ ૨૦૦૨ પાના નં.૫૩-૫૪, ગ્રામ સ્વરાજ અંક પહેલો એપ્રિલ-૨૦૦૫, પા.નં.૩૨, ડો.ગૌરાંગ સી ત્રીવેદી અર્થસંકલન, મે ૨૦૦૫, પા.નં.૧૪૭

૧.૧૦ ગુજરાત સહકારી પ્રવૃત્તિનો વિકાસ, પ્રવહો, અને પ્રશ્નો :

આપણા દેશમાં ગુજરાતની સહકારી પ્રવૃત્તિ મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે. આપણા રાજ્યોમાં સહકારી પ્રવૃત્તિ જુદા-જુદા કેટલાય ક્ષેત્રમાં વિકાસ પામી છે. કૃષિ ધીરાણ ક્ષેત્રથી શરૂ કરી ખેત પેદાશોનું વેચાણ, રૂપાંતર, દૂધ ઉત્પાદન, સહકારી ડેરી, ગૃહ નિર્માણ, સહકારી ગ્રાહક ભંડારો, નાગરીક ધીરાણ, બચત મંડળીઓ, મજૂર મંડળીઓ, જંગલ કામદાર મંડળીઓ, જીનીંગ પ્રેસિંગ મંડળીઓ, બાગાયતી પાક અને ફળફળાદી, માર્કેટીંગ મંડળીઓ, મતસ્ય પાલન મંડળીઓ, ઔદ્યોગિક મંડળીઓ, ખાંડના કારખાના વગેરે જુદા-જુદા ક્ષેત્રમાં સહકારી પ્રવૃત્તિ વિકસેલ છે. આપણા ગુજરાત રાજ્યમાં જુદા-જુદા પ્રકારની બધી મળીને અંદાજે ૫૫,૦૦૦ સહકારી મંડળીઓ છે. જુદા-જુદા પ્રકારની સહકારી મંડળીઓની સંખ્યામાં ઉત્તરોત્તર વધારો થવા ઉપરાંત સભ્ય સંખ્યા, શેરભંડોળ, અને ધીરાણ થાપણો, વેપારી કામકાજ, બેંકિંગ કામકાજ, કાર્યકારી ભંડોળ વગેરેમાં પણ વધારો થતો રહેલ છે. અમુક ક્ષેત્રમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનો વિકાસ સમગ્ર દેશમાં નોંધપાત્ર રહેલ છે. (૨૮)

રાજ્યના આર્થિક વિકાસમાં પણ સહકારી પ્રવૃત્તિનું યોગદાન મહત્વનું રહેલ છે. કૃષિ ધીરાણ દ્વારા ખેત ઉત્પાદનમાં વધારો થવા ઉપરાંત નાગરીક ધીરાણ દ્વારા નાના વેપારીઓ એ કાર્યકરોને ધીરાણ મળતા રાજ્યના વેપાર, ધંધામાં તથા નાના ઉદ્યોગ ક્ષેત્રે વિકાસ થયેલો છે. અને રોજગારીની તકો વધારવામાં પણ યોગદાન મળેલ છે. સહકારી પ્રવૃત્તિ દ્વારા નબળા વર્ગનાં તથા પછાત વિસ્તારનાં લોકોને પણ આવરી લેવાયેલ છે. નાના તથા સિમાંત ખેડૂતો, પશુપાલકો, નાના વેપારીઓ, તથા નાના ઉદ્યોગકારોને પણ સહકારી પ્રવૃત્તિનાં લાભ મળેલ છે. અને તેમના આર્થિક જીવનધોરણમાં સુધારો થવા સહકારી પ્રવૃત્તિએ સારું યોગદાન આપેલ છે.

સહકારી પ્રવૃત્તિનો સંખ્યાત્મક દ્રષ્ટિએ ઘણો વિકાસ થયેલ છે. તેમજ રાજ્યના આર્થિક વિકાસમાં આ પ્રવૃત્તિએ મહત્વનું યોગદાન આપેલ છે. તેમ છતાં, આ પ્રવૃત્તિમાં ગુણાત્મક કચાશો, વહિવટી ક્ષતીઓ, સંસ્થાકીય નબળાઈઓ અને સંચાલનકીય તૂટીઓ રહેવા પામેલ છે. આમ થવાનાં ઘણાં કારણો છે. સહકારી પ્રવૃત્તિ ઉપર ઉત્તરોત્તર કામનું ભારણ વધતાં અને તે માટે ધંધાકીય સૂઝ ધરાવતા પ્રોફેશનલ મેનેજમેન્ટનાં અભાવનાં પરિણામે આમ બનવા પામેલ છે. આ ઉપરાંત સભ્યની વફાદારીની ઉણપ, નેતૃત્વની જોઈએ તેટલી

અસરકારકતાનો અભાવ, વહિવટી તંત્રની નબળાઈ, માનવસંપદા વિકાસ પ્રત્યે બેદરકારી, સ્પર્ધાત્મક વાતાવરણનો અભાવ, અને દેશકાળની પરિસ્થિતીનાં પરિણામે સહકારી પ્રવૃત્તિમાં જુદી-જુદી કચાશો રહેવા પામેલ છે.

સહકારી પ્રવૃત્તિનાં કામકાજની કચાશોની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો કૃષિ ધીરાણમાં નબળી વસૂલાતના કારણે મુદતવિતી બાકી લેણાંનું વધતું જતું પ્રમાણ અને હવે એન.પી.એ.માં થઈ રહેલ વધારો, બીન અર્થક્ષમ અને ખોટ ખાતી સહકારી મંડળીઓની સંખ્યામાં થતો વધારો, નબળી પડતી નાગરીક બેંકો, ખોટ ખાતી જીલ્લા સહકારી બેંકો, નબળા પડતા ઔદ્યોગિક એકમો, વગેરે બાબતો ચિંતાગ્રસ્ત ગણાય. આવા પ્રશ્નો પ્રત્યે હવે સહકારી માળખાનું ધ્યાન દોરાયેલ છે. અને તે હલ કરવા જરૂરી પ્રયત્નો થઈ રહેલ છે. માનવ, સંપાદાના વિકાસનું તથા પ્રોફેશનલ મેનેજમેન્ટનું મહત્વ સમજાયેલ છે. અને હવેના સ્પર્ધાત્મક વાતાવરણમાં ટકી રહેવા કચાશો દૂર કરી સુદ્રઢ બનવાં પ્રત્યે જાગૃતતા આવેલ છે. જે નોંધનીય છે.

સહકારી પ્રવૃત્તિનાં સંખ્યાત્મક વિકાસના બદલે હજી જે સહકારી સંસ્થાઓ છે તેમની અર્થક્ષમતા સુધારવા, વહિવટી કાર્યદક્ષતા મેળવવા, કામકાજ વ્યવસ્થિત કરવા, અને ધંધાકીય નિપૂણતા ધરાવતા મેનેજમેન્ટ સાથે તેમજ કાર્યદક્ષ અને નિષ્ઠાવાન નેતાગીરી દ્વારા સુદ્રઢ બને તેવા પ્રયત્નો જરૂરી છે. બિલકુલ નબળી હોય અને ચાલી શકે તેવી ન હોય તેવી મંડળીઓને બંધ કરવી જોઈએ. અથવા સારી મંડળીઓ સાથે તેમનું સંયોજન કરવું જોઈએ. સહકારી પ્રવૃત્તિ સ્પર્ધાત્મક વાતાવરણમાં ટકી શકે અને તેની પાસે રખાયેલ અપેક્ષાઓ પૂર્ણ કરવા વધારે સુસજ્જ બને તેવા પ્રયત્નો ખાસ જરૂરી છે.

આપણે ૨૧મી સદીમાં છીએ ત્યારે સહકારી ક્ષેત્રની નબળાઈઓ, ખામીઓ, વિસંગતતાનો અને અનિશ્ચિતતાઓ દૂર કરી સહકારી પ્રવૃત્તિનાં વિકાસનો માર્ગ વધારે સરળ બને તે માટે સહિયારા પ્રયાસોની જરૂર છે. રાજ્યના સહકારી કાયદા, કાનુન તથા મંડળીઓનાં પેટા કાયદામાં જરૂરી સુધારા વધારા કરી તે દ્વારા પ્રવૃત્તિનાં વિકાસ માટે યોગ્ય કાર્ય કરવું પણ આવશ્યક છે. આ તમામ માટે નિષ્ઠાપાન નેતાગીરી, વફાદાર અને જાગૃત સભ્યો, પ્રમાણિક અને વ્યવસાય કુશળ કર્મચારી ગણ અને અસરકારક તંત્ર જરૂરી છે. લોકશાહીનાં આ તમામ અંગો પોતાનું કાર્ય યોગ્ય રીતે બજાવે તે પણ તેટલુંજ આવશ્યક છે.

કોષ્ટક-૧.૨

TRENDS OF COOPERATIVE MOVEMENT IN GUJARAT

NO.	TYPES OF SOCIETIES	1990-91	1995-96	2000-01	2002-03
1.	State Coop Banks	1	1	1	1
2.	District Coop Banks	18	18	18	18
3.	State Indus. Coop Banks	1	1	1	1
4.	Guj.Aгри. Rural Dev.Bank	1	1	1	1
5.	Primary Land Dev.Bank	1	1	1	1
6.	Pri.Aгри.Credit Societies	6864	7037	7461	9525
7.	Pri.Non.Aгри.Credit Societies	3243	3905	4972	5967
8.	Urban Coop Banks	288	301	351	358
9.	Marketing Coop Societies	2952	2849	2874	2871
10.	Processing Coop Societies	159	186	206	198
11.	Milk Coop Societies	9652	10064	10121	10135
12.	Farming Coop Societies	509	570	592	605
13.	Irrigation Coop Societies	986	1287	1302	1241
14.	Fishries Coop Societies	353	491	541	532
15.	Consumer's Coop Societies	1658	1849	1842	1826
16.	Housing Coop Societies	13572	14908	16264	18475
17.	Labour Contract Societies	2183	2140	2184	2241
18.	Forest Labour Coop Soci.	153	143	167	198
19.	Transport Coop Societies	86	115	121	128
20.	Other Non Credit Societies	483	728	802	1142
21.	Electricity Coop Societies	1	1	1	1
22.	Coop Union & Training Institution	20	20	20	20
23.	Supervising Unions	4	4	4	4
24.	District Level Federation	36	34	34	34
25.	Coop Sugar factories	21	29	29	29
26.	Industrial Coop Societies	3925	4263	4217	4435
	TOTAL	47170	50946	54127	59987

સંદર્ભ : પ્રા. ડી.એમ.બાવરીયા ,જુન-૨૦૦૪ પાના નં.૭૬, સહકાર પથ દર્શન, ઉર્મી પ્રિન્ટર્સ, અમદાવાદ

૧.૧૧ સમાપન :

સમગ્ર દેશના સંદર્ભે અભ્યાસ કરતા એ જોઈ શકાય છે કે સરકારી સંસ્થાઓ અને બેંકોના વિકાસ અને તેની આર્થિક સદ્ધરતાં ઉપરોક્ત વર્ષો દરમ્યાન નોંધપાત્ર જોવા મળે છે. તેમાં પણ ખાસ કરીને સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારમાં દરેક બેંકોએ ખેતી તથા ધીરાણનાં ક્ષેત્રે નોંધપાત્ર કામગીરી બજાવી હોય તેવું પ્રસ્તુત અભ્યાસ દ્વારા જોવા મળે છે.

સંદર્ભ સૂચિ

૧. અર્થ સંકલન તા.૩૦-૩-૨૦૦૮, પા.નં. ૯૮
૨. પ્રિ. અમિયંદભાઈ શા. પટેલ, સહકાર સપ્તાહ વિશેષાંક, તા. ૧૧-૧૧-૨૦૦૮, પા.નં.૩૩.
૩. સહકાર દર્શન, જગદીશચંદ્ર એમ. મુલાણી, પ્રથમ આવૃત્તિ-૧૯૯૩, પા.નં. ૧
૪. અર્થ સંકલન તા.૩૦-૩-૨૦૦૮, પા.નં. ૯૧
૫. સહકાર દર્શન, જગદીશચંદ્ર મુલાણી, પા.નં. ૩
૬. એજન, પા.નં. ૮
૭. પ્રાદર્શન સિંઘ, અને શીખ અને બી.કે.ગઢવી, "સહકારનાં સિદ્ધાંત અને વ્યવહાર", ગુજરાત યુનિવર્સિટી, ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, અમદાવાદ, ૧૯૭૨, પા.નં.૧૪
૮. Prof. Bhagvat Swaroop, "Co-Operation in India", Suneta Book Center, New Delhi, (1962) Page no. 1
૯. V.Sharda, "The Theory of Co-Operation", Himalaya Publishing House, Bombay, Page no. 8.
૧૦. એજન પા.નં. ૮
૧૧. "સહકાર દર્શન", જગદીશચંદ્ર મુલાણી, (૧૯૯૩), પા.નં. ૫.
૧૨. "સહકાર દર્શન", જગદીશચંદ્ર મુલાણી, (૧૯૯૩), પા.નં.૫.
૧૩. પ્રિ. આર.વી.શાસ્ત્રી, "સહકારનાં સિદ્ધાંત અને વ્યવહાર", પોપ્પુલર પ્રકાશન, સુરત, (૧૯૯૩-૯૪), પા.નં. ૨.
૧૪. "સહકાર દર્શન", જગદીશચંદ્ર મુલાણી, (૧૯૯૩) પા.નં.૫.
૧૫. "સહકાર દર્શન", જગદીશચંદ્ર મુલાણી, (૧૯૯૩) પા.નં.૫
૧૬. V.Sharda, "The Theory of Co-Operation", Himalaya Publishing House, Mumbai-4, Page no. 9.

૧૭. એજન, પા.નં.૮
૧૮. "સહકાર દર્શન", જગદીશચંદ્ર મુલાશી, (૧૯૯૩), પા.નં. પ.
૧૯. ડૉ.બી.ડી.પરમાર અને અન્ય, "સહકાર સિદ્ધાંતો અને વ્યવહાર", સી.જમનાદાસ કું.
અમદાવાદ, (૧૯૯૭-૯૮), પા.નં.૧૮,૧૯.
૨૦. "Urban Co-operative Banking in India", ગુજરાત અર્બન બેંક ફેડરેશન,
અમદાવાદ, પા.નં. ૪.
૨૧. "સહકાર દર્શન", જગદીશચંદ્ર મુલાશી, પ્રમુખ પ્રકાશન, અમદાવાદ (૧૯૯૩),
પા.નં. પ.
૨૨. પ્રા. દીલીપ જોષી, "ગુજરાતની સહકારી ધીરાણ પદ્ધતિની કામગીરી", પા.નં. ૯,૧૦,૧૧
૨૩. દર્શન સીંગ એમ શીખ અને બેન સિંહ ગઢવી, "સહકાર સિદ્ધાંત અને વ્યવહાર",
યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ગુ.યુનિ. અમદાવાદ, (૧૯૭૨) પા.નં.૧૨
૨૪. દર્શન સીંગ એમ શીખ અને બેન સિંહ ગઢવી, "સહકાર સિદ્ધાંત અને વ્યવહાર",
યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ગુ.યુનિ. અમદાવાદ, (૧૯૭૨) પા.નં.૧૪,૧૫
૨૫. શ્રી સી.એસ.રાઠોડ, "સહકાર ભાગ-૨", ગુજરાત રાજ્ય યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ
બોર્ડ, ગુ.યુનિ. અમદાવાદ, (૧૯૭૨) પા.નં.૨૭૬,૩૩૫
૨૬. શ્રી સી.એસ.રાઠોડ, "સહકાર ભાગ-૨", ગુજરાત રાજ્ય યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ
બોર્ડ, ગુ.યુનિ. અમદાવાદ, (૧૯૭૨) પા.નં.૩૩૫,૪૬૩
૨૭. પ્રા.ડૉ.બી.ડી.પરમાર અને અન્ય, "બેંકિંગ અને સહકાર", સી.જમનાદાસની કું,
અમદાવાદ, (૧૯૯૭-૯૮), પા.નં.૧૫.
૨૮. પ્રા. ડી.એમ.બાવરીયા ,જુન-૨૦૦૪ પાના નં.૭૬, સહકાર પથ દર્શન, ઉર્મી પ્રિન્ટર્સ,
અમદાવાદ, પા.નં.૭૫

પ્રકરણ : ૨

સહકારી બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ

- ૨.૧ બેંક શબ્દની વ્યુત્પત્તિ
- ૨.૨ બેંકનો અર્થ અને વ્યાખ્યાઓ
- ૨.૩ બેંકના કાર્યો, મહત્વ અને માળખુ
- ૨.૪ રાષ્ટ્રીય સ્તરે બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ
- ૨.૫ સહકારી બેંકિંગ માળખુ
- ૨.૬ ભારતમાં સહકારી બેંકોનો ઉદભવ અને વિકાસ
- ૨.૭ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો
- ૨.૮ જિલ્લા સહકારી બેંકોના ઉદ્દેશો/હેતુઓ
- ૨.૯ જિલ્લા સહકારી બેંકોના કાર્યો
- ૨.૧૦ બેંકનું કાર્યક્ષેત્ર
- ૨.૧૧ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકની પ્રવૃત્તિઓ
- ૨.૧૨ જિલ્લા સહકારી બેંકોનું વ્યવસ્થાતંત્ર
- ૨.૧૩ ગુજરાત રાજ્યમાં જિલ્લા સહકારી બેંકો
- ૨.૧૪ સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની સમસ્યાઓ

પ્રકરણ : ૨

સહકારી બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ

૨.૧ બેંક શબ્દની વ્યુત્પત્તિ :

બેંકનો અર્થ બરાબર સમજવા માટે બેંક વ્યુત્પત્તિ જાણવી જરૂરી છે. એક મત એવો છે કે, મધ્યયુગમાં ઈટાલીમાં સોની લોકો પોતાનાં ધંધા માટે ખાસ પ્રકારની પાટલીકે બેન્ચ નો ઉપયોગ કરતા હતા. આ પાટલી ઈટાલીમાં BANCO અથવા BANQUE તરીકે ઓળખાતી હતી. બેંક શબ્દ તેના પરથી ઉતરી આવ્યો હતો. બીજા મત પ્રમાણે બેંક શબ્દ જર્મન શબ્દ BACK કે જેનો અર્થ સંયુક્ત મૂડી ભંડોળ થાય છે. તેના ઉપરથી ઉતરી આવ્યો છે. જ્યારે જર્મન પ્રજા ઈટાલીનાં વિશાળ પ્રદેશો પર સત્તા ધરાવતી હતી ત્યારે BACK શબ્દનું ઈટાલીયન ભાષાનાં BANCO શબ્દોમાં રૂપાંતર થયું બેંક શબ્દની આ બીજી વ્યુત્પત્તિ વધુ યોગ્ય લાગે છે.^(૧)

બેંકનાં પૂર્વજાસ :

આધુનિક બેંકનાં ત્રણ પૂર્વજો છે (૧) વેપારી (૨) શાહુકાર અને (૩) સોની વેપારી પોતાની ઉંચી પ્રતિષ્ઠા અને શાખાને લીધે આખી દુનિયામાં સ્વીકારી શકાય તેવા દસ્તાવેજો ઉભા કરી શકતો હતો. આ દસ્તાવેજોનો નાણાંની અવેજીમાં ચૂકવણી કરવા માટે ઉપયોગ થઈ શકતો હતો. પરિણામે ચૂકવણી કરનાર માટે ચૂકવણીનું કામ સરળ બનતું હતું.

શાહુકાર સામાન્ય રીતે સમાજમાં માનભર્યું સ્થાન પામતો ન હતો. આમ છતાં તે સમાજ માટે જે સેવા બજાવતો તે ઉપયોગી અને મહત્વની હતી. શાહુકાર મોટાભાગે પોતાની મૂડીથીજ ધંધો ચલાવતો હતો. પરંતુ સમય જતાં એવું બનવા લાગ્યું કે, જેમની પાસે ફાજલ નાણું પડ્યું રહેતું તેઓ તે શાહુકાર પાસે મુકવા લાગ્યા શાહુકાર તેના પર થોડું વ્યાજ પણ આપવા લાગ્યા. બીજી બાજુએ તે જેઓને નાણાં ઉછીના આપતા તેમની પાસેથી ઉંચું વ્યાજ લેતા. આ રીતે બન્ને વ્યાજના દરો વચ્ચેનાં તફાવત માથી તે ઠીક પ્રમાણમાં આવક મેળવતો હતો.

સોની આધુનિક બેંકનાં પૂર્વજ કેવી રીતે છે? તે હકીકત જાણવી ઘણી રસપ્રદ છે. લંડન શહેરમાં સ્થિર થયેલા વેપારીઓએ પોતાનું ૧,૩૦,૦૦૦ પાઉન્ડની કિંમતનું સોનું લંડન ટાવરમાં સાચવવા માટે મુક્યું હતું પરંતુ ઈ.સ. ૧૬૪૦માં ઈંગલેન્ડના રાજા ચાર્લ્સ પહેલા સામે નાણાંકિય

કટોકટી ઉઘી થઈ આથી તેણે લંડન ટાવરમાં રહેલુ સોનુ જપ્ત કર્યુ. પરિણામે સોનુ સાચવવાનો ધંધો સદની લોકો પાસે આવી પડયો. સોનીઓ સોનારૂપે મુકેલી થાપણો સામે લોકોને રસીદ આપતા. આ રસીદનો ઉપયોગ પ્રારંભિક તબક્કામાં સોનુ પાછુ મેળવા માટેજ થતો હતો, પરંતુ સમય જતા પરિસ્થિતી બદલાઈ. થાપણ સામે મળેલી રસીદ નાણાંની અવેજીમાં ચૂકવણીના સાધન તરીકે કામ કરવા લાગી. સોની પાસેથી સોનુ પાછુ મેળવી લેણદારને ચૂકવણી કરતા કરતા આ પદ્ધતિ વધારે સરળ બની. આમ, થાપણસામે આપવામાં આવેલી રસીદ બેંક નોટ બની. સમય જતા થાપણને રસીદ વગર દેવાની ચૂકવણી થવા લાગી, મુળ થાપણદાર પોતાનું અમુક જથ્થાનું સોનુ લેણદારનાં ખાતામાં જમા કરવાની લેખિત સૂચના સોની ને આપી ચૂકવણી કરવા લાગ્યા. આ રીતે ચેકનો જન્મ થયો. આમ, સોની સંપૂર્ણ રીતે બેંકર બન્યો. આ સોનીઓ પણ થાપણદારોને આપવામાં આવતા વ્યાજ અને ઉછીનાં નાણા લેનાર પાસેથી લેવામાં આવતા વ્યાજના દરનાં તફાવત માથી સારા પ્રમાણમાં કમાણી કરતા હતા.(૨)

૨.૨ બેંકનો અર્થ અને વ્યાખ્યાઓ :

ભારતમાં બેંકનો ઉદભવ સૌપ્રથમ ૧૮૦૬માં કલકત્તામાં બેંક ઓફ હિન્દુસ્તાનથી થયેલો. પરંતુ ત્યારબાદ ૧૮૪૦માં બોમ્બેમાં બેંક ઓફ બોમ્બે અને ૧૮૪૫માં બેંક ઓફ મદ્રાસની શરૂઆત થયેલી.

(અ) બેંક વિશેની ડિક્શનરીમાં આપવામાં આવેલી વ્યાખ્યાઓ :

(૧) ઈંગ્લીશ ઓક્સફોર્ડ ડિક્શનરીનાં મત પ્રમાણે :

"બેંક એ એક એવી સંસ્થા છે કે જે ગ્રાહકોનાં નાણાં લોકો પાસેથી રક્ષકનાં સ્વરૂપમાં સ્વીકારે છે અને લોકો પાસેથી સ્વીકારેલા નાણાંને ઉંચા વ્યાજનાં દરે ધીરાણ કરવામાં આવે છે. તેમજ બેંક તેમનાં ગ્રાહકોને ડ્રાફ્ટની સેવાઓ પણ પુરી પાડે છે".

(૨) વેબસ્ટર ડિક્શનરીનાં મત પ્રમાણે :

"બેંક એટલે જે નાણાનો વ્યાપાર કરે છે. લોકોનાં થાપણોનાં રક્ષક તરીકે, જરૂરિયાતમંદ વ્યક્તિને ધીરાણ આપવાનું, નાણાંને એક સ્થળેથી બીજા સ્થળે પંહોચાડવાનું કાર્ય કરે છે".

(બ) અર્થશાસ્ત્રીઓની દ્રષ્ટિએ બેંકનું અર્થઘટન :

(૧) પ્રો.કિનલેનાં મત પ્રમાણે :

"બેંક એવી સંસ્થા છે. જે લોકોના પૈસાને સલામત રીતે સાચવવાનું અને ધીરાણ આપવાનું કાર્ય કરે છે".

(૨) પ્રો.ગોટરના મત અનુસાર :

"બેંક શબ્દએ વ્યાપારની સાથે સંકળાયેલો છે. જે સામાન્ય રીતે લોકોની માન્ય સરકારી જામીનગીરીઓ, રસીદો, સોનુ, ચાંદી, ડ્રાફ્ટસ, કંપનીના શેર, વગેરેની ખરીદી અને વેચાણ કરી આપે છે".

(૩) પ્રો.વિલિસ અને બોગનનાં મત મુજબ :

"બેંક એ સામાન્ય રીતે લોકો પાસેથી વ્યાપારી ધોરણે પૈસા એકત્રિત કરે છે. અને આ પૈસા એકત્રિત કરેલા નાણાંનો ખાસ કે વિશિષ્ટ વિભાગમાં ધીરાણનાં રૂપમાં ઉપયોગ કરે છે".

(૪) પ્રો.જહોન પેજર :

"કોઈપણ વ્યક્તિ કે કોઈ પણ પેઢી બેંકર બની શકે નહીં કે જે સામાન્ય રીતે-પ્રાથમિક થાપણો સ્વીકારી શકે નહીં. તેમની જાતે ચેક બહાર પાડી શકે નહીં. ચેક માં ક્રોસ કે ક્રોસિંગ કરી શકે નહીં, જ્યારે બેંક જે એક માત્ર એવી સંસ્થા છે કે જેને અધિકૃત રીતે લોકો પાસેથી પ્રાથમિક થાપણો, ચાલુ થાપણો એકત્રીત કરવાનો અધિકાર આપવામાં આવે છે. તેમજ બેંક કે બેંકર દ્વારા ચેક બહાર પાડવામાં આવે છે. ક્રોસ કે ક્રોસિંગ કરવાનો અધિકાર માત્ર બેંકને જ પ્રાપ્ત થાય છે".

(૫) પ્રો.ભાટીયાના મતે :

"બેંક કે બેંકર એ તે છે કે, જે લોકો પાસેથી ચાલુ બચત કે બાંધી મુદતના સ્વરૂપમાં કે પછી ચેકના સ્વરૂપમાં પૈસા સ્વીકારવાનું કાર્ય કરે છે".

(૬) પ્રો.કેઈન ક્રોસના મત અનુસાર :

"બેંક આ એક એવી નાણાંકિય સંસ્થા છે કે જે લોકો અને ધીરાણના મધ્યસ્થી તરીકે કાર્ય કરે છે".

(૭) પ્રો.જી. કાઉથરના મત પ્રમાણે :

"બેંક એટલે કે, જે સામાન્ય રીતે લોકો પાસે ફાજલ રહેલ નાણાંને ઓછા વ્યાજના દરે એકત્રીત કરે છે અને આ એકત્રીત કરેલા નાણાં જરૂરિયાતમંદ વ્યક્તિને ઉચ્ચ વ્યાજના દરે ધીરાણ કરે છે".

(૮) પ્રો. ફિન્ડલે શિરાઝની દ્રષ્ટિએ :

"બેંક કે બેંકર એટલે એવી વ્યક્તિ, પેઢી કે સંસ્થા કે જ્યાં નાણાંના સ્વરૂપમાં થાપણો એકત્રીત કરવામાં આવે છે અને પ્રાપ્ય નાણાંને ધીરાણના સ્વરૂપમાં ઉપયોગ કરનારી સંસ્થા".

૨.૩ બેંકના કાર્યો, મહત્વ અને માળખું :

પ્રસ્તાવાના :

આધુનિક સમયમાં વિશ્વનાં દરેક દેશોમાં બેંકિંગક્ષેત્રનું ફલક ઘણી રીતે વિસ્તર્યું છે. સાથે-સાથે દરેક ક્ષેત્રનાં વિકાસનો પાયોએ બેંકિંગક્ષેત્ર છે. આજે દરેક બાજુ વ્યાપાર, વાણિજ્યનું પ્રમાણ જટીલ બનતું જાય છે. જ્યારે બીજી બાજુ બજારમાં સ્પર્ધા અને હરિફાઈનું પ્રમાણ દિન-પ્રતિદિન વધતું જાય છે. આમ આવા સ્પર્ધાત્મક બજારમાં વેપારી, અને ઉત્પાદકોને માટે તેમનીની કાર્ય પદ્ધતિમાં ફેરફાર કરવો આવશ્યક બની રહે છે. સામાન્ય રીતે મોટા ભાગનાં ઉત્પાદકો અને વેપારી પાસે પુરતાં પ્રમાણમાં અંગત મૂડી હોતી નથી. આથી વેપારી અને ઉત્પાદકો માટે બેંક જેવી નાણાંકીય સંસ્થાની મદદ મેળવવી આવશ્યક બની રહે છે.

આમ બેંક એ એક એવી સંસ્થા છે જે દરેક દેશનાં આર્થિક ક્ષેત્રનાં એક કરોડરજજી સમાન મહત્વનું સ્થાન ધરાવે છે. ખાસ કરીને વિકસીત દેશોમાં બેંકીંગ ક્ષેત્રનું પ્રભુત્વ એટલું બધું વ્યાપક છે કે, ત્યાંનો મોટા ભાગનો આર્થિક વ્યવહાર, અંદાજીત ૮૦% વ્યવહાર બેંક મારફતજ કરવામાં આવે છે.

બેંકનો ઉદ્ભવ :

વર્તમાન સમયમાં કાર્યરત બેંકોનું મહત્વ દરેક દેશોમાં નાણાં જેટલુંજ રહેલું છે. પરંતુ પ્રાચીન સમયમાં બેંકનું કાર્યક્ષેત્ર વિશ્વમાં માત્ર થાપણો સ્વીકારવી, અને એકત્રીત થાપણોનું બેંકોને ધીરાણ કરવામાં આવતું હતું. આમ વિશ્વમાં ૧૧૫૭માં બેંક ઓફ વેનિસની સ્થાપના થયેલી હતી. પરંતુ તે સમયની બેંકની કામગીરી મર્યાદિત હતી. જેમ કે, અગાઉનાં સમયમાં બેંકનું કાર્યક્ષેત્ર થાપણો સ્વીકારવી, ધીરાણ આપવું અને નાણાં એક સ્થળેથી બીજા સ્થળે મોકલવાનું કાર્ય પણ કરવામાં આવતું.

જ્યારે આધુનિક સમયમાં બેંકનાં કાર્યક્ષેત્રમાં ઘણો વધારો થયો છે. આજે બેંક માત્ર લોકોની થાપણો એકત્રીત કરી, ધીરાણ આપીને અટકી જતી નથી. પરંતુ અત્યારની બેંક દ્વારા ગ્રાહકોને અનેકવિધ સેવાઓ પુરી પાડવામાં આવે છે. સામાન્ય રીતે બેંકનાં ત્રણ ઉદ્ભવ સ્થાનો છે. (૧) વેપારી (૨) શાહુકાર (૩) સોની.

અલબત્ત બેંકનાં ઉદભવ વિશે અર્થશાસ્ત્રીઓમાં પણ એકમત નથી. પ્રસિદ્ધ અર્થશાસ્ત્રીઓનાં મત અનુસાર બેંક શબ્દનો ઉદભવ જર્મનીમાં BANC બેંક શબ્દ પરથી થયેલો છે. જેનો અર્થ પેઢીનું સંયુક્ત સાહસ કરવામાં આવતું હતું. અન્ય કેટલાક અર્થશાસ્ત્રીઓનાં મત અનુસાર બેંક શબ્દનો ઉપયોગ ઈટાલીયન BANCO પરથી થયેલ છે. જેનો અર્થ ઈટાલીમાં ઢગલો કરવો એવો કરવામાં આવતો હતો. પરંતુ વાસ્તવમાં જ્યારે ઈંગ્લેન્ડમાં ૧૧૫૭માં બેંક ઓફ વેનિસની સ્થાપના કરવામાં આવી ત્યારે જર્મનીમાં બેંક માટે BANCO અથવા BANC શબ્દ વાપરવામાં આવતો હતો. આની સામે ઈટાલીમાં જોઈન્ટ સ્ટોક પેઢી દ્વારા લોકોની કિમતી વસ્તુઓ સાચવવાનું કાર્ય કરવામાં આવતું હતું. જે આગળ જતા બેંકનાં સ્વરૂપમાં વિકસી. બેંકનો સામાન્ય અર્થ ડિક્શનેરીમાં A Bench પાટલીનાં સ્વરૂપમાં કરામાં આવતો હતો. કેમકે અગાઉનાં સમયમાં સોની, વેપારી અને શાહુકારો દ્વારા પાટલી પર બેસીને તમામ પ્રકારનો આર્થિક વ્યવહાર કરવામાં આવતો હતો. આમ બેંકનાં ઉદભવ વિશે અનેક મત મતાંતર પ્રવર્તે છે. ત્યારબાદ બેંકની કામગીરી અનેક રીતે વિસ્તૃત થતાં જુદા-જુદા અર્થશાસ્ત્રીઓ અને તજજ્ઞોએ તેનું વિવિધ રીતે અર્થઘટન કરેલું છે.

આધુનિક બેંકનાં કાર્યો :

અંહી આપણે બેંકનો અર્થ અને બેંક વિશેની જુદા-જુદા અર્થશાસ્ત્રીઓ દ્વારા યાખ્યાઓની ક્રમશઃ ચર્ચા કરી. આના પરથી એક બાબત સ્પષ્ટ થાય છે કે, આધુનિક સમયમાં બેંકની કામગીરીમાં અનેકગણો વધારો થયેલ છે. સામાન્ય રીતે લોકોને બેંકની કામગીરી વિષેની માન્યતા માત્ર એટલીજ છે કે, બેંક લોકોની થાપણો સ્વીકારવી, ધીરાણ આપવું, સોના ચાંદીના ઘરેણાનું સલામત રીતે સાચવવાનું કાર્ય કરે છે. જ્યારે આધુનિક સમયમાં બેંકના કાર્યક્ષેત્ર વિશેની વિભાવનાં તદ્દન બદલાઈ ગઈ છે. આથી અંહી આપણે આધુનિક બેંકની કામગીરી શી છે? તેનાં વિશે ચર્ચા કરીએ.

(અ) થાપણો સ્વીકારવાનું કાર્ય :

વ્યાપારી બેંકનું સૌથી મહત્વનું કાર્ય આમજનતા પાસેથી થાપણો સ્વીકારવાનું છે. દરેક બેંક પછી તે બેંક સરકારી ધોરણે કાર્ય કરતી હોય કે ખાનગી ધોરણે કાર્ય કરતી હોય, પરંતુ બેંકનો પાયો એ તેમની પ્રાથમિક થાપણો છે. કોઈપણ એક બેંક શાખાસર્જન કેટલા પ્રમાણમાં કરી શકશે, તેનો આધાર એ તેમની પાસે પ્રાથમિક થાપણો કેટલા પ્રમાણમાં પ્રાપ્ય છે તે બાબત

પર નિર્ભર છે. સામાન્યરીતે બેંક લોકોની ફાજલ બચતોને થાપણના સ્વરૂપમાં એકત્રીત કરીને તે થાપણોનું વેપારી અને પેઢીની ધીરાણ આપવાનું કાર્ય કરે છે. વ્યાપારી બેંક દ્વારા લોકો પાસેથી જુદા-જુદા સ્વરૂપમાં થાપણો સ્વીકારવામાં આવે છે.

(૧) બચત ખાતાંની થાપણો :

સામાન્ય રીતે જે વ્યક્તિ નાની રકમની બચત કરવા ઈચ્છતી હોય અને જે વ્યક્તિને તેમનાં ખાતામાંથી અવાર નવાર પૈસા ઉપાડવાની જરૂરીયાત રહેતી હોય તેમને માટે બેંક દ્વારા બચત ખાતાની સવલત આપવામાં આવે છે. બચતખાતા પરનો વ્યાજનો દર એ બાંધી મુદતની થાપણોનાં વ્યાજનાં દર કરતા ઓછો હોય છે. થાપણદારને બેંક તરફથી પાસબુક અને ચેકબુક આપવામાં આવે છે. ચેકબુક ધારણ કરનાર વ્યક્તિને તેનાં ખાતામાં ઓછામાં ઓછી ૧,૦૦૦ રૂપિયાની રકમ રાખવી જરૂરી બની રહે છે. તાજેતરમાં RBI દ્વારા દરેક વ્યાપારી બેંકને તેમનો વ્યાજનો દર નક્કી કરવાની સ્વતંત્રતા આપવામાં આવે છે. આને પરિણામે એક વર્ષમાંજ બચત ખાતા પરનાં વ્યાજના દરમાં સારો ધટાડો નોંધાયો છે. અલબત્ત, બચત ખાતા પરનો વ્યાજનો દર એ ચાલુ ખાતા વ્યાજનાં દરથી વધુ હોય છે.

(૨) બાંધી મુદતની થાપણો :

બાંધી મુદતની થાપણોને ટાઈમ ડિપોઝિટ (Time Deposit) નાં નામથી ઓળખવામાં આવે છે. બાંધી મુદતની થાપણો સમય મર્યાદા પુરી થયાબાદ તેની રકમ થાપણદારને પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. બાંધી મુદતની થાપણો પર થાપણદારને સૌથી વધુમાં વધુ વ્યાજ મળી શકે છે. અમુક થાપણદારો ભવિષ્યમાં વ્યાજનાં સ્વરૂપમાં વધુ રકમ કમાવા માટે આ પ્રકારનાં ખાતામાં બેંકરની સૂચના અનુસાર તેની રકમ રોકવાનું પસંદ કરે છે. નાણાં બજારની Situation of Money Market આર્થિક સ્થિતિ વ્યાજનાં દર પર અસર કરે છે. બીજી મહત્વની બાબત એ છે કે, આ પ્રકારનાં ખાતામાં એકવાર રકમ જમા કરાવ્યા પછીથી તેમાંથી પૈસા વચ્ચેથી ઉપાડી શકાતા નથી. પરંતુ આમ છતાં પણ થાપણદારને આકસ્મિક કારણોસર પૈસાની જરૂરિયાત ઉભી થાયતો બેંક દ્વારા ખાસ સંજોગોમાં પૈસા ઉપાડવા માટેની મંજૂરી આપવામાં આવે છે. પરંતુ વચ્ચેથી રકમ ઉપાડ્યા બદલ તેને પુરે પુરો લાભ મળી શકતો નથી, તેમજ બાંધીમુદતની થાપણ સામે અમૂક મન્ય સરકારી જામીનગીરીઓનાં આધારે બેંક દ્વારા ધીરાણની સગવડ પણ આપવામાં આવે છે.

(૩) ચાલુ ખાતાની થાપણો :

ચાલુ ખાતુ ખાસ કરીને વેપારીઓ અને ઉત્પાદકો માટે હોય છે. કેમકે, વેપારીઓ અને ઉત્પાદકોને તેમની રોજબરોજની ધંધાકીય જવાબદારીઓની પતાવટ માટે તેમનાં ખાતામાંથી વારં વાર પૈસા ઉપાડવાની જરૂરિયાત ઉભી થાય છે. આ પ્રકારની થાપણોને ડિમાન્ડ ડિપોઝિટ કે, ટુંકા ગાળાની ડિપોઝિટ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ચાલુ ખાતાની થાપણો પર બેંકને થાપણદારનાં ખાતાની રકમની મર્યાદામાં રહીને બેંકિંગ કામકાજનાં સમય દરમિયાન કોઈપણ સમયે તેની રકમ ચૂકવવાની રહે છે. એમાયે આજેતો હવે અનેક શહેરોમાં ઘણી બેંકો દ્વારા તેમનાં ગ્રાહકને ATM (Automated teller Machine) ની સુવિધા પૂરી પાડવામાં આવે છે. આથી બેંક ચાલુ ખાતામાં રહેલી રકમનો જરાપણ ઉપયોગ કરી શકતી નથી. બેંક ચાલુ ખાતાની સો ટકા રકમ ગ્રાહક માટે અનામત પેટે મૂકવાની રહે છે. આને પરિણામે બેંક દ્વારા ચાલુ ખાતાની રકમ પર વ્યાજ ચૂકવવામાં આવતુ નથી અથવા તો બહુ ઓછા દરે વ્યાજ ચૂકવવામાં આવે છે. જ્યારે અમુક બેંક દ્વારા ચાલુ ખાતાનાં વ્યવસ્થાપન માટે બેંક તરફથી નજીવો ચાર્જ ગ્રાહક પાસેથી વસુલ કરવામાં આવે છે. આ ચાર્જને બેંક ચાર્જ કે Incidental Charge તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

(બ) ધીરાણ આપવાનું કાર્ય :

વ્યાપારી બેંકનું બીજુ મહત્વનું કાર્ય એકત્રીત થાપણોનું ધીરાણ કરવાનું છે. સામાન્ય રીતે બેંક તેમની થાપણો વેપારીઓ અને ઉત્પાદકોને ધીરાણ આપવાનું કાર્ય કરે છે. બેંક ધીરાણની કામગીરી નીચે પ્રમાણે કરે છે.

(૧) ઓવરડ્રાફ્ટ :

ઓવરડ્રાફ્ટની સગવડ ચાલુ ખાતુ ધરાવનાર ગ્રાહકને જ આપવામાં આવે છે. ઓવરડ્રાફ્ટની સવલતમાં વેપારી કે, ઉત્પાદકનો બેંક સાથેનો વ્યવહાર ઘણો જ સારો હોય તેમને તેમના ખાતામાં જે રકમ હોય તેનાથી વધુ રકમની આવશ્યકતા ઉભી થાય ત્યારે બેંક દ્વારા વધુ રકમ ઉપાડવા માટેની છુટ આપવામાં આવે છે. દા.ત. અ વેપારીનાં ખાતામાં રૂ.૧,૫૦,૦૦૦ હોય તેની સામે આકસ્મિક રીતે વધારાનાં ૫૦,૦૦૦ રૂ. ની જરૂરિયાત ઉભી થાય તે સમયે બેંક દ્વારા તેમનાં વ્યવહારને ધ્યાનમાં રાખીને રૂ.૧,૫૦,૦૦૦ની સામે રૂ.૨,૦૦,૦૦૦ની મર્યાદામાં વધુ રૂ. ૫૦,૦૦૦ ઉપાડવા માટેની જે સગવડ આપવામાં આવે છે તેને ઓવરડ્રાફ્ટ કહેવામાં આવે છે.

(૨) લોન :

બેંક દ્વારા તેમનાં ગ્રાહકોને સરકારી જમીનગીરી કે જમીનનાં દસ્તાવેજ કે પછી માન્ય કંપનીનાં શેરની સામે ધીરાણ આપવામાં આવે છે. જ્યારે બેંક તરફથી કોઈપણ પાર્ટીને ધીરાણ આપવામાં આવે છે. ત્યારે જે તે પાર્ટીની બજારમાં શાખ પ્રતિષ્ઠા, સદ્વરતા વગેરે પાસાઓનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે. ત્યારબાદ તેમની લોન મંજૂર કરામાં આવે છે. વેપારીનાં નામનું ખાતું ખોલવામાં આવે છે. તેમને પાસબુક અને ચેકબુક આપવામાં આવે છે. અને આમ આ રીતે બેંક તેમની વ્યુત્પન્ન થાપણમાં વધારો કરે છે. વેપારી ચેકબુક દ્વારા તેમનાં ખાતામાંથી જરૂરી રકમનો ઉપાડ કરે છે.

(૩) કેશક્રેડીટ :

કેશક્રેડીની સગવડ પણ બેંક દ્વારા તેમનાં ગ્રાહકોને આપવામાં આવે છે. બેંક તેમના ગ્રાહકોને આ પ્રકારની સવલતો અમુક શરતોને આધીન રહીને સરકારી જમીનગીરીઓ તેમજ અન્ય અધીકૃત કંપનીનાં શેરની સામે આપે છે. ગ્રાહકોએ બેંકનો નિશ્ચિત વ્યાજનો દર ચૂકવવો પડે છે.

(૪) વિનિમયપત્રો :

વ્યાપારી બેંક વેપારી અને ઉત્પાદકોને વિનિમયપત્રોની સામે ધીરાણની સવલતો પુરી પાડે છે. સામાન્ય રીતે વ્યાપારી બેંક વેપારી પાસેથી વિનિમયપત્રો ખરીદીને તેમના પર અમુક ટકા વટાવ કાપીને તાત્કાલીક ધીરાણ આપે છે. દા.ત. કોઈ એક વેપારી પાસે ૯૦ દિવસની મુદતની હુંડી કે વિનિમયપત્ર છે. આકસ્મિક રીતે તેમને તાત્કાલીક પૈસાની જરૂર પડે છે. આવા સમયે બેંક વેપારી પાસેથી વિનિમયપત્રો ખરીદી લઈને તેનાં પર ધીરાણ આપે છે. વિનિમયપત્રોની મુદત પુરી થયે બેંકને તેમની મુળ રકમ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

(ક) એજન્સી સેવાઓ :

આધુનિક સમયમાં વ્યાપારી બેંક માત્ર થાપણો સ્વીકારવી, ધીરાણ આપવું તેના પુરતું જ સીમીત કાર્ય કરતી નથી. પરંતુ આજે વ્યાપારી બેંક દ્વારા ગ્રાહક, વેપારી અને ઉત્પાદકને અમુક વ્યક્તિગત સેવાઓ પણ આપે છે. અલબત્ત બેંક એજન્સી સેવાઓ પર ગ્રાહક પાસેથી નજીવો ચાર્જ વસુલ કરે છે. બેંકની એજન્સી સેવાઓ આ પ્રકારની છે.

- (૧) બેંક ગ્રાહકોનાં ચેક, બીલ, પ્રોમીસરી નોટસ સ્વીકારે છે. અને બેંક ગ્રાહકનાં આદેશ મુજબનાં રકમની ચૂકવણી કરી આપે છે..
- (૨) બેંક ગ્રાહકના વ્યાજ અને ડિવિડન્ડની રકમ એકત્રીત કરી આપે છે, તેમજ બેંક તેમનાં ગ્રાહકની ન્યુઝ પેપર્સનું વાર્ષિક લવાજમ, વિમાનું પ્રિમિયમ પણ ભરી આપે છે.
- (૩) બેંક દ્વારા ગ્રાહકનાં જામીનગીરીનાં ખરીદી અને વેચાણ કરવાનું કાર્ય કરે છે. બેંક ગ્રાહક પાસેથી જામીનગીરીનાં ખરીદ અને વેચાણ કરવા બદલ કોઈપણ પ્રકારનો ચાર્જ વસૂલ કરતી નથી.
- (૪) બેંક તેમના ગ્રાહકો વતી એક ટ્રસ્ટી, વહીવટકાર અને મધ્યસ્થ તરીકે ગ્રાહકની ઈચ્છા અનુસાર સેવા પુરી પાડે છે.
- (૫) બેંક નાંણાની ફેરબદલીનું કાર્ય પણ કરી આપે છે. આને પરિણામે વેપારી અને ઉત્પાદકને બજાર વિષયક તમામ પ્રકારની માહિતી પુરી પાડવામાં આવે છે.

(૩) અન્ય સેવાઓ :

૨૧મી સદીમાં બેંક ગ્રાહકોને એનકવિધ સેવાઓ પુરી પાડે છે. એમાંય ભારતમાં આજે બેંક બેંક વચ્ચે ગ્રાહકને આકર્ષક અનેક પ્રકારની સેવાઓ પુરી પાડવા માટે અંદરો અંદર હરિફાઈ પ્રવર્તે છે. બેંક ગ્રાહકોને અન્ય નીચે મુજબની સેવાઓ પુરી પાડે છે.

- (૧) વ્યાપારી બેંક તરફથી વ્યક્તિગત રીતે અને વ્યાપારી ધોરણે ગ્રાહકોને Letter of Credit ની સેવાઓ પુરી પાડવામાં આવે છે.
- (૨) વિદેશી હુંડીયામણનાં સોદાઓની પતાવટ ગ્રાહક વતી બેંક કરી આપે છે.
- (૩) બેંક ગ્રાહકને સેઈફ ડિપોઝિટ વોલ્ટની સેવા આપવામાં આવે છે.
- (૪) આજે બેંક ગ્રાહકને વ્યાપારી સંબંધી માહિતી અને આંકડાકીય વિગતો તેમનાં ઘર પર અથવા તેમની ઓફીસ પર પુરી પાડવાનું કાર્ય પણ કરે છે. અમુક બેંકો દ્વારા માસિક, ત્રિમાસિક, કે વાર્ષિક રિપોર્ટ આવક આંકડાકીય માહિતી પ્રકાશિત કરવામાં આવે છે.
- (૫) બેંક તેમના ગ્રાહકોને લોનમાં સરકારી, અર્ધસરકારી કે કોર્પોરેટ ક્ષેત્રમાં જામીન તરીકે અન્ડર રાઈટીંગ (Under Writing) ની સેવા પુરી પાડવામાં આવે છે.

(૬) ખાસ કરીને વિકસિત દેશમાં અમુક બેંક દ્વારા અર્થતંત્રનો તલસ્પર્શી અભ્યાસ કર્યાબાદ અને આમ જનતાને આર્થિક માહિતી પુરી પાડવામાં આવે છે. બેંકની આ પ્રકારની સેવા વેપારી અને ઉદ્યોગપતિ માટે ખુબજ અમુલ્ય અને જરૂરી બની રહે છે.

બેંકનું મહત્વ :

(૧) બચતને પ્રોત્સાહન :

દરેક દેશમાં બચતને પ્રોત્સાહિત કરવામાં બેંકની કામગીરી અદ્વિતીય છે. ભારતનાં સંદર્ભમાં બેંકની કામગીરીને તપાસવામાં આવે તો કુલ બચતોમાં વ્યાપારી બેંકનો ફાળો સવિશેષ છે. આમ લોકોની બચતોને પ્રોત્સાહિત કરવાનું બેંક દ્વારા કરવામાં આવે છે.

(૨) ઔદ્યોગિક વિકાસ અને આર્થિક વિકાસમાં મદદરૂપ :

બેંક દ્વારા લોકો પાસેથી જે બચતો મેળવામાં આવે છે તે બચતનો ઉપયોગ બેંક શક્ય તેટલો વધુમાં વધુ ઉદ્યોગોને અને વેપાર ધંધાનાં વિકાસ માટે ધીરાણ આપવાનું વધુ પસંદ કરે છે. ખાસ કરીને આધુનિક બજારમાં વ્યાપાર વાણિજ્ય નું સ્વરૂપ જટીલ અને ગુંચવાડા ભરેલું બનતું જાય છે. આજે બજારમાં સ્પર્ધા અને હરિફાઈનું પ્રમાણ વધારે છે. મોટા ભાગના ઉત્પાદકો અને વેપારીઓ અંગત મૂડીથી આધુનિક ઢબે ઉત્પાદન કરી શકે નહીં. આધુનિક ઢબે ઉત્પાદન કરવા માટે ઉત્પાદકોને નાણાંની જરૂરિયાત ઉભી થાય છે. સામાન્ય રીતે બેંક ઉત્પાદકને નાણાંની સવલત પુરી પાડે છે. જેના દ્વારા વેપાર ધંધાનો ઝડપી વિકાસ શક્ય બને છે. અંતમાં દેશનાં આર્થિક વિકાસનાં દરમાં વધારો થાય છે.

(૩) નાણાંની હેરફેરની સવલત :

બેંક ગ્રાહકોને માત્ર થાપણો સ્વીકારીને ધીરાણ આપવાનુંજ કાર્ય કરતી નથી. આજે જ્યારે બેંક તેમનાં ગ્રાહકોનાં નાણાં એક સ્થળેથી બીજા સ્થળે ફેરબદલી કરી આપવાનું કાર્ય કરે છે. નાણાંની હેરફેરની સેવાઓ અન્ય ખાનગી બેંકો દ્વારા પુરી પાડવામાં આવે છે. પરંતુ બેંકની સેવામાં સલામતિનું પ્રમાણ વધુ હોય છે. જોખમની માત્રા ઓછી હોય છે અને બેંક ઓછા ખર્ચે તેનું નેટવર્કિંગ વિશાળ હોવાને કારણે નાણાંની હેરફેરનું કાર્ય ઝડપથી થઈ શકે છે.

(૪) નાણાંને એકત્રીત કરવામાં પ્રતિનિધિ તરીકે :

દરેક દેશમાં છુટી છવાઈ અને વેરવિખેર બચતોને સારી રીતે એકત્રીત કરવાનું કાર્ય બેંક કરે છે. એમાંય ખાસ કરીને ભારત જેવા દેશમાં બેંકની કામગીરી નોંધનીય છે. કારણકે ભારત એ ગામડાઓનો બનેલો દેશ છે. ગ્રામીણ વિસ્તારમાં વસતા લોકોને બચતવૃત્તિ તરફ વાળવાનું કાર્ય કરતી હોવા છતાં પણ મોબાઈલ બેંક દ્વારા બચતોને એકત્રીત કરવામાં સ્તુત્ય કામગીરી છે.

બેંક તેનાં ગ્રાહકનાં ચેક, વિનિમયપત્રો કે પ્રોમીસરી નોટને એકત્રીત કરવાનું કાર્ય પણ કરી આપે છે. તેને પરિણામે ગ્રાહકનો અમૂલ્ય સમય અને શક્તિ બચે છે. તેમજ ગ્રાહકને એક પ્રકારની માનસિક હળવાશની અદ્ભુતિ કરી શકે છે.

(૫) લોનની સવલતો :

આધુનિક સમયમાં વ્યાપાર ધંધાનો વિકાસ બેંકની શાખ પર વિસ્તરેલા અને વિકસેલા છે. તેમજ બેંક આજે ગ્રાહકોને સુખ સગવડ અને મોજશોખની ખરીદી કરવા માટે ખુબજ સરળતાથી ઝડપથી લોનની સુવિધા પુરી પાડે છે. આને પરિણામે મધ્યમ વર્ગનાં અને નાના વર્ગનાં લોકો પણ તેમની (તમામ પ્રકારની) જરૂરિયાતો સંતોષિ શકવાને શક્તિમાન બને છે. બેંક દ્વારા વસ્તુની આયાત અને નિકાસ માટે વેપારીને નાણાકીય સહાય કરવામાં આવે છે.

(૬) ભંડોળની સવલતો :

દુનિયાનાં દરેક દેશમાં વ્યાપારી બેંક એક જ એવી સંસ્થા છે કે, જે લોકોનાં નાણાં અને અન્ય સંપત્તિને વધુમાં વધુ સલામત રીતે સાચવવાની સેવા પુરી પાડે છે. બેંકમાં જમા કરાવેલી થાપણો અને સંપત્તિમાં જોખમનું પ્રમાણ નહિવત હોય છે. જ્યારે અન્ય ખાનગી બેંકોમાં વ્યાજનો દર વધુ હોય છતાં પણ ત્યાં સલામતીનું પ્રમાણ ઓછું રહે છે. આમ લોકોનાં નાણાં અને સંપત્તિને સલામતી બેંક દ્વારા વધુ પુરી પાડવામાં આવે છે.

(૭) નાણાંના સંચાલનની આવશ્યકતા રહેતી નથી :

આજે કોઈપણ વ્યક્તિ, વેપારી કે પેઢી લાખો અને કરોડો રૂપિયાનાં સોદાઓ, ચેક કે ડ્રાફ્ટ દ્વારા કરી શકે છે. આમ બેંક તરફથી ગ્રાહકને તેમની સંપત્તિ અને નાણાં સંચાલનમાં ખુબજ ઉપયોગી સેવાઓ આપવામાં આવે છે.

(૮) ધાતુ, નાણાંની બચત થઈ શકે છે :

વ્યાપારી બેંક દ્વારા ચેક, ડ્રાફ્ટ, ક્રેડિટ કાર્ડ, વગેરે જેવી સેવાઓને પરિણામે ધાતુ નાણાંનો લોકો ઓછો ઉપયોગ કરે છે. કારણકે ધાતુ નાણાંમાં સલામતિનું ઓછું અને જોખમની માત્રા વધુ હોય છે. તેમજ ભવિષ્યમાં કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા નાણાંની વસૂલાત કરવામાં આવે ત્યારે ધાતુ નાણાં દ્વારા વ્યવહાર કરવાને પરિણામે સંજોગોવશાત વ્યક્તિને નાણાંની ચૂકવણી કોર્ટમાં સાબિત કરવાની જરૂરિયાત ઉભી થાય તે સમયે વ્યક્તિને થોડી મુશ્કેલી અનુભવવી પડે છે. આની સામે જ્યારે બેંકની મદદથી લેણદાર-દેવાદાર દ્વારા જ્યારે વિનિમય માટેનાં સોદાઓ થાય છે. ત્યારે જે તે વ્યક્તિ પાસે થર્ડ પાર્ટી પેમેન્ટ કર્યાની સાબિતી રહે છે. કોર્ટમાં પુરવાર પણ કરી શકાય છે. આથી જ દુનિયાનાં મોટાભાગનાં વિકસીત દેશોનાં લોકો તેમનો મોટાભાગનો આર્થિક વ્યવહાર ધાતુ નાણાંને સ્થાને શાખી નાણાં દ્વારા કરવાનું વધુ પસંદ કરે છે.

૨.૪ રાષ્ટ્રીય સ્તરે બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ :

સમગ્ર ભારતમાં બેંકિંગ વ્યવસ્થા નીચેની બે ક્ષેત્રીય પદ્ધતિને આધારે વિકસેલી છે.

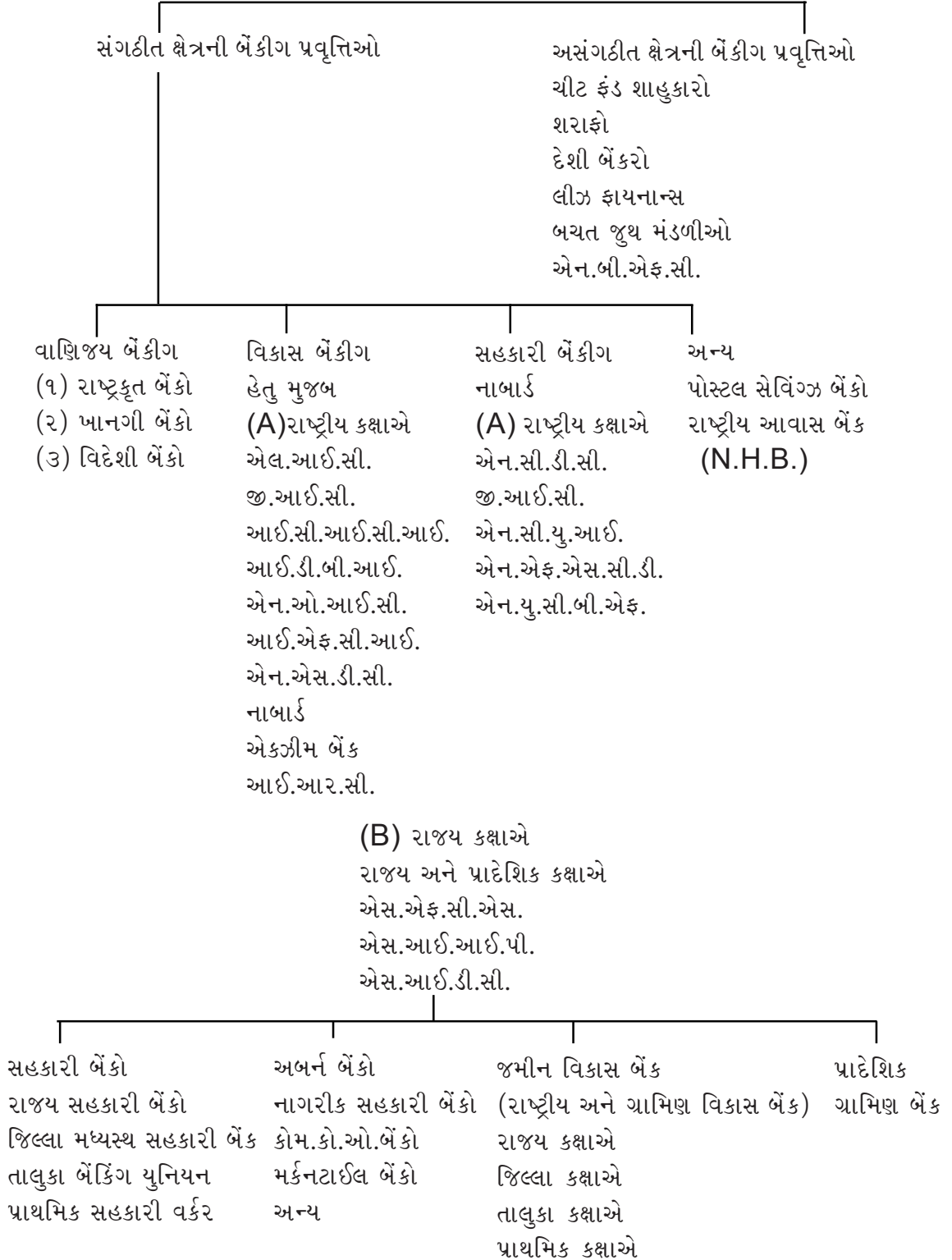
(૧) સંગઠીત ક્ષેત્ર,

(૨) અસંગઠીત ક્ષેત્ર

૧. સંગઠીત ક્ષેત્ર :

સંગઠીત ક્ષેત્ર એટલે વ્યવસ્થિત રીતે યુરોપીયન પદ્ધતિ મુજબ વિકસેલી બેંકીંગ પદ્ધતિ જ્યારે અસંગઠીત ક્ષેત્ર એટલે અવ્યવસ્થિત અને મુળભુત રીતે દેશી પદ્ધતિથી ચાલતો બેંકિંગ વ્યવહાર સંગઠીત ક્ષેત્રને આધુનિક બંકીંગ પદ્ધતિથી પણ ઓળખવામાં આવે છે. ઈ.સ.૧૯૫૦ સુધી ભારતીય બેંકિંગ પદ્ધતિનાં આ બે વિભાગનો હિસ્સો સપ્રમાણ હતો. પરંતુ છેલ્લા કેટલાક વર્ષોથી અસંગઠીત વિભાગનું પ્રમાણ સતત ધટતું જતું રહેલ છે. હાલ ૬૫ થી ૭૦ ટકા જેટલો હિસ્સો સંગઠીત વિભાગનો ગણાય છે. તેમ છતાં ભારતીય ગ્રામ્ય અને પછાત વિસ્તારોમાં આજે પણ સંગઠીત વિભાગોનો વર્ચસ્વ સ્થાપિત છે. રિઝર્વ બેંક તરફથી આ વિભાગને સંગઠીત વિભાગ સાથે સાંકળી લેવાનાં પ્રયાસો થતા રહ્યા છે. જો કે તેમાં સફળતા આંશિક મળી રહી છે. ઉપરાંત નોન-બેંકિંગ ફાઈનાન્સ કંપનીઓ પણ આ ક્ષેત્રે મિશ્ર પ્રત્યાધાતો આપી રહે છે. (૩)

ભારતીય નાણાંકિયતંત્ર
નાણાં અને બેંકીંગ મંત્રાલય
રીઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા

આગળ દર્શાવેલ ભારતીય બેંકિંગ વ્યવસ્થાનાં ચાર્ટના આધારે ભારતમાં સહકારી બેંકિંગ માળખાનો ખ્યાલ મળી રહે છે.

૨.૫ સહકારી બેંકિંગ માળખું :

ભારતમાં સહકારી બેંકિંગ માળખું ત્રિસ્તરીય પીરામીડ આકારનું છે. જેમાં ટોચની સંસ્થા તરીકે રાજ્ય સહકારી બેંકો વચગાળાના સ્તરે જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો અને પાયાની સંસ્થા તરીકે ખેત વિષયક બિન ખેત વિષયક ધીરાણ મંડળી સ્વરૂપની પ્રાથમિક સહકારી મંડળીઓ આવેલી છે. ઉપરાંત ભારતનાં સહકારી બેંકિંગ માળખામાં નાગરીક સહકારી બેંકો સહિતની અન્ય અર્બન બેંકો તેમજ જમીન વિકાસ બેંકો અને ગ્રામીણ વિકાસ બેંકો પણ નોંધપાત્ર પ્રગતિ કરી છે.

બેંકોના મુખ્ય પ્રકારોની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો કાર્યોની દ્રષ્ટિએ, શાખાની દ્રષ્ટિએ, નિયમનની દ્રષ્ટિએ, અને ક્ષેત્રની દ્રષ્ટિએ, વિવિધ બેંકોને મુકી શકાય. જેમ કે, ક્ષેત્રની દ્રષ્ટિએ જાહેર ક્ષેત્રની બેંકો ખાનગી ક્ષેત્રની બેંકો અને સહકારી બેંકો ગણી શકાય. સહકારી બેંકિંગ માળખું કાર્યો શાખા અને નિયમનની દ્રષ્ટિએ અન્ય બેંકો કરતા અલગ પડે છે.(૪)

૨.૬ ભારતમાં સહકારી બેંકોનો ઉદભવ અને વિકાસ :

ભારતમાં સહકારી બેંકિંગ વ્યવસ્થાનો વિકાસ ખુબજ ધીમી ગતિએ થયેલો હોય તેવું જોવા મળે છે. આમ છતાં ખેતીક્ષેત્રે પણ તેની અગત્યતા ઘણી છે. વર્તમાન સમયમાં સહકારી બેંકિંગ વ્યવસ્થા કૃષિ ક્ષેત્રે ઉપરાંત વાણિજ્ય ઓધોગિક અને અન્યક્ષેત્રોમાં ખુબજ મહત્વની સેવાઓ આપી રહી છે. ઓગણીસમી સદીનાં અંતિમ વર્ષમાં સહકારી બેંકિંગ વ્યવસ્થા ખેતીક્ષેત્રે ધીરાણ જરૂરિયાત માટેનાં એક વિકલ્પ તરીકે શરૂ થઈ હતી. ઈ.સ.૧૮૪૨માં શ્રી વિલ્ડરબર્ન અને રાન્ડેએ કૃષિ બેંક સ્થાપવાનો વિચારો રજૂ કરલ હતા. પરંતુ તે અંગે કોઈ પ્રયાસો કે પ્રગતિ સાધી શકાય ન હતી. કારણકે, હિંદ સરકારે આ યોજનાનો સ્વીકાર કરેલ પરંતુ સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ આ યોજનામાં કોઈપણ પ્રકારનું ધ્યાન આપ્યા વગર અમલી બનાવી ન હતી. ઈ.સ.૧૮૮૩-૮૪ માં ખેડૂતોને ટૂંકા ગાળાની લોન આપવા માટે કાયદાઓ બનાવવામાં આવેલ જે આજે સુધારણા કાયદા તરીકે જોવા મળે છે.

ઈ.સ.૧૮૯૨ અને ૧૮૯૬નાં સમયાવાધામાં યુરોપીયન દેશો અને તેમાં ખાસ કરીને જર્મનની ધીરાણ મંડળીઓની અને બેંકો પ્રકારની મંડળીઓ ભારતમાં સ્થાપવા અંગે ભલામણો થઈ હતી. એજ રીતે ભારતમાં ૧૯૦૪ના કાયદા અનુસાર સહકારી બેંકોનું સ્વરૂપ રેફીઝન ધોરણે અને શુદ્ધ ધોરણે જોવા મળતું હતું. જેમાં ગ્રામ્યક્ષેત્રે રેફીઝન મંડળીઓ અને શહેરી ક્ષેત્રે શુદ્ધ મંડળીઓ મારફત બેંકીંગ પ્રવૃત્તિનાં વિકાસનો પ્રારંભ થયો અને ધીમે-ધીમે સમગ્ર ભારતમાં શુદ્ધ ધોરણે બેંકીંગ વિકાસ તરફનો પ્રવાહ વધુ જોવા મળેલ.

ઈ.સ.૧૯૦૪નાં સહકારી મંડળીને લગતા કાયદાની અમલવારીને લીધે પ્રાથમિક ધીરાણ મંડળીઓનો સમગ્ર દેશમાં વ્યવસ્થિત વિકાસ થાય તે માટે નિયમનનાં હેતુથી મધ્યસ્થ સહકારી બેંકની સ્થાપના થવી જોઈએ તેવી વિચારણા મજબુત બની હતી. ઈ.સ.૧૯૧૨માં સહકારી મંડળીને લગતો કાયદો પસાર કરી કાયદેસર રીતે મધ્યસ્થ સહકારી બેંકને સ્થાપવાની જોગવાઈ અને તેના વિકાસ માટે તથા તેના પર નિયમન માટે રાજ્ય સહકારી બેંકની સ્થાપના થવી જોઈએ તેવું જણાયું હતું. આમ ઈ.સ.૧૯૦૧માં નિમાયેલ ભારતીય દુષ્કાળ પંચની ભલામણો મુજબ અન્યોની મંડળીઓ સ્થાપવાનું સૂચનથી શરૂ કરીને ઈ.સ.૧૯૧૨નાં મધ્યસ્થ સહકારી બેંક અને રાજ્ય સહકારી બેંક સ્થાપવા અંગેનાં જુદા-જુદા સૂચનો તથા અભિપ્રાયો ભલામણો વગેરેને સહકારી બેંકીંગ પ્રવૃત્તિનાં ઉદભવ સંજોગો ગણી શકાય.

સહકારી પ્રવૃત્તિનાં ઉદભવ અને વિકાસમાં સહકારી બેંકીંગ પ્રવૃત્તિ અગ્રસ્થાને હોય અંહી સહકારી બેંકીંગ પ્રવૃત્તિનાં ઉદભવ અને વિકાસ અંગે જમીન વિકાસ બેંકો, ગ્રામિણ વિકાસ બેંકો કૃષિ અને ગ્રામિણ વિકાસ બેંકોની પ્રવૃત્તિ અન્ય અર્બન કો.ઓપ. બેંકોની પ્રવૃત્તિ અને કામગીરીની સમીક્ષા વિશે અભ્યાસના વિષય બહારની વિગતો અને માહિતીનો અત્રે ઉલ્લેખ કરવામાં આવેલ નથી. તેથી નીચેના ત્રણ મુખ્ય ક્ષેત્રોમાં સહકારી બેંકોનો ઉદભવ અને વિકાસ દર્શાવવામાં આવ્યો છે.^(૫)

- (૧) પ્રાથમિક સહકારી ધીરાણ મંડળીઓ.
- (૨) રાજ્ય સહકારી બેંકો.
- (૩) નાગરીક સહકારી બેંકો. (અર્બન બેંકો)
- (૪) પ્રાથમિક સહકારી ધીરાણ મંડળીઓ
- (૫) જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો.

(૧) પ્રાથમિક સહકારી ધીરાણ મંડળીઓ :

આ પ્રકારની ધીરાણ મંડળીઓ બે રીતે વર્ગીકૃત છે. (૧) કૃષિ અથવા ખેત વિષયક ધીરાણ મંડળીઓ. (૨) બિનકૃષિ અથવા બિન ખેતી વિષયક ધીરાણ મંડળીઓ. પ્રાથમિક ખેત વિષયક ધીરાણ મંડળીઓ માટે ઈ.સ.૧૯૦૪ના કાયદાની મુખ્ય જોગવાઈઓ ઉપરાંત ખેતી ક્ષેત્રે કાયમી સુધારાઓ ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે. પ્રાથમિક અને બિનખેત ધીરાણ મંડળીઓમાં યુરોપીયન અને મુખ્યત્વે જર્મનીની શુદ્ધ ડેલીઝ પ્રકારની મંડળીઓ ઈ.સ.૧૯૫૦નાં સમયમાં સ્થપાઈ અને તેની કામગીરી અર્બન બેંકિંગ સ્વરૂપની છે.

કોષ્ટક-૨.૧

પ્રાથમિક સહકારી ધીરાણ મંડળીઓનો વિકાસ

વર્ષ	મંડળીઓની સંખ્યા	સભ્ય સંખ્યા (લાખમાં)	શેરમુડી (કરોડમાં)	થાપણો (કરોડમાં)	ધીરાણ (કરોડમાં)
૧૯૫૦-૫૧	૧૦૫૦૦	૪૪.૧૦	૭.૬૧	૪.૨૮	૨૨.૮૦
૧૯૫૧-૫૨	૨૧૨૦૦૦	૧૭૦.૪૦	૫૭.૭૦	૧૪.૫૮	૨૦૨.૭૫
૧૯૭૦-૭૧	૧૬૧૦૦૦	૩૦૮.૬૦	૨૦૫.૭૦	૬૮.૪૫	૫૭૭.૮૮
૧૯૮૦-૮૧	૮૪૦૦૦	૫૭૬.૫૦	૫૭૧.૧૦	૨૮૦.૫૮	૧૭૬૩.૫૮
૧૯૮૮-૮૯	૮૮૦૦૦	૮૧૨.૦૦	૧૧૭૪.૦૦	૧૨૮૪.૦૦	૪૭૬૮.૦૦
૧૯૯૫-૯૬	૮૨૨૬૦	૮૧૪.૦૩	૨૧૦૫.૮૪	૩૮૫૭.૭૦	૧૨૪૬.૮૪
૧૯૯૬-૯૭	૮૧૬૫૮	૮૧૨.૩૪	૨૧૭૬.૮૪	૩૮૧૨.૦૧	૨૩૮૬.૧૫

- સંદર્ભ: (૧) ભારતનાં અર્થકારણની આંકડાકીય માહિતી, સૌ.યુનિ.રાજકોટ, ફેબ્રુ.-૧૯૯૮ પાના નં.૭૦
 (૨) ટી.જે.રાણા અને અન્ય, બેંકિંગ અને વિમાના મુળતત્વો, બી.એસ.શાહ પ્રકાશન, અમદાવાદ, ૧૯૬૫-૬૬, પાના.નં ૬૮
 (૩) ઈન્ડિયન કો-ઓપ.મૂવમેન્ટ-એ પ્રોફાઈલ ઓફ નેશનલ રીસોર્સ સેન્ટ્રલ ઓફ એન.સી.યુ.આઈ, પાંચમી આવૃત્તિ, માર્ચ-૧૯૯૮, પાના.નં. ૧૫ અને ૧૬

આમ ઉપર દર્શાવવામાં આવેલ કોષ્ટક પરથી સ્પષ્ટ જણાય આવે છે કે, ભારતીય સહકારી બેંકિંગ ક્ષેત્રે પાયાની સંસ્થા તરીકે ધીરાણ મંડળીઓનો વિકાસ નોંધપાત્ર છે. ઈ.સ.૧૯૭૦-૭૧ પછીથી મંડળીની સંખ્યામાં થયેલો ઘટાડો મંડળીઓને કાર્યક્ષમ અને સક્ષમ બનાવવા સંદર્ભમાં જણાવે છે. તેમજ સભ્ય સંખ્યામાં થયેલો વધારો અને લોન ધીરાણમાં થયેલો વધારો વધુ સવલતો દર્શાવે છે. શેરમૂડી અને થાપણોની સ્થિતિ પણ વધુ મજબુત થયેલી જણાય છે.

- આમ છતાં મંડળીઓની કેટલીક મર્યાદાઓ આજે પણ જોવા મળે છે. જેમ કે,
- (૧) શાહુકારોનું વર્યસ્વ ગ્રામ ધીરાણોમાં આજે પણ જોવા મળતું હોય મંડળીઓને તે સમસ્યા નડે છે.
 - (૨) મંડળી દ્વારા થતાં ધીરાણોનો બહુ ઓછો હિસ્સો નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને ફાળે ગયો છે.
 - (૩) ધીરાણ વસુલાતનો પ્રશ્ન મંડળીની આર્થિક સમસ્યા બની રહેલ છે.
 - (૪) મંડળી પાસે વાણિજ્ય અને વ્યવસાયી સંચાલકીય દ્રષ્ટિબિંદુનો અભાવ મંડળીઓની કાર્યક્ષમતા ઉપર અસર કરે છે.
 - (૫) આદિવાસી વિસ્તારમાં મંડળીની કામકાજની સ્થિતિ નબળી રહી છે. જોઈએ તેટલો વિકાસ થયેલો નથી.

(૨) રાજ્ય સહકારી બેંકો :

ઈ.સ.૧૯૦૬નાં સમયગાળા દરમ્યાન અને ક્રમે ક્રમે સ્થપાયેલી અને વિકસેલી વવિધ મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની નાંણાકીય જરૂરિયાતોની પૂર્તિ માટે, બેંકોને સર્વાંગી રીતે મજબુત બનાવવા. ખેતી વિષયક સંશોધનોની અને અન્ય બેંકિંગ પ્રવૃત્તિનાં નિરીક્ષણ તથા નિયંત્રણ માટે રાજ્યકક્ષાએ, પ્રાદેશિક વિસ્તાર કક્ષાએ સર્વોચ્ચ બેંક હોવી જોઈએ તેવો પ્રાંતિય બેંકો અંગેનો વિચાર સ્વીકૃત થતાં ઈ.સ.૧૯૧૧નાં સમયગાળામાં સમગ્ર ભારતમાં પ્રાંતિય બેંકો ક્રમે-ક્રમે સ્થપાતી ગઈ હતી.

પ્રવર્તમાન સમયે આ બેંકો રાજ્ય સહકારી બેંકો તરીકે રાજ્યની ધીરાણ આપતી વિવિધ સહકારી સંસ્થાઓની સર્વોચ્ચ બેંક છે. સમગ્ર સહકારી બેંકિંગ માળખામાં તે ટોચની બેંક (Apex Bank) તરીકે છે. આ બેંકોનું સ્વરૂપ, ઉદ્દેશો, કાર્યપ્રવૃત્તિ, સભ્યપદ, નાંણાકીય સાધનો, ધીરાણ વ્યવસ્થા, સંચાલન, વહીવટ અને ઉદ્ભવ વિકાસ અંગેની નીચે મુજબ વિગતો દર્શાવેલ છે. (૬)

સ્વરૂપ:

રાજ્ય સહકારી બેંકોની સ્થાપના થતાં તેનાં બે સ્વરૂપો અસ્તિત્વમાં આવ્યા. જે રાજ્ય સહકારી બેંકોનું સભ્યપદ રાજ્યમાં આવેલ સહકારી સંસ્થાઓ પુરતુજ મર્યાદિત હોય તેને શુદ્ધ પ્રકારની રાજ્ય સહકારી બેંક કહેવાય છે. અને જે રાજ્ય સહકારી બેંકોનું સભ્યપદ રાજ્યમાં આવેલ સહકારી સંસ્થાઓ ઉપરાંત વ્યક્તીઓ માટે પણ ખુલ્લુ રાખવામાં આવેલ હોય તેને મિત્ર પ્રકારની રાજ્ય સહકારી બેંક કહેવાય છે. મુળભુત રીતે આ બન્ને બેંકો રાજ્યનાં જીલ્લાની અન્ય સહકારી બેંકો માટે સમતોલન કેન્દ્રની કામગીરી બજાવે છે.

ઉદ્દેશો અને તે અંગેની કાર્યપ્રવૃત્તિઓ :

રાજ્ય સહકારી બેંકનાં ઉદ્દેશો અને તે મૂજબ હેતુ સિદ્ધિ માટે સ્વીકૃત થયેલી બેંકની કાર્ય પ્રવૃત્તિ નીચે મૂજબ છે.

- (૧) સહકારી ધીરાણ માળખાને રાજ્ય વ્યાપી અને સમવાયી બનાવવું.
- (૨) સહકારી બેંકનાં બેંકર તરીકે રાજ્યકક્ષાએ વહીવટ.
- (૩) રાજ્યનાં જીલ્લામાં કાર્યરત જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની નાંણાકીય જરૂરીયાતો અને ધીરાણ વ્યવસ્થા પૂરી પાડવી.
- (૪) જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો અને અબર્ન બેંકોની કામગીરી પર પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ રીતે દેખરેખ, નિયંત્રણ, માર્ગદર્શન વડે આલોચક તરીકેની કામગીરી કરવી.
- (૫) જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો અને અબર્ન બેંકોનાં કર્મચારીની તાલીમ, વિકાસ અંગે આયોજન મૂજબ સુવિધા પૂરી પાડવામાં મદદરૂપ થવું.

- (૬) રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાની કૃષિ વિષયક ધીરાણ નીતિ અનુસાર નાબાર્ડ પાસેથી ઉપાડ તેમજ પ્રજા પાસેથી વિવિધ થાપણો મેળવવી, અને રાજ્યનાં વિવિધ જિલ્લા માટે કૃષિ ધીરાણ સંબંધી નાંણાકીય સગવડતાઓ કરવી, સબસીડી તથા વિવિધ યોજનાઓ મુજબ બેંકની સુવિધા આપવી.
- (૭) સભાસદ સહકારી સંસ્થાઓમાં ઈન્સ્પેક્શન ઉપરાંત નાબાર્ડની સલાહ, સૂચના, માર્ગદર્શન મુજબ નિયંત્રણ વ્યવસ્થામાં સહાયભુત થવું.
- (૮) રાજ્યની વિવિધ સહકારી બેંકોનું સંકલન કરવું, એકસુત્ર કાર્યક્રમો આપવા, એકસુત્રતા લાવનારા વિવિધ કાર્યોને પાર પાડવા માટે પ્રયાસો કરવા.
- (૯) સહકારી બેંકિંગ ક્ષેત્રે અન્ય રાષ્ટ્રીયકૃત બેંકોના બેંકિંગ કામકાજની સગવડતા કરી આપવી, કલીયરીંગ હાઉસ અને અન્ય બેંકિંગ વ્યવસાયની સુવિધા પુરી પાડવી.
- (૧૦) નાણાં બજાર, શેર બજાર અને સહકારી પ્રવૃત્તિ વચ્ચે કડીરૂપ ભૂમિકા ભજવવી, બેંકમાં આ અંગેના વિભાગો અને તેનાં આયોજનો અમલીકરણનાં વહીવટી કાર્યોને અમલી બનાવવાં.
- (૧૧) રાજ્યનાં શાખાવાળા ખેડૂતોની ખેતી ઉત્પાદન વેચાણ અને રૂપાંતર માટેની નાંણાકીય સગવડો જિલ્લા સહકારી બેંકો, બેંકિંગ યુનિયનો અને અન્ય સહકારી સંસ્થા/મંડળીઓ મારફતે પુરી પાડવાની કામગીરી બજાવવી અને તે રીતે સહકારી કૃષિ ધીરાણ પ્રવૃત્તિને વેગ મળે તેવી યોજનાઓ તૈયાર કરવી, અને તે રીતે સહકારી કૃષિ ધીરાણ પ્રવૃત્તિને વેગ મળે તેવી યોજનાઓ તૈયાર કરવી અને તેનો અમલ કરાવવો.
- (૧૨) વાણિજ્ય અને વ્યાપાર બેંકિંગ કામગીરીને મદદરૂપ થઈ શકાય તેવા સમગ્ર બેંકિંગ કાર્યો જેવા કે, આંતરબેંક નાણાકીય હેરફેર, વિવિધ સહકારી સંસ્થાઓની નાંણાકીય લેવડ દેવડ, પુનઃ વટાવની સગવડો, તેમજ બિલ ઓફ એક્સચેન્જ અને નગોસીએશન ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટનો ધંધો કરવો.
- (૧૩) સહકારી મંડળીઓને અને બેંકનાં થાપણદારોને બેંક્સ ગેરંટી આપવી અગરતો મંડળીઓએ ખરીદેલા અથવા આયાત કરેલા માલની કિંમત ચૂકવવા બાંહેધરી આપવી.

(૧૪) સહકારી મંડળીઓને યોગ્ય જામીનગીરી લઈને અથવા લીધા સિવાય નાંણા કરજે આપવા, ખેતીનો માલસામાન અથવા ઔદ્યોગિક મંડળીઓએ ઉત્પાદન કરેલો પાકા માલ સામે ધીરાણ આપવું.

(૧૫) બેંકનું પોતાનું હિત હોય તેવી સહકારી મંડળીઓ/સંસ્થાઓના વહીવટદાર તેમજ ફંડના અધિકારી તરીકે વ્યવસ્થા અને કામગીરી કરવી.

(૧૬) સહકારી કાયદાઓની જોગવાઈ મુજબ મુખ્ય રાજ્ય ભાગીદારી ફંડ ઉભું કરવું અને તે મુજબ નિયમાનુસાર જીલ્લા સહકારી બેંકો, બેંકિંગ યુનિયનો અને સહકારી મંડળીઓનાં શેરભંડોળમાં નાણાં રોકવા.

સભ્યપદ અંગે :

વાસ્તવમાં રાજ્ય સહકારી બેંક સમવાયી સંસ્થા છે. તે મુજબ માત્ર સહકારી સંસ્થાઓ તેના સભ્ય થઈ શકે છે. જે સભ્યો નીચેનામાંથી હોય છે.

૧. જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો.
૨. રાજ્યની ટોચની સહકારી સંસ્થાઓ.
૩. નાગરિક સહકારી બેંકો અને બેંકિંગ યુનિયનો, ઔદ્યોગિક સહકારી મંડળીઓ, જેમનું ભરપાઈ થયેલું શેરભંડોળ અનુક્રમે રૂ. એક લાખ થી અને રૂ. બે લાખથી ઓછું નહોય.
૪. એવી સહકારી સંસ્થાઓ કે, જેમને જે તે જીલ્લાની મધ્યસ્થ સહકારી બેંક ધીરાણ પુરું પાડી શકે તેમ ન હોય, તે આ બેંકમાં સભાસદ થઈ શકે છે.
૫. વિશિષ્ટ સભ્યપદ તરીકે રાજ્ય સરકાર.

આ સિવાય વ્યક્તિઓ, મંડળીઓ, જોઈન્ટ સ્ટોક કંપનીઓ, પેટી કે બેંક સાથેનાં કામકાજને લઈને સંપર્કમાં આવનાર એકમો, નોમિનલ સભાસદ થઈ શકે છે. તેઓને બેંકનાં સંચાલન-વહીવટ સંદર્ભની કામગીરીમાં ભાગ લેવાનો કે મત આપવાનો અધિકાર નથી જો કે નાંણાકીય સમિતિએ પણ રાજ્ય સહકારી બેંકનાં સંચાલન મંડળમાં વ્યક્તિગત સભાસદોની વિશેષ સંખ્યા અંગે ચેતવણી આપવા તે ઘટાડાને સૂચન કરેલ હતું. સભાસદની જવાબદારી તેમણે ખરીદેલા શેરો પૂરતી મર્યાદિત છે. શેર ફાળા રૂપે રકમ જમા કરાવીને સભાસદ બનવા માટે શેરની દાર્શનિક કિંમત રૂ. સો અને દાખલ ફી રૂ. ૧ (એક) રાખવામાં આવેલ છે.

નાણાંકીય સાધનો :

રાજ્ય સહકારી બેંકોનાં નાણાકીય સાધનો દ્વારા બેંક પોતાનાં કામકાજને વ્યવસ્થિત રાખે છે. ભંડોળ સ્વરૂપે જોઈએતો શેરભંડોળની રકમ, અનામત ભંડોળની રકમ, જાહેરથાપણો, કરજ-ઉપાડ અને મેળવેલા ધીરાણો તેમજ ચાલુ મૂડી તથા રિઝર્વ બેંકનો ફાળો વગેરે નાણાંકીય સાધનોનું મૂડીભંડોળ બનેલું હોય છે. શેરભંડોળની રકમ સભાસદ તરફથી ભરાયેલો શેરફાળો. રાજ્ય સરકાર મારફત મળેલો શેરફાળો અને જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો દ્વારા ખરીદવામાં આવેલ રાજ્ય ભાગીદારી નિધી રૂપેનો શેર ફાળો મુખ્ય નાણાંકીય સાધન છે. થાપણ ભંડોળ તરીકે બેંક, સમાજમાંથી પ્રજા અને અન્ય સહકારી મંડળી/સંસ્થા પાસેથી બચત સ્વરૂપે વિવિધ પ્રકારની થાપણો આકર્ષક વ્યાજ દર અને સલામત રોકાણનાં નામો એકત્રિત કરે છે. આ ઉપરાંત રિઝર્વ બેંક, નાબાર્ડ અને નેશનલ કો.ઓપરેટીવ ડેવલપમેન્ટ બેંક તથા આઈ.ડી.બી.આઈ. વગેરે પાસેથી જરૂરિયાત અનુસાર ધીરાણ સુવિધા ઉપાડ, કરજ, લોન વગેરે સ્વરૂપમાં મેળવે છે. બેંક રોજની બેંકિંગ કામગીરીને આધારે વિવિધ આવકો દ્વારા ચાલુ મૂડીની વ્યવસ્થા કરે છે. રિઝર્વ બેંક આ બેંકોને બેંક દર કરતા બે ટકા ઓછા દરે ટૂંકાગાળાનું ધીરાણ કરે છે. એજ રીતે ખાસ યોજનાઓ પાર પાડવા માટે પણ રાજ્ય સરકાર દ્વારા પણ રાજ્ય સહકારી બેંકોને નાણાં સહાય સ્વરૂપે લોન પુરી પાડે છે. નાણાંકીય કામગીરી સંદર્ભનાં વિવિધ પ્રોજેક્ટ અને કરારો નાબાર્ડ સાથે અને જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો સાથે કરીને કૃષિ ધીરાણ અંગેની કામગીરી કરવામાં આવે છે.

બેંકના વિવિધ ભંડોળ મુજબ બેંકિંગ પ્રવૃત્તિની સાથે-સાથે બેંક વિવિધ ક્ષેત્રે લોન ધીરાણ આપવા સાથે રોકાણ પણ કરે છે. ખાસ કરીને સરકારી ભાગીદારીઓ ખરીદવા અન્ય સલામત રોકાણ યોજનાઓમાં નાણાં રોકવા વગેરે અને બેંકનાં આંતરિક નિયમો અનુસાર અન્ય ભંડોળ રાખવા તથા રિઝર્વ બેંકોનાં નિયમ અનુસાર અનામત ભંડોળ રાખવામાં આવે છે.

ધીરાણ પ્રવૃત્તિ :

રાજ્ય સહકારી બેંક તરફથી જીલ્લા સહકારી બેંકોને ટોચની સહકારી સંસ્થાઓને તેમજ ઔદ્યોગિક એકમોને વિવિધ હેતુઓ માટે વિવિધ પ્રકારનું ધીરાણ નીચે મુજબ કરે છે.

(અ) જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોને ધીરાણ

- (૧) ટૂંકી મુદતનું ખેત વિષયક ધીરાણ
- (૨) ટૂંકી મુદતનું માર્કેટીંગ ધીરાણ
- (૩) મધ્યમ મુદતનું ખેતવિષયક ધીરાણ
- (૪) મધ્યમ મુદતનું રૂપાંતર (કન્વર્ઝન) ધીરાણ
- (૫) બિનખેત વિષયક ધીરાણ

(બ) આર્થિક પછાત વર્ગનાં સભ્યોને ધીરાણ

- (૧) નાના/સિમાંત ખેડૂતોને ધીરાણ
- (૨) આદિવાસી વિસ્તારોમાં તેમની આવક વધે તેવા પ્રકારનાં ધંધા રોજગાર માટે ધીરાણ સુવિધા (LAMPS) દ્વારા ધીરાણ
- (૩) ગ્રામ્ય કક્ષાએ કુટીર ઉધોગનાં વિકાસ માટે ધીરાણ

આ ઉપરાંત ગુજરાત સ્ટેટ કો.ઓપ. માર્કેટીંગ ફેડરેશનને, ગુજરાત સ્ટેટ કો.ઓપ. હાઉસીંગ ફાઇનાન્સ કોર્પોરેશનને, ગુજરાત સ્ટેટ કો.ઓપ. ઓઈલ ઈન્ડસ્ટ્રીઝને ગુજરાત સ્ટેટ કો.ઓપ. કોટન ફેડરેશનને, વિવિધ નાગરીક બેંકોને, લઘુ બેંકોને વિવિધ પ્રકારે ધીરાણ પુરુ પાડવામાં આવે છે. પ્રોસેસીંગ અને રૂપાંતર મંડળીઓને પણ મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણ, લાંબી મુદતનાં ધીરાણ પુરા પાડવામાં આવે છે. અને અન્ય બિન ખેતવિષયક ધીરાણ સુવિધા ઉપલબ્ધ બનાવવામાં આવી છે.

સંચાલન-વહીવટ અંગે:

રાજ્ય સહકારી બેંકનું સંચાલન રાજ્ય સરકાર નિયુક્ત સભ્યો, જવાબદાર અધિકારીઓ અને ખાસતો અ વર્ગ નાં સભ્યો માંથી ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓનાં બનેલા સંચાલક મંડળ (Board of Director) મારફત થાય છે. આ મંડળીની મુદત ત્રણ વર્ષની રહે છે. દર વર્ષે ૧/૩ સભ્યો વારા મુજબ નિવૃત્ત થતા હોય છે. બોર્ડ (મંડળ) નાં સભ્યોની નિયત થતી ચૂંટણી માટે બેંક દ્વારા ચૂંટણીના નિયમો સરકારશ્રીની મંજૂરી મુજબ તૈયાર કરેલા હોય છે. તે મુજબ ઉમેદવારી કરનાર સંસ્થાએ સામાન્ય રીતે પોતાના ભરપાઈ થયેલા શેર ભંડોળનાં ૧/૨૦ ભાગનાં રાજ્ય સહકારી બેંકનાં શેર ધારણ કરેલા હોવા જોઈએ. તેમજ મુદતવિત્તી બાકીદાર ન હોય તેજ સંચાલક મંડળમાં સભ્ય તરીકે ચૂંટણીમાં ઉમેદવારી નોંધાવી શકે છે.

બેંકના પેટા વિનિયમો તથા ચૂંટણી અંગેનાં સરકારી જાહેર કરેલ નિયમોને આધિન રહીને ચૂંટાઈ આવતા સભ્યોની કુલ સંખ્યા સંચાલક મંડળમાં અમુક સભ્યોની હોય છે. ઉપરાંત ટોચની સહકારી સંસ્થાઓનાં અમુક નિયુક્ત સભ્યો અને ત્રણ સરકાર નિયુક્ત સભ્યો હોય છે. બોર્ડને આ ઉપરાંત બે સભ્યો કો.ઓપ. કરવાનો અધિકાર હોય છે. સંચાલક મંડળમાં સભ્યો નીચેની વિગત મુજબ હોય છે.

- (૧) જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં (દરેક જીલ્લા બેંકનાં એક) પ્રતિનિધી.
- (૨) સહકારી બેંકિંગ યુનિયન તથા નાગરીક સહકારી બેંકોના પ્રતિનિધી.
- (૩) ઔદ્યોગિક અને અન્ય સહકારી સંસ્થાઓના પ્રતિનિધી.
- (૪) રાજ્ય સહકારી માર્કેટીંગ ફેડરેશનના પ્રતિનિધી.
- (૫) (જમીન વિકાસ બેંકના પ્રતિનિધી) રાજ્ય સહકારી કૃષિ અને ગ્રામિણ વિકાસ બેંકના પ્રતિનિધી.
- (૬) રજીસ્ટારશ્રી સહકારી મંડળીઓ (સરકારના નિયુક્ત પ્રતિનિધી)
- (૭) નાણાંકીય સલાહકાર/સંયુક્ત સચિવ (સહકાર ખાતુ/વિભાગ)
- (૮) બિન સરકારી સભ્યો- રાજ્ય સરકાર નિયુક્ત
- (૯) જે તે બેંકનાં જ મેનેજર-ડિરેક્ટર-હોદ્દાની ૩ એ પ્રતિનિધી તરીકે.

આ બોર્ડ માથી જ ઉપરોક્ત રીતે નિયુક્ત થતા પ્રતિનિધીઓ, દ્વારા પ્રમુખ (ચેરમેન) અને ઉપપ્રમુખ (વાઈસ ચેરમેન) ચૂંટી કાઢવામાં આવે છે. બોર્ડ મિટીંગ ત્રણ માસે ઓછામાં ઓછી એક વખત મળે છે. તેઓ સંચાલન વહિવટ વ્યવસ્થાનાં સરલીકરણનાં હેતુથી કાર્યવાહક સમિતિ અને અન્ય પેટા સમિતિઓને રચના અને નિમણૂંક કરે છે.

કાર્યવાહક સમિતિ (Executive Committee) તરીકે નક્કી થતાં સભ્યો સંચાલક મંડળ માંથી જ હોય છે. બેંકના વહીવટ સંદર્ભની કામગીરી અંગે દર વર્ષે આવી વ્યવસ્થાપક સમિતિની રચના કરી લેવામાં આવે છે. તેઓને મંડળી વતી કેટલીક ખાસ સત્તાઓ સોંપવામાં આવે છે. આ સમિતિમાં બેંકના ચેરમેન, વાઈસ ચેરમેન, મેનેજિંગ ડિરેક્ટર, સરકારી પ્રતિનિધી તેમજ જીલ્લા સહકારી બેંકોનાં નિયમાનુસારનાં પ્રતિનિધી હોય છે. આ સમિતિની મીટિંગ માસમાં ઓછામાં ઓછી એક વાર અને આવશ્યકતા અનુસાર ગમે ત્યારે બોલાવવી એવું તેનાં પેટા કાયદામાં નક્કી કરવામાં આવેલ છે.

આ સમિતિની કામગીરી નીચે મૂજબ જોઈ શકાય છે.

- (૧) સભાસદો દાખલ કરવા, શેર ફાળવવા
- (૨) અંદાજપત્રો તૈયાર કરવા, વાર્ષિક હિસાબો તૈયાર કરવા.
- (૩) ધીરાણ આયોજન અમલીકરણ અંગે સતા અને કામગીરીની હદ નક્કી કરવી.
- (૪) વસુલાત નિતી નક્કી કરવી.
- (૫) સ્ટાફ અંગેની નિતી નક્કી કરવી.
- (૬) અન્ય નિર્ણયો લેવા, અમલી બનાવવા અને સર્વાંગી સંકલન જાળવવા

કાર્યવાહક સમિતિ મુખ્યત્વે આવી કામગીરી માટે તમામ સતાઓ અને કામગીરીની જોગવાઈ પેટા નિયમો વગેરેથી નક્કી કરવામાં આવેલી હોય છે. જે અંગે વહિવટી સરળતા અને કામગીરીની ચોકસાઈ ઝડપનાં હેતુસર કાર્યવાહક સમિતિ, લોન સબકમિટી, સ્ટાફ સબકમિટી, બેંકિંગ ઈન્સ્યોરન્સ કમિટી વગેરે અનેકવિધ પેટા કમિટીઓ પણ બનાવવામાં આવે છે. જે સમગ્ર બેંકની તમામ પ્રકારની સંચાલકીય અને વહિવટી કામગીરી પૂર્ણ કરવામાં સહાયરૂપ નિવડે છે.

(૩) નાગરીક સહકારી બેંકો : (અર્બન બેંકો)

રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાએ નાગરીક સહકારી બેંકોને સહકારી બેંકિંગ માળખામાં મહત્વનો ઘટક તરીકે સ્વીકારીને તેના વિકાસ અને પ્રગતિ અંગે અર્થશહેરી તથા શહેરી વિકાસના પ્રશ્નો માટે મહત્વની ગણી છે. સમાજનાં આર્થિક રીતે નબળા વર્ગના લોકોને સ્વતંત્ર ધંધા રોજગાર અર્થે ધીરાણ આપીને આર્થિક વિકાસની કડી તરીકે સેવાઓ આપી છે. સહકારી ક્ષેત્રની આકાંક્ષાઓ તથા અપેક્ષાઓ પૂર્ણ કરવામાં નાગરીક સહકારી બેંકોએ સફળતા પૂર્વક સોપાનો સિધ્ધ કર્યા છે.

ભારતમાં ૧૯૮૮માં ૧૪૧૬ નાગરીક સહકારી બેંકો કામ કરતી હતી. જેમાં ૮૦ પગારદાર કર્મચારીઓની બેંક, ૧૦૫ મહિલા બેંકોનો પણ સમાવેશ થાય છે. ભારતમાં આ બેંકોની કુલ ૫૨૨૮ શાખાઓ હતી. ૧૯૮૮માં ૪ બે પગારદાર કર્મચારીઓની બેંક અને ૫૩ અન્ય બેંકો ફંડમાં પણ ગઈ હતી. આમ ભારતમાં નાગરીક સહકારી બેંકોનો વ્યાપ વિસ્તૃત પણે જોવા મળે છે.

પોતાનાં સભ્યોમાંથી આ બેંકનાં બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સ ચૂંટાય છે. જે વિવિધ માર્ગદર્શિકાઓ અને વિવિધ કાયદાઓ તથા પોતાના પેટા-નિયમો આધારિત બેંકનું સંચાલન કરે છે. બેંકોએ રિઝર્વ બેંકના નિયમોનો પણ અમલ કરવાનો રહે છે.

કેટલીક મહત્વની અનુસૂચિત બેંકોની કામગીરી સ્થાનિક કક્ષાએ રાષ્ટ્રીયકૃત બેંકો કરતા પણ મહત્વની બને છે. કેટલાક રાજ્યોમાં નાગરીક બેંકોએ રાજ્ય સરકારોને પણ કેટલીક મહત્વની સહાય તેની વિવિધ યોજનાઓમાં રોકાણ કરીને આપી છે.

ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર જેવા સહકારી ક્ષેત્રના વિસ્તૃતિકરણવાળા રાજ્યોમાં નાગરીક બેંકોએ ખુબજ પ્રગતિ કરી છે. આ બેંકોએ વાણિજ્ય બેંકો જેવી સેવાઓ આપવાનું શરૂ કર્યું છે. તમામ વ્યાપારી કાર્યો જેવા કે, થાપણો મેળવવી, ધીરાણ આપવા ઉપરાંત આધુનિક બેંકિંગ સેવાઓ જેવી કે, સ્ટોક ઇન્વેસ્ટમેન્ટ, પોર્ટફોલિયો મેનેજમેન્ટ, મરચન્ટ બેંકિંગ, સેઈફ ડિપોઝિટ વોલ્ટ, ક્રેડિટ કાર્ડ વગેરે જેવી મહત્વની સેવાઓ પણ આપે છે. કેટલીક બેંકોએ તો પોતાની તમામ શાખાઓ કોમ્પ્યુટરાઈઝડ કરીને ચોવીસ કલાક સેવાઓ શરૂ કરી છે. રિઝર્વ બેંક કેટલીક નાગરીક બેંકોને વિદેશી વિનિમય કામકાજની પણ મંજૂરી આપી છે. લગભગ ૧૪ જેટલી બેંકો તો આઈ.બી.એ.ની પણ સભ્ય છે. ૨૧ બેંકોએ લોકપાલ સેવા પણ કરી છે.

આમ ભારતમાં સહકારી બેંકિંગ વ્યવસ્થા મુળતો ખેડૂતોને શાહુકારો અને જમીનદારોનાં શોષણમાંથી બચાવવા શરૂ થઈ હતી. જે વ્યવસ્થા આજે ફુલી-ફુલીને સિદ્ધાંતનાં અનેક સોપાનો સર કરી રહી છે. વિદેશોમાં ડેનમાર્ક, સ્વીટઝર્સલેન્ડ, જાપાન વગેરેની સરખામણીએ પણ ભારતીય સહકારી બેંકિંગ વ્યવસ્થાને વિવિધતા, નવિનતા, નફાકારકતા અને ઉચ્ચતમ સેવાઓના ગુણો જાળવી રાખ્યા છે. જો ભારતમાં સહકારી બેંકોને તેમની અપેક્ષા મુજબ પણ છતાંયે નુકશાનકારક ન હોય તે રીતે છુટ છાટ આપવામાં આવેતો તેઓની પ્રગતિનો ગ્રાફ હજુ પણ ઉંચો જઈ શકે એમાં કોઈ શંકાને સ્થાન નથી. (૭)

૨.૭. જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો :

જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક એટલે જે તે જિલ્લાની ખેતીવાડી અને નાના ઉધોગવાદના વિકાસ માટે સહકારી ધોરણે રચાયેલી બેંકિંગ સંસ્થા. આવી બેંકોની નોંધણી રાજ્ય સહકારી કાયદા અન્વયે થાય છે. બેંકનું કાર્યક્ષેત્ર જે તે જિલ્લા પુરતુ મર્યાદિત હોય છે. બેંકના સભાસદોને ખાસ કરીને સહકારી મંડળીઓ ઉપરાંત જાહેર પ્રજામાંથી તેમજ અન્ય સંસ્થાઓ પાસેથી થાપણો મેળવવા તથા બેંકિંગ સુવિધા પુરી પાડવાની કામગીરી કરતી અન્ય બેંકોની માફક આ બેંકની પણ બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટ ૧૯૪૮ની જોગવાઈ લાગુ પડે છે.^(૮)

સહકારી અર્થવ્યવસ્થા :

અખિલ ભારત ગ્રામ ધીરાણ તપાસ સમીતિની ભલામણો અનુસાર ત્રણ સ્તરનાં સંકલિત ધીરાણના માળખાની યોજના અમલમાં મુકવામાં આવી છે. પ્રાથમિક કક્ષાએ ખેતી ધીરાણ મંડળીઓ/સેવા સહકારી મંડળીઓ, જિલ્લા મધ્યસ્થ કક્ષાએ જિલ્લા સહકારી બેંક અને રાજ્ય કક્ષાએ રાજ્ય સહકારી બેંક કામ કરે છે. સંકલિત ખેતી ધીરાણની વ્યવસ્થામાં ત્રણ સ્તરનાં માળખામાં જિલ્લા બેંકનું સ્થાન મહત્વનું અને અગત્યનું કડીરૂપ છે. જિલ્લા બેંકના કાર્યક્ષેત્રમાં ગ્રામ ધીરાણ ખાસ કરીને કૃષિ ઉત્પન્ન ધીરાણ, પ્રોસેસિંગ, રૂપાંતર અને વેચાણ માટે જરૂરી ધીરાણ પુરુ પાડવાની તેમજ તે અંગે જરૂરી દેખરેખ અને માર્ગદર્શન આપવાની મહત્વની જવાબદારી આ બેંકને સોંપવામાં આવી છે. એટલે જિલ્લામાં આવેલ પ્રાથમિક મંડળીઓની સમવાય સંસ્થા તરીકે આ બેંકોએ કામગીરી બજાવવાની છે. જિલ્લા સહકારી બેંકના સભ્યો તરીકે મુખ્યત્વે સહકારી મંડળીઓ હોય છે. અને વ્યક્તિ, સભ્યોનું પ્રતિનિધિત્વ લગભગ મર્યાદિત અને નહીવત થઈ ગયું છે. આ બેંકો સંચાલક મંડળમાં મુખ્યત્વે પ્રાથમિક તથા અન્ય સભાસદ મંડળીનાં પ્રતિનિધિઓને સ્થાન આપવામાં આવે છે. આ બેંકો તેમનાં કાર્યક્ષેત્રમાં આવેલ ગ્રામિણ વિસ્તારની માહિતી મેળવી, આર્થિક વિકાસ માટેના પ્રશ્નોનો અભ્યાસ કરી તે હલ કરવા અને જિલ્લામાં ખેતીનાં વિકાસ ગ્રામઉધોગ, કુટીર ઉધોગ, વગેરેનો વિકાસ કરવામાં ખુબજ અગત્યનું સ્થાન ધરાવે છે.

૨.૮. જીલ્લા સહકારી બેંકોના ઉદ્દેશો/હેતુઓ : (૯)

- (૧) ગ્રામિણ વિસ્તારોમાંથી સ્થાનિક અને મહેસુલી પ્રકારની કામગીરી પૂર્ણ કરવા વિવિધ થાપણો બચતો એકત્ર કરવી અને પ્રાથમિક ધીરાણ મંડળીઓને નાણાંકિય સુરક્ષીત રોકાણોની તકો પુરી પાડવી.
- (૨) બેંકિંગ સુવિધાઓ પુરી પાડી તે દ્વારા લોકોમાં બેંકિંગની ટેવો ખીલવવી.
- (૩) સહકારી સંસ્થાઓમાં ફાજલ નાણાં માટે સમતુલા જાળવતા કેન્દ્ર તરીકે કામ કરવું જેમાં થાપણો સામે વ્યાજ મેળવવું અને તેની સામે વ્યાજબી વ્યાજે ધીરાણ પુરુ પાડવું.
- (૪) બેંકનાં કાર્યક્ષેત્રમાં મુખ્યત્વે ખેતીવિષયક ધીરાણ પુરુ પાડવાની જવાબદારી નિભાવવવી, પ્રાથમિક મંડળીઓને ટૂંકા અને મધ્યમગાળાનું ધીરાણ પુરુ પાડવું અને મંડળીઓ વચ્ચે નાણાંકિય સંતુલન જાળવાઈ રહે તેવા પ્રયાસ કરવા.
- (૫) પ્રાથમિક મંડળીઓનાં કામકાજ ઉપર નિરીક્ષણ અને સર્વેક્ષણનું કાર્ય કરવું, પ્રાથમિક સહકારી મંડળીઓનાં તંત્ર વ્યવસ્થિત ચાલે આર્થિક સધ્ધરતા રહે અને બેંક સાથે સંયોજીત મંડળી ઉપર દેખરેખ અને નિયંત્રણ રહે તેવી કામગીરી કરવી. નાણાંકીય વહિવટ બાબતો અંગે સલાહ સૂચન માર્ગદર્શન આપવું તેઓનો ધંધાકીય વિકાસ અને સક્ષમતાનાં ધોરણો સિધ્ધ થઈ શકે તેવી રીતે તેમને મદદરૂપ થતાં રહેવું.
- (૬) બેંકનાં સભાસદો તેમજ બિન સભાસદો તેમના ખેતી વ્યવસાયનાં વિકાસ માટે તેમજ ઉત્પાદન વધારવા માટે વૌજ્ઞાનિક પદ્ધતિઓ અપનાવે, તેના દ્વારા ઉત્પાદન વધારે, તેનો સારો ભાવ મેળવે અને એ રીતે આર્થિક વિકાસ સાધે તેવી પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવી તેમજ પાક ધીરાણ યોજનાનો અમલ કરવામાં મુખ્ય ભૂમિકા ભજવીને નેતૃત્વ પુરુ પાડવું.
- (૭) જીલ્લામાં સહકારી પ્રવૃત્તિનાં વિકાસ માટે ઉપયોગી એવી પ્રાથમિક ધીરાણ મંડળીઓ, વેચાણ મંડળીઓ, વેચાણ અને રૂપાંતર મંડળીઓ, તેમજ ઔદ્યોગીક અને અન્ય પ્રકારની મંડળીઓને જ્યાં જરૂર જણાય ત્યાં આર્થિક સહાય પુરી પાડવી જેમકે જુદા-જુદા ગોડાઉન બાંધવા, નાણાંકીય જરૂરીયાતો સંતોષવી અને બેંકના ઉદ્દેશો સિધ્ધ કરવા તેનાં કાર્યક્ષેત્રમાં યોગ્ય સ્થળે બેંકની શાખાઓ, પે ઓફીસો ખોલવી તેમજ તેનું સંચાલન કરવું ઉપરાંત બેંક સાથેનાં દેવાદાર મંડળીઓનાં વહીવટદાર, ફંડયા અધિકારી તરીકે કામ કરવું.

- (૮) જીલ્લા સ્તરે આવેલી સહકારી સંસ્થાઓનો વહીવટ કાર્યક્ષમ બને તે માટે જીલ્લા સંઘ સાથે સંકલન સાધી કર્મચારીઓને સહકારી શિક્ષણ, વ્યવસાયી તાલીમ અને થતાં ફેરફારોની સાથે માહિતગાર રહી શકાય તે રીતે વિવિધ તાલીમ કાર્યક્રમોનું આયોજન અને વ્યવસ્થા કરવી પોતાનાં કાર્યક્ષેત્રનાં પ્રદેશમાં સહકારી પ્રવૃત્તિના પ્રચાર અને પ્રસાર માટે પ્રયાસો કરવા.
- (૯) નાબાર્ડ પાસેથી ધીરાણ મેળવવું અને તેમાંથી તેમજ પોતાનાં ભંડોળમાંથી પ્રાથમિક કૃષિ ધીરાણ મંડળીઓને ટૂંકી અને મધ્યમ મુદતનું તથા માલતારણ ધીરાણ, નાગરીક મંડળીઓને નાગરીક ધીરાણ અને ઔદ્યોગિક ધીરાણ પુરુ પાડવું.
- (૧૦) નાગરીક મંડળીઓ અને ઔદ્યોગિક મંડળીઓને તથા કર્મચારીઓને ધીરાણ મંડળીઓને વિવિધ શાખ અને ધીરાણ પુરા પાડવા.

આમ ઉપરોક્ત ઉદ્દેશો સંદર્ભે કાર્ય પ્રવૃત્તિ સાથે સાથે જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો બેંકિંગના અન્ય એક કામકાજ પણ કરે છે. જેમકે દરેક પ્રકારની બચતો અને થાપણો, ડેટા સર્ટીફિકેટ વ્યવહારો, ડિમાન્ડ ડ્રાફ્ટ, મેઈલ દ્વારા નાણાં મોકલવાની સુવિધા પુરી પાડવી ઉપરાંત વ્યાપારી બીલો, ચેકો, હુંડીઓ, રસીદો, ડિવિડન્ડ, વોરંટ વટાવવા, વસૂલવા, ચેક કલીયરીંગ વ્યવસ્થા, સેઈફ ડિપોઝીટ વ્યવસ્થા, ઓવરડ્રાફ્ટ સુવિધા, શાખ સુવિધા વગેરે સેવા આપવામાં આવે છે. કૃષિ સંકલિત આનુસંગિક સેવા, સહકારી કાયદા અનુસારનાં રાજ્ય સરકારનાં શેરફાળાનું સંચાલન ગૌણ રાજ્ય ભાગીદારી નિધીનો વહિવટ બેંકનાં પેટા કાયદા મુજબ થાપણો અને શેરોમાં રોકાણ તથા ખરીદ વેચાણની કામગીરી કરવી આ ઉપરાંત જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો નીચે મુજબ વિવિધ પ્રકારનાં ધીરાણો આપે છે.

- (૧) ખેતી વિષયક ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ.
- (૨) નાબાર્ડ ની યોજના અન્વયે નોનફોર્મ સેક્ટર હેઠળનાં નાના ઉદ્યોગો તથા બેંકેબલ યોજનાનાં ધીરાણો.
- (૩) વિવિધ પ્રકારની રોકડ શાખ.

- (૪) સોના ચાંદીના દાગીના સામે ધીરાણ.
- (૫) નેશનલ સેવીંગ્ઝ તથા કીશાન વિકાસપત્રો સામે ધીરાણ.
- (૬) સહકારી સંસ્થાઓને ઓફીસ બાંધકામ તથા ગોડાઉન બાંધકામ માટેનાં ધીરાણો
- (૭) ફળ ઝાડ ઉછેર માટે લાંબા ગાળાનું ધીરાણ
- (૮) ટ્રેક્ટર-ટેઈલર તથા બુલડોઝરનું ધીરાણ (લાંબી મુદતનું)
- (૯) હાઉસીંગ લોન યોજના
- (૧૦) ગ્રામ્ય કક્ષાનાં ઘરના ઘરની યોજના

૨.૯. જીલ્લા સહકારી બેંકોના કાર્યો :

- (૧) સહકારી સંસ્થાઓ, વ્યક્તિઓ, પેઢીઓ, કંપનીઓ, ટ્રસ્ટો, સરકારી તથા અર્ધસરકારી સંસ્થાઓ, શિક્ષણ સંસ્થાઓ વગેરે પાસેથી ચાલુ, બચત, બાંધી મુદત, રીકરીંગ તથા અન્ય પ્રકારની થાપણો, વગેરે સ્વીકારવાની તથા તે અંગેના વ્યવહારો કરવા.
- (૨) ગ્રાહકોને ડિમાન્ડ ડ્રાફ્ટસ, તથા મેઈલ ટ્રાન્સફર દ્વારા નાંણા મોકલવાની સગવડો આપવાનાં
- (૩) ગ્રાહકોને બહારના મથકો ઉપરના બીલો, ચેકો, હુંડીઓ, રસીદો વગેરે વસુલ કરી આપવાની તથા બહારના મથકેથી આવેલ બીલો વગેરે ચૂકવણી કરવાની સગવડો આપવાનાં.
- (૪) ગ્રાહકોને સ્થાનિક બેંકો ઉપર લખેલ ચેકો કિલીયરીંગ દ્વારા વસુલ કરવાનાં
- (૫) ગ્રાહકોની જામીનગીરીઓ, શેરો દસ્તાવેજો વગેરે સાચવવા માટે સેઈફ કસ્ટડીની તથા તેમના કિમતી દાગીના, વસ્તુઓ વગેરે સુરક્ષા માટે ડીપોઝીટ લોકરની સગવડ આપવાનાં
- (૬) પ્રાથમિક ધીરાણ મંડળીઓ દ્વારા સભાસદોને પાક ઉત્પન્ન થતાં તેનાં વેચાણ માટે ખેતી સહકાર પ્રવૃત્તિ માટે ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ તથા ખેતીનાં ઓજારો, કૂવા, પંપ, જમીન સુધારણા વગેરે કામો માટે મધ્યમ મુદતનાં કરજની સગવડો આપવી.
- (૭) કાર્ય વિસ્તારમાં આવેલી માર્કેટીંગ, પ્રોસેસીંગ, ઓધોગિક, કન્ઝ્યુમર્સ તથા અન્ય મંડળીઓની નાંણાકીય જરૂરિયાતો પુરી પાડવાનાં

- (૮) સંચાલકિય ધીરાણ વ્યવસ્થાનાં અભાવે ખાસ સંજોગોમાં વ્યકિતગત ખેડૂતો તથા કારીગરોને બેંકનાં નોમીનલ સભાસદ બનાવી બેંકનાં પેટાનિયમો તથા અન્ય નિયંત્રણોને આધીન રહી તેમની ટૂંકી મુદતની તથા મધ્યમ મુદતની કરજની જરૂરિયાત પુરી પાડવાનાં
- (૯) સંયોજીત થયેલી મંડળીઓની માંગણીઓ આવ્યેથી તેમના હીસાબે અને જોખમે કમિશનની ખેતીનાં ઓજારો, ખાતરો, જંતુનાશક દવાઓ તથા અન્ય ખેતી વિષયક જરૂરિયાતો પુરી પાડવાનાં તથા તેમનાં ખેતી વિષયક ઉત્પન્ન તથા અન્ય બનાવટો વેચી આપવાનાં.
- (૧૦) બેંકનાં બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટર્સે ઘડેલા નિયમો અનુસાર બેંકનાં થાપણદારો અને તેમની બાંધી મુદતોની થાપણો સામે કરજની સગવડો આપવી.
- (૧૧) બેંકનાં પેટા કાયદાઓ તથા અન્ય નિયંત્રણો ધ્યાનમાં લઈ બેંકનાં વધારાનાં ભંડોળની સરકારમાન્ય જામીનગીરીઓ દ્રષ્ટિ જામીનગીરીઓ, ડીબેન્યર્સ, નેશનલ બચત, સર્ટિફિકેટસ તેમજ રાજ્ય સહકારી બેંક તથા અન્ય બેંકોમાં થાપણ ખાતાઓમાં રોકાણ કરવાનું
- (૧૨) બેંકની દેવાદાર સંયોજીત મંડળીઓનું ફંડયાનું કામ સંભાળવું તેમજ જ્યારે સંયોજીત થયેલી મંડળીઓને મેનેજિંગ કમીટીઓ સુપરસીડ થઈ હોય ત્યારે તેનો વહીવટ સંભાળવો.
- (૧૩) ગુજરાત રાજ્ય સહકારી મંડળીનાં કાયદા ૧૯૬૧માં જણાવયા મુજબ રાજ્ય સરકારનાં શેરફાળા માટે ગૌણ રાજ્ય ભાગીદારી નિધિ શરૂ કરાવો અને તેનું સંચાલન કરવું.
- (૧૪) બેંકનાં નિર્દિષ્ટ કરેલા ઉદ્દેશોને મદદકર્તા થવા બીજા જરૂરી કામો કરવા. આમ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક એ પોતનાં સભાસદોને સેવા પૂરી પાડવા માટે ઉપરનાં કામોનાં કાર્યો કરતી જોવા મળે છે. તેમજ તેમનાં પેટા કાયદામાં જણાવેલ કાર્યો પણ કરતી હોય છે.

૨.૧૦. જિલ્લા સહકારી બેંકનું કાર્યક્ષેત્ર :

સામાન્ય રીતે આવી બેંકનું કાર્યક્ષેત્ર જિલ્લા પુરતુ મર્યાદિત હોય છે. પરંતુ કેટલાક કિસ્સાઓમાં આવી બેંકને જિલ્લા બહાર પડોશના જિલ્લામાં બેંકની શાખા ખોલવાનું અને બેંકિંગ સેવાઓ આપવાનું અનિવાર્ય બને છે.

દા.ત. અમદાવાદ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકની શાખા ગાંધીનગર જિલ્લામાં ખોલવામાં આવી છે. અને તે જિલ્લાનાં ખેડૂતોને કૃષિ ધીરાણ અને બેંકિંગ સેવાઓ આપે છે.

(૩) કોલ ડિપોઝીટ

(ઈ) રીકરીંગ વગેરે

સભ્યપદ :

જિલ્લા સહકારી બેંક ધીરાણ મંડળીઓની મધ્યસ્થ સમવાયી સંસ્થા છે. આ બેંકમાં સભ્ય તરીકે

(૧) જિલ્લાની તમામ પ્રકારની સહકારી મંડળીઓ અને જિલ્લા કક્ષાની સંસ્થાઓ.

(૨) સરકાર (શેરફાળો આપવા પુરતુ)

(૩) નોમિનલ સભ્ય જેવી કે, સંસ્થા, પેઢી, કંપની વગેરે.

બેંકનાં નાણાંકીય સાધનો :

(૧) શેરભંડોળ.

(૨) દાખલ ફી.

(૩) થાપણો મેળવવી.

(૪) લોન, કરજ મેળવવા વગેરે.

શેરભંડોળ :

(અ) મંડળીનાં સભાસદો

(બ) સરકારશ્રીનો શેરફાળો

(ક) ધીરાણ માંથી ફરજિયાત કપાત ૫ થી ૧૦ ટકા જેટલુ કુલ ધીરાણ ૨૦ થી ૨૫ ટકા જેટલુ થવુ જોઈએ.

પ્રવેશ ફી :

(અ) સામાન્ય મંડળી માટે રૂ.૧ થી રૂ.૫ સુધી.

(બ) સરકાર માટે પ્રવેશ ફી હોતી નથી.

થાપણો :

(અ) ચાલુ

(બ) બચત

(ક) મુદતી

૨.૧૧. જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકની પ્રવૃત્તિઓ : ^(૧૦)

(૧) સહકારી સંસ્થાઓ, વ્યક્તિઓ અને પેઢીઓ, કંપનીઓ, ટ્રસ્ટો, સરકારી તથા અર્ધસરકારી સંસ્થાઓ, સભ્ય સંસ્થાઓ પાસેથી ચાલુ બચત, બાંધી મુદત રીકરીંગ તથા અન્ય પ્રકારની થાપણો, કેશ સર્ટિફિકેટો સ્વીકારવા તથા તે અંગેના વ્યવહારો કરવા.

(૨) ગ્રાહકોને ડિમાન્ડ ડ્રાફ્ટ, ટેલીગ્રાફ તથા મેઈલ દ્વારા નાણાં મોકલવાની સુવિધાઓ આપવી.

(૩) ગ્રાહકોને બહારનાં મથકો ઉપરના બીલો, ચેક, હંડીઓ, રસીદો, વગેરે વસુલ કરી આપવું તથા બહારનાં મથકેથી આવેલા બીલો વગેરે વસુલ કરવાની સુવિધાઓ આપવી.

(૪) ગ્રાહકોને સ્થાનિક બેંકો ઉપર લખેલ ચેકો કલીયરીંગ દ્વારા વસુલ કરવા.

(૫) ગ્રાહકોની જામીનગીરી, શેરો, દસ્તાવેજો, વગેરે સાચવવા માટે સેઈફ કસ્ટડીની તથા તેમના કિમતી દાગીના વસ્તુઓની સુરક્ષા માટે સેઈફ ડિપોઝીટ વોલ્ટ (લોકર)ની સુવિધાઓ આપવી.

(૬) પ્રાથમિક કૃષિ ધીરાણ મંડળીઓ દ્વારા ખેડૂત સભાસદોને પાક ઉત્પાદન તથા તેનાં વેચાણ માટે ખેતીની સહાય થાય તેવી પ્રવૃત્તિઓ અને કૃષિ સામગ્રી પુરી પાડવા માટે ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ તથા ખેતીનાં ઓજારો, કૂવા, પંપ, જમીન સુધારણા વગેરે કાર્યો માટે મધ્યમ મુદતનાં કરજની સગવડો આપવી.

- (૭) કૃષિ ક્ષેત્રમાં આવેલ માર્કેટીંગ, પ્રોસેસિંગ, ઔદ્યોગિક, કન્ઝ્યુમર્સ, નાગરીક તથા અન્ય મંડળીઓને નાણાંકીય જરૂરીયાતો પુરી પાડવી.
- (૮) સહકારી કાયદા અનુસાર રાજ્ય સરકારનાં શેરફાળા માટે ગૌણ રાજ્ય ભાગીદારી નીતી શરૂ કરવી અને તેનું સંચાલન કરવું.
- (૯) બેંકનાં થાપણદારોને બાંધી મુદતની થાપણો સામે કરજની સગવડ આપવી.
- (૧૦) બેંકનાં પેટા કાયદા તથા અન્ય નિયંત્રણો ધ્યાનમાં લઈ બેંકનાં વધારાનાં ભંડોળની સરકાર માન્ય જામીનગીરી, ટ્રસ્ટી જામીનગીરીઓ, ડિબેન્યરો, નેશનલ સેવિંગ્સ સર્ટિફિકેટ, તેમજ રાજ્ય સહકારી બેંક તથા અન્ય બેંકોમાં થાપણ ખાતામાં રોકાણ કરવું.
- (૧૧) બેંકિંગ હેતુઓ અને ઉદ્દેશો સિદ્ધ કરવા માટે અન્ય જરૂરી પ્રવૃત્તિઓ ચલાવવી અને કાર્યો કરવા.

૨.૧૨ જીલ્લા સહકારી બેંકનું વ્યવસ્થાતંત્ર :

બેંકનું વ્યવસ્થાતંત્ર એટલે

- (૧) સાધારણ સભા
- (૨) ચૂંટાયેલા સંચાલક મંડળ
- (૩) મુખ્ય વહીવટી અધીકારી/જનરલ મેનેજર અને અન્ય કર્મચારીઓ.

(૧) સંચાલક મંડળ (બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સ) :

બેંકનાં પેટા કાયદા અનુસાર બેંકનાં રોજબરોજના વહીવટ અને સંચાલન માટે સાધારણ સભામાં નિયામક મંડળની ચૂંટણી કરવામાં આવે છે. સભાસદોમાંથી ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધીઓ બેંકનાં ડિરેક્ટર બને છે. અને બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સની સત્તાઓ પેટાકાયદાઓ તથા અન્ય નિયમોમાં નિહિત કરેલ હોય છે.

- બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સની રચના :

જીલ્લા બેંકનાં સંચાલકો મંડળ (બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સ)ની રચના નીચે પ્રમાણે થાય છે.

- (૧) ખેતી વિષયક ધીરાણ અને વિવિધ કાર્યકારી સેવા સહકારી મંડળીઓના પ્રતિનિધીઓ.
- (૨) બિન ખેતી વિષયક ધીરાણ મંડળીઓનાં પ્રતિનિધીઓ.
- (૩) ઓધોગિક મંડળીઓનાં પ્રતિનિધીઓ.
- (૪) માર્કેટીંગ અને રૂપાંતર કરનાર મંડળીઓનાં પ્રતિનિધીઓ (ખરીદ વેચાણ સંઘો, પ્રોસેસિંગ મંડળીઓ વગેરે)

ઉપર જણાવ્યા સિવાયનાં અન્ય મંડળીઓનાં પ્રતિનિધીઓ

- (૧) રાજ્ય સરકારનાં પ્રતિનિધીઓ (વધુમાં વધુ ત્રણ)
- (૨) સહકારી મંડળીના સભ્ય અને સભાસદ વર્ગના પ્રતિનિધી
- (૩) રાજ્ય સહકારી બેંકના પ્રતિનિધી-૧
- (૪) રજીસ્ટ્રાર, સહકારી મંડળીના પ્રતિનિધી/જીલ્લા રજીસ્ટ્રાર સહકારી મંડળીઓ-૧
- (૫) મેનેજિંગ ડિરેક્ટર જો નિમણૂંક કરવામાં આવી હોય તો હોદ્દાની રૂએ.

૨.૧૩ ગુજરાત રાજ્યમાં જીલ્લા સહકારી બેંકો :

જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક એટલે જે તે જીલ્લાની ખેતીવાડી અને નાના ઉધોગોના વિકાસ માટે સહકારી ધોરણે રચાયેલી બેંકિંગ વ્યવસ્થા આવી બેંકોની નોંધણી રાજ્યના સહકારી કાયદા અન્વયે થાય છે, અને તેનું સંચાલન સહકારી કાયદા, કાનુન, બેંકના પેટા નિયમો અન્વયે થાય છે. બેંકનું કાર્યક્ષેત્ર જે તે જીલ્લા પુરતું મર્યાદિત હોય છે. બેંકના સભાસદોને ખાસ કરીને સહકારી મંડળીઓ ઉપરાંત જાહેર પ્રજામાંથી તેમજ અન્ય સંસ્થાઓ પાસેથી થાપણો મેળવવા તથા બેંકિંગ સુવિધાઓ પુરી પાડવાની કામગીરી કરતી અન્ય બેંકોની માફક આ બેંકને પણ બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટ, ૧૯૪૮ની જોગવાઈ લાગુ પડે છે.

અખિલ ભારત ગ્રામ ધીરાણ તપાસ સમિતિની ભલામણો અનુસાર ત્રણ સ્તરનાં સંકલિત ધીરાણના માળખાની યોજના અમલમાં મુકવામાં આવી છે. તે અનુસાર ટૂંકાગાળાનું અને મધ્યમગાળાનું કૃષિ ધીરાણ પુરુ પાડવાની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. પ્રાથમિક કક્ષાએ ખેતી ધીરાણ મંડળીઓ, જીલ્લા (મધ્યસ્થ) કક્ષાએ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક અને રાજ્ય (ટોચની) કક્ષાએ રાજ્ય સહકારી બેંક કામ કરે છે. સંકલિત ખેતી ધીરાણની વ્યવસ્થામાં ત્રણ સ્તરનાં માળખામાં જીલ્લા બેંકનું સ્થાન મહત્વનું અને અગત્યનું કડી રૂપ છે. જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં કાર્યક્ષેત્રમાં ગ્રામ ધીરાણ ખાસ કરીને કૃષિ ઉત્પાદન ધીરાણ, પ્રોસેસીંગ રૂપાંતર અને માર્કેટીંગ (વેચાણ) માટે જરૂરી ધીરાણ પુરુ પાડવાની તેમજ તે અંગે જરૂરી દેખરેખ અને માર્ગદર્શન આપવાની મહત્વની જવાબદારી આ બેંકોને સોંપવામાં આવી છે. આ બેંકો તેમનાં કાર્યક્ષેત્રમાં આવેલ ગ્રામિણ વિસ્તારની માહિતી મેળવી, આર્થિક વિકાસ માટેના પ્રશ્નોનો અભ્યાસ કરી તે હલ કરવા અને જીલ્લામાં ખેતીનો વિકાસ, ગ્રામ ઉધોગ, કુટિર ઉધોગો, વગેરેનો વિકાસ કરવામાં મહત્વનું સ્થાન ભોગવે છે.

ભારતમાં વર્તમાન સમયમાં અંદાજે ૩૬૪ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો કાર્યરત છે. ગુજરાતમાં અઢાર જેટલી જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો જીલ્લાનાં ખેડૂતોને કૃષિ ધીરાણ અને બેંકિંગ સેવાઓ આપે છે. આમ ગુજરાતમાં એકંદરે જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની કામગીરી ખુબજ સારી રહી છે.^(૧૧)

કોષ્ટક-૨.૨

ગુજરાત રાજ્યમાં આવેલ સહકારી મંડળીઓના પ્રકારવાર સંખ્યા દર્શાવતું પ્રત્રક
(વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૦૯)

ક્રમ	સહકારી મંડળીના	૨૦૦૨/૦૩	૨૦૦૪/૦૫	૨૦૦૬/૦૭	૨૦૦૭/૦૮	૨૦૦૮/૦૯
૧	રાજ્ય સહકારી બેંક	૧	૧	૧	૧	૧
૨	મધ્યસ્થ જીલ્લા બેંક	૧૮	૧૮	૧૮	૧૮	૧૮
૩	રાજ્ય કૃષિ બેંક	૧	૧	૧	૧	૧
૪	ઈન્ડસ્ટ્રીયલ બેંક	૧	૧	૧	૧	૧
૫	પ્રાથમિક કૃષિ ધીરાણ	૭૭૪૭	૭૮૧૫	૮૦૬૬	૮૧૧૦	૮૨૪૦
૬	પ્રાથમિક બિનકૃષિ ધીરાણ	૫૨૨૮	૫૧૪૫	૫૦૪૩	૫૦૭૬	૫૧૧૧
૭	નાગરીક બેંક	૩૫૬	૩૨૩	૨૮૫	૨૮૮	૨૮૦
૮	માર્કેટીંગ મંડળીઓ	૧૮૭૮	૧૭૨૫	૧૬૮૪	૧૭૧૭	૧૭૮૧
૯	પ્રક્રિયા મંડળીઓ	૩૧૫	૩૧૩	૩૪૮	૩૮૩	૪૪૧
૧૦	દૂધ	૧૦૭૫૫	૧૦૮૦૫	૧૧૫૨૩	૧૧૮૦૨	૧૨૧૬૦
૧૧	પશુપાલન	૭૫૭	૬૪૫	૭૦૨	૬૧૬	૪૪૬
૧૨	ખેતી મંડળીઓ	૬૮૬	૬૮૬	૬૨૮	૭૫૬	૭૭૦
૧૩	મત્સ્ય મંડળીઓ	૫૪૫	૫૪૩	૫૪૮	૫૬૨	૫૬૭
૧૪	ગ્રાહક ભંડારો	૨૨૧૫	૨૦૫૮	૨૦૮૮	૨૧૦૩	૧૮૮૮
૧૫	ગૃહનિર્માણ મંડળીઓ	૧૬૮૧૭	૧૬૪૭૭	૧૬૮૪૮	૧૭૩૮૨	૧૭૩૭૦
૧૬	મજૂર કામદાર મંડળીઓ	૨૮૧૫	૨૮૩૧	૩૦૮૦	૩૧૬૩	૩૨૬૫
૧૭	જંગલ કામદાર મંડળીઓ	૧૪૮	૧૩૩	૨૮૩	૩૪૨	૩૫૮
૧૮	સિંચાઈ મંડળીઓ	૨૫૬૮	૨૮૮૮	૩૨૧૧	૩૩૫૩	૩૬૧૬
૧૯	વાહનવ્યવહાર મંડળીઓ	૧૬૦	૧૨૭	૧૩૨	૧૩૩	૧૩૧
૨૦	વિદ્યુત	૦	૦	૦	૦	૩
૨૧	અન્ય બિનધીરાણ	૧૧૮૨	૧૩૨૦	૧૮૦૧	૨૦૧૪	૨૧૭૦
૨૨	સંઘ અને સંસ્થાઓ	૨૮	૨૮	૩૦	૩૧	૨૮
૨૩	એગ્રો	૧	૧	૧	૧	૧
૨૪	ખાંડ મંડળીઓ	૨૬	૨૬	૨૧	૧૭	૧૮
૨૫	કુટીર ઉધોગ મંડળીઓ	૪૬૦૬	૪૩૬૪	૪૩૮૮	૪૪૫૮	૪૪૫૮
		૫૮૦૬૭	૫૮૪૮૫	૬૦૮૮૬	૬૨૩૪૩	૬૩૪૩૩

પ્રાપ્તિ સ્થાન : "સહકાર સપ્તાહ" વિશેષાંક અંક.નં.૩૩, પા.નં.૧૨૪

૨.૧૪ સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની સમસ્યા :

૧. સભાસદોની વ્યવસ્થાતંત્ર પ્રત્યે ઉદાસિનતા :

જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોમાં તપાસ કરતા જાણવા મળે છે કે, મોટાભાગના સભાસદો સંસ્થાની કાર્યવાહી પ્રત્યે કોઈપણ પ્રકારનો રસ દાખવતા નથી. પોતાનું કામકાજ એટલેકે, લોન, ધીરાણ, બેંકિંગ કામગીરી વગેરે પુરુ થઈ ગયા બાદ તેઓ સામાન્ય સભામાં હાજર રહેવાની તસ્દી પણ લેતાં નથી. આ બાબતનું સીધું પરિણામ એ આવે છે કે, બેંકોની કાર્યવાહી બહુમતીથી મંજૂર થવાને બદલે નાના સમુહ મારફત મંજૂર થશે અને બેંકો પર બહુ થોડા લોકોનું વર્ચસ્વ હમેશા સ્થપાયેલું રહેશે. આ માટે સભાસદોમાં જાગૃતિ લાવવી તેમજ બેંકના કાર્યમાં રસ લેતા થાય તે માટે પ્રેરણા પુરી પાડવી.

૨. લોકશાહી સંચાલનના પ્રશ્નો :

સહકારી વ્યવસ્થાતંત્રનું સંચાલન લોકશાહી ઢબે કરવાનું હોય છે. તેમાં કેટલાક પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થાય છે જેમ કે,

- (અ) જાગૃતિ, વફાદારી અને શિસ્તબદ્ધ સભાસદોનો અભાવ.
- (બ) કાર્યકૂશળ અને કાર્યક્ષમ કર્મચારીઓ અને કાર્યકરોનો અભાવ.
- (ક) જાગૃતિ અને નિષ્ઠાવાન ગતિશીલ નેતાગીરીનો અભાવ.

આ ત્રણ પ્રશ્નો ઉકેલવા માટે જણાવી શકાય કે, સહકારી સંસ્થાઓમાં વધુમાં વધુ પ્રમાણમાં લોકશાહીકરણની વ્યવસ્થાનો વિકાસ કરવો જરૂરી છે. સહકારી પ્રવૃત્તિના દોષો, ગેરરીતિઓ, પ્રશ્નો મુશ્કેલીઓ વગેરે માટે પ્રજાએ સક્રીય રસ લેવો જોઈએ. કર્મચારીઓએ નિષ્ઠાપૂર્વક પોતાની ફરજ અદા કરવી જોઈએ. નેતાગીરી નિષ્ઠાવાન અને ગતિશીલ તેમજ અસરકારક હોવી જોઈએ આ માટે લોકશાહીના સિદ્ધાંત અને પ્રક્રિયાઓનો ઉપયોગ થાય તેવું વાતાવરણ ઉભું કરવું જોઈએ.

૩. પદ્ધતિસરની ભરતી અને તાલીમ કામગીરીનો અભાવ :

સહકારી બેંકોમાં ભરતીની બાબતમાં હવે ચોક્કસ પ્રકારની પદ્ધતિ અપનાવવાની જરૂર છે. સામાન્યરીતે લાગવગવાળી ભરતીની પદ્ધતિ અપનાવવાથી સંસ્થા કાર્યક્ષમ સંચાલન પુરુ પાડી શકે નહીં ખરેખરતો શિક્ષણ, આવડત, અનુભવ, જ્ઞાન, કાર્યકુશળતા અને કાર્યક્ષમતાનું કોઈક કારણતો કર્મચારીઓને પસંદ કરવામાં અપનાવવું જોઈએ.

આજે મોટાભાગની ભરતી લાગવગનાં ધોરણે થતી હોય તેવું લાગે છે. વર્તમાનમાં તેમાં અમુક બેંકોએ સુધારો કરેલ પણ જોવા મળે છે. આ સાથે કર્મચારીઓ અને અધિકારીઓને પુરતી તાલીમ અપાયતો તેઓ કાર્યક્ષમતાપૂર્વક સંસ્થાનો વહીવટ સંભાળી શકે.

૪. સંચાલનમાં કર્મચારીઓની સામેલગીરીનો અભાવ :

બેંકોના કર્મચારીને સજજ કરવા ઉપરાંત તેઓને સંચાલનમાં પણ હિસ્સેદાર બનાવવા જોઈએ. પરિણામે કર્મચારીઓમાં એવી ભાવના જાગૃત થશે કે આ સંસ્થા મારી છે. અને તેનાં ધડતર અને પ્રગતિમાં તેઓ ભાગીદાર કે હિસ્સેદાર છે. તેથી કર્મચારીઓમાં કાર્યક્ષમતાનું ધોરણ ઉચ્ચ આવશે. તેઓમાં કામ કરવાની ધગશ જુસ્સો જળવાઈ રહેશે. પરંતુ હાલ આ તત્વ મોટાભાગની સહકારી બેંકોમાં જોવા મળતું નથી. મેનેજર કે કર્મચારીઓની જરૂરીયાત મુજબ વાતચીત કે પુછપરછ કરવામાં આવે છે. નિર્ણયોની પ્રક્રિયામાં તેઓનું કોઈ સ્થાન જોવા મળતું નથી.

૫. સંચાલકો દ્વારા વ્યવસ્થામાં હસ્તક્ષેપ :

બેંકોની રોજબરોજની પ્રવૃત્તિ અને વહીવટ કે ગેરવહીવટમાં મેનેજરોની જવાબદારી નિશ્ચિત થયેલી હોય છે. તેમ છતાં સંચાલકો તેમનાં કાર્યોમાં સતત વિક્ષેપ પાડતા માલુમ પડે છે. જે કાર્ય મેનેજરના અધિકારમાં આવે છે. તે બાબતો સંચાલકો પોતેજ નક્કી કરી લેતા હોય છે. પરિણામે મેનેજરનો કામ કરવાનો ઉત્સાહ તુટી પડે છે. જેનું પરિણામ સહકારી સંસ્થાઓએ ભોગવવું પડે છે. આ માટે સામાન્ય સભાએ સંચાલકો, મેનેજરો માટે ચોક્કસ ધોરણો નિશ્ચિત કરવા જરૂરી છે. તે ઉપરાંત સંચાલકોએ વહીવટમાં વિક્ષેપ પાડ્યા વીનાં સહકારની ભૂમિકા ભજવવી જોઈએ.

૬. આધુનિક જાણકારીનો અભાવ :

વ્યવસ્થાતંત્રએ ખરેખર જટીલ કાર્ય છે. અને તંત્રને સાચી દિશામાં લાવવા માટે કેટલીક આધુનિક જાણકારીનો ઉપયોગ કરવામાં આવી રહ્યો છે. પરંતુ સહકારી સંસ્થાઓમાં તેનાં ઉપયોગનો અભાવ જોવા મળે છે. જેથી વ્યવસ્થાતંત્રમાં નિર્ણયો લેવામાં વિલંબ અને ખર્ચ થાય છે. આમ આપણી સહકારી સંસ્થાઓ આજે પણ જુની પદ્ધતિએ સંચાલન કરતી માલુમ પડે છે.

૭. નિર્ણય લેવામાં વિલંબ :

કોઈપણ ધંધાની સફળતાનો આધાર નિર્ણય કેટલી ઝડપથી લઈ શકાય છે તેનાં પર રહેલો છે. ખાનગી એકમોમાં નિર્ણયોની પ્રક્રિયા ઝડપી હોય છે. જેથી સમયસર નિર્ણય લઈ લાભ ઉઠાવી શકે છે. સહકારી સંસ્થાઓમાં નિર્ણયોમાં ધણોજ વિલંબ થતો જોવા મળે છે. દરેક નિર્ણયે વ્યવસ્થાપક સમિતિ કે બોર્ડ મારફતે લેવાય છે. જેમાં સમય, શક્તિ અને નાંણાંનો વ્યય થતો જોવા મળે છે. કેટલીક વખતતો કોરમના અભાવે સભા મુલતવી રાખવી પડતી હોય છે. ચર્ચા વિચારણામાં ધણો સમય વ્યતિત થતો હોય છે. પરિણામે હાથમાં આવેલી તક સરી જાય છે. કેટલીક વખત મેનેજર નિર્ણયોની જવાબદારી ઉઠાવવા તૈયાર હોતા નથી અને વ્યવસ્થાપક સમિતિ કે બોર્ડ ઉપર છોડી દેતા હોય છે. એના ઉકેલ તરીકે ચોક્કસ પ્રકારની સત્તા મેનેજરને આપવી જોઈએ જેથી નિર્ણય સમયસર લઈ આવેલી તકોનો લાભ ઉઠાવી શકાય.

૮. વ્યવસાયી સંચાલનનો અભાવ :

આજદિન સુધી સહકારી બેંકો અને સંસ્થાઓમાં વ્યવસાયી સંચાલનની સમસ્યા કે પ્રજાને સતત અવગણવામાં આવેલી છે. સંચાલનમાં વ્યવસાયીકરણની મુળભુત જરૂરિયાત તરફ મોટાભાગની સંસ્થાઓએ ધ્યાન આપ્યું નથી એમ કહી શકાય. આજે ધણી સહકારી સંસ્થાઓ માનદ કર્મચારીઓ પર આધાર રાખતી જોવા મળે છે. આયોજન પંચે સહકારી ક્ષેત્રે ભજવવાના અગત્યના રોલ પર ભાર મુકતા કહે છે કે, સહકારી બેંકો વ્યવસાયી સંચાલકો અને મેનેજરો દ્વારા સંચાલિત થતી હશે તોજ અસરકારક રીતે કામગીરી કરી શકાશે. ત્રણ સ્તરનાં ધીરાણ માળખા હેઠળ ઉપલા સ્તરની સદ્વરતા તેની નીચેના સ્તરની સદ્વરતા ઉપર અવલંબિત છે. વૈશ્વિક સ્પર્ધામાં ટકી રહેવા જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોએ પણ નવી ટેકનીક, આધુનિકરણ અપનાવી રહી છે. પરંતુ તે સાથે-સાથે મંડળી સ્તરે પણ વધુ વ્યવસાયીક અભિગમ રાખવાની જરૂરિયાત છે. પરંતુ અત્યાર સુધીનાં અનુભવે જણાવ્યું છે કે સહકારી મંડળીઓની કથળેલ નાંણાકીય સ્થિતિ અને બિન કાર્યક્ષમતાનાં કારણે થોડે ધણે અંશે જીલ્લા સહકારી બેંકોને પણ માઠી અસર પડી છે. તેમજ ૧૮ જીલ્લા બેંકો પૈકી ૭ જીલ્લા બેંકો બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટની કલમ ૧૧ (૧) નું પાલન કરવાને શક્તિમાન રહેલ નથી. (નાબાર્ડે જાહેર કરેલી આ બેંકોમાં વડોદરા, ભરૂચ, જામનગર, ખેડા, કચ્છ, પંચમહાલ બેંકોનો સમાવેશ થાય છે).

ગુજરાતની આ સાત નબળી જિલ્લા સહકારી બેંકોની સ્થિતિનાં કારણો અંગે કોમ્ટ્રોલર ઓડીટર અને જનરલ કેગ સમક્ષ ગુજરાત રાજ્ય સહકારી બેંકે જણાવ્યું છે કે, રાજ્યમાં આવતી અવાર-નવાર કુદરતી આફતોને કારણે સહકારી ક્ષેત્રમાં થતો ભાર વહિવટ ખર્ચ અને વસુલાતની અડચણ ભરી કાર્યવાહી વગેરે કારણો થી આ સાત બેંકોની સ્થિતિ નબળી છે. જો કે રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાએ નબળી સહકારી બેંકોની નાંણાકીય સ્થિતિ સુધારવા કેટલાક સૂચનો કર્યા હતા રિઝર્વ બેંકે એમ જણાવ્યું હતું કે, જિલ્લા સહકારી બેંકોને એક બીજામાં સમાવી લેવી જોઈએ. આ ઉપરાંત આર્થિક રીતે પોષણક્ષમ ન હોય તેવી જિલ્લા સહકારી બેંકો અને પ્રાથમિક સહકારી કૃષિ બેંકો બંધ કરી વહિવટ ખર્ચ બચાવવો જોઈએ.

વસુલાતની કામગીરી ઝડપી બનાવવા બોન્ડ જારી કરીને નવું ભંડોળ લાવવું અને ટૂંકા ગાળાની અને લાંબા ગાળાની લોનનું માળખું સંકલિત કરી એકબારી પદ્ધતિ અપનાવવી જોઈએ.

કોષ્ટક-૨.૩

ભારત-ગુજરાત-સૌરાષ્ટ્રની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની
વર્ષ ૨૦૦૨-૨૦૦૩ની તુલનાત્મક સ્થિતિ

ક્રમ	વિગત	ભારત	ગુજરાત	સૌરાષ્ટ્ર
૧	બેંકોની સંખ્યા	૩૭૧	૧૮	૬
૨	માલિકી ભંડોળ	૧૧૩૧૭૮૨	૧૧૮૭૪૦.૮૨	૨૮૭૬૬.૦૮
૩	ડિપોઝીટ	૬૬૭૮૭૨૧	૬૮૧૩૪૩.૦૭	૧૩૧૫૫૪.૩૮
૪	કાર્યશીલ મૂડી	૧૦૨૦૨૦૩૮	૮૩૮૨૨૪.૫૫	૭૨૧.૭૨
૫	ધીરાણ	૬૧૩૦૨૪૮	૫૧૩૪૮૭.૬૮	૧૫૧૮૬૭.૮૭
૬	કરજ	૧૮૨૭૬૦૫	૧૩૪૨૫૮.૩૪	૬૮૦૬૭.૬૧
૭	નફો	૫૧૮	૦૩૮૦.૦૮	૭૨૧.૭૨

(૧) માલિકી ભંડોળ :

ઉપરોક્ત કોષ્ટક ૨.૩ માં માલિકી ભંડોળ તપાસીએતો સમગ્ર ભારતની બેંકોનું માલિકી ભંડોળ રૂ.૧૧૩૧૭૮૨ લાખ ની સામે ગુજરાત રાજ્યની બેંકોનું માલિકી ભંડોળ રૂ.૧૧૮૭૪૦.૮૨ અને અભ્યાસ હેઠળની સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની બેંકોનું રૂ.૨૮૭૬૬.૦૮ જોવા મળે છે. ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો ભારતની બેંકોનાં ૧૦.૪૯% જેમાં સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારનો હિસ્સો ૨.૫૪% જોવા મળે છે.

(૨) ડિપોઝીટ :

ડિપોઝીટનો વિચાર કરીએતો ભારત દેશની બેંકોની કુલ ડિપોઝીટ રૂ.૬૬૭૯૭૨૧ લાખની સામે ગુજરાત રાજ્યના રૂ.૬૮૧૩૪૩.૦૭ લાખ છે, જે કુલ ડિપોઝીટનાં ૧૦.૨૦% છે. જેમાં સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારનો હિસ્સો ૧.૮૧% જોવા મળે છે.

(૩) ધીરાણ :

ધીરાણની વિગત જોઈએતો દેશની બેંકોનું કુલ ધીરાણ રૂ.૬૧૩૦૨૪૯ લાખ સામે ગુજરાત રાજ્યની બેંકોનું ધીરાણ રૂ.૫૧૩૪૮૭.૬૯ લાખ છે. જે દેશનાં કુલ ધીરાણનાં ૮.૩૮% છે. જેમાં સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારનો હિસ્સો ૨.૪૮% જોવા મળે છે.

(૪) કરજ :

દેશની કુલ બેંકોનું કરજ રૂ.૧૮૨૭૬૦૫ લાખમાં ગુજરાત રાજ્યનું કરજ રૂ.૧૩૪૨૫૮.૩૪ લાખ જે કુલ કરજનાં ૭.૩૫% છે. જેમાં સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારનું કરજ ૩.૭૨% જોવા મળે છે.

સંદર્ભ સૂચિ

૧. ડો.બી.ડી.પરમાર "બેકિંગ અને સહકાર", સી.જમનાદાસની કું. અમદાવાદ (૧૯૮૮-૮૯), પા.નં. ૧
૨. ડો.બી.ડી.પરમાર "બેકિંગ અને સહકાર", સી.જમનાદાસની કું. અમદાવાદ (૧૯૮૮-૮૯), પા.નં. ૨
૩. પ્રિ. એ.સી.ચોકસી, "ભારતીય બેકિંગ અને ચલણ", પોપ્યુલર પ્રકાશન, સુરત, (૧૯૮૨-૮૩), પા.નં. ૧૬,૧૭ ટી.જે.રાણા, બેકિંગ કાનુન વ્યવહાર, (૧૯૮૮-૯૦) પા.નં.૩૪૫.
૪. "સહકાર દર્શન", જગદીશચંદ્ર મુલાણી, (૧૯૮૩) પા.નં. ૧૩૮
૫. શ્રી ટી.જે.પેથાણી, જુન-૨૦૦૮, પાના.નં ૪૮, ૫૦
૬. શ્રી ટી.જે.પેથાણી, જુન-૨૦૦૮, પાના.નં ૫૮, ૫૯,૬૦
૭. શ્રી ટી.જે.પેથાણી, જુન-૨૦૦૮, પાના.નં ૬૫,૬૬
૮. જગદીશચંદ્ર મુલાણી, "સહકાર દર્શન" (૧૯૮૩) પા.નં. ૩૧૧
૯. "સહકાર દર્શન", જગદીશચંદ્ર મુલાણી, (૧૯૮૩) પા.નં. ૩૧૨
૧૦. "સહકાર દર્શન", જગદીશચંદ્ર મુલાણી, પા.નં. ૩૧૩
૧૧. પ્રિ એ.સી.ચોકસી "ભારતીય બેકિંગ અને ચલણ", પોપ્યુલર પ્રકાશન, સુરત, (૧૯૮૨-૮૩) પા.નં. ૧૬૩

પ્રકરણ : ૩

સંશોધન પદ્ધતિ

- ૩.૧ પ્રસ્તાવના
- ૩.૨ સમસ્યાકથન
- ૩.૩ સંશોધનના સંદર્ભે થયેલા પુરોગામી અભ્યાસો
- ૩.૪ સંશોધન અભ્યાસના હેતુઓ
- ૩.૫ અભ્યાસની ઉત્કલ્પનાઓ
- ૩.૬ નમુના પસંદગી અને અભ્યાસનો સમયગાળો
- ૩.૭ માહિતીનું એકત્રીકરણ
- ૩.૮ પારિભાષિક શબ્દો
- ૩.૯ અભ્યાસ માટે ઉપયોગમાં લીધેલ માપો અને પદ્ધતિઓ
- ૩.૧૦ સંશોધન અભ્યાસનું મહત્વ
- ૩.૧૧ પ્રકરણ આયોજન
- ૩.૧૨ ભાવી અભ્યાસ વિસ્તાર
- ૩.૧૩ સંશોધનની મર્યાદાઓ

પ્રકરણ-૩

સંશોધન પદ્ધતિ

૩.૧ પ્રસ્તાવના :

વર્તમાન સમયને સંશોધન અને વિકાસનો ઝડપી સમય ગણવામાં આવે છે. વિવિધ ક્ષેત્રના પ્રાથમિક અને નવસર્જન સંશોધનોના પરિણામોએ સમાજ અને રાષ્ટ્રને કેટલીક નવી ભેટો આપી છે. કોઈ એક રાષ્ટ્રના આવા સંશોધન પરિણામો વૈશ્વિક સ્તરે પણ ઉપયોગી સાબિત થતાં હોય છે. તબીબી વિજ્ઞાન પ્રાયોગીકિની સાથે સંચાલન વિધાશાખામાં પણ સંશોધનનું મુલ્ય વધતું જોવા મળે છે. ભારતીય સંચાલન પ્રથા અને વ્યવહારને આવા સંશોધનોની મુલ્યવાન દિશાસૂચન મળે છે. માત્ર પ્રદેશ કે વિજ્ઞાપન ક્ષેત્રે નહીં પરંતુ સંચાલકિય કાર્ય પદ્ધતિ, વ્યુહો, નિર્ણયીકરણની પ્રક્રિયા, સંબંધો વ્યવસ્થાતંત્રીય વર્તણૂક અને વિકાસ ગુણવત્તા, સંચાલન તેમજ અન્ય કેટલીક વ્યવહારીક અને વ્યુહાત્મક ક્ષેત્રોનો સંશોધનમાં સમાવેશ કરીને સંચાલન ક્ષેત્રની મજબુતાઈ અને અસરકારકતા વધારવાનો પ્રયાસ ભારતમાં છેલ્લા ચાર થી પાંચ દાયકાઓમાં સવિશેષ થઈ રહ્યો છે. જે ભારતીય ઔદ્યોગિક વિકાસમાં પણ ગતિશીલતા અને પરિણામલક્ષી સફળતા મેળવવામાં કારણભુત બન્યા છે.

સંચાલન ક્ષેત્રમાં વિવિધ સંશોધન પેટાક્ષેત્ર તરીકે સંશોધન માટે સંશોધક કોઈ ચોક્કસ ઉદ્યોગ કે સેવા ક્ષેત્રને પસંદ કરી તેનાં વલણો તપાસી શકે છે. આ પ્રકારની અભ્યાસની શૈલી અને પદ્ધતિ પ્રમાણે પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સંશોધકે સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જીલ્લા સહકારી બેંકો સેવાક્ષેત્રને પસંદ કરે છે. આજે પ્રસ્તુત અભ્યાસની બેંકો સાડા ચાર દાયકા પુરા કરવા તરફ જઈ રહી છે. ત્યારે અર્થતંત્રમાં આવેલા અનેક પરિબલોની સામે આ બેંક પોતાની કાર્યવાહી કેટલી ગતિશીલ રાખી શકે છે તે જાણવું રસપ્રદ બનશે. સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો જુદા-જુદા અનેક પ્રકારનાં ધીરાણો કરે છે. વિવિધ જીલ્લાઓનાં મોટા ભાગનાં ભૌગોલિક વિસ્તારને પોતાનાં કાર્યક્ષેત્રમાં આવરી લેતી આ બેંકો ઘણા વિસ્તારોમાં રાષ્ટ્રીયકૃત બેંકોની સારી એવી ગરજ સારે છે. તેમ કહીએ તો પણ ખોટું નથી. જીલ્લાઓનાં મોટા ભાગનાં ખેડૂતો પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે આ બેંકો સાથે એક યા બીજી રીતે જોડાયેલા જોવા મળે છે. આ બેંકો ખાસ કરીને ખેડૂતોની બેંકો તરીકે ઓળખાય છે. પરંતુ સહકારી ક્ષેત્રમાં તે રાજ્ય અને પ્રાથમિક કૃષિ ધીરાણ સહકારી મંડળીઓ વચ્ચે કડી સમાન કાર્ય કરે છે.

૩.૨ સમસ્યા કથન :

આર્થિક અને સામાજિક પરિવર્તનો સતત થતાં જ રહ્યા છે. તેવી પરિસ્થિતિમાં છેલ્લા દશકા દરમ્યાન અર્થતંત્રના અનેક પરિબળો જોવા મળે છે. જેમાં પણ ઉદારીકરણ, ખાનગીકરણ, વૈશ્વિકરણ તરફ અર્થતંત્ર ગતી કરી રહ્યું છે. ત્યારે તેની સામે ત્રિસ્તરીય સહકારી માળખું કેટલી કાર્યક્ષમતાથી કાર્ય કરે છે તે જાણવું રસપ્રદ બનશે. તેમજ તે માળખામાં સંકલનની ભુમિકા ભજવતી મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો કે જે પ્રાથમિક કૃષિ ધીરાણ સહકારી મંડળીઓ સાથે સંકળાયેલી છે તેની કામગીરી મહત્વની બની જાય છે. આવા તબક્કા દરમ્યાન આ દશકામાં આવેલા પરિવર્તનો સાથે કામગીરીમાં પણ ફેરફાર થયેલો હશે જ ત્યારે સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારી વિવિધ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનો અભ્યાસ કરવો અગત્યનો બને છે. ઉપરોક્ત કારણોને લીધે ધીરાણ કે જે કૃષિ ક્ષેત્ર માટે અગત્યનું પરિબળ છે તેમાં ટૂંકી મુદત ધીરાણ, મધ્યમ મુદત ધીરાણ, લાંબી મુદત ધીરાણ, થાપણ, શેરભંડોળ, કરજ, આવક, ખર્ચ, નફો, ફંડ અને તેમની વચ્ચેના આંતર સંબંધો જાણવા રસપ્રદ બનશે કે જેથી અભ્યાસ દરમ્યાન અર્થ સૂચક તેમજ વિવિધ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોને પોતાના વિકાસમાં સહાયરૂપ થઈ શકે તેવી વૈજ્ઞાનિક અને વૈવિધ્યસભર માહિતી પ્રાપ્ત થઈ શકશે.

આ સંશોધન અભ્યાસના શિર્ષક તરીકે “સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ સહકારી બેંકોની ધીરાણ પદ્ધતિના મૂલ્યાંકનનો એક વિશ્લેષણાત્મક અભ્યાસ” An Analytical Study of Advances Performance Evaluation of Co-operative Banks (A Special Research to Saurashtra Region) રાખવામાં આવે છે.

૩.૩ સંશોધનનાં સંદર્ભે થયેલા પુરોગામી અભ્યાસો :

પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસને વધું સુદૃઢ અભ્યાસપ્રદ અને માહિતી સભર બનાવવાં તેમજ આ અભ્યાસમાં જરૂરી માર્ગદર્શન અને માહિતી મેળવવાં સહકારી ક્ષેત્રે થયેલા સંશોધનો, અભ્યાસો અને ખેડાણ વિષયક માહિતી મેળવવાની કોશીશ કરવામાં આવેલ છે.

શ્રી પી. આર દુભાષી દ્વારા સહકારનાં વિવિધ ૬ ક્ષેત્રો ઉપર અભ્યાસ અહેવાલો પ્રકાશિત થયાં છે. “સેન્ટ્રલ કો.ઓપરેટિવ બેંક ઈન ઓરીસ્સા” શિર્ષક શેઠળ શ્રી એસ.સી.પટ્ટારાએ પોતાનો સંશોધન અભ્યાસ હાથ ધરેલ તેઓએ પ્રથમ પાંચ પંચવર્ષીય યોજનાના ગાળાને

અભ્યાસમાં સમાવેલ તેમનાં અભ્યાસનાં મુખ્ય તારણો જોઈએતો તેઓએ દર્શાવ્યું છે કે બેંકિંગ પ્રવૃત્તિનો વિકાસ ખાસ કરીને ધીરાણ ક્ષેત્રે સંતોષકારક સ્થિતિ છે. આ અભ્યાસનાં આધારે ઓરીસ્સાની મધ્યસ્થ સહકારી બેંકિંગ ક્ષેત્રનો વિકાસ જાણવા મળે છે. તેમાં મહિલાઓની ભાગીદારી અને વિકાસ માટે શું કરવું જોઈએ? તે બાબત અભ્યાસમાંથી જાણી શકાતી નથી. પરંતુ ભાવી સપાટીની અસરકારકતા કેટલી છે. તે સ્પષ્ટ થતું નથી. સાથે સાથે તેમનાં અભ્યાસમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનું સંચાલન અને વહીવટી બાબતનો સમાવેશ થતો ન હોય તેવું તેનાં અભ્યાસ પરથી જણાય આવે છે.

ગોરખપુર યુનિવર્સિટીનાં મિશ્રા કૈલાસનાથે ડૉ.યુ.એસ.પાંડેના માર્ગદર્શન નીચે "Study of District Co-Operative Bank-Gorakhpur" પર ૧૯૮૬ થી ૧૯૮૯નાં ચાર વર્ષનો અભ્યાસ હાથ ધરેલ તેઓએ સહકારી પ્રવૃત્તિનાં લગભગ તમામ પાસાઓને સ્પષ્ટ કરવાનો પ્રયત્ન કરેલ છે. અભ્યાસની સમય અવધિ તપાસતાં આ અભ્યાસ બહુ જ ટૂંકા ગાળાનો હોય નીતી વિષયક નિર્ણયકરણમાં મદદરૂપ એટલા પ્રમાણમાં બની શકે નહીં.

આ ઉપરાંત NAFSCOB એ ૧૯૮૭-૮૮ થી ૧૯૯૦-૯૧ સુધીનો "Performance Growth of District Central Co-Operative Bank" ઉપર અભ્યાસ કરેલ છે. જેનું અભ્યાસક્ષેત્ર આંતર રાજ્ય કક્ષાનું હતું. આ અભ્યાસનાં આધારે ગુજરાતની સહકારી પ્રવૃત્તિની માહિતી જાણવા મળે છે. એ પ્રમાણે ૧૯૮૭-૮૮ થી ૧૯૯૦-૯૧નાં સમય દરમિયાન ગુજરાતમાં સભાસદોની સંખ્યા ૧.૩૯% સહકારી મંડળીઓની સંખ્યા ૧.૨૬% કાર્યશીલ મૂડીમાં ૯.૩૭% તેમજ ધીરાણમાં ૧૫.૭૭% થાપણમાં ૧૭.૪૬% જેટલો વધારો ૧૯૮૭-૮૮ કરતા ૧૯૯૦-૯૧માં થયેલા જોવા મળે છે. આ અભ્યાસમાં આંકડાકિય વૃદ્ધિને કેન્દ્રમાં રાખી હોય તેમ લાગે છે. સમગ્ર અભ્યાસમાંથી અભ્યાસનું સ્પષ્ટ તારણ તારવી શકાય તેમ જણાતું નથી.

સ્વામી અને સુબ્રમણ્યમ (૧૯૮૪) તેઓએ ભારતની જાહેરક્ષેત્રની બેંકોની કામગીરીમાં આંતર બેંક વચ્ચેનાં તફાવતનો અભ્યાસ કર્યો હતો. જેમાં બેંકની ધંધાકીય પ્રવૃત્તિઓના કેટલાક વ્યક્તિગત નિર્દેશકોનાં આધારે બેંકોની કામગીરીનું એક માપ કાઢવામાં આવેલ છે. તેઓનું એવું તારણ જણાયું હતું કે ઘણી બેંકો ધંધાકીય પ્રવૃત્તિઓના વ્યક્તિગત નિર્દેશકોના જુદા-જુદા ભારાંકને ધ્યાનમાં લેતાં તેમની કામગીરીમાં વ્યાપક અસમાનતા હતી.

શ્રી ધીરજલાલ પરમારે "ગુજરાતની પીપલ્સ કો.ઓપરેટીવ બેંકોની કામગીરીનો એક તુલનાત્મક અભ્યાસ" એ વિષય પર અભ્યાસ કરેલ છે. તેમાં તેઓએ ગુજરાતની વીસ પીપલ્સ કો.ઓપરેટીવ બેંકોની નફાકારકતાનાં વિવિધ ગુણોત્તરનો અભ્યાસ કરેલ છે. તથા તેનાં વિવિધ પ્રશ્નો અને તે નિવારવાનાં ઉપાયોનો અભ્યાસ અલગ-અલગ પ્રકરણમાં કરેલ છે.

શ્રી નયનાબેન આચાર્યએ ૧૯૮૨માં "Trends in Urban Co-Operative Banking (A case study of R.N.S.B.)" પર અભ્યાસ કરેલ છે. તેમાં તેમણે રાજકોટ નાગરીક સહકારી બેંકને ચોક્કસ બેંક તરીકે લઈને તેનાં વિકાસ, થાપણો તથા ધીરાણનાં વલણો તપાસેલા છે.

પ્રા. એમ.બી.ભાલોડીયાએ ૧૯૮૮માં "સહકારી મંડળીનાં સિદ્ધાંત અને વ્યવહાર જૂનાગઢ શહેરની સહકારી સંસ્થાઓનો એકમ અભ્યાસ" વિષય પર લઘુશોધ નિબંધ તૈયાર કરેલ છે. આ નિબંધમાં તેમણે સહકારી પ્રવૃત્તિનાં ઉદભવની સાથે સાથે તેનાં વિવિધ તબક્કાઓ દરમ્યાન થયેલો વિકાસ, ભારત સરકારે સહકાર અંગે નિમેલ વિવિધ સમિતિઓના સૂચનો સમાવ્યા છે. ભાતરની સહકારી પ્રવૃત્તિની સાથે સાથે ગુજરાત રાજ્યમાં વિવિધ ક્ષેત્રોમાં સહકારી ક્ષેત્રનું પ્રદાન તેમજ જૂનાગઢ શહેરમાં સ્થપાયેલ સહકારી પ્રવૃત્તિનો ટૂંકો પરિચય આપેલ છે. સહકારી સંસ્થાઓમાં સભ્યપદ પ્રાપ્તિની લાયકાતો, મર્યાદાઓ, કાર્યકારી ભંડોળ વિશે છણાવટ કરેલી છે. સહકારનાં સિદ્ધાંતો અને અમલીકરણની મુશ્કેલીઓ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલ છે.

કૈલાશ પી. ડામોરે ૨૦૦૨માં "Comparative Analysis of Profitability Trends in Co-Operative Sugar Ind. of India" માં તેણે ભારતની સહકારી ખાંડ ઉદ્યોગની નફાકારકતા ચકાસેલ છે. તે ઉપરાંત વ્યવહારની પડતરનું વિશ્લેષણ કરેલ છે.

સ્વામી (૨૦૦૧) તેઓએ વર્ષ ૧૯૮૫-૮૬ થી ૧૯૯૯-૨૦૦૦નાં તબક્કા દરમ્યાન વિવિધ બેંક જુથોની તુલનાત્મક કામગીરીનો અભ્યાસ કર્યો હતો. આ સમયગાળા દરમ્યાન ઈન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી સ્પર્ધાત્મકતા અને અંકુશ મુક્તી વધુમાં વધુ જોવા મળેલ. તેમનાં સંશોધન પત્રમાં બેંકિંગ ઉદ્યોગમાં વ્યક્તિગત બેંકો તેમનો દરજ્જો કયાં પરિબળોને આધારે સુધારી શકે છે તે દર્શાવવા પણ પ્રયત્ન કરેલ.

મુખરજી (૨૦૦૨) તેઓએ વર્ષ ૧૯૮૬ થી ૧૯૯૮નાં સમયગાળાની ૬૮ જેટલી વ્યાપારી બેંકોની ટેકનીકલ ક્ષમતા અને તેની કામગીરીનાં માપદંડોને જાણવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. તેઓનાં અભ્યાસમાં એવું જોવા મળેલ કે ખાનગી બેંકો અને વિદેશી બેંકોની સરખામણીમાં જાહેરક્ષેત્રની બેંકો વધુ કાર્યક્ષમ જોવા મળેલી હતી. આ ઉપરાંત અભ્યાસનાં સમયગાળામાં જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોની કામગીરી સતત સુધરતી હોવાનું પણ જણાયું હતું.

આ ઉપરાંત સહકારી ક્ષેત્રે જુદા-જુદા વિષયનાં શિર્ષક નીચે કેટલાક સંશોધનો થયેલા જોવા મળે છે. શ્રી ફારકે એઝુબાબએ "A Comparative Study of Co-Operative Banking and Agricultural Short term Credit of Ujjain and Ratalam District" નાં શીર્ષક પર ૧૯૮૪-૮૫ થી ૧૯૮૮-૮૯ સુધીનાં પાંચ વર્ષનો અભ્યાસ હાથ ધરેલ હતો. જ્યારે શ્રી અજયકુમાર સિંઘે "Development of Arban Co-Operative Bank in Uttar Pradesh" શીર્ષક હેઠળ બનારસ હિન્દુ યુનિવર્સિટીમાં અભ્યાસ કરેલ.

ગુજરાતમાં પણ સહકારી ક્ષેત્રે વિપુલ પ્રમાણમાં સંશોધન થયેલા જોવા મળે છે. અલબત્ત સહકારી ક્ષેત્રે જેનું અનન્ય પ્રદાન રહ્યું છે તેમાં સર્વશ્રી આર.એસ.મહેતા, શ્રી સી.એસ.રાઠોડ, શ્રી શંકરભાઈ ચૌધરી, શ્રી જગદીશભાઈ મુલાણી, વગેરેએ સહકારી ક્ષેત્ર અંગે નિયમિત લેખો અને સંશોધનકાર્ય પ્રગટ કરીને પોતાનું યોગદાન આપેલું જોવા મળે છે. જ્યારે ડૉ.મહેશ જોષી, ડૉ.બી.એમ.જાની, ડૉ.એમ.કે.પટેલ, ડૉ.એસ.કે.ભટ્ટ, ડૉ.દિલીપ મર્થક, ડૉ.દિલીપ જોષી, ડૉ.મનોજ દવે, ડૉ.ધીરજ પરમાર, ડૉ રાજેશ દવે, ડૉ.અભીલાશા અગ્રવાલ વગેરેનું સહકારી ક્ષેત્રે વિવિધ વિષયોમાં જેમકે સહકારી બેંકોનાં હિસાબોનું અન્વેષણ, ગ્રામીણ સહકારી, વિકાસ સહકારી બેંકોમાં માનવ મૂલ્ય, ધીરાણ પદ્ધતિની કામગીરી, નાણાંકીય પત્રકોનું વિશ્લેષણ તેમજ સહકાર દ્વારા નિમાયેલ પંચો અને સમિતિઓનાં અહેવાલનું મૂલ્યાંકન વિગેરે જોઈ શકાય છે.

ઉપરોક્ત સાહિત્ય મીમાંશામાંથી પ્રસ્તુત અભ્યાસને વેગ મળે તેવાં કેટલાક પરિબળો અમોને જાણવા મળ્યા છે. તેમજ અમોએ જે હેતુઓ પસંદ કરેલ છે. તે સંદર્ભે ઉપરોક્ત અભ્યાસમાં ખાસ છણાવટ થયેલી જોવા મળતી ન હોવાથી આ અભ્યાસ વધુ અર્થપૂર્ણ બની રહેશે તેવું અમો માનીએ છીએ.

અમારા અભ્યાસમાં અમોએ જિલ્લા મધ્યસ્થ બેંકોનું કાર્યક્ષેત્ર સ્વીકારી સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ પાંચ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોને નિર્દેશ તરીકે સ્વીકારી વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ માટેનો સભાસદો, ધીરાણ, થાપણ, શેરભંડોળ, કરજ, નફા-ખોટ, આવક-ખર્ચ વગેરે ક્ષેત્રે અભ્યાસ હાથ ધર્યો છે તે વધું સાર્થક રહેશે.

૩.૪ સંશોધન અભ્યાસના હેતુઓ :

પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસ સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રના વિવિધ જિલ્લાઓની સહકારી બેંકો વિશેનો હોવાથી વિવિધ જિલ્લાઓનાં બેંકિંગ ક્ષેત્ર અને આર્થિક વિકાસમાં અભ્યાસમાં લીધેલ સહકારી બેંકોના યોગદાનનો તલસ્પર્શી અભ્યાસ કરવા માટે નીચે મુજબના મુખ્ય હેતુઓ કેન્દ્ર સ્થાને રાખવામાં આવ્યા છે.

૧. સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ આમ કુલ આંઠ વર્ષ દરમ્યાન થયેલા વિકાસનો અભ્યાસ કરવો.
૨. સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની નાંણાકીય પરિસ્થિતિની જાણકારી મેળવવી.
૩. સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ આમ કુલ આંઠ વર્ષ દરમ્યાન થયેલા ધીરાણ પ્રવૃત્તિનો અભ્યાસ કરવો.
૪. અભ્યાસમાં લીધેલ સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રનાં જિલ્લાઓનાં આર્થિક વિકાસમાં સહકારી ધીરાણ પ્રવૃત્તિનો ફાળો જાણવો.
૫. સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની નફાકારકતા જાણવી અને નફાની ઉપયોગીતા તપાસવી.
૬. સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વહિવટ અને સંચાલનનો સહકારનાં સિદ્ધાંતનાં સંદર્ભે અભ્યાસ કરવો.

ઉપરોક્ત હેતુઓ નીચેનાં પરિકલ્પનાઓને આધારે નક્કી કર્યા છે. જેથી અભ્યાસ વધુ સઘન, શૈક્ષણિક અને સંશોધનકેન્દ્રી બની રહે.

૩.૫ અભ્યાસની ઉત્કલ્પનાઓ :

સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જિલ્લા સહકારી બેંકોનો પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસ માટે અનુભવજન્ય નીચે મુજબની ઉત્કલ્પનાઓ યોજવામાં આવી છે.

૧. અભ્યાસમાં લીધેલ સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા સહકારી બેંકોની ધીરાણ પ્રવૃત્તિમાં વૃદ્ધિ થઈ રહી છે.
૨. આ ધીરાણનો લાભ ફક્ત સભાસદોને જ થાય છે.
૩. અભ્યાસમાં લીધેલ સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા સહકારી બેંકોમાં નફાની ફાળવણી સહકારી નિયમોને આધિન કરવામાં આવે છે.
૪. અભ્યાસમાં લીધેલ સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા સહકારી બેંકોના વહિવટ અને સંચાલનમાં સહકારી સિદ્ધાંતોનું અંશતઃ પાલન થતું હોય તેવું જણાય છે.

૩.૬ નમુના પસંદગી અને અભ્યાસનો સમયગાળો :

નમુના પસંદગી :

પ્રસ્તુત સંશોધન કાર્ય માટે સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જિલ્લા સહકારી બેંકોનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

- (૧) અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક-અમરેલી (AMDCB)
- (૨) ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક-ભાવનગર (BHDCB)
- (૩) જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક -જામનગર (JMDCB)
- (૪) જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક-જૂનાગઢ (JUDCB)
- (૫) રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક-રાજકોટ (RJDCB)

અભ્યાસનો સમયગાળો :

પ્રસ્તુત સંશોધન કાર્ય માટે સંશોધકે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ ના કુલ આંઠ વર્ષના સમયગાળાને પસંદ કરેલ છે. અને સંશોધન કાર્ય હાથ ધરેલ છે.

૩.૭ માહિતીનું એકત્રીકરણ :

પ્રસ્તુત અભ્યાસ અર્થપૂર્ણ અને માહિતીસભર બની રહે તે માટે પ્રકાશિત તેમજ બિનપ્રકાશિત પ્રકારની માહિતી એકઠી કરી અભ્યાસને અનુરૂપ પ્રયોજવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. જેમાં નીચે પ્રમાણેનાં સ્ત્રોત દ્વારા માહિતી એકત્રીત કરવામાં આવી છે.

(અ) ગૌણ માહિતી :

સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રના જીલ્લાઓની વિવિધ સહકારી બેંકો નાં વાર્ષિક અહેવાલો વર્ષ (૨૦૦૨-૨૦૦૩ થી ૨૦૦૮-૨૦૧૦) પરથી

(બ) પ્રાથમિક માહિતી :

પ્રાથમિક માહિતી સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જીલ્લા સહકારી બેંકોના દફતરેથી મેળવવામાં આવી છે. આ પ્રાથમિક માહિતીનાં ચલોમાં ધીરાણ, થાપણ, વસુલાત, નફા-ખોટ, આવક-ખર્ચ વગેરે પરિબલોનાં ચલોનો અભ્યાસ ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

આ ઉપરાંત બેંકોના ડાયરેક્ટરો, મેનેજરો, કર્મચારીઓ, બેંકિંગના નિષ્ણાંતો વગેરે સાથેની ચર્ચા અને વાર્તાલાપનાં નિષ્કર્ષ વગેરેનો પણ આ અભ્યાસમાં જરૂરિયાત પ્રમાણે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

૩.૮ પારિભાષિક શબ્દો :

(Terminology)

(૧) સભાસદ અથવા સભ્ય :

સભ્ય એટલેકે સહકારી એકમમાં વ્યક્તિગત રીતે એકમની કામગીરીમાં કાર્ય કરતી અને એકમનાં નિયમોને, પેટાનિયમોને આધીન એકમમાં નોંધાયેલ છે. અને એકમનો ઓછામાં ઓછો એક શેર ધારણ કરતી વ્યક્તિ.

(૨) પ્રમુખ :

પ્રમુખ એટલે સહકારી એકમમાં કામ કરતા સભ્યોની આગેવાની ધરાવતી વ્યક્તિ કે જે એકમની સમગ્ર કામગીરી (નાંણાકીય, વહીવટ તથા અન્ય બાબતો) ની જવાબદારી અથવા બાંહેધરી આપે છે.

(૩) થાપણ :

કોઈપણ સભ્ય કે વ્યક્તિ પોતાની સગવડ ખાતર નાંણાનું રોકાણ કરતી હોય અને તેનાં પર, એટલેકે જ્યાં નાંણા મુકવામાં આવેલ હોય તેનાં પર, તેના નિયમ મુજબ વ્યાજ આપતી હોય તેવી રકમને થાપણ કહેવામાં આવે છે.

(૪) ધીરાણ :

કોઈપણ વ્યક્તિ, ખેડૂત કે સહકારી મંડળીને પોતાની જરૂરીયાત પ્રમાણે બેંકે નાંણા આપ્યા હોય અને આવા નાંણા ઉપરનું વ્યાજ ધીરનારના નિયમ મુજબ જ આપવાનું થતું હોય તો આ રીતે પ્રાપ્ત કરેલ રકમને લોન અથવા ધીરાણ કહેવામાં આવે છે. આવા ધીરાણ અથવા લોનનાં નાંણા ભવિષ્યમાં ધીરાણ લેનારે પરત કરવાનાં હોય છે.

(૫) વસુલાત :

નક્કી કરેલ સમય માટે કરેલા ધીરાણની રકમ પરત મેળવવાની કામગીરી અથવા ધીરાણ લેનાર પાસેથી કેટલી રકમ પરત મેળવી શક્યાની કામગીરીને વસુલાત કહેવામાં આવે છે.

(૬) અનામત અને બીજા ફંડો :

અનામતો કે બીજા અન્ય ફંડોમાં સભાસદો, બેંકના વિકાસ માટે જે વિવિધ ફંડો ઉભા કરવામાં આવે છે તેને અનામત કે બીજા અન્ય ફંડો કહેવામાં આવે છે. સામાન્ય રીતે આ ફંડોમાં ઘસારા ફંડ, રિઝર્વ ફંડ, કેડીટ સ્ટેબીલાઈઝેશન ફંડ, રિઝર્વ યુટીલાઈઝડ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

૩.૯ અભ્યાસ માટે ઉપયોગમાં લીધેલ માપો અને પદ્ધતિઓ :

પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસના હેતુઓને અનુરૂપ એકત્રિત કરવામાં આવેલ વિવિધ ચલો રૂપી આંકડાકિય માહિતીને ત્રિવર્ષિય(સરકતી) ચલિત સરેરાશ પદ્ધતિ, સૂચકઆંકની રીત, સામાન્ય વૃદ્ધિ દર પ્રતિવર્ષ (ટકા)માં અને ન્યૂનતમ વર્ગ જેવી આંકડાશાસ્ત્રીય પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ છે. જેમાં વલણ આલેખનો જરૂરિયાત પ્રમાણે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. આ પદ્ધતિમાં પણ જુદી-જુદી રીતો દ્વારા પરિણામો મેળવવામાં આવેલ છે.

(અ) ચલિત કે સરકતી સરેરાશ પદ્ધતિ (Method of moving Everage)

જ્યારે સામાન્ય સરેરાશમાં ચલનાં પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સરેરાશ અને અન્ય પ્રાપ્તાંકોમાં વિશેષ અંતર રહેતું હોય તેમાં ચલ લાંબા સમયગાળાનો હોય ત્યારે ચલમાં સ્થિરતા જાણવા માટે ચલિત સરેરાશનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. સામાન્ય અને ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશ/ પંચવર્ષિય ચલિત સરેરાશ અને જો ચલનાં પ્રાપ્તાંકોની સંખ્યા ઘણી વિશેષ હોય ત્યારે સપ્ત વર્ષિય ચલિત સરેરાશનો પણ ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. જો કે સામાન્યતઃ ત્રિવર્ષિય અને પંચવર્ષિય ચલિત સરેરાશ અભ્યાસમાં વધુ લેવામાં આવે છે. ચલિત સરેરાશનો ઉપયોગ કરવાથી ચલનાં પ્રાપ્તાંકો વધુ ને વધુ નજીક લાવી સમગ્ર પ્રાપ્તાંકોનાં ક્ષેત્રમાં મધ્યમવર્તિ મૂલ્યાંકન મેળવવાનાં પ્રયાસ થયા છે.

જુદી-જુદી સરેરાશનાં વ્યવહારી સૂત્રો નીચે પ્રમાણે જોવા મળે છે.

૧. ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશ

$$\frac{M1+M2+M3}{3} \quad \frac{M2+M3+M4}{3} \quad \frac{M2+M3+M4}{3}$$

(જ્યાં M= પ્રાપ્તાંકો, N= વર્ષની સંખ્યા)

૨. પંચવર્ષિય ચલિત સરેરાશ

$$\frac{M1+M2+M3+M4}{5} \quad \frac{M2+M3+M4+M5+M6}{5} \quad \frac{MN2+MN3+MN4}{5}$$

(જ્યાં M= પ્રાપ્તાંકો, N= વર્ષની સંખ્યા)

૩. સપ્તવર્ષિય ચલિત સરેરાશ

$$\frac{M1+M2+M3+M4+M5+M6+M7}{7} \quad \frac{MN2+MN3+MN4}{7}$$

(જ્યાં M= પ્રાપ્તાંકો, N= વર્ષની સંખ્યા)

(પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસ માટે ક્રમ નં.૧ની પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ છે.)

(બ) ન્યૂનતમ વર્ગની રીત :

આ પદ્ધતિમાં આંકડાકિય માહિતીને (પ્રાપ્તાંકો) આલેખપત્રમાં મૂલ્ય પ્રમાણે બિંદુ સ્વરૂપે દર્શાવવામાં આવે છે. સામાન્ય રીતે આ પદ્ધતિનો ત્યારેજ ઉપોય થાય છે. જ્યારે આલેખ પરનાં બિંદુઓ વચ્ચે સમતા જણાતી નહોય એટલેકે એક બીજા બિંદુઓ વચ્ચે સુરેખીય સંબંધ સ્પષ્ટ થતો નહોય ત્યારે ન્યૂનતમ વર્ગની પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. આ પદ્ધતિ પ્રમાણે આલેખ પરના બધાજ બિંદુઓને સાંકળવા વિવિધ રેખાઓ અંકિત કરવામાં આવે છે. જે રેખાઓ મહત્તમ બિંદુઓમાંથી પસાર થતી હોય છે. અને રેખાની આસપાસ બિંદુઓ વધુ નજીક જણાતા હોય એ રેખાને આદર્શ રેખા તરીકે સ્વીકારી તે રેખાની આસપાસ રહેલા બિંદુઓનું આંતર માપવાની પદ્ધતિને ન્યૂનતમ વર્ગની પદ્ધતિ કહેવાય છે. આ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરી રૈખીક ચલણ $y=a+bx$ નું અન્યાયોજન કરવા માટે સમીકરણ મળે છે. સુરેખ વલણ મેળવવા માટે a અને b ની કિમત શોધવા માટેનાં પ્રમાણ્ય સમીકરણો

$$\Sigma y = na + b \Sigma x \dots\dots\dots(1)$$

$$\Sigma xy = a \Sigma x + b \Sigma x^2 \dots\dots\dots(2)$$

ન્યૂનતમ વર્ગની રીત મેળવી શકાય છે.

આ સમીકરણો ઉકેલતા a અને b ની કિમત મળે છે. અને ત્યારબાદ જે તે વર્ષો માટે વલણ મેળવી શકાય છે.

(ક) સૂચક આંકની પદ્ધતિ :

સમયના ફેરફારની સાથે વસ્તુના ભાવ, આયાત નિકાસ ખર્ચ, બેકારી વગેરેમાં ફેરફાર થતો હોય છે. આ ફેરફારનું પ્રમાણ એકસરખું હોતું નથી. તેમજ કેટલાક ફેરફાર એક જ દિશામાં થતા હોય છે. જ્યારે બીજા ફેરફારો વિરુદ્ધ દિશામાં થતા હોય છે. દા.ત. વસ્તુઓનાં ભાવ તેમનું ઉત્પાદન વગેરેમાં વધારો થતો જોવા મળે છે. જ્યારે રૂપિયાનું મૂલ્ય, મૃત્યું પ્રમાણ વગેરેમાં ઘટાડો થતો જોવા મળે છે. ભવિષ્યનું આયોજન યોગ્ય રીતે કરી શકાય તેટલા માટે સૂચકઆંકનો અભ્યાસ જરૂરી બને છે. તેમાં મુખ્યત્વે નીચેની રીતો જોવા મળે છે.

(૧) સ્થિર આધારીત રીત :

આ રીતમાં કોઈ એક વર્ષને સ્થિર ગણી તેને આધાર વર્ષ તરીકે લેવામાં આવે છે. અને આ વર્ષની સાપેક્ષમાં દરેક વર્ષના ફેરફાર શોધવામાં આવે છે. તેને સ્થિર આધારીત સૂચક આંક કહેવામાં આવે છે.

$$\frac{P1}{P0} \times 100$$

જ્યાં P1= ચાલુ વર્ષની કિંમત P0= આધાર વર્ષ

(૨) પરંપરીત આધારીત રીત :

આ રીત માં કોઈ એક વર્ષને આધાર વર્ષ તરીકે લેવામાં આવતું નથી. પરંતુ દર વર્ષે આધાર વર્ષ બદલાય છે. કોઈપણ વર્ષ માટે તેના આગળના વર્ષને આધાર વર્ષ તરીકે લેવામાં આવે છે. તે રીતે દર વર્ષ માટે સૂચકઆંક શોધવામાં આવે છે.

$$\frac{P1}{P0} \times 100$$

જ્યાં P1= ચાલુ વર્ષની કિંમત P0= આગળના વર્ષ ની કિંમત

(૩) કુલ ખર્ચ પદ્ધતિ :

આ પદ્ધતિમાં ચાલુ વર્ષની કિંમત અને આધાર વર્ષના જથ્થાનાં ગુણાકારનાં સરવાળા ($\Sigma P1q0$)ને આધાર વર્ષ કિંમત અને જથ્થાનાં ગુણાકારના સરવાળા ($\Sigma Poq0$) વડે ભાંગી સાપેક્ષ ટકાવારીમાં દર્શાવવામાં આવે છે. અંહી ચાલુ વર્ષમાં કરેલું ખર્ચ ($\Sigma P1q0$) દર્શાવે છે. અને ($\Sigma Poq0$) નાં આધાર વર્ષમાં કરેલું ખર્ચ દર્શાવે છે. આ પદ્ધતિમાં સૂચકઆંક શોધવા માટે નીચેનું સૂત્ર વપરાય છે.

$$\frac{(\Sigma P1q0) \times 100}{(\Sigma Poq0)}$$

જ્યાં P1= ચાલુ વર્ષનો ભાવ

Po= આધાર વર્ષનો ભાવ

q0= આધાર વર્ષનો જથ્થો દર્શાવે છે

(૪) કેન્દ્રિયિત બજેટ પદ્ધતિ :

આ પદ્ધતિ પ્રમાણે સૌથી પહેલા આધાર વર્ષની સરખામણીમાં ચાલુ વર્ષના ભાવ સાપેક્ષ સોધવામાં આવે છે. ભાવ સાપેક્ષને I વડે દર્શાવવામાં આવે છે.

$$I = \frac{P1}{P0} \times 100$$

જ્યાં P1= ચાલુ વર્ષનો ભાવ

વસ્તુના ભાવ સાપેક્ષ (I) અને તેના ભાર (W) નાં ગુણાકારના સરવાળાને કુલ ભાર વડે ભાંગતા સૂચકાંક મળે છે.

$$\text{સૂચકાંક} = \frac{\sum IW}{\sum W} \quad \begin{array}{l} \text{જ્યાં I= ભાવ સાપેક્ષ} \\ W= ભાર \end{array}$$

જો ભાર (W) આપેલ ન હોયતો આધાર વર્ષનો ભાવ (Po) અને આધાર વર્ષના જથ્થા (qo)નાં ગુણાકારથી મેળવી શકાય છે. એટલેકે $W=Poqo$

(૫) ઔદ્યોગિક ઉત્પાદકતાનો સૂચકાંક :

ઔદ્યોગિક ઉત્પાદકતાનો સૂચકાંક કોઈ ચોક્કસ સમયની સરખામણીમાં ઔદ્યોગિક ઉત્પાદનનાં થયેલા ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવે છે. ઔદ્યોગિક ઉત્પાદનનાં સૂચકાંક દ્વારા ઉત્પાદનના જથ્થામાં તેમજ કિંમતમાં થતાં ફેરફારો માપી શકાય છે. મહદઅંશે ઉત્પાદનનાં જથ્થામાં ફેરફારો માપવા માટે આ સૂચકાંક વપરાય છે. ઔદ્યોગિક ઉત્પાદનનો સૂચકાંક ભારતમાં સૌ પ્રથમ વાણિજ્ય ઉદ્યોગ મંત્રાલયનાં આર્થિક સલાહકારે ૧૯૩૭નાં વર્ષને આધાર વર્ષ તરીકે લઈ શોધેલો.

$$\text{ઔદ્યોગિક સૂચકાંક} = \frac{\sum W}{\sum W}$$

$$\text{અથવા } \frac{\sum \{ Q1 \times 100 \}}{Q2} W$$

$$\text{જ્યાં } 1 = \text{સાપેક્ષ ઉત્પાદન} \quad \frac{Q1 \times 100}{Q2}$$

જ્યાં Q1= ચાલુ વર્ષનું ઉત્પાદન

Q0= આધાર વર્ષનું ઉત્પાદન

W= ભાર

(૬) સમય વિપર્યાસ પરિક્ષણ :

આ પરિક્ષણનાં આધાર વર્ષ અને ચાલુ વર્ષની અદલા-બદલી કરવામાં આવે છે. આ પરિક્ષણ અનુસાર આધાર વર્ષ ની અને ચાલુ વર્ષની અદલા-બદલી કર્યા પહેલાનો સૂચકાંક અને તે કર્યા પછીનો સૂચકાંક એક બીજાના વ્યસ્ત થવા જોઈએ. જો Po1 અને જ્યાં P1o અનુક્રમે સમય પરિવર્તન કર્યા પહેલાનાં અને પછીનાં સૂચકાંકો હોય તો આ પરિક્ષણ અનુસાર

$$Po1 = \frac{1}{P1o}$$

એટલેકે $Po1 \times P1o = 1$ થવું જોઈએ.

(૭) પદ વિપર્યાસ પરિક્ષણ :

આ પરિક્ષણમાં કિંમત અને જથ્થાની અદલા-બદલી કરવામાં આવે છે. આ પરિક્ષણ અનુસાર કિંમત અને જથ્થાની અદલા-બદલી કર્યા પછીઓ સૂચકાંક Po1 અને અદલા-બદલી કર્યા પછીનો સૂચકાંક Qo1 બન્નેનો ગુણાકાર ચાલુ વર્ષનું કુલ ખર્ચ અને આધાર વર્ષનાં કુલ ખર્ચનાં ગુણોત્તર જેટલો થવો જોઈએ.

$$\text{એટલેકે } Po-1 \times Qo-1 = \frac{\sum P1 q1}{\sum Po q1}$$

(૮) જીવન નિર્વાહનો સૂચકાંક :

જુદી-જુદી વસ્તુઓનાં ભાવમાં થતા ફેરફારોનાં કારણે ઉપભોક્તા તરીકે લોકો ઉપર થતી અસરોનો અભ્યાસ કરવા માટે શોધવામાં આવતા આંકને જીવન નિર્વાહનો સૂચકાંક કહેવામાં આવે છે. કોઈ એક સમયે કોઈ એક વર્ગનાં જીવન નિર્વાહ ખર્ચના આધાર વર્ષની સરખામણીમાં થતો ફેરફાર દર્શાવતો આંક એટલે જીવન નિર્વાહ સૂચકાંક.

$$\text{જીવન નિર્વાહનો સૂચકાંક} = \frac{\sum IW}{\sum W}$$

જ્યાં I= જુદા-જુદા સમુહનો સૂચકાંક Σ = સંબંધીત ભાર.

ઉપરોક્ત સૂચકાંક પદ્ધતિ માંથી પ્રસ્તુત અભ્યાસને ખ્યાલમાં રાખીને સ્થિર આધારીત સૂચકાંકની રીતનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ છે.

(૯) પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર :

આગળના વર્ષ કરતા ચાલુ વર્ષમાં કેટલો ફેરફાર થયો છે તે જાણવા માટે પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફારની રીતનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં આ રીતનો ઉપયોગ નીચેના સૂત્ર દ્વારા કરવામાં આવેલ છે.

$$\text{પ્રતિ વર્ષ ફેરફાર ટકામાં} = \frac{P1-P0}{P0} \times 100$$

જ્યાં P1= ચાલુ વર્ષની કિંમત

P0 = આગળના વર્ષની કિંમત

આ સૂત્રને પણ પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

૩.૧૦ સંશોધન અભ્યાસનું મહત્વ :

સહકારી ક્ષેત્ર ખુબજ વ્યાપક છે. તેનાં દરેક પાસા ઉપર અસંખ્ય સંશોધનો થયા છે. અર્બન બેંકો, રાજ્ય સહકારી બેંકો, પ્રાથમિક કૃષિ સહકારી ધીરાણ મંડળીઓ પર પણ સંશોધનો થયેલા જોવા મળે છે. પરંતુ સમય, સંજોગો અને પરિસ્થિતિ પ્રમાણે ધીરાણ અને તેની જરૂરિયાત તથા આર્થિક પરિવર્તનો આવતાં બેંકોની ધીરાણ પ્રવૃત્તિ અને તેમાં આવેલ પરિવર્તન તથા છેલ્લા દશકામાં અર્થતંત્રમાં વૈશ્વિકતા સરલીકરણ અને ઉદારીકરણની નીતિનો અમલ થતાં આર્થિક પરિવર્તન શીલતાનાં આ પ્રકારના પર્યાવરણમાં સહકારી ક્ષેત્રનો અભ્યાસ મહત્વનો બની રહેશે. અલબત્ત વૈશ્વિક અને ઉદાર નીતિનો અમલ સહકારી ક્ષેત્રે અભ્યાસમાં લીધેલ સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોના ધીરાણ, થાપણ, વસૂલાત, નફો, નફાની વહેંચણી અને વહિવટ સંચાલન વગેરે પરિબળોમાં આવેલ પરિવર્તનો નો પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસ ખુબજ મહત્વ ધરાવે છે. સાથે જ સહકારી ક્ષેત્ર માટે ભાવિ આયોજન નીતિ ઘડવામાં પ્રસ્તુત અભ્યાસનું મહત્વ ઘણું વધી રહેશે.

પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસ દ્વારા બેંકોની ધીરાણ પ્રવૃત્તિમાં પરિવર્તન ફેરફારો, વૃદ્ધિ અને સાથે અસરકર્તા પરિબલો જેવા કે, ટૂંકી મુદતનાં ધીરાણ, મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ, બાકી લેણાં તેમજ મુદતવિત્તીબાકી વગેરે જાણી શકાશે જેનાં કારણે સહકારી ધીરાણ પ્રવૃત્તિનો મુખ્ય પ્રશ્ન વસુલાતનો છે તે અંગેના નિષ્કર્ષ અને તારણો જે જીલ્લા કક્ષાએ મહત્વનાં બની રહેશે.

૩.૧૧ પ્રકરણ આયોજન :

પ્રસ્તુત સંશોધન કાર્ય ને નીચેના પ્રકરણોમાં વહેંચવામાં આવશે.

પ્રકરણ-૧ સહકાર અને સહકારી પ્રવૃત્તિ :

પ્રસ્તાવના, સહકારી વ્યવસ્થાનું અગત્યનું સ્વરૂપ, સહકારનો અર્થ, સહકારની વ્યાખ્યા, સહકારની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ અને તેના પર આધારીત સિદ્ધાંતો, વિશ્વમાં સહકારનો ઉદભવ, વિશ્વની સહકારી પ્રવૃત્તિ, ભારતમાં આધુનિક સ્વરૂપની સહકારી પ્રવૃત્તિનો પ્રારંભ, ભારતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનાં મુખ્ય લક્ષણો, ગુજરાતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિનો ઉદભવ અને વિકાસ વગેરે બાબતોનો આ પ્રકરણમાં સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

પ્રકરણ-૨ સહકારી બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ :

રાષ્ટ્રીય સ્તરે બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ, સહકારી બેંકિંગ માળખું, સહકારી બેંકના હેતુઓ, ભારતમાં સહકારી બેંકોનો ઉદભવ અને વિકાસ, ભારતમાં જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનો ઉદભવ અને વિકાસ, ગુજરાત રાજ્યની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો, સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની સમસ્યા, સમાપન,

પ્રકરણ-૩ સંશોધનની પદ્ધતિઓ :

પ્રસ્તાવના, સમસ્યાકથન, સંશોધન અભ્યાસના હેતુઓ, નમુના પસંદગી અને અભ્યાસનો સમયગાળો, માહિતીનું એકત્રીકરણ, અભ્યાસ માટે ઉપયોગમાં લીધેલ માપો અને પદ્ધતિઓ, સંશોધન અભ્યાસનું મહત્વ, સંશોધનની મર્યાદાઓ, સંશોધનના સંદર્ભ થયેલા પુરોગામી અભ્યાસો, ભાવી અભ્યાસ વિસ્તાર, પારિભાષિક શબ્દો, અભ્યાસ માટે ઉપયોગમાં લીધેલ માપો અને પદ્ધતિઓ,

પ્રકરણ-૪ સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનો ઇતિહાસ :

અભ્યાસમાં લીધેલ સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જીલ્લા સહકારી બેંકો જેમ કે, અમરેલી જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક અમરેલી, ભાવનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક ભાવનગર, જામનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક જામનગર, જૂનાગઢ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક જૂનાગઢ, રાજકોટ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક રાજકોટ, વિવિધ બેંકોનો પરિચય, બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ વગેરે.

પ્રકરણ-૫ સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનો અભ્યાસ :

માહિતીનું પૃથ્થકરણ અને અર્થઘટન, ગૌણ માહિતી અને પ્રાથમિક માહિતી દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલ માહિતીઓનાં વિભિન્ન ચલોનું પૃથ્થકરણ કરીને નીચે પ્રમાણે આંકડાશાસ્ત્રીય પદ્ધતિઓ દ્વારા તેનું અર્થઘટન કરીને પરિણામો તેમજ તારણો મેળવવામાં આવેલ છે. આ માટે સૂચકઆંક, ચલિત સરેરાશ, ન્યૂનતમવર્ગની રીતે વલણ શોધવાનો અને આલેખ તેમજ પ્રતિવર્ષ ફેરફાર (ટકામાં) શોધવા આ રીતનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. જેમાં પ્રસ્તાવના, સભાસદ, શેરભંડોળ, થાપણો, ધીરાણ, કરજ, નફા-ખોટ, ભંડોળ, આવક-ખર્ચ, આંતરસંબંધ.

પ્રકરણ-૬ સંશોધન, તારણો, અને સૂચનો :

આ પ્રકરણમાં પ્રસ્તુત અભ્યાસનાં અહેવાલ લેખનનાં સારરૂપે સારાંશ રજૂ કરવામાં આવેલ છે. માહિતીના પૃથ્થકરણનાં આધારે મળેલા પરિણામો પરથી તારણો તારવવામાં આવેલ છે. જાણવા મળેલ તારણોને આધારે જરૂરી સૂચનો પણ કરવામાં આવેલ છે.

૩.૧૨ ભાવિ અભ્યાસ વિસ્તાર :

ગુજરાત રાજ્યની અન્ય સહકારી બેંકોમાં પણ ધીરાણની પદ્ધતિઓનાં વિશ્લેષણાત્મક અભ્યાસ સંદર્ભ વિકાસની તકો છે. કોઈ સંશોધક જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો સાથે અન્ય અર્બન સહકારી બેંકોનાં આ વિષય પર અભ્યાસ કરી શકે તેમ છે. રાજ્ય રાજ્ય વચ્ચેની સહકારી બેંકોની ધીરાણની કામગીરીનો વિશ્લેષણાત્મક અભ્યાસ કરી શકાય તેમ છે.

જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં નાણાંકીય પત્રકોનું વિશ્લેષણ એ વિષય પર પણ અભ્યાસની તકો છે. અને વેપાર વાણિજ્ય પ્રવૃત્તિનાં વિકાસમાં સહકારી બેંકોનો હિસ્સો વિગેરે વિષયો પર પણ અભ્યાસની બહોળી તકો રહેલી છે.

૩.૧૩ સંશોધન અભ્યાસની મર્યાદાઓ :

પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસને પૂર્ણ સફળ કક્ષાએ લઈ જવાનો સંશોધકનો પ્રયાસ રહ્યો છે. પરંતુ કેટલીક વિષય વિસ્તાર કે પારિભાષિક સમસ્યાઓ આ અભ્યાસની મર્યાદા બની શકે છે. જે નીચે મુજબ છે.

- (૧) પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસ માટે જરૂરી એવી માહિતી મહદઅંશે ગૌણ માહિતી પર આધારિત છે. જે અભ્યાસ હેઠળની બેંકોનાં રજૂ થયેલા વાર્ષિક અહેવાલો, પ્રકાશનો, જર્નલો, સામયિકો દ્વારા મેળવવામાં આવે છે. તેમાં રહેલી ત્રુટીઓ, વિસંગતતાઓ વગેરે આ અભ્યાસને લાગુ પડે છે.
- (૨) પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસ માત્ર સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારનાં પસંદ કરેલ પાંચ જીલ્લાઓની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો પુરતી સિમિત છે. તેનાં તારણો સમગ્ર સહકારી બેંકિંગ ક્ષેત્રને લાગુ પાડી શકાય નહીં.
- (૩) અમુક માહિતી પસંદ કરેલ વિવિધ બેંકોનાં અધિકારીઓની રૂબરૂ મુલાકાત લઈ એકત્રીત કરેલ છે. તેથી તેમનાં વ્યક્તિગત અભિપ્રાયોમાં ક્ષતિઓ રહેવાનો સંભવ છે. જે આ અભ્યાસને પણ લાગુ પડે છે.
- (૪) અભ્યાસમાં લીધેલ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની શાખાઓનું નાણાકીય વિશ્લેષણ કરવામાં આવેલ નથી.
- (૫) અભ્યાસ માટે ઉપયોગમાં લેવાયેલ આંકડાકીય ગણતરીની પદ્ધતિઓની મર્યાદાઓ આ અભ્યાસને લાગુ પડે છે.

પ્રકરણ : ૪
સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનો
ઈતિહાસ અને વિકાસ

- ૪.૧ અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક-અમરેલી
- ૪.૨ ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક-ભાવનગર
- ૪.૩ જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક-જામનગર
- ૪.૪ જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક-જૂનાગઢ
- ૪.૫ રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક-રાજકોટ

પ્રકરણ : ૪

સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનો ઈતિહાસ અને વિકાસ

૪.૧. અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક :

અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક ઈ.સ.૧૯૦૮માં જુના વડોદરા રાજ્યની સહકારી કાયદાતજો ખેતીવાડી પેઢીના નામથી નોંધાયેલી હતી. શરૂઆતના સમયે ખેડૂતોને ખેતી વિષયક ધીરાણ ખેતીને લગતા ઓઝારો, બીયારણ તથા જીવન જરૂરી ચીજવસ્તુનું વિસ્તરણ કાર્ય કરતી હતી. વડોદરા રાજ્યના અમરેલી પ્રાંતના સૂબા કે જે આ પ્રાંતના રાજ્ય તરફથી વડા તરીકે નિમણૂક થઈ હતી તેવા સુબારાવ સાહેબે આ ખેતીવાડી પેઢીની સ્થાપના સમયે રૂ.૫૦૦૧/- દાન તરીકે આપી પેઢીનું મકાન બનાવી આપેલું હતું. અને ઈ.સ.૧૯૪૭માં આઝાદી મળ્યા સુધી એટલેકે રાજાશાહીમાં પણ અમરેલી પ્રાંતના ખેડૂતોને મંડળીઓની સ્થાપના કરાવી ખેતી વિષયક ધીરાણોનું કામકાજ કરાવ્યું હતું. ત્યારબાદ બેંકે સહકારી વિતરણ નિયંત્રણ નીતીને આધારે લોન ધીરાણ આપવાનું શરૂ કરેલ તારીખ ૨૩/૮/૧૯૫૦માં રજીસ્ટ્રેશન નંબર ૧૯૧૭૦/૧૭ મુજબ સેન્ટ્રલ ફાઈનાન્સીંગ એજન્સી તરીકે બોમ્બે પ્રોવિન્સીયલ કો.ઓપ. સોસાયટી એક્ટ નીચે તેની નોંધણી કરવામાં આવી હતી. ગુજરાત રાજ્યની સ્થાપના બાદ સૌરાષ્ટ્ર રાજ્ય સહકારી બેંકની નીચે તેની કામગીરી થતી હતી. હાલમાં ગુજરાત રાજ્ય સહકારી બેંક નીચે આ બેંક કામગીરી કરી રહી છે.

આ બેંકની મુળભૂત પ્રવૃત્તિઓ ખેડૂતોને ખેતી વિષયક ધીરાણ પુરુ પાડવાનો છે. બેંકના વિવિધ પ્રકારના ધીરાણો નીચે મુજબ છે.

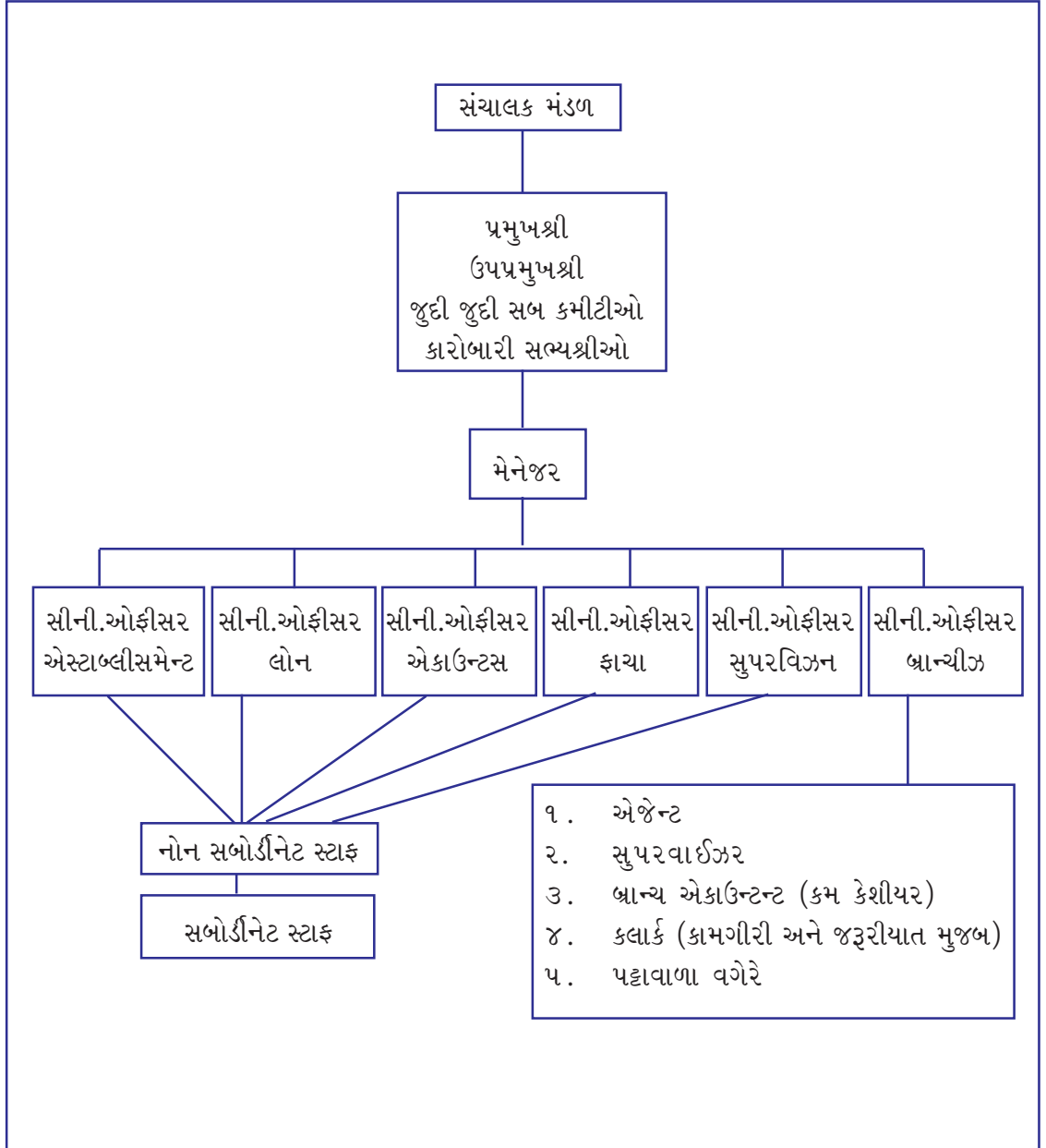
૧. ખેતી વિષયક ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ અને વ્યક્તિગત આકસ્મિક વિમા યોજના.
૨. વિવિધ પ્રકારની રોકડશાખ
૩. સોના, ચાંદી ના ઘરેણા સામે ધીરાણ
૪. નાબાર્ડ ની યોજના અન્વયે નોન ફાર્મ સેક્ટર હેઠળની નાના ઉધોગો તથા બેંકેબલ યોજના ધીરાણો.

૫. સહકારી સંસ્થાઓને ઓફીસ બાંધકામ તથા ગોડાઉન બાંધકામ માટેના ધીરાણ
૬. નેશનલ સેવીંગ્સ તથા કિસાન વિકાસ પત્ર સામે ધીરાણ
૭. ફળ ઝાડ ઉછેર માટે લાંબા ગાળાનું ધીરાણ
૮. ટ્રેક્ટર, ટ્રેઈલર તથા બુલડોઝર માટે લાંબી મુદતનું ધીરાણ
૯. હાઉસીંગ લોન યોજના
૧૦. સ્વસહાય બચત મંડળ
૧૧. ગ્રામ કક્ષાના ઘરની યોજના.

ભારત ભરની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોમાં અમરેલી મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનું પ્રથમ મોખરાનું સ્થાન પ્રાપ્ત થતા નાબાર્ડ તરફથી કેન્દ્રના નાણા મંત્રી મા.શ્રી યશવંતસિંહાના વરદહસ્તે આ બેંકને બેસ્ટ પરફોમન્સ એવોર્ડ તથા પ્રથમ ઈનામ રૂા. પાંચ લાખનું તા.૧૨/૦૭/૨૦૦૧ ના રોજ એનાયત થયેલ તથા સને ૨૦૦૧-૨૦૦૨ના વર્ષ દરમ્યાન બેંકને વસુલાતની કામગીરી અંગે ગુજરાત સ્ટેટ કો.ઓપ.બેંક લી. તરફથી રૂા. એક લાખ પાંચ હજારનું રોકડ પુરસ્કાર મળેલ છે. તે ઉપરાંત નાબાર્ડ તરફથી વર્ષ દરમ્યાન થાપણ વૃદ્ધિના કાર્યક્રમમાં બેંકે મોખરાનું સ્થાન જાળવી રાખેલ હોય રૂા. એક લાખ નેવું હજાર ચારસો ચોસઠ નું ઈનામ પણ મેળવેલ હતુ. જે બેંકની ઉત્તમ કામગીરીનું પ્રતિબિંબ પાડે છે.

ચાર્ટ -૪.૧

અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક (AMDCB) નું વ્યવસ્થાતંત્ર

કોષ્ટક-૪.૧
અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. ના અગત્યના નિર્દેશકો

રકમ (રૂ. લાખમાં)

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
વર્ષ	શેરભંડોળ	થાપણ	કરજ	ધીરાણ	નફા-ખોટ	સભાસદો	શાખાઓ
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૦૩.૦૪	૮૮૨૧.૦૧	૩૦૬૩.૬૮	૧૦૦૫૦.૮૫	૨૩૧.૦૧	૮૪૨	૪૫
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૦૮.૮૨	૧૧૮૨૪.૬૭	૨૬૮૭.૦૪	૧૦૩૨૪.૭૩	૨૪૦.૦૩	૮૪૬	૪૫
૨૦૦૪-૦૫	૧૦૦૯.૦૫	૧૧૫૬૩.૮૬	૪૨૮૫.૫૧	૧૩૧૭૯.૨૮	૧૮૦.૦૦	૮૫૯	૪૫
૨૦૦૫-૦૬	૮૮૨.૬૭	૧૧૧૭૩.૮૧	૬૩૦૦.૪૮	૧૪૮૯૧.૨૬	૨૩૭.૦૨	૮૭૬	૪૫
૨૦૦૬-૦૭	૮૮૩.૫૫	૧૩૧૦૭.૦૬	૫૮૨૮.૨૦	૧૩૮૬૪.૮૮	૧૦૩.૭૮	૮૭૦	૪૬
૨૦૦૭-૦૮	૧૦૩૦.૫૪	૧૫૧૦૨.૬૬	૭૬૩૭.૮૦	૧૫૪૫૦.૮૬	૨૮૫.૫૨	૯૦૦	૪૬
૨૦૦૮-૦૯	૧૦૩૫.૬૬	૧૮૨૭૬.૧૩	૮૫૩૬.૮૮	૧૮૩૩૪.૭૭	૧૦૦.૨૩	૯૦૮	૪૮
૨૦૦૯-૧૦	૧૦૩૭.૬૮	૨૪૮૨૬.૮૪	૧૩૨૧૬.૫૭	૧૮૫૮૭.૧૨	૧૬૧.૬૮	૯૦૭	૫૨

સ્ત્રોત : અમરેલી જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

૪.૨. ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક :

જુના ભાવનગર રાજ્યમાં નાણાંની ધીરધાર કરનાર શરાફો વિશેની માહિતી ૧૯૧૦માં કર્નલ વોર્ટસને ભાવનગર સ્ટેટેસ્ટીકલ એકાઉન્ટમાં આપેલી હતી. તેમાં જણાવ્યા અનુસાર ભાવનગર રાજ્યમાં શાહુકારો મુખ્યત્વે નાગર બ્રામણ, વાણીયા, લુહાર, ભાટીયા, કણબી ખોજત મેમણ અને ઘોડા અરબી જાતીનાં લોકો હતા. વેપારી માટે વ્યાજનો દર ૪.૫ ટકાથી ૮ ટકા સુધીનો હતો. ખેડૂતો માટે ૬ થી ૧૨ ટકાનો અને ગરાસીયાઓ માટે જો જામીનગીરી મુકવામાં આવે તો વ્યાજનો દર ધટાડવા, શાહુકારોને ભેટ કે નજરાણુ આપવું પડતું હતું. ધીરાણ આપતી વખતે ધીરેલ રકમ ખરેખર હોય તે કરતા વધારે લખાવી લેતા આ વધારાની કરમ કોથળી છોડામણ (વટાવ)ના નામથી ઓળખાતી.

શાહુકારોના શોષણમાંથી છોડાવવા માટે ૧૨-૬-૧૯૨૨ના રોજ ભાવનગર રાજ્યના દિવાનનાં અધ્યક્ષપણા નીચે ખેડૂત દેવા સમિતિની નિમણૂક કરવામાં આવી આ સમિતિ એ અભ્યાસ કરીને પોતાનો અહેવાલ આપ્યો. અહેવાલના આધારે ખેડૂત સરક્ષણ અધિનિયમ ધારો પસાર કર્યો અને ભાવનગરના દરબાર ભાવસિંહજી ગોહિલે દેવા મુક્ત યોજના તૈયાર કરી.

ભાવનગર જિલ્લાની સહકારી પ્રવૃત્તિના વિકાસમાં જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનો ફાળો ધણોજ અગત્યનો સાબિત થયો છે. એ જણાવવું રસપ્રદ થઈ પડશે કે આઝાદી બાદ સરકારી રાજ્યની રચના થયા બાદ ૧૯૪૮ માં ગોહિલવાડ જિલ્લા સહકારી બેંક સ્થાપના થઈ હતી. પરંતુ આ બેંકને ૧૯૫૫ માં સૌરાષ્ટ્ર રાજ્યની સહકારી બેંક સાથે જોડી દેવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ દરેક જિલ્લા માટે મધ્યસ્થ સહકારી બેંકની આવશ્યક છે તેથી રીર્ઝવ બેંકની અખિલ ભારતીય ગ્રામ્ય ધીરાણ સર્વે સમિતિની ભલામણ અનુસાર ભાવનગર જિલ્લા માટે તા.૨૪-૪-૧૯૫૯ ના રોજ ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. આ નવી સ્થાપેલી બેંક તા.૨૪-૩-૧૯૬૦ ના રોજથી સૌરાષ્ટ્ર સ્ટેટ કો. ઓપ બેંક પાસેથી તેમની ભાવનગર જિલ્લામાં આવેલી શાખાની કામગીરી શંભાળી લીધી હતી. આ બેંક જિલ્લાની દરેક પ્રકારની સહકારી મંડળીઓની મધ્યસ્થ નાંણા ધીરનાર સંસ્થા તરીકે કાર્ય કરે છે. બેંકનું મુખ્ય કાર્ય સહકારી મંડળીઓ મારફતે ટૂંકી અને મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ પુરુ પાડવાનું હતું

તેમજ મંડળીઓને ખાતર, બીયારણ અને અન્ય જીવન જરૂરીયાતની વસ્તુઓના વિતરણ માટે ખેડૂતોને માલ સંગ્રહ ધીરાણ પુરુ પાડવાનો હતો.

આ બેંકની હાલની પ્રવૃત્તિ તરફ નજર નાખીએતો મુખ્યત્વે

૧. કિસાન ક્રેડીટ કાર્ડ યોજના :

ખેડૂતોને પોતાની જરૂરીયાત મુજબ નાંણાકીય સવલત મળે અને વ્યાજ ખર્ચમાં રાહત થાય અને સરળતાથી નાંણાકીય લેવડ-દેવડ કરી શકે તે માટેની યોજના છે જે સને ૧૯૯૯-૨૦૦૦ થી અમલમાં છે. અને બેંક સાથે જોડાયેલ મંડળીના તમામ ખેડૂત સભાસદોને હાલ યોજનામાં સમાવી લીધેલ છે. અને કેન્દ્ર સરકારશ્રીના અભિગમ મુજબ રૂ. ૫૦ હજારના અકસ્માત વિમાની રક્ષિત કરવામાં આવે છે.

૨. સ્વરોજગાર ક્રેડીટ કાર્ડ :

નાના કારીગરોને ગ્રામ્ય લેવલે રોજગારી મળે તે માટે એસ.જી.એસ.વાય. લોન

૩. મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ :

જેમાં નાની સિંચાઈ જમીન સુધારણા ડુંગળીના મેળા, ફળ ઝાળ, ફાર્મ હાઉસ, ગોડાઉન ઓફીસ, રૂરલ ગોડાઉન ટ્રેક્ટર, ટ્રેઈલર, ફળ ઝાળ, બળદ, બળદ ગાડા, દૂધાળા ઢોર ઈકો શેર માટે સ્વ સહાય હાઉસિંગ, વાહન વગેરે.

૪. કોમ્પ્યુટરાઈઝેશન અને તે માટે મંડળીઓને સહાય, સ્વસહાય જુથ ઉભા કરવા.

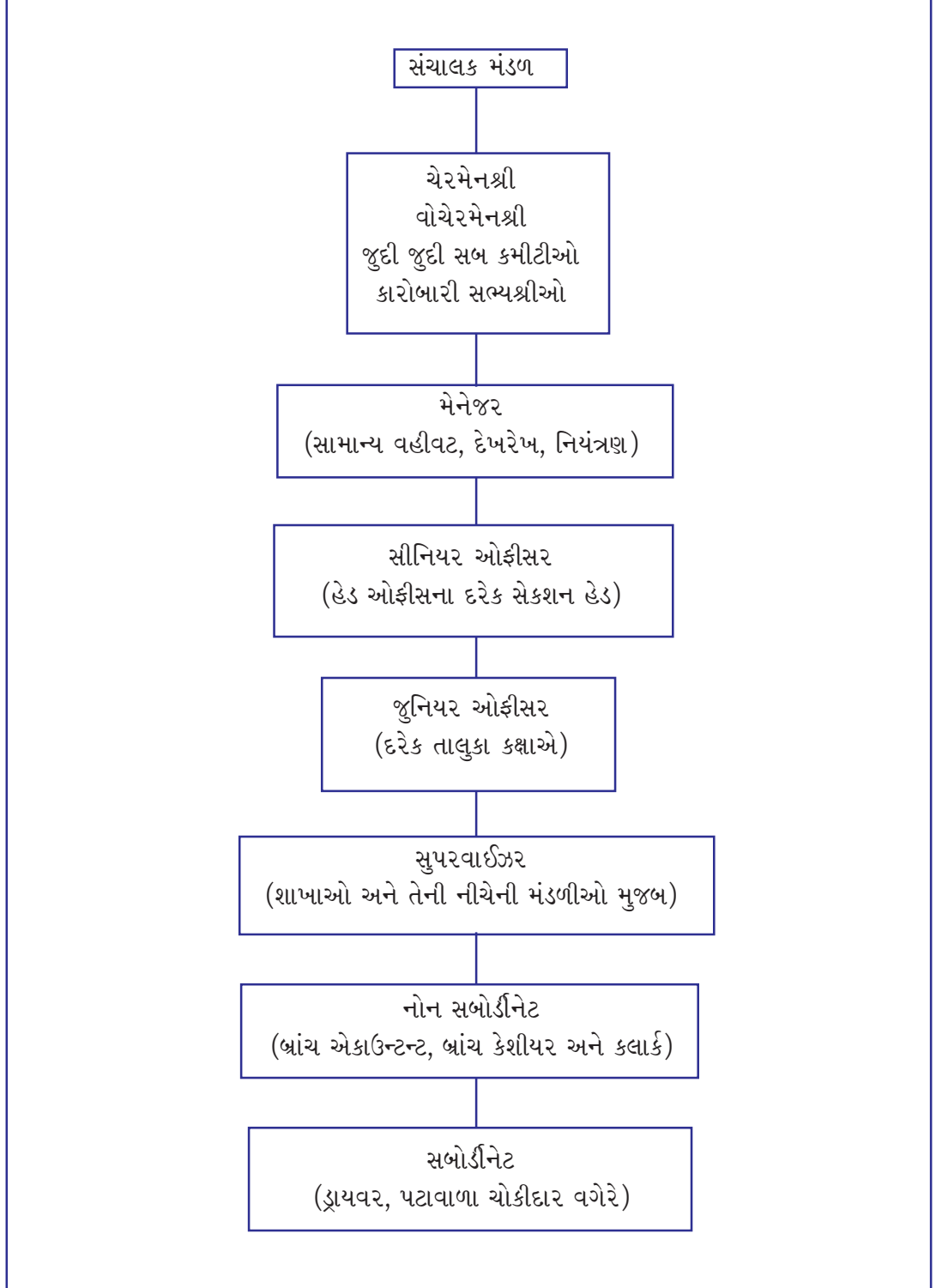
૫. ડેવલપમેન્ટ એક્શન પ્લાન અને કોસ્ટ ઓફ મેનેજમેન્ટ.

૬. શાખા વિસ્તરણ અને કર્મચારીઓને તાલિમ તેમજ સેવા મંડળીઓના મંત્રીઓને કેશ ક્રેડીટ તાલિમ.

૭. કેન્દ્ર સરકારશ્રીની જાહેરાત મુજબ દેશના ખેડૂતોને રૂ. ૫૦ હજાર સુધીના ધીરાણો ૯ ટકા ના દરે પુરા પાડવાની શરૂઆત કરેલ છે.

ચાર્ટ-૪.૨

ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક (BHDCB) નું વ્યવસ્થાતંત્ર

કોષ્ટક-૪.૨
ભાવનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. ના અગત્યના નિર્દેશકો

રકમ (રૂ. લાખમાં)

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
વર્ષ	શેરભંડોળ	થાપણ	કરજ	ધીરાણ	નફા-ખોટ	સભાસદો	શાખાઓ
૨૦૦૨-૦૩	૧૮૫૨.૦૧	૨૮૨૬૧.૮૮	૧૬૭૪૫.૮૮	૩૮૨૪૨.૮૩	૪૦૦.૦૦	૧૨૭૫	૬૮
૨૦૦૩-૦૪	૨૦૭૨.૮૩	૩૩૧૪૮.૭૭	૧૨૩૬૦.૫૩	૪૧૪૪૭.૩૧	૪૧૧.૮૦	૧૨૮૦	૭૦
૨૦૦૪-૦૫	૨૨૩૦.૫૭	૨૮૨૧૪.૫૫	૨૦૨૦૫.૮૩	૪૮૦૧૧.૫૪	૪૨૧.૨૬	૧૪૨૪	૭૪
૨૦૦૫-૦૬	૨૨૩૪.૮૦	૨૮૧૮૩.૩૧	૨૨૪૮૮.૫૬	૫૧૩૩૪.૫૩	૨૩.૭૭	૧૪૨૬	૭૫
૨૦૦૬-૦૭	૨૨૫૨.૧૧	૩૧૦૪૮.૪૨	૨૨૫૮૨.૮૮	૫૧૮૧૮.૪૧	-૬૭૧.૭૭	૧૪૧૭	૭૬
૨૦૦૭-૦૮	૨૫૭૮.૩૧	૨૮૧૭૨.૧૩	૨૫૧૭૨.૫૦	૫૪૮૬૮.૦૭	-૭૨૨.૦૦	૧૪૧૨	૭૭
૨૦૦૮-૦૯	૨૬૧૬.૮૮	૩૧૮૮૦.૪૮	૧૩૮૭૮.૪૧	૪૭૮૩૬.૫૭	૧૧.૨૩	૧૩૮૫	૮૦
૨૦૦૯-૧૦	૨૬૩૨.૪૪	૩૪૮૮૭.૮૪	૧૫૮૬૧.૫૦	૪૮૨૩૮.૧૧	૨૫.૦૨	૧૩૮૧	૮૨

સ્ત્રોત : ભાવનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

૪.૩. જામનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક :

આ બેંકની સ્થાપના ગુજરાત રાજ્યનાં અસ્તિત્વ પહેલાનાં એક વર્ષ અગાઉ તા.૧૫-૫-૧૯૫૯ના રોજ કરવામાં આવી હતી. બેંકે પોતાની કામગીરીનો પ્રારંભ માર્ચ-૧૯૬૦માં શરૂ કરેલ તે સમયે બેંકની શાખાઓ ૮ જેટલી હતી.

બેંકની મુખ્ય કામગીરીમાં ખેતી વિષયક ધીરાણ, માર્કેટીંગ ધીરાણ, ઔદ્યોગિક ધીરાણ, નોન ફાર્મ સેક્ટર ધીરાણ, અન્ય બીન ખેતી વિષયક ધીરાણો જેમ કે રોકડ શાખ, શરાફી ધીરાણ, હાઉસિંગ ધીરાણ તેમજ બાંધી મુદતની થાપણો રાષ્ટ્રીય બચતપત્રો સામે કિસાન વિકાસ પત્રો સામે સોનાના દાગીના સામે એમ વિવિધ ધીરાણોનો સમાવેશ થાય છે. બેંક દ્વારા નાબાર્ડ અને એપેક્ષ બેંક સાથે થયેલ ડી.એ.પી. અને એમ.ઓ.યુ કરાર મુજબ બેંકના અને સહકારી મંડળીઓનાં વિકાસ માટે કામગીરીનાં પ્લાન તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. થાપણો એકત્રીતકરણની દ્રષ્ટિએ બેંકનાં પ્રયત્ન ફક્ત કુલ થાપણોને વૃદ્ધિ માટેના મર્યાદિત ન રહેતા નીચા વ્યાજનાં દરની થાપણ એટલે કે ચાલુ થાપણ અને બચત થાપણ વૃદ્ધિનાં પણ વિશેષ પ્રયાસો છે. ઉપરાંત બેંક દ્વારા સર્વગ્રાહી વિમા યોજનાના લાભો ખેડૂતોને આપવામાં આવી રહ્યા છે. આ ઉપરાંત બેંક દ્વારા અન્ય વ્યાપારી બેંકિંગ કામગીરીની સુવિધા પણ પુરી પાડવામાં આવી રહી છે.

બેંક પોતાનો ભાવી વિકાસ કાર્યક્રમો તૈયાર કરેલ છે જેમાં,

૧. શાખા વિસ્તરણ કાર્યક્રમ શાખાઓનું કાર્યભારણ ઓછું કરવા અને ખેડૂતોને વધુ સેવા તેમજ ગ્રાહકોની સુવિધામાં વધારા કરવા.

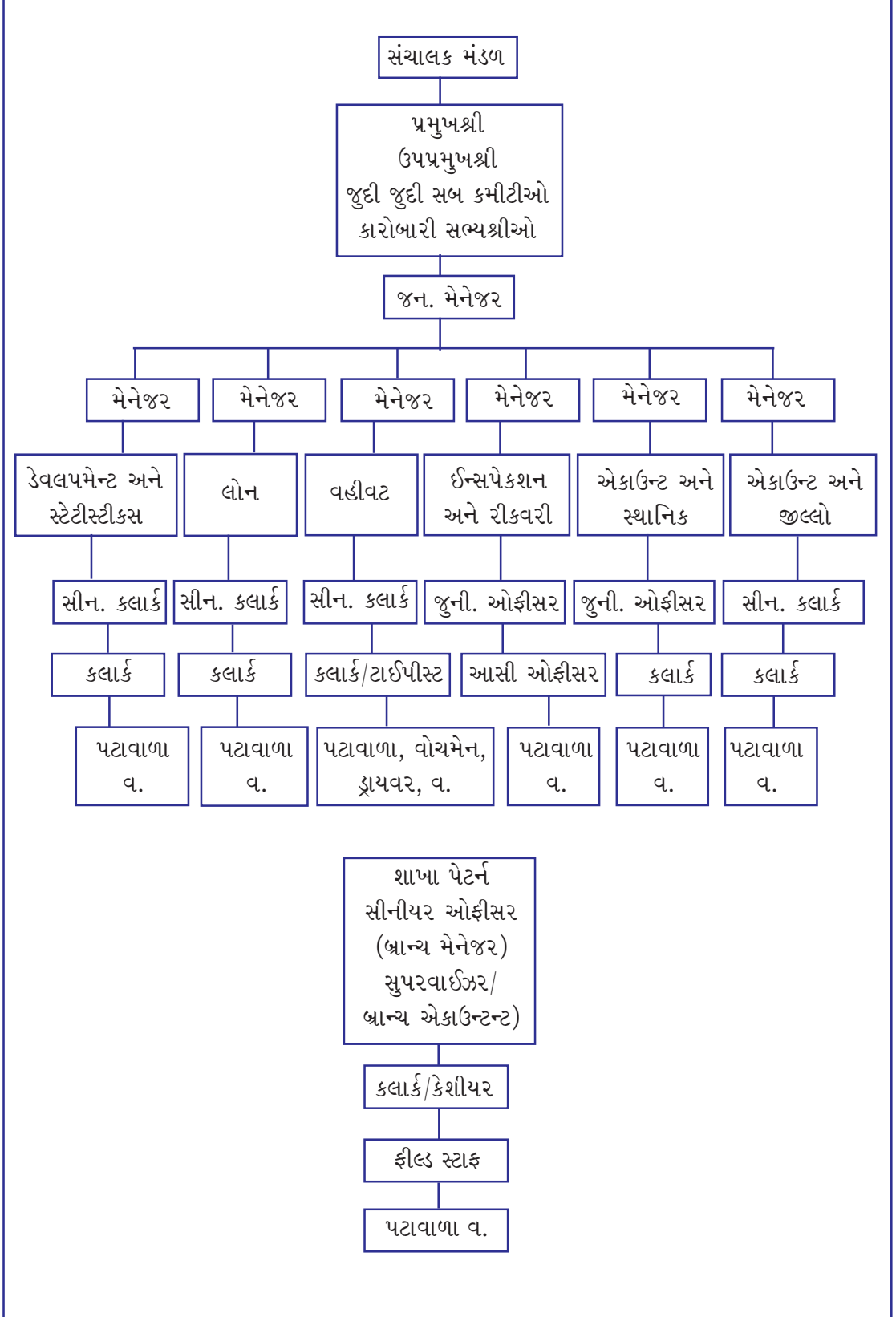
૨. ધીરાણ વિસ્તરણ કાર્યક્રમ :

જેમાં માઈનર ઈરીગેશન માટે લેન્ડ ડેવલપમેન્ટ, પ્લાન્ટેશન કોપ ડેરી ડેવલપમેન્ટ મંડળીઓને ગોડાઉન માટે લોન, ખેડૂતોને ફાર્મ ગોડાઉન માટે લોન ટ્રેક્ટર ધીરાણ, ડુંગળીના ગોડાઉન માટે ધીરાણ ખેતીવાડી ઉત્પન્ન બજાર સમિતિને ધીરાણો.

૩. કિસાન કેડીટ કાર્ડ બાગાયત ખેતી સેલ્ફ હેલ્પ ગ્રુપ બેંકની નફાકારકતા વધારવાના પ્રયાસો, બાજપાઈ બેંકેબલ યોજના તથા સરકારશ્રીની સૂચના મુજબના કાર્યક્રમો વગેરે.

ચાર્ટ-૪.૩

જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક (JMDCB) નું વ્યવસ્થાતંત્ર

કોષ્ટક-૪.૩

જામનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. ના અગત્યના નિર્દેશકો

રકમ (રૂ. લાખમાં)

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
વર્ષ	શેરભંડોળ	થાપણ	કરજ	ધીરાણ	નફા-ખોટ	સભાસદો	શાખાઓ
૨૦૦૨-૦૩	૨૦૨૨.૮૨	૧૪૧૪૦.૮૪	૧૧૬૩૦.૮૪	૨૩૪૪૨.૪૮	૨૨.૧૬	૬૫૮	૩૧
૨૦૦૩-૦૪	૨૦૮૩.૪૦	૧૧૬૮૮.૫૮	૧૪૮૨૬.૦૮	૨૪૦૫૩.૨૪	૨૪.૨૦	૬૬૨	૩૧
૨૦૦૪-૦૫	૨૦૭૦.૮૪	૧૦૮૮૬.૩૭	૧૦૬૪૮.૭૧	૧૮૮૪૮.૧૨	૬૦૭.૧૮	૬૬૫	૩૪
૨૦૦૫-૦૬	૨૧૦૫.૮૪	૧૦૩૨૮.૨૫	૧૧૧૦૫.૮૫	૨૩૮૭૨.૬૦	૨૦૦.૦૦	૬૭૮	૩૪
૨૦૦૬-૦૭	૨૧૭૦.૮૪	૧૩૫૩૩.૮૨	૧૧૧૦૮.૪૮	૨૩૦૦૨.૫૨	૧૩૫.૮૮	૬૬૨	૩૬
૨૦૦૭-૦૮	૨૨૪૬.૮૪	૧૬૮૭૪.૦૮	૮૫૧૮.૦૬	૨૪૮૬૮.૮૭	૧૨૫.૦૧	૬૬૫	૩૮
૨૦૦૮-૦૯	૨૩૪૬.૮૪	૧૭૭૧૨.૬૩	૪૨૦૭.૮૮	૨૨૬૨૨.૪૨	૮૩૮.૩૭	૬૭૦	૩૮
૨૦૦૯-૧૦	૨૩૪૬.૮૮	૨૪૮૦૮.૦૦	૩૮૮૪.૫૮	૨૩૦૦૫.૫૭	૩૩૧.૧૮	૬૬૮	૩૮

સ્ત્રોત : જામનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ થી ૨૦૦૯-૧૦.

૪.૪. જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક :

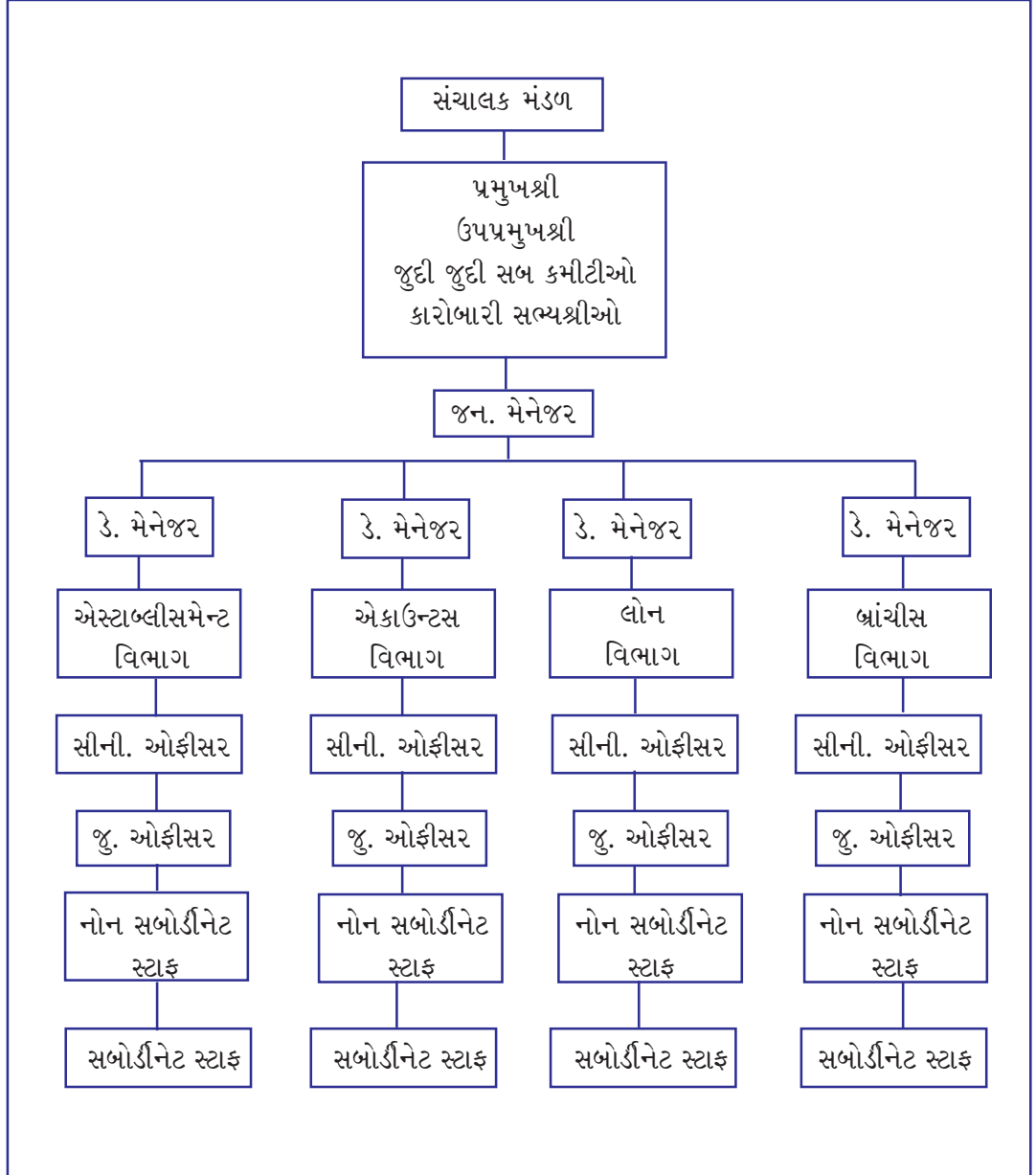
આ બેંકની સ્થાપના જૂનાગઢ જિલ્લામાં તા.૨૨-૪-૧૯૫૮માં થઈ તે પહેલા આ જિલ્લામાં સૌરાષ્ટ્ર કો.ઓપ.બેંક લિ. તેની શાખાઓ દ્વારા કામકાજ કરતી હતી. રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાની નિતી અનુસાર પ્રત્યેક જિલ્લામાં અલગ સહકારી બેંક હોવી જોઈએ તેવી સૂચના હોય સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારનાં તમામ જિલ્લાઓમાં અલગ જિલ્લા સહકારી બેંકોની રચના કરવામાં આવી અને તા.૩-૩-૧૯૬૦ના રોજથી આ બેંકે કામગીરી શરૂ કરી સૌરાષ્ટ્ર સ્ટેટ કો. બેંક લિ. તરફથી શેર ભંડોળ રૂા. ૧૪.૪૪ લાખ રિઝર્વ ફંડ રૂા. ૧ લાખ અને થાપણો રૂા.૨૩ લાખ તેમજ ધીરાણ રૂા. ૧૭૩.૪૮ લાખ આ બેંક ખાતે ટ્રાન્સફર થયેલ. ધીરાણનાં ૮૫ ટકા રકમ કર્જ લીધેલ નાંણા માંથી ધીરાણ વિકટ પરિસ્થિત હોવા છતાં બેંક છેલ્લા સાડા ચાર દાયકામાં ઘણી પ્રગતિ સાધી છે.

આ બેંકનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ખાતેદાર ખેડૂત સભાસદને ખેતી વિષયક કામકાજ માટે સંયોજિત સહકારી મંડળીઓ દ્વારા ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ કરવું, રાસાયણીક ખાતર દવા બિયારણ ખેતીનાં સાધનો વગેરે માટે રોકડ શાખ ધીરાણ પુરુ પાડવું. ખેત ઉત્પાદનનું પુરુ વળતર મેળવવા માટે તેને ટકાવી રાખવા માટે માલ તારણ ધીરાણ અને માર્કેટીંગ ધીરાણ કરવું, બિન ખેતિવિષયક મંડળી જેવી કે, શરાફી સહકારી મંડળીઓ, દૂધ મંડળીઓ, મજૂર મંડળીઓ, ગ્રાહક ભંડારો, ઔદ્યોગિક મંડળીઓ, ઘર બાંધનારી મંડળીઓ, નાગરીક બેંકો વગેરેને તેનાં ઉદ્દેશ પ્રમાણે નાંણાકીય સવલતો પુરી પાડવાનો અન્ય ઉદ્દેશ પણ છે. આ ઉપરાંત રાજ્ય બચતને ઉત્તેજન આપવા ગ્રામ્ય વિસ્તારોમાં શાખાઓ ખોલી થાપણો સ્વીકારી, હુંડી બિલ્સ વસુલ કરવા, સેફ ડિપોઝીટ વોલ્ટની સગવડતા આપવી, ગુજરાતનાં તમામ મુલ્યો મથકો પર ડ્રાફ્ટ લખી આપવા વગેરે મુખ્ય કામગીરી છે. આ ઉપરાંત બેંક દ્વારા પાક વીમા યોજનાનાં લાભો પણ આપવામાં આવે છે. ગ્રામ્ય વિકાસ તથા ખેતી વિષયક ધીરાણની શક્યતાઓ અને જરૂરીયાતનાં આધારે ગ્રામ્ય વિકાસ તથા ખેતી વિષયક ધીરાણોનું સંકલિત આયોજન કરવા સર્વિસ એરીયા એપ્રોચ પણ અમલમાં છે. લીડ બેંક દ્વારા આ સંબંધી કામગીરીનું આયોજન અને સંપર્ક રાખવામાં આવે છે. ધંધાકીય વિકાસ કાર્યક્રમો પણ ૧૯૮૧-૧૯૮૨ના વર્ષથી શરૂ કરવામાં આવેલ છે. ધીરાણ અસમતુલા માટે રૂરલ ડેવલપમેન્ટ ફંડ યોજના દાખલ કરી એપેક્ષ બેંક સાથે આ અંગેનું ફંડ ઉભુ કરેલ છે.

અને ડેવલપમેન્ટ એક્શન પ્લાન અને મેમોરેન્ડમ ઓફ અન્ડર સેન્ડીંગ અંગેનાં કરાર પણ નાબાઈ અને એપેક્ષ બેંક સાથે કરવામાં આવેલ છે. હાલમાં ખેડૂતોને પોતાની જરૂરીયાત મુજબ નાંણાકીય સવલતો મળે અને વ્યાજ ખર્ચમાં રાહત થાય અને સરળતાથી નાંણાંકીય લેવડ-દેવડ કરી શકે તે માટે કિશાન કેડીટ કાર્ડ યોજનાં અમલમાં મુકેલી છે અને તમામ ખેડૂત સભાસદને હાલ આયોજનામાં સમાવી લીધેલ છે. અને નાબાઈ જાહેર કરેલ યોજના અનુસાર વિમા સુરક્ષા પણ પુરી પાડે છે. સ્વ સહાય ગૃપને ધીરાણ કરવાની નીતિ બેંકે સ્વીકારેલ છે.

ચાર્ટ-૪.૪

જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક (JUDCB) નું વ્યવસ્થાતંત્ર

કોષ્ટક-૪.૪
જુનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. ના અગત્યના નિર્દેશકો

રકમ (રૂ. લાખમાં)

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
વર્ષ	શેરભંડોળ	થાપણ	કરજ	ધીરાણ	નફા-ખોટ	સભાસદો	શાખાઓ
૨૦૦૨-૦૩	૭૮૯.૬૫	૧૩૨૨૧.૮૪	૧૪૨૨૮.૫૮	૨૩૪૪૪.૧૬	૧૬૭.૭૧	૧૨૮૮	૪૭
૨૦૦૩-૦૪	૮૪૭.૭૮	૧૩૮૬૬.૪૮	૧૨૭૮૯.૦૧	૨૨૮૪૬.૪૪	૧૬.૬૬	૧૨૮૪	૪૬
૨૦૦૪-૦૫	૮૫૭.૧૫	૧૪૨૮૭.૧૫	૧૩૨૧૮.૪૮	૨૩૬૪૮.૭૮	-૧૨૬૭.૧૬	૧૨૮૫	૪૬
૨૦૦૫-૦૬	૮૦૦.૫૬	૧૩૨૬૫.૭૮	૧૫૬૨૬.૮૬	૨૫૧૮૨.૮૭	-૧૧૭૧.૭૮	૧૨૧૮	૪૬
૨૦૦૬-૦૭	૮૧૬.૪૮	૧૬૩૩૨.૧૨	૧૨૫૧૨.૪૪	૨૪૭૫૨.૦૨	-૧૬૭૭.૮૨	૧૨૧૭	૪૬
૨૦૦૭-૦૮	૮૩૫.૦૨	૧૮૫૨૩.૩૨	૮૩૮૨.૫૮	૨૨૮૩૫.૩૫	-૨૦૮૮.૦૫	૧૨૧૭	૪૪
૨૦૦૮-૦૯	૮૪૩.૮૮	૨૧૮૭૩.૧૨	૬૫૨૪.૦૦	૨૨૮૨૮.૦૭	૨૬૪.૮૮	૧૪૭૮	૪૪
૨૦૦૯-૧૦	૮૮૨.૧૪	૨૬૪૬૦.૭૦	૩૮૦૦.૦૦	૨૨૪૦૮.૮૨	૬૭૨.૩૦	૧૪૮૮	૪૪

સ્ત્રોત : જૂનાગઢ જિ. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

૪.૫. રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક :

૧૫ મી મે ૧૯૫૮ના રોજ આ બેંક રજીસ્ટારશ્રી સહકારી મંડળીઓ, રાજ્ય નીચે રજીસ્ટર થયેલી સૌરાષ્ટ્ર સ્ટેટ કો.ઓપ. બેંકનાં બંધ થવાથી તે કામગીરી આ બેંકને સોંપતા આ બેંક ૩૦ માર્ચ ૧૯૬૦ થી રાજકોટ જિલ્લા સહકારી બેંક લિ. તરીકે બેંકિંગ કામગીરીની શરૂઆત કરેલ.

આ બેંકનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ખાતેદાર ખેડૂત સભાસદને ખેતી વિષયક કામકાજ માટે સંયોજિત સહકારી મંડળીઓ દ્વારા ટૂંકી મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ કરવું રાસાયણીક ખાતર, દવા, બિયારણ, ખેતીનાં સાધનો વગેરે માટે રોકડ શાખ ધીરાણ પુરુ પાડવું ખેતી ઉત્પાદનનું પુરુ વળતર મેળવવા માટે તેને ટકાવી રાખવા માટે માલતારણ ધીરાણ અને માર્કેટીંગ ધીરાણ કરવું. બીન ખેતી વિષયક મંડળીઓ જેવી કે શરાફી મંડળીઓ, દૂધ મંડળીઓ, મજૂર મંડળીઓ, ગ્રાહક ભંડારો, ઔદ્યોગિક ભંડારો, ઘર બાંધનારી મંડળીઓ, નાગરીક બેંકો વગેરે તેનાં ઉદ્દેશ પ્રમાણે નાંણાંકીય સવલતો પુરી પાડવાનો અન્ય ઉદ્દેશ પણ છે. આ ઉપરાંત બેંક દ્વારા પાક વિમા યોજનાનાં લાભો પણ આપવામાં આવે છે. બેંક દ્વારા ડેવલપમેન્ટ એકશન પ્લાન અને મેમોરેન્ડમ ઓફ અન્ડરસ્ટેન્ડીંગ અંગેનાં કરાર પણ નાબાર્ડ અને એપેક્ષ બેંક સાથે કરવામાં આવેલ છે.

બેંક દ્વારા ધીરાણ વસુલાતની બાબતમાં સારી કામગીરીને લીધે નફાની પરિસ્થિતિ સારી રહેલ છે. બેંક દ્વારા લીડ બેંક સ્કીમ સેવા વિસ્તાર અભિગમ તેમજ સંકલિત સહકારી વિકાસ પરિયોજના અંગેની કામગીરી તથા પ્રોજેક્ટ લેન્ડીંગ આઈ.આર.ડી.પી. તેમજ નોન ફોર્મ સેક્ટર નીચે વિવિધ લોન ધીરાણ પુરા પાડવામાં આવે છે. બેંકની આર્થિક પરિસ્થિતિ તેમજ રાજકોટ જિલ્લાની ભૌગોલીક પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લઈએતો પણ થાપણોનાં વૃદ્ધિકરણ પરત્વે બેંકનાં થાપણદારોનાં વિશ્વાસ બેંક અકબંધ રાખી શકી છે.

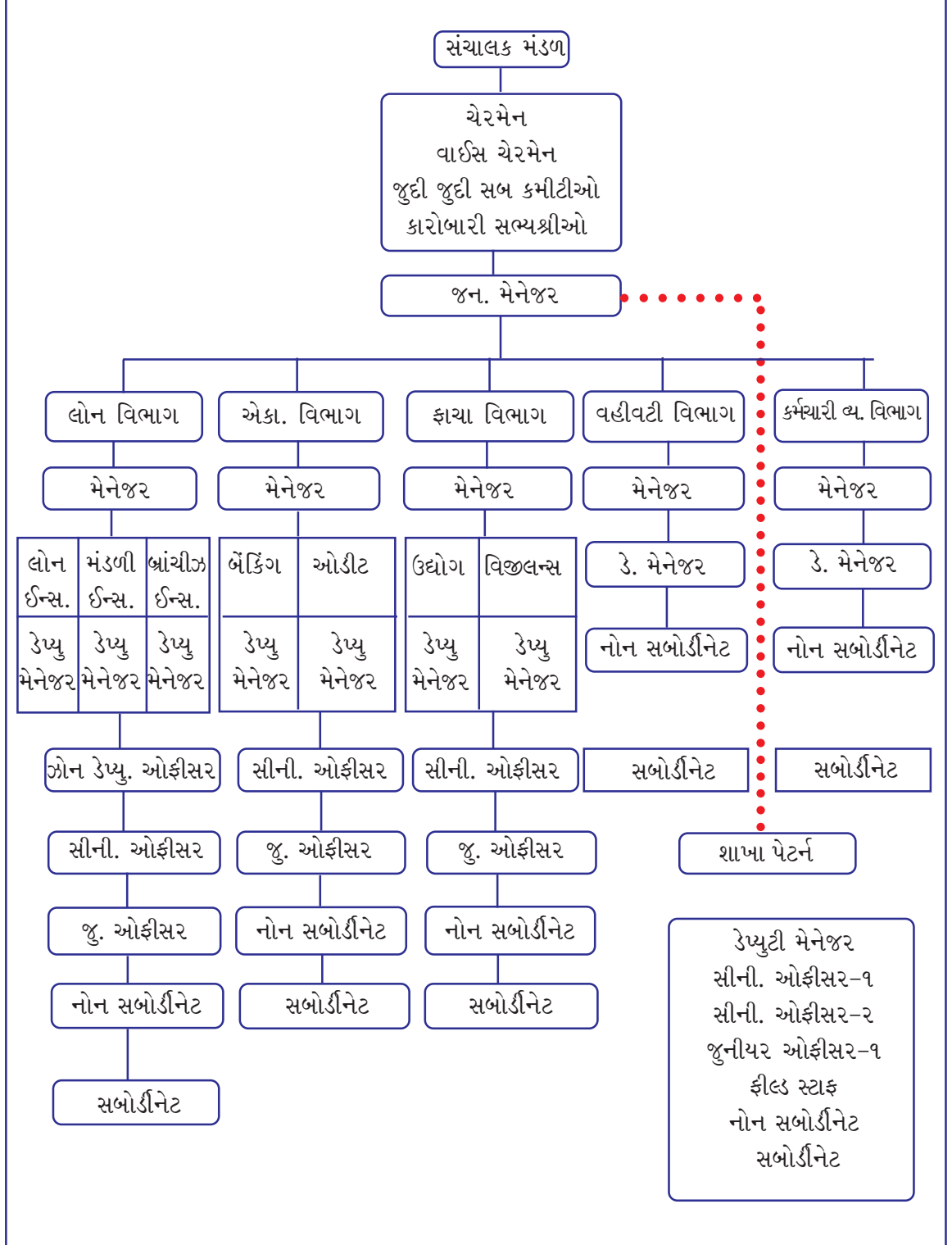
રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકની ખાસ નોંધનીય બાબતો :

૧. છેલ્લા ૩૦ વર્ષમાં થાપણોમાં સતત વધારો થયેલો છે. તેમજ સભાસદ શેર ભંડોળમાં પણ વધારો થયેલ છે. આ સતત વધારો આ બેંક ઉપર લોકોનો સંપૂર્ણ વિશ્વાસ દર્શાવે છે.

૨. ખેતી વિષયક લેણાંની વસુલાત છેલ્લા ૧૦ વર્ષથી ગુજરાત રાજ્યમાં પ્રથમ સ્થાન ૯૯.૮૬ ટકા થયેલ છે. જેથી આ બેંકને રાજ્ય બેંક તરફથી વસુલાતમાં છેલ્લા ૧૦ વર્ષથી ગુજરાત રાજ્યની જીલ્લા બેંકોમાં પ્રથમ સ્થાને રહેવા બદલ વિશિષ્ટ પ્રકારે નવાજીસ કરી દશાબ્દી એવોર્ડ પ્રમાણપત્ર અને રોકડ ઈનામ મેળવવાની ભાગ્યશાળી બનેલ છે.
૩. અગાઉના વર્ષોમાં તમામ ક્ષેત્રે નિર્ધારીત લક્ષ્યાંકો પૂર્ણ કરેલ છે. અને લક્ષ્યાંકો પ્રમાણે કામગીરી થયેલ જે અન્વયે બેંકને અગાઉ ચાર વખત નાબાર્ડનો બેસ્ટ પરફોમન્સ એવોર્ડ મા.શ્રી વડાપ્રધાન હસ્તક મેળવેલ છે અને પાંચ-પાંચ લાખનાં પ્રથમ કક્ષાનાં ઈનામો પણ મેળવેલ છે.
૪. વર્ષ ૨૦૦૨-૨૦૦૩માં રાજ્ય લેવલની પસંદગી સમિતિમાં રાજ્યના ગર્વનરશ્રીની ઉપસ્થિતિમાં સ્વસહાય ગૃપની કામગીરીમાં જીલ્લા બેંકોની તમામ શાખાઓની હરીફાઈમાં વિંછીયા શાખા તૃતીય ક્રમે પસંદ થતાં શિલ્ડ અને પ્રશસ્તિ પત્ર મેળવવા ભાગ્યશાળી બનેલ છે.
૫. આ બેંકમાં સહકારી કાયદાની મહત્તમ મર્યાદાની જોગવાઈ મુજબ ૧૫ ટકા ડિવીડન્ડ આપવામાં આવે છે.
૬. તમામ મંડળીઓની દર વર્ષે ૧૦૦ ટકા વસુલાત અને ૧૦૦ ટકા કિશાન કેડીટ કાર્ડથી ધીરાણ આપતાં અન્ય બેંકો અને નાબાર્ડમાં ઉન્નત સ્થાન પ્રાપ્તિ કરેલ છે.
૭. ભંડોળ અને નફામાં સતત વધારો થયેલ છે.
૮. વર્ષ ૧૯૯૫થી ધીરાણ લેતાં સભ્યોને રૂા. ૧,૫૦,૦૦૦/-નાં અંગત અકસ્માત વિમા પોલીસીથી રક્ષિત છે.
૯. મંડળીઓને સુપરવિઝન ફી માંથી મુક્તિ આપેલ છે.

ચાર્ટ-૪.૫

રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક (JUDCB) નું વ્યવસ્થાતંત્ર

કોષ્ટક-૪.૫
રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. ના અગત્યના નિર્દેશકો

રકમ (રૂ. લાખમાં)

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
વર્ષ	શેરભંડોળ	થાપણ	કરજ	ધીરાણ	નફા-ખોટ	સભાસદો	શાખાઓ
૨૦૦૨-૦૩	૧૫૧૮	૬૨૬.૫૫	૧૩૮૦૧.૧૩	૪૮૦૩૦.૧૧	૮૫૦.૦૧	૭૮૬	૧૨૭
૨૦૦૩-૦૪	૧૮૫૨	૬૬૧.૫૦	૧૨૮૧૫.૫૮	૫૧૮૫૩.૭૮	૧૦૦૦.૦૦	૭૮૦	૧૨૭
૨૦૦૪-૦૫	૧૮૦૩	૬૭૫.૪૬	૮૨૬૮૦.૨૭	૫૬૬૮૧.૩૨	૮૫૦.૦૩	૮૦૨	૧૨૭
૨૦૦૫-૦૬	૨૧૩૫	૬૭૭.૬૮	૧૧૮૦૬.૮૦	૬૭૩૮૭.૧૩	૧૦૬૫.૦૨	૮૩૮	૧૨૭
૨૦૦૬-૦૭	૨૨૬૭	૭૮૭.૫૩	૩૧૭૮૮.૨૫	૭૩૧૪૮.૩૬	૭૭૫.૧૮	૮૪૮	૧૨૭
૨૦૦૭-૦૮	૨૫૧૫	૮૮૨.૧૧	૩૪૫૦૩.૨૨	૭૫૫૪૮.૮૨	૨૧૦૦.૦૩	૮૪૬	૧૩૦
૨૦૦૮-૦૯	૨૭૫૪	૧૨૪૩.૬૬	૩૩૪૮૮.૭૩	૮૦૩૦૮.૮૫	૧૩૫૦.૦૩	૮૭૨	૧૩૧
૨૦૦૯-૧૦	૩૦૭૧	૨૪૫૫.૮૮	૧૭૨૩૩.૬૮	૮૧૫૮૩.૨૬	૧૩૫૦.૦૧	૮૮૦	૧૩૧

સ્ત્રોત : રાજકોટ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક- ૪.૬.
સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જિલ્લા સહકારી બેંકો

ક્રમ	બેંકનું નામ	રજી.નંબર	મુખ્ય ઓફીસ	૩૧/૩/૨૦૦૩ ના રોજ શાખાઓ	૩૧/૩/૨૦૦૩ ના રોજ શાખાઓ
૧.	ધી અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.	૧૯૧૭૦/૨ તા.૨૮/૮/૧૯૫૦	અમરેલી	૩૮	૨૩૮
૨.	ધી ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.	૨૪૯૩૭ તા.૨૭/૪/૧૯૫૯	ભાવનગર	૧૯	૪૦૭
૩.	ધી જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.	૨૪૯૩૯ ૧૯૫૯	જામનગર	૩૮	૧૯૮
૪.	ધી જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.	૨૪૯૩૬ તા.૨૨/૪/૧૯૫૯	જૂનાગઢ	૪૧	૨૮૦
૫.	ધી રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.	૨૪૯૪૦ ૧૯૫૯	રાજકોટ	૧૨૭	૭૬૯

સ્ત્રોત : સૌ. વિસ્તારની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વાર્ષિક અહેવાલો

ઉપર મુજબ અભ્યાસ હેઠળની સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનો ઇતિહાસ અને અભ્યાસના સમયગાળા દરમ્યાન છેલ્લા આંઠ વર્ષનાં બેંકનાં અગત્યના નિર્દેશકો દર્શાવવાનો સંશોધકે પ્રયાસ કરેલ છે.

પ્રકરણ : ૫

સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનો અભ્યાસ

- ૫.૧ પ્રસ્તાવના.
- ૫.૨ સભાસદ
- ૫.૩ શેરભંડોળ
- ૫.૪ થાપણો
- ૫.૫ ધીરાણ
- ૫.૬ કરજ
- ૫.૭ નફા-ખોટ
- ૫.૮ ભંડોળ
- ૫.૯ આવક ખર્ચ
- ૫.૧૦ આંતર સબંધ

પ્રકરણ : ૫

સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનો અભ્યાસ

૫.૧. પ્રસ્તાવના :

પ્રકરણ ચારમાં સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની અભ્યાસમાં લીધેલ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં ઉદભવ અને ઇતિહાસ વિશે વિસ્તૃત માહિતી આપવામાં આવી છે. આજે પ્રસ્તુત અભ્યાસની બેંકો વિકાસના યુગ તરફ ગતિ કરી રહી છે ત્યારે અર્થતંત્રમાં આવેલા અનેક પરિબળોનો સામનો કરવા આ બેંકો પોતાની કાર્યવાહી કેટલી ગતિશીલ રાખી શકી છે તે જાણવું રસપ્રદ બની રહેશે. સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની અભ્યાસમાં લીધેલ જીલ્લા સહકારી બેંકો આજે જુદા-જુદા ચાલીસેક પ્રકારના ધીરાણો કરે છે. દરેક જીલ્લાના મોટાભાગના ભૌગોલીક વિસ્તારને પોતાના કાર્યક્ષેત્રમાં આવરી લે છે. જે ઘણાં વિસ્તારોમાં રાષ્ટ્રીયકૃત બેંકોની સારી એવી ગરજ સારે છે તેમ કહીએતો પણ ખોટું નથી. જીલ્લાના મોટાભાગના ખેડૂતો પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે આ બેંકો સાથે સંકળાયેલા જોવા મળે છે. આ બેંકો ખાસ કરીને ખેડૂતોની બેંકો તરીકે ઓળખાય છે, પરંતુ સહકારી ક્ષેત્રમાં તે રાજ્ય અને પ્રથમિક કૃષિ ધીરાણ સહકારી મંડળીઓ વચ્ચે કડી સમાન કાર્ય કરે છે. અને તે રીતે પોતાના ધીરાણો કે યોજનાઓ અંતિમ ખેડૂત સુધી પહોંચાડવાના પ્રયત્નો કરે છે. ત્યારે તેનો અભ્યાસ કરવાનો એક નમ્ર પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

પ્રસ્તુત પ્રકરણમાં સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારના વિવિધ જીલ્લાઓની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની મુખ્ય શાખાઓના કે જેમાં સભાસદ, શેરભંડોળ, થાપણો, ધીરાણ, કરજ, નફો-ખોટ, ભંડોળ, આવક-ખર્ચ વગેરે પરિબળોનો વિસ્તૃત અભ્યાસ પ્રસ્તુત કરાયો છે. તેમજ આ પરિબળો વિષેના આંતર સંબંધો પણ તપાસવામાં આવેલ છે. ઉપરાંત નફા-ખોટ, આવક-ખર્ચ વગેરેનો તુલનાત્મક અભ્યાસ રજૂ કરાયો છે.

ઉપરોક્ત દરેક પરિબળોની નિયમાધીન થીઓરીટીકલ માહિતી તેમજ તેના અમલીકરણ વિશે નોંધ આપવામાં આવી છે. આ ઉપરાંત સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારના આર્થિક વિકાસમાં સહકારી બેંકોનું શું યોગદાન છે તેનું મૂલ્યાંકન પણ કરવામાં આવ્યું છે. હવે આપણે દરેક પરિબળોનો વિસ્તૃત અભ્યાસ કરીએ.

૫.૨ સભાસદ :

અર્થ :

સહકારી મંડળીનો કાયદો અને વ્યવસ્થાની કલમ મુજબ સદસ્ય એટલે સહકારી મંડળી નોંધાયેલી હોય તેવી સહકારી મંડળીની નોંધણી માટેની અરજીમાં સામેલ થનાર શખ્સ અને નોંધણી પછી મંડળીનાં સદસ્ય તરીકે દાખલ કરેલો શખ્સ અને તેમાં નામનાં અથવા સહાનુભૂતિ દર્શક સદસ્યનો સમાવેશ થાય છે.

લાયકાત :

અલગ-અલગ સંસ્થાઓ પોતાના પેટા નિયમ મુજબ સદસ્ય બનાવવાનાં ધોરણો રાખી શકે છે. પરંતુ સામાન્ય રીતે જ્યાં સભ્યપદ ખુલ્લુ અને સ્વૈચ્છિક હોય ત્યાં નીચે મુજબના નિયમો લાગુ પડે છે.

(૧) ભારતના કરારધારા મુજબ જે વ્યક્તિ કરાર કરવાને સમર્થ હોય એટલેકે વ્યક્તિ સ્થીર મગજની હોય અને પુખ્તવયની હોય અને અન્ય કાયદા દ્વારા જે કરાર કરવાને ગેરલાયક ઠરી ન હોય એવી કોઈપણ વ્યક્તિ સભ્યપદ ધારણ કરી શકે છે. વ્યક્તિની ઉંમર ૧૮ વર્ષથી ઉપર હોવી જોઈએ.

આ નિયમમા કાયદાએ અપવાદ રાખેલ છે. અને તે એ છે કે, શાળા, મહાશાળાનાં વિદ્યાર્થીઓનાં લાભ માટે રચાયેલી મંડળીઓમાં સભ્ય થવા માંગતા વિદ્યાર્થીઓને ઉંમરની જોગવાઈમાથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે. એટલેકે, પુખ્ત વયની ન હોય તેવી વ્યક્તિ પણ આ પ્રકારની મંડળીમાં જોડાઈ શકે છે.

(૨) ઈ.સ.૧૮૬૦માં ઈન્ડીયન સોસાયટીઝ રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ હેઠળ જે પેઢી, કંપની, મંડળી કે સોસાયટી નોંધાયેલી હોય તો તે પણ મધ્યસ્થ સહકારી બેંકની સભ્ય થઈ શકે છે.

(૩) સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ નોંધાયેલી અથવા નોંધાયેલી ગણાતી મંડળીઓ સભ્યપદ ધારણ કરી શકશે.

(૪) રાજ્ય સરકારને પણ સહકારી મંડળીમાં સભ્ય થવાની લાયકાત પ્રાપ્ત થયેલી છે. સભ્યપદ ધારણ કરવા માટે જેતે મંડળીઓ સભ્યપદ મેળવનાર પાસેથી મંડળી કે બેંક જે વિગતો માંગે તે દરેક જાહેર કરવી પડશે. જોતે વિગતો ખોટી છે તેમ બેંકને ખબર પડેતો વ્યક્તિતકે મંડળી સભ્યપદ તરીકે ગેરલાયક ગણાય છે. અને સભ્યપદથી દુર કરવામાં આવે છે.

બેંક યોગ્ય લાયકાત ધરાવનાર કોઈપણ મંડળીને સભાસદ બનાવતા અટકાવી શકે નહીં. એટલેકે, સભ્યપદ બધાને માટે ખુલ્લુ હોય છે. છતાં જો કોઈ મંડળીને બેંક દ્વારા સભ્ય બનતી અટકાવવામાં આવે તો તે મંડળી જીલ્લા રજિસ્ટ્રારમાં બેંકનાં નિર્ણય સામે અપીલ કરી શકે છે.

અંહી સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનો (કે જે સહકારી મંડળીઓને સભ્યપદ આપે છે). તેનો અભ્યાસ કરીશું.

કોષ્ટક- ૫.૧
સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જીલ્લા સહકારી બેંકોની સભાસદ અંગેની
માહિતી દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૮૪૨	૧૨૭૫	૬૫૮	૧૨૮૮	૭૮૬
૨૦૦૩-૦૪	૮૪૬	૧૨૮૦	૬૬૨	૧૨૮૪	૭૮૦
૨૦૦૪-૦૫	૮૫૮	૧૪૨૪	૬૬૫	૧૨૮૫	૮૦૨
૨૦૦૫-૦૬	૮૭૬	૧૪૨૬	૬૭૮	૧૨૧૮	૮૩૮
૨૦૦૬-૦૭	૮૭૦	૧૪૧૭	૬૬૨	૧૨૧૭	૮૪૮
૨૦૦૭-૦૮	૮૦૦	૧૪૧૨	૬૬૫	૧૨૧૭	૮૪૬
૨૦૦૮-૦૯	૮૦૮	૧૩૮૫	૬૭૦	૧૪૭૮	૮૭૨
૨૦૦૯-૧૦	૮૦૭	૧૩૮૧	૬૬૮	૧૪૮૮	૮૮૦

સ્ત્રોત : સૌ. વિસ્તારની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વાર્ષિક અહેવાલો
(વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦)

અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.ના કોષ્ટક-૫.૧ માં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩થી વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦ અંગેના સભાસદોની માહિતી જોઈએતો પ્રતિ વર્ષ સભાસદોની સંખ્યામાં વધારો થતો જોવા મળે છે. ૨૦૦૨-૦૩માં બેંકમાં સભાસદોની સંખ્યા ૮૪૨ હતી. જે અભ્યાસના છેલ્લા વર્ષમાં ૮૦૭ થયેલ જોવા મળે છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારીમાં વૃદ્ધિ જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩થી

૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન અનુક્રમે ૦.૪૭%, ૧.૫૩%, ૧.૮૭%, -૦.૬૮%, ૩.૪૪ %, ૦.૮૮%, -૦.૧૧%, નો ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ અને ૨૦૦૮-૧૦માં સભાસદોની સંખ્યા નહીવત ઘટે છે. જે આકસ્મીક હોઈ શકે. પરંતુ સમગ્ર અભ્યાસના સમયગાળા દરમ્યાન સભાસદોની સંખ્યામાં વધારો થતો જોવા મળે છે.

ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ અંગેના સભાસદોની માહિતી જોઈએતો પ્રતિ વર્ષ સભાસદોની સંખ્યામાં વધારો થતો જોવા મળે છે. ૨૦૦૨-૦૩માં બેંકમાં સભાસદોની સંખ્યા ૧૨૭૫ હતી. જે અભ્યાસના છેલ્લા વર્ષમાં ૧૩૮૧ થયેલ જોવા મળે છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારીમાં વૃદ્ધિ જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન અનુક્રમે ૧.૧૭%, ૧૦.૩૮%, ૦.૧૪%, -૦.૬૩%, -૦.૩૫%, -૧.૨૦%, -૦.૨૮%, નો પ્રતિવર્ષ ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ ની તુલનામાં ૨૦૦૮-૦૯ માં સભાસદોની સંખ્યા નહીવત ઘટે છે. જે આકસ્મિક હોઈ શકે પરંતુ સમગ્ર અભ્યાસના સમયગાળા દરમ્યાન સભાસદોની સંખ્યામાં વધારો જોઈ શકાય છે.

જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩થી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ અંગેના સભાસદોની માહિતી જોઈએતો પ્રતિ વર્ષ સભાસદોની સંખ્યામાં વધારો થતો જોવા મળે છે. ૨૦૦૨-૦૩ માં સભાસદોની સંખ્યા ૬૫૮ હતી જે છેલ્લા વર્ષમાં ૨૦૦૮-૧૦માં ૬૬૮ થયેલ છે. ૨૦૦૫-૦૬ માં બેન્કમાં સભાસદોની સંખ્યા ૬૭૮ હતી. પ્રતિવર્ષ ટકાવારીમાં વૃદ્ધિ જોઈએતો અનુક્રમે ૦.૬૦%, ૦.૪૫%, ૨.૧૦%, -૨.૫૦%, ૦.૪૫%, ૦.૭૫%, -૦.૧૪%નો ફેરફાર જોવા મળે છે.

જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩થી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ અંગેના સભાસદોની માહિતી જોઈએતો પ્રતિ વર્ષ સભાસદોની સંખ્યામાં વધારો થતો જોવા મળે છે. ૨૦૦૨-૦૩માં બેંકમાં સભાસદોની સંખ્યા ૧૨૮૮ હતી. જે અભ્યાસના છેલ્લા વર્ષમાં ૧૪૮૮ થયેલ જોવા મળે છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારીમાં વૃદ્ધિ જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન અનુક્રમે ૦.૩૮%, ૦.૦૭%, -૫.૮૬%, -૦.૧૬%, ૦.૦૦%, ૨૧.૫૨%, ૧.૩૫%, નો ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ ની તુલનામાં ૨૦૦૫-૦૬ માં -૫.૮૬%, ઘટાડો થયેલ જોવા મળે છે. પરંતુ સમગ્ર અભ્યાસના સમયગાળા દરમ્યાન સભાસદોની સંખ્યામાં વધારો જોવા મળે છે.

રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩થી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ અંગેના સભાસદોની માહિતી જોઈએતો પ્રતિ વર્ષ સભાસદોની સંખ્યામાં વધારો થતો જોવા મળે છે. ૨૦૦૨-૦૩માં બેંકમાં સભાસદોની સંખ્યા ૭૮૬ હતી. જે અભ્યાસના છેલ્લા વર્ષમાં ૮૮૦ થયેલ જોવા મળે છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારીમાં વૃદ્ધિ જોઈએતો, અનુક્રમે ૦.૫૦%, ૧.૫૧%, ૪.૬૧%, ૧.૦૭%, -૦.૨૪%, ૩.૦૭%, ૨.૦૬%, નો ફેર ફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ ની તુલનામાં ૨૦૦૭-૦૮ માં -૦.૨૪ %, ઘટવા પામેલ છે. પરંતુ સમગ્ર અભ્યાસનાં સમયગાળા દરમ્યાન સભાસદોની સંખ્યામાં વધારો સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે.

સભાસદોની સંખ્યાને સૂચકાંકની રીતે જોઈએતો, અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં અમરેલી જિલ્લા બેંકનો સૂચકાંક ૧૦૭.૭૧, ભાવનગર જિલ્લા બેંકનો સૂચકાંક ૧૦૮.૭૧, જામનગર જિલ્લા બેંકનો સૂચકાંક ૧૦૧.૬૭, જૂનાગઢ જિલ્લા બેંકનો સૂચકાંક ૧૧૬.૨૮, અને રાજકોટ જિલ્લા બેંકનો સૂચકાંક ૧૧૩.૨૩ રહેવા પામેલ છે.

અંહી નોંધવું જોઈએ કે, સભાસદોની સંખ્યામાં વધારો થાય તેટલુંજ મહત્વનું નથી, કારણકે આપણે જાણીએ છીએ તે પ્રમાણે બેંકના સભાસદો વ્યક્તિ નહીં પરંતુ સહકારી મંડળીઓ હોય છે. અલબત્ત બેંકની તમામ પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ મંડળીઓ દ્વારા મંડળીના સભાસદો સુધી પહોંચતી હોય છે.

કોષ્ટક- ૫.૨
સભાસદોની પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	૦.૪૭	૧.૧૭	૦.૬૦	૦.૩૮	૦.૫૦
૨૦૦૪-૦૫	૧.૫૩	૧૦.૩૮	૦.૪૫	૦.૦૭	૧.૫૧
૨૦૦૫-૦૬	૧.૮૭	૦.૧૪	૨.૧૦	-૫.૮૬	૪.૬૧
૨૦૦૬-૦૭	-૦.૬૮	-૦.૬૩	-૨.૫૦	-૦.૧૬	૧.૦૭
૨૦૦૭-૦૮	૩.૪૪	-૦.૩૫	૦.૪૫	૦.૦૦	-૦.૨૪
૨૦૦૮-૦૯	૦.૮૮	-૧.૨૦	૦.૭૫	૨૧.૫૨	૩.૦૭
૨૦૦૯-૧૦	-૦.૧૧	-૦.૨૮	-૦.૧૪	૧.૩૫	૨.૦૬

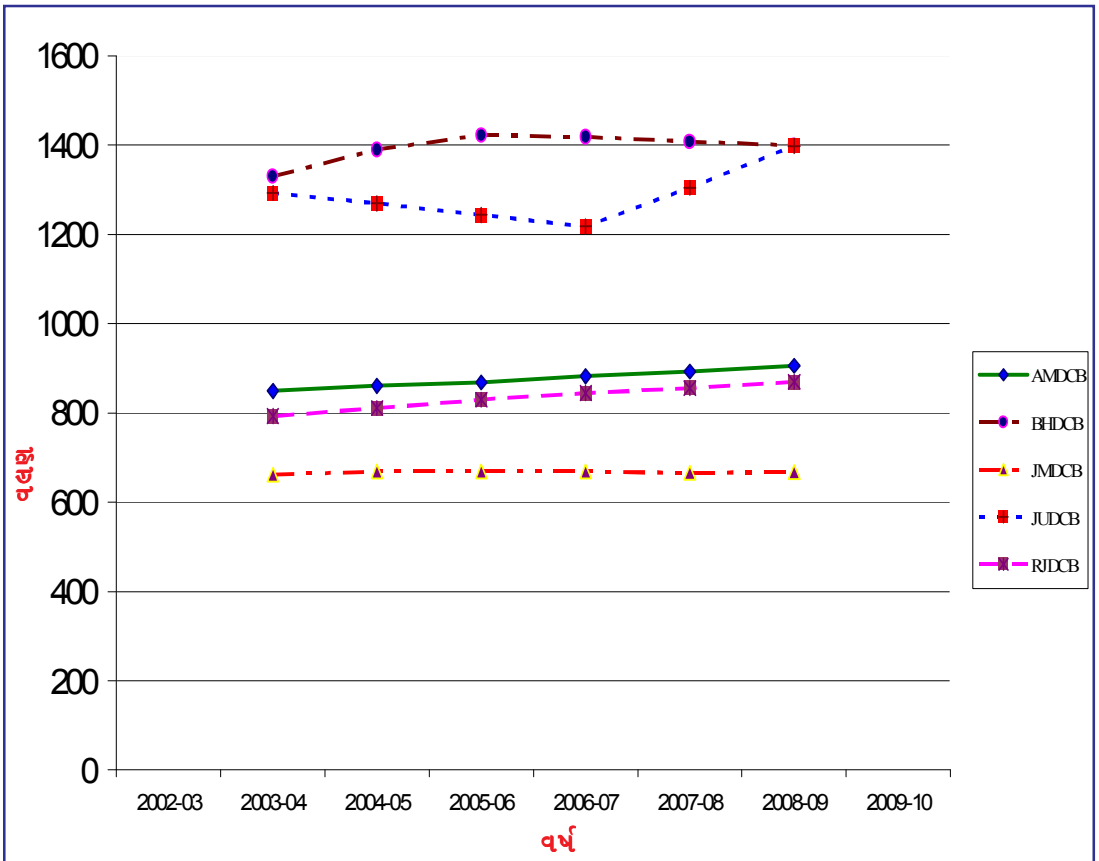
કોષ્ટક-૫.૩
સભાસદોના સૂચકઆંક દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૦.૪૭	૧૦૧.૧૭	૧૦૦.૬૦	૧૦૦.૩૮	૧૦૦.૫૧
૨૦૦૪-૦૫	૧૦૨.૦૧	૧૧૧.૬૮	૧૦૧.૦૬	૧૦૦.૪૬	૧૦૨.૦૪
૨૦૦૫-૦૬	૧૦૪.૦૩	૧૧૧.૮૪	૧૦૩.૧૮	૮૪.૫૬	૧૦૬.૭૪
૨૦૦૬-૦૭	૧૦૩.૩૨	૧૧૧.૧૩	૧૦૦.૬૦	૮૪.૪૫	૧૦૭.૮૮
૨૦૦૭-૦૮	૧૦૬.૮૮	૧૧૦.૭૪	૧૦૧.૦૬	૮૪.૪૧	૧૦૭.૬૩
૨૦૦૮-૦૯	૧૦૭.૮૩	૧૦૮.૪૧	૧૦૧.૮૨	૧૧૪.૭૪	૧૧૦.૮૪
૨૦૦૯-૧૦	૧૦૭.૭૧	૧૦૮.૦૮	૧૦૧.૬૭	૧૧૬.૨૮	૧૧૩.૨૩

કોષ્ટક- પ.૪
સભાસદોની ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	૮૪૮.૦૦	૧૩૨૮.૬૬	૬૬૧.૬૬	૧૨૮૨.૬૬	૭૮૨.૬૬
૨૦૦૪-૦૫	૮૬૦.૩૩	૧૩૮૦.૦૦	૬૬૮.૬૬	૧૨૬૮.૩૩	૮૧૦.૩૩
૨૦૦૫-૦૬	૮૬૮.૩૩	૧૪૨૨.૩૩	૬૬૮.૬૬	૧૨૪૩.૬૬	૮૨૮.૬૬
૨૦૦૬-૦૭	૮૮૨.૦૦	૧૪૧૮.૩૩	૬૬૮.૬૬	૧૨૧૭.૬૬	૮૪૪.૩૩
૨૦૦૭-૦૮	૮૮૨.૬૬	૧૪૦૮.૦૦	૬૬૫.૬૬	૧૩૦૪.૩૩	૮૫૫.૩૩
૨૦૦૮-૦૯	૮૦૫.૦૦	૧૩૮૮.૩૩	૬૬૮.૦૦	૧૩૮૮.૩૩	૮૬૮.૩૩
૨૦૦૯-૧૦	-	-	-	-	-

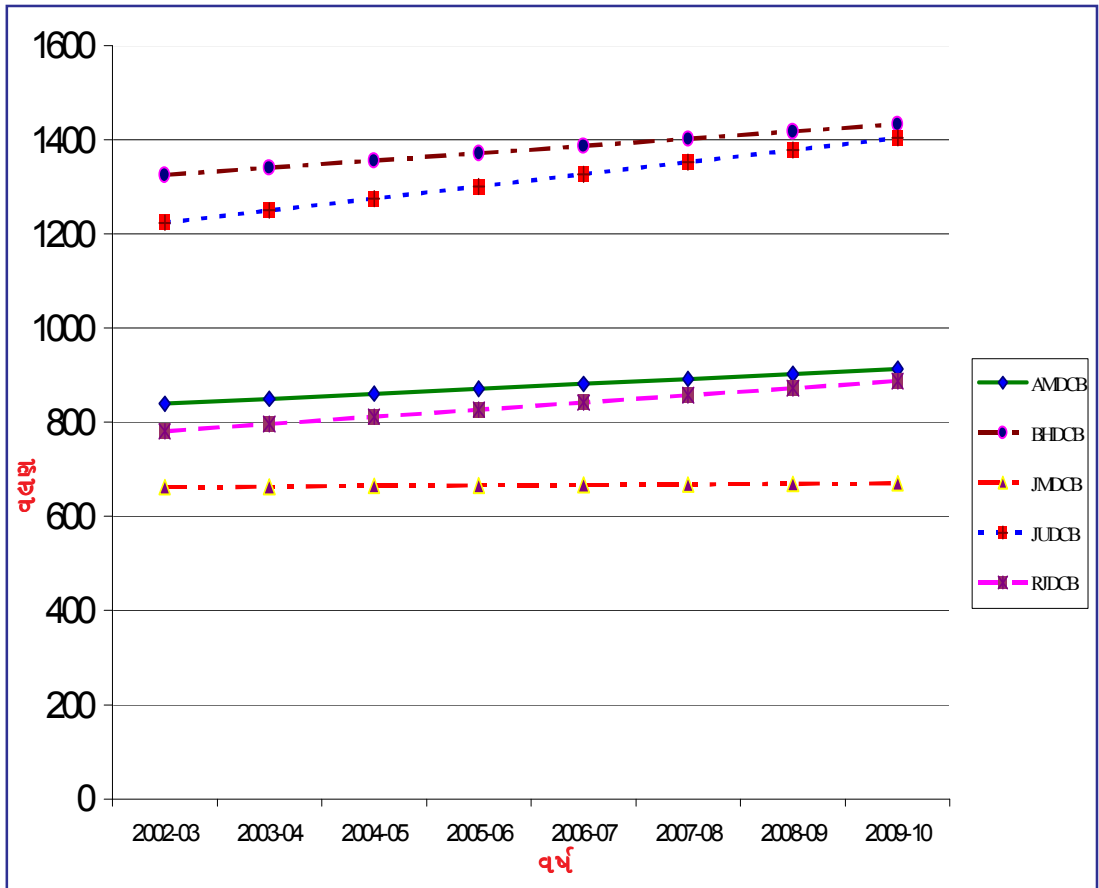
આલેખ-પ.૧
સભાસદોની ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-પ.પ
સભાસદોની ન્યુનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતુ પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૮૩૮.૨૫	૧૩૨૪.૮૨	૬૬૨.૦૮	૧૨૨૩.૬૭	૭૮૦.૮૩
૨૦૦૩-૦૪	૮૪૮.૭૫	૧૩૪૦.૦૩	૬૬૩.૨૭	૧૨૪૮.૩૭	૭૮૬.૦૬
૨૦૦૪-૦૫	૮૬૦.૨૫	૧૩૫૫.૬૮	૬૬૪.૪૬	૧૨૭૫.૦૭	૮૧૧.૨૮
૨૦૦૫-૦૬	૮૭૦.૭૫	૧૩૭૧.૦૬	૬૬૫.૬૫	૧૩૦૦.૭૭	૮૨૬.૫૧
૨૦૦૬-૦૭	૮૮૧.૨૫	૧૩૮૬.૪૪	૬૬૬.૮૪	૧૩૨૬.૪૮	૮૪૧.૭૩
૨૦૦૭-૦૮	૮૮૧.૭૫	૧૪૦૧.૮૨	૬૬૮.૦૩	૧૩૫૨.૧૮	૮૫૬.૮૬
૨૦૦૮-૦૯	૮૦૨.૨૫	૧૪૧૭.૦૨	૬૬૮.૨૨	૧૩૭૭.૮૮	૮૭૨.૧૮
૨૦૦૯-૧૦	૮૧૨.૭૫	૧૪૩૨.૫૮	૬૭૦.૪૧	૧૪૦૩.૫૮	૮૮૭.૪૧

આલેખ-પ.૨
સભાસદોનું ન્યુનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ

૫.૩ શેરભંડોળ :

સામાન્યતઃ સહકારી બેંકોનું સ્વક્રિયભંડોળ શેરનું બનેલું હોય છે. અને સભાસદોની જવાબદારી તેમણે ધારણ કરેલા શેરની કિંમત જેટલી હોય છે. બેંકના પેટાનિયમ પ્રમાણે દરેક શેરની કિંમત નક્કી કરેલી હોય છે. અને પ્રત્યેક સભાસદે ઓછામાં ઓછો બેંકના પેટા નિયમ મુજબ શેર ધારણ કરવો રહ્યો. આ લઘુત્તમ મર્યાદા કરતા વધુ શેર ધારણ કરવા હોય તો કોઈપણ સભાસદ વધુ શેર ધારણ કરી શકે છે. પરંતુ શેર ધારણ કરવાની મહત્તમ મર્યાદા હોય છે. તેથી વધારાના શેર ધારણ કરી શકે નહીં. આ મહત્તમ મર્યાદા કુલ શેરના ૧/૫ ભાગ રાખવામાં આવી છે. જે સહકારી કાયદાની કલમ ૨૮માં સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે. કોઈપણ મંડળીમાં રાજ્ય સરકાર, અન્ય કોઈ સહકારી મંડળીઓ અથવા કોઈપણ સભાસદને મંડળી બેંકના કુલ શેરભંડોળના ૧/૫ ભાગ કરતા વધારે શેર ધારણ કરવાની મંજૂરી આપી શકે નહીં.

સહકારના કાયદાની કલમ ૫૧ થી ૬૪ સુધીમાં રાજ્ય સરકારશ્રી મંડળીઓનાં શેરભંડોળમાં મુખ્ય અને ગૌણ ભાગીદાર દ્વારા શેરફાળો આપવા અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. આ જોગવાઈ કરવા પાછળ સરકારનો હેતુ સહકારી પ્રવૃત્તિને શક્ય તેટલી આર્થિક રીતે વધુ સધ્ધર કરવાનો છે.

શેરભંડોળ એ બેંકની કાયમી મુડી છે. એટલેકે તેનો ઉપયોગ કાયમી મુડી તરીકે કરવામાં આવતો હોવાથી પાયાની મુડી તરીકે પણ ઓળખાવી શકાય. અંહીયા સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જિલ્લા સહકારી બેંકોના શેરભંડોળમાં ૨૦૦૨-૦૩થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમિયાન થયેલા ફેરફાર તપાસવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

કોષ્ટક-૫.૬
સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા સહકારી બેંકોની શેરભંડોળની માહિતી દર્શાવતું પત્રક

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૦૩.૦૪	૧૮૫૨.૦૧	૨૦૨૨.૮૨	૭૮૮.૬૫	૧૫૧૮
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૦૮.૮૨	૨૦૭૨.૮૩	૨૦૮૩.૪૦	૮૪૭.૭૮	૧૮૫૨
૨૦૦૪-૦૫	૧૦૦૮.૦૫	૨૨૩૦.૫૭	૨૦૭૦.૮૪	૮૫૭.૧૫	૧૮૦૩
૨૦૦૫-૦૬	૮૮૨.૬૭	૨૨૩૪.૮૦	૨૧૦૫.૮૪	૮૦૦.૫૬	૨૧૩૫
૨૦૦૬-૦૭	૮૮૩.૫૫	૨૨૫૨.૧૧	૨૧૭૦.૮૪	૮૧૬.૪૮	૨૨૬૭
૨૦૦૭-૦૮	૧૦૩૦.૫૪	૨૫૭૮.૩૧	૨૨૪૬.૮૪	૮૩૫.૦૨	૨૫૧૫
૨૦૦૮-૦૯	૧૦૩૫.૬૬	૨૬૧૬.૮૮	૨૩૪૬.૮૪	૮૪૩.૮૮	૨૭૫૪
૨૦૦૯-૧૦	૧૦૩૭.૬૮	૨૬૩૨.૪૪	૨૩૪૬.૮૮	૮૮૨.૧૪	૩૦૭૧

સ્ત્રોત : સૌ. વિસ્તારની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

કોષ્ટક-૫.૭
શેરભંડોળનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	૦.૫૮	૬.૧૮	૩.૪૮	૬.૦૧	૨૨.૦૦
૨૦૦૪-૦૫	૦.૦૧	૭.૬૦	-૧.૦૭	૧.૧૦	૨.૭૫
૨૦૦૫-૦૬	-૨.૬૧	૦.૧૮	૧.૬૮	૫.૦૬	૧૨.૧૮
૨૦૦૬-૦૭	૦.૦૮	૦.૭૭	૩.૦૮	૧.૭૬	૬.૧૮
૨૦૦૭-૦૮	૪.૭૭	૧૪.૪૮	૩.૫૦	૨.૦૨	૧૦.૮૩
૨૦૦૮-૦૯	૦.૪૮	૧.૪૮	૪.૪૫	૦.૮૪	૮.૫૦
૨૦૦૯-૧૦	૦.૧૮	૦.૫૮	૦.૦૦	૫.૧૧	૧૧.૫૧

કોષ્ટક-૫.૮
શેરભંડોળની માહિતીનું સૂચકાંક દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૦.૫૮	૧૦૬.૧૮	૧૦૩.૪૮	૧૦૬.૦૧	૧૨૨.૦૦
૨૦૦૪-૦૫	૧૦૦.૫૮	૧૧૪.૨૭	૧૦૨.૩૭	૧૦૭.૧૮	૧૨૫.૩૬
૨૦૦૫-૦૬	૮૭.૮૬	૧૧૪.૪૮	૧૦૪.૧૦	૧૧૨.૬૧	૧૪૦.૬૪
૨૦૦૬-૦૭	૮૮.૦૫	૧૧૫.૩૭	૧૦૭.૩૧	૧૧૪.૬૧	૧૪૮.૩૪
૨૦૦૭-૦૮	૧૦૨.૭૪	૧૩૨.૦૮	૧૧૧.૦૭	૧૧૬.૮૨	૧૬૫.૬૭
૨૦૦૮-૦૯	૧૦૩.૨૫	૧૩૪.૦૬	૧૧૬.૦૨	૧૧૮.૦૩	૧૮૧.૪૨
૨૦૦૯-૧૦	૧૦૩.૪૫	૧૩૪.૮૬	૧૧૬.૦૨	૧૨૪.૦૭	૨૦૨.૩૧

અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.ના **કોષ્ટક-૫.૬** નાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩થી વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦ દરમિયાનનું શેરભંડોળ રૂપિયામાં પ્રતિવર્ષ દર્શાવ્યું છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં બેંકનું શેરભંડોળ રૂા. ૧૦૦૩.૦૪ લાખ જેટલું હતું. જે વધીને ૨૦૦૩-૦૪માં ૧૦૦૮.૮૨ લાખ થયેલ જોવા મળે છે. **કોષ્ટક-૫.૭** માં પ્રતિવર્ષ ટકાવારીમાં વૃદ્ધિ જોઈએતો, ૨૦૦૨-૦૩થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમિયાન અનુક્રમે ૦.૫૮%, ૦.૦૧%, -૨.૬૧%, ૦.૦૮%, ૪.૭૭%, ૦.૪૮%, ૦.૧૮% નો ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ ની તુલનામાં ૨૦૦૫-૦૬માં -૨.૬૧ પ્રતિવર્ષ ટકાવારીમાં ઘટાડો જોવા મળે છે. પરંતુ સમગ્ર અભ્યાસના સમયગાળા દરમિયાન શેરભંડોળમાં વધારો જોવા મળે છે. વર્ષના અંતે ૨૦૦૯-૧૦માં સૂચકાંક ૧૦૩.૪૫ જોવા મળે છે.

ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦ દરમિયાનનું શેરભંડોળ જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં બેંકનું શેરભંડોળ રૂા. ૧૮૫૨.૦૧ લાખ જેટલું હતું. જે વધીને ૨૦૦૩-૦૪માં ૨૦૭૨.૮૩ લાખ થયેલ જોવા મળે છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારીનાં કોષ્ટકમાં ફેરફાર જોઈએતો, ૨૦૦૨-૦૩થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમિયાન અનુક્રમે ૬.૧૮%, ૭.૬૦%, ૦.૧૮%, ૦.૭૭%, ૧૪.૪૮%, ૧.૪૮%, ૦.૫૮% નો ફેર ફાર જોવા મળે છે.

વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ ની તુલનામાં ૨૦૦૭-૦૮ માં ૧૪.૪૮% પ્રતિવર્ષ ટકાવારીમાં વધારો થયેલો જોવા મળે છે. પરંતુ સમગ્ર અભ્યાસના સમયગાળા દરમ્યાન શેરભંડોળમાં વધારો જોવા મળે છે. વર્ષના અંતે ૨૦૦૮-૧૦માં સૂચકાંક ૧૩૪.૮૬ જોવા મળે છે.

જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩થી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાનનું શેરભંડોળ જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં બેન્કનું શેરભંડોળ રૂા. ૨૦૨૨.૮૨ લાખ જેટલુ હતુ. જે વધીને ૨૦૦૩-૦૪માં ૨૦૮૩.૪૦ લાખ થયેલ જોવા મળે છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારીના કોષ્ટકમાં જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન અનુક્રમે ૩.૪૮%, -૧.૦૭%, ૧.૬૮%, ૩.૦૮%, ૩.૫૦%, ૪.૪૫%, ૦.૦૦% નો પ્રતિવર્ષ ફેર ફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪ ની તુલનામાં ૨૦૦૪-૦૫ માં -૧.૦૭% પ્રતિવર્ષ ટકાવારીમાં ઘટાડો થયેલો જોવા મળે છે. ત્યારબાદના વર્ષોમાં ક્રમશઃ ૪.૪૫% સુધી વધારો થયેલો જણાય છે. સમગ્ર અભ્યાસના સમયગાળા દરમ્યાન શેરભંડોળમાં વધારો જોવા મળે છે. વર્ષના અંતે ૨૦૦૮-૧૦માં સૂચકાંક ૧૧૬.૦૨ જોવા મળે છે.

જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩થી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાનનું શેરભંડોળ જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં બેંકનું શેરભંડોળ રૂા. ૭૮૮.૬૫ લાખ જેટલુ હતુ. જે વધીને ૨૦૦૩-૦૪માં ૮૪૭.૭૮ લાખ થયેલ જોવા મળે છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફારનાં કોષ્ટકમાં જોઈએતો, ૨૦૦૨-૦૩થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન અનુક્રમે ૬.૦૧%, ૧.૧૦%, ૫.૦૬%, ૧.૭૬%, ૨.૦૨%, ૦.૮૪%, ૫.૧૧% નો ફેર ફાર જોવા મળે છે. સમગ્ર અભ્યાસના સમયગાળા દરમ્યાન શેરભંડોળમાં વધારો જોવા મળે છે. વર્ષના અંતે ૨૦૦૮-૧૦માં સૂચકાંક ૧૨૪.૦૭ જોવા મળે છે.

રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩થી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાનનું શેરભંડોળ જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં બેંકનું શેરભંડોળ રૂા. ૧,૫૧૮ લાખ જેટલુ હતુ. જે વધીને ૨૦૦૩-૦૪માં રૂા. ૧,૮૫૨ લાખ થયેલ જોવા મળે છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારીમાં ફેરફારનાં કોષ્ટકમાં જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન અનુક્રમે ૨૨.૦૦%, ૨.૭૫%, ૧૨.૧૮%, ૬.૧૮%, ૧૦.૮૩%, ૮.૫૦%, ૧૧.૫૧% નો ફેર ફાર જોવા મળે છે. સમગ્ર અભ્યાસના સમયગાળા દરમ્યાન શેરભંડોળમાં વધારો જોવા મળે છે. વર્ષના અંતે ૨૦૦૮-૧૦માં સૂચકાંક ૨૦૨.૩૧ થવા પામેલ છે.

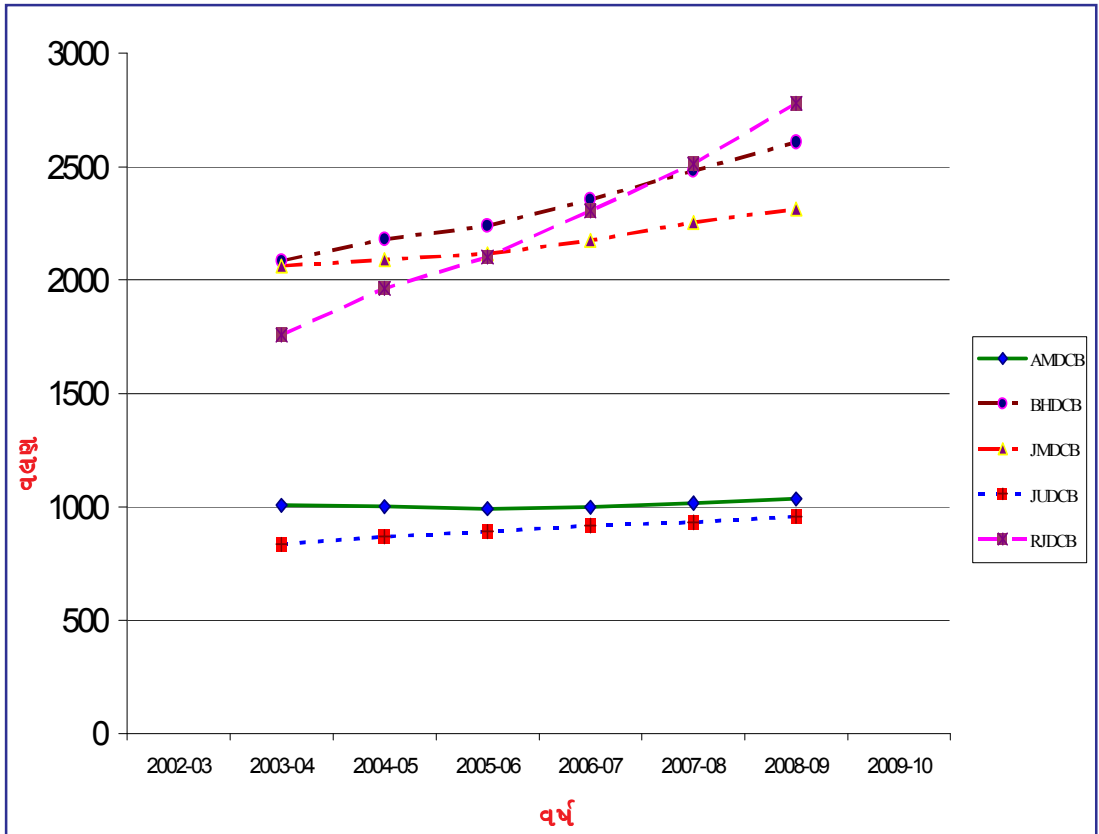
. અભ્યાસની દરેક બેંકોમાં શેરભંડોળના વધવાના દરમાં જોવા મળતી વધઘટ બેંકોના પેટાનિયમો અને સુધારા પ્રમાણે રહ્યા છે. સામાન્ય રીતે બેંક પોતાના શેરભંડોળમાં વધારો રાખવાનું લક્ષ્યાંક રાખતા હોય છે. એ સંદર્ભે બેંક પોતાના સભાસદોની સંખ્યામાં વધારો કરીને સભાસદો વચ્ચે વધુ શેરની વહેંચણી કરે છે. અંહી શેરભંડોળ વધારવા બેંક પોતાના સભાસદોની સંખ્યામાં વધારો કરીને લક્ષ્યાંક હાંસલ કરે છે. એટલેકે મંડળીઓની સંખ્યામાં પણ વધારો થાય છે.

સાથે જ નોંધવું જોઈએ કે, બેંકોનાં વહિવટમાં વહિવટદારની ભૂમિકા પણ અગત્યની રહી હોય છે. આમ ઉપરોક્ત વધ ધટને ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશ દ્વારા વલણની રીતે જોઈએતો નીચે પ્રમાણે વલણ, આંકડા તેમજ આલેખ સતત વધતો જોવા મળે છે.

કોષ્ટક-પ.૯
શેરભંડોળનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૦૭.૦૦	૨૦૮૫.૧૩	૨૦૬૨.૪૨	૮૩૪.૬૬	૧૭૫૭.૬૬
૨૦૦૪-૦૫	૧૦૦૦.૨૧	૨૧૭૮.૪૩	૨૦૮૦.૦૮	૮૬૮.૪૮	૧૮૬૩.૩૩
૨૦૦૫-૦૬	૮૮૧.૭૫	૨૨૩૮.૧૮	૨૧૧૫.૮૪	૮૮૧.૩૮	૨૧૦૧.૬૬
૨૦૦૬-૦૭	૮૮૮.૮૨	૨૩૫૫.૧૦	૨૧૭૪.૬૧	૮૧૭.૩૫	૨૩૦૫.૬૬
૨૦૦૭-૦૮	૧૦૧૬.૫૮	૨૪૮૨.૪૩	૨૨૫૪.૮૪	૮૩૧.૭૮	૨૫૧૨.૦૦
૨૦૦૮-૦૯	૧૦૩૪.૬૨	૨૬૦૮.૨૧	૨૩૧૩.૬૨	૮૫૭.૦૧	૨૭૮૦.૦૦
૨૦૦૯-૧૦	-	-	-	-	-

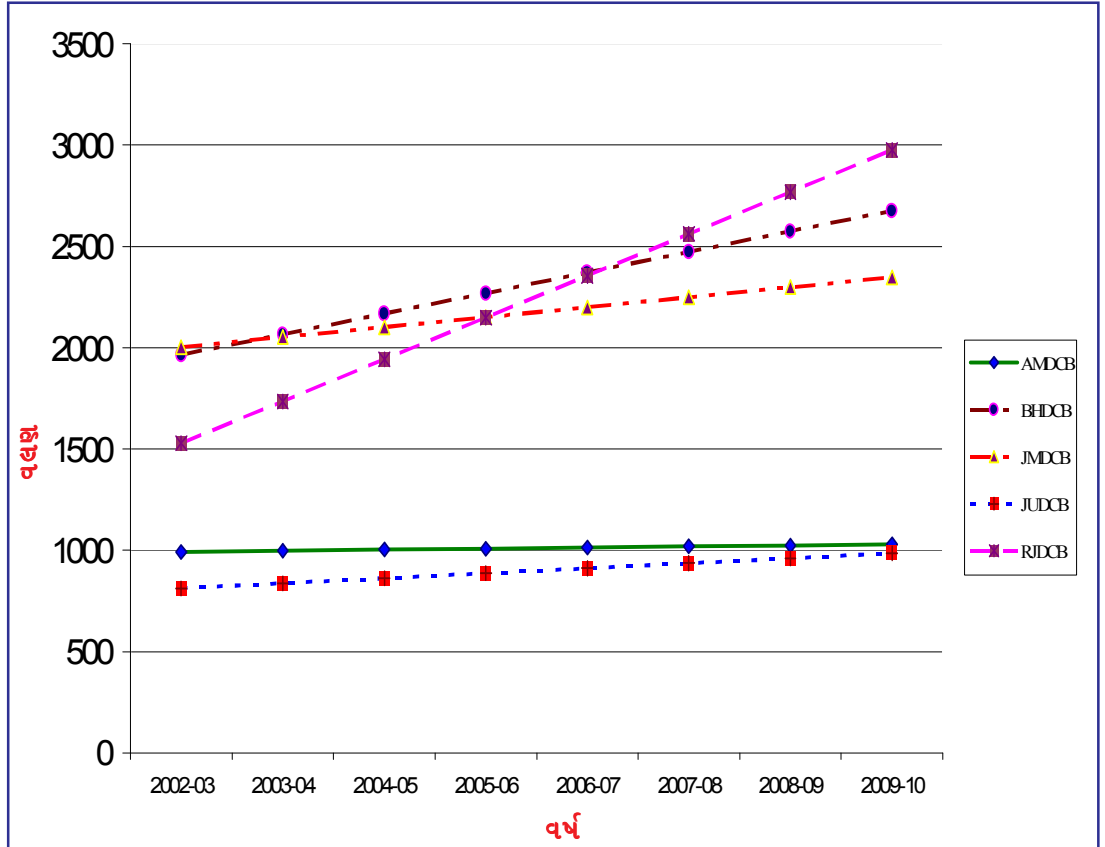
આલેખ- પ.૩
શેરભંડોળનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૧૦
શેરભંડોળનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૮૮૨.૮૮	૧૮૬૫.૨૭	૨૦૦૩.૫૮	૮૧૨.૫૨	૧૫૨૮.૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૮૮૮.૨૪	૨૦૬૬.૮૮	૨૦૫૨.૭૩	૮૩૭.૨૫	૧૭૩૫.૫૪
૨૦૦૪-૦૫	૧૦૦૩.૫૦	૨૧૬૮.૬૮	૨૧૦૧.૮૮	૮૬૧.૮૮	૧૮૪૨.૦૭
૨૦૦૫-૦૬	૧૦૦૮.૭૬	૨૨૭૦.૪૦	૨૧૫૧.૦૫	૮૮૬.૭૧	૨૧૪૮.૬૧
૨૦૦૬-૦૭	૧૦૧૪.૦૧	૨૩૭૨.૧૧	૨૨૦૦.૨૦	૮૧૧.૪૪	૨૩૫૫.૧૪
૨૦૦૭-૦૮	૧૦૧૮.૨૭	૨૪૭૩.૮૨	૨૨૪૮.૩૬	૮૩૬.૧૮	૨૫૬૧.૬૮
૨૦૦૮-૦૯	૧૦૨૪.૫૨	૨૫૭૫.૫૪	૨૨૮૮.૫૨	૮૬૦.૮૧	૨૭૬૮.૨૧
૨૦૦૯-૧૦	૧૦૨૮.૭૮	૨૬૭૭.૨૫	૨૩૪૭.૬૮	૮૮૫.૬૪	૨૮૭૪.૭૫

આલેખ-૫.૪
શેરભંડોળનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

૫.૪. થાપણો :

વ્યાપારી બેંકોની જેમ સહકારી બેંકો પણ પોતાની મંડળીઓ કે પોતાનાં સભાસદોને જરૂરીયાત પ્રમાણે નિર્ધારિત હેતુ માટે ધીરાણ સુલભ કરવા નાંણાકીય ભંડોળ રાખે છે. અને રાખવું જોઈએ. જો પુરતા પ્રમાણમાં નાંણાકીય ભંડોળ ન હોયતો બેંક પોતાના ગ્રાહકો (અંહી મંડળીઓ અને સભાસદો) ને ધીરાણકીય સેવા પ્રચારિત પ્રમાણમાં પુરી પાડી શકે નહીં. આ માટે બેંક નાંણા ભંડોળ જાળવે છે. આ નાંણાભંડોળ સામાન્યરીતે (૧) પોતાના સભાસદો પાસેથી પોતાના સભાસદોને શેરનું વેચાણ કરી શેરભંડોળ દ્વારા (૨) વ્યાપારી બેંકો અને નાંણાકીય સંસ્થા પાસેથી ધીરાણ મેળવી તથા (૩) જાહેર જનતા અને સભાસદો પાસે રહેલી બચતને થાપણ તરીકે સ્વીકારી ધીરાણનો હેતુ પૂર્ણ કરવા પ્રયત્ન કરે છે. સાથે સાથે બેંક પોતાની આવક માથી કેટલુક અનામતભંડોળ પણ ઉભુ કરે છે. જેને ધીરાણકીય પ્રવૃત્તિમાં સક્રીય કરી શકે.

બેંક જાહેર જનતા અને સભાસદો પાસેથી બચતો સ્વીકારે છે. તેનાં બદલામાં તેને અવેજ રૂપે વ્યાજ સ્વરૂપે વળતર ચુકવતી હોય છે. આ રીત માં બેંકમાં એકઠી થયેલી જાહેર જનતાની અને સભાસદોની બચતને થાપણ કહે છે.

૫.૪.૧ થાપણના પ્રકારો :

વ્યવહારમાં બેંકમાં જમા થયેલ બચતને બે સ્વરૂપે વહેંચવામાં આવે છે. જેમ કે, (૧) ફરજિયાત થાપણ (૨) મરજિયાત થાપણ

(૧) ફરજિયાત થાપણ :

બેંક જ્યારે પોતાના સભાસદોને ધીરાણ આપે છે ત્યારે તે ધીરાણ માંથી કેટલીક રકમની કપાત કરી સભાસદના ખાતામાં ફરજિયાત થાપણ તરીકે મુકે છે. જેનો બેંકનો સ્થાયી ભંડોળમાં સમાવેશ કરવામાં આવે છે. આ સ્થાયભંડોળનો ઉપયોગ ખાસ કિસ્સામાંજ કરવામાં આવતો હોય છે. અલબત્ત સભાસદ પોતાનાં ખાતાની થાપણ સામાન્ય સંજોગોમાં ઉપાડી શકે નહીં. કેટલીક બેંકમાં આ રીતની થતી કપાતને સભાસદના શેરભંડોળમાં પરિવર્તિત કરવામાં આવે છે. એટલેકે સભાસદની શેરમુડીમાં વધારો થાય છે.

(૨) મરજિયાત થાપણ :

આ થાપણ સ્વૈચ્છિક અને મરજિયાત છે. સભાસદો પોતાની ઈચ્છા અનુસાર ઈચ્છીત સમય માટે મરજિયાત થાપણ બેંકમાં મુકે છે. બેંકના પેટાનિયમ મુજબ થાપણની લેવડ દેવડ થઈ શકે છે. મુકેલી થાપણ ઉપર વીતેલા સમયનું વ્યાજ ચુકવવામાં આવે છે. મરજિયાત થાપણમાં સમયના સંદર્ભે ત્રણ પ્રકારમાં વહેંચી નાખવામાં આવે છે. (અ) બચત થાપણ (બ) ચાલુથાપણ (ક) બાંધીમુદતની થાપણ. બાંધીમુદતની થાપણ ચોક્કસ સમય માટેની હોય છે. લઘુત્તમ એક માસથી ગમે તેટલા સમયની મુદતની હોઈ શકે. બેંકના પ્રવર્તમાન નિયમ મુજબ થાપણ પર વ્યાજ ચુકવવામાં આવે છે. મુદત પહેલા જો નાંણા ઉપાડી લેવામાં આવે તો નિયમાનુસાર વ્યાજમાં ૨% ઓછું વ્યાજ ચુકવવામાં આવે છે.

સામાન્ય રીતે નવી શરૂ થતી સહકારી બેંકોને ધીરાણ મંડળી કે બિનસભાસદો પાસેથી થાપણ ઓછી પ્રાપ્ત થાય છે. સમય જતા બેંકની પ્રતિષ્ઠા અને વિશ્વાસ વધતાં જાહેર જનતામાંથી પણ થાપણ મળી શકે છે. તેમ છતાં વ્યાપારી બેંકની તુલનાએ સહકારી બેંકોને (ઉંચો વ્યાજદર આપવા છતાં) જાહેર જનતાની થાપણો ઓછી મળતી હોય છે. તેથી તેને નાંણાકીય સંસ્થાઓ પાસેથી ધીરાણના હેતુસર ધીરાણ લેવું પડતું હોય છે. અંહી અભ્યાસમાં લીધેલ બેંકોના કિસ્સાને તપાસીએતો.

કોષ્ટક- ૫.૧૧
સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જીલ્લા સહકારી બેંકોની થાપણ વિષયક માહિતી દર્શાવતુ પત્રક

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૯૮૨૧.૦૧	૨૮૨૬૧.૮૮	૧૪૧૪૦.૮૪	૧૩૨૨૧.૮૪	૬૨૬.૫૫
૨૦૦૩-૦૪	૧૧૮૨૪.૬૭	૩૩૧૪૮.૭૭	૧૧૬૮૮.૫૮	૧૩૮૬૬.૪૮	૬૬૧.૫૦
૨૦૦૪-૦૫	૧૧૫૬૩.૮૬	૨૮૨૧૪.૫૫	૧૦૮૮૬.૩૭	૧૪૨૮૭.૧૫	૬૭૫.૪૬
૨૦૦૫-૦૬	૧૧૧૭૩.૮૧	૨૮૧૮૩.૩૧	૧૦૩૨૮.૨૫	૧૩૨૬૫.૭૮	૬૭૭.૬૮
૨૦૦૬-૦૭	૧૩૧૦૭.૦૬	૩૧૦૪૮.૪૨	૧૩૫૩૩.૮૨	૧૬૩૩૨.૧૨	૭૮૭.૫૩
૨૦૦૭-૦૮	૧૫૧૦૨.૬૬	૨૮૧૭૨.૧૩	૧૬૮૭૪.૦૮	૧૮૫૨૩.૩૨	૮૮૨.૧૧
૨૦૦૮-૦૯	૧૮૨૭૬.૧૩	૩૧૮૮૦.૪૮	૧૭૭૧૨.૬૩	૨૧૮૭૩.૧૨	૧૨૪૩.૬૬
૨૦૦૯-૧૦	૨૪૮૨૬.૮૪	૩૪૮૮૭.૮૪	૨૪૮૦૮.૦૦	૨૬૪૬૦.૭૦	૧૪૫૫.૮૮

સ્ત્રોત : સૌ. વિસ્તારની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

કોષ્ટક-૫.૧૨
થાપણનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતુ પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	૨૧.૫૨	૧૩.૨૮	-૧૭.૨૬	૫.૬૩	૫.૫૭
૨૦૦૪-૦૫	-૩.૦૨	-૧૧.૮૭	-૬.૮૫	૨.૩૭	૨.૧૧
૨૦૦૫-૦૬	-૩.૩૮	-૦.૦૭	-૫.૨૧	-૭.૨૧	૦.૩૩
૨૦૦૬-૦૭	૧૭.૩૦	૬.૩૫	૩૧.૦૩	૨૩.૧૧	૧૭.૬૮
૨૦૦૭-૦૮	૧૫.૨૨	-૮.૨૬	૨૪.૬૮	૧૩.૪૧	૨૩.૧૪
૨૦૦૮-૦૯	૨૧.૦૧	૧૩.૫૧	૪.૮૭	૧૭.૬૦	૨૬.૬૩
૨૦૦૯-૧૦	૩૫.૮૪	૮.૪૪	૪૦.૬૩	૨૦.૮૭	૧૭.૦૭

: ૧૫૨ :

કોષ્ટક-૫.૧૩
થાપણની માહિતીનું સૂચકાંક દર્શાવતુ પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૨૧.૪૧	૧૧૩.૨૮	૮૨.૭૩	૧૦૫.૬૩	૧૦૫.૫૮
૨૦૦૪-૦૫	૧૧૭.૭૪	૮૮.૮૩	૭૭.૦૫	૧૦૮.૧૩	૧૦૭.૮૧
૨૦૦૫-૦૬	૧૧૩.૭૭	૮૮.૭૬	૭૩.૦૪	૧૦૦.૩૩	૧૦૮.૧૬
૨૦૦૬-૦૭	૧૩૩.૪૫	૧૦૬.૧૦	૮૫.૭૧	૧૨૩.૫૨	૧૨૭.૨૮
૨૦૦૭-૦૮	૧૫૩.૭૭	૮૬.૨૭	૧૧૮.૩૩	૧૪૦.૦૮	૧૫૬.૭૫
૨૦૦૮-૦૯	૧૮૬.૦૮	૧૦૮.૨૮	૧૨૫.૨૬	૧૬૫.૪૩	૧૮૮.૫૦
૨૦૦૯-૧૦	૨૫૨.૭૮	૧૧૮.૬૦	૧૭૬.૧૬	૨૦૦.૧૨	૨૩૨.૩૮

કોષ્ટક-૫.૧૧ માં અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.ની થાપણની તાસીર તપાસતા સ્પષ્ટ થાય છે કે, ૨૦૦૨-૦૩માં બેંક પાસે રૂ.૮૮૨૧.૦૧ લાખ થાપણ સ્વરૂપે હતી. તે વધીને અભ્યાસનાં છેલ્લા વર્ષમાં ૨૪૮૨૬.૮૪ લાખ થાપણ સ્વરૂપે જમા થયેલ જણાય છે. જે શરૂઆતમાં ૨૨%ની આસપાસ વાર્ષિક વૃદ્ધિદર હતો. અંતીમ વર્ષમાં એટલેકે ૨૦૦૯-૧૦ ૩૬%ની નજીક એટલેકે, ૩૫.૮૪%એ પહોંચ્યો છે. સૂચકાંકની રીતે જોઈએતો છેલ્લા વર્ષનો સૂચકાંક ૨૫૨.૭૮ જોવા મળે છે.

ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.માં થાપણની તાસીર તપાસતા સ્પષ્ટ થાય છે કે, ૨૦૦૨-૦૩માં બેંક પાસે રૂ.૨૮૨૬૧.૮૮ લાખ થાપણ સ્વરૂપે હતી. તે અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં રૂ. ૩૪૮૮૭.૮૪ લાખ જેટલો વધારો થદર્શાવે છે. **કોષ્ટક-૫.૧૨** માં પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો અનુક્રમે ૧૩.૨૮%, -૧૧.૮૭%, -૦.૦૭%, ૬.૩૫%, -૮.૨૬%, ૧૩.૫૧%, ૮.૪૪% ફેરફાર થયેલ જોવા મળે છે. ૨૦૦૩-૦૪ની તુલનાએ ૨૦૦૪-૦૫માં -૧૧.૮૭% જેટલો ઘટાડો જોવા મળે છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન શરૂઆતમાં ૧૩%ની આસપાસ વાર્ષિક વૃદ્ધિદર હતો. અંતીમ વર્ષમાં એટલેકે ૨૦૦૯-૧૦માં ૧૦%ની નજીક એટલેકે, ૮.૪૪%એ પહોંચ્યો છે. સૂચકાંકની રીતે જોઈએતો છેલ્લા વર્ષનો સૂચકાંક ૧૧૮.૬૦ જોવા મળે છે.

જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.માં થાપણની તાસીર તપાસતા સ્પષ્ટ થાય છે કે, ૨૦૦૨-૦૩માં બેંક પાસે રૂા.૧૪૧૪૦.૩૭ લાખ થાપણ સ્વરૂપે હતી. તે ૨૦૦૩-૦૪માં ૧૧૬૮૮.૫૮ જેટલો ઘટાડો થયેલ છે. જે ૨૦૦૫-૦૬ સુધી સતત ઘટતી જણાય છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફારના કોષ્ટકમાં જોઈએતો અનુક્રમે -૧૭.૨૬%, -૬.૮૫%, -૫.૨૧%, ૩૧.૦૩%, -૨૪.૬૮%, ૪.૮૭%, ૪૦.૬૩% ફેરફાર થયેલ જોવા મળે છે. અભ્યાસના છેલ્લા વર્ષમાં ૨૪૮૦૮.૦૦ લાખ થાપણ સ્વરૂપે જમા થયેલ જણાય છે. જે અંતમાં ૪૦.૬૩%ની આસપાસ વાર્ષિક વૃદ્ધિદર રહેવા પામેલ છે. સૂચકાંકની રીતે જોઈએતો છેલ્લા વર્ષનો સૂચકાંક ૧૭૬.૧૬ જોવા મળે છે.

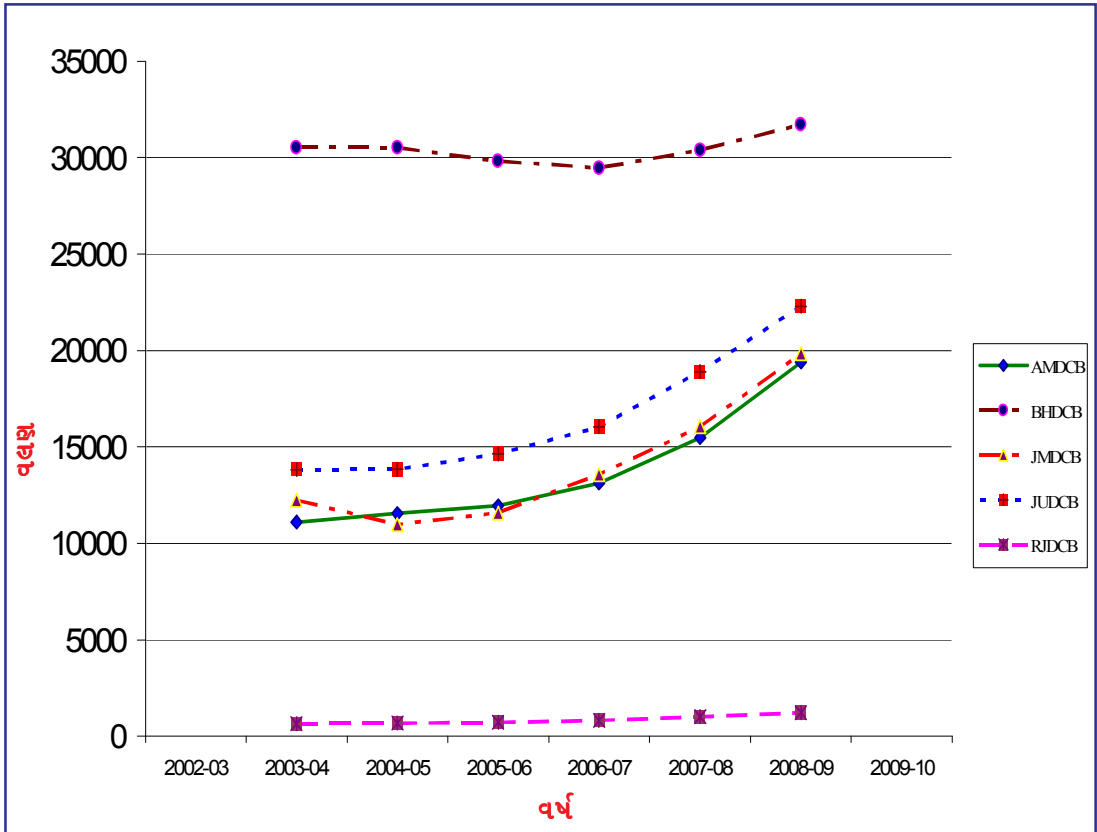
જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.માં થાપણની તાસીર તપાસતા સ્પષ્ટ થાય છે કે, ૨૦૦૨-૦૩માં બેંક પાસે રૂા.૧૩૧૨૧.૮૪ લાખ થાપણ સ્વરૂપે હતી. તે ૨૦૦૩-૦૪માં રૂા.૧૩૮૬૬.૪૮ લાખ જેટલી વધવા પામેલ છે. જે ૨૦૦૫-૦૬ માં વાર્ષિક -૭.૨૧% સુધી ઘટાડો જણાય છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફારનાં કોષ્ટકમાં જોઈએતો અનુક્રમે ૫.૬૩%, ૨.૩૭%, -૭.૨૧%, ૨૩.૧૧%, ૧૩.૪૧%, ૧૭.૬૦%, ૨૦.૮૭% ફેરફાર થયેલ જોવા મળે છે. અભ્યાસના છેલ્લા વર્ષમાં રૂા.૨૬૪૬૦.૭૦ લાખ થાપણ સ્વરૂપે જમા થયેલ જણાય છે. જે અંતમાં ૨૦%ની આસપાસ વાર્ષિક વૃદ્ધિદર દર્શાવે છે. સૂચકાંકની રીતે જોઈએતો છેલ્લા વર્ષનો સૂચકાંક ૨૦૦.૧૨ જોવા મળે છે.

રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.માં થાપણની તાસીર તપાસતા સ્પષ્ટ થાય છે કે, ૨૦૦૨-૦૩માં બેંક પાસે રૂા. ૬૨૬.૫૫ લાખ થાપણ સ્વરૂપે હતી. તે ૨૦૦૩-૦૪માં રૂા.૬૬૧.૫૦ લાખ જેટલો વધારો થયેલ છે. જે ૨૦૦૮-૦૯ માં વાર્ષિક ૨૬.૬૩% સુધી ઘટાડો જણાય છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફારનાં કોષ્ટકમાં જોઈએતો અનુક્રમે ૫.૫૭%, ૨.૧૧%, ૦.૩૩%, ૧૭.૬૮%, ૨૩.૧૪%, ૨૬.૬૩%, ૧૭.૦૭% ફેરફાર થયેલ જોવા મળે છે. અભ્યાસના છેલ્લા વર્ષમાં રૂા.૧૪૫૫.૮૮ લાખ થાપણ સ્વરૂપે જમા થયેલ જણાય છે. જે અંતમાં ૧૭%ની આસપાસ વાર્ષિક વૃદ્ધિદર હતો. અંતીમ વર્ષમાં સૂચકાંકની રીતે જોઈએતો છેલ્લા વર્ષનો સૂચકાંક ૨૩૨.૩૮ જોવા મળે છે.

કોષ્ટક-૫.૧૪
થાપણોનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતુ પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	૧૧૧૦૩.૧૮	૩૦૫૪૨.૧૦	૧૨૨૪૫.૨૬	૧૩૮૨૮.૪૯	૬૫૪.૫૦
૨૦૦૪-૦૫	૧૧૫૫૪.૧૧	૩૦૫૧૮.૨૧	૧૦૯૭૪.૪૦	૧૩૮૪૩.૧૪	૬૭૧.૫૪
૨૦૦૫-૦૬	૧૧૮૪૮.૨૪	૨૯૮૧૮.૭૬	૧૧૫૮૬.૧૪	૧૪૬૩૧.૬૮	૭૧૬.૮૯
૨૦૦૬-૦૭	૧૩૧૨૭.૮૪	૨૯૪૭૧.૨૮	૧૩૫૭૮.૭૨	૧૬૦૪૦.૪૧	૮૧૮.૧૦
૨૦૦૭-૦૮	૧૫૪૮૫.૨૮	૩૦૪૦૦.૩૪	૧૬૦૪૦.૧૮	૧૮૮૦૮.૫૨	૧૦૦૭.૭૬
૨૦૦૮-૦૯	૧૮૪૦૧.૮૧	૩૧૭૧૬.૮૫	૧૮૮૩૧.૮૧	૨૨૨૮૫.૭૧	૧૨૨૭.૨૫
૨૦૦૯-૧૦	-	-	-	-	-

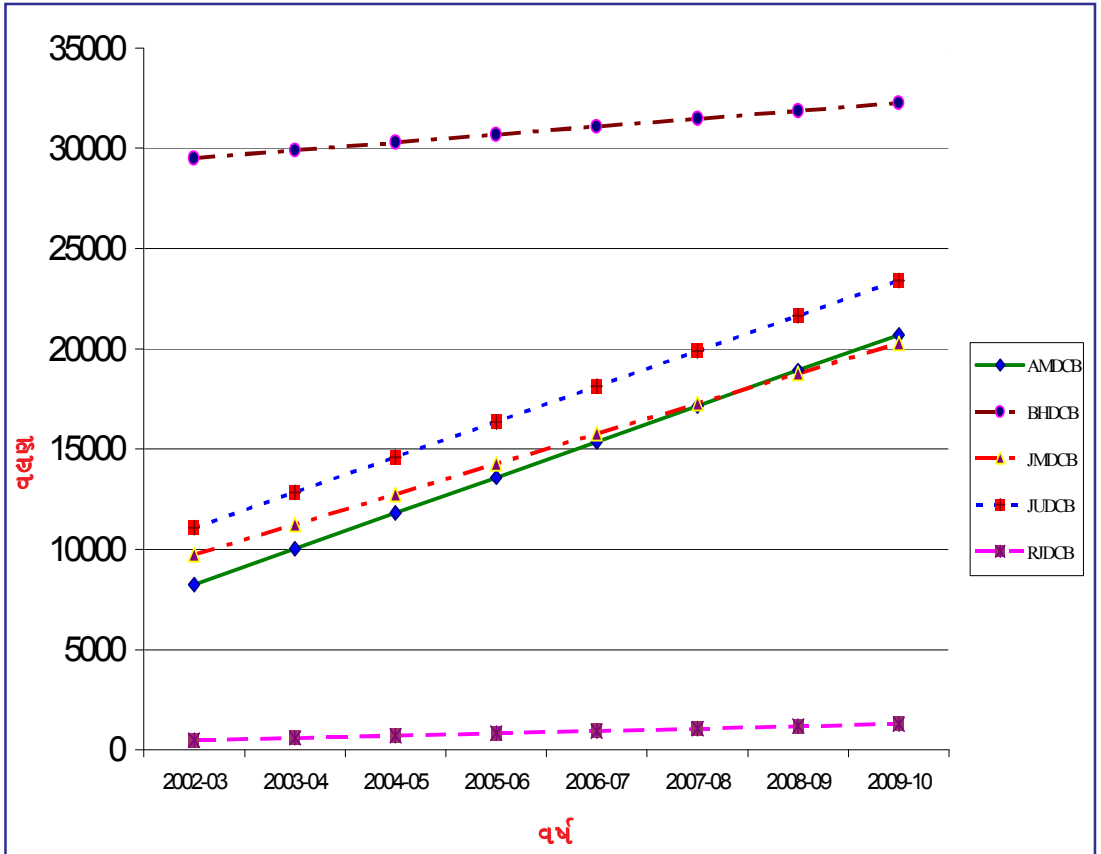
આલેખ-૫.૫
થાપણોનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૧૫
થાપણોનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૮૨૫૧.૬૬	૨૯૫૦૦.૯૪	૯૭૩૭.૦૮	૧૧૦૭૭.૯૭	૪૮૩.૫૩
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૦૨૯.૬૨	૨૯૮૯૪.૨૦	૧૧૨૪૪.૧૦	૧૨૮૩૯.૨૮	૫૯૯.૬૮
૨૦૦૪-૦૫	૧૧૮૦૭.૫૮	૩૦૨૮૭.૪૪	૧૨૭૫૧.૨૭	૧૪૬૦૦.૬૦	૭૧૫.૮૩
૨૦૦૫-૦૬	૧૩૫૮૫.૫૩	૩૦૬૮૦.૭૦	૧૪૨૫૮.૨૦	૧૬૩૬૧.૮૧	૮૩૧.૮૮
૨૦૦૬-૦૭	૧૫૩૬૩.૪૯	૩૧૦૭૩.૯૪	૧૫૭૬૫.૧૮	૧૮૧૨૩.૨૨	૯૪૮.૧૩
૨૦૦૭-૦૮	૧૭૧૪૧.૪૫	૩૧૪૬૭.૨૦	૧૭૨૭૨.૧૬	૧૯૮૮૪.૫૩	૧૦૬૪.૨૮
૨૦૦૮-૦૯	૧૮૯૧૯.૪૧	૩૧૮૬૦.૪૫	૧૮૭૭૯.૧૪	૨૧૬૪૫.૮૪	૧૧૮૦.૪૪
૨૦૦૯-૧૦	૨૦૬૯૭.૩૭	૩૨૨૫૩.૭૦	૨૦૨૮૬.૧૧	૨૩૪૦૭.૧૫	૧૨૯૬.૫૮

આલેખ- ૫.૬
થાપણોનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ

૫.૫. ધીરાણ :

આપણાં દેશનો મુખ્ય વ્યવસાય ખેતીનો છે. ખેતીક્ષેત્રે નાના ઘટકોનું પ્રમાણ અતિ વિશેષ છે. અલબત્ત તેના માલિકો મહદઅંશે ટાંચા સાધનો ધરાવતા ખેડૂતો છે. કૃષિ વ્યવસાય વિકાસના માટે નાંણાકીય જરૂરિયાત પુરી પાડવા માટે આપણાં દેશમાં સંસ્થાકીય ધીરાણ પદ્ધતિ અમલમાં છે. ખેડૂતોને જુદા-જુદા પ્રકારનું ધીરાણ જુદી-જુદી સંસ્થાઓ દ્વારા પુરુ પાડવામાં આવે છે. આવી સંસ્થાઓમાં સહકારી બેંકો, વ્યાપારી બેંકો અને જમીન વિકાસ બેંકોનો સમાવેશ કરી શકાય છે. જેમાં સહકારી ક્ષેત્રનું પ્રમાણ મહત્વનું રહ્યું છે. એટલે કે, સહકારી ક્ષેત્ર દ્વારા ખેતીક્ષેત્રને ટૂંકી મુદત, મધ્યમ મુદત માટે હેતુ અનુસાર સમયસર ધીરાણ મળી રહે તે પ્રકારની સહકારી પ્રવૃત્તિ રાષ્ટ્ર સ્તરે જોવા મળે છે. સહકારી ક્ષેત્રમાં ગુજરાત મહત્વનું સ્થાન ધરાવે છે. તેમાં પણ ખેતી વિકાસ માટે બિન ખેતી વિષયક સહકારી ક્ષેત્ર કરતા ખેતી વિષયક સહકારી પ્રવૃત્તિ અગ્રેસર જણાય છે. સહકારી ક્ષેત્ર દ્વારા અર્થતંત્રના બન્ને પ્રકારના ક્ષેત્રે નાંણાકીય સવલત ધીરાણ સ્વરૂપે ઉપલબ્ધ કરાવા ત્રિસ્તરીય માળખું રચવામાં આવેલ છે. જેમાં રાજ્ય સહકારી બેંક , જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો અને પ્રાથમિક સહકારી મંડળીઓ (જે એકબીજા સાથે સાંકળ સ્વરૂપે સંકળાયેલા હોય છે.) પોતાના સભાસદોને ધીરાણ ઉપલબ્ધ કરવામાં મદદરૂપ બને છે. ભારત જેવા ખેતપ્રધાન દેશમાં ગ્રામીણ પેદાશનું પ્રમાણ સર્વોચ્ચ હોવાથી ઉપરોક્ત પ્રકારનું સહકારી માળખું વધુ વાજબી કહી શકાય. સહકારી ધીરાણ માળખાં દ્વારા ખેડૂતોને ૭૦% જેટલું ધીરાણ ટૂંકી મુદત, ખેતી વિષયક પાકો ઉત્પાદન લેવા માટેનું હોય છે. જ્યારે ૩૦% જેટલું ધીરાણ મધ્યમ મુદત તથા લાંબી મુદતનું જે જમીન સુધારણા, ખેતીનાં સાધનો, ખેતીના યંત્રો વગેરે માટેનું હોય છે.

ગુજરાત રાજ્યમાં એકંદરે ૧૭ જિલ્લા સહકારી બેંકો અને ૧ બેંકિંગ યુનિયન નામની સહકારી સંસ્થા એમ કુલ ૧૮ જેટલી સંસ્થાઓ જિલ્લા કક્ષાએ કાર્યરત છે. હાલની નીતિ પ્રમાણે રાજ્ય સહકારી બેંક, જિલ્લા સહકારી બેંકો તથા નાબાર્ડ વચ્ચે થયેલ સમજૂતી (મેમોરેન્ડમ ઓફ અન્ડરસ્ટેન્ડીંગ) અનુસાર દર ત્રણ માસે જિલ્લા સહકારી બેંકોમાં ડિસ્ટ્રીક્ટ મોનેટરીંગ એન્ડ રીવ્યુ કમિટિની મિટીંગ બોલાવવામાં આવે છે. જેમાં જિલ્લા સહકારી બેંકોની ત્રિમાસીક નાંણાકીય સમસ્યાઓની સમીક્ષા કરવામાં આવે છે. આ રીતે આખી બેંકની કાર્ય પદ્ધતિ ગોઠવવામાં આવેલી હોય છે.

તે પ્રમાણે ૬ જિલ્લા સહકારી બેંકો બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટની કલમ (૧૧) ની શરતોનું પાલન કરી શકી નથી તેમજ અન્ય ત્રણ જિલ્લા બેંકોને નબળી જિલ્લા બેંકો તરીકે જાહેર કરવામાં આવી છે. આમ ૧૮ બેંકો પૈકી ૯ જિલ્લા બેંકો બિનકાર્યક્ષમ છે. જેનાં મુખ્ય કારણમાં ખેતી ધીરાણની વસુલાત સંતોષકારક ન હોવાનું છે. આ સંદર્ભે પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની વિવિધ જિલ્લા સહકારી બેંકો ની ધીરાણ અને તેની વસુલાત તેમજ મુદતવિતી બાકી વિશે અભ્યાસ કરવો ખુબજ મહત્વનો બની રહેશે.

(૧) ટૂંકી મુદત ખેતી વિષયક ધીરાણ :

જિલ્લા બેંકો મંડળીઓ દ્વારા મંડળીના ખેડૂત સભ્યોને ટૂંકીમુદત ખેતી વિષયક જરૂરિયાતો જેવી કે, ખરીફ પાક, રવી પાક માટે ધીરાણ પુરા પાડે છે.

મંડળીમાં તેમના સભ્યોની પાક ધીરાણની જરૂરિયાતોની માહિતી, મંડળી તેનાં સભ્યો પાસેથી મેળવે છે. તેના શાખ પત્રકો તૈયાર કરી જિલ્લા બેંક માંથી તે શાખ પત્રકો મુજબનું ધીરાણ મેળવીને ખેડૂતોને આપે છે. દરેક પાક માટે ધીરાણ પુરુ પાડવાનું માપ, નાણાકીય જરૂરિયાત, ખેતોના પાક અને તેમની જમીનના ક્ષેત્રફળો ઉપરથી નક્કી થાય છે. તેમાં સરકારનાં ખેતીવાડી ખાતાના અધિકારી જે તે જિલ્લા સહકારી બેંકનાં, લીડ બેંક અને આગેવાન ખેડૂત આ કમિટિના સભ્ય હોય છે. તે દરેક પાક માટે પાકવાર ધીરાણના દર નક્કી કરે છે. આ રીતે ખેડૂતોને પુરતાં પ્રમાણમાં ધીરાણ મળે તેની ખાતરી કરવામાં આવે છે. આ રીતે જિલ્લા બેંકો ખેડૂતોની ટૂંકી શાખ મુદત ધીરાણની જરૂરિયાત પુરી પાડે છે. જિલ્લા બેંકો પોતાના સ્તરેથી પોતાના ભંડોળ માંથી ઉપરોક્ત ધીરાણ પુરા પાડે છે. ભંડોળ કરતા વધારાની જરૂરિયાત માટે તેઓ નાબાઈ અને રાજ્ય સહકારી બેંક પાસેથી સહાય મેળવે છે.

(૨) મધ્યમ અને લાંબી મુદતનું ખેતી વિષયક ધીરાણ :

પાક ઉત્પાદન ખર્ચાઆને પંહોચી વળવા માટે ખેડૂતોને ટૂંકા ગાળાનું પાક ધીરાણ ઉપરાંત સહકારી બેંકોમાં આ ત્રિસ્તરીય માળખા દ્વારા ખેતી વિકાસમાં જુદા-જુદા હેતુઓ માટે પણ મુદતી ધીરાણ પુરા પાડવામાં આવે છે. જેમાં કૃષિ વિકાસના દરેક પાસાને આવરી લઈ તમામ પ્રકારના ખેતકામો માટે ધીરાણ મળે અને ઉત્પાદકતાના વધારા દ્વારા ખેડૂતોનું આર્થિક ધોરણ ઉચું આવે તેવો હેતુ છે.

આ વિકાસ કામો માં જુદા-જુદા હેતુઓ જેમ કે, જમીન સુધારણાના કામો, પડતર જમીન વિકાસ, ફાર્મ ફોરેસ્ટરી, પીયત સવલતો વધારવા અને યાંત્રીકરણ બાગ્યાત અને વન વિકાસ ઉપરાંત ખેતી આનુસંગિક કામો જેવા કે, ડેરી, પોલ્ટ્રી, મત્સ્ય ઉછેરનો સમાવેશ થાય છે. આમ ચીલા ચાલુ વિકાસ કામોની સાથે નિયમિત કામો જેવા કે, ટપક સિંચાઈ, પદ્ધતિ, વોટર શેડ મેનેજમેન્ટ, ભુગર્ભ જળસંચય, સંકલિત ફાર્મ વિકાસ, ફ્લોરી કલ્ચર જેવા કામો માટે ધીરાણ પુરા પાડવામાં આવે છે. આ માટે નાબાર્ડ અને રાજ્ય સહકારી બેંકોનો સહયોગ પ્રાપ્ત થાય છે.

(૩) રોકડ અને શાખ ધીરાણ :

બેંક ખેતી વિકાસ ધીરાણ ઉપરાંત રોકડ અને શાખ ધીરાણ બિન ખેતી વિષયક વિભાગમાં પણ કરતી જોવા મળે છે. જેમાં ખરીદ વેચાણ સંઘો, ગ્રાહક ભંડારો, નાગરીક બેંકો, નોકરીયાતની મંડળીઓ, મજૂર મંડળીઓ, હાઉસિંગ મંડળીઓ, અને સ્ટાફલોન અને ઔદ્યોગિક મંડળીઓ, વગેરેને બેંક રોકડ અને શાખ ધીરાણ કરતી જોવા મળે છે. અને આવી મંડળી બેંકની સભાસદ હોવાથી બેંક તેમની પણ ધીરાણ જરૂરિયાત સંતોષે છે. આ ઉપરાંત બેંક બાંધી મુદતની થાપણો પર દરેક વર્ષે અલગ-અલગ પ્રમાણમાં ધીરાણ કરે છે.

ઉપરોક્ત ત્રણેય પ્રકારના ધીરાણની માહિતી કોષ્ટક સ્વરૂપે નીચે પ્રમાણે જોવા મળે છે.

કોષ્ટક-૫.૧૬
અમરેલી ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ
કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદત અને કરેલ કુલ ધીરાણની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	મધ્યમ મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	લાંબી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	કુલ ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૧૩૮૦૪.૮૦ (૮૭.૫૮)	૧૦૦	૩૧૭.૪૨ (૨.૨૪)	૧૦૦	૨૩.૬૬ (૦.૧૬)	૧૦૦	૧૪૧૪૫.૮૮ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૮૮૯૧.૭૮ (૮૬.૨૭)	૧૩૭.૫૭	૬૮૮.૬૮ (૩.૫૪)	૨૨૦.૫૨	૩૫.૮૮ (૦.૧૮)	૧૫૨.૦૭	૧૮૭૨૭.૪૪ (૧૦૦)	૧૩૮.૪૫
૨૦૦૪-૦૫	૨૨૬૮૭.૬૨ (૮૪.૬૪)	૧૬૪.૪૧	૧૨૪૫.૪૦ (૫.૧૮)	૩૮૨.૩૫	૩૮.૬૨ (૦.૧૬)	૧૬૭.૪૫	૨૩૮૮૨.૬૪ (૧૦૦)	૧૬૮.૫૩
૨૦૦૫-૦૬	૧૭૯૧૮.૮૭ (૮૮.૮૮)	૧૨૮.૮૦	૧૮૭૮.૮૦ (૮.૮૨)	૬૨૩.૪૦	૩૭.૩૭ (૦.૧૮)	૧૫૭.૮૪	૧૮૮૩૫.૧૪ (૧૦૦)	૧૪૦.૮૨
૨૦૦૬-૦૭	૧૭૭૫૭.૫૭ (૮૪.૨૮)	૧૨૮.૬૩	૧૦૨૨.૧૬ (૫.૪૨)	૩૨૨.૦૨	૫૪.૫૬ (૦.૨૮)	૨૩૦.૬૦	૧૮૮૩૪.૨૮ (૧૦૦)	૧૩૩.૧૪
૨૦૦૭-૦૮	૨૦૨૧૧.૮૪ (૮૦.૭૮)	૧૪૬.૪૧	૧૮૭૨.૫૮ (૮.૮૫)	૬૨૧.૪૪	૭૮.૫૭ (૦.૩૫)	૩૩૬.૩૦	૨૨૨૬૪.૦૦ (૧૦૦)	૧૫૭.૩૮
૨૦૦૮-૦૯	૨૫૬૪૬.૨૩ (૮૪.૮૬)	૧૮૫.૭૭	૧૨૫૦.૦૫ (૪.૬૨)	૩૮૩.૮૧	૧૩૭.૭૮ (૦.૫૦)	૫૮૨.૩૭	૨૭૦૩૪.૦૭ (૧૦૦)	૧૮૧.૧૦
૨૦૦૯-૧૦	૨૮૮૮૪.૮૩ (૮૦.૬૮)	૨૧૭.૨૭	૨૮૩૦.૮૭ (૮.૮૬)	૮૨૩.૩૭	૧૪૭.૬૮ (૦.૪૪)	૬૨૪.૧૭	૩૩૦૭૩.૪૮ (૧૦૦)	૨૩૩.૧૦

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : અમરેલી જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.ના ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૧૬ જોતા સ્પષ્ટ થાય છે કે અ.ડી.કો.બેંક લિ.એ પોતાનું કુલ ધીરાણ ૨૦૦૨-૦૩ માં ટૂંકી મુદત, મધ્યમ મુદત અને લાંબી મુદતમાં અનુક્રમે ૮૭.૫૮%, ૨.૨૪% અને ૦.૧૬% કરેલું જોઈ શકાય છે. એટલેકે કુલ ધીરાણનાં વધુમાં વધુ ધીરાણ બેંકે પોતાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ કૃષિક્ષેત્રની નાણાકીય જરૂરિયાતો સંતોષવાનો છે. તેમાં ધીરાણ કરેલ જોવા મળે છે. અભ્યાસનાં અંતિમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ટૂંકી મુદત, મધ્યમ મુદત અને લાંબી મુદતમાં અનુક્રમે ૮૦.૬૮%, ૮.૮૬% અને ૦.૪૪% કરેલું જોઈ શકાય છે.

અર્થાત મધ્યમ મુદત અને લાંબી મુદતમાં વધારો સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન કુલ ધીરાણમાં સતત વધારો થતો જોવા મળે છે.

સૂચકાંકની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો કુલ ધીરાણનો સૂચકાંક સતત વધતો રહ્યો છે. જે ૨૦૦૮-૧૦માં ૨૩૩.૧૦ થવા જાય છે. જેમાં ટૂંકી મુદતમાં ૨૦૦૪-૦૫ અને ૨૦૦૫-૦૬ને બાદ કરતા સૂચકાંક વધવા પામ્યો છે. એજ રીતે લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં ૨૦૦૫-૦૬ને બાદ કરતા સૂચકાંક વધવા પામેલ છે. પરંતુ ત્રણેય વિભાગમાં અભ્યાસના અંતિમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણનો સૂચકાંક ૮૨૩.૩૭ સૌથી ઉંચો રહેલ છે. જ્યારે રૂપિયા અને ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ ઉંચુ રહેલુ જોઈ શકાય છે.

ઉપરોક્ત રીતે બેંકે કરેલા ધીરાણને ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દ્વારા તપાસવાનો પ્રયત્ન કરીએતો તેમનો ટ્રેન્ડ સ્પષ્ટ રીતે જોઈ શકાશે.

કોષ્ટક- ૫.૧૭

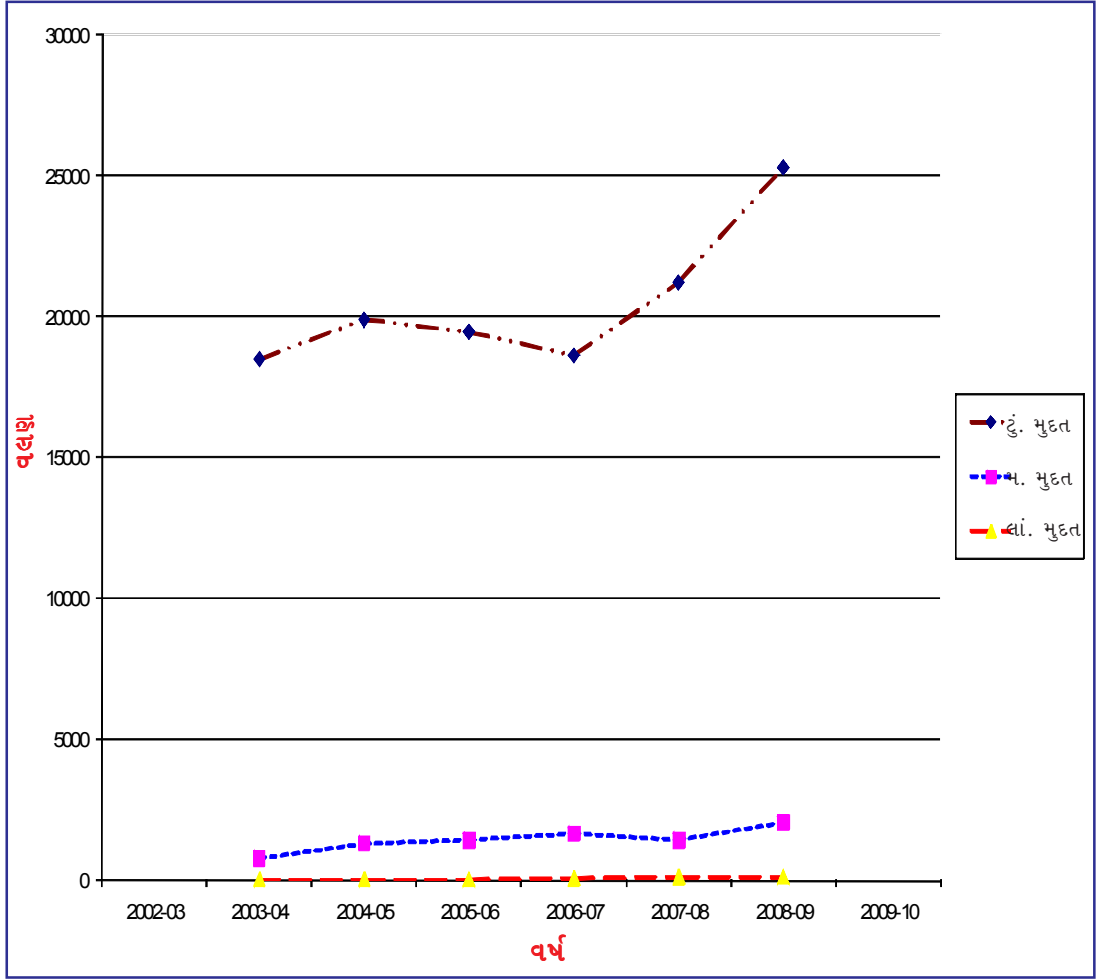
કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂા.	વલણ	મધ્યમ મુદત ધીરાણ રૂા.	વલણ	લાંબી મુદત ધીરાણ રૂા.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૧૩૮૦૪.૮૦	-	૩૧૭.૪૨	-	૨૩.૬૬	-
૨૦૦૩-૦૪	૧૮૮૮૧.૭૮	૧૮૪૮૮.૧૦	૬૮૮.૬૮	૭૫૪.૧૬	૩૫.૮૮	૩૩.૦૮
૨૦૦૪-૦૫	૨૨૬૮૭.૬૨	૧૮૮૬૮.૪૫	૧૨૪૫.૪૦	૧૩૦૭.૮૬	૩૮.૬૨	૩૭.૬૫
૨૦૦૫-૦૬	૧૭૮૧૮.૮૭	૧૮૪૫૮.૦૫	૧૮૭૮.૮૦	૧૪૧૨.૧૨	૩૭.૩૭	૪૩.૮૫
૨૦૦૬-૦૭	૧૭૭૫૭.૫૭	૧૮૬૨૮.૪૬	૧૦૨૨.૧૬	૧૬૫૭.૮૫	૫૪.૫૬	૫૭.૧૬
૨૦૦૭-૦૮	૨૦૨૧૧.૮૪	૨૧૨૦૫.૨૩	૧૮૭૨.૫૮	૧૪૧૪.૮૩	૭૮.૫૭	૮૦.૬૪
૨૦૦૮-૦૯	૨૫૬૪૬.૨૩	૨૫૨૮૪.૩૦	૧૨૫૦.૦૫	૨૦૫૧.૨૦	૧૩૭.૭૮	૧૨૧.૬૮
૨૦૦૯-૧૦	૨૮૮૮૪.૮૩	-	૨૮૩૦.૮૭	-	૧૪૭.૬૮	-

સ્ત્રોત : અમરેલી જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ- ૫.૭

કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૧૮

અમરેલી ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. ની ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાત અંગેની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	મધ્યમ મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	લાંબી મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	કુલ વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૨૮૨.૮૮ (૯૧.૮૩)	૧૦૦	૮૭૨.૩૫ (૭.૭૮)	૧૦૦	૪૨.૦૧ (૦.૩૭)	૧૦૦	૧૧૧૯૭.૨૪ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૨૦૩.૫૪ (૮૫.૫૦)	૮૮.૨૨	૪૩૦.૨૨ (૪.૦૨)	૪૮.૩૧	૫૦.૫૧ (૦.૪૭)	૧૨૦.૨૩	૧૦૬૮૪.૨૭ (૧૦૦)	૮૫.૪૧
૨૦૦૪-૦૫	૧૨૪૩૫.૮૩ (૮૬.૪૭)	૧૨૦.૮૩	૪૨૭.૦૨ (૩.૩૧)	૪૮.૮૫	૨૭.૭૬ (૦.૨૧)	૬૬.૦૭	૧૨૮૮૦.૬૧ (૧૦૦)	૧૧૫.૧૨
૨૦૦૫-૦૬	૧૩૮૬૪.૮૪ (૮૪.૪૧)	૧૩૫.૮૦	૭૮૬.૨૬ (૫.૩૮)	૮૧.૨૭	૩૦.૦૭ (૦.૨૦)	૭૧.૫૭	૧૪૭૮૧.૨૭ (૧૦૦)	૧૩૨.૦૮
૨૦૦૬-૦૭	૧૪૧૭૮.૩૫ (૮૩.૫૫)	૧૩૭.૮૮	૮૪૨.૫૧ (૬.૨૧)	૧૦૮.૦૪	૩૩.૬૮ (૦.૨૨)	૮૦.૧૮	૧૫૧૫૫.૫૫ (૧૦૦)	૧૩૫.૩૫
૨૦૦૭-૦૮	૧૬૩૪૧.૬૭ (૮૪.૭૨)	૧૫૮.૮૨	૮૭૦.૨૮ (૫.૦૪)	૮૮.૭૬	૩૮.૮૫ (૦.૨૩)	૮૫.૦૮	૧૭૨૫૧.૮૧ (૧૦૦)	૧૫૪.૦૭
૨૦૦૮-૦૯	૨૧૧૮૭.૨૩ (૮૫.૮૮)	૨૦૬.૧૪	૮૮૩.૮૦ (૪.૦૪)	૧૦૨.૪૫	૧૩.૨૫ (૦.૦૫)	૩૧.૫૪	૨૨૧૦૪.૨૮ (૧૦૦)	૧૮૭.૪૦
૨૦૦૯-૧૦	૨૨૪૮૪.૧૨ (૮૫.૬૦)	૨૧૮.૭૫	૧૦૦૬.૨૧ (૪.૨૭)	૧૧૫.૩૪	૨૮.૦૭ (૦.૧૨)	૬૮.૧૮	૨૩૫૨૮.૪૦ (૧૦૦)	૨૧૦.૧૩

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : અમરેલી જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

સહકારી ક્ષેત્રનો મુખ્ય પ્રશ્ન એ ધીરાણ પછીની વસુલાતનો છે. ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૧૮ અમરેલી ડિ.કો-ઓપ. બેંક લી.ની વસુલાતની કામગીરી તપાસતા સ્પષ્ટ થાય છે કે, ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનાએ ૨૦૦૯-૧૦માં ટૂંકી મુદત વસુલાતમાં ૩.૭૭%નો વધારો મધ્યમ મુદત વસુલાતમાં ૩.૫૨% ઘટાડો અને લાંબી મુદત વસુલાતમાં ૦.૨૫%નો ઘટાડો જોઈ શકાય છે.

કોષ્ટકમાં અંતિમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં વસુલાતનો સૂચકઆંક જોઈએતો, ટૂંકી મુદતનો સૂચકઆંક ૨૦૦૯-૧૦માં ૨૧૮.૭૫ થવા જાય છે. જ્યારે મધ્યમ મુદતનો સૂચકઆંક ૧૧૫.૩૪ જ્યારે લાંબી મુદતનો સૂચકઆંક ૬૮.૧૮ થવા પામેલ છે. રૂપિયા અને ટકાવારીમાં પણ વધારો થયેલો જોવા મળે છે. તેની પાછળ વસુલાત માટે કરવામાં આવેલા બેંકના પ્રયત્નો બિરદાવા જોઈએ.

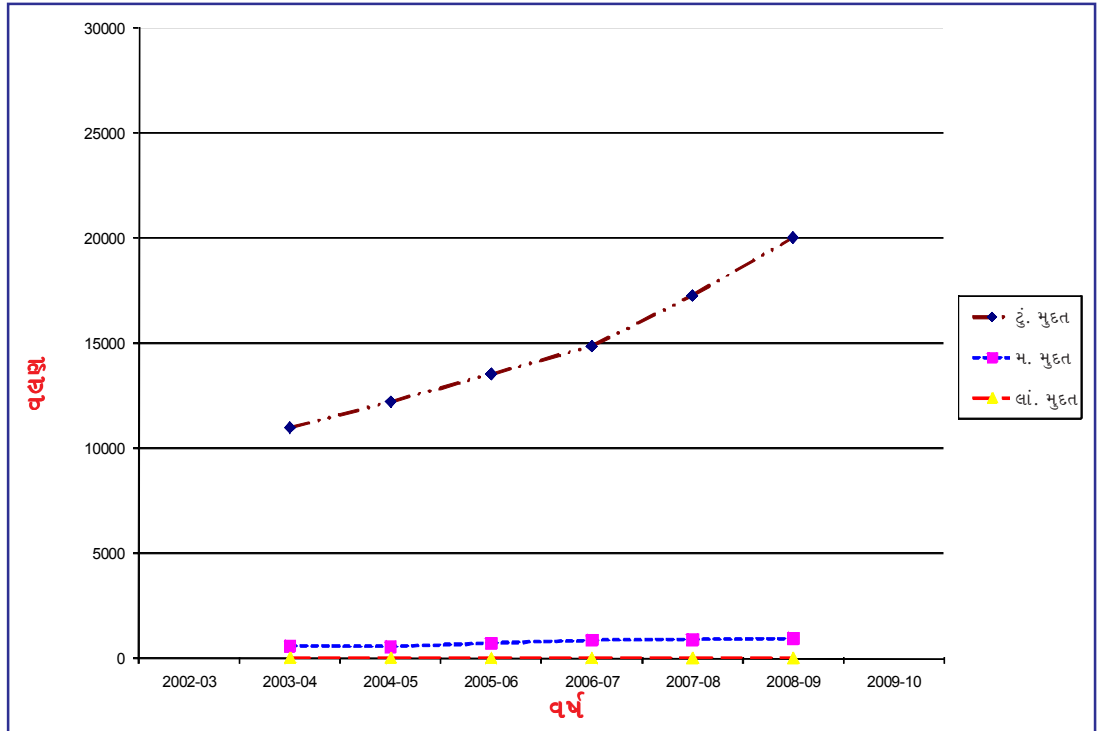
કોષ્ટક- ૫.૧૯

ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી

વર્ષ	ટૂંકી મુદત વસુલાત રૂ.	વલણ	મધ્યમ મુદત વસુલાત રૂ.	વલણ	લાંબી મુદત વસુલાત રૂ.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૨૮૨.૮૮	-	૮૭૨.૩૫	-	૪૨.૦૧	-
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૨૦૩.૫૪	૧૦૯૭૪.૦૮	૪૩૦.૨૨	૫૭૬.૫૩	૫૦.૫૧	૪૦.૦૯
૨૦૦૪-૦૫	૧૨૪૩૫.૮૩	૧૨૨૦૧.૪૩	૪૨૭.૦૨	૫૫૧.૧૬	૨૭.૭૬	૩૬.૧૧
૨૦૦૫-૦૬	૧૩૮૬૪.૮૪	૧૩૫૨૬.૭૦	૭૮૬.૨૬	૭૨૧.૮૩	૩૦.૦૭	૩૦.૫૦
૨૦૦૬-૦૭	૧૪૧૭૮.૩૫	૧૪૮૨૮.૬૫	૮૪૨.૫૧	૮૬૮.૬૮	૩૩.૬૮	૩૪.૫૭
૨૦૦૭-૦૮	૧૬૩૪૧.૬૭	૧૭૨૩૮.૪૧	૮૭૦.૨૮	૮૦૨.૨૦	૩૮.૮૫	૨૮.૮૬
૨૦૦૮-૦૯	૨૧૧૮૭.૨૩	૨૦૦૧૧.૦૦	૮૮૩.૮૦	૮૨૩.૪૩	૧૩.૨૫	૨૭.૪૨
૨૦૦૯-૧૦	૨૨૪૮૪.૧૨	-	૧૦૦૬.૨૧	-	૨૮.૦૭	-

આલેખ- ૫.૮

ધીરાણની વસુલાતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

બેંક દ્વારા કરવામાં આવેલ ટૂંકી, મધ્યમ અને લાંબી મુદતના ધીરાણની માહિતીની સાથે-સાથે એકંદરે બાકી ધીરાણ ટૂંકી મુદત, મધ્યમ મુદત, લાંબી મુદત અને કુલ બાકી ધીરાણની માહિતી નીચેના કોષ્ટક પ.૨૦. માં દર્શાવ્યા મુજબ સમજવાનો પ્રયાસ કરીએ.

કોષ્ટક-પ.૨૦

અમરેલી ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. ની વર્ષ દરમ્યાનની બાકી ધીરાણની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	મધ્યમ મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	લાંબી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	કુલ બાકી ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૬૩૪૪.૭૮ (૬૩.૧૨)	૧૦૦	૩૫૬૦.૩૬ (૩૫.૪૨)	૧૦૦	૧૪૫.૭૧ (૧.૪૪)	૧૦૦	૧૦૦૫૦.૮૫ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૭૨૦૮.૬૦ (૬૮.૮૨)	૧૧૬.૬૩	૨૮૭૫.૮૨ (૨૮.૮૨)	૮૩.૫૮	૧૩૮.૨૧ (૧.૩૫)	૮૫.૫૩	૧૦૩૨૪.૭૩ (૧૦૦)	૧૦૨.૭૨
૨૦૦૪-૦૫	૮૮૫૭.૪૬ (૭૫.૫૫)	૧૫૬.૮૩	૩૦૮૧.૩૮ (૨૩.૩૮)	૮૬.૫૪	૧૪૦.૪૩ (૧.૦૬)	૮૬.૩૭	૧૩૧૭૮.૨૮ (૧૦૦)	૧૩૧.૧૨
૨૦૦૫-૦૬	૧૦૮૧૨.૫૭ (૭૩.૨૮)	૧૭૧.૮૮	૩૮૩૩.૦૦ (૨૫.૭૩)	૧૦૭.૬૫	૧૪૫.૬૮ (૦.૮૭)	૮૮.૮૮	૧૪૮૮૧.૨૬ (૧૦૦)	૧૪૮.૧૫
૨૦૦૬-૦૭	૧૦૪૦૭.૧૨ (૭૫.૦૬)	૧૬૪.૦૨	૩૨૮૧.૦૫ (૨૩.૭૩)	૮૨.૪૩	૧૬૬.૮૧ (૧.૨૦)	૧૧૪.૪૮	૧૩૮૬૪.૮૮ (૧૦૦)	૧૩૭.૮૪
૨૦૦૭-૦૮	૧૧૩૪૮.૩૪ (૭૩.૪૪)	૧૭૮.૮૬	૩૮૮૮.૦૩ (૨૫.૧૬)	૧૦૮.૨૦	૨૧૪.૪૮ (૧.૩૮)	૧૪૭.૨૦	૧૫૪૫૦.૮૬ (૧૦૦)	૧૫૩.૭૨
૨૦૦૮-૦૯	૧૫૪૫૮.૮૩ (૭૮.૮૬)	૨૪૩.૬૬	૩૫૮૦.૬૨ (૧૮.૫૭)	૧૦૦.૮૪	૨૮૪.૨૨ (૧.૪૭)	૧૮૫.૦૫	૧૮૩૩૪.૭૭ (૧૦૦)	૧૮૨.૩૬
૨૦૦૯-૧૦	૧૩૪૮૦.૬૪ (૭૨.૫૨)	૨૧૨.૪૬	૪૭૨૮.૦૫ (૨૫.૪૪)	૧૩૨.૭૮	૩૭૮.૪૩ (૨.૦૪)	૨૫૮.૭૧	૧૮૫૮૭.૧૨ (૧૦૦)	૧૮૪.૮૩

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : અમરેલી જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-૫.૨૧

બાકી ધીરાણની પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર અને સૂચકઆંક દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	પ્રતિવર્ષ ફેરફાર (ટકા માં)	સૂચકઆંક
૨૦૦૨-૦૩	-	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૨.૭૨	૧૦૨.૭૨
૨૦૦૪-૦૫	૨૭.૬૪	૧૩૧.૧૨
૨૦૦૫-૦૬	૧૨.૮૮	૧૪૮.૧૫
૨૦૦૬-૦૭	-૬.૮૮	૧૩૭.૮૪
૨૦૦૭-૦૮	૧૧.૪૩	૧૫૩.૭૨
૨૦૦૮-૦૯	૨૫.૧૩	૧૮૨.૩૬
૨૦૦૯-૧૦	-૩.૮૬	૧૮૪.૮૩

સ્ત્રોત : અમરેલી જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-૫.૨૦ માં બેંક દ્વારા આપવામાં આવેલા ધીરાણો પૈકી એકંદરે બાકી રહેલા કુલ ધીરાણો અને તેને ત્રણ વિભાગમાં વિભાજીત કરી રૂપિયામાં તથા ટકાવારીમાં મુલવીએતો (અંહીયા એક બાબતની સ્પષ્ટતા કરવી જરૂરી છે કે એકંદરે કુલ ધીરાણની કુલ રકમમાં આગળના વર્ષની ધીરાણ બાકી રકમને ઉમેરવામાં આવી છે.) ૨૦૦૨-૦૩ દરમ્યાન કરવામાં આવેલ કુલ ધીરાણ ની રકમ રૂ. ૧૪૧૪૫.૮૮ ની સામે બાકી ધીરાણ રૂ. ૧૦૦૫૦.૮૫ દર્શાવેલ છે. ચાલુ વર્ષનું બાકી ધીરાણ રૂ. ૨૮૪૮.૭૪ માં આગળના વર્ષનું બાકી ધીરાણ ઉમેરતા કુલ રકમ રૂ. ૧૦૦૫૦.૮૫ થયેલ છે.

અભ્યાસના શરૂઆતનાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં કુલ બાકી ધીરાણ રૂ. ૧૦૦૫૦.૮૫ લાખ હતું. જે પૈકી ટૂંકી મુદતનું બાકી કુલ ધીરાણ રૂ. ૬૩૪૪.૭૮ લાખ, મધ્યમ મુદતનું બાકી ધીરાણ રૂ. ૩૫૬૦.૩૬ લાખ અને લાંબી મુદતનું રૂ. ૧૪૫.૭૧ લાખ જેટલું હતું. ટકાવારીમાં જોઈએતો આ પ્રમાણ કુલ બાકી ધીરાણના અનુક્રમે ૬૩.૧૨%, ૩૫.૪૨% અને ૧.૪૪% જેટલું રહેવા પામ્યું હતું. આજ રીતે સમગ્ર કોષ્ટકનો અભ્યાસ કરતા ખ્યાલ આવે છે કે પ્રતિવર્ષ આ રકમ અને ધીરાણની રકમમાં સામાન્ય ફેરફાર જોવા મળે છે. ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩માં ટૂંકી મુદતનું બાકી લહેણું ૬૩.૧૨% હતું. તેવર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૭૨.૫૨% થયું છે. મધ્યમ મુદતનું બાકી લહેણું ૩૫.૪૨% હતું તેવર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૨૫.૨૪% થયું છે. અને લાંબી મુદતનું બાકી લહેણું ૧.૪૪% હતું જેવર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૨.૦૪% થયેલું જોવા મળે છે.

ત્રણેય પ્રકારના બાકી લેણાંની આંકડાકિય અને ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ મુલવણી કરીએતો લગભગ બહુ મોટા તફાવત વાળી રકમ જણાતી નથી આ પરથી એક વાત ફલીત થાય છે કે વસુલાતની કામગીરીમાં ૨૦૦૨-૦૩માં બેંક જે પરિસ્થિતમાં હતી તેમાં સમગ્ર દાયકામાં ખાસ ફેરફાર જોવા મળતો નથી.

કોષ્ટક-૫.૨૧ માં સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે કે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ની સરખામણીએ ૨૦૦૬-૦૭માં કુલ બાકી ધીરાણમાં ઘટાડો જોવા મળે છે. સૌથી ઓછુ બાકી ધીરાણ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં -૩.૮૬ જોવા મળે છે. સૂચકઆંકની રીતે જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનામાં વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં કુલ બાકી ધીરાણનો સૂચકઆંક ૧૮૪.૮૩ જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનામાં વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭માં ૩૭.૮૪ તથા વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ૮૪.૮૩નો તફાવત જોવા મળે છે.

કોષ્ટક-૫.૨૨

**અમરેલી ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ.નું કુલ ધીરાણ-વસુલાત
અને બાકી લેણું તે પૈકી મુદતવિતી બાકીની માહિતી દર્શાવતુ કોષ્ટક**

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	કુલ વસુલાત	સૂચક આંક	બાકી લેણું	સૂચક આંક	તે પૈકી મુ.વી.	સૂચક આંક	કુલ ધીરાણ	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૧૧૧૮૭.૨૪ (૭૮.૧૫)	૧૦૦	૧૦૦૫૦.૮૫ (૭૧.૦૫)	૧૦૦	૧૩૦૩.૮૬ (૮.૨૧)	૧૦૦	૧૪૧૪૫.૮૮ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૬૮૪.૨૭ (૫૪.૧૫)	૮૫.૪૧	૧૦૩૨૪.૭૩ (૫૨.૩૩)	૧૦૨.૭૨	૬૬૧.૬૮ (૩.૨૫)	૫૦.૭૪	૧૮૭૨૭.૪૪ (૧૦૦)	૧૩૮.૪૫
૨૦૦૪-૦૫	૧૨૮૮૦.૬૧ (૫૩.૭૪)	૧૧૫.૧૨	૧૩૧૭૮.૨૮ (૫૪.૮૫)	૧૩૧.૧૨	૬૮૦.૭૪ (૨.૮૩)	૫૨.૨૦	૨૩૮૮૨.૬૪ (૧૦૦)	૧૬૮.૫૩
૨૦૦૫-૦૬	૧૪૭૮૧.૨૭ (૭૪.૧૮)	૧૩૨.૦૮	૧૪૮૮૧.૨૬ (૭૪.૬૮)	૧૪૮.૧૫	૩૬૪૦.૮૭ (૧૮.૨૬)	૨૭૮.૨૨	૧૮૮૩૫.૧૪ (૧૦૦)	૧૪૦.૮૨
૨૦૦૬-૦૭	૧૫૧૫૫.૫૫ (૮૦.૪૬)	૧૩૫.૩૫	૧૩૮૬૪.૮૮ (૭૩.૬૧)	૧૩૭.૮૪	૨૭૭૮.૪૮ (૧૪.૭૫)	૨૧૩.૦૮	૧૮૮૩૪.૨૮ (૧૦૦)	૧૩૩.૧૪
૨૦૦૭-૦૮	૧૭૨૫૧.૮૧ (૭૭.૪૮)	૧૫૪.૦૭	૧૫૪૫૦.૮૬ (૬૮.૩૮)	૧૫૩.૭૨	૩૮૦૩.૧૬ (૧૭.૫૩)	૨૮૮.૩૩	૨૨૨૬૪.૦૦ (૧૦૦)	૧૫૭.૩૮
૨૦૦૮-૦૯	૨૨૧૦૪.૨૮ (૮૧.૭૬)	૧૮૭.૪૦	૧૮૩૩૪.૭૭ (૭૧.૫૨)	૧૮૨.૩૬	૫૨૧૪.૦૨ (૧૮.૨૮)	૩૮૮.૮૬	૨૭૦૩૪.૦૭ (૧૦૦)	૧૮૧.૧૦
૨૦૦૯-૧૦	૨૩૫૨૮.૪૦ (૭૧.૧૪)	૨૧૦.૧૩	૧૮૫૮૭.૧૨ (૫૬.૧૮)	૧૮૪.૮૩	૩૭૭૫.૭૬ (૧૧.૪૧)	૨૮૮.૫૬	૩૩૦૭૩.૪૮ (૧૦૦)	૨૩૩.૮૦

(નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.)

સ્ત્રોત : અમરેલી જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૨૨ માં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦ ના સમયગાળા દરમ્યાન અમરેલી ડિસ્ટ્રીક્ટ કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. દ્વારા કરાયેલ કુલ ધીરાણ તથા બેંકની કુલ વસુલાત, બેંકનું કુલ બાકી લેણું અને બેંકની મુદતવિતી બાકીની રૂપિયામાં તથા ટકાવારીમાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. અંહી એક વાતની સ્પષ્ટતા આવશ્યક છે કે કુલ ધીરાણમાં ચાલુ વર્ષે અપાયેલા ધીરાણ ઉપરાંત આગળના વર્ષોની બાકી વસુલાતને ઉમેરવામાં આવી છે. અને કુલ ધીરાણ માંથી વર્ષ દરમ્યાન કરવામાં આવેલ કુલ વસુલાત બાદ કરતા બાકી લેણાંની માહિતી પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં મુદતવિતી બાકી રૂપિયા તથા ટકાવારીમાં દર્શાવેલ છે. બેંક પાસેથી મેળવેલ ધીરાણ બેંકને પરત સમય મર્યાદામાં આવવાની શક્યતા ન રહેતા તેને મુદતવિતી તરીકે બેંક દર્શાવે છે. અંહી ૨૦૦૨-૦૩માં મુદતવિતી બાકી ૯.૨૧% હતી તે ૨૦૦૮-૦૯માં ૧૯.૨૮% જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬ થી ૨૦૦૮-૦૯ દરમ્યાન મુદતવિતી બાકી અનુક્રમે ૧૮.૨૬, ૧૪.૭૫, ૧૭.૫૩, ૧૯.૨૮ રહેવા પામેલ છે. સરેરાશ મુદતવિતી બાકીમાં વધારો દર્શાવે છે. જે સાંપ્રત પરિસ્થિતિનું પરિણામ દર્શાવે છે.

સૂચકાંકની રીતે જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩ ની તુલનાએ ૨૦૦૯-૧૦માં ૨૮૯.૫૬ સૂચકાંક થવા જાય છે. એટલેકે આ સૂચકાંક માં અભ્યાસના સમય દરમ્યાન સત્તત વધારો થયેલો જણાય છે. તેજ રીતે વસુલાતનો સૂચકાંક ૨૧૦.૧૩ તેમજ બાકી લેણાનો સૂચકાંક ૧૮૪.૯૩ રહેવા પામ્યો છે.

એકંદરે બેંકની ધીરાણની કામગીરી કાર્યક્ષમ અને સરળ છે. તેમજ ખેડૂતોને યોગ્ય અને પુરતા પ્રમાણમાં ધીરાણ ઉપલબ્ધ બનાવવાનાં પ્રયત્નો થયેલા જોવા મળે છે.

કોષ્ટક- પ.ર૩

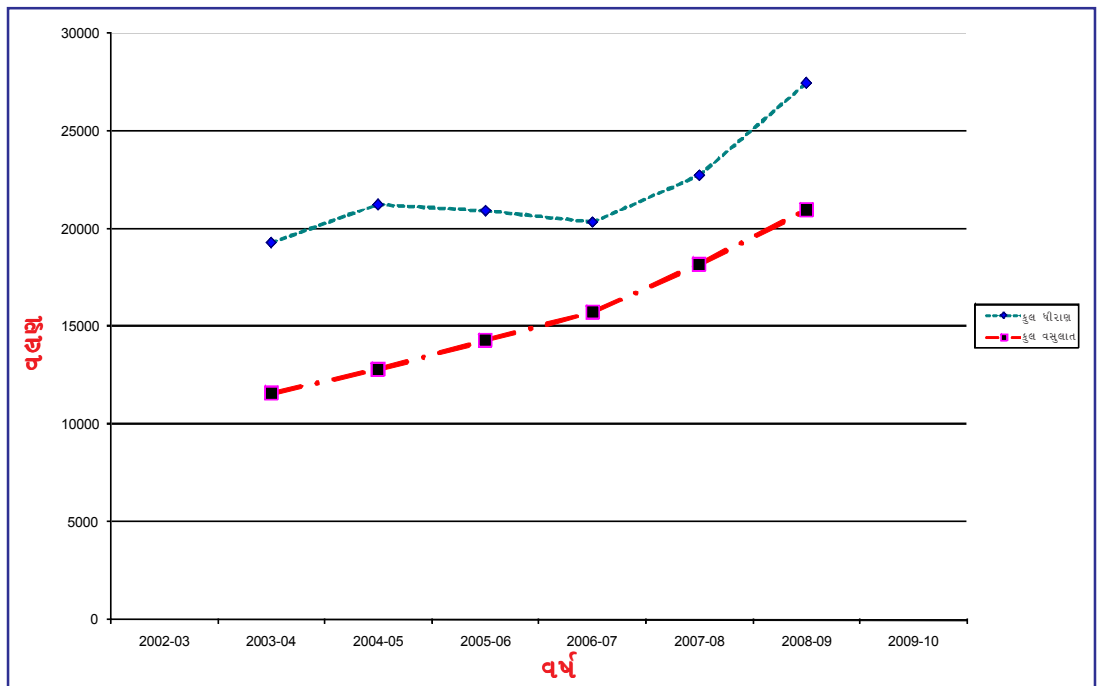
અમરેલી ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ.એ કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	કુલ ધીરાણ રૂા.	વલણ	કુલ વસુલાત રૂા.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૧૪૧૪૫.૮૮	-	૧૧૧૮૭.૨૪	-
૨૦૦૩-૦૪	૧૮૭૨૭.૪૪	૧૮૨૮૫.૩૫	૧૦૬૮૪.૨૭	૧૧૫૮૦.૭૦
૨૦૦૪-૦૫	૨૩૮૮૨.૬૪	૨૧૨૧૫.૦૭	૧૨૮૮૦.૬૧	૧૨૭૮૮.૭૧
૨૦૦૫-૦૬	૧૮૮૩૫.૧૪	૨૦૮૧૭.૩૫	૧૪૭૮૧.૨૭	૧૪૨૭૮.૧૪
૨૦૦૬-૦૭	૧૮૮૩૪.૨૮	૨૦૩૪૪.૪૭	૧૫૧૫૫.૫૫	૧૫૭૩૨.૮૧
૨૦૦૭-૦૮	૨૨૨૬૪.૦૦	૨૨૭૧૦.૭૮	૧૭૨૫૧.૮૧	૧૮૧૭૦.૫૮
૨૦૦૮-૦૯	૨૭૦૩૪.૦૭	૨૭૪૫૭.૧૮	૨૨૧૦૪.૨૮	૨૦૮૬૧.૮૬
૨૦૦૯-૧૦	૩૩૦૭૩.૪૮	-	૨૩૫૨૮.૪૦	-

સ્ત્રોત : અમરેલી જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-પ.૮

કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૨૪

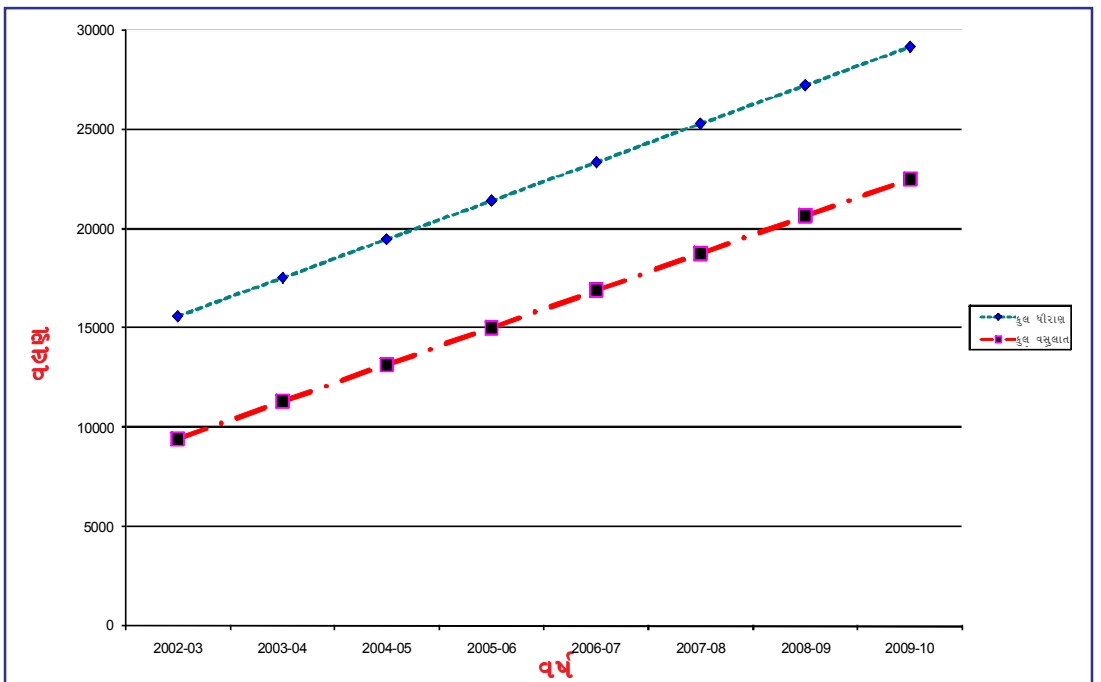
અમરેલી ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	કુલ ધીરાણ રૂ.	વલણ	કુલ વસુલાત રૂ.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૧૪૧૪૫.૮૮	૧૫૫૮૨.૬૦	૧૧૧૮૭.૨૪	૮૪૧૪.૧૮
૨૦૦૩-૦૪	૧૮૭૨૭.૪૪	૧૭૫૩૦.૩૦	૧૦૬૮૪.૨૭	૧૧૨૮૧.૭૦
૨૦૦૪-૦૫	૨૩૮૮૨.૬૪	૧૮૪૬૮.૦૦	૧૨૮૮૦.૬૧	૧૩૧૪૮.૩૦
૨૦૦૫-૦૬	૧૮૮૩૫.૧૪	૨૧૪૦૫.૮૦	૧૪૭૮૧.૨૭	૧૫૦૧૬.૮૦
૨૦૦૬-૦૭	૧૮૮૩૪.૨૮	૨૩૩૪૩.૫૦	૧૫૧૫૫.૫૫	૧૬૮૮૪.૩૦
૨૦૦૭-૦૮	૨૨૨૬૪.૦૦	૨૫૨૮૧.૨૦	૧૭૨૫૧.૮૧	૧૮૭૫૧.૮૦
૨૦૦૮-૦૯	૨૭૦૩૪.૦૭	૨૭૨૧૮.૮૦	૨૨૧૦૪.૨૮	૨૦૬૧૮.૪૦
૨૦૦૯-૧૦	૩૩૦૭૩.૪૮	૨૮૧૬૫.૭૦	૨૩૫૨૮.૪૦	૨૨૪૮૭.૦૦

સ્ત્રોત : અમરેલી જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-૫.૧૦

કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમવર્ગની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-પ.૨૫
ભાવનગર ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ કરેલ
ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદત અને કરેલ કુલ ધીરાણની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	મધ્યમ મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	લાંબી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	કુલ ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૫૮૪૪૪.૬૮ (૮૬.૦૦)	૧૦૦	૨૩૩૩.૫૮ (૩.૭૭)	૧૦૦	૧૪૧.૪૮ (૦.૨૩)	૧૦૦	૬૧૮૧૮.૭૬ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૬૪૫૩૬.૮૮ (૮૫.૭૨)	૧૦૮.૫૬	૨૭૧૮.૫૮ (૪.૦૪)	૧૧૬.૫૪	૧૬૧.૧૦ (૦.૨૪)	૧૧૩.૮૬	૬૭૪૧૭.૫૮ (૧૦૦)	૧૦૮.૮૭
૨૦૦૪-૦૫	૭૨૨૭૮.૨૨ (૮૩.૦૩)	૧૨૧.૫૮	૫૧૮૮.૪૪ (૬.૬૮)	૨૨૨.૩૮	૨૨૩.૮૪ (૦.૨૮)	૧૫૮.૨૧	૭૭૬૮૨.૫૦ (૧૦૦)	૧૨૫.૪૭
૨૦૦૫-૦૬	૬૦૩૪૨.૨૦ (૮૭.૮૩)	૧૦૧.૫૦	૧૧૧૮.૧૬ (૧.૮૧)	૪૭.૮૫	૨૨૦.૮૮ (૦.૩૬)	૧૫૬.૧૮	૬૧૬૮૨.૩૪ (૧૦૦)	૮૮.૬૧
૨૦૦૬-૦૭	૮૧૦૮૬.૨૮ (૮૮.૧૨)	૧૫૩.૨૨	૬૮૨.૪૩ (૦.૭૫)	૨૮.૨૪	૧૨૩.૧૧ (૦.૧૩)	૮૭.૦૧	૮૧૮૮૧.૮૨ (૧૦૦)	૧૪૮.૪૦
૨૦૦૭-૦૮	૭૬૩૦૬.૦૬ (૮૮.૦૮)	૧૨૮.૩૬	૫૮૮.૫૦ (૦.૭૭)	૨૫.૨૬	૧૧૧.૮૬ (૦.૧૫)	૭૮.૧૩	૭૭૦૦૭.૫૨ (૧૦૦)	૧૨૪.૩૬
૨૦૦૮-૦૯	૫૨૬૭૧.૮૦ (૮૬.૪૮)	૮૮.૬૦	૧૭૫૮.૫૪ (૩.૨૨)	૭૫.૪૦	૧૫૬.૮૦ (૦.૨૮)	૧૧૦.૮૨	૫૪૫૮૮.૧૪ (૧૦૦)	૮૮.૧૫
૨૦૦૯-૧૦	૬૮૮૭૨.૮૪ (૮૮.૮૨)	૧૧૫.૮૬	૫૧૦.૬૮ (૦.૭૩)	૨૧.૮૮	૨૪૫.૪૬ (૦.૩૫)	૧૭૩.૪૮	૬૮૬૨૮.૮૮ (૧૦૦)	૧૧૨.૪૫

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : ભાવનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.ના ઉપરોક્ત **કોષ્ટક-પ.૨૫** જોતા સ્પષ્ટ થાય છે કે ભા.ડી.કો.બેંક લિ.એ પોતાનું કુલ ધીરાણ ૨૦૦૨-૦૩ માં ટૂંકી મુદત, મધ્યમ મુદત અને લાંબી મુદતમાં અનુક્રમે ૮૬.૦૦%, ૩.૭૭% અને ૦.૨૩% કરેલું જોઈ શકાય છે. એટલેકે કુલ ધીરાણનાં વધુમાં વધુ ધીરાણ બેંકે પોતાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ કૃષિક્ષેત્રની નાંણાકીય જરૂરિયાતો સંતોષવાનો છે. તેમાં ધીરાણ કરેલ જોવા મળે છે. અભ્યાસનાં અંતિમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ટૂંકી મુદત, મધ્યમ મુદત અને લાંબી મુદતમાં અનુક્રમે ૮૮.૮૨%, ૦.૭૩% અને ૦.૩૫% કરેલું જોઈ શકાય છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન કુલ ધીરાણમાં વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ને બાદ કરતા વધારો થતો જોઈ શકાય છે.

સૂચકાંકની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો કુલ ધીરાણનો સૂચકાંક સતત વધતો રહ્યો છે. જે ૨૦૦૮-૧૦માં ૧૧૨.૪૫ થવા જાય છે. જેમાં મધ્યમ મુદતમાં ૨૦૦૪-૦૫ને બાદ કરતા સૂચકાંક ઘટવા પામ્યો છે. એજ રીતે લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં ૨૦૦૬-૦૭માં ૮૭.૦૧ સૂચકાંક રહેવા પામેલ છે. પરંતુ ત્રણેય વિભાગમાં ૨૦૦૮-૧૦માં મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણનો સૂચકાંક ૧૭૩.૪૮ સૌથી ઉંચો રહેલ છે. જ્યારે રૂપિયા અને ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ ઉંચું રહેલું જોઈ શકાય છે.

ઉપરોક્ત રીતે બેંકે કરેલા ધીરાણને ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દ્વારા તપાસવાનો પ્રયત્ન કરીએતો તેમનો ટ્રેન્ડ સ્પષ્ટ રીતે જોઈ શકાશે.

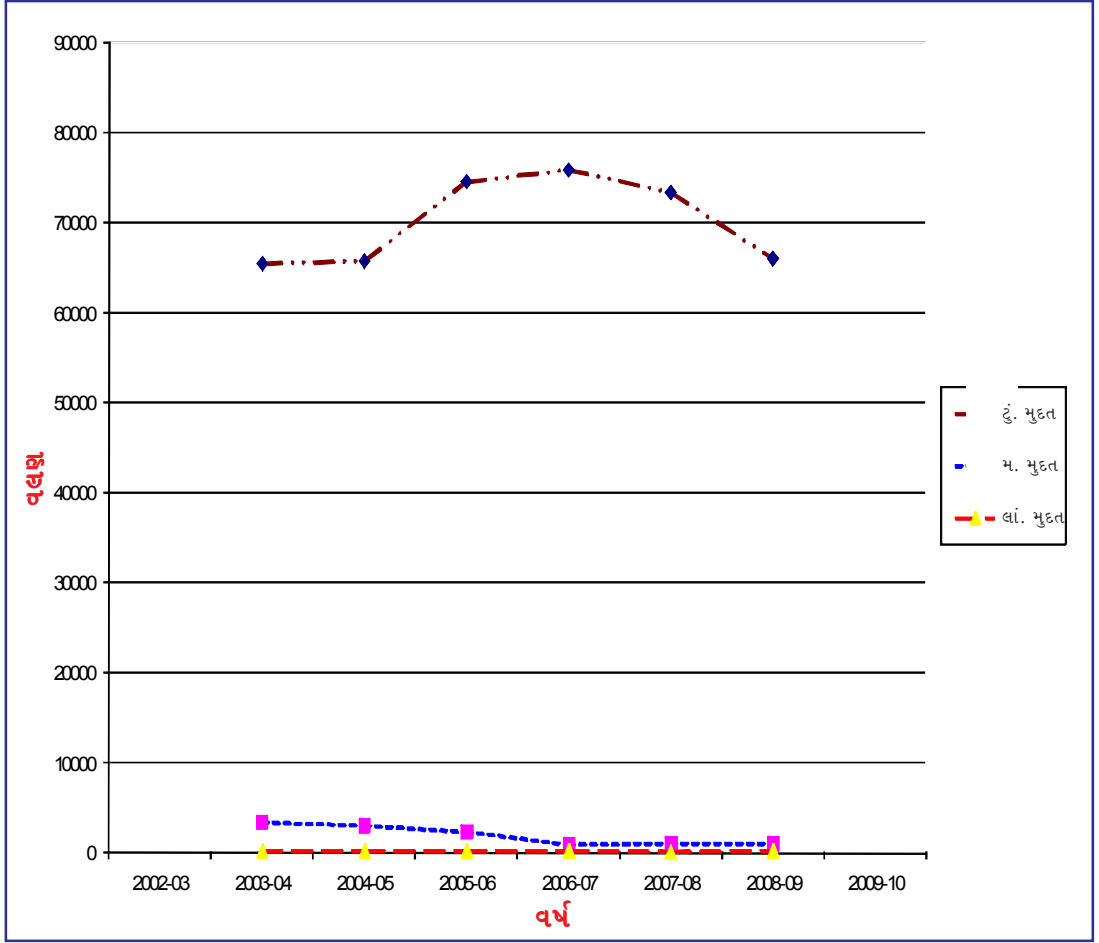
કોષ્ટક-૫.૨૬
ભાવનગર ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ કરેલ
ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂા.	વલણ	મધ્યમ મુદત ધીરાણ રૂા.	વલણ	લાંબી મુદત ધીરાણ રૂા.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૫૮૪૪૪.૬૮	-	૨૩૩૩.૫૮	-	૧૪૧.૪૮	-
૨૦૦૩-૦૪	૬૪૫૩૬.૮૮	૬૫૪૨૦.૨૬	૨૭૧૮.૫૮	૩૪૧૪.૨૦	૧૬૧.૧૦	૧૭૫.૪૭
૨૦૦૪-૦૫	૭૨૨૭૮.૨૨	૬૫૭૧૮.૪૩	૫૧૮૮.૪૪	૩૦૦૮.૩૮	૨૨૩.૮૪	૨૦૧.૮૭
૨૦૦૫-૦૬	૬૦૩૪૨.૨૦	૭૪૫૬૮.૨૩	૧૧૧૮.૧૬	૨૩૩૦.૩૪	૨૨૦.૮૮	૧૮૩.૩૧
૨૦૦૬-૦૭	૮૧૦૮૬.૨૮	૭૫૮૧૧.૫૧	૬૮૨.૪૩	૭૮૭.૦૩	૧૨૩.૧૧	૧૫૨.૦૧
૨૦૦૭-૦૮	૭૬૩૦૬.૦૬	૭૩૩૫૪.૭૧	૫૮૮.૫૦	૧૦૧૦.૪૮	૧૧૧.૮૬	૧૩૦.૬૨
૨૦૦૮-૦૯	૫૨૬૭૧.૮૦	૬૫૮૫૦.૨૩	૧૭૫૮.૫૪	૮૫૩.૨૪	૧૫૬.૮૦	૧૭૧.૪૦
૨૦૦૯-૧૦	૬૮૮૭૨.૮૪	-	૫૧૦.૬૮	-	૨૪૫.૪૬	-

સ્ત્રોત : ભાવનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-પ.૧૧.

કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી

કોષ્ટક-પ.૨૭
ભાવનગર ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. ની
ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાત અંગેની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	મધ્યમ મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	લાંબી મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	કુલ વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૫૫૬૮૮.૨૦ (૮૩.૮૭)	૧૦૦	૩૫૧૨.૧૨ (૫.૮૨)	૧૦૦	૧૨૨.૪૮ (૦.૨૧)	૧૦૦	૫૮૩૩૨.૮૦ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૬૧૮૦૨.૮૦ (૮૪.૮૬)	૧૧૧.૧૩	૩૧૪૩.૫૮ (૪.૮૩)	૮૮.૫૦	૧૩૮.૭૧ (૦.૨૧)	૧૧૪.૦૬	૬૫૧૮૬.૧૦ (૧૦૦)	૧૦૮.૮૬
૨૦૦૪-૦૫	૬૬૫૩૪.૮૪ (૮૩.૫૦)	૧૧૮.૪૫	૪૪૬૦.૮૫ (૬.૨૭)	૧૨૭.૦૧	૧૫૮.૪૮ (૦.૨૩)	૧૩૦.૨૦	૭૧૧૫૫.૨૭ (૧૦૦)	૧૧૮.૮૨
૨૦૦૫-૦૬	૫૬૮૫૧.૨૮ (૮૭.૫૮)	૧૦૨.૨૪	૧૨૨૨.૭૨ (૨.૧૦)	૩૪.૮૧	૧૮૫.૩૪ (૦.૩૧)	૧૫૧.૩૨	૫૮૩૫૮.૩૫ (૧૦૦)	૮૮.૩૫
૨૦૦૬-૦૭	૮૮૫૫૩.૮૮ (૮૭.૮૭)	૧૬૦.૭૮	૧૭૦૬.૮૬ (૧.૮૭)	૪૮.૬૦	૧૪૭.૦૦ (૦.૧૬)	૧૨૦.૦૧	૮૧૪૦૭.૮૪ (૧૦૦)	૧૫૪.૦૫
૨૦૦૭-૦૮	૭૨૧૩૬.૨૪ (૮૭.૫૩)	૧૨૮.૫૧	૧૬૭૨.૧૪ (૨.૨૭)	૪૭.૬૧	૧૪૮.૪૮ (૦.૨૦)	૧૨૨.૦૪	૭૩૮૫૭.૮૪ (૧૦૦)	૧૨૪.૬૪
૨૦૦૮-૦૯	૫૮૮૪૦.૮૭ (૮૫.૫૦)	૧૦૫.૬૪	૨૬૩૪.૭૪ (૪.૨૭)	૭૫.૦૧	૧૪૪.૦૩ (૦.૨૩)	૧૧૭.૫૮	૬૧૬૧૮.૬૪ (૧૦૦)	૧૦૩.૮૫
૨૦૦૯-૧૦	૬૭૮૩૫.૨૭ (૮૭.૮૮)	૧૨૧.૭૮	૧૨૩૩.૦૨ (૧.૭૮)	૩૫.૧૦	૧૫૮.૧૬ (૦.૨૩)	૧૨૮.૧૩	૬૮૨૨૬.૪૫ (૧૦૦)	૧૧૬.૬૭

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવેછે.

સ્ત્રોત : ભાવનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

ભા.ડી.કો.બેંક લિ.નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટક-પ.૨૭ તપાસતા સ્પષ્ટ થાય છે કે, ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનાએ ૨૦૦૯-૧૦માં ટૂંકી મુદત વસુલાતમાં ૪.૧૨%નો વધારો મધ્યમ મુદત વસુલાતમાં ૪.૧૪% ઘટાડો અને લાંબી મુદત વસુલાતમાં ૦.૦૨%નો ઘટાડો જોઈ શકાય છે.

ટૂંકી મુદતનો સૂચકઆંક ૨૦૦૯-૧૦માં ૧૨૧.૭૮ થવા જાય છે. જ્યારે મધ્યમ મુદતનો સૂચકઆંક ૩૫.૧૦ થવા પામેલ છે. જ્યારે લાંબી મુદતનો સૂચકઆંક ૧૨૮.૧૩ સૌથી ઉંચો રહેલ તેમજ રૂપિયા અને ટકાવારીમાં પણ વધારો થયેલો જોવા મળે છે.

કોષ્ટક-૫.૨૮

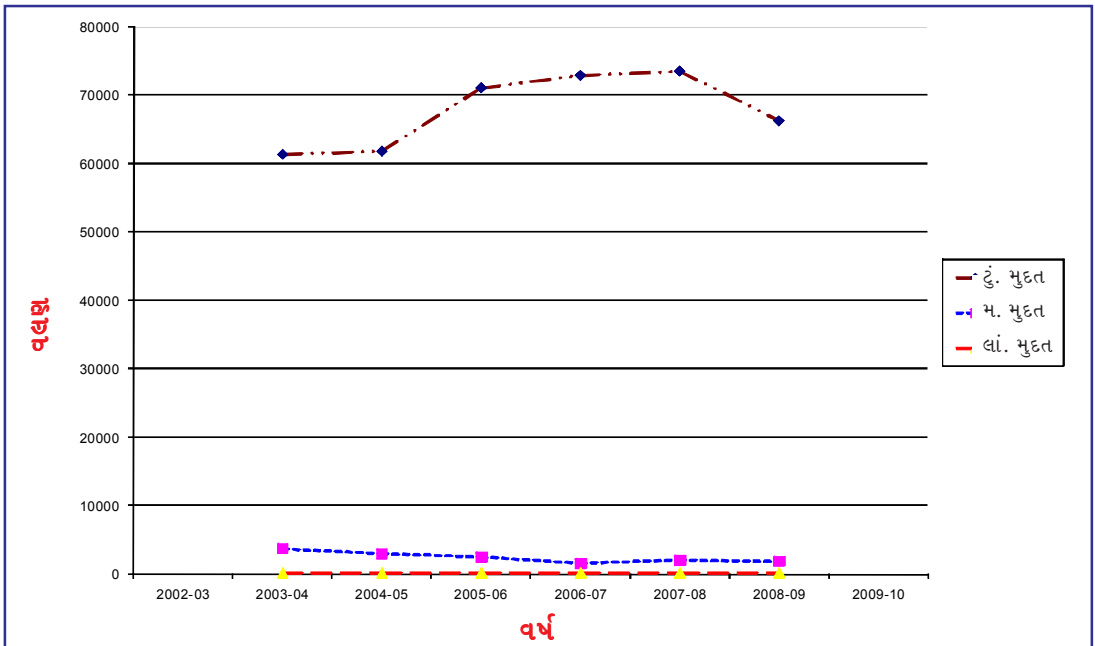
ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું
ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી

વર્ષ	ટૂંકી મુદત વસુલાત રૂ.	વલણ	મધ્યમ મુદત વસુલાત રૂ.	વલણ	લાંબી મુદત વસુલાત રૂ.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૫૫૬૮૮.૨૦	-	૩૫૧૨.૧૨	-	૧૨૨.૪૮	-
૨૦૦૩-૦૪	૬૧૮૦૨.૮૦	૬૧૩૭૮.૬૧	૩૧૪૩.૫૮	૩૭૦૫.૫૫	૧૩૮.૭૧	૧૪૦.૫૫
૨૦૦૪-૦૫	૬૬૫૩૪.૮૪	૬૧૭૮૬.૩૧	૪૪૬૦.૮૫	૨૮૪૨.૪૨	૧૫૮.૪૮	૧૬૧.૫૧
૨૦૦૫-૦૬	૫૬૮૫૧.૨૮	૭૧૦૧૩.૩૭	૧૨૨૨.૭૨	૨૪૬૩.૫૪	૧૮૫.૩૪	૧૬૩.૮૪
૨૦૦૬-૦૭	૮૮૫૫૩.૮૮	૭૨૮૮૦.૫૦	૧૭૦૬.૮૬	૧૫૩૩.૮૪	૧૪૭.૦૦	૧૬૦.૬૦
૨૦૦૭-૦૮	૭૨૧૩૬.૨૪	૭૩૫૧૦.૩૬	૧૬૭૨.૧૪	૨૦૦૪.૬૧	૧૪૮.૪૮	૧૪૬.૮૩
૨૦૦૮-૦૯	૫૮૮૪૦.૮૭	૬૬૨૭૦.૭૮	૨૬૩૪.૭૪	૧૮૪૬.૬૩	૧૪૪.૦૩	૧૫૦.૫૫
૨૦૦૯-૧૦	૬૭૮૩૫.૨૭	-	૧૨૩૩.૦૨	-	૧૫૮.૧૬	-

સ્ત્રોત : ભાવનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-૫.૧૨

ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું
ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

બેંક દ્વારા કરવામાં આવેલ ટૂંકી, મધ્યમ અને લાંબી મુદતના ધીરાણની માહિતીની સાથે સાથે એકંદરે બાકી ધીરાણ ટૂંકીમુદત, મધ્યમમુદત, લાંબીમુદત અને કુલ બાકી ધીરાણની માહિતી નીચેના કોષ્ટક ૫.૨૯માં દર્શાવ્યા મુજબ સમજવાનો પ્રયાસ કરીએ.

કોષ્ટક-૫.૨૯

ભાવનગર ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. ની વર્ષ દરમ્યાનની બાકી ધીરાણની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	મધ્યમ મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	લાંબી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	કુલ બાકી ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૨૯૩૬૮.૮૮ (૭૪.૮૪)	૧૦૦	૯૩૫૧.૮૬ (૨૩.૮૩)	૧૦૦	૫૨૨.૦૮ (૧.૩૩)	૧૦૦	૩૯૨૪૨.૮૩ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૩૨૦૦૨.૮૭ (૭૭.૨૧)	૧૦૮.૮૬	૮૮૨૭.૮૬ (૨૧.૫૪)	૯૫.૪૬	૫૪૩.૪૮ (૧.૩૧)	૧૦૪.૦૮	૪૧૪૪૭.૩૧ (૧૦૦)	૧૦૫.૬૮
૨૦૦૪-૦૫	૩૭૭૪૭.૩૫ (૭૮.૬૨)	૧૨૮.૫૨	૯૬૫૬.૩૫ (૨૦.૧૧)	૧૦૩.૨૫	૬૦૭.૮૪ (૧.૨૭)	૧૧૬.૪૨	૪૮૦૧૧.૫૪ (૧૦૦)	૧૨૨.૩૪
૨૦૦૫-૦૬	૪૧૮૩૮.૨૬ (૮૧.૫૦)	૧૪૨.૪૫	૯૫૫૨.૭૮ (૧૮.૬૦)	૧૦૨.૧૪	૬૪૩.૪૮ (૧.૨૫)	૧૨૩.૨૫	૫૧૩૩૪.૫૩ (૧૦૦)	૧૩૦.૮૧
૨૦૦૬-૦૭	૪૨૬૭૦.૫૬ (૮૨.૩૫)	૧૪૫.૨૮	૮૫૨૮.૨૬ (૧૬.૪૫)	૯૧.૧૮	૬૧૮.૫૮ (૧.૨૦)	૧૧૮.૬૭	૫૧૮૧૮.૪૧ (૧૦૦)	૧૩૨.૦૪
૨૦૦૭-૦૮	૪૬૮૪૦.૩૮ (૮૫.૩૭)	૧૫૮.૪૮	૭૪૪૫.૬૨ (૧૩.૫૮)	૭૮.૬૧	૫૮૨.૦૭ (૧.૦૫)	૧૧૧.૪૮	૫૪૮૬૮.૦૭ (૧૦૦)	૧૩૮.૮૧
૨૦૦૮-૦૯	૪૦૬૭૧.૩૧ (૮૫.૦૨)	૧૩૮.૪૮	૬૫૭૦.૪૨ (૧૩.૭૩)	૭૦.૨૫	૫૮૪.૮૪ (૧.૨૫)	૧૧૩.૮૩	૪૭૮૩૬.૫૭ (૧૦૦)	૧૨૧.૮૮
૨૦૦૯-૧૦	૪૧૭૦૮.૮૮ (૮૬.૪૬)	૧૪૨.૦૧	૫૮૪૮.૦૮ (૧૨.૧૨)	૬૨.૫૩	૬૮૨.૧૪ (૧.૪૨)	૧૩૦.૬૫	૪૮૨૩૮.૧૧ (૧૦૦)	૧૨૨.૮૨

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવેછે.

સ્ત્રોત : ભાવનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

કોષ્ટક-૫.૩૦

બાકી ધીરાણનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર અને સૂચકાંક દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	પ્રતિવર્ષ ફેરફાર (ટકા માં)	સૂચકાંક
૨૦૦૨-૦૩	-	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૫.૬૮	૧૦૫.૬૮
૨૦૦૪-૦૫	૧૫.૭૬	૧૨૨.૩૪
૨૦૦૫-૦૬	૬.૮૨	૧૩૦.૮૧
૨૦૦૬-૦૭	૦.૮૪	૧૩૨.૦૪
૨૦૦૭-૦૮	૫.૮૮	૧૩૮.૮૧
૨૦૦૮-૦૯	-૧૨.૮૧	૧૨૧.૮૮
૨૦૦૯-૧૦	૦.૮૪	૧૨૨.૮૨

સ્ત્રોત : ભાવનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-૫.૨૯ માં બેંક દ્વારા આપવામાં આવેલા ધીરાણો પૈકી એકંદરે બાકી રહેલા કુલ ધીરાણો અને તેને ત્રણ વિભાગમાં વિભાજીત કરી રૂપિયામાં તથા ટકાવારીમાં મુલવીએતો (અંહીયા એક બાબતની સ્પષ્ટતા કરવી જરૂરી છે કે એકંદરે કુલ ધીરાણની કુલ રકમમાં આગળના વર્ષની ધીરાણ બાકી રકમને ઉમેરવામાં આવી છે.) વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ દરમિયાન કરવામાં આવેલ કુલ ધીરાણ રૂ. ૬૧૮૧૮.૭૬ ની સામે બાકી ધીરાણ રૂ. ૩૮૨૪૨.૮૩ દર્શાવેલ છે. જેમાં ચાલુ વર્ષનું બાકી ધીરાણ રૂ. ૨૫૮૬.૮૬માં આગળના વર્ષનું બાકી ધીરાણ રૂ. ૩૬૬૫૫.૮૭ ઉમેરતા કુલ રકમ રૂ. ૩૮૨૪૨.૮૩ થયેલ છે.

૨૦૦૨-૦૩માં રૂ. ૩૮૨૪૨.૮૩ લાખ જેટલું હતું જે પૈકી ટૂંકી મુદતનું બાકી ધીરાણ રૂ. ૨૮૩૬૮.૮૮ લાખ, મધ્યમ મુદતનું બાકી ધીરાણ રૂ. ૮૩૫૧.૮૬ લાખ અને લાંબી મુદતનું રૂ. ૫૨૨.૦૯ લાખ જેટલું હતું. ટકાવારીમાં જોઈએતો આ પ્રમાણ કુલ બાકી ધીરાણના અનુક્રમે ૭૪.૮૪%, ૨૩.૮૩% અને ૧.૩૩% જેટલું રહેવા પામ્યું હતું. આજ રીતે સમગ્ર કોષ્ટકનો અભ્યાસ કરતા ખ્યાલ આવે છે કે પ્રતિવર્ષ આ રકમ અને ધીરાણની રકમમાં ખાસ ફેરફાર જોવા મળતો નથી. ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩માં ટૂંકી મુદતનું બાકી લેણું ૭૪.૮૪% હતું તે વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૮૬.૪૬% થયું છે. મધ્યમ મુદતનું બાકી લેણું ૨૩.૮૩% હતું તે વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૧૨.૧૨% થયું છે. અને લાંબી મુદતનું બાકી લેણું ૧.૩૩% હતું જે વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૧.૪૨ %થયેલું જોવા મળે છે.

ત્રણેય પ્રકારના બાકી લેણાંની આંકડાકિય અને ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ મુલવણી કરીએતો લગભગ બહુ મોટા તફાવત વાળી રકમ જણાતી નથી આ પરથી એક વાત ફલીત થાય છે કે વસુલાતની કામગીરીમાં ૨૦૦૨-૦૩માં બેંક જે પરિસ્થિતમાં હતી તેમાં સમગ્ર દાયકામાં ખાસ ફેરફાર જોવા મળતો નથી.

કોષ્ટક ૫.૩૦ માં જોઈ શકાય છે કે ૨૦૦૭-૦૮ની સરખામણીએ ૨૦૦૮-૦૯ માં બાકી ધીરાણમાં ઘટાડો જોવા મળે છે. સૌથી ઓછુ બાકી ધીરાણ ૨૦૦૮-૦૯માં -૧૨.૮૧% જોવા મળે છે. સૂચકઆંકની દ્રષ્ટિએ ૨૦૦૨-૦૩ના પ્રમાણમાં ૨૦૦૮-૦૯માં ૨૧.૮૯ તથા વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૨૨.૯૨નો તફાવત જોવા મળે છે.

કોષ્ટક- ૫.૩૧
કુલ ધીરાણ-વસુલાત અને બાકી લેણું તે પૈકી મુદતવિતી બાકીની
માહિતી દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	કુલ વસુલાત	સૂચક આંક	બાકી લેણું	સૂચક આંક	તે પૈકી મુ.વી.	સૂચક આંક	કુલ ધીરાણ	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૫૮૩૩૨.૮૦ (૮૫.૮૨)	૧૦૦	૩૮૨૪૨.૮૩ (૬૩.૩૭)	૧૦૦	૮૧૭૬.૮૨ (૧૩.૨૦)	૧૦૦	૬૧૮૧૮.૭૬ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૬૫૧૮૬.૧૦ (૮૬.૬૮)	૧૦૮.૮૬	૪૧૪૪૭.૩૧ (૬૧.૪૭)	૧૦૫.૬૮	૮૨૧૫.૫૬ (૧૨.૧૮)	૧૦૦.૪૭	૬૭૪૧૭.૫૮ (૧૦૦)	૧૦૮.૮૭
૨૦૦૪-૦૫	૭૧૧૫૫.૨૭ (૮૧.૫૮)	૧૧૮.૮૨	૪૮૦૧૧.૫૪ (૬૧.૭૮)	૧૨૨.૩૪	૭૬૮૧.૮૫ (૮.૮૦)	૮૪.૦૬	૭૭૬૮૨.૫૦ (૧૦૦)	૧૨૫.૪૭
૨૦૦૫-૦૬	૫૮૩૫૮.૩૫ (૮૪.૬૧)	૮૮.૩૫	૫૧૩૩૪.૫૩ (૮૩.૨૨)	૧૩૦.૮૧	૧૦૫૧૦.૫૭ (૧૭.૦૩)	૧૨૮.૫૩	૬૧૬૮૨.૩૪ (૧૦૦)	૮૮.૬૧
૨૦૦૬-૦૭	૮૧૪૦૭.૮૪ (૮૮.૩૭)	૧૫૪.૦૫	૫૧૮૧૮.૪૧ (૫૬.૩૩)	૧૩૨.૦૪	૧૩૧૫૧.૮૨ (૧૪.૩૧)	૧૬૦.૮૪	૮૧૮૮૧.૮૨ (૧૦૦)	૧૪૮.૪૦
૨૦૦૭-૦૮	૭૩૮૫૭.૮૪ (૮૬.૦૩)	૧૨૪.૬૪	૫૪૮૬૮.૦૭ (૭૧.૨૫)	૧૩૮.૮૧	૧૬૨૮૧.૦૫ (૨૧.૧૪)	૧૮૮.૧૦	૭૭૦૦૭.૫૨ (૧૦૦)	૧૨૪.૩૬
૨૦૦૮-૦૯	૬૧૬૧૮.૬૪ (૧૧૨.૮૮)	૧૦૩.૮૫	૪૭૮૩૬.૫૭ (૮૭.૬૩)	૧૨૧.૮૮	૧૭૬૮૧.૩૪ (૩૨.૪૦)	૨૧૬.૩૫	૫૪૫૮૮.૧૪ (૧૦૦)	૮૮.૧૫
૨૦૦૯-૧૦	૬૮૨૨૬.૪૫ (૮૮.૪૨)	૧૧૬.૬૭	૪૮૨૩૮.૧૧ (૬૮.૨૮)	૧૨૨.૮૨	૧૭૬૮૮.૫૪ (૨૫.૪૧)	૨૧૬.૪૫	૬૮૬૨૮.૮૮ (૧૦૦)	૧૧૨.૪૫

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : ભાવનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-૫.૩૧ માં ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ ના સમયગાળા દરમિયાન ભાવનગર ડિસ્ટ્રીક્ટ કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. દ્વારા કરાયેલ કુલ ધીરાણ તથા બેંકની કુલ વસુલાત, બેંકનું કુલ બાકી લેણું અને બેંકની મુદતવિતી બાકીની રૂપિયામાં તથા ટકાવારીમાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. અંહી એક વાતની સ્પષ્ટતા આવશ્યક છે કે કુલ ધીરાણમાં ચાલુ વર્ષે અપાયેલા ધીરાણ ઉપરાંત આગળના વર્ષોની બાકી વસુલાતને ઉમેરવામાં આવી છે. અને કુલ ધીરાણમાંથી વર્ષ દરમિયાન કરવામાં આવેલ કુલ વસુલાત બાદ કરતા બાકી લેણાંની માહિતી પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૩૧ માં મુદતવિતી બાકી રૂપિયા તથા ટકાવારીમાં દર્શાવેલ છે. બેંક પાસેથી મેળવેલ ધીરાણ બેંકને પરત આવવાની શક્યતા ન રહેતા તેને મુદતવિતી તરીકે બેંક દર્શાવે છે. અંહી ૨૦૦૨-૦૩માં મુદતવિતી બાકી અનુક્રમે ૧૩.૨૦%, ૧૨.૧૮%, ૮.૮૦%, ૧૭.૦૩%, ૧૪.૩૧%, ૨૧.૧૪%, ૩૨.૪૦%, ૨૫.૪૧%, જોવા મળે છે.

સૂચકાંકની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩ ની તુલનાએ ૨૦૦૮-૧૦માં ૨૧૬.૮૦ સૂચકાંક થવા જાય છે. એટલેકે આ સૂચકાંક માં અભ્યાસના સમય દરમ્યાન સત્તત વધારો થયેલો જણાય છે. તેજ રીતે વસુલાતનો સૂચકાંક ૧૧૬.૬૭ તેમજ બાકી લેણાનો સૂચકાંક ૧૨૨.૮૨ રહેવા પામ્યો છે.

એકંદરે બેંકની ધીરાણની કામગીરી કાર્યક્ષમ અને સરળ છે. તેમજ ખેડૂતોને યોગ્ય અને પુરતા પ્રમાણમાં ધીરાણ ઉપલબ્ધ બનાવવાનાં પ્રયત્નો થયેલા જોવા મળે છે.

કોષ્ટક-પ.૩૨

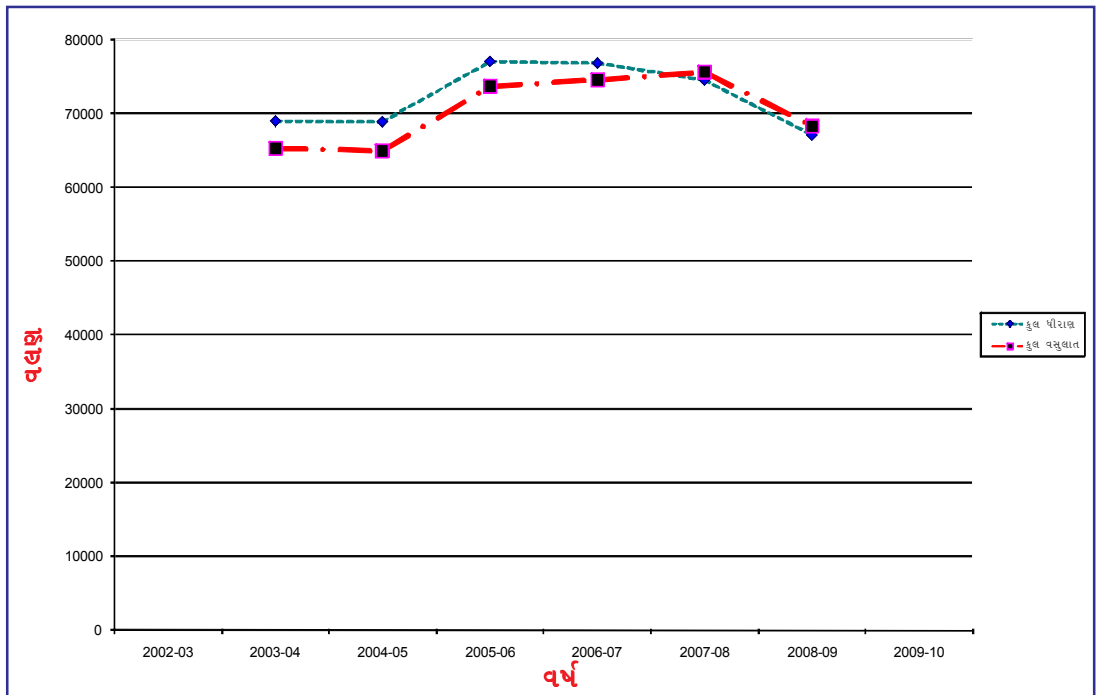
કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું
ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	કુલ ધીરાણ રૂ.	વલણ	કુલ વસુલાત રૂ.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૬૧૮૧૮.૭૬	-	૫૮૩૩૨.૮૦	-
૨૦૦૩-૦૪	૬૭૪૧૭.૫૮	૬૮૦૦૮.૮૪	૬૫૧૮૬.૧૦	૬૫૨૨૪.૭૨
૨૦૦૪-૦૫	૭૭૬૮૨.૫૦	૬૮૮૩૦.૮૦	૭૧૧૫૫.૨૭	૬૪૮૦૦.૨૪
૨૦૦૫-૦૬	૬૧૬૮૨.૩૪	૭૭૦૮૮.૮૮	૫૮૩૫૮.૩૫	૭૩૬૪૦.૮૫
૨૦૦૬-૦૭	૮૧૮૮૧.૮૨	૭૬૮૬૦.૫૬	૮૧૪૦૭.૮૪	૭૪૫૭૫.૦૫
૨૦૦૭-૦૮	૭૭૦૦૭.૫૨	૭૪૪૮૫.૮૨	૭૩૮૫૭.૮૪	૭૫૬૬૧.૮૧
૨૦૦૮-૦૯	૫૪૫૮૮.૧૪	૬૭૦૭૪.૮૮	૬૧૬૧૮.૬૪	૬૮૨૬૮.૦૧
૨૦૦૯-૧૦	૬૮૬૨૮.૮૮	-	૬૮૨૨૬.૪૫	-

સ્ત્રોત : ભાવનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-પ.૧૩

કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૩૩

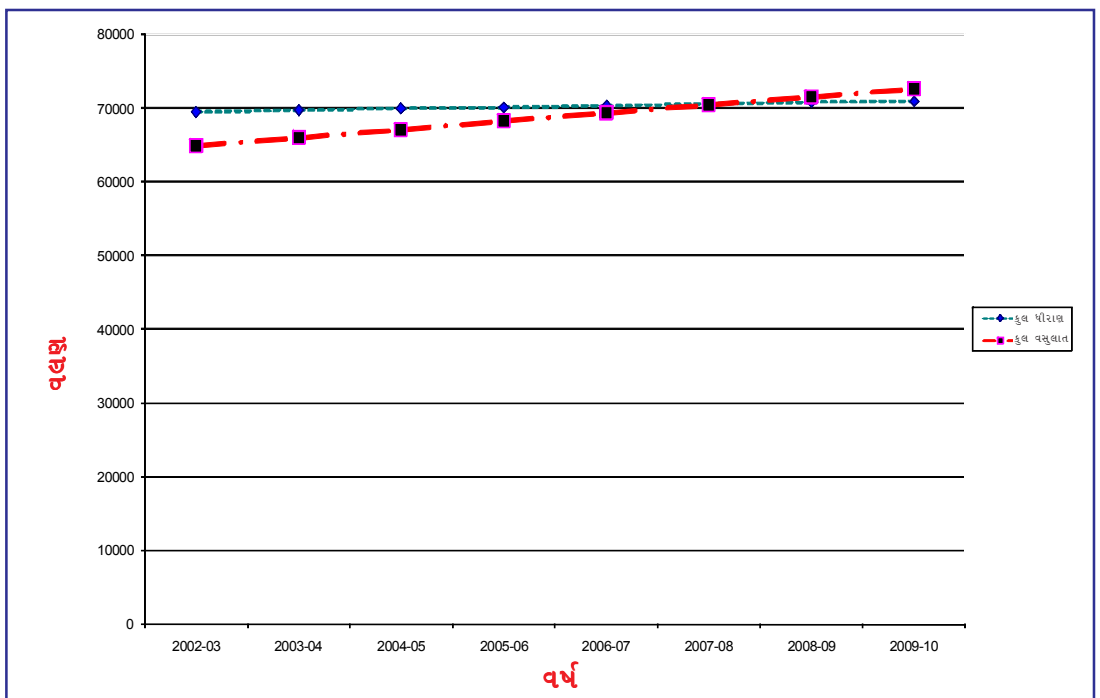
કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	કુલ ધીરાણ રૂ.	વલણ	કુલ વસુલાત રૂ.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૬૧૮૧૮.૭૬	૬૮૪૭૮.૮૦	૫૮૩૩૨.૮૦	૬૪૮૧૦.૭૦
૨૦૦૩-૦૪	૬૭૪૧૭.૫૮	૬૮૬૮૩.૭૦	૬૫૧૮૬.૧૦	૬૬૦૧૬.૪૦
૨૦૦૪-૦૫	૭૭૬૮૨.૫૦	૬૮૮૦૭.૭૦	૭૧૧૫૫.૨૭	૬૭૧૨૨.૧૦
૨૦૦૫-૦૬	૬૧૬૮૨.૩૪	૭૦૧૨૧.૬૦	૫૮૩૫૮.૩૫	૬૮૨૨૭.૮૦
૨૦૦૬-૦૭	૮૧૮૮૧.૮૨	૭૦૩૩૫.૬૦	૮૧૪૦૭.૮૪	૬૮૩૩૩.૫૦
૨૦૦૭-૦૮	૭૭૦૦૭.૫૨	૭૦૫૪૮.૫૦	૭૩૮૫૭.૮૪	૭૦૪૩૮.૨૦
૨૦૦૮-૦૯	૫૪૫૮૮.૧૪	૭૦૭૬૩.૫૦	૬૧૬૧૮.૬૪	૭૧૫૪૫.૦૦
૨૦૦૯-૧૦	૬૮૬૨૮.૮૮	૭૦૮૭૭.૪૦	૬૮૨૨૬.૪૫	૭૨૬૫૦.૭૦

સ્ત્રોત : ભાવનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-૫.૧૪

કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૩૪
જામનગર ડી.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ કરેલ
ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદત અને કરેલ કુલ ધીરાણની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	મધ્યમ મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	લાંબી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	કુલ ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૮૮૬૪.૭૨ (૮૨.૬૮)	૧૦૦	૩૦૧.૪૨ (૨.૮૩)	૧૦૦	૪૭૬.૮૨ (૪.૪૮)	૧૦૦	૧૦૬૪૨.૮૬ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૩૮૮.૩૬ (૯૩.૦૫)	૧૦૫.૩૧	૨૬૪.૦૫ (૨.૩૬)	૮૭.૬૦	૫૧૦.૭૫ (૪.૫૭)	૧૦૭.૧૧	૧૧૧૬૪.૧૬ (૧૦૦)	૧૦૪.૮૮
૨૦૦૪-૦૫	૧૦૨૮૭.૧૪ (૯૧.૭૪)	૧૦૪.૩૮	૪૭૪.૩૦ (૪.૨૨)	૧૫૭.૩૫	૪૫૨.૭૫ (૪.૦૩)	૮૪.૮૫	૧૧૨૨૪.૧૮ (૧૦૦)	૧૦૫.૪૬
૨૦૦૫-૦૬	૧૧૩૫૬.૨૦ (૯૩.૭૦)	૧૧૫.૨૧	૪૭૨.૦૦ (૩.૮૮)	૧૫૬.૫૮	૨૮૦.૩૦ (૨.૩૮)	૬૦.૮૮	૧૨૧૧૮.૫૦ (૧૦૦)	૧૧૩.૮૬
૨૦૦૬-૦૭	૧૨૫૪૮.૬૦ (૯૧.૩૨)	૧૨૭.૨૧	૬૭૮.૫૮ (૪.૮૪)	૨૨૫.૪૬	૫૧૨.૭૦ (૩.૭૩)	૧૦૭.૫૨	૧૩૭૪૧.૮૮ (૧૦૦)	૧૨૮.૧૧
૨૦૦૭-૦૮	૧૦૩૫૬.૦૪ (૮૮.૪૪)	૧૦૪.૮૮	૭૪૧.૭૦ (૬.૪૦)	૨૪૬.૦૬	૪૮૦.૮૨ (૪.૧૫)	૧૦૦.૮૫	૧૧૫૭૮.૬૬ (૧૦૦)	૧૦૮.૭૮
૨૦૦૮-૦૯	૧૧૪૭૩.૭૭ (૮૮.૭૩)	૧૧૬.૩૧	૮૦૧.૮૦ (૭.૦૫)	૨૮૮.૧૮	૪૧૦.૦૮ (૩.૨૦)	૮૬.૦૦	૧૨૭૮૫.૬૬ (૧૦૦)	૧૨૦.૧૩
૨૦૦૯-૧૦	૧૨૧૩૬.૪૦ (૯૨.૫૫)	૧૨૩.૦૨	૩૮૧.૮૮ (૨.૮૮)	૧૩૦.૦૪	૫૮૪.૮૨ (૪.૪૬)	૧૨૨.૬૭	૧૩૧૧૩.૩૦ (૧૦૦)	૧૨૩.૨૧

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : જામનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.ના ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૩૪ માં જોતા સ્પષ્ટ થાય છે કે જા.ડી.કો.બેંક લિ.એ પોતાનું કુલ ધીરાણ ૨૦૦૨-૦૩ માં ટૂંકી મુદત, મધ્યમ મુદત અને લાંબી મુદતમાં અનુક્રમે ૮૨.૬૮%, ૨.૮૩% અને ૪.૪૮% કરેલું જોઈ શકાય છે. એટલેકે કુલ ધીરાણનાં વધુમાં વધુ ધીરાણ બેંકે પોતાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ કૃષિક્ષેત્રની નાણાકીય જરૂરિયાતો સંતોષવાનો છે. તેમાં ધીરાણ કરેલ જોવા મળે છે. અભ્યાસનાં અંતિમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ટૂંકી મુદત, મધ્યમ મુદત અને લાંબી મુદતમાં અનુક્રમે ૯૨.૫૫%, ૨.૮૮% અને ૪.૪૬% કરેલું જોઈ શકાય છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન કુલ ધીરાણમાં સતત વધારો થતો જોઈ શકાય છે.

સૂચકાંકની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો કુલ ધીરાણનો સૂચકાંક સતત વધતો રહ્યો છે. જે ૨૦૦૮-૧૦માં ૧૨૭.૨૧ થવા જાય છે. જેમાં ટૂંકી મુદતમાં ૨૦૦૪-૦૫ અને ૨૦૦૭-૦૮ને બાદ કરતા સૂચકાંક વધવા પામ્યો છે. એજ રીતે મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણમાં ૨૦૦૩-૦૪માં અને ૨૦૦૮-૧૦ને બાદ કરતા સૂચકાંક વધવા પામેલ છે. લાંબી મુદત ધીરાણમાં વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫, વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬ અને ૨૦૦૮-૦૯માં ઘટવા પામેલ છે. પરંતુ ત્રણેય વિભાગમાં ૨૦૦૮-૧૦માં મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણનો સૂચકાંક ૧૩૦.૦૪ સૌથી ઉંચો રહેલ છે. જ્યારે રૂપિયા અને ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ ઉંચું રહેલું જોઈ શકાય છે.

ઉપરોક્ત રીતે બેંકે કરેલા ધીરાણને ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દ્વારા તપાસવાનો પ્રયત્ન કરીએતો તેમનો ટ્રેન્ડ સ્પષ્ટ રીતે જોઈ શકાશે.

કોષ્ટક-૫.૩૫

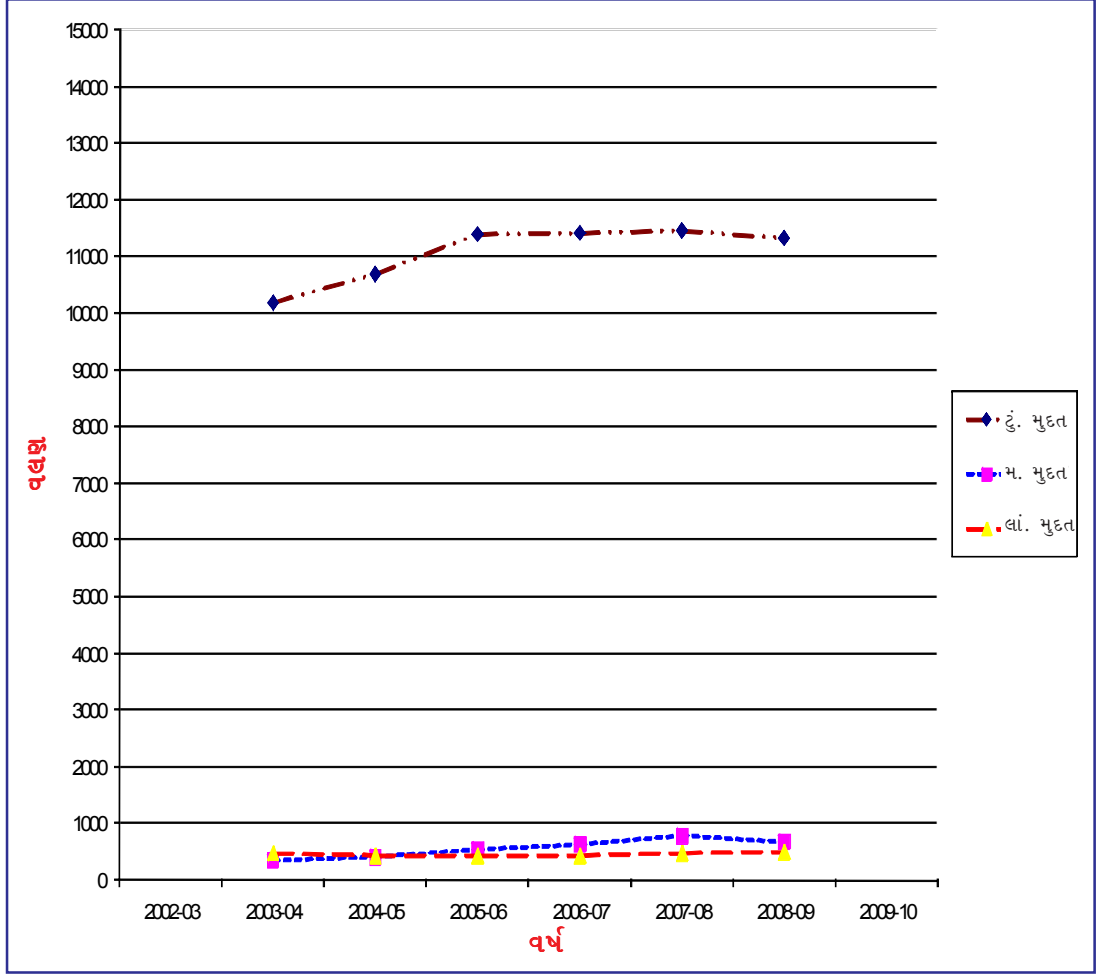
કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂ.	વલણ	મધ્યમ મુદત ધીરાણ રૂ.	વલણ	લાંબી મુદત ધીરાણ રૂ.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૮૮૬૪.૭૨	-	૩૦૧.૪૨	-	૪૭૬.૮૨	-
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૩૮૮.૩૬	૧૦૧૮૩.૭૪	૨૬૪.૦૫	૩૪૬.૫૮	૫૧૦.૭૫	૪૮૦.૧૦
૨૦૦૪-૦૫	૧૦૨૮૭.૧૪	૧૦૬૮૦.૮૦	૪૭૪.૩૦	૪૦૩.૪૫	૪૫૨.૭૫	૪૧૭.૮૩
૨૦૦૫-૦૬	૧૧૩૫૬.૨૦	૧૧૪૦૦.૮૮	૪૭૨.૦૦	૫૪૧.૮૬	૨૮૦.૩૦	૪૧૮.૫૮
૨૦૦૬-૦૭	૧૨૫૪૮.૬૦	૧૧૪૨૦.૬૧	૬૭૮.૫૮	૬૩૧.૦૮	૫૧૨.૭૦	૪૨૭.૮૭
૨૦૦૭-૦૮	૧૦૩૫૬.૦૪	૧૧૪૫૮.૮૦	૭૪૧.૭૦	૭૭૪.૩૬	૪૮૦.૮૨	૪૬૭.૮૦
૨૦૦૮-૦૯	૧૧૪૭૩.૭૭	૧૧૩૨૨.૦૭	૮૦૧.૮૦	૬૭૮.૪૮	૪૧૦.૦૮	૪૮૧.૮૭
૨૦૦૯-૧૦	૧૨૧૩૬.૪૦	-	૩૮૧.૮૮	-	૫૮૪.૮૨	-

સ્ત્રોત : જામનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-૫.૧૫

કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૩૬

ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાત અંગેની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	મધ્યમ મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	લાંબી મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	કુલ વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૧૧૪.૮૨ (૮૧.૪૬)	૧૦૦	૧૪૫૮.૦૦ (૧૧.૭૫)	૧૦૦	૮૪૨.૬૬ (૬.૭૮)	૧૦૦	૧૨૪૧૬.૪૮ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૫૬૬.૧૮ (૮૭.૪૩)	૧૦૪.૪૬	૭૬૫.૫૪ (૬.૩૩)	૫૨.૪૭	૭૫૨.૭૬ (૬.૨૨)	૮૮.૩૩	૧૨૦૮૪.૪૮ (૧૦૦)	૯૭.૩૨
૨૦૦૪-૦૫	૧૪૧૦૧.૮૪ (૮૧.૮૮)	૧૩૮.૪૧	૩૧૪.૨૭ (૨.૦૫)	૨૧.૫૪	૮૧૨.૨૦ (૫.૮૫)	૧૦૮.૨૫	૧૫૩૨૮.૩૧ (૧૦૦)	૧૨૩.૪૫
૨૦૦૫-૦૬	૮૪૮૫.૨૫ (૮૧.૭૭)	૮૩.૮૮	૫૭૫.૫૨ (૬.૨૨)	૩૮.૪૪	૧૮૫.૨૮ (૨.૦૦)	૨૧.૮૮	૯૨૪૬.૦૬ (૧૦૦)	૭૪.૪૬
૨૦૦૬-૦૭	૧૩૮૭૭.૧૦ (૮૪.૩૨)	૧૩૭.૧૮	૫૫૬.૫૮ (૩.૭૮)	૩૮.૧૪	૨૭૮.૨૮ (૭.૮૮)	૩૩.૦૨	૧૪૭૧૧.૮૭ (૧૦૦)	૧૧૮.૪૮
૨૦૦૭-૦૮	૮૭૭૪.૫૬ (૮૬.૫૧)	૮૬.૭૪	૧૧૫૨.૭૫ (૧૧.૩૬)	૭૮.૦૦	૨૧૫.૧૦ (૨.૧૨)	૨૫.૫૨	૧૦૧૪૨.૪૧ (૧૦૦)	૮૧.૬૮
૨૦૦૮-૦૯	૧૨૩૮૪.૩૦ (૮૧.૨૮)	૧૨૨.૫૩	૨૭૪૪.૭૭ (૧૮.૦૦)	૧૮૮.૧૨	૧૦૬.૮૬ (૭.૭૦)	૧૨.૬૮	૧૫૨૪૫.૯૩ (૧૦૦)	૧૨૨.૭૮
૨૦૦૯-૧૦	૧૧૫૮૧.૩૮ (૮૦.૮૭)	૧૧૪.૪૮	૮૦૨.૦૬ (૭.૦૮)	૬૧.૮૨	૨૪૬.૭૧ (૧.૮૩)	૨૮.૨૭	૧૨૭૩૦.૧૫ (૧૦૦)	૧૦૨.૫૨

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : જામનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

જા.ડી.કો.બેંક લિ.નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૩૬. તપાસતા સ્પષ્ટ થાય છે કે, ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનાએ ૨૦૦૯-૧૦માં ટૂંકી મુદત વસુલાતમાં ૮.૫૧%નો વધારો મધ્યમ મુદત વસુલાતમાં ૪.૬૭% ઘટાડો અને લાંબી મુદત વસુલાતમાં ૪.૮૫%નો ઘટાડો જોઈ શકાય છે.

ટૂંકી મુદતનો સૂચકઆંક ૨૦૦૯-૧૦માં ૧૧૪.૪૮ થવા જાય છે. જ્યારે મધ્યમ મુદતનો સૂચકઆંક ૬૧.૮૨ થવા પામેલ છે. જ્યારે લાંબી મુદતનો સૂચકઆંક ૨૮.૨૭ રહેવા પામેલ છે.

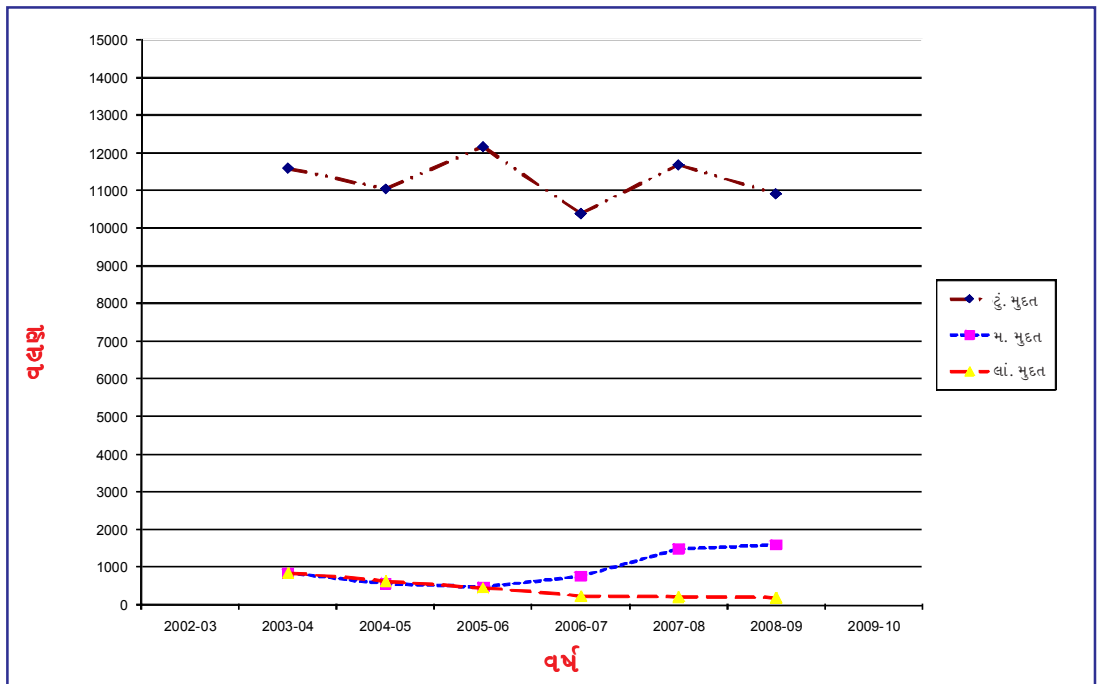
કોષ્ટક-પ.૩૭
ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું
ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત વસુલાત રૂ.	વલણ	મધ્યમ મુદત વસુલાત રૂ.	વલણ	લાંબી મુદત વસુલાત રૂ.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૧૧૪.૮૨	-	૧૪૫૮.૦૦	-	૮૪૨.૬૬	-
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૫૬૬.૧૮	૧૧૫૮૪.૨૮	૭૬૫.૫૪	૮૪૬.૨૭	૭૫૨.૭૬	૮૩૫.૮૭
૨૦૦૪-૦૫	૧૪૧૦૧.૮૪	૧૧૦૫૧.૦૮	૩૧૪.૨૭	૫૫૧.૭૭	૮૧૨.૨૦	૬૧૬.૭૫
૨૦૦૫-૦૬	૮૪૮૫.૨૫	૧૨૧૫૪.૭૩	૫૭૫.૫૨	૪૮૨.૧૨	૧૮૫.૨૮	૪૫૮.૫૮
૨૦૦૬-૦૭	૧૩૮૭૭.૧૦	૧૦૩૭૮.૮૨	૫૫૬.૫૮	૭૬૧.૬૧	૨૭૮.૨૮	૨૨૬.૨૨
૨૦૦૭-૦૮	૮૭૭૪.૫૬	૧૧૬૮૧.૮૮	૧૧૫૨.૭૫	૧૪૮૪.૭૦	૨૧૫.૧૦	૨૦૦.૦૮
૨૦૦૮-૦૯	૧૨૩૮૪.૩૦	૧૦૮૧૬.૭૪	૨૭૪૪.૭૭	૧૫૮૮.૮૬	૧૦૬.૮૬	૧૮૮.૫૫
૨૦૦૯-૧૦	૧૧૫૮૧.૩૮	-	૮૦૨.૦૬	-	૨૪૬.૭૧	-

સ્ત્રોત : જામનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-પ.૧૬
ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું
ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

બેંક દ્વારા કરવામાં આવેલ ટૂંકી, મધ્યમ અને લાંબી મુદતના ધીરાણની માહિતીની સાથે-સાથે એકંદરે બાકી ધીરાણ ટૂંકી મુદત, મધ્યમ મુદત, લાંબી મુદત અને કુલ બાકી ધીરાણની માહિતી નીચેના કોષ્ટક ૫.૩૮ માં દર્શાવ્યા મુજબ સમજવાનો પ્રયાસ કરીએ.

કોષ્ટક-૫.૩૮

જામનગર ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. ની વર્ષ દરમ્યાનની બાકી ધીરાણની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	મધ્યમ મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	લાંબી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	કુલ બાકી ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૧૮૮૭૮.૫૪ (૮૫.૨૨)	૧૦૦	૧૭૬૦.૪૨ (૭.૫૦)	૧૦૦	૧૭૦૨.૫૨ (૭.૨૬)	૧૦૦	૨૩૪૪૨.૪૮ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૮૮૦૨.૭૨ (૮૨.૩૨)	૮૮.૧૧	૨૭૮૦.૦૧ (૧૧.૫૮)	૧૫૮.૪૮	૧૪૬૦.૫૧ (૬.૦૭)	૮૫.૭૮	૨૪૦૫૩.૨૪ (૧૦૦)	૧૦૨.૬૦
૨૦૦૪-૦૫	૧૫૮૮૮.૦૨ (૮૦.૧૮)	૮૦.૦૭	૨૮૫૦.૦૪ (૧૪.૭૮)	૧૬૭.૫૭	૧૦૦૧.૦૬ (૫.૦૧)	૫૮.૭૮	૧૮૮૪૮.૧૨ (૧૦૦)	૮૫.૦૮
૨૦૦૫-૦૬	૧૮૮૬૮.૮૭ (૭૮.૭૧)	૮૪.૪૪	૩૮૮૭.૫૬ (૧૬.૬૭)	૨૨૭.૦૭	૧૧૦૬.૦૭ (૪.૬૧)	૬૪.૮૬	૨૩૮૭૨.૬૦ (૧૦૦)	૧૦૨.૨૬
૨૦૦૬-૦૭	૧૭૫૪૧.૪૭ (૭૬.૨૫)	૮૭.૭૮	૪૧૨૦.૫૭ (૧૭.૮૧)	૨૩૪.૦૬	૧૩૪૦.૪૮ (૫.૮૨)	૭૮.૭૩	૨૩૦૦૨.૫૨ (૧૦૦)	૮૮.૧૨
૨૦૦૭-૦૮	૧૮૧૨૨.૮૫ (૭૬.૮૮)	૮૫.૭૧	૩૭૦૮.૫૨ (૧૪.૮૧)	૨૧૦.૭૧	૨૦૩૬.૫૦ (૮.૧૮)	૧૧૮.૬૧	૨૪૮૬૮.૮૭ (૧૦૦)	૧૦૬.૦૮
૨૦૦૮-૦૯	૧૮૨૦૨.૪૨ (૮૦.૪૬)	૮૧.૧૦	૧૮૬૬.૫૫ (૮.૨૫)	૧૦૬.૦૨	૨૫૫૩.૪૫ (૧૧.૨૮)	૧૪૮.૮૮	૨૨૬૨૨.૪૨ (૧૦૦)	૮૬.૫૦
૨૦૦૯-૧૦	૧૮૭૫૭.૪૪ (૮૧.૫૩)	૮૩.૮૮	૧૩૫૬.૪૭ (૫.૮૮)	૭૭.૦૫	૨૮૮૧.૬૬ (૧૨.૫૬)	૧૬૮.૮૪	૨૩૦૦૫.૫૭ (૧૦૦)	૮૮.૧૩

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : જામનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-૫.૩૯

બાકી ધીરાણનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર અને સૂચકાંક દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	પ્રતિવર્ષ ફેરફાર (ટકા માં)	સૂચકાંક
૨૦૦૨-૦૩	-	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૪.૮૮	૧૦૨.૬૦
૨૦૦૪-૦૫	૦.૫૩	૮૫.૦૮
૨૦૦૫-૦૬	૭.૮૬	૧૦૨.૨૬
૨૦૦૬-૦૭	૭.૩૭	૮૮.૧૨
૨૦૦૭-૦૮	-૧૫.૭૪	૧૦૬.૦૮
૨૦૦૮-૦૯	૧૦.૪૨	૮૬.૫૦
૨૦૦૯-૧૦	૨.૫૬	૮૮.૧૩

સ્ત્રોત : જામનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક -૫.૩૮ માં બેંક દ્વારા આપવામાં આવેલા ધીરાણો પૈકી એકંદરે બાકી રહેલા કુલ ધીરાણો અને તેને ત્રણ વિભાગમાં વિભાજીત કરી રૂપિયામાં તથા ટકાવારીમાં મુલવીએતો (અંહીયા એક બાબતની સ્પષ્ટતા કરવી જરૂરી છે કે એકંદરે કુલ ધીરાણની કુલ રકમમાં આગળના વર્ષની ધીરાણ બાકી રકમને ઉમેરવામાં આવી છે.) ૨૦૦૨-૦૩ દરમિયાન કરવામાં આવેલ કુલ ધીરાણ રૂ.૧૦૬૪૨.૮૬ ની સામે બાકી ધીરાણ રૂ. ૨૩૪૪૨.૪૮ દર્શાવેલ છે. જેમાં ચાલુ વર્ષનું બાકી ધીરાણ રૂ. ૧૭૭૩૫.૫૨માં આગળના વર્ષનું બાકી ધીરાણ રૂ. ૫૭૦૬.૮૬ ઉમેરતા કુલ રકમ રૂ. ૨૩૪૪૨.૪૮ થયેલ છે.

૨૦૦૨-૦૩માં રૂ.૨૩૪૪૨.૪૮ લાખ જેટલું હતું જે પૈકી ટૂંકી મુદતનું બાકી કુલ ધીરાણ રૂ. ૧૮૮૭૮.૫૪ લાખ, મધ્યમ મુદતનું બાકી ધીરાણ રૂ. ૧૭૬૦.૪૨ લાખ અને લાંબી મુદતનું રૂ.૧૭૦૨.૫૨ લાખ જેટલું હતું. ટકાવારીમાં જોઈએતો આ પ્રમાણ કુલ બાકી ધીરાણના અનુક્રમે ૮૫.૨૨%, ૭.૫૦% અને ૭.૨૬% જેટલું રહેવા પામ્યું હતું. આજ રીતે સમગ્ર કોષ્ટકનો અભ્યાસ કરતા ખ્યાલ આવે છે કે પ્રતિવર્ષ આ રકમ અને ધીરાણની રકમમાં ખાસ ફેરફાર જોવા મળતો નથી. ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩માં ટૂંકી મુદતનું બાકી હેંણું ૮૫.૨૨% હતું. તે વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૮૧.૫૩% થયું છે. મધ્યમ મુદતનું બાકી હેંણું ૭.૫૦% હતું તે વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૫.૮૮% થયું છે. અને લાંબી મુદતનું બાકી હેંણું ૭.૨૬% હતું જે વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૧૨.૫૬% થયેલું જોવા મળે છે.

ત્રણેય પ્રકારના બાકી લેણાંની આંકડાકિય અને ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ મુલવણી કરીએતો લગભગ બહુ મોટા તફાવત વાળી રકમ જણાતી નથી આ પરથી એક વાત ફલીત થાય છે કે વસુલાતની કામગીરીમાં ૨૦૦૨-૦૩માં બેંક જે પરિસ્થિતમાં હતી તેમાં સમગ્ર દાયકામાં ખાસ ફેરફાર જોવા મળતો નથી.

કોષ્ટક-૫.૩૯ માં જોઈ શકાય છે કે ૨૦૦૨-૦૩ની સરખામણીએ ૨૦૦૭-૦૮ માં ૧૫.૭૪% જેટલો ઘટાડો જોવા મળે છે. સૂચકઆંકની દ્રષ્ટિએ ૨૦૦૨-૦૩ના પ્રમાણમાં ૨૦૦૭-૦૮માં ₹.૦૮ તથા વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૯૮.૧૩ નો તફાવત જોવા મળે છે.

કોષ્ટક-૫.૪૦
કુલ ધીરાણ-વસુલાત અને બાકી લેણું તે પૈકી મુદતવિતી બાકીની
માહિતી દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	કુલ વસુલાત	સૂચક આંક	બાકી લેણું	સૂચક આંક	તે પૈકી મુ.વી.	સૂચક આંક	કુલ ધીરાણ	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૧૨૪૧૬.૪૮ (૧૧૬.૬૬)	૧૦૦	૨૩૪૪૨.૪૮ (૨૨૦.૨૬)	૧૦૦	૨૫૦૩.૦૪ (૨૩.૫૧)	૧૦૦	૧૦૬૪૨.૮૬ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૨૦૮૪.૪૮ (૧૦૮.૨૪)	૯૭.૩૨	૨૪૦૫૩.૨૪ (૨૧૫.૪૫)	૧૦૨.૬૦	૩૬૭૩.૭૨ (૩૨.૮૦)	૧૪૬.૭૭	૧૧૧૬૪.૧૬ (૧૦૦)	૧૦૪.૮૯
૨૦૦૪-૦૫	૧૫૩૨૮.૩૧ (૧૩૬.૫૬)	૧૨૩.૪૫	૧૮૮૪૮.૧૨ (૧૭૭.૭૩)	૮૫.૦૮	૩૬૦૧.૦૧ (૩૨.૦૮)	૧૪૩.૮૬	૧૧૨૨૪.૧૮ (૧૦૦)	૧૦૫.૪૬
૨૦૦૫-૦૬	૯૨૪૬.૦૬ (૭૬.૨૮)	૭૪.૪૬	૨૩૮૭૨.૬૦ (૧૮૭.૮૨)	૧૦૨.૨૬	૩૮૭૫.૭૨ (૩૨.૮૦)	૧૫૮.૮૩	૧૨૧૧૮.૫૦ (૧૦૦)	૧૧૩.૮૬
૨૦૦૬-૦૭	૧૪૭૧૧.૮૭ (૧૦૭.૦૫)	૧૧૮.૪૮	૨૩૦૦૨.૫૨ (૧૬૭.૩૮)	૮૮.૧૨	૬૦૧૫.૭૨ (૪૩.૭૭)	૨૪૦.૩૩	૧૩૭૪૧.૮૮ (૧૦૦)	૧૨૮.૧૧
૨૦૦૭-૦૮	૧૦૧૪૨.૪૧ (૮૦.૫૮)	૮૧.૬૮	૨૪૮૬૮.૮૭ (૨૧૪.૭૮)	૧૦૬.૦૮	૭૪૬૬.૦૭ (૬૪.૪૮)	૨૮૮.૨૮	૧૧૫૭૮.૬૬ (૧૦૦)	૧૦૮.૭૯
૨૦૦૮-૦૯	૧૫૨૪૫.૮૩ (૧૧૮.૨૪)	૧૨૨.૭૮	૨૨૬૨૨.૪૨ (૧૭૬.૮૩)	૯૬.૫૦	૬૮૪૪.૬૬ (૫૩.૫૩)	૨૭૩.૪૫	૧૨૭૮૫.૬૬ (૧૦૦)	૧૨૦.૧૩
૨૦૦૯-૧૦	૧૨૭૩૦.૧૫ (૮૭.૦૭)	૧૦૨.૫૨	૨૩૦૦૫.૫૭ (૧૭૫.૪૩)	૮૮.૧૩	૪૦૦૨.૧૮ (૩૦.૫૨)	૧૫૮.૮૮	૧૩૧૧૩.૩૦ (૧૦૦)	૧૨૩.૨૧

સ્ત્રોત : જામનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-૫.૪૦ માં ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ ના સમયગાળા દરમિયાન જામનગર ડિસ્ટ્રીક્ટ કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. દ્વારા કરાયેલ કુલ ધીરાણ તથા બેંકની કુલ વસુલાત, બેંકનું કુલ બાકી લેણું અને બેંકની મુદતવિતી બાકીની રૂપિયામાં તથા ટકાવારીમાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. અંહી એક વાતની સ્પષ્ટતા આવશ્યક છે કે કુલ ધીરાણમાં ચાલુ વર્ષે અપાયેલા ધીરાણ ઉપરાંત આગળના વર્ષોની બાકી વસુલાતને ઉમેરવામાં આવી છે. અને કુલ ધીરાણમાંથી વર્ષ દરમિયાન કરવામાં આવેલ કુલ વસુલાત બાદ કરતા બાકી લેણાંની માહિતી પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉપરોક્ત કોષ્ટક માં મુદતવિતી બાકી રૂપિયા તથા ટકાવારીમાં દર્શાવેલ છે. અંહી ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમિયાન મુદતવિતી બાકી અનુક્રમે ૨૩.૫૧%, ૩૨.૮૦%, ૩૨.૦૮%, ૩૨.૮૦%, ૪૩.૭૭%, ૬૪.૪૮%, ૫૩.૫૩%, ૩૦.૫૨% જોવા મળે છે.

આમ સૂચકાંકની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩ ની તુલનાએ ૨૦૦૮-૧૦માં ૧૫૯.૮૯ સૂચકાંક થવા જાય છે. એટલેકે આ સૂચકાંકમાં અભ્યાસના સમય દરમ્યાન સતત વધારો થયેલો જણાય છે. તેજ રીતે વસુલાતનો સૂચકાંક ૧૦૨.૫૨ તેમજ બાકી લેણાનો સૂચકાંક ૯૮.૧૩ રહેવા પામ્યો છે.

એકંદરે બેંકની ધીરાણની કામગીરી કાર્યક્ષમ અને સરળ છે. તેમજ ખેડૂતોને યોગ્ય અને પુરતાં પ્રમાણમાં ધીરાણ ઉપલબ્ધ બનાવવાનાં પ્રયત્નો થયેલા જોવા મળે છે.

કોષ્ટક-પ.૪૧

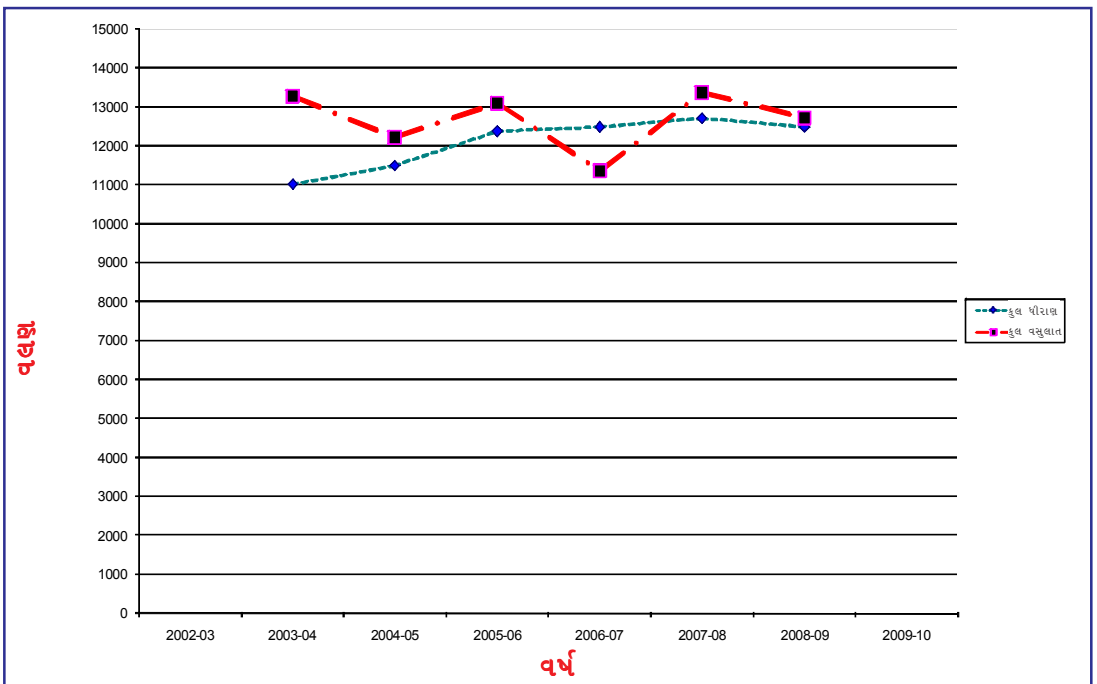
કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે
વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	કુલ ધીરાણ રૂ.	વલણ	કુલ વસુલાત રૂ.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૬૪૨.૮૬	-	૧૨૪૧૬.૪૮	-
૨૦૦૩-૦૪	૧૧૧૬૪.૧૬	૧૧૦૧૦.૪૩	૧૨૦૮૪.૪૮	૧૩૨૭૬.૪૨
૨૦૦૪-૦૫	૧૧૨૨૪.૧૮	૧૧૫૦૨.૨૮	૧૫૩૨૮.૩૧	૧૨૨૧૮.૬૧
૨૦૦૫-૦૬	૧૨૧૧૮.૫૦	૧૨૩૬૧.૫૨	૮૨૪૬.૦૬	૧૩૦૮૫.૪૪
૨૦૦૬-૦૭	૧૩૭૪૧.૮૮	૧૨૪૭૮.૬૮	૧૪૭૧૧.૮૭	૧૧૩૬૬.૮૧
૨૦૦૭-૦૮	૧૧૫૭૮.૬૬	૧૨૭૦૨.૦૭	૧૦૧૪૨.૪૧	૧૩૩૬૬.૭૭
૨૦૦૮-૦૯	૧૨૭૮૫.૬૬	૧૨૪૮૨.૫૪	૧૫૨૪૫.૮૩	૧૨૭૦૬.૧૬
૨૦૦૯-૧૦	૧૩૧૧૩.૩૦	-	૧૨૭૩૦.૧૫	-

સ્ત્રોત : જામનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-પ.૧૭

કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે
વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૪૨

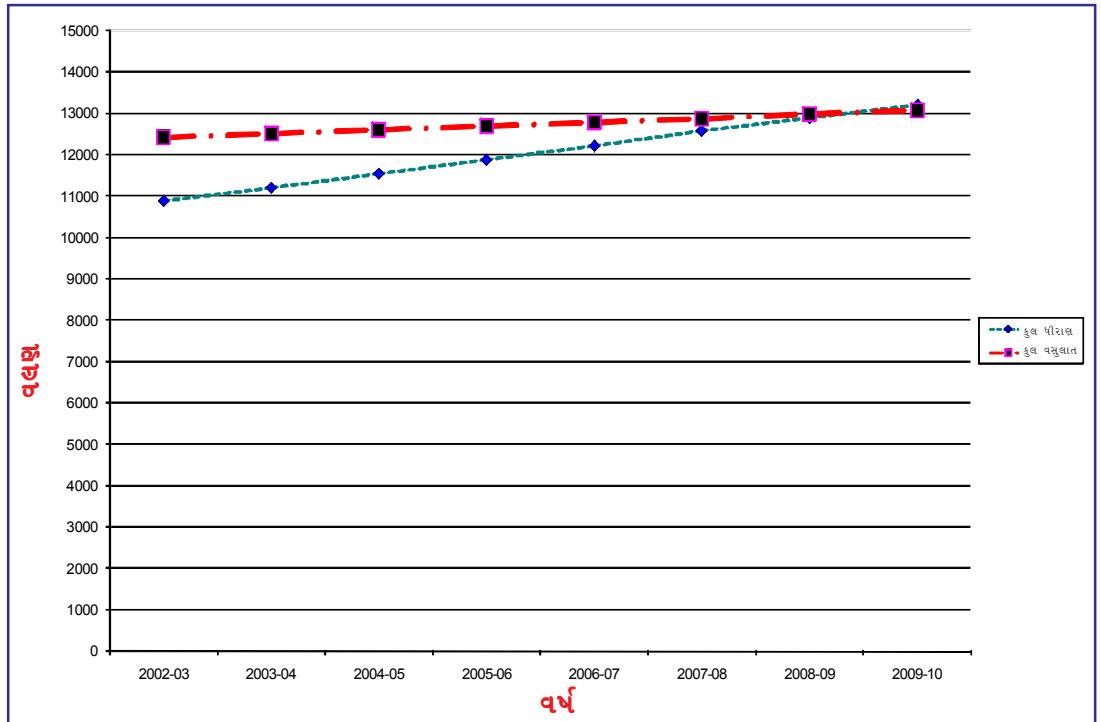
કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	કુલ ધીરાણ રૂ.	વલણ	કુલ વસુલાત રૂ.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૬૪૨.૮૬	૧૦૮૭૫.૮૮	૧૨૪૧૬.૪૮	૧૨૪૦૮.૫૮
૨૦૦૩-૦૪	૧૧૧૬૪.૧૬	૧૧૨૧૦.૨૫	૧૨૦૮૪.૪૮	૧૨૫૦૨.૭૭
૨૦૦૪-૦૫	૧૧૨૨૪.૧૮	૧૧૫૪૪.૬૧	૧૫૩૨૮.૩૧	૧૨૫૮૬.૮૫
૨૦૦૫-૦૬	૧૨૧૧૮.૫૦	૧૧૮૭૮.૮૮	૮૨૪૬.૦૬	૧૨૬૮૧.૧૩
૨૦૦૬-૦૭	૧૩૭૪૧.૮૮	૧૨૨૧૩.૩૪	૧૪૭૧૧.૮૭	૧૨૭૮૫.૩૧
૨૦૦૭-૦૮	૧૧૫૭૮.૬૬	૧૨૫૭૪.૭૧	૧૦૧૪૨.૪૧	૧૨૮૭૮.૪૮
૨૦૦૮-૦૯	૧૨૭૮૫.૬૬	૧૨૮૮૨.૦૭	૧૫૨૪૫.૮૩	૧૨૮૭૩.૬૭
૨૦૦૯-૧૦	૧૩૧૧૩.૩૦	૧૩૨૧૬.૪૪	૧૨૭૩૦.૧૫	૧૩૦૬૭.૮૫

સ્ત્રોત : જામનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-૫.૧૮

કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૪૩
જૂનાગઢ ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ કરેલ
ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદત અને કરેલ કુલ ધીરાણની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	મ.મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	લાં. મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	કુલ ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૩૬૯૩.૧૮ (૪૯.૪૩)	૧૦૦	૩૭૧૭.૪૨ (૪૯.૭૭)	૧૦૦	૫૯.૭૭ (૦.૮૦)	૧૦૦	૭૪૭૦.૩૭ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૨૩૬૭.૮૨ (૭૮.૫૬)	૩૩૪.૮૮	૩૩૧૧.૨૪ (૨૧.૦૪)	૮૯.૦૭	૬૨.૨૮ (૦.૪૦)	૧૦૪.૨૧	૧૫૭૪૧.૪૫ (૧૦૦)	૨૧૦.૭૧
૨૦૦૪-૦૫	૧૬૩૩૨.૦૧ (૮૪.૨૫)	૪૪૨.૨૨	૩૦૦૫.૫૨ (૧૫.૫૦)	૮૦.૮૪	૪૮.૪૫ (૦.૨૫)	૮૧.૦૬	૧૯૩૮૬.૧૧ (૧૦૦)	૨૫૮.૫૦
૨૦૦૫-૦૬	૧૪૮૮૨.૧૪ (૭૧.૮૩)	૪૦૫.૬૭	૪૦૭૦.૩૮ (૧૮.૫૨)	૧૦૮.૪૮	૧૮૦૪.૦૦ (૮.૬૫)	૩૦૧૮.૨૩	૨૦૮૫૬.૫૩ (૧૦૦)	૨૭૮.૧૮
૨૦૦૬-૦૭	૧૩૦૬૮.૫૪ (૬૮.૪૮)	૩૫૩.૮૮	૬૦૦૧.૧૨ (૩૧.૪૬)	૧૬૧.૪૩	૧૦.૭૧ (૦.૦૫)	૧૭.૮૧	૧૮૦૮૧.૩૭ (૧૦૦)	૨૫૫.૪૨
૨૦૦૭-૦૮	૧૨૮૦૨.૧૧ (૭૪.૧૩)	૩૪૮.૩૪	૪૪૮૨.૭૮ (૨૫.૮૨)	૧૨૦.૮૫	૧૦.૩૦ (૦.૦૫)	૧૭.૨૩	૧૭૪૦૫.૨૦ (૧૦૦)	૨૩૨.૮૮
૨૦૦૮-૦૯	૧૦૨૮૪.૫૩ (૫૭.૧૪)	૨૭૮.૪૭	૭૪૫૩.૩૮ (૪૧.૪૧)	૨૦૦.૪૮	૨૬૦.૮૭ (૧.૪૫)	૪૩૬.૪૫	૧૭૮૮૮.૭૮ (૧૦૦)	૨૪૦.૮૩
૨૦૦૯-૧૦	૧૪૬૮૧.૮૫ (૭૨.૮૮)	૩૮૭.૫૪	૫૧૩૬.૮૫ (૨૫.૫૦)	૧૩૮.૧૮	૩૨૪.૨૭ (૧.૬૧)	૫૪૨.૫૨	૨૦૧૪૨.૮૮ (૧૦૦)	૨૬૮.૬૩

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : જૂનાગઢ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.ના ઉપરોક્ત **કોષ્ટક-૫.૪૩** જોતા સ્પષ્ટ થાય છે કે જૂ.ડી.કો.બેંક લિ.એ પોતાનું કુલ ધીરાણ ૨૦૦૨-૦૩ માં ટૂંકી મુદત, મધ્યમ મુદત અને લાંબી મુદતમાં અનુક્રમે ૪૯.૪૩%, ૪૯.૭૭% અને ૦.૮૦% કરેલું જોઈ શકાય છે. એટલેકે કુલ ધીરાણનાં ૫૦% જેટલું ધીરાણ બેંકે પોતાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ કૃષિક્ષેત્રની નાંણાકીય જરૂરિયાતો સંતોષવાનો છે. તેમાં ધીરાણ કરેલ જોવા મળે છે. અભ્યાસનાં અંતિમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ટૂંકી મુદત, મધ્યમ મુદત અને લાંબી મુદતમાં અનુક્રમે ૭૨.૮૮%, ૨૫.૫૦% અને ૧.૬૧% કરેલું જોઈ શકાય છે. અર્થાત ટૂંકી મુદતમાં અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં વધારો અને મધ્યમ મુદતના ધીરાણમાં ક્રમશઃ ઘટાડો થતો જોવા મળે છે.

સૂચકાંકની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો કુલ ધીરાણનો સૂચકાંક વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬ અને વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ને બાદ કરતા ઘટતો રહ્યો છે. જે વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ૮૫.૫૮ થવા જાય છે. જ્યારે ટૂંકી મુદતમાં ૨૦૦૫-૦૬ને બાદ કરતા સૂચકાંક ઘટવા પામ્યો છે. એજ રીતે મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણમાં ૨૦૦૮-૧૦માં ૧૦૭.૫૭ સૂચકાંક રહેવા પામેલ છે. લાંબી મુદત ધીરાણમાં સૂચકાંક ૪૧૩.૦૮ સૌથી ઉંચો રહેલ છે. જ્યારે રૂપિયા અને ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ ઉંચું રહેલું જોઈ શકાય છે.

ઉપરોક્ત રીતે બેંકે કરેલા ધીરાણને ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દ્વારા તપાસવાનો પ્રયત્ન કરીએતો તેમનો ટ્રેન્ડ સ્પષ્ટ રીતે જોઈ શકાશે.

કોષ્ટક-૫.૪૪

કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી

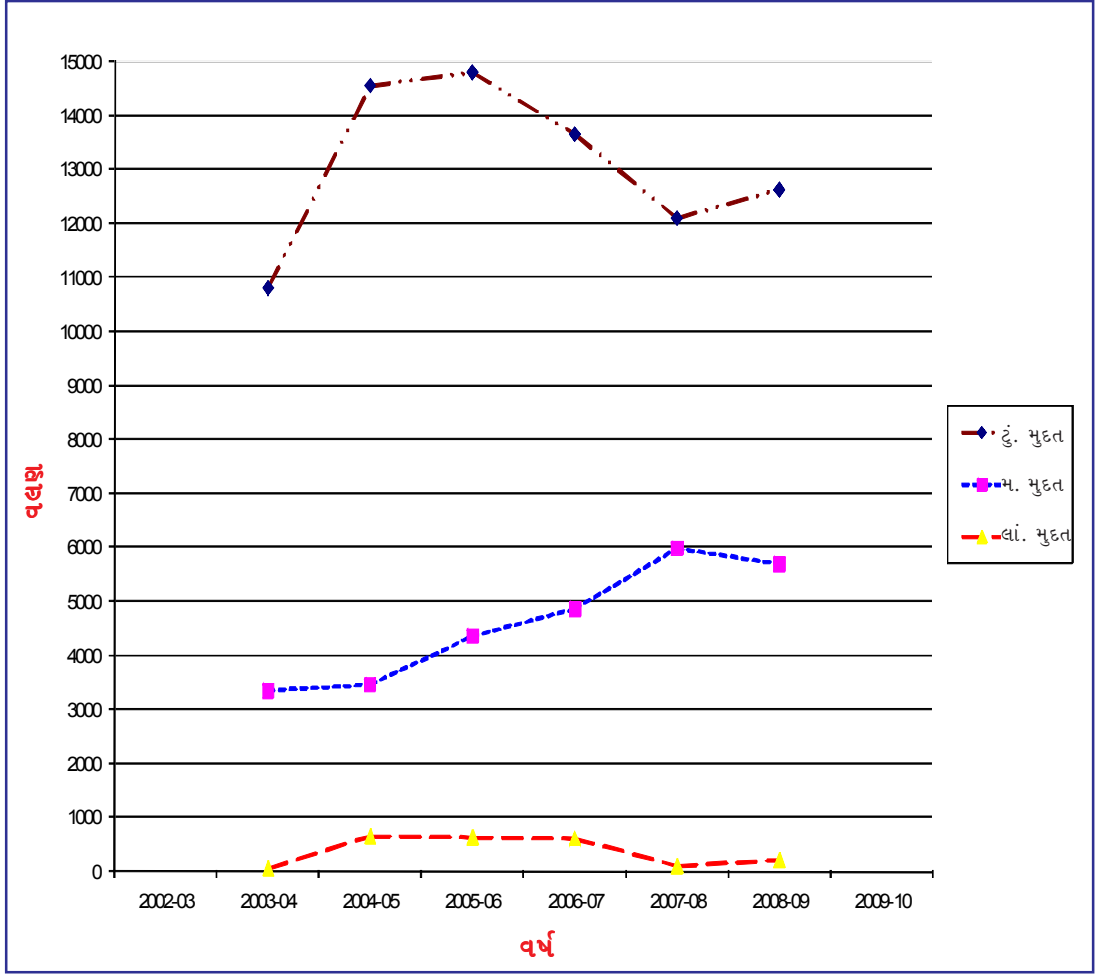
(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂા.	વલણ	મધ્યમ મુદત ધીરાણ રૂા.	વલણ	લાંબી મુદત ધીરાણ રૂા.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૩૬૮૩.૧૮	-	૩૭૧૭.૪૨	-	૫૮.૭૭	-
૨૦૦૩-૦૪	૧૨૩૬૭.૮૨	૧૦૭૮૭.૭૦	૩૩૧૧.૨૪	૩૩૪૪.૭૮	૬૨.૨૮	૫૬.૮૩
૨૦૦૪-૦૫	૧૬૩૩૨.૦૧	૧૪૫૬૦.૬૮	૩૦૦૫.૫૨	૩૪૬૨.૩૮	૪૮.૪૫	૬૩૮.૨૪
૨૦૦૫-૦૬	૧૪૮૮૨.૧૪	૧૪૭૮૪.૫૬	૪૦૭૦.૩૮	૪૩૫૮.૦૧	૧૮૦૪.૦૦	૬૨૧.૦૫
૨૦૦૬-૦૭	૧૩૦૬૮.૫૪	૧૩૬૫૧.૨૬	૬૦૦૧.૧૨	૪૮૫૪.૭૬	૧૦.૭૧	૬૦૮.૩૩
૨૦૦૭-૦૮	૧૨૮૦૨.૧૧	૧૨૦૮૫.૩૮	૪૪૮૨.૭૮	૫૮૮૨.૪૩	૧૦.૩૦	૮૩.૮૬
૨૦૦૮-૦૯	૧૦૨૮૪.૫૩	૧૨૬૨૨.૮૬	૭૪૫૩.૩૮	૫૬૮૪.૩૭	૨૬૦.૮૭	૧૮૮.૪૮
૨૦૦૯-૧૦	૧૪૬૮૧.૮૫	-	૫૧૩૬.૮૫	-	૩૨૪.૨૭	-

સ્ત્રોત : જૂનાગઢ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-૫.૧૯

કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૪૫

ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાત અંગેની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	મધ્યમ મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	લાંબી મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	કુલ વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૩૮૭૬.૨૮ (૬૫.૨૭)	૧૦૦	૧૮૮૫.૧૧ (૩૩.૫૮)	૧૦૦	૬૮.૨૧ (૧.૧૪)	૧૦૦	૫૮૩૯.૬૧ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૩૪૮૩.૬૮ (૮૨.૫૮)	૩૪૮.૧૦	૨૭૫૦.૨૮ (૧૬.૮૩)	૧૩૭.૮૭	૮૪.૭૪ (૦.૫૮)	૧૩૮.૮૮	૧૬૩૩૮.૧૭ (૧૦૦)	૨૭૫.૦૮
૨૦૦૪-૦૫	૧૫૫૧૪.૬૦ (૮૩.૪૮)	૪૦૦.૨૪	૨૮૮૧.૬૮ (૧૬.૧૦)	૧૪૮.૮૫	૭૭.૪૩ (૦.૪૧)	૧૧૩.૫૧	૧૮૫૮૩.૭૧ (૧૦૦)	૩૧૨.૮૭
૨૦૦૫-૦૬	૧૪૭૫૩.૫૦ (૭૬.૩૮)	૩૮૦.૬૦	૪૪૮૮.૬૮ (૨૩.૨૪)	૨૨૫.૦૩	૭૩.૨૫ (૦.૩૮)	૧૦૭.૩૮	૧૮૩૧૬.૪૩ (૧૦૦)	૩૨૫.૨૧
૨૦૦૬-૦૭	૧૪૧૫૦.૦૫ (૭૨.૪૮)	૩૬૫.૦૪	૫૩૦૬.૦૦ (૨૭.૧૮)	૨૬૫.૮૫	૬૪.૮૫ (૦.૩૩)	૮૫.૦૭	૧૮૫૨૦.૮૦ (૧૦૦)	૩૨૮.૬૫
૨૦૦૭-૦૮	૧૪૪૦૪.૮૧ (૭૪.૮૪)	૩૭૧.૬૧	૪૭૫૫.૭૪ (૨૪.૭૫)	૨૩૮.૩૬	૬૧.૨૫ (૦.૩૧)	૮૮.૭૮	૧૮૨૨૧.૮૦ (૧૦૦)	૩૨૩.૪૫
૨૦૦૮-૦૯	૧૦૮૮૮.૬૮ (૬૦.૬૮)	૨૮૩.૪૮	૬૭૮૮.૪૬ (૩૭.૫૫)	૩૪૦.૮૦	૩૧૮.૩૦ (૧.૭૬)	૪૬૬.૬૪	૧૮૧૦૬.૪૫ (૧૦૦)	૩૦૪.૮૪
૨૦૦૯-૧૦	૧૪૦૪૩.૪૦ (૬૮.૩૦)	૩૬૨.૨૮	૬૦૭૦.૦૩ (૨૮.૫૨)	૩૦૪.૨૪	૪૪૭.૩૧ (૨.૧૮)	૬૫૫.૭૮	૨૦૫૬૦.૭૪ (૧૦૦)	૩૪૬.૧૬

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : જૂનાગઢ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

જૂ.ડી.કો.બેંક લિ.નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૪૫ તપાસતા સ્પષ્ટ થાય છે કે, ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનાએ ૨૦૦૯-૧૦માં ટૂંકી મુદત વસુલાતમાં ૩.૦૩%નો વધારો મધ્યમ મુદત વસુલાતમાં ૪.૦૭% ઘટાડો અને લાંબી મુદત વસુલાતમાં ૧.૦૪%નો વધારો જોઈ શકાય છે.

ટૂંકી મુદતનો સૂચકઆંક ૨૦૦૯-૧૦માં ૩૬૨.૨૮ થવા જાય છે. જ્યારે મધ્યમ મુદતનો સૂચકઆંક ૩૦૪.૨૪ થવા પામેલ છે. જ્યારે લાંબી મુદતનો સૂચકઆંક ૬૫૫.૭૮ રહેવા પામેલ છે.

કોષ્ટક-૫.૪૬

ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું
ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી

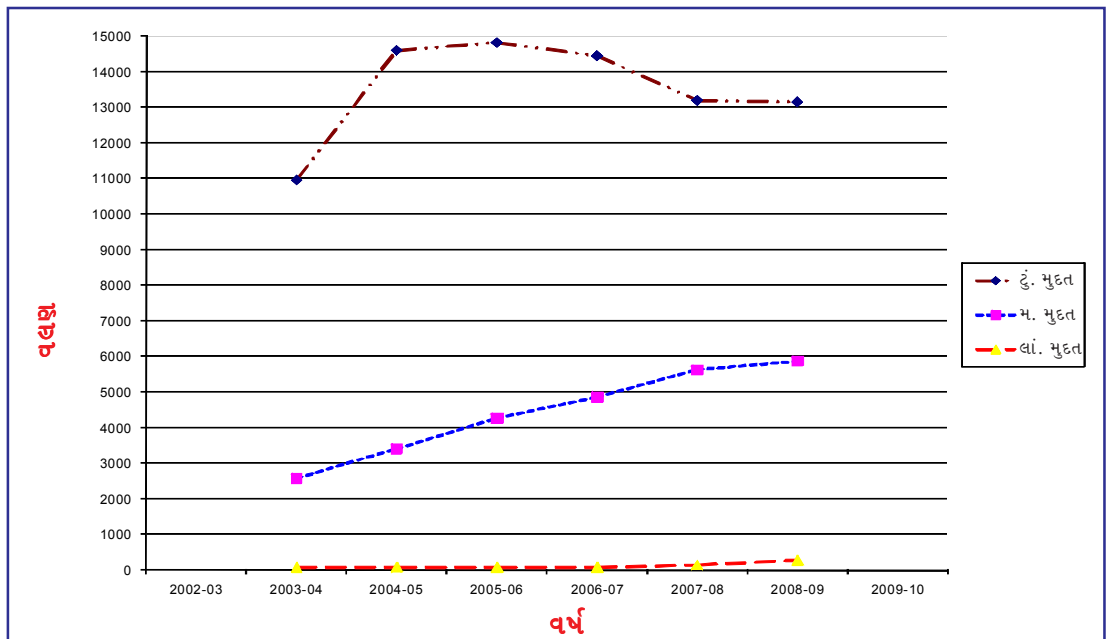
(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત વસુલાત રૂા.	વલણ	મધ્યમ મુદત વસુલાત રૂા.	વલણ	લાંબી મુદત વસુલાત રૂા.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૩૮૭૬.૨૮	-	૧૮૮૫.૧૧	-	૬૮.૨૧	-
૨૦૦૩-૦૪	૧૩૪૮૩.૬૮	૧૦૮૬૧.૫૨	૨૭૫૦.૨૮	૨૫૭૮.૦૨	૮૪.૭૪	૮૦.૧૨
૨૦૦૪-૦૫	૧૫૫૧૪.૬૦	૧૪૫૮૭.૨૬	૨૮૮૧.૬૮	૩૪૧૦.૫૫	૭૭.૪૩	૮૧.૮૦
૨૦૦૫-૦૬	૧૪૭૫૩.૫૦	૧૪૮૦૬.૦૫	૪૪૮૮.૬૮	૪૨૬૨.૪૫	૭૩.૨૫	૭૧.૮૪
૨૦૦૬-૦૭	૧૪૧૫૦.૦૫	૧૪૪૩૬.૧૫	૫૩૦૬.૦૦	૪૮૫૦.૪૭	૬૪.૮૫	૬૬.૪૫
૨૦૦૭-૦૮	૧૪૪૦૪.૮૧	૧૩૧૮૧.૨૧	૪૭૫૫.૭૪	૫૬૨૦.૪૦	૬૧.૨૫	૧૪૮.૧૩
૨૦૦૮-૦૯	૧૦૮૮૮.૬૮	૧૩૧૪૫.૬૬	૬૭૮૮.૪૬	૫૮૭૫.૦૭	૩૧૮.૩૦	૨૭૫.૬૨
૨૦૦૯-૧૦	૧૪૦૪૩.૪૦	-	૬૦૭૦.૦૩	-	૪૪૭.૩૧	-

સ્ત્રોત : જૂનાગઢ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-૫.૨૦

ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું
ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

બેંક દ્વારા કરવામાં આવેલ ટૂંકી, મધ્યમ અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણની માહિતીની સાથે-સાથે એકંદરે બાકી ધીરાણ ટૂંકી મુદત, મધ્યમ મુદત, લાંબી મુદત અને કુલ બાકી ધીરાણની માહિતી નીચેના **કોષ્ટક પ.૪૭** માં દર્શાવ્યા મુજબ સમજવાનો પ્રયાસ કરીએ.

કોષ્ટક-પ.૪૭

જૂનાગઢ ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. ની વર્ષ દરમિયાનની બાકી ધીરાણની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	મધ્યમ મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	લાંબી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	કુલ બાકી ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૧૫૫૧૦.૮૩ (૬૬.૧૭)	૧૦૦	૭૫૭૫.૨૮ (૩૨.૩૧)	૧૦૦	૩૫૮.૦૪ (૧.૫૨)	૧૦૦	૨૩૪૪૪.૧૬ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૪૩૮૫.૦૭ (૬૨.૮૭)	૮૨.૭૪	૮૧૩૫.૭૮ (૩૫.૬૧)	૧૦૭.૩૮	૩૨૫.૫૮ (૧.૪૨)	૮૦.૮૩	૨૨૮૪૬.૪૪ (૧૦૦)	૮૭.૪૫
૨૦૦૪-૦૫	૧૫૨૦૨.૫૫ (૬૪.૨૮)	૮૮.૦૧	૮૧૪૮.૬૨ (૩૪.૪૬)	૧૦૭.૫૮	૨૮૬.૬૧ (૧.૨૫)	૮૨.૪૪	૨૩૬૪૮.૭૮ (૧૦૦)	૧૦૦.૮૭
૨૦૦૫-૦૬	૧૫૪૩૧.૧૮ (૬૧.૨૬)	૮૮.૪૮	૭૭૩૩.૮૨ (૩૦.૭૦)	૧૦૨.૦૮	૨૦૨૭.૭૬ (૮.૦૪)	૫૬૬.૩૫	૨૫૧૮૨.૮૭ (૧૦૦)	૧૦૭.૪૫
૨૦૦૬-૦૭	૧૪૩૫૦.૬૬ (૫૭.૮૮)	૮૨.૫૨	૧૦૨૦૬.૩૬ (૪૧.૨૩)	૧૩૪.૭૩	૧૮૫.૦૦ (૦.૭૮)	૫૪.૪૬	૨૪૭૫૨.૦૨ (૧૦૦)	૧૦૫.૫૭
૨૦૦૭-૦૮	૧૨૮૪૭.૮૮ (૫૬.૦૧)	૮૨.૮૩	૮૮૪૩.૪૨ (૪૩.૩૭)	૧૩૧.૨૬	૧૪૪.૦૫ (૧.૬૨)	૪૦.૨૩	૨૨૮૩૫.૩૫ (૧૦૦)	૮૭.૮૨
૨૦૦૮-૦૯	૧૨૧૪૩.૭૨ (૫૩.૨૦)	૭૮.૨૮	૮૦૮૧.૮૧ (૩૮.૭૮)	૧૧૮.૮૮	૧૬૦૨.૦૪ (૭.૦૧)	૪૪૭.૪૪	૨૨૮૨૮.૦૭ (૧૦૦)	૮૭.૩૭
૨૦૦૯-૧૦	૧૨૭૮૨.૦૮ (૫૭.૦૩)	૮૨.૪૦	૮૧૪૮.૮૩ (૩૬.૩૭)	૧૦૭.૫૭	૧૪૭૮.૦૦ (૬.૬૦)	૪૧૩.૦૮	૨૨૪૦૮.૮૨ (૧૦૦)	૮૫.૫૮

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : જૂનાગઢ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-૫.૪૮

બાકી ધીરાણની પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર અને સૂચકાંક દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	પ્રતિવર્ષ ફેરફાર (ટકા માં)	સૂચકાંક
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૦	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૧૦.૭૧	૮૭.૪૫
૨૦૦૪-૦૫	૨૩.૧૫	૧૦૦.૮૭
૨૦૦૫-૦૬	૭.૫૮	૧૦૭.૪૫
૨૦૦૬-૦૭	-૮.૫૧	૧૦૫.૫૭
૨૦૦૭-૦૮	-૮.૭૮	૮૭.૮૨
૨૦૦૮-૦૯	૩.૪૧	૮૭.૩૭
૨૦૦૯-૧૦	૧૧.૮૧	૮૫.૫૮

સ્ત્રોત : જૂનાગઢ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-૫.૪૭ માં બેંક દ્વારા આપવામાં આવેલા ધીરાણો પૈકી એકંદરે બાકી રહેલા કુલ ધીરાણો અને તેને ત્રણ વિભાગમાં વિભાજીત કરી રૂપિયામાં તથા ટકાવારીમાં મુલવીએતો (અંહીયા એક બાબતની સ્પષ્ટતા કરવી જરૂરી છે કે એકંદરે કુલ ધીરાણની કુલ રકમમાં આગળના વર્ષની ધીરાણ બાકી રકમને ઉમેરવામાં આવી છે.) ૨૦૦૨-૦૩ દરમિયાન કરવામાં આવેલ કુલ ધીરાણ રૂ. ૭૪૭૦.૩૭ ની સામે બાકી ધીરાણ રૂ. ૨૩૪૪૪.૧૬ દર્શાવેલ છે. જેમાં ચાલુ વર્ષનું બાકી ધીરાણ રૂ. ૧૫૩૦.૭૬માં આગળના વર્ષનું બાકી ધીરાણ રૂ. ૨૧૮૧૩.૪૦ ઉમેરતા કુલ રકમ રૂ. ૨૩૪૪૪.૧૬ થયેલ છે.

૨૦૦૨-૦૩માં રૂ. ૨૩૪૪૪.૧૬ લાખ જેટલું હતું જે પૈકી ટૂંકી મુદતનું બાકી કુલ ધીરાણ રૂ. ૧૫૫૧૦.૮૩ લાખ, મધ્યમ મુદતનું બાકી ધીરાણ રૂ. ૭૫૭૫.૨૮ લાખ અને લાંબી મુદતનું રૂ. ૩૫૮૦.૦૪ લાખ જેટલું હતું. ટકાવારીમાં જોઈએતો આ પ્રમાણ કુલ બાકી ધીરાણના અનુક્રમે ૬૬.૧૭%, ૩૨.૩૧% અને ૧.૫૨% જેટલું રહેવા પામ્યું હતું. આજ રીતે સમગ્ર કોષ્ટકનો અભ્યાસ કરતા ખ્યાલ આવે છે કે પ્રતિવર્ષ આ રકમ અને ધીરાણની રકમમાં ખાસ ફેરફાર જોવા મળતો નથી. ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩માં ટૂંકી મુદતનું બાકી હેંણું ૬૬.૧૭% હતું તે વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૫૭.૦૩% થયું છે. મધ્યમ મુદતનું બાકી હેંણું ૩૨.૩૧% હતું તે વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૩૬.૩૭% થયું છે. અને લાંબી મુદતનું બાકી હેંણું ૧.૫૨% હતું જે વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૬.૬૦% થયેલું જોવા મળે છે.

ત્રણેય પ્રકારના બાકી લેણાંની આંકડાકિય અને ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ મુલવણી કરીએતો લગભગ બહુ મોટા તફાવત વાળી રકમ જણાતી નથી આ પરથી એક વાત ફલીત થાય છે કે વસુલાતની કામગીરીમાં ૨૦૦૨-૦૩માં બેંક જે પરિસ્થિતમાં હતી તેમાં સમગ્ર દાયકામાં ખાસ ફેરફાર જોવા મળતો નથી.

કોષ્ટક-૫.૪૮ માં જોઈ શકાય છે કે ૨૦૦૨-૦૩ની સરખામણીએ ૨૦૦૩-૦૪ માં ૧૧૦.૭૧ વધારો જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ અને ૨૦૦૭-૦૮માં અનુક્રમે -૮.૫૧ અને -૮.૭૮ ઘટાડો જોવા મળે છે. સૂચકઆંકની દ્રષ્ટિએ ૨૦૦૨-૦૩ના પ્રમાણમાં ૨૦૦૫-૦૬માં ૧૭૯.૧૯ નો તફાવત જોવા મળે છે.

કોષ્ટક-૫.૪૯
કુલ ધીરાણ-વસુલાત અને બાકી લેણું તે પૈકી મુદતવિતી બાકીની
માહિતી દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	કુલ વસુલાત	સૂચક આંક	બાકી લેણું	સૂચક આંક	તે પૈકી મુ.વી.	સૂચક આંક	કુલ ધીરાણ	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૫૯૩૯.૬૧ (૨૫.૩૩)	૧૦૦	૨૩૪૪૪.૧૬ (૧૦૦)	૧૦૦	૬૧૩૯.૨૩ (૨૬.૧૮)	૧૦૦	૭૪૭૦.૩૭ (૩૧.૮૬)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૬૩૩૯.૧૭ (૭૧.૫૧)	૨૭૫.૦૮	૨૨૮૪૬.૪૪ (૧૦૦)	૨૧૦.૭૧	૫૮૨૬.૬૧ (૨૫.૩૦)	૮૪.૮૦	૧૫૭૪૧.૪૫ (૬૮.૮૦)	૮૭.૪૫
૨૦૦૪-૦૫	૧૮૫૮૩.૭૧ (૭૮.૫૮)	૩૧૨.૮૭	૨૩૬૪૮.૭૮ (૧૦૦)	૨૫૮.૫૦	૭૬૩૯.૩૬ (૩૨.૩૦)	૧૨૪.૪૩	૧૯૩૮૬.૧૧ (૮૧.૮૭)	૧૦૦.૮૭
૨૦૦૫-૦૬	૧૯૩૧૬.૪૩ (૭૬.૬૭)	૩૨૫.૨૧	૨૫૧૮૨.૮૭ (૧૦૦)	૨૭૮.૧૮	૭૮૭૬.૬૭ (૩૧.૨૬)	૧૨૮.૩૦	૨૦૮૫૬.૫૩ (૮૨.૭૮)	૧૦૭.૪૫
૨૦૦૬-૦૭	૧૯૫૨૦.૮૦ (૭૮.૮૬)	૩૨૮.૬૫	૨૪૭૫૨.૦૨ (૧૦૦)	૨૫૫.૪૨	૮૭૮૧.૦૭ (૩૫.૫૧)	૧૪૩.૧૮	૧૯૦૮૧.૩૭ (૭૭.૦૮)	૧૦૫.૫૭
૨૦૦૭-૦૮	૧૯૨૨૧.૮૦ (૮૩.૮૦)	૩૨૩.૬૨	૨૨૮૩૫.૩૫ (૧૦૦)	૨૩૨.૮૮	૮૫૭૮.૫૦ (૪૧.૭૬)	૧૫૬.૦૨	૧૭૪૦૫.૨૦ (૭૫.૮૮)	૮૭.૮૨
૨૦૦૮-૦૯	૧૮૧૦૬.૪૫ (૭૯.૩૧)	૩૦૪.૮૪	૨૨૮૨૮.૦૭ (૧૦૦)	૨૪૦.૯૩	૧૧૦૨૬.૮૫ (૪૮.૩૦)	૧૭૮.૬૧	૧૭૮૮૮.૭૮ (૭૮.૮૪)	૮૭.૩૭
૨૦૦૯-૧૦	૨૦૫૬૦.૭૪ (૮૧.૭૪)	૩૪૬.૧૬	૨૨૪૦૮.૮૨ (૧૦૦)	૨૬૮.૬૩	૮૮૫૮.૬૭ (૩૮.૫૩)	૧૪૪.૨૮	૨૦૧૪૨.૮૮ (૮૮.૮૮)	૮૫.૫૮

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : જૂનાગઢ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-૫.૪૯ માં ૨૦૦૨-૦૩ થી મ ૨૦૦૯-૧૦ ના સમયગાળા દરમ્યાન જૂનાગઢ ડિસ્ટ્રીક્ટ કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. દ્વારા કરાયેલ કુલ ધીરાણ તથા બેંકની કુલ વસુલાત, બેંકનું કુલ બાકી લેણું અને બેંકની મુદતવિતી બાકીની રૂપિયામાં તથા ટકાવારીમાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. અંહી એક વાતની સ્પષ્ટતા આવશ્યક છે કે કુલ ધીરાણમાં ચાલુ વર્ષે અપાયેલા ધીરાણ ઉપરાંત આગળના વર્ષોની બાકી વસુલાતને ઉમેરવામાં આવી છે. અને કુલ ધીરાણમાંથી વર્ષ દરમ્યાન કરવામાં આવેલ કુલ વસુલાત બાદ કરતા બાકી લેણાંની માહિતી પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉપરોક્ત કોષ્ટક ૫.૪૯.માં મુદતવિતી બાકી રૂપિયા તથા ટકાવારીમાં દર્શાવેલ છે. અંહી ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન મુદતવિતી બાકી અનુક્રમે ૨૬.૧૮%, ૨૫.૩૦%, ૩૨.૩૦%, ૩૧.૨૬%, ૩૫.૫૧%, ૪૧.૭૬%, ૪૮.૩૦%, ૩૮.૫૩%, જોવા મળે છે.

સૂચકઆંકની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩ ની તુલનાએ ૨૦૦૮-૧૦માં ૧૪૪.૨૮ સૂચકઆંક થવા જાય છે. એટલેકે આ સૂચકઆંક માં અભ્યાસના સમય દરમ્યાન સતત વધારો થયેલો જણાય છે. તેજ રીતે વસુલાતનો સૂચકઆંક ૩૪૬.૧૬ તેમજ બાકી લેણાનો સૂચકઆંક ૨૬૮.૬૩ રહેવા પામ્યો છે.

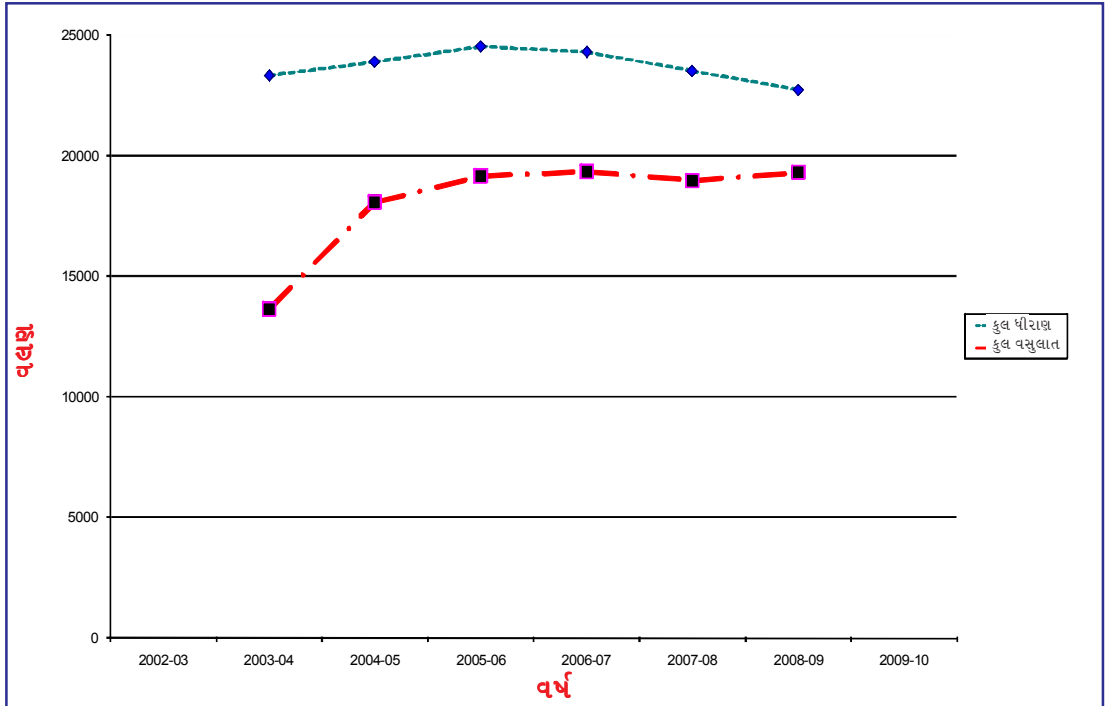
એકંદરે બેંકની ધીરાણની કામગીરી કાર્યક્ષમ અને સરળ છે. તેમજ ખેડૂતોને યોગ્ય અને પુરતાં પ્રમાણમાં ધીરાણ ઉપલબ્ધ બનાવવાનાં પ્રયત્નો થયેલા જોવા મળે છે.

કોષ્ટક-પ.૫૦
કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે
વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	કુલ ધીરાણ રૂ.	વલણ	કુલ વસુલાત રૂ.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૨૩૪૪૪.૧૬	—	૫૮૩૮.૬૧	—
૨૦૦૩-૦૪	૨૨૮૪૬.૪૪	૨૩૩૧૩.૧૨	૧૬૩૩૮.૧૭	૧૩૬૨૦.૮૩
૨૦૦૪-૦૫	૨૩૬૪૮.૭૮	૨૩૮૮૬.૦૩	૧૮૫૮૩.૭૧	૧૮૦૭૮.૭૭
૨૦૦૫-૦૬	૨૫૧૮૨.૮૭	૨૪૫૩૧.૨૨	૧૮૩૧૬.૪૩	૧૮૧૪૦.૩૪
૨૦૦૬-૦૭	૨૪૭૫૨.૦૨	૨૪૨૮૩.૪૧	૧૮૫૨૦.૮૦	૧૮૩૫૩.૦૭
૨૦૦૭-૦૮	૨૨૮૩૫.૩૫	૨૩૫૦૫.૧૪	૧૮૨૨૧.૮૦	૧૮૮૪૮.૭૫
૨૦૦૮-૦૯	૨૨૮૨૮.૦૭	૨૨૭૨૪.૪૪	૧૮૧૦૬.૪૫	૧૮૨૮૬.૩૬
૨૦૦૯-૧૦	૨૨૪૦૮.૮૨	—	૨૦૫૬૦.૭૪	—

સ્ત્રોત : જૂનાગઢ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-પ.૨૧
કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે
વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-પ.પ૧

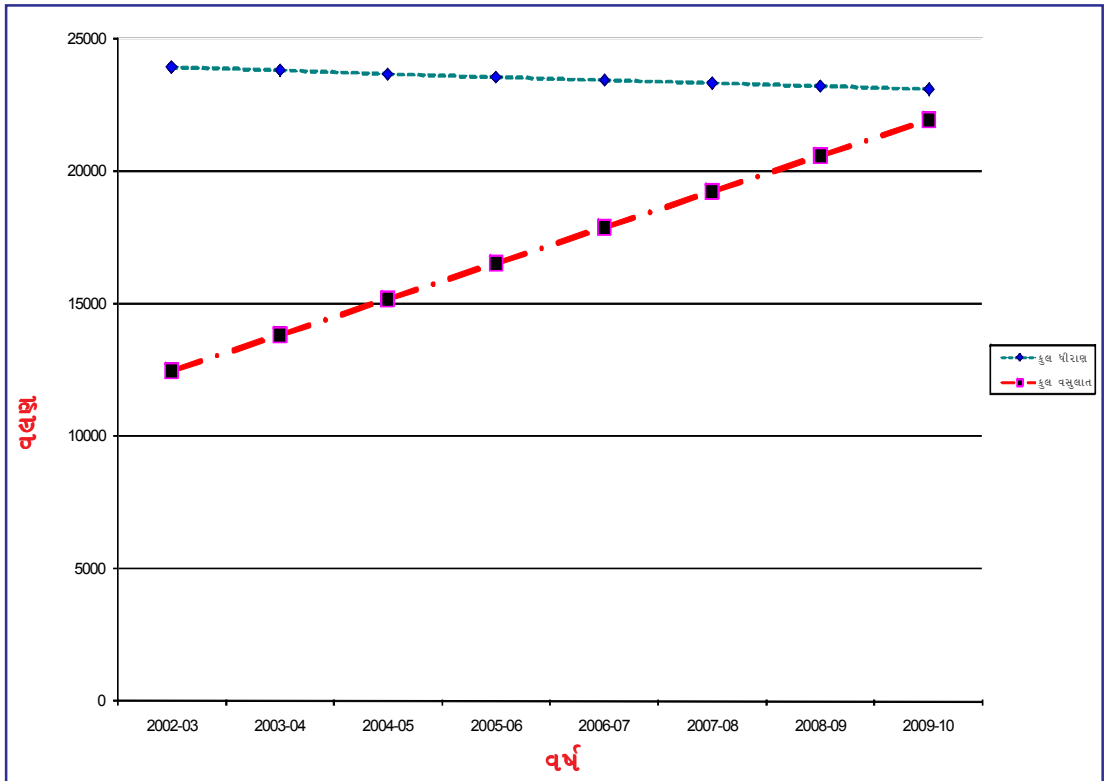
કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	કુલ ધીરાણ રૂ.	વલણ	કુલ વસુલાત રૂ.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૨૩૪૪૪.૧૬	૨૩૮૨૦.૨૦	૫૮૩૮.૬૧	૧૨૪૭૭.૬૦
૨૦૦૩-૦૪	૨૨૮૪૬.૪૪	૨૩૮૦૨.૨૦	૧૬૩૩૮.૧૭	૧૩૮૨૬.૫૦
૨૦૦૪-૦૫	૨૩૬૪૮.૭૮	૨૩૬૮૪.૨૦	૧૮૫૮૩.૭૧	૧૫૧૭૫.૩૦
૨૦૦૫-૦૬	૨૫૧૮૨.૮૭	૨૩૫૬૬.૨૧	૧૮૩૧૬.૪૩	૧૬૫૨૪.૨૦
૨૦૦૬-૦૭	૨૪૭૫૨.૦૨	૨૩૪૪૮.૨૦	૧૮૫૨૦.૮૦	૧૭૮૭૩.૦૦
૨૦૦૭-૦૮	૨૨૮૩૫.૩૫	૨૩૩૩૦.૨૮	૧૮૨૨૧.૮૦	૧૮૨૨૧.૮૦
૨૦૦૮-૦૯	૨૨૮૨૮.૦૭	૨૩૨૧૨.૧૮	૧૮૧૦૬.૪૫	૨૦૫૭૦.૭૦
૨૦૦૯-૧૦	૨૨૪૦૮.૮૨	૨૩૦૮૪.૧૭	૨૦૫૬૦.૭૪	૨૧૮૧૮.૬૦

સ્ત્રોત : જૂનાગઢ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-પ.૨૨

કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૫૨
રાજકોટ ડી.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. એ કરેલ
ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદત અને કરેલ કુલ ધીરાણની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂા.	સૂચક આંક	મ.મુદત ધીરાણ રૂા.	સૂચક આંક	લાંબી મુદત ધીરાણ રૂા.	સૂચક આંક	કુલ ધીરાણ રૂા.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૮૩૦૩૮.૪૫ (૮૦.૮૩)	૧૦૦	-	-	૮૩૫૧.૪૨ (૮.૧૩)	૧૦૦	૧૦૨૩૮૮.૮૭ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૨૨૧૦૫૭.૫૮ (૮૭.૫૪)	૨૩૭.૫૮	-	-	૫૫૫૫.૮૩ (૨.૪૬)	૫૮.૪૧	૨૨૬૬૧૩.૫૨ (૧૦૦)	૨૨૧.૩૨
૨૦૦૪-૦૫	૨૨૬૬૪૫.૩૩ (૮૭.૭૦)	૨૪૩.૬૦	-	-	૫૩૨૬.૧૮ (૨.૩૦)	૫૬.૮૫	૨૩૧૮૭૧.૫૧ (૧૦૦)	૨૨૬.૫૫
૨૦૦૫-૦૬	૨૪૧૦૨૬.૭૧ (૮૬.૨૩)	૨૫૮.૦૬	-	-	૮૪૨૪.૨૬ (૩.૭૭)	૧૦૦.૭૭	૨૫૦૪૫૦.૮૭ (૧૦૦)	૨૪૪.૬૦
૨૦૦૬-૦૭	૨૩૫૪૬૫.૩૨ (૮૫.૧૦)	૨૫૩.૦૮	-	-	૧૨૧૪૧.૨૩ (૪.૮૦)	૧૨૮.૮૩	૨૪૭૬૦૬.૫૫ (૧૦૦)	૨૪૧.૮૨
૨૦૦૭-૦૮	૨૬૨૮૨૬.૮૦ (૮૫.૫૫)	૨૮૨.૪૮	-	-	૧૨૨૪૩.૮૬ (૪.૪૫)	૧૩૦.૮૩	૨૭૫૦૭૦.૬૬ (૧૦૦)	૨૬૮.૬૫
૨૦૦૮-૦૯	૨૮૧૩૨૭.૫૭ (૮૫.૭૨)	૩૦૨.૩૭	-	-	૧૨૫૬૧.૪૪ (૪.૨૮)	૧૩૪.૩૨	૨૮૩૮૮૮.૦૧ (૧૦૦)	૨૮૭.૦૨
૨૦૦૯-૧૦	૨૮૮૨૬૦.૫૩ (૮૫.૪૮)	૩૨૧.૬૫	-	-	૧૪૧૩૪.૧૫ (૪.૫૧)	૧૫૧.૧૪	૩૧૩૩૮૫.૪૮ (૧૦૦)	૩૦૬.૦૮

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : રાજકોટ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.ના ઉપરોક્ત **કોષ્ટક-૫.૫૨** જોતા સ્પષ્ટ થાય છે કે રા.ડી.કો.બેંક લિ.એ પોતાનું કુલ ધીરાણ ૨૦૦૨-૦૩ માં ટૂંકી મુદત, અને લાંબી મુદતમાં અનુક્રમે ૮૦.૮૩%, ૮.૧૩% કરેલું જોઈ શકાય છે. એટલેકે કુલ ધીરાણનાં વધુમાં વધુ ધીરાણ બેંકે પોતાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ કૃષિક્ષેત્રની નાણાકીય જરૂરિયાતો સંતોષવાનો છે. તેમાં ધીરાણ કરેલ જોવા મળે છે. અભ્યાસનાં અંતિમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ટૂંકી મુદત, અને લાંબી મુદતમાં અનુક્રમે ૮૫.૪૮%, ૪.૫૧% કરેલું જોઈ શકાય છે. અર્થાત ટૂંકી મુદતમાં વધારો અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં ઘટાડો થતો જોવા મળે છે.

સૂચકાંકની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો કુલ ધીરાણનો સૂચકાંક સતત વધતો રહ્યો છે. જે ૨૦૦૮-૧૦માં ૩૦૬.૦૮ થવા જાય છે. જ્યારે ટૂંકી મુદતમાં ૨૦૦૩-૦૪થી સતત સૂચકાંક વધવા પામ્યો છે. એજ રીતે લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં ૨૦૦૩-૦૪ અને ૨૦૦૪-૦૫ને બાદ કરતા સૂચકાંક વધવા પામેલ છે. જે ૨૦૦૮-૧૦માં ૧૫૧.૧૪ થયેલ છે. પરંતુ ત્રણેય વિભાગમાં ૨૦૦૮-૧૦માં ટૂંકી મુદતનાં ધીરાણનો સૂચકાંક ૩૨૧.૬૫ સૌથી ઉંચો રહેલ છે. જ્યારે રૂપિયા અને ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ ઉંચું રહેલું જોઈ શકાય છે.

ઉપરોક્ત રીતે બેંકે કરેલા ધીરાણને ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દ્વારા તપાસવાનો પ્રયત્ન કરીએતો તેમનો ટ્રેન્ડ સ્પષ્ટ રીતે જોઈ શકાશે.

કોષ્ટક-૫.૫૩

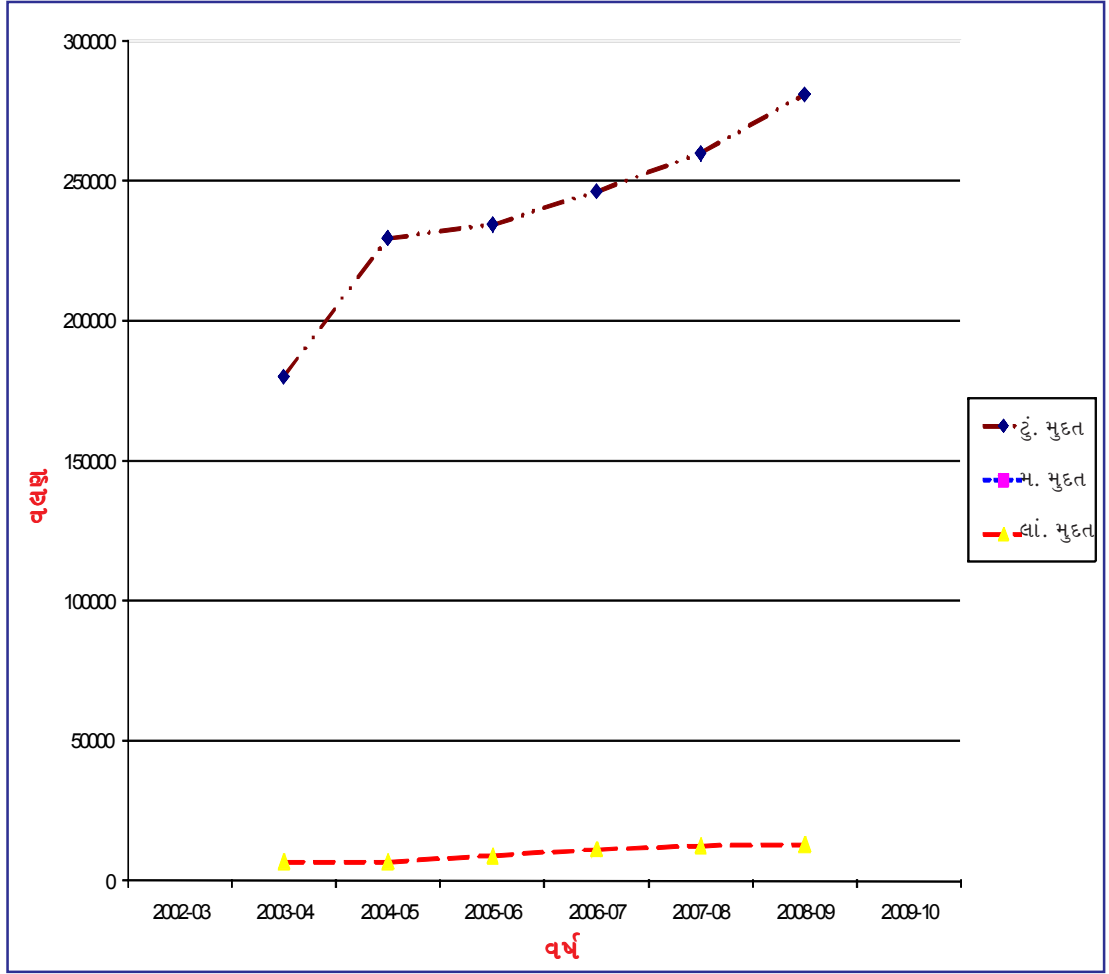
કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂા.	વલણ	મ. મુદત ધીરાણ રૂા.	વલણ	લાંબી મુદત ધીરાણ રૂા.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૮૩૦૩૮.૪૫	-	-	-	૮૩૫૧.૪૨	-
૨૦૦૩-૦૪	૨૨૧૦૫૭.૫૮	૧૮૦૨૪૭.૧૨	-	-	૫૫૫૫.૮૩	૬૭૪૪.૫૧
૨૦૦૪-૦૫	૨૨૬૬૪૫.૩૩	૨૨૮૫૭૬.૫૪	-	-	૫૩૨૬.૧૮	૬૭૬૮.૭૮
૨૦૦૫-૦૬	૨૪૧૦૨૬.૭૧	૨૩૪૩૭૮.૧૨	-	-	૮૪૨૪.૨૬	૮૮૬૩.૮૮
૨૦૦૬-૦૭	૨૩૫૪૬૫.૩૨	૨૪૬૪૩૮.૬૧	-	-	૧૨૧૪૧.૨૩	૧૧૨૬૮.૭૮
૨૦૦૭-૦૮	૨૬૨૮૨૬.૮૦	૨૫૮૮૭૩.૨૩	-	-	૧૨૨૪૩.૮૬	૧૨૩૧૫.૫૧
૨૦૦૮-૦૯	૨૮૧૩૨૭.૫૭	૨૮૧૧૩૮.૩૦	-	-	૧૨૫૬૧.૪૪	૧૨૮૭૮.૮૧
૨૦૦૯-૧૦	૨૮૮૨૬૦.૫૩	-	-	-	૧૪૧૩૪.૧૫	-

સ્ત્રોત : રાજકોટ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-પ.૨૩
કરેલ ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૫૪

ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાત અંગેની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	મ.મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	લાંબી મુદત વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક	કુલ વસુલાત રૂ.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૮૮૧૬૫.૬૦ (૮૩.૫૪)	૧૦૦	-	-	૬૧૬૦.૪૮ (૬.૪૬)	૧૦૦	૮૫૩૨૬.૦૮ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૨૧૭૩૫૦.૧૮ (૮૭.૧૨)	૨૪૩.૭૬	-	-	૬૪૩૮.૬૬ (૨.૮૮)	૧૦૪.૫૩	૨૨૩૭૮૮.૮૫ (૧૦૦)	૨૩૪.૭૬
૨૦૦૪-૦૫	૨૨૦૩૭૬.૭૭	૨૪૭.૧૫	-	-	૬૧૬૭.૨૦	૧૦૦.૧૦	૨૨૭૧૪૩.૯૭ (૧૦૦)	૨૩૮.૨૮
૨૦૦૫-૦૬	૨૩૩૪૭૬.૭૮ (૮૭.૩૮)	૨૬૧.૮૪	-	-	૬૨૫૮.૩૭ (૨.૬૧)	૧૦૧.૫૮	૨૩૮૭૩૫.૧૬ (૧૦૦)	૨૫૧.૪૮
૨૦૦૬-૦૭	૨૩૫૦૨૭.૭૪ (૮૭.૧૪)	૨૬૩.૫૮	-	-	૬૮૨૬.૫૮ (૨.૮૨)	૧૧૦.૮૧	૨૪૧૮૫૪.૩૨ (૧૦૦)	૨૫૩.૭૨
૨૦૦૭-૦૮	૨૬૩૮૫૮.૪૧ (૮૬.૭૬)	૨૮૫.૮૨	-	-	૮૮૧૧.૭૮ (૩.૨૪)	૧૪૩.૦૩	૨૭૨૬૭૧.૨૦ (૧૦૦)	૨૮૬.૦૪
૨૦૦૮-૦૯	૨૭૦૪૨૬.૪૪ (૮૬.૮૮)	૩૦૩.૨૮	-	-	૮૭૦૧.૪૪ (૩.૧૧)	૧૪૧.૨૪	૨૭૮૧૨૭.૮૮ (૧૦૦)	૨૮૨.૮૧
૨૦૦૯-૧૦	૩૦૧૫૩૮.૩૫ (૮૬.૬૦)	૩૩૮.૧૭	-	-	૧૦૫૮૨.૮૨ (૩.૪૦)	૧૭૧.૭૮	૩૧૨૧૨૨.૧૭ (૧૦૦)	૩૨૭.૪૨

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : રાજકોટ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

રા.ડી.કો.બેંક લિ.નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૫૪ તપાસતા સ્પષ્ટ થાય છે કે, ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનાએ ૨૦૦૯-૧૦માં ટૂંકી મુદત વસુલાતમાં ૩.૦૬%નો વધારો અને લાંબી મુદત વસુલાતમાં ૩.૦૬%નો ઘટાડો જોઈ શકાય છે.

ટૂંકી મુદતનો સૂચકઆંક ૨૦૦૯-૧૦માં ૩૩૮.૧૭ થવા જાય છે. છે. જ્યારે લાંબી મુદતનો સૂચકઆંક ૧૭૧.૭૮ રહેવા પામેલ છે.

કોષ્ટક-૫.૫૫

ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું
ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતી માહિતી

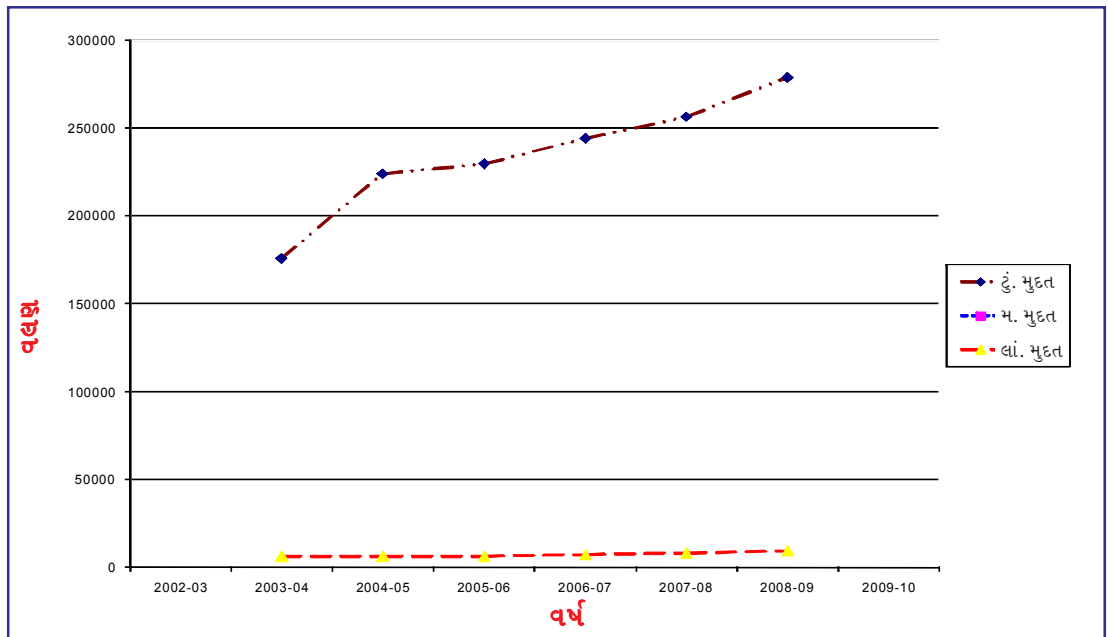
(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત વસુલાત રૂ.	વલણ	મ.મુદત વસુલાત રૂ.	વલણ	લાંબી મુદત વસુલાત રૂ.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૮૮૧૬૫.૬૦	-	-	-	૬૧૬૦.૪૮	-
૨૦૦૩-૦૪	૨૧૭૩૫૦.૧૮	૧૭૫૬૩૦.૮૫	-	-	૬૪૩૮.૬૬	૬૨૫૫.૭૮
૨૦૦૪-૦૫	૨૨૦૩૭૬.૭૭	૨૨૩૭૩૪.૫૮	-	-	૬૧૬૭.૨૦	૬૨૮૮.૪૧
૨૦૦૫-૦૬	૨૩૩૪૭૬.૭૮	૨૨૮૬૨૭.૧૦	-	-	૬૨૫૮.૩૭	૬૪૧૭.૩૮
૨૦૦૬-૦૭	૨૩૫૦૨૭.૭૪	૨૪૪૧૨૧.૩૧	-	-	૬૮૨૬.૫૮	૭૨૮૮.૮૧
૨૦૦૭-૦૮	૨૬૩૮૫૮.૪૧	૨૫૬૪૩૭.૮૬	-	-	૮૮૧૧.૭૮	૮૧૧૩.૨૭
૨૦૦૮-૦૯	૨૭૦૪૨૬.૪૪	૨૭૮૬૦૮.૪૦	-	-	૮૭૦૧.૪૪	૮૩૬૫.૩૫
૨૦૦૯-૧૦	૩૦૧૫૩૮.૩૫	-	-	-	૧૦૫૮૨.૮૨	-

સ્ત્રોત : રાજકોટ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-૫.૨૪

ટૂંકી, મધ્યમ, લાંબી મુદતનું કરેલ ધીરાણની વસુલાતનું
ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

બેંક દ્વારા કરવામાં આવેલ ટૂંકી, અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણની માહિતીની સાથે સાથે એકંદરે બાકી ધીરાણ ટૂંકી મુદત, મધ્યમ મુદત, લાંબી મુદત અને કુલ બાકી ધીરાણની માહિતી નીચેના કોષ્ટક ૫.૫૬ માં દર્શાવ્યા મુજબ સમજવાનો પ્રયાસ કરીએ.

કોષ્ટક-૫.૫૬

રાજકોટ ડિ.કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. ની વર્ષ દરમ્યાનની બાકી ધીરાણની માહિતી

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	ટૂંકી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	મ.મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	લાંબી મુદત ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક	કુલ બાકી ધીરાણ રૂ.	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૨૮૦૫૨.૦૫ (૫૮.૨૫)	૧૦૦	-	-	૧૮૮૭૮.૦૬ (૪૦.૭૪)	૧૦૦	૪૮૦૩૦.૧૧ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૩૨૭૫૮.૪૫ (૬૩.૧૭)	૧૧૨.૭૬	-	-	૧૮૦૮૪.૩૩ (૩૬.૮૩)	૮૫.૫૭	૫૧૮૫૩.૭૮ (૧૦૦)	૧૦૫.૭૫
૨૦૦૪-૦૫	૩૮૦૨૮.૦૧ (૬૮.૮૬)	૧૩૪.૩૩	-	-	૧૭૬૫૩.૩૧ (૩૧.૧૪)	૮૮.૩૬	૫૬૬૮૧.૩૨ (૧૦૦)	૧૧૫.૬૦
૨૦૦૫-૦૬	૪૬૫૭૭.૮૨ (૬૮.૧૦)	૧૬૦.૩૨	-	-	૨૦૮૧૮.૨૧ (૩૦.૮૦)	૧૦૪.૨૧	૬૭૩૯૬.૧૩ (૧૦૦)	૧૩૭.૪૬
૨૦૦૬-૦૭	૪૭૦૧૫.૫૦ (૬૪.૨૭)	૧૬૧.૮૩	-	-	૨૬૧૩૩.૮૬ (૩૫.૭૩)	૧૩૦.૮૧	૭૩૧૪૮.૩૬ (૧૦૦)	૧૪૮.૧૮
૨૦૦૭-૦૮	૪૫૮૮૨.૮૦ (૬૦.૮૭)	૧૫૮.૨૭	-	-	૨૮૫૬૫.૮૨ (૩૮.૧૩)	૧૪૭.૮૮	૭૫૫૪૮.૮૨ (૧૦૦)	૧૫૪.૦૮
૨૦૦૮-૦૯	૫૬૮૮૩.૮૮ (૬૨.૮૮)	૧૮૫.૮૦	-	-	૩૩૪૨૫.૮૬ (૩૭.૦૧)	૧૬૭.૩૧	૮૦૩૦૯.૮૫ (૧૦૦)	૧૮૪.૧૮
૨૦૦૯-૧૦	૫૪૬૦૫.૧૭ (૫૮.૬૨)	૧૮૭.૮૫	-	-	૩૬૧૭૮.૦૮ (૩૮.૫૦)	૧૮૧.૦૮	૮૧૫૮૩.૨૬ (૧૦૦)	૧૮૬.૭૮

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : રાજકોટ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-૫.૫૭

બાકી ધીરાણની પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર અને સૂચકાંક દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	પ્રતિવર્ષ ફેરફાર (ટકા માં)	સૂચકાંક
૨૦૦૨-૦૩	-	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૫.૭૫	૧૦૫.૭૫
૨૦૦૪-૦૫	૮.૩૦	૧૧૫.૬૦
૨૦૦૫-૦૬	૧૮.૮૦	૧૩૭.૪૬
૨૦૦૬-૦૭	૮.૫૩	૧૪૮.૧૮
૨૦૦૭-૦૮	૩.૨૮	૧૫૪.૦૮
૨૦૦૮-૦૯	૧૮.૫૩	૧૮૪.૧૮
૨૦૦૯-૧૦	૧.૪૦	૧૮૬.૭૮

સ્ત્રોત : રાજકોટ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-૫.૫૬ માં બેંક દ્વારા આપવામાં આવેલા ધીરાણો પૈકી એકંદરે બાકી રહેલા કુલ ધીરાણો અને તેને ત્રણ વિભાગમાં વિભાજીત કરી રૂપિયામાં તથા ટકાવારીમાં મુલવીએતો (અંહીયા એક બાબતની સ્પષ્ટતા કરવી જરૂરી છે કે એકંદરે કુલ ધીરાણની કુલ રકમમાં આગળના વર્ષની ધીરાણ બાકી રકમને ઉમેરવામાં આવી છે.) ૨૦૦૨-૦૩ દરમ્યાન કરવામાં આવેલ કુલ ધીરાણ રૂ. ૧૦૨૩૮૮.૮૭ ની સામે બાકી ધીરાણ રૂ. ૪૮૦૩૦.૧૧ દર્શાવેલ છે. જેમાં ચાલુ વર્ષનું બાકી ધીરાણ રૂ. ૭૦૬૩.૭૮માં આગળના વર્ષનું બાકી ધીરાણ રૂ. ૪૧૮૬૬.૩૨ ઉમેરતા કુલ રકમ રૂ. ૪૮૦૩૦.૧૧ થયેલ છે.

૨૦૦૨-૦૩માં રૂ.૪૮૦૩૦.૧૧ લાખ જેટલું હતું જે પૈકી ટૂંકી મુદતનું બાકી કુલ ધીરાણ રૂ. ૨૮૦૫૨.૦૫ લાખ, અને લાંબી મુદતનું રૂ.૧૯૯૭૮.૦૬ લાખ જેટલું હતું. ટકાવારીમાં જોઈએતો આ પ્રમાણ કુલ બાકી ધીરાણના અનુક્રમે ૫૮.૨૫%, ૪૦.૭૪% જેટલું રહેવા પામ્યું હતું. આજ રીતે સમગ્ર કોષ્ટકનો અભ્યાસ કરતા ખ્યાલ આવે છે કે પ્રતિવર્ષ આ રકમ અને ધીરાણની રકમમાં ખાસ ફેરફાર જોવા મળતો નથી. ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩માં ટૂંકી મુદતનું બાકી લેણું ૫૮.૨૧% હતું. તે વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૫૮.૬૨% થયું છે. અને લાંબી મુદતનું બાકી લેણું ૪૦.૭૪% હતું જે વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૩૮.૫૦% થયેલું જોવા મળે છે.

બને પ્રકારનાં બાકી લેણાંની આંકડાકિય અને ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ મુલવણી કરીએતો લગભગ બહુ મોટા તફાવત વાળી રકમ જણાતી નથી આ પરથી એક વાત ફલીત થાય છે કે વસુલાતની કામગીરીમાં ૨૦૦૨-૦૩માં બેંક જે પરિસ્થિતમાં હતી તેમાં સમગ્ર દાયકામાં ખાસ ફેરફાર જોવા મળતો નથી.

કોષ્ટક-૫.૫૭ માં જોઈ શકાય છે કે ૨૦૦૨-૦૩ની સરખામણીએ ૨૦૦૫-૦૬ માં ૧૮.૮૦% વધારો જોવા મળે છે. ત્યારબાદ વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯માં ૧૯.૫૩% વધારો જોવા મળે છે. જ્યારે અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૧.૪૦ ઘટાડો જોઈ શકાય છે.

સૂચકઆંકની દ્રષ્ટિએ ૨૦૦૨-૦૩ના પ્રમાણમાં ૨૦૦૯-૧૦માં ૮૬.૭૮ નો તફાવત જોવા મળે છે.

કોષ્ટક-૫.૫૮
કુલ ધીરાણ-વસુલાત અને બાકી લેણું તે પૈકી મુદતવિત્તી બાકીની
માહિતી દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	કુલ વસુલાત	સૂચક આંક	બાકી લેણું	સૂચક આંક	તે પૈકી મુ.વી.	સૂચક આંક	કુલ ધીરાણ	સૂચક આંક
૨૦૦૨-૦૩	૮૫૩૨૬.૦૮ (૮૧.૭૪)	૧૦૦	૪૮૦૩૦.૧૧ (૪૭૧.૮૦)	૧૦૦	૧૮૩૧.૮૪ (૧૭.૬૩)	૧૦૦	૧૦૨૩૮૮.૮૭ (૧૦૦)	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૨૨૩૭૮૮.૮૫ (૮૮.૭૫)	૨૩૪.૭૬	૫૧૮૫૩.૭૮ (૨૨.૭૬)	૧૦૫.૭૫	૨૦૫૭.૨૮ (૦.૮૦)	૧૧૨.૩૦	૨૨૬૬૧૩.૫૨ (૧૦૦)	૨૨૧.૩૨
૨૦૦૪-૦૫	૨૨૭૧૪૩.૮૭ (૮૭.૮૧)	૨૩૮.૨૮	૫૬૬૮૧.૩૨ (૨૪.૪૩)	૧૧૫.૬૦	૨૩૬૬.૭૦ (૧.૦૨)	૧૨૮.૧૮	૨૩૧૮૭૧.૫૧ (૧૦૦)	૨૨૬.૫૫
૨૦૦૫-૦૬	૨૩૮૭૩૫.૧૬ (૮૫.૭૨)	૨૫૧.૪૮	૬૭૩૮૭.૧૩ (૨૬.૮૧)	૧૩૭.૪૬	૨૪૮૮.૮૨ (૦.૮૮)	૧૩૫.૮૨	૨૫૦૪૫૦.૮૭ (૧૦૦)	૨૪૪.૬૦
૨૦૦૬-૦૭	૨૪૧૮૫૪.૩૨ (૮૭.૬૭)	૨૫૩.૭૧	૭૩૧૪૮.૩૬ (૨૮.૫૪)	૧૪૮.૧૮	૨૪૩૬.૬૪ (૦.૮૮)	૧૩૩.૦૧	૨૪૭૬૦૬.૫૫ (૧૦૦)	૨૪૧.૮૨
૨૦૦૭-૦૮	૨૭૨૬૭૧.૨૦ (૮૮.૧૨)	૨૮૬.૦૪	૭૫૫૪૮.૮૨ (૨૭.૪૬)	૧૫૪.૦૮	૧૫૩૮.૩૪ (૦.૫૫)	૮૩.૮૭	૨૭૫૦૭૦.૬૬ (૧૦૦)	૨૬૮.૬૫
૨૦૦૮-૦૯	૨૭૮૧૨૭.૮૮ (૮૪.૮૭)	૨૮૨.૮૧	૮૦૩૦૮.૮૫ (૩૦.૭૨)	૧૮૪.૧૮	૧૩૮૮.૪૨ (૦.૪૭)	૭૬.૩૮	૨૮૩૮૮૮.૦૧ (૧૦૦)	૨૮૭.૦૨
૨૦૦૯-૧૦	૩૧૨૧૨૨.૧૭ (૮૮.૫૮)	૩૨૭.૪૨	૮૧૫૮૩.૨૬ (૨૮.૨૨)	૧૮૬.૭૮	૧૨૫૮.૦૭ (૦.૪૦)	૬૮.૬૭	૩૧૩૩૮૫.૪૮ (૧૦૦)	૩૦૬.૦૮

નોંધ : કૌંસમાં દર્શાવેલા આંકડા કુલના ટકા દર્શાવે છે.

સ્ત્રોત : રાજકોટ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-૫.૫૮ માં ૨૦૦૨-૦૩ થી મ ૨૦૦૯-૧૦ ના સમયગાળા દરમ્યાન રાજકોટ ડિસ્ટ્રીક્ટ કો-ઓપરેટીવ બેંક લિ. દ્વારા કરાયેલ કુલ ધીરાણ તથા બેંકની કુલ વસુલાત, બેંકનું કુલ બાકી લેણું અને બેંકની મુદતવિત્તી બાકીની રૂપિયામાં તથા ટકાવારીમાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. અંહી એક વાતની સ્પષ્ટતા આવશ્યક છે કે કુલ ધીરાણમાં ચાલુ વર્ષે અપાયેલા ધીરાણ ઉપરાંત આગળના વર્ષોની બાકી વસુલાતને ઉમેરવામાં આવી છે. અને કુલ ધીરાણમાંથી વર્ષ દરમ્યાન કરવામાં આવેલ કુલ વસુલાત બાદ કરતા બાકી લેણાંની માહિતી પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉપરોક્ત કોષ્ટક ૫.૫૮. માં મુદતવિત્તી બાકી રૂપિયા તથા ટકાવારીમાં દર્શાવેલ છે. બેંક પાસેથી મેળવેલ ધીરાણ બેંકને પરત અનાવવાની શક્યતા ન રહેતા તેને મુદતવિત્તી તરીકે બેંક દર્શાવે છે. અંહી ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન મુદતવિત્તી બાકી અનુક્રમે ૧૭.૬૩%, ૦.૮૦%, ૧.૦૨%, ૦.૮૮%, ૦.૫૫%, ૦.૪૭%, ૦.૪૦%, જોવા મળે છે.

સૂચકાંકની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩ ની તુલનાએ ૨૦૦૮-૧૦માં ૬૮.૬૭ સૂચકાંક થવા જાય છે. એટલેકે આ સૂચકાંક માં અભ્યાસના સમય દરમ્યાન સતત ઘટાડો થયેલો જણાય છે. તેજ રીતે વસુલાતનો સૂચકાંક ૩૨૭.૪૨ તેમજ બાકી લેણાનો સૂચકાંક ૧૮૬.૭૮ રહેવા પામ્યો છે.

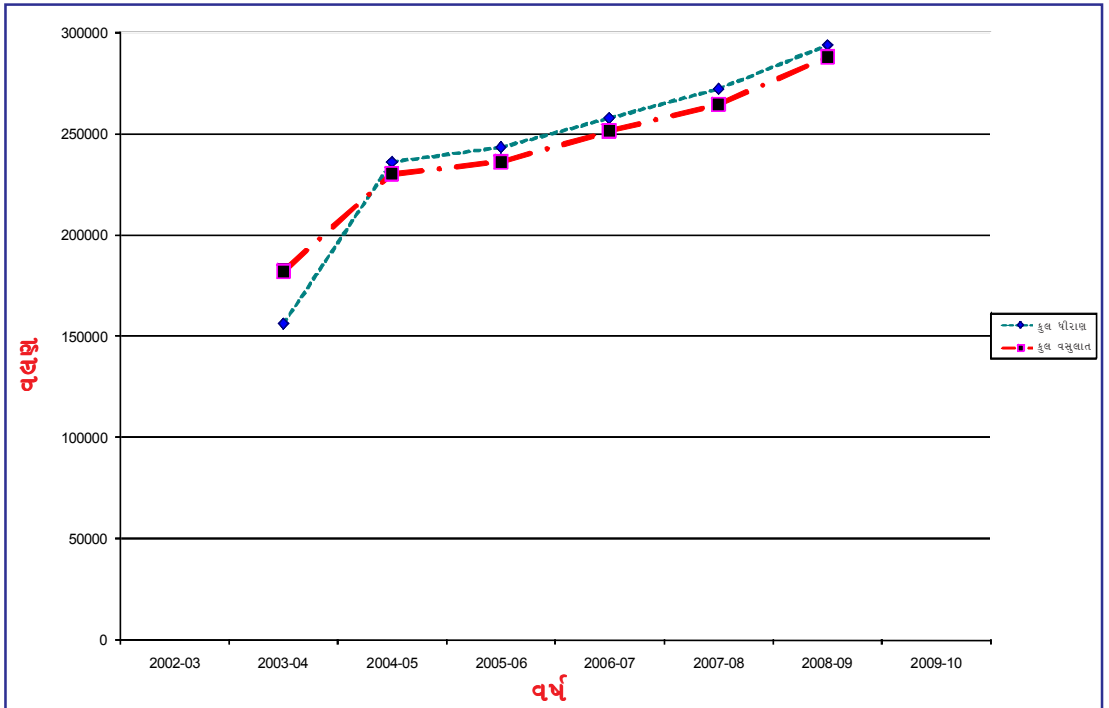
એકંદરે બેંકની ધીરાણની કામગીરી કાર્યક્ષમ અને સરળ છે. તેમજ ખેડૂતોને યોગ્ય અને પુરતાં પ્રમાણમાં ધીરાણ ઉપલબ્ધ બનાવવાનાં પ્રયત્નો થયેલા જોવા મળે છે.

કોષ્ટક-પ.પ૯
કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે
વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	કુલ ધીરાણ રૂ.	વલણ	કુલ વસુલાત રૂ.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૩૮૮.૮૭	-	૮૫૩૨૬.૦૮	-
૨૦૦૩-૦૪	૨૨૬૬૧૩.૫૨	૧૫૬૩૨૪.૮૬	૨૨૩૭૮૮.૮૫	૧૮૨૦૮૬.૬૩
૨૦૦૪-૦૫	૨૩૧૮૭૧.૫૧	૨૩૬૩૪૫.૩૩	૨૨૭૧૪૩.૮૭	૨૩૦૨૨૨.૮૮
૨૦૦૫-૦૬	૨૫૦૪૫૦.૮૭	૨૪૩૩૪૩.૦૧	૨૩૮૭૩૫.૧૬	૨૩૬૨૪૪.૪૮
૨૦૦૬-૦૭	૨૪૭૬૦૬.૫૫	૨૫૭૭૦૮.૩૮	૨૪૧૮૫૪.૩૨	૨૫૧૪૨૦.૨૨
૨૦૦૭-૦૮	૨૭૫૦૭૦.૬૬	૨૭૨૧૮૮.૭૪	૨૭૨૬૭૧.૨૦	૨૬૪૫૫૧.૧૩
૨૦૦૮-૦૯	૨૮૩૮૮૮.૦૧	૨૮૪૧૧૮.૩૮	૨૭૮૧૨૭.૮૮	૨૮૭૮૭૩.૭૫
૨૦૦૯-૧૦	૩૧૩૩૮૫.૪૮	-	૩૧૨૧૨૨.૧૭	-

સ્ત્રોત : રાજકોટ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-પ.૨૫
કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે
વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૬૦

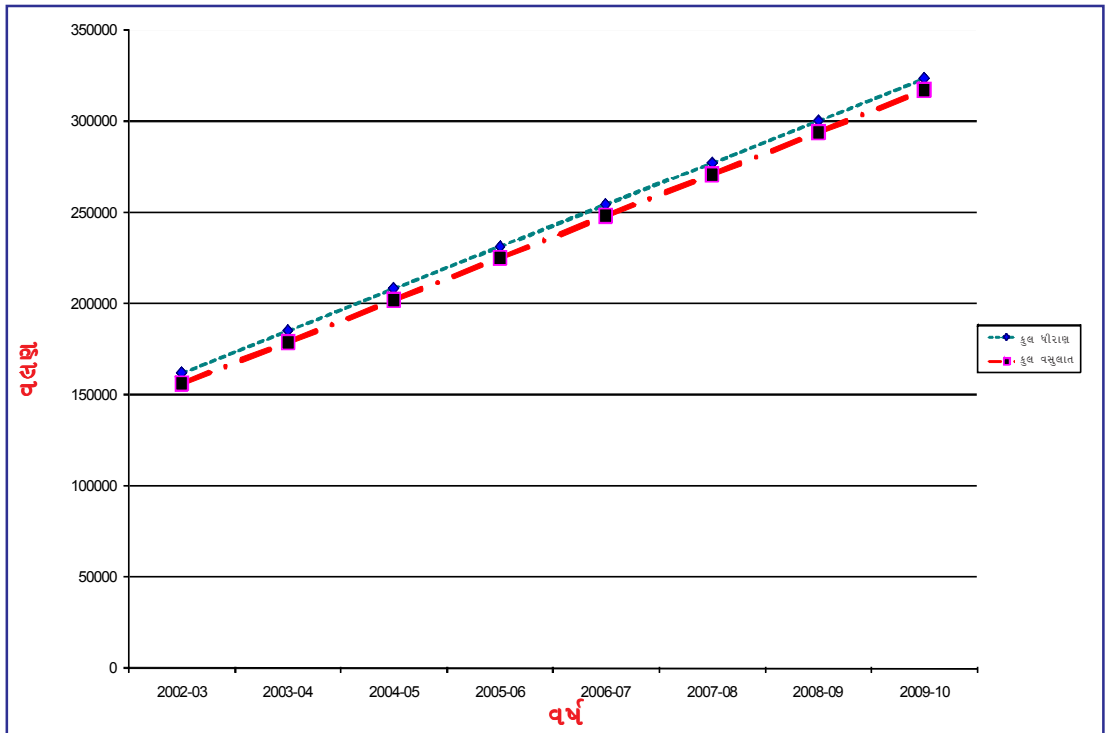
કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું કોષ્ટક

વર્ષ	કુલ ધીરાણ રૂ.	વલણ	કુલ વસુલાત રૂ.	વલણ
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૨૩૮૮.૮૭	૧૬૧૮૪૫.૫૪	૮૫૩૨૬.૦૮	૧૫૫૮૩૧.૧૭
૨૦૦૩-૦૪	૨૨૬૬૧૩.૫૨	૧૮૪૮૩૮.૨૨	૨૨૩૭૮૮.૮૫	૧૭૮૮૪૨.૬૪
૨૦૦૪-૦૫	૨૩૧૮૭૧.૫૧	૨૦૮૦૩૨.૮૧	૨૨૭૧૪૩.૮૭	૨૦૧૮૫૪.૧૨
૨૦૦૫-૦૬	૨૫૦૪૫૦.૮૭	૨૩૧૧૨૬.૬૦	૨૩૮૭૩૫.૧૬	૨૨૪૮૬૫.૫૮
૨૦૦૬-૦૭	૨૪૭૬૦૬.૫૫	૨૫૪૨૨૦.૨૮	૨૪૧૮૫૪.૩૨	૨૪૭૮૭૭.૦૬
૨૦૦૭-૦૮	૨૭૫૦૭૦.૬૬	૨૭૭૩૧૪.૦૦	૨૭૨૬૭૧.૨૦	૨૭૦૮૮૮.૫૩
૨૦૦૮-૦૯	૨૮૩૮૮૮.૦૧	૩૦૦૪૦૭.૪૦	૨૭૮૧૨૭.૮૮	૨૮૪૦૦૦.૦૦
૨૦૦૯-૧૦	૩૧૩૩૮૫.૪૮	૩૨૩૫૦૧.૩૫	૩૧૨૧૨૨.૧૭	૩૧૭૦૧૧.૪૮

સ્ત્રોત : રાજકોટ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

આલેખ-૫.૨૬

કરેલ કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાતનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ

૫.૬. કરજ :

સહકારી સંસ્થાઓ કરજનો ઉપયોગ પોતાના સભાસદોને ધીરાણ આપવા માટે કરતી હોય છે. શેરભંડોળ અને નફો તથા પોતાની અન્ય મિલકતોને આધાર પર સહકારી સંસ્થાઓ કરજ મેળવી શકે છે. સહકારી મંડળી કેટલી મર્યાદામાં અને કેવી રીતે લોન લઈ શકે તે બાબત સહકારી કાયદાની કલમ ૪૪માં દર્શાવવામાં આવી છે. તે અંગેની તમામ વિગતો સહકારી પેટા નિયમ ૨૪ થી દર્શાવવામાં આવેલ છે અને પેટા કાયદામાં પણ દરેક મંડળી/બેંક પોતાના ઉદ્દેશોને અનુલક્ષીને કરજની મર્યાદા નક્કી કરે છે.

કરજ કરવા પર મર્યાદા :

સહકારી મંડળીઓ કઈ શરતે બહારથી કરજ કરી શકે તે માટે નીચેની મંડળીઓ માટે ચોક્કસ મર્યાદાઓ આંકવામાં આવી છે. ૧૯૬૫નાં સહકારી મંડળીઓનાં નિયમો પૈકી નિયમ ૨૪ માં જણાવવામાં આવેલ છે તે મુજબ,

રજીસ્ટારશ્રીની પૂર્વમંજૂરી વિના કોઈપણ મંડળીએ નીચે જણાવેલ મર્યાદાઓ કરતા વધારે જવાબદારી વહોરવી જોઈએ નહીં.

(અ) જમીન વિકાસ બેંક હોયતો તેની ભરપાઈ શેરમુડી, એકઠું થયેલું રિઝર્વફંડ અને બિલ્ડીંગ ફંડની કુલ રકમમાંથી જો મંડળી ખોટમાં ચાલતી હોય તો સુચિત ખોટની રકમ બાદ કરતા જે રકમ આવે તેનાથી ૨૦ ગણી રકમ જેટલું કરજ બેંક મેળવી શકશે.

(બ) ગુજરાત રાજ્ય સહકારી બેંક હોય તો ભરપાઈ શેરમુડી, એકઠું થયેલું રિઝર્વફંડ, અને અન્ય ફંડની કુલ રકમ માંથી ખોટ હોયતો બાદ કરી ખરેખર વસુલાત ન થઈ શકે તેવું લેણું હોયતો તે પૈકી પાકી ગયેલ વ્યાજ બાદ કરતા જે રકમ આવે તેનાંથી ૧૫ ગણી રકમ જેટલું બેંક કરજ ઉભું કરી શકશે.

(ક) જો તે સેન્ટ્રલ બેંક, અર્બન બેંક અથવા ઉત્પાદકોની મંડળી હોયતો તેની ભરપાઈ શેરમુડી, એકઠું થયેલું ફંડ અને બિલ્ડીંગ ફંડની કુલ રકમ માંથી જો મંડળી ખોટમાં ચાલતી હોયતો સુચિત ખોટની રકમ બાદ કરતા જે રકમ આવે તેનાથી ૧૨ ગણી રકમ જેટલું કરજ ઉભું કરી શકશે.

(૩) જો તે અમર્યાદીત જવાબદારી વાળી મંડળી હોય, પણ ઉપરોક્ત અ,બ,ક,ની વ્યાખ્યામાં ન આવતી હોયતો આવી અમર્યાદીત જવાબદારી વાળી મંડળીની ભરપાઈ થયેલી શેરમુડી, એકઠું થયેલું રિઝર્વ ફંડ અને બિલ્ડીંગ ફંડની કુલ રકમ માંથી જો મંડળી ખોટમાં ચાલતી હોય તો તે સુચિત ખોટની રકમ બાદ કરતા જે રકમ આવે તેનાથી ૧૦ ગણી રકમ જેટલું કરજ ઉભું કરી શકશે.

આમ ઉપરોક્ત નિયમોને ધ્યાનમાં રાખીને કોઈપણ બેંક/મંડળી કરજ કરી શકતી હોય છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં લીધેલ સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જીલ્લા સહકારી બેંકો નો મુખ્ય ઉદ્દેશ ખેતીના વિકાસ તથા ગ્રામ સુધારણા માટે ધીરાણ કરતી જોવા મળે છે. ત્યારે તેને ધ્યાનમાં રાખીને બેંકો કરજ કરે છે. અને બેંકનું કરજ એ બેંક માટે દેવા સમાન છે. તેના પર બેંકે વ્યાજ ચુકવવાનું રહે છે. તેથી અંહી બેંક જેમ ઓછું કરજ કરે તેમ વધારે સારું કહી શકાય. અંહી સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જીલ્લા સહકારી બેંકોનાં કરજ વિશેની માહિતી રૂપિયા તથા પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર અને સૂચકાંક પ્રમાણે નીચે દર્શાવવામાં આવ્યા છે. તે જોઈએતો.

કોષ્ટક-પ.૬૧
સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જીલ્લા સહકારી બેંકોની કરજ વિષયક માહિતી દર્શાવતું પત્રક

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૩૦૬૩.૬૮	૧૬૭૪૫.૮૮	૧૧૬૩૦.૮૪	૧૪૨૨૮.૫૮	૧૩૮૦૧.૧૩
૨૦૦૩-૦૪	૨૬૮૭.૦૪	૧૨૩૬૦.૫૩	૧૪૮૨૬.૦૮	૧૨૭૮૮.૦૧	૧૨૮૧૫.૫૮
૨૦૦૪-૦૫	૪૨૮૫.૫૧	૨૦૨૦૫.૮૩	૧૦૬૪૮.૭૧	૧૩૨૧૮.૪૮	૮૨૬૮૦.૨૭
૨૦૦૫-૦૬	૬૩૦૦.૪૮	૨૨૪૮૮.૫૬	૧૧૧૦૫.૮૫	૧૫૬૨૬.૮૬	૧૧૮૦૬.૮૦
૨૦૦૬-૦૭	૫૮૨૮.૨૦	૨૨૫૮૨.૮૮	૧૧૧૦૮.૪૮	૧૨૫૧૨.૪૪	૩૧૭૮૮.૨૫
૨૦૦૭-૦૮	૭૬૩૭.૮૦	૨૫૧૭૨.૫૦	૮૫૧૮.૦૬	૮૩૮૨.૫૮	૩૪૫૦૩.૨૨
૨૦૦૮-૦૯	૮૫૩૬.૮૮	૧૩૮૭૮.૪૧	૪૨૦૭.૮૮	૬૫૨૪.૦૦	૩૩૪૮૮.૭૩
૨૦૦૯-૧૦	૧૩૨૧૬.૫૭	૧૫૮૬૧.૫૦	૩૮૮૪.૫૮	૩૮૦૦.૦૦	૧૭૨૩૩.૬૮

સ્ત્રોત : સૌ. વિસ્તારની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

કોષ્ટક-પ.૬૨
કરજનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	-૧૧.૮૫	-૨૬.૧૮	૨૭.૪૭	-૧૦.૦૪	-૬.૪૧
૨૦૦૪-૦૫	૫૮.૮૦	૬૩.૪૭	-૨૮.૧૭	૩.૨૭	૫૪૦.૨૩
૨૦૦૫-૦૬	૪૭.૦૨	૧૧.૩૪	૪.૨૮	૧૮.૨૧	-૮૫.૬૦
૨૦૦૬-૦૭	-૭.૪૮	૦.૩૭	૦.૦૨	-૧૮.૮૨	૧૬૭.૦૬
૨૦૦૭-૦૮	૩૧.૦૫	૧૧.૪૬	-૧૪.૩૦	-૨૫.૦૧	૮.૫૦
૨૦૦૮-૦૯	૨૪.૮૬	-૪૪.૪૬	-૫૫.૭૮	-૩૦.૪૬	-૨.૮૧
૨૦૦૯-૧૦	૩૮.૫૮	૧૩.૪૭	-૫.૦૬	-૪૦.૨૨	-૪૮.૫૫

કોષ્ટક-૫.૬૩
કરજની માહિતીનું સૂચકાંક દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૮૮.૦૩	૭૩.૮૧	૧૨૭.૪૭	૮૮.૮૫	૮૩.૫૮
૨૦૦૪-૦૫	૧૩૮.૮૮	૧૨૦.૬૬	૮૧.૫૫	૮૨.૮૦	૫૮૮.૧૫
૨૦૦૫-૦૬	૨૦૫.૬૫	૧૩૪.૩૫	૮૫.૪૮	૧૦૮.૮૨	૮૬.૨૭
૨૦૦૬-૦૭	૧૮૦.૨૩	૧૩૪.૮૫	૮૫.૫૦	૮૭.૮૩	૨૩૦.૪૧
૨૦૦૭-૦૮	૨૪૮.૩૦	૧૫૦.૩૧	૮૧.૮૪	૬૫.૮૪	૨૫૦.૦૦
૨૦૦૮-૦૯	૩૧૧.૨૮	૮૩.૪૭	૩૬.૧૭	૪૫.૮૫	૨૪૨.૭૨
૨૦૦૯-૧૦	૪૩૧.૩૮	૮૪.૭૧	૩૪.૩૪	૨૭.૪૦	૧૨૪.૮૭

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૬૧ માં અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં વાર્ષિક અહેવાલ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ કોષ્ટક જોતા જણાય છે કે, બેંકે ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ. ૩૦૬૩.૬૮ લાખનું કરજ વિવિધ નાણાકીય સંસ્થાઓ પાસેથી મેળવ્યું છે. જરૂરીયાત પ્રમાણે બાકીના વર્ષોમાં પ્રતિવર્ષ ટકાવારીમાં વધારો થતો જોવા મળે છે. જે અનુક્રમે -૧૧.૮૫%, ૫૮.૮૦%, ૪૭.૦૨%, -૭.૫%, ૩૧.૦૫%, ૨૪.૮૬%, ૩૮.૫૮% જેવો ફેરફાર થયેલ જોવા મળે છે. ૨૦૦૩-૦૪માં ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનામાં -૧૧.૮૫% તથા ૨૦૦૬-૦૭માં ૨૦૦૫-૦૬ની તુલનામાં -૭.૫% જેટલો ઘટાડો થતો જણાય છે. પરંતુ સમગ્ર અભ્યાસ દરમિયાન ૧૨.૬૮% વધારો થતો જોવા મળે છે. અંતીમ વર્ષમાં કરજ રૂ. ૧૩૨૧૬.૫૭ લાખ મેળવેલ છે. સૂચકાંક જોઈએતો છેલ્લા વર્ષનો સૂચકાંક ૪૩૧.૩૮ જોવા મળે છે.

ભાવનગર ડી.કો-ઓપ. બેંક લિ. નાં વાર્ષિક અહેવાલ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ કોષ્ટક જોતા જણાય છે કે, બેંકે ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ. ૧૬૭૪૫.૮૮ લાખનું કરજ વિવિધ નાણાકીય સંસ્થાઓ પાસેથી મેળવ્યું છે. જરૂરીયાત પ્રમાણે બાકીના વર્ષોમાં પ્રતિવર્ષ

ટકાવારીમાં ફેરફાર થતો જોવા મળે છે. જે અનુક્રમે -૨૬.૨૨%, ૬૩.૪૭%, ૧૧.૩૪%, ૦.૩૭%, ૧૧.૪૬%, -૪૪.૪૬%, ૧૩.૪૭% જેવો ફેરફાર થયેલ જોવા મળે છે. ૨૦૦૩-૦૪માં ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનામાં -૨૬.૨૨% તથા ૨૦૦૮-૦૯માં ૨૦૦૭-૦૮ની તુલનામાં -૪૪.૪૬% જેટલો ઘટાડો થતો જણાય છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન -૧.૧૦% ઘટાડો થતો જોવા મળે છે. અંતીમ વર્ષમાં કરજ રૂ. ૧૫૮૬૧.૫૦ લાખ મેળવેલ છે. સૂચકાંક જોઈએ તો છેલ્લા વર્ષનો સૂચકાંક ૮૪.૭૧ જોવા મળે છે.

જામવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વાર્ષિક અહેવાલ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ કોષ્ટક જોતા જણાય છે કે, બેંકે ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ. ૧૧૬૩૦.૮૪ લાખનું કરજ વિવિધ નાંણાકીય સંસ્થાઓ પાસેથી મેળવ્યું છે. જરૂરીયાત પ્રમાણે બાકીના વર્ષોમાં પ્રતિવર્ષ ટકાવારીમાં વધારો થતો જોવા મળે છે. જે અનુક્રમે ૨૭.૪૭%, -૨૮.૧૭%, ૪.૨૮%, ૦.૦૨%, -૧૪.૩૦%, -૫૫.૭૮%, -૫.૦૬% જેવો ફેરફાર થયેલ જોવા મળે છે. ૨૦૦૪-૦૫માં ૨૦૦૩-૦૪ની તુલનામાં -૨૮.૧૭% તથા ૨૦૦૭-૦૮માં ૨૦૦૬-૦૭ની તુલનામાં -૧૪.૩૦% જે અભ્યાસના વર્ષના અંત સુધી ૨૦૦૮-૧૦ માં પ્રતિવર્ષ -૫.૦૬% જેટલો ઘટાડો થતો જણાય છે. પરંતુ સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન -૮.૫૪% ઘટાડો થતો જોવા મળે છે. અંતીમ વર્ષમાં કરજ રૂ. ૩૮૮૪.૫૮ લાખ મેળવેલ છે. સૂચકાંક જોઈએ તો છેલ્લા વર્ષનો સૂચકાંક ૩૪.૩૪ જોવા મળે છે.

જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વાર્ષિક અહેવાલ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ કોષ્ટક જોતા જણાય છે કે, બેંકે ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ. ૧૪૨૨૮.૫૮ લાખનું કરજ વિવિધ નાંણાકીય સંસ્થાઓ પાસેથી મેળવ્યું છે. જરૂરીયાત પ્રમાણે બાકીના વર્ષોમાં પ્રતિવર્ષ ટકાવારીમાં ઘટાડો થતો જોવા મળે છે. જે અનુક્રમે -૧૦.૦૪%, ૩.૨૭%, ૧૮.૨૧%, -૧૮.૮૨%, -૨૫.૦૧%, -૩૦.૪૬%, -૪૦.૨૨% જેવો ફેરફાર થયેલ જોવા મળે છે. ૨૦૦૩-૦૪માં ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનામાં -૧૦.૦૪% તથા ૨૦૦૬-૦૭માં ૨૦૦૫-૦૬ની તુલનામાં -૧૮.૮૨% જે અભ્યાસના વર્ષના અંત સુધી ૨૦૦૮-૧૦ માં પ્રતિવર્ષ -૪૦.૨૨% જેટલો ઘટાડો થતો જણાય છે. પરંતુ સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન -૧૨.૮૧% ઘટાડો થતો જોવા મળે છે. અંતીમ વર્ષમાં કરજ રૂ. ૩૮૦૦.૦૦ લાખ મેળવેલ છે. સૂચકાંક જોઈએ તો છેલ્લા વર્ષનો સૂચકાંક ૨૭.૪૦ જોવા મળે છે.

રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વાર્ષિક અહેવાલ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ કોષ્ટક જોતા જણાય છે કે, બેંકે ૨૦૦૨-૦૩માં રૂા. ૧૩૮૦૧.૧૩ લાખનું કરજ વિવિધ નાંણાકીય સંસ્થાઓ પાસેથી મેળવ્યુ છે. જરૂરીયાત પ્રમાણે બાકીના વર્ષોમાં પ્રતિવર્ષ ટકાવારીમાં વધારો થતો જોવા મળે છે. જે અનુક્રમે -૬.૪૧%, ૫૪૦.૨૩%, -૮૫.૬૦%, ૧૬૭.૦૬%, ૮.૫૦%, -૨.૮૧%, -૪૮.૫૫% જેવો ફેરફાર થયેલ જોવા મળે છે. ૨૦૦૩-૦૪માં ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનામાં -૬.૪૧% તથા ૨૦૦૫-૦૬માં ૨૦૦૪-૦૫ની તુલનામાં -૮૫.૬૦% જે અભ્યાસના વર્ષના અંત સુધી ૨૦૦૮-૧૦ માં પ્રતિવર્ષ -૪૮.૫૫% જેટલો ઘટાડો થતો જણાય છે. પરંતુ સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન ૪.૨૮% વધારો થતો જોવા મળે છે. અંતીમ વર્ષમાં કરજ રૂા.૧૭૨૩૩.૬૮ લાખ મેળવેલ છે. સૂચકઆંક જોઈએ તો છેલ્લા વર્ષનો સૂચકઆંક ૧૨૪.૮૭ જોવા મળે છે.

ઉપરોક્ત બેંકોએ કેરેલ કરજ અંગેના વલણો નીચેના કોષ્ટક ના આધારે સ્પષ્ટ થાય છે.

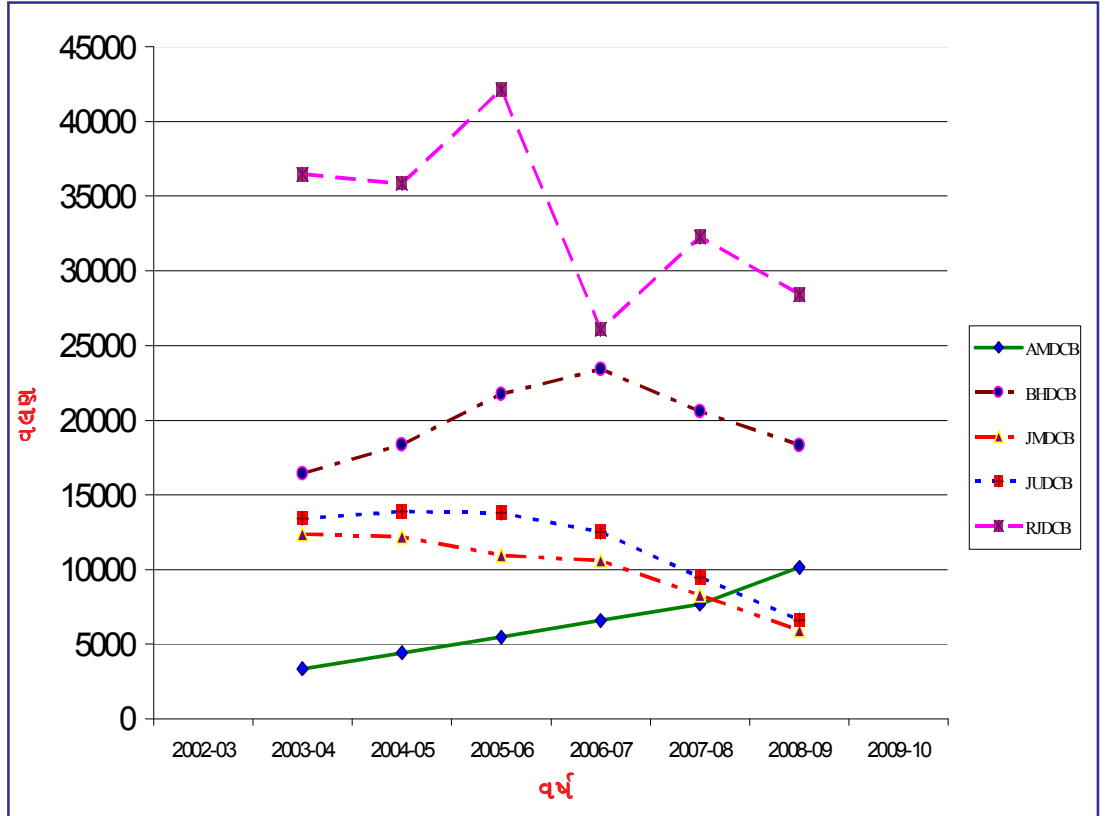
કોષ્ટક-૫.૬૪

કરજનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	૩૩૪૮.૭૪	૧૬૪૩૭.૪૮	૧૨૩૬૮.૫૪	૧૩૪૧૫.૩૬	૩૬૪૬.૮૮
૨૦૦૪-૦૫	૪૪૨૭.૬૭	૧૮૩૫૫.૦૦	૧૨૧૮૩.૫૮	૧૩૮૮૧.૪૫	૩૫૮૩.૭૫
૨૦૦૫-૦૬	૫૪૭૧.૩૮	૨૧૭૬૨.૪૮	૧૦૮૫૪.૩૮	૧૩૭૮૫.૮૨	૪૨૧૩૨.૧૪
૨૦૦૬-૦૭	૬૫૮૮.૮૬	૨૩૪૧૮.૦૧	૧૦૫૭૭.૮૩	૧૨૫૦૭.૨૮	૨૬૦૬૮.૭૮
૨૦૦૭-૦૮	૭૬૬૭.૬૮	૨૦૫૭૭.૮૬	૮૨૭૮.૪૮	૮૪૭૩.૦૦	૩૩૨૬૭.૦૬
૨૦૦૮-૦૯	૧૦૧૩૦.૪૮	૧૮૩૩૭.૪૭	૫૮૦૭.૧૮	૬૬૦૨.૧૮	૨૮૪૧૧.૮૮
૨૦૦૯-૧૦	-	-	-	-	-

આલેખ-૫.૨૭

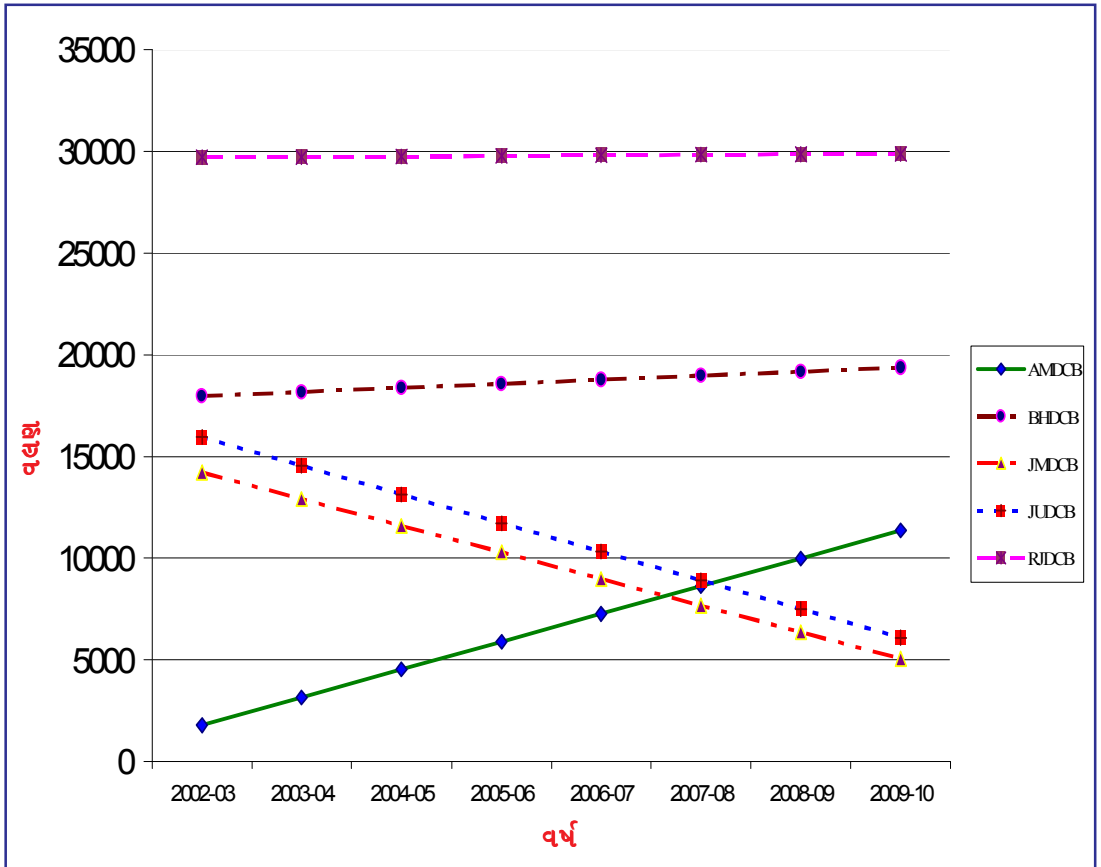
કરજ અંગેની ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૬૫
કરજનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૭૮૫.૧૮	૧૭૮૭૨.૪૦	૧૪૨૧૦.૭૦	૧૫૮૫૩.૦૫	૨૮૬૮૮.૮૦
૨૦૦૩-૦૪	૩૧૫૨.૫૦	૧૮૧૭૩.૪૦	૧૨૮૦૧.૮૬	૧૪૫૪૪.૭૫	૨૮૭૨૫.૮૦
૨૦૦૪-૦૫	૪૫૧૮.૮૨	૧૮૩૭૪.૩૦	૧૧૫૮૩.૩૦	૧૩૧૩૬.૪૦	૨૮૭૫૩.૦૦
૨૦૦૫-૦૬	૫૮૮૭.૧૪	૧૮૫૭૫.૩૦	૧૦૨૮૪.૬૦	૧૧૭૨૮.૧૫	૨૮૭૮૦.૧૦
૨૦૦૬-૦૭	૭૨૫૪.૪૬	૧૮૭૭૬.૩૦	૮૮૭૫.૮૫	૧૦૩૧૮.૮૪	૨૮૮૦૭.૧૦
૨૦૦૭-૦૮	૮૬૨૧.૭૮	૧૮૮૭૭.૩૦	૭૬૬૭.૧૫	૮૮૧૧.૫૪	૨૮૮૩૪.૨૦
૨૦૦૮-૦૯	૯૯૮૮.૧૦	૧૮૧૭૮.૨૦	૬૩૫૮.૪૪	૭૫૦૩.૨૪	૨૮૮૬૧.૩૦
૨૦૦૯-૧૦	૧૧૩૬૫.૪૦	૧૮૩૭૮.૨૦	૫૦૪૮.૭૪	૬૦૮૪.૪૪	૨૮૮૮૮.૪૦

આલેખ-૫.૨૮
કરજ અંગેનો ન્યૂનતમવર્ગની રીતે વલણનો આલેખ

૫.૭. નફા-ખોટ :

૫.૭.૧. નફાકારકતા અને તેનું મહત્વ :

સમગ્ર ધંધાની પરિસ્થિતિ માટે નફાનું ઘણું મહત્વ છે. કારણકે, નફાકારકતા સંસ્થાની મુડીભંડોળમાં વધારો કરનારી બાબત છે. સંસ્થાની નફાકારકતા વ્યવસ્થાપક સમિતિના સંચાલનની નીપજ છે. તેથી સંસ્થાની કાર્યક્ષમતાનું માપ દંડ નફાકારકતા છે. નફાકારકતા પરથી વ્યવસ્થાપક સમિતિ શું કામગીરી કરી રહી છે અને સભાસદ (મંડળી) એ તેમની રોકેલી મુડી પરનાં વળતરનો ખ્યાલ રાખે છે. ખરેખરતો નફાકારકતા સંચાલનની "પારાશીશી" જ છે. સંસ્થા કયા તબક્કે આવીને ઉભી છે તેનો ખ્યાલ નફાકારકતા પરથી આવે છે. સહકારી સંસ્થાઓ માટે (નફો = કુલ આવક - કુલ ખર્ચા) આ વિચારસરણી ઘણીજ સાદી છે. આ તફાવતને જ્યારે કોઈ ખાસ સંદર્ભમાં મુલ્યાંકન કરવામાં આવે દા.ત. કુલ મુડી રોકાણ, કુલ વેચાણ અથવા અન્ય બાબતો ત્યારે સંસ્થાની નફાકારકતાના દર્શન થાય છે. અર્થશાસ્ત્રના સિદ્ધાંત પ્રમાણે નફાકારકતાના ખ્યાલને સંસ્થાના પ્રણેતા/વ્યવસ્થાપક કમિટિએ ઉઠાવેલ જોખમો અથવા જવાબદારીઓના વળતર રૂપે લેખે છે.

નફાકારકતા સંસ્થા માટે મહત્વની બાબત છે જેમ કે,

- (૧) સભાસદો જાણી શકે છે કે, તેમનાં મુડી ભંડોળનો ઉપયોગ સંસ્થાની વ્યવસ્થાપક સમિતિએ કેટલી કાર્યક્ષમતાથી કર્યો છે.
- (૨) સંસ્થાએ ૧૫%ની મર્યાદામાં રહીને ડિવિડન્ડ જાહેર કરવા માટે પણ નફાકારકતાનું પ્રમાણ અતિ જરૂરી છે.
- (૩) સંસ્થાને નાંણાકીય સહાય પુરી પાડનારી રાજ્ય સહકારી બેંકો, સહકારી બેંકો કે અન્ય નાંણા ધીરનાર સંસ્થા માટે નફાકારકતાનું પ્રમાણ જાણવું અતિ જરૂરી છે.
- (૪) સંસ્થાની સદ્વરતા અને વ્યવસ્થાપક કમિટિની કાર્યક્ષમતાનું માપ સંસ્થાની નફાકારકતા પરથી કાઢી શકાય છે.

૫.૭.૨. નફો :

સહકારી સંસ્થાનો હેતુ સેવા કરવાનો છે. અને તેના સભાસદો પરસ્પર મદદ અને સેવા કરવાની ભાવનાથી જોડાયા હોય છે. સહકારી સંસ્થાનું સંચાલન લોકશાહી ધોરણે થાય તે ઘણું મહત્વનું છે. જે રીતે ખાનગી સાહસનું મુખ્ય હેતુ નફો કરવાનો છે તે જ રીતે સહકારી સંસ્થાનો આશય માત્ર નફો કમાવવાનો હોતો નથી. પરંતુ ગુણવત્તા વાળી સેવા પુરી પાડી શકાય, લોકશાહી ધોરણે વહિવટ ચાલે તે માટે અને નાંણા રોકનારને પ્રોત્સાહન મળી રહે તે માટે નફો કરવાનો ગૌણ ધ્યેય રહેલો છે. જેમ ખાનગી એકમો પોતાનો નફો સભ્ય વચ્ચે વહેંચી લે છે તેના બદલે સહકારી સંસ્થામાં નફો વહેંચી નહીં લેતા ભાવી પ્રવૃત્તિનાં વિકાસ માટે નફાની વહેંચણી કરતા પહેલા સહકારી કાયદામાં જણાવેલ માર્ગદર્શન મુજબ જરૂરી જોગવાઈ કર્યા બાદ નફાની વહેંચણી મર્યાદીત રીતે થઈ શકે છે. સહકારી કાયદાની કલમ ૬૬માં નફો કરતી સહકારી સંસ્થાઓએ પોતાનું ચોખ્ખા નફાની ગણતરી કઈ રીતે કરવી તે જણાવવામાં આવેલ છે. ચોખ્ખો નફો નક્કી કરતી વખતે નીચે મુજબનાં ખર્ચા બાદ કરવા જરૂરી બને છે. જેમાં,

- (૧) બેંકને પ્રાપ્ય હોય પરંતુ ૬ મહીના કરતા વધુ સમયથી લેણુ થયેલુ હોય તેવુ, વસુલ ન આવેલ વ્યાજ.
- (૨) કર્મચારીઓનો ખર્ચ જેવો કે, પગાર, મોંઘવારી ભથ્થુ, ઘરભાડા ભથ્થુ, મેડીકલ એલાઉન્સ, શિક્ષણની શરતો, પ્રોવિડન્ડમાં નાખવાનો થતો ફાળો વગેરે.
- (૩) લીધેલ લોન અને સ્વીકારેલ થાપણો પરનું વ્યાજ.
- (૪) હિસાબી તપાસણી ફી આકારણી થયા મુજબની રકમ.
- (૫) વર્ષ દરમ્યાન સહકારી સંસ્થાએ કરેલા સમારકામના ખર્ચની રકમ.
- (૬) તમામ પ્રકારનાં સહકારી સંસ્થાએ ભરવાના થતાં વેરા.
- (૭) મંડળીની મિલકતો જેવી કે, મકાન, મશીનરી, વાહનો, ડેડસ્ટોક, વગેરેની સામે ચોક્કસ પ્રકારના ઘસારાની રકમ.
- (૮) અપ્રાપ્ય દેવુ.

- (૯) બેંકોના અન્ય વહીવટી ખર્ચા, ઓફીસભાડુ, તાર-ટપાલ, સ્ટેશનરી, અન્ય પરચુરણ ખર્ચા ખેરખર ચુકવેલ હોય તે અને ચુકવવાના બાકી હોયતો તેની જોગવાઈ કરવી.
- (૧૦) બેંકે તેના નફા માર્થી કાઢેલા કોઈપણ ફંડ સામે સરભર નંહી થયેલા ડુબત લેણાં અને ખોટ માટેની જે કોઈ જોગવાઈ કરવાની થતી હોય તે અને માંડી વાળવા પાત્ર થતી રકમ પણ બાદ કરવી જોઈએ.
- (૧૧) અન્ય ખોટ હોય તો બાદ કરવી.

આ મુજબના તમામ પ્રકારનાં ખર્ચ અને રકમ બાદ કર્યા પછી જે કાંઈ બાકી રહે તે ચોખ્ખો નફો ગણવો. આપણે ઉપર મુજબ ચોખ્ખો નફો નક્કી કરવા માટે કયા-કયા ખર્ચાઓ બાદ કરવા જોઈએ તેની વિચારણા કરી તેની સાથે જ સંકળાયેલ બીજો પ્રશ્ન તેમાં કઈ રકમની આવકમાં સમાવેશ કરવામાં આવે છે તે અંગે વિચારીએ.

- (૧) બેંકે આગલા વર્ષમાં વસુલ કરવા પાત્ર લેણુ થતું વ્યાજ ખરેખર ચાલુ વર્ષે વસુલ કર્યું હોય તો તેનો નફાની ગણતરી વખતે ઉમેરો કરી શકાય.
- (૨) ચોખ્ખા નફામાં આગલા વર્ષનો વહેંચ્યા સિવાયનો બાકી વધેલો નફો હોયતો તે પણ નફાની ગણતરી વખતે ઉમેરી શકાય.
- (૩) બેંકે કરેલ રોકાણ પર મળેલ વ્યાજ, ડિવિડન્ડ અગર બેંકોએ કોઈ સેવા સભાસદોને પુરી પાડી હોય તો તેમાં ભાડાની આવકનો પણ સમાવેશ ચોખ્ખા નફાની ગણતરીમાં કરી શકાય.

ઉપરોક્ત આવક ઉમેરો કર્યા પછી અને ખર્ચાઓ બાદ કર્યા પછી જે કાંઈ રકમ વધે તે ચોખ્ખો નફો ગણાય. ઉપરોક્ત વિશ્લેષણને આધારે તેમ સ્પષ્ટ થાય છે કે, સહકારીતાનો ખ્યાલ નફાના ખ્યાલ સાથે સુસંગત છે. બીજા શબ્દમાં કહીએતો સહકારીતાનો અર્થ નફા વગરની પ્રવૃત્તિ નથી. પરંતુ સહકારી સંસ્થાના સભ્યો માટે સારી ગુણવત્તા વાળી સેવાઓ આપીને યોગ્ય પ્રમાણમાં નફો મેળવવાનો સહકારી સિદ્ધાંતોનો આપો આપ સમાવેશ થઈ જાય છે.

ઉપરોક્ત સંદર્ભે સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જીલ્લા સહકારી બેંકો દ્વારા થતી નાંણાકીય વિશ્લેષણ પરનાં ભાગરૂપે રહેતા નફાની તાસીર તપાસીએ.

કોષ્ટક-૫.૬૬

સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જલ્લા સહકારી બેંકોની નફા-ખોટની માહિતી દર્શાવતું પત્રક

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૨૩૧.૦૧	૪૦૦.૦૦	૨૨.૧૬	૧૬૭.૭૧	૮૫૦.૦૧
૨૦૦૩-૦૪	૨૪૦.૦૩	૪૧૧.૮૦	૨૪.૨૦	૧૬.૬૬	૧૦૦૦.૦૦
૨૦૦૪-૦૫	૧૮૦.૦૦	૪૨૧.૨૬	૬૦૭.૧૮	-૧૨૬૭.૧૬	૮૫૦.૦૩
૨૦૦૫-૦૬	૨૩૭.૦૨	૨૩.૭૭	૨૦૦.૦૦	-૧૧૭૧.૭૮	૧૦૬૫.૦૨
૨૦૦૬-૦૭	૧૦૩.૭૮	-૬૭૧.૭૭	૧૩૫.૮૮	-૧૬૭૭.૮૨	૭૭૫.૧૮
૨૦૦૭-૦૮	૨૮૫.૫૨	-૭૨૨.૦૦	૧૨૫.૦૧	-૨૦૮૮.૦૫	૨૧૦૦.૦૩
૨૦૦૮-૦૯	૧૦૦.૨૩	૧૧.૨૩	૮૩૮.૩૭	૨૬૪.૮૮	૧૩૫૦.૦૩
૨૦૦૯-૧૦	૧૬૧.૬૮	૨૫.૦૨	૩૩૧.૧૮	૬૭૨.૩૦	૧૩૫૦.૦૧

સ્ત્રોત : સૌ. વિસ્તારની જલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

કોષ્ટક-૫.૬૭

જલ્લા સહકારી બેંકોનાં નફા-ખોટનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	૩.૮૦	૨.૮૫	૮.૨૦	-૮૦.૦૬	૧૭.૬૪
૨૦૦૪-૦૫	-૨૫.૦૦	૨.૨૮	૨૪૦૮.૦૪	-૭૭૦૬.૦૦	-૪.૮૮
૨૦૦૫-૦૬	૩૧.૬૭	-૮૪.૩૫	-૬૭.૦૬	-૧૮૨.૪૭	૧૨.૧૦
૨૦૦૬-૦૭	-૫૬.૨૧	-૨૮૨૬.૧૨	-૩૨.૦૧	-૨૪૩.૧૮	-૨૭.૨૧
૨૦૦૭-૦૮	૧૭૫.૧૨	-૨૦૭.૪૭	-૮.૦૦	-૨૨૪.૪૪	૧૭૦.૮૦
૨૦૦૮-૦૯	-૬૪.૮૮	-૮૮.૪૪	૫૭૦.૬૪	-૮૭.૩૦	-૩૫.૭૧
૨૦૦૯-૧૦	૬૧.૩૦	૧૨૨.૭૮	-૬૦.૪૮	૧૫૩.૭૧	-૦.૦૦

કોષ્ટક-૫.૬૮

જિલ્લા સહકારી બેંકોના નફા-ખોટની માહિતીનું સૂચકાંક દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૩.૮૦	૧૦૨.૮૫	૧૦૮.૨૦	૮.૮૩	૧૧૭.૬૪
૨૦૦૪-૦૫	૭૭.૮૧	૧૦૫.૩૧	૨૭૪૦.૦૨	-૭૫૫.૫૬	૧૧૧.૭૬
૨૦૦૫-૦૬	૧૦૨.૬૦	૫.૮૪	૮૦૨.૫૨	-૬૮૮.૬૮	૧૨૫.૨૮
૨૦૦૬-૦૭	૪૪.૮૨	-૧૬૭.૮૪	૬૧૩.૨૨	-૧૦૦૦.૪૮	૮૧.૧૮
૨૦૦૭-૦૮	૧૨૩.૫૮	-૧૮૦.૫૦	૫૬૪.૧૨	-૧૨૪૫.૦૩	૨૪૭.૦૫
૨૦૦૮-૦૯	૪૩.૩૮	૨.૮૦	૩૭૮૩.૨૫	૧૫૭.૮૮	૧૫૮.૮૨
૨૦૦૯-૧૦	૬૮.૮૮	૬.૨૫	૧૪૮૪.૪૮	૪૦૦.૮૭	૧૫૮.૮૨

કોષ્ટક-૫.૬૬ માં અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં વાર્ષિક અહેવાલ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ કોષ્ટક જોતા જણાય છે કે, બેંકે ૨૦૦૨-૦૩માં નફો રૂ.૨૩૧.૦૧ લાખ હતો જે વધીને ૨૦૦૨-૦૩ રૂ. ૨૪૦.૦૩ લાખ થયેલ છે. વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ માં વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪ની તુલનામાં -૨૪.૦૦ ઘટાડો થતો જણાય છે. ૨૦૦૭-૦૮માં ૧૭૫.૧૨% વધારો જણાય છે. અભ્યાસના અંતિમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં નફો રૂ. ૧૬૧.૬૮ લાખ થયેલ છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન પ્રતિવર્ષ ટકાવારીની રીતે ફેરફાર **કોષ્ટક ૫.૬૭** માં જોઈએતો અનુક્રમે ૩.૪૫%, -૨૫.૦૦%, ૩૧.૬૭%, -૫૬.૨૧%, ૧૭૫.૧૨%, -૬૪.૮૮%, ૬૧.૩૦%નો ફેરફાર જોવા મળે છે. સૂચકાંકના કોષ્ટકમાં જોઈએતો અંતિમ વર્ષનો સૂચકાંક ૬૮.૬૮ જોવા મળે છે.

ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વાર્ષિક અહેવાલ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ કોષ્ટક જોતા જણાય છે કે, બેંકે ૨૦૦૨-૦૩માં નફો રૂ. ૪૦૦.૦૦ લાખ હતો જે વધીને ૨૦૦૪-૦૫ માં રૂ.૪૨૧.૨૬ લાખ પ્રતિવર્ષ ૨.૪૮% જેટલો વધેલ છે. વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬માં વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ની તુલનાએ -૮૪.૩૫% ઘટાડો થતો જણાય છે.

૨૦૦૬-૦૭ માં નફો રૂ. ૬૭૧.૭૭ લાખ અને ૨૦૦૭-૦૮માં નફો રૂ. ૭૨૨.૦૦ લાખ થયેલ છે. ૨૦૦૮-૨૦૧૦ માં ૨૦૦૮-૦૯ની તુલનાએ ૧૨૩% જેટલો વધારો થતો જોવા મળે છે.

જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વાર્ષિક અહેવાલ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦નાં કોષ્ટક જોતા જણાય છે કે, બેંકે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ. ૨૨.૧૬ લાખનો નફો હતો જે વધીને ૨૦૦૪-૦૫માં રૂ. ૬૦૭.૧૯ લાખ થયેલ છે. પ્રતિવર્ષ ટકા ૨૪૦૯.૦૪% નો વધારો થયેલ છે. વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮માં ૨૦૦૪-૦૫ ની તુલનાએ ૦૮.૦૬% ઘટેલો જોવા મળે છે. જે વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ માં ૫૭૦.૬૪% વૃદ્ધિ દર્શાવે છે. અભ્યાસનાં અંતિમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ૨૦૦૮-૦૯ ની તુલનામાં ૬૦.૪૯ ઘટાડો થતો જણાય છે. છેલ્લા વર્ષનો સૂચકાંક જોઈએતો ૧૪૮૪.૪૯ જોવા મળે છે.

જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વાર્ષિક અહેવાલ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ ના કોષ્ટક જોતા જણાય છે કે, બેંકે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ. ૧૬૭.૭૧ લાખનો નફો કર્યો હતો. જે વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪માં રૂ. ૧૬.૬૬ લાખ સુધી ઘટે છે. ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનામાં ૨૦૦૩-૦૪માં ૭૭૦૬.૦૦% સુધી ઘટે છે. વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬થી વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ દરમિયાન પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો અનુક્રમે ૧૯૨.૪૭%, ૨૪૩.૧૯%, ૨૨૪.૪૪%, અને ૮૭.૩૦%, જેવો ફેરફાર થયેલ જોવા મળે છે. અંતિમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં નફો રૂ. ૬૭૨.૩૦ લાખ થવા પામેલ છે. છેલ્લા વર્ષનો સૂચકાંક જોઈએતો ૪૦૦.૮૭. જોવા મળે છે.

રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં વાર્ષિક અહેવાલ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ કોષ્ટક જોતા જણાય છે કે, બેંકે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફો રૂ. ૮૫૦.૦૧ લાખનો હતો જે વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪માં રૂ. ૧૯૯૦.૯૦ સુધી વધેલ છે. ૨૦૦૪-૦૫માં ૨૦૦૩-૦૪ની તુલનામાં ૪.૯૯% ઘટાડો જણાય છે. વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮માં નફો રૂ. ૨૧૯૦.૩૦ લાખ હતો. જે વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯માં ૩૫.૭૧% ઘટેલ છે. અભ્યાસના અંતિમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ માં ૨૦૦૮-૦૯ની તુલનાએ ૦.૯૦% ઘટાડો થતો જણાય છે. અંતિમ વર્ષમાં સૂચકાંક ૧૫૮.૮૨ જોવા મળે છે.

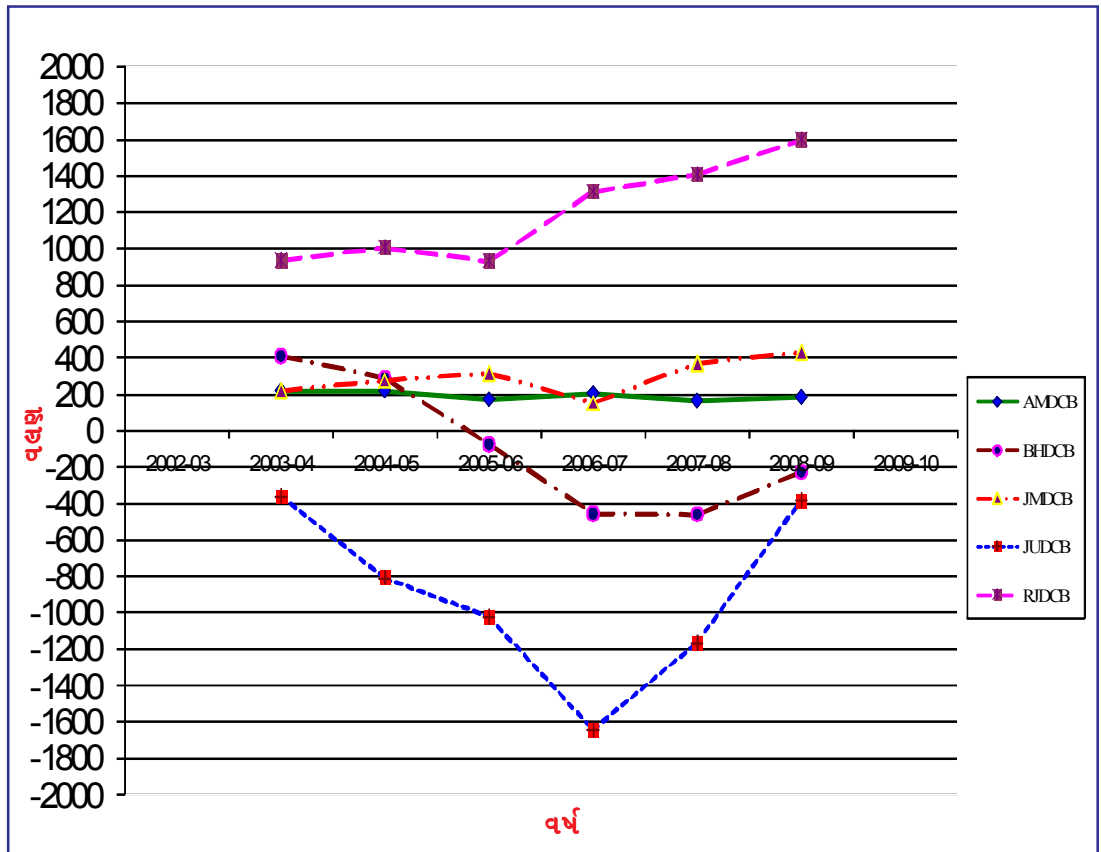
કોષ્ટક-પ.૬૯

નફા-ખોટનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	૨૧૭.૦૧	૪૧૧.૦૨	૨૧૭.૮૫	-૩૬૦.૮૩	૮૩૩.૩૪
૨૦૦૪-૦૫	૨૧૮.૦૧	૨૮૫.૬૧	૨૭૭.૧૩	-૮૦૭.૪૨	૧૦૦૫.૦૧
૨૦૦૫-૦૬	૧૭૩.૬૦	-૭૫.૫૮	૩૧૪.૩૬	-૧૦૨૦.૮૫	૮૩૦.૦૮
૨૦૦૬-૦૭	૨૦૮.૭૭	-૪૫૬.૬૬	૧૫૩.૬૩	-૧૬૪૫.૮૧	૧૩૧૩.૪૧
૨૦૦૭-૦૮	૧૬૩.૧૭	-૪૬૦.૮૪	૩૬૬.૪૨	-૧૧૬૬.૮૮	૧૪૦૮.૪૧
૨૦૦૮-૦૯	૧૮૨.૪૭	-૨૨૮.૫૮	૪૩૧.૫૨	-૩૮૩.૫૮	૧૬૦૦.૦૨
૨૦૦૯-૧૦	-	-	-	-	-

આલેખ-પ.૨૯

નફા-ખોટનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

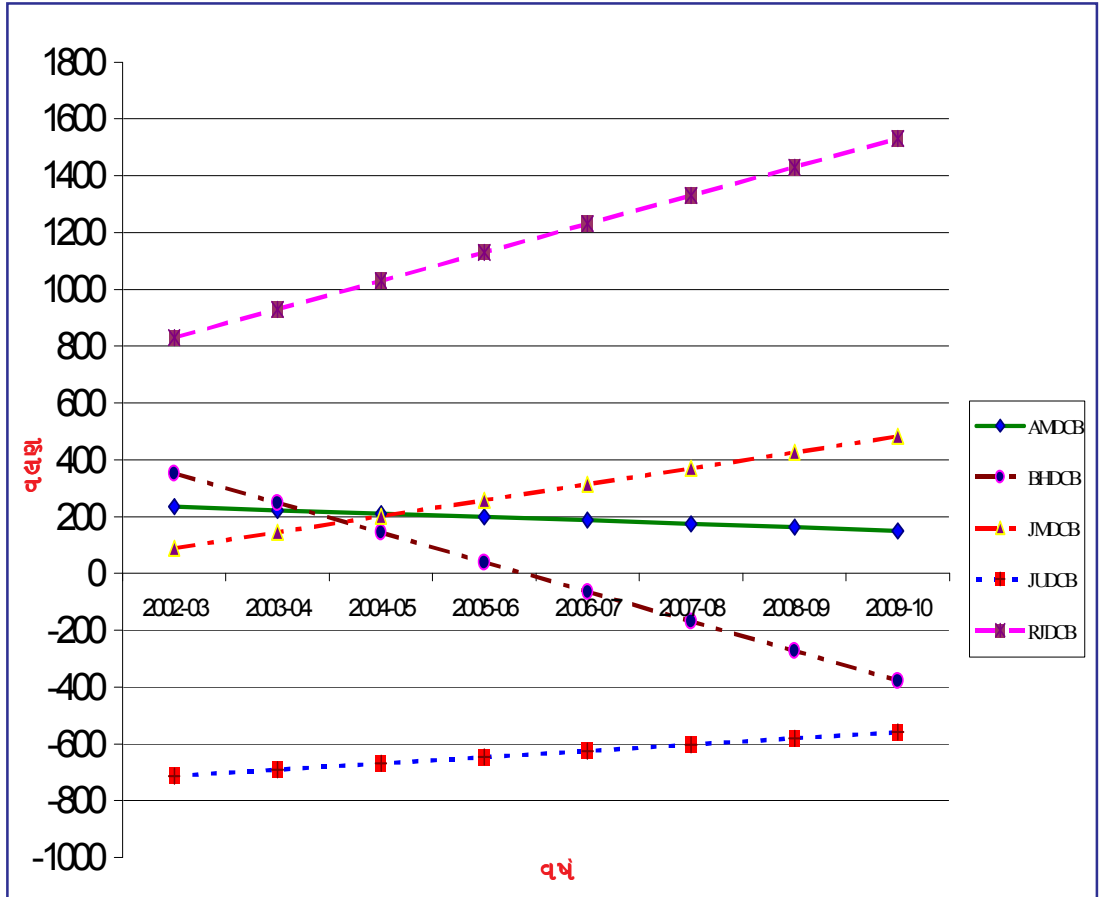
કોષ્ટક-૫.૭૦

નફા-ખોટનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૨૩૪.૧૨	૩૫૨.૧૨	૮૮.૭૦	-૭૧૩.૧૧	૮૨૮.૬૧
૨૦૦૩-૦૪	૨૨૨.૨૦	૨૪૭.૮૨	૧૪૪.૮૩	-૬૮૧.૧૨	૮૨૮.૭૩
૨૦૦૪-૦૫	૨૧૦.૨૮	૧૪૩.૭૧	૨૦૧.૧૬	-૬૬૮.૧૩	૧૦૨૮.૮૬
૨૦૦૫-૦૬	૧૮૮.૩૬	૩૮.૫૧	૨૫૭.૩૮	-૬૪૭.૧૫	૧૧૨૮.૮૮
૨૦૦૬-૦૭	૧૮૬.૪૫	-૬૪.૭૬	૩૧૩.૬૨	-૬૨૫.૧૬	૧૨૩૦.૧૦
૨૦૦૭-૦૮	૧૭૪.૫૩	-૧૬૮.૮૧	૩૬૮.૮૫	-૬૦૩.૧૭	૧૩૩૦.૨૨
૨૦૦૮-૦૯	૧૬૨.૬૧	-૨૭૩.૦૭	૪૨૬.૦૮	-૫૮૧.૧૮	૧૪૩૦.૩૫
૨૦૦૯-૧૦	૧૫૦.૭૦	-૩૭૭.૨૨	૪૮૨.૩૨	-૫૫૮.૨૦	૧૫૩૦.૪૭

આલેખ- ૫.૩૦

નફા ખોટનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-પ.૭૧.

અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એન.પી.એ. ક્લાસીફિકેશન દર્શાવતુ પત્રક

રકમ (રૂા. લાખમાં)

ક્રમ	એસેટસ નું વર્ગીકરણ	કરવામાં આવેલી જોગવાઈઓ							
		૨૦૦૨-૦૩	૨૦૦૩-૦૪	૨૦૦૪-૦૫	૨૦૦૫-૦૬	૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૮-૦૯	૨૦૦૯-૧૦
૦૧.	સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ	૨૪.૭૭	૨૪.૭૭	૩૧.૨૧	૩૫.૨૧	૩૫.૨૧	૩૮.૮૦	૪૮.૪૦	૪૮.૪૦
૦૨.	સબ સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ	૫૮.૮૦	૨૦.૫૨	૮.૪૬	૪૦.૬૮	૪૦.૬૮	૩૮.૭૩	૪૦.૫૩	૪૬.૨૭
૦૩.	ડાઉટફુલ એસેટસ	૨૦૩.૬૨	૨૧૦.૩૮	૨૫૦૩૮	૨૨૩.૦૮	૨૨૩.૦૮	૨૩૮.૧૮	૨૬૫.૨૫	૨૫૭.૨૨
૦૪.	લોસ એસેટસ	૬૩.૦૩	૫૩.૩૦	૨૦.૨૮	૧૮.૫૩	૧૮.૫૩	૪૬.૪૮	૨૩.૩૩	૨૬.૩૩
૦૫.	એન.પી.એ.વ્યાજ	૨૨૪.૮૮	૨૨૪.૮૮	૨૪૪.૪૮	૨૮૪.૪૮	૨૮૪.૪૮	૩૩૪.૨૦	૩૩૪.૦૬	૩૩૫.૬૮

સ્ત્રોત : અમરેલી જિ. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦.

કોષ્ટક-૫.૭૨

ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એન.પી.એ. ક્લાસીફિકેશન દર્શાવતું પત્રક

રકમ (રૂ. લાખમાં)

ક્રમ	એસેટસ નું વર્ગીકરણ	કરવામાં આવેલી જોગવાઈઓ							
		૨૦૦૨-૦૩	૨૦૦૩-૦૪	૨૦૦૪-૦૫	૨૦૦૫-૦૬	૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૮-૦૯	૨૦૦૯-૧૦
૦૧.	સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ	૮૧.૪૮	૮૬.૧૫	૧૦૧.૭૬	૧૦૭.૮૪	૧૬૫.૩૬	૧૭૦.૩૨	૧૪૩.૨૮	૮૮.૭૪
૦૨.	સબ સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ	૨૬૮.૧૫	૨૪૪.૮૮	૧૬૩.૮૪	૧૭૫.૮૦	૨૧૪.૮૭	૩૩૦.૮૨	૩૨૨.૧૫	૪૬૦.૧૮
૦૩.	ડાઉટફુલ એસેટસ	૧૨૮૭.૫૮	૧૪૮૭.૦૦	૧૮૩૫.૩૩	૧૮૪૪.૧૦	૧૮૦૮.૮૮	૩૧૫૨.૦૮	૪૮૮૭.૮૨	૪૮૨૨.૪૮
૦૪.	લોસ એસેટસ	૦.૦૧	૫૨.૫૭	૪૫.૨૨ ૨૦૪૪.૪૮	૨૭૫.૦૩	૮૨૩.૭૮	-	-	-
૦૫.	એન.પી.એ.વ્યાજ	૨૨૬૬.૭૦	૨૫૬૮.૮૬	૨૮૫૮.૭૩	૩૦૫૭.૨૨	૪૩૬૦.૦૦	૪૮૮૦.૬૧	૪૦૧૧.૭૮	૪૮૮૧.૩૩

સ્ત્રોત : ભાવનગર જિ. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-૫.૭૩.

જામનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એન.પી.એ. કલાસીફિકેશન દર્શાવતુ પત્રક

રકમ (રૂ. લાખમાં)

ક્રમ	એસેટસ નું વર્ગીકરણ	કરવામાં આવેલી જોગવાઈઓ							
		૨૦૦૨-૦૩	૨૦૦૩-૦૪	૨૦૦૪-૦૫	૨૦૦૫-૦૬	૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૮-૦૯	૨૦૦૯-૧૦
૦૧.	સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	૫૦.૯૯	૫૪.૪૫	૪૭.૫૪	૪૯.૪૭
૦૨.	સબ સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	૧૨૨.૭૬	૧૮૮.૪૨	૧૮૫.૦૦	૧૩૪.૮૦
૦૩.	ડાઉટફુલ એસેટસ	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	૨૩૯.૨૫	૩૧૧.૪૨	૪૨૦.૪૦	૫૨૩.૫૨
૦૪.	લોસ એસેટસ	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	૧૫૪૬.૧૮	૧૪૯૭.૬૯	૧૨૮૭.૧૬	૧૨૪૧.૮૪
૦૫.	એન.પી.એ.વ્યાજ	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	૧૫૧૯.૬૨	૧૬૫૬.૧૪	૧૦૪૩.૪૮	૯૮૬.૩૦

સ્ત્રોત : જામનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-પ.૭૪.

જૂનાગઢ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એન.પી.એ. ક્લાસીફિકેશન દર્શાવતું પત્રક

રકમ (રૂ. લાખમાં)

ક્રમ	એસેટસ નું વર્ગીકરણ	કરવામાં આવેલી જોગવાઈઓ							
		૨૦૦૨-૦૩	૨૦૦૩-૦૪	૨૦૦૪-૦૫	૨૦૦૫-૦૬	૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૮-૦૯	૨૦૦૯-૧૦
૦૧.	સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ	૪૪.૫૦	૪૧.૩૦	૪૦.૫૧	૭૧.૮૦	૬૮.૦૩	૫૮.૫૮	૪૧.૦૫	૩૮.૧૮
૦૨.	સબ સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ	૮૮.૨૧	૧૫૦.૦૫	૨૦૫.૫૧	૫૦.૦૧	૪૪.૨૫	૮૦.૭૨	૧૭૮.૩૪	૧૫૦.૮૪
૦૩.	ડાઉટફુલ એસેટસ	૧૩૪૮.૦૦	૧૫૨૨.૨૩	૧૧૧૩.૪૨	૧૬૭૧.૨૨	૭૫૦.૭૧	૪૬૫.૬૬	૬૬૩.૬૮	૬૪૫.૮૦
૦૪.	લોસ એસેટસ	૨૫૦.૮૪	૨૧૨.૦૮	૬૮૮.૫૮	૧૩૭૫.૨૮	૩૮૪૮.૩૭	૪૮૮૨.૬૮	૪૭૫૬.૬૦	૪૩૫૩.૮૮
૦૫.	એન.પી.એ.વ્યાજ	૧૨૮૨.૨૫	૧૧૪૬.૪૧	૨૧૬૧.૪૩	૧૭૧૧.૦૦	૧૭૮૩.૫૬	૧૭૩૮.૪૧	૧૮૬૮.૫૮	૧૮૧૭.૮૦

સ્ત્રોત : જૂનાગઢ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

કોષ્ટક-પ.૭૫.

રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એન.પી.એ. કલાસીફિકેશન દર્શાવતુ પત્રક

રકમ (રૂ. લાખમાં)

ક્રમ	એસેટસ નું વર્ગીકરણ	કરવામાં આવેલી જોગવાઈઓ							
		૨૦૦૨-૦૩	૨૦૦૩-૦૪	૨૦૦૪-૦૫	૨૦૦૫-૦૬	૨૦૦૬-૦૭	૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૮-૦૯	૨૦૦૯-૧૦
૦૧.	સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ	૨૫.૦૦	૨૦.૦૦	-	૨૦.૦૦	૧૨.૮૩	૪૩.૦૦	૪૩.૦૦	૧૨.૦૦
૦૨.	સબ સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ	-	-	-	-	-	-	-	-
૦૩.	ડાઉટફુલ એસેટસ	૫૮.૮૫	-	-	-	-	-	-	-
૦૪.	લોસ એસેટસ કુલ એન.પી.એ.(૨,૩,૪)	-	-	-	- ૬૪.૦૦	-	- ૮૨.૮૮	-	-
૦૫.	એન.પી.એ.વ્યાજ	૧૫૦.૦૦	૩૦૦.૦૦	૩૨.૦૨	-	-	-	૭૦.૦૦	-

સ્ત્રોત : રાજકોટ જિ. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦.

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૭૧ માં સ્પષ્ટ થાય છે કે, અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નું એન.પી.એ.નું કલેવર દર્શાવવામાં આવ્યું છે. એન.પી.એ.ની જોગવાઈ થતાં એન.પી.એ. પાછળ નું રોકાણ ઉત્તરોત્તર વધતું જાય છે. જે નફા પર અસર કરે છે. સાથે-સાથે સરકારની કેટલીક નીતિઓ અને યોજનાઓ અંતર્ગત વસુલાતની પ્રક્રિયા, વ્યાજ કે મુદ્દલ માફ કરવાની જોગવાઈ વગેરેમાં ઉદારતા ઓછી રાખવામાં આવે અને આ પ્રત્યે કાર્યક્ષમતા કેળવવામાં આવે તો એન.પી.એ.નું ભારણ વર્તીય નંહી એવું અમો માનીએ છીએ. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમિયાન એસેટસનું વર્ગીકરણ જોઈએતો, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ રૂા. ૨૪.૭૭ લાખ માંથી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં વધીને રૂા. ૪૯.૪૦ લાખ થાય છે. સબ સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ રૂા.૫૯.૯૦ માંથી ઘટીને રૂા. ૪૬.૨૭ લાખ થવા પામેલ છે. ડાઉટફુલ એસેટસ રૂા.૨૦૩.૬૨ માંથી વધીને રૂા.૨૫૭.૨૨ થાય છે. લોસ એસેટસ રૂા. ૬૩.૦૩ થી ઘટીને રૂા.૨૬.૩૩ લાખ થાય છે. એન.પી.એ. વ્યાજ રૂા. ૨૨૪.૯૯ લાખ માંથી રૂા. ૩૩૫.૬૯ લાખ વધવા પામેલ છે.

કોષ્ટક-૫.૭૨ માં ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નું એન.પી.એ.નું કલેવર દર્શાવવામાં આવ્યું છે. જેમાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમિયાન એસેટસનું વર્ગીકરણ જોઈએતો, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ રૂા. ૮૧.૪૯ લાખ માંથી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં વધીને રૂા. ૮૮.૭૪ લાખ થાય છે. સબ સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ રૂા.૨૬૮.૧૫ માંથી વધીને રૂા.૪૬૦.૧૯ લાખ થવા પામેલ છે. ડાઉટફુલ એસેટસ રૂા.૧૨૮૭.૫૯ માંથી વધીને રૂા.૪૯૨૨.૪૮ થાય છે. લોસ એસેટસ રૂા. ૦.૦૧ થી ઘટીને રૂા.૦.૦૦ લાખ થાય છે. એન.પી.એ. વ્યાજ રૂા. ૨૨૬૬.૭૦ લાખ માંથી રૂા.૪૮૯૧.૩૩ લાખ વધવા પામેલ છે.

કોષ્ટક-૫.૭૩ માં જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નું એન.પી.એ.નું કલેવર દર્શાવવામાં આવ્યું છે. જેમાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમિયાન એસેટસનું વર્ગીકરણ જોઈએતો, વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ માં સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ રૂા. ૫૦.૯૯ લાખ માંથી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ઘટીને રૂા.૪૯.૪૭ લાખ થાય છે. સબસ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ રૂા.૧૨૨.૭૬ માંથી વધીને રૂા.૧૩૪.૮૦ લાખ થવા પામેલ છે. ડાઉટફુલ એસેટસ રૂા.૨૩૯.૨૫ માંથી વધીને રૂા.૫૨૩.૫૨ થાય છે. લોસ એસેટસ રૂા. ૧૫૪૬.૧૮ થી ઘટીને રૂા. ૧૨૪૧.૯૪ લાખ થાય છે. એન.પી.એ. વ્યાજ રૂા. ૧૫૧૯.૬૨ લાખ માંથી રૂા.૯૮૬.૩૦ લાખ ઘટવા પામેલ છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૫-૦૬ સુધીના વર્ષોની માહિતી અપ્રાપ્ય હોય દર્શાવવામાં આવેલ નથી.

કોષ્ટક-૫.૭૪ માં જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નું એન.પી.એ.નું કલેવર દર્શાવવામાં આવ્યું છે. જેમાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન એસેટસનું વર્ગીકરણ જોઈએતો, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ રૂા. ૪૪.૫૦ લાખ માંથી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ઘટીને રૂા.૩૯.૧૮ લાખ થાય છે. સબ સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ રૂા.૮૮.૨૧ માંથી વધીને રૂા.૧૫૦.૯૪ લાખ થવા પામેલ છે. ડાઉટફુલ એસેટસ રૂા.૧૩૪૮.૦૦ માંથી ઘટીને રૂા.૬૪૫.૮૦ થાય છે. લોસ એસેટસ રૂા. ૨૫૦.૦૪ થી વધીને રૂા. ૪૩૫૩.૯૮ લાખ થાય છે. એન.પી.એ. વ્યાજ રૂા. ૧૨૯૨.૨૫ લાખ માંથી રૂા.૧૯૧૭.૮૦ લાખ વધવા પામેલ છે.

કોષ્ટક-૫.૭૫ માં રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નું એન.પી.એ.નું કલેવર દર્શાવવામાં આવ્યું છે. જેમાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન એસેટસનું વર્ગીકરણ જોઈએતો, વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ રૂા. ૨૫.૦૦ લાખ માંથી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ઘટીને રૂા.૧૨.૦૦ લાખ થાય છે. સબસ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ ની રકમ કોષ્ટકમાં જણાતી નથી. ડાઉટફુલ એસેટસ રૂા.૫૮.૯૫ માંથી ઘટીને રૂા.૦.૦૦ થાય છે. વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬માં રૂા. ૬૪.૦૦ થી વધીને વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮માં રૂા. ૮૨.૮૮ લાખ થાય છે. એન.પી.એ. વ્યાજ રૂા. ૧૫૦.૦૦ લાખ માંથી વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯માં રૂા.૭૦.૦૦ લાખ ઘટવા પામેલ છે.

૫.૩. નફાની ફાળવણી :

સામાન્ય રીતે સહકારી બેંકો ખાનગી ક્ષેત્રની રીતે પોતાનાં સભાસદોને અમર્યાદિત પ્રમાણમાં નફો ફાળવી શકે નહીં. પોતે કરેલા નફાનો કેટલો ભાગ બચત સ્વરૂપે રાખી તેમાંથી મિલકતોનું સર્જન કરવું તેમજ સહકારી કાયદાની વિવિધ કલમો અન્વયે કેટલાક જુદા-જુદા ફરજિયાત ભંડોળમાં નફાની ફાળવણી કરવી. આ અંગેની કેટલીક મહત્વની ચર્ચા અગાઉ કરવામાં આવેલ છે. છતાં પણ નફાની ફાળવણી વિસ્તૃત રીતે જોતા, નફાની વહેંચણી નીચે પ્રમાણે થતી હોય છે.

- (૧) રિઝર્વ ફંડ ખાતે અથવા બેંકે ઉભા કરેલા ફંડ ખાતે કાઢી શકાશે.
- (૨) સભાસદોને શેર પર ડિવિડન્ડ અને બોનસ આપવા માટે.
- (૩) રાજ્ય સરકાર તેનાં સરકારી ગેઝેટમાં નક્કી કરી જાહેર કરે તેવી ફેડરલ સહકારી મંડળીને ફાળો આપી શકે. દા.ત. કોઈ સંસ્થા ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘ નાં શિક્ષણ ફંડમાં ફાળો આપે તે પ્રમાણે.
- (૪) બિન પગારદાર કર્મચારીઓને માનદ વેતનનાં સ્વરૂપમાં રજિસ્ટ્રારશ્રીની પરવાનગી લઈ આપી શકાય.
- (૫) ઉપરોક્ત હેતુ સિવાય સહકારી સંસ્થા, અન્ય ફંડોની જોગવાઈઓ બેંકનો જે પ્રકાર હોય તેનાં હેતુને ધ્યાનમાં રાખી પોતાનાં પેટા કાયદામાં જે રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યો હોય તે મુજબ આવા નફાની ફાળવણી કરવામાં આવે છે.
- (૬) નફાની વહેંચણીનાં અધિકારો :-

આ રીતે પ્રાપ્ત થયેલા નફાનાં કોઈપણ ભાગની ફાળવણી જે સહકારી સંસ્થાઓ નફો કર્યો હોય તે સંસ્થાની સામાન્ય સભાની મંજૂરી મેળવ્યા વિના ફાળવી શકે નહીં. આ રીતે સહકારી સંસ્થાની સામાન્ય સભાને સર્વોપરી ગણવામાં આવે છે. તેમ છતાં સામાન્ય સભા નફાની વહેંચણી કરવા માટે મુખત્યાર નથી. તે મન ફાવે તેવા હેતુ માટે નફાની વહેંચણી કરી શકતી નથી. પરંતુ સહકારી મંડળીનો કાયદો અને પોતાનાં પેટા નિયમોની જોગવાઈઓની મર્યાદામાં રહીને નફાની ફાળવણી કરી શકે છે. તે ઉપરાંત સહકારી કાયદાઓમાં જે હેતુ માટે જે ટકાવારી મુજબ નફાની ફાળવણી ફરજિયાત ગણવામાં આવી છે તે હેતુ કરતા વધારે

ટકાવારીની ફાળવણી સાધારણ સભા મંજૂર કરી શકતી નથી. દા.ત. ગુજરાત સહકારી કાયદાની કલમ ૬૫ મુજબ ૧૫% થી વધુ ડિવિડન્ડ જાહેર કરી શકાય નહીં. એટલેકે સામાન્ય સભા કોઈપણ સંજોગોમાં ૧૫% થી વધુ ડિવિડન્ડ જાહેર કરી શકે નહીં. તે પ્રમાણે જોઈએતો,

(અ) અનામત ભંડોળ :

સહકારી કાયદાની કલમ ૬૭માં જણાવવામાં આવ્યું છે કે, દરેક નફો કરતી સહકારી સંસ્થાઓએ અનામત ભંડોળ રાખવું ફરજિયાત છે. આ કલમમાં જણાવ્યું છે કે, જે બેંકો/મંડળી પોતાનાં વ્યવહારો માંથી નફો કરે છે તે પ્રમાણે અનામત ભંડોળ રાખવું પડશે.

હેતુ :

અનામત ભંડોળ રાખવાનો મુખ્ય હેતુ બધી જ કમાણી સભાસદોને વહેંચી નહીં દેતા બેંકની આર્થિક સ્થિતિ સદ્ધર બનાવવાનો છે. જેમ અનામત ભંડોળની રકમ વધુ તેમ બેંક આર્થિક રીતે સદ્ધર. બેંકને નાંણા ઉછીના આપનાર વ્યક્તિ કે સંસ્થા તેનું ભંડોળ તપાસે છે. બેંકમાં થાપણ મુકનારાઓ પણ અનામત ભંડોળને ધ્યાનમાં લઈને રોકાણ કરવાનો નિર્ણય લેતા હોય છે. જે સહકારી સંસ્થાઓમાં અનામત ભંડોળ વધું તે બેંકનાં લેણદારો અને સભાસદોની સલામતી વધું. પરિણામે સહકારી કાયદાએ અનામત ભંડોળ રાખવું ફરજિયાત બનાવ્યું છે.

અંહી સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં અનામત ભંડોળનો અભ્યાસ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

કોષ્ટક-૫.૭૬

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જલ્લા સહકારી બેંકોની રિઝર્વ ફંડની માહિતી દર્શાવતું પત્રક

રકમ રૂ.(લાખમાં)

વર્ષ	વિગત	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	રિઝર્વ ફંડ રૂ.	૫૮.૦૦	૧૦૦.૦૦	-	-	૨૧૨.૫૦
	કુલ નફાના ટકા	૨૫%	૨૫%	-	-	૨૫%
૨૦૦૩-૦૪	રિઝર્વ ફંડ રૂ.	૬૦.૦૦	૧૦૨.૭૫	-	-	૨૫૦.૦૦
	કુલ નફાના ટકા	૨૫%	૨૫%	-	-	૨૫%
૨૦૦૪-૦૫	રિઝર્વ ફંડ રૂ.	૪૫.૦૦	૧૦૬.૦૦	-	-	૨૩૭.૫૦
	કુલ નફાના ટકા	૨૫%	૨૫%	-	-	૨૫%
૨૦૦૫-૦૬	રિઝર્વ ફંડ રૂ.	૫૮.૨૫%	૫.૮૫	-	-	૨૬૬.૨૫
	કુલ નફાના ટકા	૨૫%	૨૫%	-	-	૨૫%
૨૦૦૬-૦૭	રિઝર્વ ફંડ રૂ.	૧૮.૧૫	-	-	-	૧૮૩.૭૫
	કુલ નફાના ટકા	૨૫%	-	-	-	૨૫%
૨૦૦૭-૦૮	રિઝર્વ ફંડ રૂ.	૪૪.૫૩	-	-	-	૫૨૫.૦૦
	કુલ નફાના ટકા	૨૫%	-	-	-	૨૫%
૨૦૦૮-૦૯	રિઝર્વ ફંડ રૂ.	૨૫.૦૫	-	૨૦૮.૫૮	-	૪૦૫.૦૦
	કુલ નફાના ટકા	૨૫%	-	૨૫%	-	૩૦%
૨૦૦૯-૧૦	રિઝર્વ ફંડ રૂ.	૪૦.૪૧	-	૮૨.૭૮	-	૩૩૭.૫૦
	કુલ નફાના ટકા	૨૫%	-	૨૫%	-	૨૫%

સ્ત્રોત : - સૌ. વિસ્તારની જલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૭૬ માં સ્પષ્ટ થાય છે કે, અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. એ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ સુધી પોતાનાં ચોખ્ખા નફા માંથી ૨૫% રકમની અનામત ભંડોળ ખાતે ફાળવણી કરી છે. ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. એ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૫-૦૬ સુધી પોતાનાં ચોખ્ખા નફા માંથી ૨૫% રકમની અનામત ભંડોળ ખાતે ફાળવણી કરી છે. બાકીના વર્ષોમાં અનામત ભંડોળ ખાતેની ફાળવણી થયેલ જોવા મળતી નથી.

ફાળવણી ન કરવા બાબતની ચર્ચા અગાઉ કરેલ છે. જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. એ ૨૦૦૮-૦૯ થી ૨૦૦૯-૧૦ સુધી પોતાનાં ચોખ્ખા નફા માંથી ૨૫% રકમની અનામત ભંડોળ ખાતે ફાળવણી કરેલ જોઈ શકાય છે. અગાઉના વર્ષોમાં અનામત ભંડોળ ખાતેની ફાળવણી થયેલ જોવા મળતી નથી. જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. એ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ સુધી પોતાનાં ચોખ્ખા નફા માંથી ૨૫% રકમની અનામત ભંડોળ ખાતે ફાળવણી કરેલ જોઈ શકાય છે. રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. એ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ સુધી પોતાનાં ચોખ્ખા નફા માંથી ૨૫% રકમની અનામત ભંડોળ ખાતે ફાળવણી કરેલ જોઈ શકાય છે. ૨૦૦૮-૦૯માં અનામત ભંડોળ ખાતે ૩૦%ની ફાળવણી થયેલ જોવા મળે છે.

સહકારી કાયદા અન્વયે સહકારી બેંકોએ પોતાનાં નફાની ૨૫% રકમ આ શિર્ષક હેઠળ ફાળવવાની હોય છે. તેમ છતાં કોઈપણ સહકારી બેંક વિશેષ નફો કરતી હોય અને પર્યાપ્ત પ્રમાણમાં મહત્તમ ડિવિડન્ડ ચૂકવતી હોય તો નિર્દિષ્ટ મર્યાદા કરતા વિશેષ પ્રમાણમાં અનામત ભંડોળ લઈ જઈ શકે છે.

પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસની દરેક બેંકોએ આ નિયમોનું પાલન કરવા ન્યુનતમ ધોરણને જ જાળવી રાખ્યું હોય તેવું અભ્યાસમાંથી માલુમ પડે છે.

(બ) શિક્ષણ ફંડ :

સહકારના સિદ્ધાંતો અન્વયે જીલ્લા કક્ષાએ અને રાજ્ય કક્ષાએ સહકારી સંઘની રચના કરવામાં આવે છે. સહકારી સંઘ દ્વારા સહકારી સંઘનો પ્રચાર, પ્રસાર, તાલિમ વર્ગ, સહકારી શિક્ષણનું આયોજન કરી સહકારના સિદ્ધાંતો પ્રમાણે સહકારી મંડળીઓ બેંકો વગેરેનું સંચાલન થાય તે જોવાનું હોય છે. સંઘના નિભાવ માટે શિક્ષણના હેતુસર મંડળીઓએ કે બેંકોએ શિક્ષણ ફંડ આપવાનું હોય છે. આ રીતે એકત્રીત થયેલા શિક્ષણ ફંડ માંથી સહકારી શિક્ષણની સેવા પુરી પાડવા સંઘે પ્રવૃત્તિ કરવાની અને પોસવાની હોય છે. અલબત્ત, જે મંડળી કે, બેંક નફો કર્યો હોય તેમાંથી આ પ્રકારનું ફંડ સંઘ પ્રવૃત્તિ માટે ફાળવવાનું હોય છે. સામાન્ય રીતે કોઈપણ સહકારી સંસ્થા સભાસદોને ૩% થી વિશેષ ડિવિડન્ડ આપવાનું નક્કી કરે ત્યારે આ પ્રકારનો ફાળો જુદા સ્વરૂપે લેવામાં આવે છે. જેને સહકારી સંસ્થાના વેરા તરીકે ઓળખાવી શકાય. ગુજરાત રાજ્ય સહકારી કાયદા પ્રમાણે સહકારી હિસ્સાનાં દર નીચે મુજબ જોવા મળે છે.

- (૧) ડિવિડન્ડનો દર ૩% હોય તો, ચોખ્ખા નફાનાં ૧% લેખે
- (૨) ડિવિડન્ડનો દર ૩% થી વધુ પણ
 ૬% વધુ ન હોય તો, ચોખ્ખા નફાનાં ૧.૫% લેખે ફાળો આપવો
- (૩) ડિવિડન્ડનો દર ૬% થી વધુ પરંતુ/
 ૮% થી વધુ ન હોય તો, ચોખ્ખા નફાનાં ૨.૦૦% લેખે ફાળો આપવો.
- (૪) ડિવિડન્ડનો દર ૮% વધુ પણ
 ૧૨% વધુ નહોય તો, ચોખ્ખા નફાના ૨.૫% લેખે ફાળો આપવો.
- (૫) ડિવિડન્ડનો દર ૧૨%થી વધુ હોય પરંતુ
 ૧૫% વધુ ન હોય તો, ચોખ્ખા નફાનાં ૩% લેખે ફાળો આપવો.

ઉપરોક્ત નિયમોને આધિન કોઈપણ સંસ્થાએ શૈક્ષણિક ફંડ આપવાનો રહે છે. એ પ્રમાણે સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો એ શૈક્ષણિક ફંડ જે વર્ષમાં રાખેલ તેની માહિતી નીચે પ્રમાણે જોઈએ તો,

કોષ્ટક-૫.૭૭

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જીલ્લા સહકારી બેંકોની શિક્ષણ ફંડની માહિતી દર્શાવતું પત્રક

રકમ રૂ.(લાખમાં)

વર્ષ	વિગત	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	શિક્ષણ ફંડ રૂ.	૨.૦૦	૨.૦૦	-	-	૩.૦૦
	કુલ નફાના ટકા	૦.૮૬	૦.૫૦	-	-	૦.૩૫
૨૦૦૩-૦૪	શિક્ષણ ફંડ રૂ.	૧.૦૦	૨.૦૦	-	-	૩.૦૦
	કુલ નફાના ટકા	૦.૪૧	૦.૪૮	-	-	૦.૩૦
૨૦૦૪-૦૫	શિક્ષણ ફંડ રૂ.	૧.૦૦	૧.૦૦	-	-	૩.૦૦
	કુલ નફાના ટકા	૦.૫૫	૦.૨૩	-	-	૦.૩૧
૨૦૦૫-૦૬	શિક્ષણ ફંડ રૂ.	૨.૦૦	-	-	-	૬.૦૦
	કુલ નફાના ટકા	૦.૮૪	-	-	-	૦.૨૮
૨૦૦૬-૦૭	શિક્ષણ ફંડ રૂ.	૦.૦૫	-	-	-	૩.૦૦
	કુલ નફાના ટકા	-	-	-	-	૩.૦૦
૨૦૦૭-૦૮	શિક્ષણ ફંડ રૂ.	૦.૦૫	-	-	-	-
	કુલ નફાના ટકા	૦.૧૭	-	-	-	-
૨૦૦૮-૦૯	શિક્ષણ ફંડ રૂ.	-	-	-	-	-
	કુલ નફાના ટકા	-	-	-	-	-
૨૦૦૯-૧૦	શિક્ષણ ફંડ રૂ.	-	-	-	-	-
	કુલ નફાના ટકા	-	-	-	-	-

સ્ત્રોત : - સૌ. વિસ્તારની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૭૭ માં અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. એ ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ. ૨.૦૦ લાખનું શૈક્ષણિક ફંડ રાખેલ છે. જે કુલ નફાનાં ૦.૮૬% જેટલું જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪માં રૂ. ૧.૦૦ લાખનું શૈક્ષણિક ફંડ રાખેલ છે. જે કુલ નફાના ૦.૪૧% જેટલું જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫માં પણ આજ પ્રમાણે શિક્ષણફંડ રાખેલ છે. વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬માં રૂ.૨.૦૦ લાખનું શિક્ષણફંડ જોવા મળે છે. જે કુલ નફાના ૦.૮૪% જેટલું છે.

વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ અને ૨૦૦૭-૦૮ દરમ્યાન રૂા. ૦.૫ લાખનું શિક્ષણ ફંડ છે. જે કુલ નફાના ૦.૧૭% જેટલુ છે. વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ અને અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં શિક્ષણફંડની રકમ કોષ્ટકમાં જણાતી નથી. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન જોઈએતો ૧% કરતા પણ ઓછી રકમ શિક્ષણફંડ માટે ફાળવી હોય એવુ જણાય છે.

ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે કે, બેંકે ૨૦૦૨-૦૩માં રૂા. ૨.૦૦ લાખનું શૈક્ષણિક ફંડ રાખેલ છે. જે કુલ નફાનાં ૦.૫૦% જેટલુ જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪માં પણ આ પ્રમાણ જાળવી રાખ્યુ છે. જે નફાના ૦.૪૮% જેટલુ છે. વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫માં રૂા. ૧.૦૦ લાખનું શૈક્ષણિક ફંડ રાખેલ છે. જે કુલ નફાના ૦.૨૩% જેટલુ જોવા મળે છે. ત્યારબાદના વર્ષોમાં એટલેકે ૨૦૦૫-૦૬થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન કોષ્ટકમાં શૈક્ષણિકફંડની રકમ જણાતી નથી.

જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે કે, બેંકે અભ્યાસના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન શૈક્ષણિક ફંડ માટે કોઈ રકમ ફાળવેલ નથી.

જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે કે, બેંકે અભ્યાસના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન શૈક્ષણિક ફંડ માટે કોઈ રકમ ફાળવેલ નથી.

રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે કે, બેંકે ૨૦૦૨-૦૩માં રૂા. ૩.૦૦ લાખનું શૈક્ષણિક ફંડ રાખેલ છે. જે કુલ નફાનાં ૦.૩૫% જેટલુ જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ સુંધી ક્રમશઃ આ પ્રમાણ જાળવી રાખેલ છે. વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬માં રૂા. ૬.૦૦ લાખનું શૈક્ષણિક ફંડ ફાળવેલ છે. વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭માં રૂા.૩.૦૦ લાખનુ ફંડ કરેલ છે. જે કુલ નફાના ૩.૦૦% જેટલુ મળે છે. ત્યારબાદના વર્ષોમાં એટલેકે ૨૦૦૭-૦૮થી અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન કોષ્ટકમાં શૈક્ષણિક ફંડની રકમ જણાતી નથી.

સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન જોઈએતો અભ્યાસની દરેક બેંકોમાં વૈધનાથન કમિટિની ભલામણ અન્વયે દરેક જીલ્લા બેંકોને શિક્ષણફંડ ફરજિયાત રાખવાની જોગવાઈમાંથી મુક્તિ આપતા અંતીમ વર્ષોમાં શિક્ષણ ફંડની જોગવાઈ જોવા મળતી નથી.

(ક) ડિવિઝન્ડ :

ચોખ્ખા નફામાંથી ૨૫% લેખે અનામત ભંડોળની જોગવાઈ કર્યા બાદ સહકારી સંસ્થાઓ નિયમાનુસાર પોતાનાં સભાસદોને માટે ડિવિઝન્ડની જોગવાઈ કરી શકે છે. આ ઉપરાંત સિદ્ધાંત પ્રમાણે સભાસદોની મુડીનું વ્યાજબી વળતર પણ મળવું જોઈએ જેથી બચત કરવાનો ઉત્સાહ ટકી રહે. સભ્યોની શેરરૂપી મુડીથી કરેલ કામકાજ દરમ્યાન જે નફો પ્રાપ્ત થાય તેમાંથી વ્યાજબી વળતર સભ્યોને વહેંચી શકાય છે.

સભાસદોએ શેરનાં રૂપમાં બેંકમાં નાંણાં રોક્યા હોય છે. જે કાયમી કામકાજની મુડી ગણાય છે. આથી હિસાબી વર્ષના અંતે જે નફો થાય તેમાંથી સભાસદોએ ધારણ કરેલ શેર ઉપર વળતર અપાય છે. જેને ડિવિઝન્ડ કહેવાય છે. ખાનગી કંપનીઓ પોતે કમાતા નફાનાં આધારે ડિવિઝન્ડ જાહેર કરી શકે છે. પરંતુ સહકારી સંસ્થા/બેંક માં વ્યક્તિનું મહત્વ સ્વીકારવામાં આવ્યું હોય છે. જ્યારે મુડીનું સ્થાન ગૌણ હોવાથી અને મુડીને વ્યાજબી વળતર મળવું જોઈએ એ સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખી સહકારી સંસ્થા વધુમાં વધુ ૧૫% ડિવિઝન્ડ આપી શકે.

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો એ પોતાનાં સભાસદોને છેલ્લા ૮ વર્ષ દરમ્યાન આપેલ ડિવિઝન્ડની માહિતી જોઈએતો

કોષ્ટક- ૫.૭૮
સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જીલ્લા સહકારી બેંકોએ સભાસદોને ચુકવેલ ડિવીડન્ડની
માહિતી દર્શાવતું પત્રક

રકમ રૂ.(લાખમાં)

વર્ષ	વિગત	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	ડિવીડન્ડ રૂ.	૧૨.૧૩	૪.૫૭	-	-	૨૦.૦૫
	ટકાવારી	૧૨.૦૦		-	-	
૨૦૦૩-૦૪	ડિવીડન્ડ રૂ.	૮૦.૧૫	૧.૦૦	-	-	૨૫.૩૦
	ટકાવારી	૮.૦૦		-	-	
૨૦૦૪-૦૫	ડિવીડન્ડ રૂ.	૮.૦૬	૧.૦૦	-	-	૧૮.૭૦
	ટકાવારી	૮.૦૦		-	-	
૨૦૦૫-૦૬	ડિવીડન્ડ રૂ.	૯૮.૧૬	-	-	-	૨૯.૮૦
	ટકાવારી	૧૦.૦૦	-	-	-	
૨૦૦૬-૦૭	ડિવીડન્ડ રૂ.	૨૯.૪૭	-	-	-	૨૬.૦૦
	ટકાવારી	૩.૦૦	-	-	-	
૨૦૦૭-૦૮	ડિવીડન્ડ રૂ.	૬૮.૮૪	-	-	-	૩૫.૫૦
	ટકાવારી	૭૦.૦૦	-	-	-	
૨૦૦૮-૦૯	ડિવીડન્ડ રૂ.	-	-	૧૬.૪૨	-	૩૮.૦૦
	ટકાવારી	-	-	-	-	
૨૦૦૯-૧૦	ડિવીડન્ડ રૂ.	૫૧.૭૬	-	-	-	૪૩.૦૦
	ટકાવારી	૫.૦૦	-	-	-	

સ્ત્રોત : - સૌ. વિસ્તારની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૭૮ માં અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. માં શકાય છે કે, બેંકે ૨૦૦૨-૦૩માં ૧૨% મુજબ ડીવીડન્ડ તરીકે સભાસદોને ચુકવ્યા છે. વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪માં ૮% મુજબ ચુકવેલ, અલબત્ત ૨૦૦૨-૦૩માં ડિવિડન્ડનો દર ઉંચો હોવા છતાં તેણે ચુકવેલ રકમ ઓછી જોવા મળે છે. જ્યારે ૨૦૦૩-૦૪માં ડિવિડન્ડનો દર ઓછો હોવા છતાં તેણે ચુકવેલ

ડિવિડન્ડની રકમ ઊંચી જોવા મળે છે. કારણકે આ વર્ષે બેંકને વધુ નફો મળેલ છે. તેનો અર્થ એ છે કે, નફામાં વધારો થતાં કુલ ચુકવેલ રકમમાં વધારો થયો. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩થી ૨૦૦૭-૦૮ દરમિયાન બેંકે અનુક્રમે ૧૨%, ૮%, ૮%, ૧૦%, ૩%, ૭૦% ડિવિડન્ડ ચુકવેલ છે. ૨૦૦૮-૦૯માં સભાસદોને ડિવિડન્ડ ચુકવ્યું નથી જ્યારે અભ્યાસનાં અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૫% ડીવીડન્ડ ચુકવેલ જણાય છે.

ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે કે, બેંકે રૂ. ૪.૫૭ લાખનું ડિવિડન્ડ ચુકવ્યું હતું. વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪ અને ૨૦૦૪-૦૫માં રૂ. ૧.૦૦નું ડિવિડન્ડ સભાસદોને ચુકવેલ જણાય છે. વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬ થી અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦ દરમિયાન સભાસદોને ડિવિડન્ડ ચુકવેલ જણાતું નથી.

જામવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે કે, બેંકે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૭-૦૮ દરમિયાન ડિવિડન્ડ ચુકવેલ નથી વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯માં ૧૬.૪૨ ડિવિડન્ડ ચુકવેલ જણાય છે. અભ્યાસના અંતીમ વર્ષમાં પણ ડિવિડન્ડ ચુકવેલ નથી.

જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે કે, બેંકે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમિયાન ડિવિડન્ડ ચુકવેલ નથી.

રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે કે, બેંકે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ માં રૂ. ૨૦.૦૫ લાખનું ડિવિડન્ડ ચુકવેલ છે. જ્યારે ૨૦૦૩-૦૪માં ૨૫.૩૦ લાખનું ડિવિડન્ડ ચુકવેલ જોવા મળે છે. ત્યારબાદ ક્રમશઃ વધારો થતો જોવા મળે છે. અભ્યાસના અંતીમ વર્ષે રૂ. ૪૩.૦૦ લાખનું ડિવિડન્ડ ચુકવેલ જણાય છે.

(ડ) જાહેર હેતુ માટેનું ફંડ :

જે રીતે નફામાંથી (૧) અનામત ભંડોળ (૨) ડિવિડન્ડ (૩) શિક્ષણ ફંડના હેતુઓ માટે ભંડોળ ફાળવવામાં આવે છે. એ પ્રમાણે આ ફાળવણી બાદ કરતા વધેલ નફાની રકમ માંથી સહકારી સંસ્થાઓએ જાહેર હેતુ માટે પણ કેટલીક રકમ ફાળવી શકે છે. જો કોઈપણ સહકારી સંસ્થા જાહેર હેતુનાં ઉદ્દેશર નફા માંથી અમુક ભંડોળ અલગ તારવેતો તેનો ઉપયોગ સહકારનાં કાયદા પ્રમાણે કરવાનો હોય છે. જેમ કે,

- (૧) જો બેંકનું કાર્યક્ષેત્ર જીલ્લા કરતા વધારે હોય તો આ હિસ્સાને ઉપયોગ કરતી વખતે ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘ ની મંજૂરી લેવી જરૂરી છે.
- (૨) જો બેંકનું કાર્યક્ષેત્ર એકજ જીલ્લા પુરતું મર્યાદિત હોય તો તે સંસ્થાને જીલ્લા સહકારી સંઘ ની મંજૂરી લેવી પડે છે.

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનું કાર્યક્ષેત્ર વિવિધ જીલ્લાઓનાં ભૌગોલિક સીમા પુરતું હોવાથી ઉપરોક્ત જોગવાઈ નં.૨ લાગુ પડે તે સ્વાભાવિક છે. આ સંદર્ભે બેંકે ૧૯૯૦-૯૧માં દુષ્કાળ રાહત માટે અને ૧૯૯૨-૯૩માં પણ દુષ્કાળ રાહત માટે રૂ. ૩૨.૭૬ હજાર અને રૂ. ૨૫,૦૦૦ નું સખાવતી ખર્ચ કરેલ જેનો ઉલ્લેખ કરવો ઘટે.

(ઈ) ડિવિડન્ડ સમતુલા ભંડોળ :

અગાઉ કરેલ ચર્ચા મુજબ બેંક પોતાનાં સભ્યોને ડિવિડન્ડ કે ભેટ પોતાનાં ચોખ્ખા નફા માંથીજ કે ડિવિડન્ડ સમતુલા ભંડોળ માંથી જ આપી શકાય. એટલેકે બેંક જ્યારે વધુ નફો કરે ત્યારે અમુક રકમ ડિવિડન્ડ સમતુલા ભંડોળ નામનાં અલગ ખાતે જમા કરે છે. આ ફંડ ઉભુ કરવાનું ઉદ્દેશ એ છે કે, ભવિષ્યમાં બેંક પુરતો નફો ન કરે ત્યારે આ ભંડોળનો ઉપયોગ કરી તેમાંથી સભ્યોને શક્ય તેટલું ડિવિડન્ડ આપી શકાય. આ પ્રકારનું ભંડોળ રાખવું કે ન રાખવું તે બાબત જે તે સંસ્થા માટે સ્વૈચ્છિક હોય છે. અલબત્ત, આ ભંડોળ ખાતે નફાની કેટલી રકમ રાખવી તે કાયદામાં દર્શાવેલ હોતી નથી.

અંહી સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોએ આ પ્રકારનું ભંડોળ ફાળવેલ છે. તેનું પ્રમાણ નીચેનાં કોષ્ટકમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે કેટલું હતું તેની આંકડાકિય માહિતી પુરી પાડે છે.

કોષ્ટક- ૫.૭૯
સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જલ્લા સહકારી બેંકોનું ડિવિડન્ડ સમતુલા ભંડોળની
માહિતી દર્શાવતું પત્રક

રકમ રૂ.(લાખમાં)

વર્ષ	વિગત	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	ડિવી.સ.ભંડોળ રૂ.	૦.૭૨	૬.૭૮	૩.૦૮	૧.૨૪	૪૮.૫૧
૨૦૦૩-૦૪	ડિવી.સ.ભંડોળ રૂ.	૫.૨૨	૧૧.૫૦	૩.૦૮	૧.૨૪	૫૧.૦૧
૨૦૦૪-૦૫	ડિવી.સ.ભંડોળ રૂ.	૪૮.૮૦	૧૨.૭૬	૩.૦૮	૧.૨૪	૫૫.૦૧
૨૦૦૫-૦૬	ડિવી.સ.ભંડોળ રૂ.	૪૮.૮૦	૧૩.૭૬	૩.૦૮	૧.૨૪	૧૮.૫૧
૨૦૦૬-૦૭	ડિવી.સ.ભંડોળ રૂ.	૪૮.૮૦	૧૩.૭૬	૩.૦૮	-	૧૮.૫૧
૨૦૦૭-૦૮	ડિવી.સ.ભંડોળ રૂ.	૪૮.૮૦	૧૩.૭૬	૩.૦૮	-	૧૮.૫૧
૨૦૦૮-૦૯	ડિવી.સ.ભંડોળ રૂ.	૪૮.૮૦	૨૪.૧૧	૩.૦૮	-	૨૧.૧૦
૨૦૦૯-૧૦	ડિવી.સ.ભંડોળ રૂ.	૪૮.૮૦	૨૪.૧૧	૩.૦૮	-	૭૫.૧૦

સ્ત્રોત : - સૌ. વિસ્તારની જલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૭૯ માં અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. એ ડિવિડન્ડ સમતુલા ભંડોળ સારુ એવું ઉભું કર્યું છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ સુધી ૮ વર્ષમાં બેંકનું ડિવિડન્ડ સમતુલા ફંડ ઉભું થયેલું જોઈ શકાય છે. વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ થી ૨૦૦૯-૧૦ સુધી રૂ. ૪૮.૮૦ લાખનું ફંડ ઉભું કરી શકેલ છે.

ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે કે, બેંકે ડિવિડન્ડ સમતુલા ભંડોળ સારુ એવું ઉભું કર્યું છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૪-૦૫ સુધી રૂ.૬.૭૮ થી રૂ. ૧૨.૭૬ લાખની વચ્ચે ફંડ ઉભું કરી શકેલ છે. વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬ થી ૨૦૦૭-૦૮ સુધી રૂ.૧૩.૭૬ લાખ, વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ અને ૨૦૦૯-૧૦માં રૂ.૨૪.૧૧ લાખનું ડિવિડન્ડ સમતુલા ભંડોળ ઉભું કરી શકેલ છે.

જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે કે, બેંકે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ સુધી રૂા.૩.૦૮ લાખનુ ડિવિડન્ડ સમતુલા ફંડ ઉભુ કર્યુ છે.

જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે કે, બેંકે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬ સુધી રૂા.૧.૨૪ લાખનુ ડિવિડન્ડ સમતુલા ફંડ ઉભુ કર્યુ છે. વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭થી ૨૦૦૮-૧૦ સુધી ડિવિડન્ડ સમતુલા ફંડ ઉભુ કરેલ હોય તેમ જણાતુ નથી.

રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે કે, બેંકે ડિવિડન્ડ સમતુલા ભંડોળ સારુ એવુ ઉભુ કર્યુ છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ સુધી સમતુલા ભંડોળ ઉભુ થયેલુ જોઈ શકાય છે. ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ સુધી રૂા.૪૮.૫૧ થી રૂા. ૭૫.૧૦ લાખ સુધીનું ડિવિડન્ડ સમતુલા ફંડ ઉભુ કરેલુ જોઈ શકાય છે.

૫.૮. ફંડ (ભંડોળ) :

કોઈપણ સહકારી બેંકો વર્ષના અંતે જે યોજ્ઞા નફો કરે છે તેમાંથી બેંકના પેટા નિયમો અન્વયે અને સહકારી કાયદાની જોગવાઈ અનુસાર વિવિધ ફંડોની જોગવાઈ કરવી પડે છે. સહકારી સંસ્થાનાં વિવિધ ભંડોળ તે સંસ્થાની સધ્ધરતાની પારાશીશી છે. બેંકની કરજ લેવાની મર્યાદા પણ ભંડોળ ઉપર અવલંબે છે. બહારથી કરજ લેતી વખતે આ ભંડોળને જામીનગીરી તરીકે પણ આપી શકાય છે. આથી આવા ભંડોળ વિશે થોડી માહિતી મેળવીએ.

(૧) અનામત ભંડોળ :

સહકારી કાયદાની કલમ ૬૭ અનુસાર જે બેંક નફો કરતી હોય અથવા નફો કરી શક્તિ હોય તેવી બધીજ બેંકોએ અનામત ભંડોળ રાખવું ફરજિયાત છે. સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો યોજ્ઞા નફાનાં ૨૫% અનામત ભંડોળ ખાતે લઈ જવાય છે. કોઈપણ બેંક પોતાનાં યોજ્ઞા નફાનાં ૧/૪ ભાગથી ઓછી રકમ અનામત ભંડોળ તરીકે લઈ જઈ શકે નહીં. પરંતુ રજીસ્ટરશ્રીની પૂર્વ મંજૂરી લઈ આથી ઓછું ભંડોળ રાખી શકે છે. પણ ૧/૧૦ ભાગથી વધુ હોવું જોઈએ.

(૨) શૈક્ષણિક ભંડોળ :

સહકારી કાયદાની કલમ ૬૭ અનુસાર નફો કરતી કોઈપણ બેંક સભાસદોને ૧૫% ડિવિડન્ડ તરીકે વહેંચી દરેક બેંકોએ ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘનાં શૈક્ષણિક ફંડમાં ફાળો આપવાનો ફરજિયાત બનાવ્યું છે. ૧૯૬૫નાં સહકારી મંડળીનાં નિયમો પૈકી નિયમ ૩૧ માં જણાવ્યા અનુસાર યોજ્ઞા નફા માંથી અનામત ભંડોળની જોગવાઈ કર્યા પછી તરતજ શૈક્ષણિક ભંડોળના કુલ ફાળાની જોગવાઈ કરવાની રહે છે. સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોએ શૈક્ષણિક ભંડોળ માટે કરેલ કુલ નફાનાં ૨% અથવા વધુમાં વધુ ૨.૫૦ લાખ આ હેતુ પાછળ ફાળવે છે.

(૩) જાહેર હેતુ માટેનું ભંડોળ :

સહકારી કાયદાની કલમ ૭૦ અન્વયે સહકારી સંસ્થાઓ પોતાનાં યોજ્ઞા નફામાંથી અનામત ભંડોળ અને શૈક્ષણિક ભંડોળનો ફાળો અલગ રાખ્યા પછી જાહેર હેતુ માટેની જોગવાઈ કરી શકે છે. આ કલમની જોગવાઈ અનુસાર જાહેર હેતુ માટેનો ફાળો કાઢવાની છુટ

આપવામાં આવે છે. આવો ફાળો કાઢવો બેંક માટે ફરજિયાત નથી. પરંતુ તે રાખવા અમુક શરતોનું પાલન કરવું જરૂરી છે. સહકારી કાયદાની કલમ ૬૭ પ્રમાણે ચોખ્ખા નફામાંથી અનામત ભંડોળ અને શૈક્ષણિક ભંડોળ કાઢ્યા બાદ વધતાં ચોખ્ખા નફાનાં ૨૦% સુધી અવો ફાળો રાખી શકે છે. જાહેર હેતુ માટેનાં ભંડોળનો ઉપયોગ જેમ કે, દવાખાનાની સેવા, કુદરતી આફતો વગેરે માટે ઉપયોગ કરવાનું થાય ત્યારે રજીસ્ટ્રારશ્રીની અગાઉથી મંજૂરી લેવાની હોય છે.

(૪) કર્મચારી પ્રોવિડન્ટ ફંડ :

સહકારી કાયદાની કલમ ૭૨ની જોગવાઈ અનુસાર કોઈપણ બેંક પોતાના કર્મચારીઓ માટે પ્રોવિડન્ટ ફંડની રચના કરી શકે છે. સુધારેલા સહકારી કાયદા પ્રમાણે સ્ટાફ પ્રોવિડન્ટ ફંડ કાઢવામાં આવે છે. સ્ટાફ પ્રોવિડન્ટનાં નાણાંનું રોકાણ કલમ ૧૭ની જોગવાઈ મુજબ કરવાનું હોય છે. એટલેકે પ્રોવિડન્ટ ફંડનાં નાણાં રાષ્ટ્રીયકૃત બેંક કે રાજ્ય સહકારી બેંકમાં રોકાણ કરતા હોય છે. બેંકે આવા રોકાણનો વહીવટ પેટા નિયમની જોગવાઈ અનુસાર કરવાનો રહે છે.

(૫) ડિવિડન્ડ સમતુલા ભંડોળ :

સહકારી કાયદાની કલમ ૬૫ની જોગવાઈ અનુસાર બેંકનાં સભાસદોની બેંકના ચોખ્ખા નફા માંથી અથવા જો ડિવિડન્ડ સમતુલા ભંડોળ ઉભું કર્યું હોય તો ડિવિડન્ડ કે બોનશ મેળવવાનો અધીકાર છે. જો કોઈ વર્ષે બેંકને નફો ન થાય અથવા ઓછો થાય ત્યારે તે આ ભંડોળનો ઉપયોગ કરીને સભાસદોને ડિવિડન્ડ ચુકવી શકે છે.

ઉપરોક્ત રીતે ભંડોળ વિશે માહિતી મેળવી અલબત્ત ભંડોળ બેંકની કાર્ય કરવાની શક્તિમાં વધારો કરે છે. બેંકનું ભંડોળ તુટી જાય તો, બેંક કાર્ય કરી શકે નહીં. પરિણામે બેંક અને સભાસદો સૌનું અહિત થાય તેથી આવી જોગવાઈઓ દ્વારા ભંડોળ ઉભું કરવામાં આવે છે. આ બાબત ધ્યાનમાં રાખી સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોએ જુદા-જુદા શિર્ષક નીચે ભંડોળ ઉભા કરેલા જોવા મળે છે. જેવા કે અનામત ભંડોળ, એગ્રી ક્રેડીટ સ્ટેબીલાઈઝેશન ફંડ, બિલ્ડીંગ ફંડ, ડુબત લેણા સામેનું ખાસ ફંડ, શકમંદ લેણાં સામે ફંડ, રોકાણનાં ઘસારા સામે ફંડ અને અન્ય ફંડો જેવા કે પબ્લીક પર્પઝ ફંડ, સ્ટાફ ગ્રેયુઈટી ફંડ, સ્ટાફ બેનિફીટ ફંડ, ખેતી વિકાસ ફંડ, પુનઃ વચન બેંક સહાય અને અન્ય નિયમો પ્રમાણેનાં ફંડોની જોગવાઈ સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોએ કરેલી છે. અભ્યાસની બેંકોનાં ફંડોની પરિસ્થિતિ કેવી છે તે જોઈએ તો.

કોષ્ટક-૫.૮૦

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જીલ્લા સહકારી બેંકોનાં વિવિધ ભંડોળમાં એકત્રિત થયેલ

ભંડોળની માહિતી દર્શાવતું પત્રક

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૬૮૭.૩૮	૨૫૦૦.૦૦	૧૯૮૫.૧૧	૩૧૪૭.૧૦	૩૮૪૯.૫૦
૨૦૦૩-૦૪	૭૧૮.૪૦	૨૭૪૭.૨૭	૨૦૨૬.૪૧	૩૧૮૭.૮૦	૪૬૯૨.૪૭
૨૦૦૪-૦૫	૮૭૬.૭૩	૨૯૪૩.૦૩	૨૦૩૧.૦૩	૪૩૩૯.૬૨	૫૦૩૫.૩૫
૨૦૦૫-૦૬	૯૫૬.૦૧	૩૩૪૩.૩૫	૨૧૩૫.૪૨	૩૨૬૭.૬૨	૫૪૩૭.૩૩
૨૦૦૬-૦૭	૧૦૫૮.૨૩	૪૧૪૪.૭૫	૨૮૪૪.૩૧	૪૭૭૦.૪૨	૬૧૬૯.૮૪
૨૦૦૭-૦૮	૧૧૩૬.૪૭	૪૬૦૦.૪૮	૩૧૦૭.૯૭	૫૫૬૪.૫૩	૪૯૯૦.૮૧
૨૦૦૮-૦૯	૧૧૨૬.૬૨	૬૪૩૮.૩૦	૩૪૬૨.૭૭	૫૭૧૭.૫૦	૫૭૦૭.૪૧
૨૦૦૯-૧૦	૧૧૯૭.૮૬	૬૪૫૮.૪૭	૪૦૨૩.૫૧	૫૩૨૭.૫૮	૫૮૨૧.૪૩

સ્ત્રોત : સૌ. વિસ્તારની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

કોષ્ટક-૫.૮૧

ભંડોળનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	૪.૫૧	૯.૮૯	૨.૦૮	૧.૨૯	૨૧.૮૯
૨૦૦૪-૦૫	૨૨.૦૩	૭.૧૨	૦.૨૨	૩૬.૧૩	૭.૩૦
૨૦૦૫-૦૬	૯.૦૪	૧૩.૫૯	૫.૧૩	-૨૪.૭૦	૭.૯૮
૨૦૦૬-૦૭	૧૦.૬૯	૨૩.૯૬	૩૩.૧૯	૪૫.૯૯	૧૩.૪૭
૨૦૦૭-૦૮	૭.૩૯	૧૦.૯૯	૯.૨૬	૧૬.૬૪	-૧૯.૧૦
૨૦૦૮-૦૯	-૦.૮૬	૩૯.૯૪	૧૧.૪૧	૨.૭૪	૧૪.૩૫
૨૦૦૯-૧૦	૬.૩૨	૦.૩૧	૧૬.૧૯	-૬.૮૧	૧.૯૯

કોષ્ટક-પ.૮૨
ભંડોળનું સૂચકાંક દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૪.૫૧	૧૦૮.૮૮	૧૦૨.૦૮	૧૦૧.૨૮	૧૨૧.૦૮
૨૦૦૪-૦૫	૧૨૭.૫૪	૧૧૭.૭૨	૧૦૨.૩૧	૧૩૭.૮૮	૧૩૦.૮૦
૨૦૦૫-૦૬	૧૩૮.૦૮	૧૩૩.૭૩	૧૦૭.૫૭	૧૦૩.૮૨	૧૪૧.૨૪
૨૦૦૬-૦૭	૧૫૩.૮૫	૧૬૫.૭૮	૧૪૩.૨૮	૧૫૧.૫૮	૧૬૦.૨૭
૨૦૦૭-૦૮	૧૬૫.૩૩	૧૮૪.૦૧	૧૫૬.૫૬	૧૭૬.૮૧	૧૨૮.૬૪
૨૦૦૮-૦૯	૧૬૩.૮૦	૨૫૭.૫૩	૧૭૪.૪૩	૧૮૧.૬૭	૧૪૮.૨૬
૨૦૦૯-૧૦	૧૭૪.૨૬	૨૫૮.૩૩	૨૦૨.૬૮	૧૬૮.૨૮	૧૫૧.૨૨

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-પ.૮૦ માં અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વિવિધ હેતુસરનાં ભંડોળની રકમ ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ. ૬૮૭.૩૮ લાખ હતી તે વધીને ૨૦૦૯-૧૦માં રૂ.૧૧૮૭.૮૬ લાખ થઈ છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન ભંડોળની રકમમાં ઉતરોતર વધારો થવા પામેલ છે. કોષ્ટક-પ.૮૧ માં પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો અનુક્રમે ૪.૫૧%, ૨૨.૦૩%, ૮.૦૪%, ૧૦.૬૮%, ૭.૩૮%, -૦.૮૬%, અને ૬.૩૨% ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮નીસરખામણીમાં ૨૦૦૮-૦૯માં -૦.૮૬%નો ધટાડો જોવામળે છે. કોષ્ટક-પ.૮૨ માં સૂચકાંકની રીતે જોઈએતો અંતીમ વર્ષે સૂચકાંક ૧૭૪.૨૬ થવા પામેલ છે.

ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વિવિધ હેતુસરનાં ભંડોળની રકમ ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ. ૨૫૦૦.૦૦ લાખ હતી તે વધીને ૨૦૦૯-૧૦માં રૂ.૬૪૫૮.૪૭ લાખ થઈ છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન ભંડોળની રકમમાં ઉતરોતર વધારો થવા પામેલ છે. કોષ્ટક-પ.૮૨ માં પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો અનુક્રમે ૮.૮૮%, ૭.૧૨%, ૧૩.૫૮%, ૨૩.૮૬%, ૧૦.૮૮%, ૩૮.૮૪%, અને ૦.૩૧% ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ની સરખામણીમાં ૨૦૦૯-૧૦માં ૦.૩૧%નો ધટાડો જોવા મળે છે. કોષ્ટક-પ.૮૩માં સૂચકાંકની રીતે જોઈએતો અંતીમ વર્ષે સૂચકાંક ૨૫૮.૩૩ થવા પામેલ છે.

જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વિવિધ હેતુસરનાં ભંડોળની રકમ ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ.૧૮૮૫.૧૧ લાખ હતી તે વધીને ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ.૪૦૫૩.૫૧ લાખ થઈ છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન ભંડોળની રકમમાં ઉતરોતર વધારો થવા પામેલ છે. કોષ્ટક-પ.૮૨ માં પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો અનુક્રમે ૨.૦૮%, ૦.૨૨%, ૫.૧૩%, ૩૩.૧૮%, ૮.૨૬%, ૧૧.૪૧%, અને ૧૬.૧૮% ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ની સરખામણીમાં ૨૦૦૭-૦૮માં ૮.૨૬%નો ધટાડો જોવા મળે છે. કોષ્ટક-પ.૮૩માં સૂચકાંકની રીતે જોઈએતો અંતીમ વર્ષે સૂચકાંક ૨૦૨.૬૮ થવા પામેલ છે.

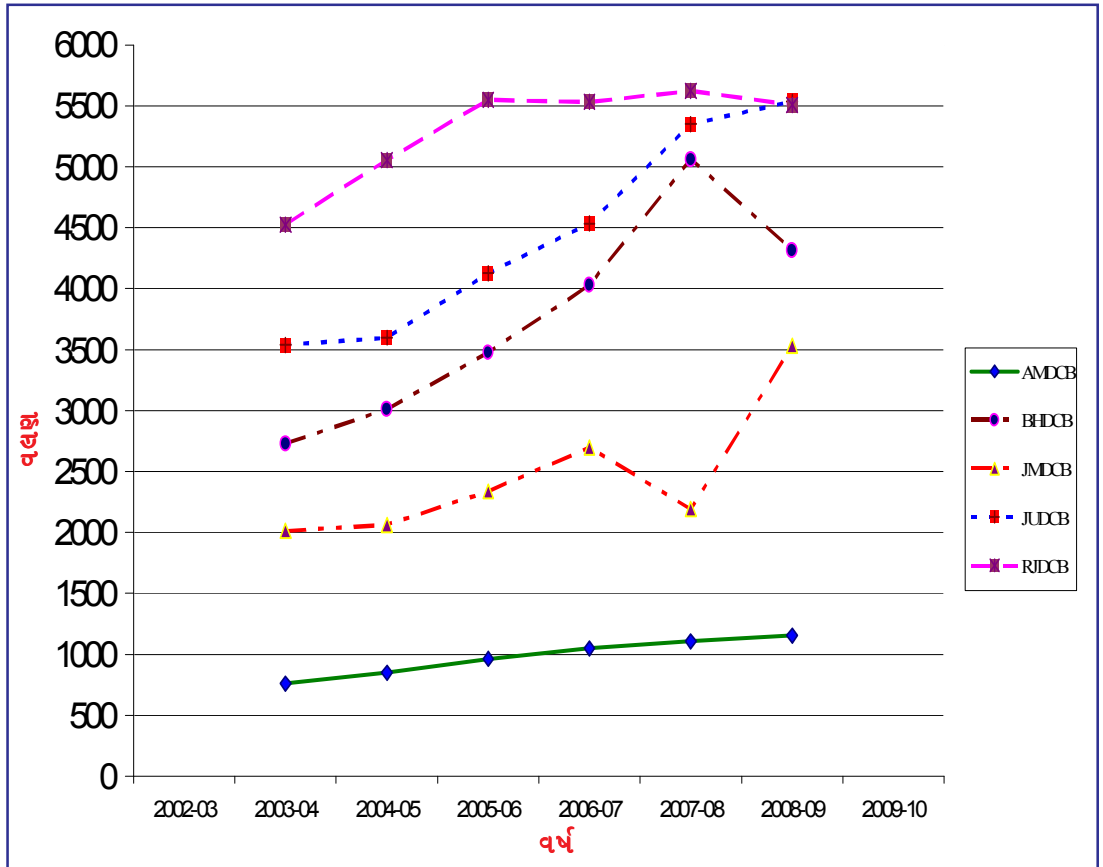
જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વિવિધ હેતુસરનાં ભંડોળની રકમ ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ.૩૧૪૭.૧૦ લાખ હતી તે વધીને ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ.૫૩૨૭.૫૮ લાખ થઈ છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન ભંડોળની રકમમાં ઉતરોતર વધારો થવા પામેલ છે. કોષ્ટક-પ.૮૨ માં પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો અનુક્રમે ૧.૨૮%, ૩૬.૧૩%, -૨૪.૭૦%, ૪૫.૮૮%, ૧૬.૬૪%, ૨.૭૪%, અને -૬.૮૧% ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ની સરખામણીમાં ૨૦૦૫-૦૬માં -૨૪.૭૦%નો ધટાડો જોવા મળે છે. કોષ્ટક-પ.૮૩માં સૂચકાંકની રીતે જોઈએતો અંતીમ વર્ષે સૂચકાંક ૧૬૮.૨૮ થવા પામેલ છે.

રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વિવિધ હેતુસરનાં ભંડોળની રકમ ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ.૩૮૪૮.૫૦ લાખ હતી તે વધીને ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ.૫૮૨૧.૪૩ લાખ થઈ છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન ભંડોળની રકમમાં ઉતરોતર વધારો થવા પામેલ છે. કોષ્ટક-પ.૮૨ માં પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો અનુક્રમે ૨૧.૮૮%, ૭.૩૦%, ૭.૮૮%, ૧૩.૪૭%, -૧૮.૧૦%, ૧૪.૩૫%, અને ૧.૮૮% ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ની સરખામણીમાં ૨૦૦૫-૦૬માં -૨૪.૭૦%નો ધટાડો જોવા મળે છે. કોષ્ટક-પ.૮૩માં સૂચકાંકની રીતે જોઈએતો અંતીમ વર્ષે સૂચકાંક ૧૫૧.૨૨ થવા પામેલ છે.

કોષ્ટક-પ.૮૩
ભંડોળનું ત્રિવર્ષીય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	૭૬૦.૮૩	૨૭૩૦.૧૦	૨૦૧૪.૧૮	૩૫૫૮.૧૭	૪૫૨૫.૭૭
૨૦૦૪-૦૫	૮૫૦.૩૮	૩૦૧૧.૨૧	૨૦૬૪.૨૮	૩૫૮૮.૩૪	૫૦૫૫.૦૫
૨૦૦૫-૦૬	૮૬૩.૬૫	૩૪૭૭.૦૪	૨૩૩૬.૮૨	૪૧૨૫.૮૮	૫૫૪૭.૫૦
૨૦૦૬-૦૭	૧૦૫૦.૨૩	૪૦૨૮.૫૨	૨૬૮૫.૮૦	૪૫૩૪.૧૮	૫૫૩૨.૬૬
૨૦૦૭-૦૮	૧૧૦૭.૧૦	૫૦૬૧.૧૭	૨૧૮૦.૫૬	૫૩૫૦.૮૧	૫૬૨૨.૬૮
૨૦૦૮-૦૯	૧૧૫૩.૬૫	૪૩૧૪.૨૫	૩૫૩૧.૪૧	૫૫૩૬.૫૩	૫૫૦૬.૫૫
૨૦૦૯-૧૦	-	-	-	-	-

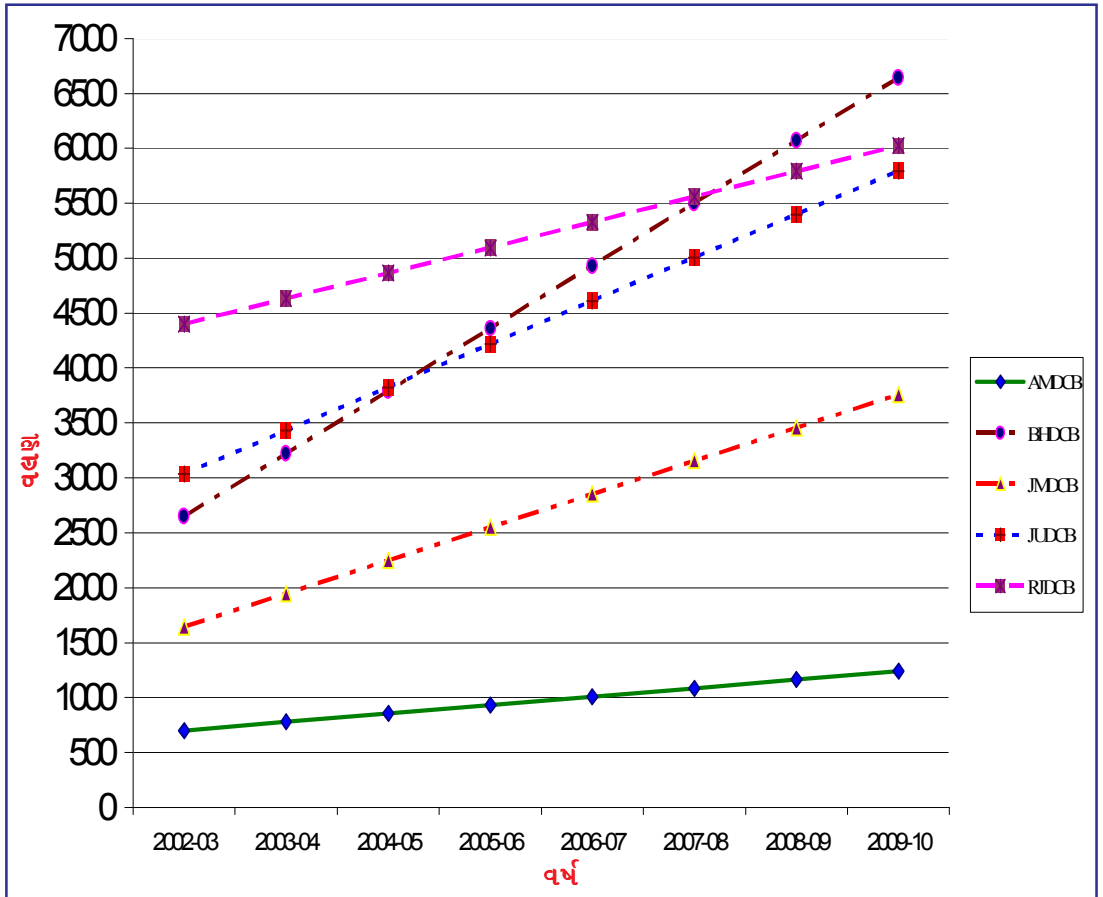
આલેખ-પ.૩૧
ભંડોળનું ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૮૪
ભંડોળનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૪.૫૧	૧૦૯.૮૯	૧૦૨.૦૮	૧૦૧.૨૯	૧૨૧.૦૯
૨૦૦૪-૦૫	૧૨૭.૫૪	૧૧૭.૭૨	૧૦૨.૩૧	૧૩૭.૮૯	૧૩૦.૮૦
૨૦૦૫-૦૬	૧૩૯.૦૮	૧૩૩.૭૩	૧૦૭.૫૭	૧૦૩.૮૨	૧૪૧.૨૪
૨૦૦૬-૦૭	૧૫૩.૯૫	૧૬૫.૭૯	૧૪૩.૨૮	૧૫૧.૫૮	૧૬૦.૨૭
૨૦૦૭-૦૮	૧૬૫.૩૩	૧૮૪.૦૧	૧૫૬.૫૬	૧૭૬.૮૧	૧૨૯.૬૪
૨૦૦૮-૦૯	૧૬૩.૯૦	૨૫૭.૫૩	૧૭૪.૪૩	૧૮૧.૬૭	૧૪૮.૨૬
૨૦૦૯-૧૦	૧૭૪.૨૬	૨૫૮.૩૩	૨૦૨.૬૮	૧૬૯.૨૮	૧૫૧.૨૨

આલેખ-૫.૩૨
ભંડોળનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ

૫.૯. આવક-ખર્ચ :

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની આવક-ખર્ચની માહિતી :

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની અન્ય બાબતો જેવી કે, શેરભંડોળ, થાપણ, ધીરાણ, કરજ, નફા-ખોટનો આગળ અભ્યાસ કર્યો તે પ્રમાણે અંહી આવક ખર્ચનો અભ્યાસ કરીએ.

(અ) આવક :

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનો મુખ્ય આવક સ્ત્રોત જોઈએ તો તે વ્યાજ અને વળતર છે. જયગારે બાકીની આવકોમાં લોકર્સ ભાડુ, અને પરચુરણ આવકનો સમાવેશ થાય છે એટલેકે બેંકે અન્ય વ્યક્તિને કરેલ ધીરાણ તથા અન્ય રાષ્ટ્રીયકૃત બેંકની શાખામાં તે રાજ્ય સહકારી બેંકમાં કરેલ રોકાણનાં વ્યાજની આવકો એ મુખ્ય આવક છે.

(બ) ખર્ચ :

બેંકોનાં ખર્ચની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો મુખ્ય ખર્ચ વ્યાજનો જોઈ શકાય તેમજ પગાર ભથ્થા, પ્રોવિડન્ટ કે અન્ય જોગવાઈઓ જેમાં મુદત વિતેલ વ્યાજ સામે અનામત ડુબત લેણાં ફંડ, સ્ટાફ ગ્રેયુઈટી, વિમાપ્રિમીયમ, સ્ટાફ બોનસ અને સ્ટાન્ડર્ડ એસેટસ સામે કન્ટીઝન્સી પ્રોવિઝન ફંડ વગેરે ખર્ચાઓ મુખ્યત્વે જોવા મળે છે. આ ઉપરાંત ડા. શાખ તપાસ, સ્ટેશનરી, લાઈટ, ઓડીટ ફી, મિલ્કતનો ઘસારો, જાહેરાત અને સહકારી પ્રચાર ખર્ચ વગેરે પણ બેંક કરતી જોવા મળે છે. આ દરેક આવક અને ખર્ચને નીચેના કોષ્ટક દ્વારા સમજવાનો પ્રયાસ કરીએતો

કોષ્ટક-પ.૮૫
સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જીલ્લા સહકારી બેંકોની કુલ આવકની
માહિતી દર્શાવતું પત્રક
 (રકમ લાખમાં)

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૭૮૨.૮૩	૬૩૧૨.૭૮	૩૩૮૫.૭૬	૩૪૧૧.૩૪	૮૮૮૬.૫૮
૨૦૦૩-૦૪	૧૭૮૫.૪૩	૬૦૫૪.૬૮	૩૩૨૦.૮૮	૩૫૩૪.૪૬	૮૮૮૩.૨૮
૨૦૦૪-૦૫	૧૭૬૨.૭૬	૭૫૮૨.૩૩	૨૭૧૮.૫૦	૨૭૨૭.૪૮	૭૮૧૧.૫૬
૨૦૦૫-૦૬	૨૧૧૮.૮૨	૫૫૮૩.૦૫	૨૫૭૨.૬૧	૨૭૦૬.૮૦	૮૪૭૩.૧૫
૨૦૦૬-૦૭	૨૨૦૦.૨૬	૬૪૦૨.૬૫	૨૭૮૦.૮૩	૨૫૩૮.૨૨	૮૮૬૮.૮૬
૨૦૦૭-૦૮	૨૨૮૭.૭૬	૫૮૩૦.૫૨	૨૭૨૮.૧૭	૨૮૫૭.૫૩	૧૧૨૨૮.૮૦
૨૦૦૮-૦૯	૨૫૮૪.૩૭	૭૬૬૪.૩૨	૩૭૦૦.૦૫	૩૨૮૫.૮૦	૧૫૧૧૮.૫૦
૨૦૦૯-૧૦	૩૨૧૦.૫૬	૬૪૫૬.૫૦	૩૦૮૫.૮૩	૩૩૬૮.૦૮	૧૫૮૩૫.૨૮

સ્ત્રોત : સૌ. વિસ્તારની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વાર્ષિક અહેવાલો
 વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

કોષ્ટક-પ.૮૬
કુલ આવકનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	-૦.૪૧	-૪.૦૮	-૧.૮૧	૩.૬૦	૧૧.૦૮
૨૦૦૪-૦૫	-૧.૨૬	૨૫.૨૩	-૧૮.૧૩	-૨૨.૮૩	-૨૦.૮૬
૨૦૦૫-૦૬	૨૦.૨૦	-૨૬.૩૬	-૫.૩૬	-૦.૭૫	૮.૪૬
૨૦૦૬-૦૭	૩.૮૩	૧૪.૬૮	૮.૦૮	-૬.૧૮	૫.૮૫
૨૦૦૭-૦૮	૩.૮૭	-૭.૩૭	-૧.૮૫	૧૨.૫૩	૨૫.૨૦
૨૦૦૮-૦૯	૧૨.૮૬	૨૮.૨૩	૩૨.૫૧	૧૪.૮૮	૩૪.૬૩
૨૦૦૯-૧૦	૨૪.૨૨	-૧૫.૭૫	-૧૬.૬૦	૨.૫૦	૪.૭૩

કોષ્ટક-૫.૮૭
કુલ આવકની માહિતીનું સૂચકાંક દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૮૮.૫૮	૮૫.૮૧	૮૮.૦૮	૧૦૩.૬૦	૧૧૧.૦૮
૨૦૦૪-૦૫	૮૮.૩૧	૧૨૦.૧૧	૮૦.૨૮	૭૮.૮૫	૮૭.૮૦
૨૦૦૫-૦૬	૧૧૮.૧૮	૮૮.૪૪	૭૫.૮૮	૭૮.૩૫	૮૫.૨૪
૨૦૦૬-૦૭	૧૨૨.૭૧	૧૦૧.૪૨	૮૨.૧૩	૭૪.૪૩	૧૦૦.૮૧
૨૦૦૭-૦૮	૧૨૭.૫૮	૮૩.૮૪	૮૦.૬૦	૮૩.૭૬	૧૨૬.૨૨
૨૦૦૮-૦૯	૧૪૪.૧૪	૧૨૧.૪૦	૧૦૮.૨૮	૮૬.૩૧	૧૬૮.૮૪
૨૦૦૯-૧૦	૧૭૮.૦૬	૧૦૨.૨૭	૮૧.૧૪	૮૮.૭૩	૧૭૭.૮૮

અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં કોષ્ટકમાં ૫.૮૫ માં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન કુલ આવકની માહિતી દર્શાવવામાં આવી છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ માં બેંકની કુલ આવક રૂા. ૧૮૮૨.૮૩ લાખ હતી જે વધીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં રૂા. ૩૨૧૦.૫૬ લાખ થયેલ છે. કોષ્ટક ૫.૮૬ માં પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન અનુક્રમે -૦.૪૧%, -૧.૨૬%, ૨૦.૨૦%, ૩.૮૩%, ૩.૮૭%, ૧૨.૮૬%, ૨૪.૨૨% ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪ અને ૨૦૦૪-૦૫ના નહીવત ઘટાડાને બાદ કરતા બાકીના વર્ષોમાં ક્રમશઃ વધારો થતો જોવા મળે છે. કોષ્ટક ૫.૮૬ માં અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં સૂચકાંક ૧૭૮.૦૬ જોઈ શકાય છે.

ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં કોષ્ટકમાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન કુલ આવકની માહિતી જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ માં બેંકની કુલ આવક રૂા. ૬૩૧૨.૭૮ લાખ હતી જે વધીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં રૂા. ૬૪૫૬.૫૦ લાખ થયેલ છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન અનુક્રમે -૪.૦૮%, ૨૫.૨૩%, -૨૬.૩૬%, ૧૪.૬૮%, -૭.૩૭%, ૨૮.૨૩%, -૧૫.૭૫% જોવા મળે છે.

વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪, ૨૦૦૫-૦૬ અને ૨૦૦૮-૧૦માં ઘટાડો જોવા મળે છે. બાકીના વર્ષોમાં ક્રમશઃ વધારો થતો જોવા મળે છે. અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં સૂચકાંક ૧૦૨.૨૭ થવા પામેલ છે.

જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં કોષ્ટકમાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન કુલ આવકની માહિતી દર્શાવવામાં આવી છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ માં બેંકની કુલ આવક રૂા. ૩૩૮૫.૭૬ લાખ હતી જે ઘટીને વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં રૂા. ૩૦૮૫.૮૩ લાખ થયેલ છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન અનુક્રમે -૧.૮૧%, -૧૮.૧૩%, -૫.૩૬%, ૮.૦૮%, -૧.૮૫%, ૩૨.૫૧%, -૧૬.૬૦% ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૮-૦૯ના વધારાને બાદ કરતા બાકીના વર્ષોમાં ક્રમશઃ ઘટાડો થતો જોવા મળે છે. અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં સૂચકાંક ૮૧.૧૪ થવા પામેલ છે.

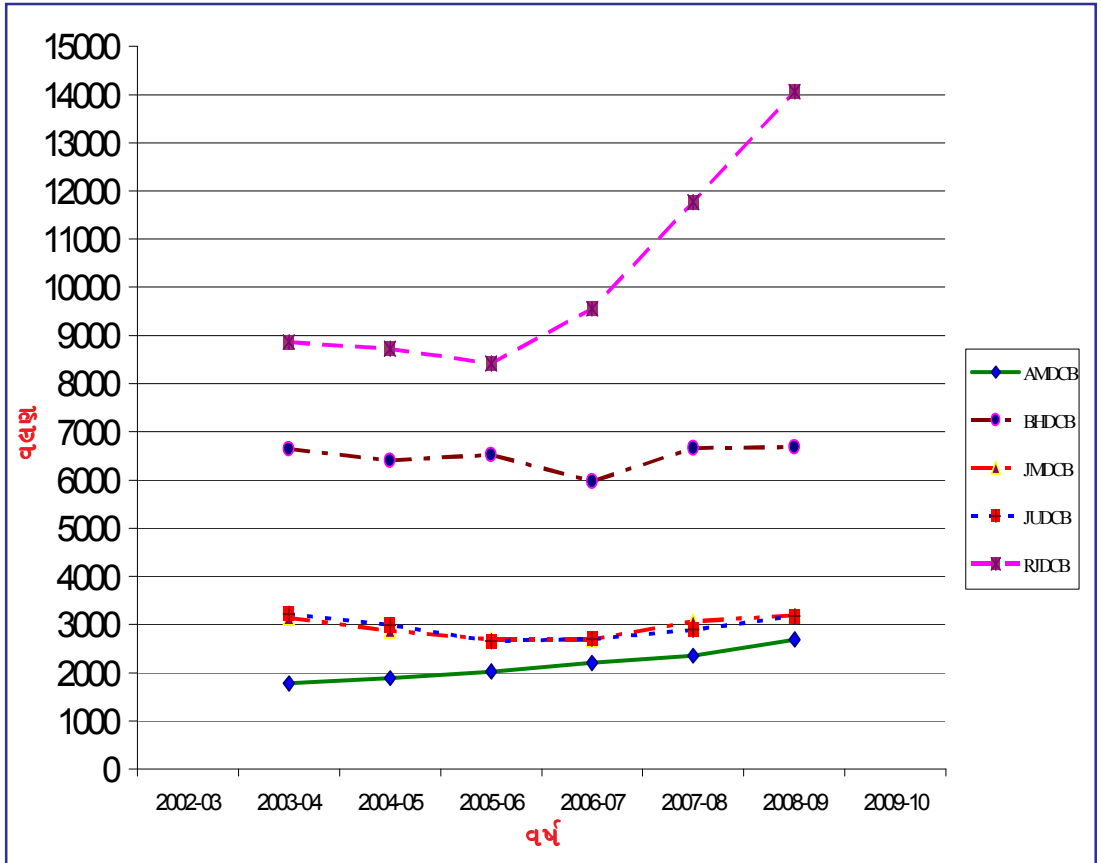
જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં કોષ્ટકમાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન કુલ આવકની માહિતી દર્શાવવામાં આવી છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ માં બેંકની કુલ આવક રૂા. ૩૪૧૧.૩૪ લાખ હતી જે ઘટીને વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં રૂા. ૩૩૬૮.૦૮ લાખ થયેલ છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન અનુક્રમે ૩.૬૦%, -૨૨.૮૩%, -૦.૭૫%, -૬.૧૮%, ૧૨.૫૩%, ૧૪.૮૮%, ૨.૫૦% ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ થી વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ સુધી આવક ઘટેલ છે. જ્યારે બાકીના વર્ષોમાં આવકમાં વધારો થતો જોવા મળે છે. અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં સૂચકાંક ૮૮.૭૩ થવા પામેલ છે.

રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન કુલ આવકની માહિતી દર્શાવવામાં આવી છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ માં બેંકની કુલ આવક રૂા. ૮૮૮૬.૫૮ લાખ હતી જે વધીને વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં રૂા. ૧૫૮૩૫.૨૮ લાખ થયેલ છે. પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન અનુક્રમે ૧૧.૦૮%, -૨૦.૮૬%, ૮.૪૬%, ૫.૮૫%, ૨૫.૨૦%, ૩૪.૬૩%, ૪.૭૩% ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ ને બાદ કરતા બાકીના વર્ષોમાં આવકમાં વધારો થતો જોવા મળે છે. અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં સૂચકાંક ૧૭૭.૮૮ થવા પામેલ છે.

કોષ્ટક- ૫.૮૮
કુલ આવકનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	૧૭૮૦.૩૭	૬૬૪૮.૮૩	૩૧૪૧.૭૧	૩૨૨૪.૪૨	૮૮૬૩.૮૦
૨૦૦૪-૦૫	૧૮૮૮.૦૩	૬૪૦૬.૬૮	૨૮૭૦.૬૬	૨૮૮૮.૬૧	૮૭૨૨.૬૬
૨૦૦૫-૦૬	૨૦૨૭.૩૧	૬૫૨૨.૬૭	૨૬૮૦.૬૪	૨૬૫૭.૮૬	૮૪૧૭.૮૫
૨૦૦૬-૦૭	૨૨૦૨.૩૧	૫૮૭૨.૦૭	૨૬૮૪.૨૦	૨૭૦૧.૨૧	૮૫૫૭.૨૭
૨૦૦૭-૦૮	૨૩૫૭.૪૬	૬૬૬૫.૮૩	૩૦૭૦.૦૧	૨૮૮૪.૧૮	૧૧૭૭૨.૭૨
૨૦૦૮-૦૯	૨૬૮૪.૨૩	૬૬૮૩.૭૮	૩૧૮૨.૬૮	૩૧૭૦.૪૭	૧૪૦૬૧.૫૩
૨૦૦૯-૧૦	-	--	-	-	-

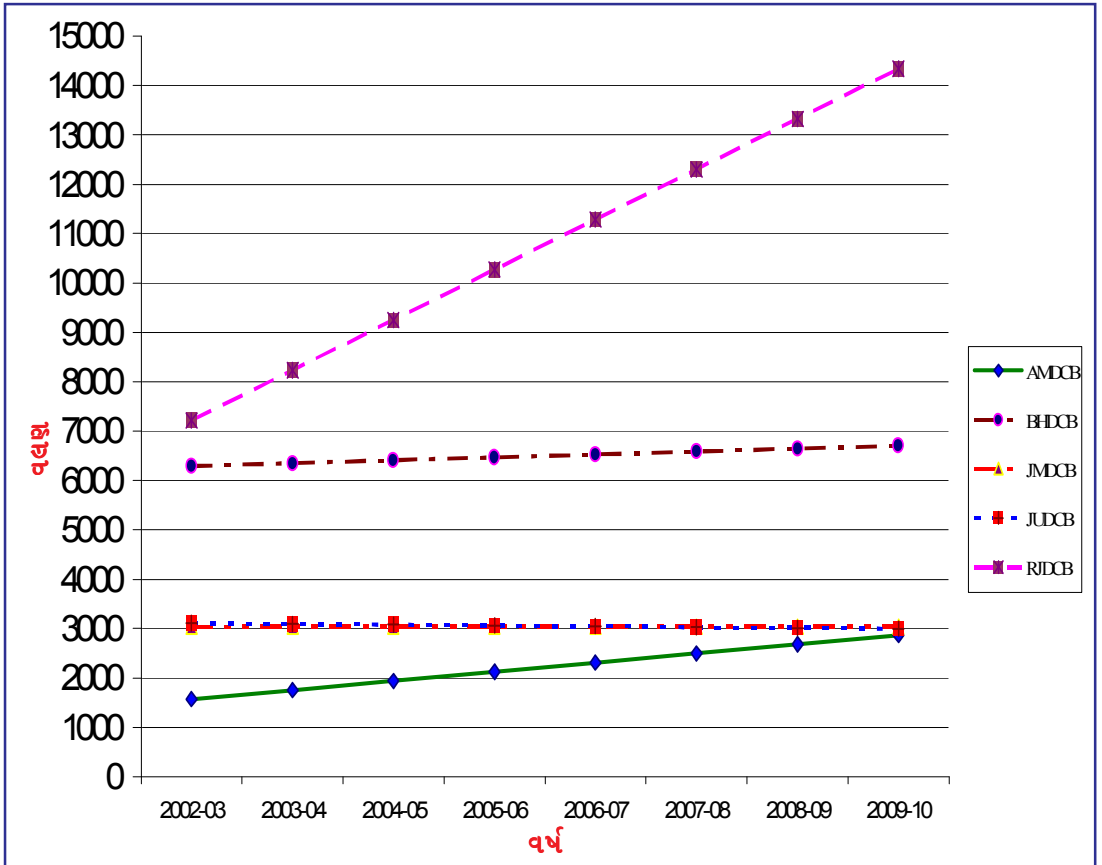
આલેખ-૫.૩૩
કુલ આવકની ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક- ૫.૮૯
કુલ આવકનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૫૬૮.૮૪	૬૨૮૩.૪૩	૩૦૩૫.૧૮	૩૧૦૮.૦૦	૭૨૧૪.૬૫
૨૦૦૩-૦૪	૧૭૫૪.૩૫	૬૩૫૧.૮૮	૩૦૩૫.૬૨	૩૦૮૩.૨૪	૮૨૩૨.૫૪
૨૦૦૪-૦૫	૧૮૩૮.૭૬	૬૪૧૦.૫૩	૩૦૩૬.૦૫	૩૦૭૭.૪૮	૮૨૫૦.૪૨
૨૦૦૫-૦૬	૨૧૨૫.૧૭	૬૪૬૮.૦૮	૩૦૩૬.૪૮	૩૦૬૧.૭૩	૧૦૨૬૮.૩૧
૨૦૦૬-૦૭	૨૩૧૦.૫૮	૬૫૨૭.૬૩	૩૦૩૬.૮૨	૩૦૪૫.૮૭	૧૧૨૮૬.૨૦
૨૦૦૭-૦૮	૨૪૮૫.૮૮	૬૫૮૬.૧૮	૩૦૩૭.૩૬	૩૦૩૦.૨૨	૧૨૩૦૪.૧૦
૨૦૦૮-૦૯	૨૬૮૧.૩૮	૬૬૪૪.૭૩	૩૦૩૭.૭૮	૩૦૧૪.૪૬	૧૩૩૨૧.૮૭
૨૦૦૯-૧૦	૨૮૬૬.૮૧	૬૭૦૩.૨૮	૩૦૩૮.૨૩	૨૯૮૮.૭૦	૧૪૩૩૮.૮૬

આલેખ-૫.૩૪
કુલ આવકનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક-૫.૯૦
સૌરાષ્ટ્ર ક્ષેત્રની જિલ્લા સહકારી બેંકોની કુલ ખર્ચની માહિતી દર્શાવતું પત્રક

(રકમ લાખમાં)

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૫૬૦.૮૨	૫૮૧૨.૭૫	૩૩૬૩.૬૦	૩૨૪૩.૬૩	૮૦૪૬.૫૭
૨૦૦૩-૦૪	૧૫૪૫.૪૦	૫૬૪૩.૬૮	૩૦૭૮.૮૮	૩૫૧૭.૮૦	૮૮૮૩.૨૭
૨૦૦૪-૦૫	૧૫૮૨.૭૬	૭૧૬૧.૦૬	૨૧૧૧.૮૮	૩૮૮૪.૬૪	૬૮૬૧.૫૩
૨૦૦૫-૦૬	૧૮૮૧.૮૦	૫૫૫૮.૨૮	૨૩૭૨.૬૧	૩૮૭૮.૬૮	૭૪૦૮.૧૩
૨૦૦૬-૦૭	૨૦૮૬.૪૮	૭૦૭૪.૪૨	૨૬૪૪.૮૫	૪૨૧૭.૧૪	૮૧૮૩.૬૭
૨૦૦૭-૦૮	૨૦૦૨.૨૪	૬૬૫૨.૫૦	૨૬૦૪.૧૬	૪૮૪૫.૫૮	૮૧૨૮.૭૭
૨૦૦૮-૦૯	૨૪૮૪.૧૪	૭૬૫૩.૦૮	૨૮૬૧.૬૮	૩૦૨૦.૮૨	૧૩૭૬૮.૪૭
૨૦૦૯-૧૦	૩૦૪૮.૮૮	૬૪૩૧.૫૧	૨૭૫૪.૬૫	૨૬૮૫.૭૮	૧૪૪૮૫.૨૮

સ્ત્રોત : સૌ. વિસ્તારની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

કોષ્ટક-૫.૯૧
કુલ ખર્ચનું પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	-૦.૮૮	-૪.૫૦	-૮.૪૬	૮.૪૫	૧૦.૩૮
૨૦૦૪-૦૫	૨.૪૧	૨૬.૮૮	-૩૧.૪૦	૧૩.૫૫	-૨૨.૭૫
૨૦૦૫-૦૬	૧૮.૮૮	-૨૨.૩૬	૧૨.૩૪	-૨.૮૦	૭.૮૬
૨૦૦૬-૦૭	૧૧.૪૦	૨૭.૨૫	૧૧.૪૭	૮.૭૨	૧૦.૬૦
૨૦૦૭-૦૮	-૪.૪૮	-૫.૮૬	-૧.૫૩	૧૭.૨૭	૧૧.૪૨
૨૦૦૮-૦૯	૨૪.૦૬	૧૫.૦૪	૮.૮૮	-૩૮.૮૧	૫૦.૮૧
૨૦૦૯-૧૦	૨૨.૭૩	-૧૫.૮૬	-૩.૭૪	-૧૦.૭૫	૫.૧૮

કોષ્ટક-૫.૯૨
કુલ ખર્ચની માહિતીનું સૂચકાંક દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૨૦૦૩-૦૪	૯૯.૦૦	૯૫.૪૪	૯૧.૫૩	૧૦૮.૪૫	૧૧૦.૩૯
૨૦૦૪-૦૫	૧૦૧.૩૯	૧૨૧.૧૧	૬૨.૭૮	૧૨૩.૧૫	૮૫.૨૦
૨૦૦૫-૦૬	૧૨૦.૫૬	૯૪.૦૨	૭૦.૫૩	૧૧૯.૫૭	૯૨.૦૬
૨૦૦૬-૦૭	૧૩૪.૩૧	૧૧૯.૬૪	૭૮.૬૩	૧૩૦.૦૧	૧૦૧.૮૨
૨૦૦૭-૦૮	૧૨૮.૨૭	૧૧૨.૫૧	૭૭.૪૨	૧૫૨.૪૭	૧૧૩.૪૬
૨૦૦૮-૦૯	૧૫૯.૧૪	૧૨૯.૪૩	૮૫.૦૭	૯૩.૧૩	૧૭૧.૧૨
૨૦૦૯-૧૦	૧૯૫.૩૨	૧૦૮.૭૭	૮૧.૮૯	૮૩.૧૧	૧૮૦.૦૧

અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં કોષ્ટક-૫.૯૦ માં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમિયાન કુલ ખર્ચની માહિતી દર્શાવવામાં આવી છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ માં બેંકનો કુલ ખર્ચ રૂ. ૧૫૬૦.૯૨ લાખ હતો. જે વધીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં રૂ. ૩૦૪૮.૮૮ લાખ થયેલ છે. કોષ્ટક-૫.૯૧ માં કુલખર્ચનો પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમિયાન અનુક્રમે -૦.૯૯%, ૨.૪૧%, ૧૮.૮૯%, ૧૧.૪૦%, -૪.૪૯%, ૨૪.૦૬%, ૨૨.૭૩% ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪ ને બાદ કરતા બાકીના વર્ષોમાં બેંકના કુલ ખર્ચના પ્રમાણમાં ક્રમશઃ વધારો થતો જોવા મળે છે. કોષ્ટક-૫.૯૨ માં અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં સૂચકાંક ૧૯૫.૩૨ થવા પામેલ છે.

ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં કોષ્ટકમાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમિયાન કુલ ખર્ચની માહિતી દર્શાવવામાં આવી છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ માં બેંકનો કુલ ખર્ચ રૂ. ૫૯૧૨.૭૫ લાખ હતો. જે વધીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં રૂ. ૬૪૩૧.૫૧ લાખ થયેલ છે. કુલખર્ચનો પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦ દરમિયાન અનુક્રમે -૪.૫૦%, ૨૬.૮૮%, -૨૨.૩૬%, ૨૭.૨૫%, -૫.૯૬%, ૧૫.૦૪%, -૧૫.૮૬% ફેરફાર જોવા મળે છે.

વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪ અને વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬ને બાદ કરતા બાકીના વર્ષોમાં બેંકના કુલ ખર્ચના પ્રમાણમાં ક્રમશઃ વધારો થતો જોવા મળે છે. અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં સૂચકાંક ૧૦૮.૭૭ થવા પામેલ છે.

જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં કોષ્ટકમાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન કુલ ખર્ચની માહિતી દર્શાવવામાં આવી છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ માં બેંકનો કુલ ખર્ચ રૂ.૩૩૬૩.૬૦ લાખ હતો. જે ઘટીને વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ. ૨૭૫૪.૬૫ લાખ થયેલ છે. કુલખર્ચનો પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન અનુક્રમે -૮.૪૬%, ૩૧.૪૦%, ૧૨.૩૪%, ૧૧.૪૭%, -૧.૫૩%, ૮.૮૮%, -૩.૭૪% નો ફેરફાર જોવા મળે છે. સમગ્ર અભ્યાસના વર્ષોમાં બેંકના કુલ ખર્ચના પ્રમાણમાં ક્રમશઃ ઘટાડો થતો જોવા મળે છે. અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં સૂચકાંક ૮૧.૮૮ થવા પામેલ છે.

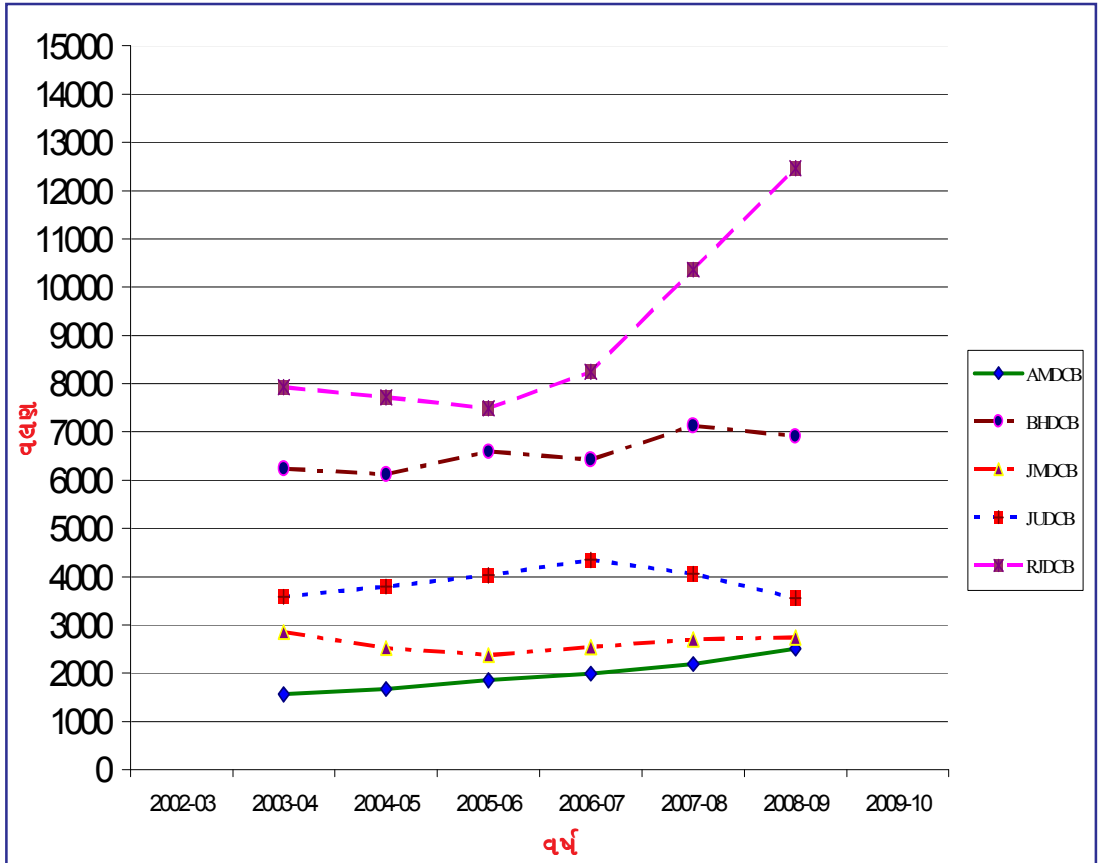
જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં કોષ્ટકમાં માં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન કુલ ખર્ચની માહિતી દર્શાવવામાં આવી છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ માં બેંકનો કુલ ખર્ચ રૂ.૩૨૪૩.૬૩ લાખ હતો. જે ઘટીને વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ. ૨૬૮૫.૭૮ લાખ થયેલ છે. કુલખર્ચનો પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન અનુક્રમે ૮.૪૫%, ૧૩.૫૫%, -૨.૮૦%, ૮.૭૨%, ૧૭.૨૭%, -૩૮.૮૧%, -૧૦.૭૫% ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪ થી ૨૦૦૭-૦૮ના વર્ષો બાદ કરતા બાકીના વર્ષોમાં બેંકના કુલ ખર્ચના પ્રમાણમાં ક્રમશઃ ઘટાડો થતો જોવા મળે છે. અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં સૂચકાંક ૮૩.૧૧ થવા પામેલ છે.

રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં કોષ્ટકમાં વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન કુલ ખર્ચની માહિતી દર્શાવવામાં આવી છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ માં બેંકનો કુલ ખર્ચ રૂ. ૮૦૪૬.૫૭ લાખ હતો. જે વધીને વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ. ૧૪૪૮૫.૨૮ લાખ થયેલ છે. કુલખર્ચનો પ્રતિવર્ષ ટકાવારી ફેરફાર જોઈએતો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન અનુક્રમે ૧૦.૩૮%, -૨૨.૭૫%, ૭.૮૬%, ૧૦.૬૦%, ૧૧.૪૨%, ૫૦.૮૧%, ૫.૧૮% ફેરફાર જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ અને ૨૦૦૫-૦૬ને બાદ કરતા બાકીના વર્ષોમાં બેંકના કુલ ખર્ચના પ્રમાણમાં ક્રમશઃ વધારો થતો જોવા મળે છે. અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં સૂચકાંક ૧૮૦.૦૧ થવા પામેલ છે.

કોષ્ટક-૫.૯૩
કુલ ખર્ચનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	-	-	-	-	-
૨૦૦૩-૦૪	૧૫૬૩.૦૨	૬૨૩૮.૧૬	૨૮૫૧.૪૬	૩૫૮૫.૩૫	૭૮૩૦.૪૫
૨૦૦૪-૦૫	૧૬૭૦.૦૨	૬૧૨૧.૩૪	૨૫૨૧.૧૩	૩૭૮૭.૦૪	૭૭૧૭.૬૪
૨૦૦૫-૦૬	૧૮૫૩.૭૧	૬૫૮૮.૨૫	૨૩૭૬.૪૫	૪૦૩૦.૧૫	૭૪૮૭.૭૭
૨૦૦૬-૦૭	૧૮૮૩.૫૪	૬૪૨૮.૭૩	૨૫૪૦.૫૪	૪૩૪૭.૧૩	૮૨૪૩.૭૨
૨૦૦૭-૦૮	૨૧૮૪.૨૮	૭૧૨૬.૬૭	૨૭૦૩.૫૬	૪૦૬૧.૧૮	૧૦૩૬૪.૩૦
૨૦૦૮-૦૯	૨૫૧૧.૭૫	૬૮૧૨.૩૬	૨૭૪૦.૧૬	૩૫૫૪.૦૬	૧૨૪૬૧.૫૦
૨૦૦૯-૧૦	-	-	-	-	-

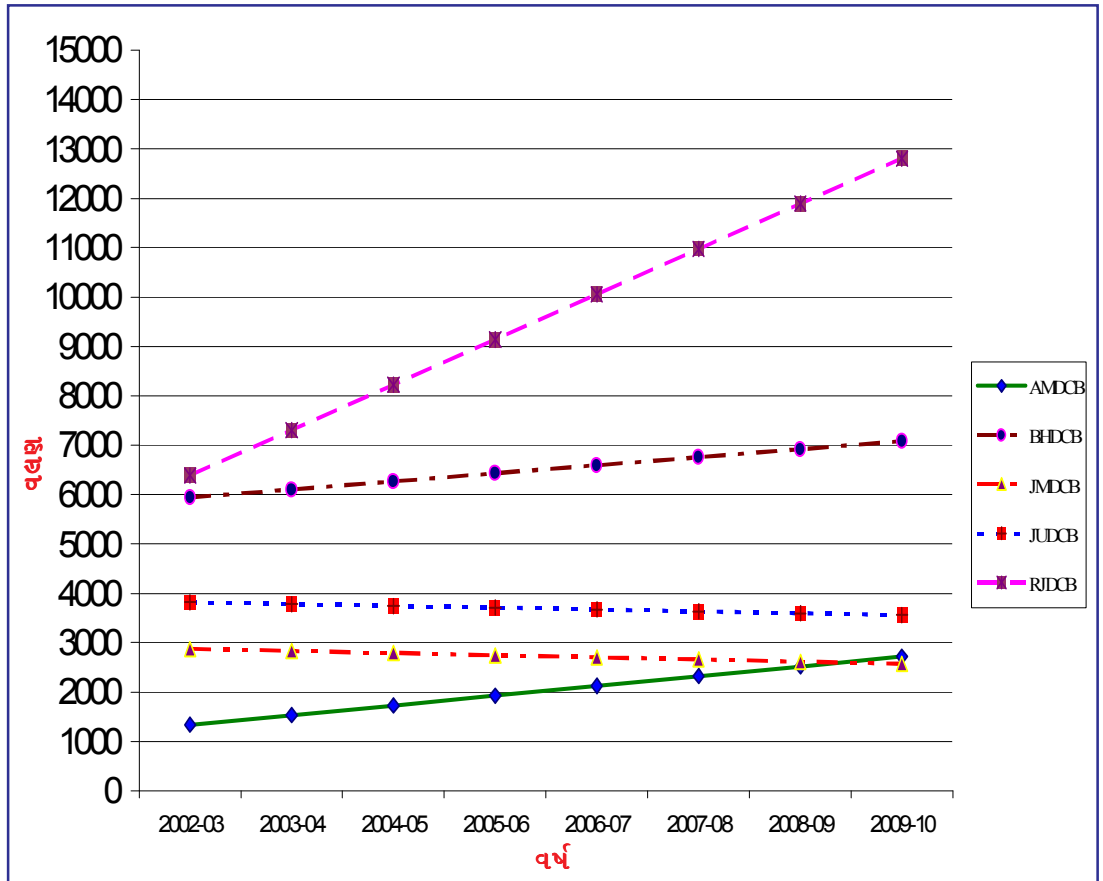
આલેખ-૫.૩૫
કુલ ખર્ચનું ત્રિવર્ષિય ચલિત સરેરાશની રીતે વલણનો આલેખ

કોષ્ટક- ૫.૯૪
કુલ ખર્ચનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	AMDCB	BHDCB	JMDCB	JUDCB	RJDCB
૨૦૦૨-૦૩	૧૩૩૪.૪૧	૫૮૪૧.૫૫	૨૮૭૪.૦૨	૩૮૧૮.૬૧	૬૩૮૫.૦૪
૨૦૦૩-૦૪	૧૫૩૧.૮૨	૬૧૦૪.૨૬	૨૮૩૧.૧૭	૩૭૮૨.૩૭	૭૩૦૨.૮૦
૨૦૦૪-૦૫	૧૭૨૮.૨૩	૬૨૬૬.૮૭	૨૭૮૮.૩૨	૩૭૪૫.૧૩	૮૨૨૦.૫૬
૨૦૦૫-૦૬	૧૮૨૬.૬૪	૬૪૨૮.૬૮	૨૭૪૫.૪૬	૩૭૦૭.૮૮	૮૧૩૮.૩૩
૨૦૦૬-૦૭	૨૧૨૪.૦૫	૬૫૮૨.૩૮	૨૭૦૨.૬૧	૩૬૭૦.૬૪	૧૦૦૫૬.૦૧
૨૦૦૭-૦૮	૨૩૨૧.૪૬	૬૭૫૫.૧૧	૨૬૫૮.૭૬	૩૬૩૩.૩૮	૧૦૮૭૩.૮૬
૨૦૦૮-૦૯	૨૫૧૮.૮૭	૬૮૧૭.૮૨	૨૬૧૬.૮૦	૩૫૮૬.૧૫	૧૧૮૮૧.૬૨
૨૦૦૯-૧૦	૨૭૧૬.૨૮	૭૦૮૦.૫૩	૨૫૭૪.૦૬	૩૫૫૮.૮૧	૧૨૮૦૮.૩૮

આલેખ-૫.૩૬
કુલ ખર્ચનું ન્યૂનતમ વર્ગની રીતે વલણનો આલેખ

પ.૧૦. આંતર સબંધ :

પ.૧૦.૧. શેરભંડોળ :

આગળ પ્રમાણે આપણે સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વિવિધ પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ અને તેની તાસીરનો અભ્યાસ કર્યા બાદ હવે નાંણાકીય કાર્યવાહીમાં વિવિધ પ્રકારનાં નાંણાકીય શિર્ષકો વચ્ચેનાં આંતરીક સબંધો તપાસવા જરૂરી અને મહત્વનાં જણાય છે. એ પ્રમાણે નીચેનું કોષ્ટક થાપણ, ફંડ, ધીરાણ, કરજ, અને નફાનું પ્રમાણ શેરભંડોળનાં પ્રમાણે દર્શાવવામાં આવ્યું છે.

કોષ્ટક-પ.૮૫

અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
શેરભંડોળના પ્રમાણે થાપણ, ધીરાણ, કરજનું નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	શેર ભંડોળ	થાપણ	ધીરાણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૦૩.૦૪	૮.૭૮	૧૪.૧૦	૩૦.૫૪	૨૩.૦૩
૨૦૦૩-૦૪	૧૦૦૮.૮૨	૧૧.૮૨	૧૮.૫૫	૨૬.૭૦	૨૩.૭૮
૨૦૦૪-૦૫	૧૦૦૮.૦૫	૧૧.૪૬	૨૩.૭૬	૪૨.૪૦	૧૭.૮૩
૨૦૦૫-૦૬	૮૮૨.૬૭	૧૧.૩૭	૨૦.૨૮	૬૪.૧૦	૨૪.૧૧
૨૦૦૬-૦૭	૮૮૩.૫૫	૧૩.૩૨	૧૮.૧૪	૫૮.૨૦	૧૦.૫૫
૨૦૦૭-૦૮	૧૦૩૦.૫૪	૧૪.૬૫	૨૧.૬૦	૭૪.૧૦	૨૭.૭૦
૨૦૦૮-૦૯	૧૦૩૫.૬૬	૧૭.૬૪	૨૬.૧૦	૮૨.૦૦	૮.૬૭
૨૦૦૯-૧૦	૧૦૩૭.૬૮	૨૩.૮૬	૩૧.૮૭	૧૨.૭૩	૧૫.૫૮

સ્ત્રોત : - અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં ઉપરોક્ત કોષ્ટક ૫.૯૫ માં થાપણ, ધીરાણ, કરજ, નફા-ખોટ નું પ્રમાણ શેરભંડોળનાં પ્રમાણે દર્શાવવામાં આવ્યું છે. શેરભંડોળમાં અગાઉ ચર્ચા કરી તે પ્રમાણે શેરભંડોળમાં પ્રતિવર્ષ વધારો થયો છે. એજ પ્રમાણે થાપણમાં પણ શેરભંડોળની તુલનાએ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૯ ગણા માંથી વધુ વધારો થઈ ૨૦૦૯-૧૦માં ૨૩ ગણો વધારો જોવા મળે છે. તેજ રીતે શેરભંડોળની તુલનાએ ધીરાણમાં પણ ઉતરોતર વધારો જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૧૪ ગણાં માંથી વધારો થઈ ૨૦૦૯-૧૦માં ૩૧ ગણો વધારો જોવા મળે છે. મંડળીઓ અને શાખાઓનાં ધીરાણનાં હેતુઓને પાર પાડવા માટે બેંકે પણ કરજ લેવું પડતું હોય છે. અંહી શેરભંડોળ અને બેંકનાં દેવા વચ્ચે સીધો સંબંધ જણાય છે. એટલેકે આ પ્રકારનું ભંડોળ ઓછું હોયતો, બેંકને બાહ્ય કરજ વધુ લેવાનું રહે છે.

શેરભંડોળ અને કરજની કોલમ દર્શાવે છે કે શેરભંડોળ વધતાં પ્રમાણમાં કરજની જરૂરત ઓછી રહે છે. કોષ્ટકમાં સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે કે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં શેરભંડોળની તુલનાએ કરજ ૩૦ ગણાં માંથી વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં શેરભંડોળ વધતા ૧૨ ગણુ ઘટતું જોવા મળે છે. સામાન્ય રીતે શેરભંડોળ અને નફા ખોટ વચ્ચે સંબંધ તારવી શકીએ નંહી કારણકે નફા ખોટનો આધાર ધીરાણ, વ્યાજદર, વસુલાત, વહિવટ, સંચાલન પર હોય છે. છતાં પણ અંહી બન્ને વચ્ચેનાં સંબંધ તપાસીએતો સ્પષ્ટ થાય છે કે જેમ-જેમ શેરભંડોળ વધે છે તેમ-તેમ નફાનું પ્રમાણ ઘટે છે. અંહી નોંધવું જોઈએ કે, શેરભંડોળ વધતા સભાસદોને ચુકવવા પડતાં ડિવિડન્ડની રકમમાં વધારો થવાથી નફો ઘટતો જાય છે. તેમજ એન.પી.એ.ની જોગવાઈ પણ અસર કરતી હોય તેવું જણાય છે. શેરભંડોળની તુલનાએ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફા નું પ્રમાણ ૨૩ ગણાં માંથી ઘટીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૧૫ ગણું ઘટતું જોઈ શકાય છે.

કોષ્ટક- ૫.૯૬

**ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
શેરભંડોળના પ્રમાણે થાપણ, ધીરાણ, કરજ, નફા ખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક**

વર્ષ	શેર ભંડોળ	થાપણ	ધીરાણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૧૯૫૨.૦૧	૧૪.૯૯	૩૧.૭૨	૮૫.૭૦	૨૦.૪૯
૨૦૦૩-૦૪	૨૦૭૨.૮૩	૧૫.૯૯	૩૨.૫૨	૪.૮૨	૧૯.૮૨
૨૦૦૪-૦૫	૨૨૩૦.૫૭	૧૩.૦૯	૩૪.૮૩	૯૦.૫૦	૮.૦૬
૨૦૦૫-૦૬	૨૨૩૪.૯૦	૧૩.૦૬	૨૭.૫૯	૧૦.૦૬	૧.૦૬
૨૦૦૬-૦૭	૨૨૫૨.૧૧	૧૩.૭૮	૪૦.૮૦	૧૦.૦૨	-૨૯.૮૨
૨૦૦૭-૦૮	૨૫૭૮.૩૧	૧૦.૯૨	૨૯.૮૬	૭૯.૬૦	-૨૮.૦૦
૨૦૦૮-૦૯	૨૬૧૬.૮૯	૧૨.૨૨	૨૦.૮૫	૫૩.૪૦	૦.૪૨
૨૦૦૯-૧૦	૨૬૩૨.૪૪	૧૩.૨૯	૨૬.૪૫	૬૦.૨૦	૦.૯૫

સ્ત્રોત : - ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ.નાં **કોષ્ટક-૫.૯૬** માં થાપણ, ધીરાણ, કરજ, નફા-ખોટ નું પ્રમાણ શેરભંડોળનાં પ્રમાણે દર્શાવવામાં આવ્યું છે. શેરભંડોળમાં પ્રતિવર્ષ ઉતરોતર વધારો થયો છે. પરંતુ થાપણમાં શેરભંડોળની તુલનાએ વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪ થી ૧૬ ગણા માંથી ઘટાડો થઈ ૨૦૦૯-૧૦માં ૧૩ ગણો ઘટાડો જોવા મળે છે. તેજ રીતે શેરભંડોળની તુલનાએ ધીરાણમાં પણ ઘટાડો જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ થી ૪૦ ગણાં માંથી ઘટાડો થઈ ૨૦૦૯-૧૦માં ૨૬ ગણો ઘટાડો જોવા મળે છે. મંડળીઓ અને શાખાઓનાં ધીરાણનાં હેતુઓને પાર પાડવા માટે બેંકે પણ કરજ લેવું પડતું હોય છે. અંહી શેરભંડોળ અને બેંકનાં દેવા વચ્ચે સીધો સંબંધ જણાય છે. એટલેકે આ પ્રકારનું ભંડોળ ઓછું હોયતો, બેંકને બાહ્ય કરજ વધુ લેવાનું રહે છે. શેરભંડોળ અને કરજની કોલમ દર્શાવે છે કે શેરભંડોળ વધતા પ્રમાણમાં કરજની જરૂરત ઓછી રહે છે.

કોષ્ટકમાં સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે કે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં શેરભંડોળની તુલનાએ ૬૨૪ ૮૫ ગણાં માંથી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં શેરભંડોળ વધતા ૬૦ ગણુ ઘટતું જોવા મળે છે. સામાન્ય રીતે શેરભંડોળ અને નફા ખોટ વચ્ચે સબંધ તારવી શકીએ નહીં કારણકે નફા ખોટનો આધાર ધીરાણ, વ્યાજદર, વસુલાત, વહિવટ, સંચાલન પર હોય છે. છતાં પણ અંહી બન્ને વચ્ચેનાં સબંધ તપાસીએતો સ્પષ્ટ થાય છે કે જેમ-જેમ શેરભંડોળ વધે છે તેમ-તેમ નફાનું પ્રમાણ ઘટે છે. અંહી નોંધવું જોઈએ કે, શેરભંડોળ વધતા સભાસદોને ચુકવવા પડતા ડિવિડન્ડની રકમમાં વધારો થવાથી નફો ઘટતો જાય છે. તેમજ એન.પી.એ.ની જોગવાઈ પણ અસર કરતી હોય તેવું જણાય છે. શેરભંડોળની તુલનાએ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફા નું પ્રમાણ ૨૦ ગણાં માંથી ઘટીને વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ૦.૮૫ ગણું ઘટતું જોઈ શકાય છે.

કોષ્ટક-૫.૯૭
જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
શેરભંડોળના પ્રમાણે થાપણ, ધીરાણ, કરજનું નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	શેર ભંડોળ	થાપણ	ધીરાણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૨૦૨૨.૮૨	૬૮.૮૦	૫.૨૬	૫૭.૪૦	૧.૦૮
૨૦૦૩-૦૪	૨૦૮૩.૪૦	૫૫.૮૮	૫.૩૩	૭૦.૮૦	૧.૧૫
૨૦૦૪-૦૫	૨૦૭૦.૮૪	૫૨.૬૧	૫.૪૧	૫૧.૪૦	૨૮.૩૧
૨૦૦૫-૦૬	૨૧૦૫.૮૪	૪૮.૦૦	૫.૭૫	૫૨.૭૦	૮.૪૮
૨૦૦૬-૦૭	૨૧૭૦.૮૪	૬૨.૩૦	૬.૩૨	૫૧.૧૦	૬.૨૬
૨૦૦૭-૦૮	૨૨૪૬.૮૪	૭૫.૦૦	૫.૧૫	૪૨.૩૦	૫.૫૬
૨૦૦૮-૦૯	૨૩૪૬.૮૪	૭૫.૪૦	૫.૪૪	૧૭.૮૦	૩૫.૭૨
૨૦૦૯-૧૦	૨૩૪૬.૮૮	૧૦.૬૧	૫.૫૮	૧૭.૦૦	૧૪.૧૧

સ્ત્રોત : - જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં **કોષ્ટક-૫.૯૭** માં થાપણ, ધીરાણ, કરજ, નફા-ખોટ નું પ્રમાણ શેરભંડોળનાં પ્રમાણે દર્શાવવામાં આવ્યું છે. શેરભંડોળમાં પ્રતિવર્ષ ઉતરોતર વધારો થયો છે. પરંતુ થાપણમાં શેરભંડોળની તુલનાએ વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪ થી ૭૦ ગણા માંથી ઘટાડો થઈ ૨૦૦૯-૧૦માં ૧૦ ગણો ઘટાડો જોવા મળે છે. તેજ રીતે શેરભંડોળ ની તુલનાએ ધીરાણમાં નહીવત વધારો જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૫ ગણાં માંથી વધીને ૨૦૦૬-૦૭માં ૭ ગણો વધારો જોવા મળે છે. જે ૨૦૦૯-૧૦માં ૧ ગણો ઘટે છે. મંડળીઓ અને શાખાઓનાં ધીરાણનાં હેતુઓને પાર પાડવા માટે બેંકે પણ કરજ લેવું પડતું હોય છે. અંહી શેરભંડોળ અને બેંકનાં દેવા વચ્ચે સીધો સંબંધ જણાય છે. એટલેકે આ પ્રકારનું ભંડોળ ઓછું હોયતો, બેંકને બાહ્ય કરજ વધુ લેવાનું રહે છે. પ્રમાણમાં કરજની જરૂરત ઓછી રહે છે.

કોષ્ટકમાં સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે કે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં શેરભંડોળની તુલનાએ કરજ ૫૭ ગણાં માંથી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં શેરભંડોળ વધતા ૧૭ ગણુ ઘટતું જોવા મળે છે. સામાન્ય રીતે શેરભંડોળ અને નફા-ખોટ વચ્ચે સબંધ તારવી શકીએ નહીં. કારણકે નફા ખોટનો આધાર ધીરાણ, વ્યાજદર, વસુલાત, વહિવટ, સંચાલન પર હોય છે. છતાં પણ અંહી બન્ને વચ્ચેનાં સબંધ તપાસીએતો સ્પષ્ટ થાય છે કે જેમ-જેમ શેરભંડોળ વધે છે તેમ-તેમ નફાનું પ્રમાણ ઘટે છે. અંહી નોંધવુ જોઈએ કે, શેરભંડોળ વધતા સભાસદોને ચુકવવા પડતા ડિવિડન્ડની રકમમાં વધારો થવાથી નફો ઘટતો જાય છે. તેમજ એન.પી.એ.ની જોગવાઈ પણ અસર કરતી હોય તેવુ જણાય છે. શેરભંડોળની તુલનાએ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફા નું પ્રમાણ ૧ ગણાં માંથી વધીને વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ૧૪ ગણું વધતુ જોઈ શકાય છે.

કોષ્ટક- ૫.૮૮

જૂનાગઢ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
શેરભંડોળના પ્રમાણે થાપણ, ધીરાણ, કરજ, નફા ખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	શેર ભંડોળ	થાપણ	ધીરાણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૭૮૮.૬૫	૧૬.૪૦	૮.૩૪	૧૭.૭૮	૨૦.૮૭
૨૦૦૩-૦૪	૮૪૭.૭૮	૧૬.૪૭	૧૮.૫૬	૧૫.૦૮	૧.૮૬
૨૦૦૪-૦૫	૮૫૭.૧૫	૧૬.૬૭	૨૨.૬૧	૧૫.૪૨	-૧૪૭.૮૩
૨૦૦૫-૦૬	૮૦૦.૫૬	૧૪.૭૩	૨૩.૧૫	૧૧.૧૦	-૧૩૦.૧૧
૨૦૦૬-૦૭	૮૧૬.૪૮	૧૭.૮૨	૨૦.૮૨	૧૩.૬૫	-૧૮૩.૦૮
૨૦૦૭-૦૮	૮૩૫.૦૨	૧૮.૮૧	૧૮.૬૧	૧૦.૦૩	-૨૨૩.૩૧
૨૦૦૮-૦૯	૮૪૩.૮૮	૨૩.૦૭	૧૮.૦૬	૬૮.૧૦	૨૮.૦૭
૨૦૦૯-૧૦	૮૮૨.૧૪	૨૬.૬૭	૨૦.૩૦	૩૮.૩૦	૬૭.૭૬

સ્ત્રોત : -જૂનાગઢ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦

જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં કોષ્ટક ૫.૯૮ માં થાપણ, ધીરાણ, કરજ, નફા-ખોટ નું પ્રમાણ શેરભંડોળનાં પ્રમાણે દર્શાવવામાં આવ્યું છે. શેરભંડોળમાં પ્રતિવર્ષ ઉતરોતર વધારો થયો છે. એજ પ્રમાણે થાપણમાં શેરભંડોળની તુલનાએ વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪ થી ૧૬ ગણા માંથી વધારો થઈ ૨૦૦૮-૧૦માં ૨૬ ગણો વધારો જોવા મળે છે. તેજ રીતે શેરભંડોળની તુલનાએ ધીરાણમાં પણ વધારો જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૧૦ ગણાં માંથી વધારો થઈ ૨૦૦૮-૧૦માં ૨૦ ગણો વધારો જોવા મળે છે. મંડળીઓ અને શાખાઓનાં ધીરાણનાં હેતુઓને પાર પાડવા માટે બેંકે પણ કરજ લેવું પડતું હોય છે. અંહી શેરભંડોળ અને બેંકનાં દેવા વચ્ચે સીધો સંબંધ જણાય છે. એટલેકે આ પ્રકારનું ભંડોળ ઓછું હોયતો, બેંકને બાહ્ય કરજ વધુ લેવાનું રહે છે. શેરભંડોળ અને કરજની કોલમ દર્શાવે છે કે શેરભંડોળ વધતા પ્રમાણમાં કરજની જરૂરત ઓછી રહે છે.

કોષ્ટકમાં સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે કે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં શેરભંડોળની તુલનાએ કરજ ૧૮ ગણાં માંથી વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં શેરભંડોળ વધતા ૪૦ ગણું વધતું જોવા મળે છે. સામાન્ય રીતે શેરભંડોળ અને નફા ખોટ વચ્ચે સંબંધ તારવી શકીએ નહીં કારણકે નફા ખોટનો આધાર ધીરાણ, વ્યાજદર, વસુલાત, વહિવટ, સંચાલન પર હોય છે. છતાં પણ અંહી બન્ને વચ્ચેનાં સંબંધ તપાસીએતો સ્પષ્ટ થાય છે કે જેમ-જેમ શેરભંડોળ વધે છે તેમ-તેમ નફાનું પ્રમાણ ઘટે છે. અંહી નોંધવું જોઈએ કે, શેરભંડોળ વધતા સભાસદોને ચુકવવા પડતા ડિવિડન્ડની રકમમાં વધારો થવાથી નફો ઘટતો જાય છે. તેમજ એન.પી.એ.ની જોગવાઈ પણ અસર કરતી હોય તેવું જણાય છે. શેરભંડોળની તુલનાએ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફા નું પ્રમાણ ૨૦ ગણાં માંથી વધીને વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ૬૭ ગણું વધતું જોઈ શકાય છે.

કોષ્ટક-૫.૯૯
રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
શેરભંડોળના પ્રમાણે થાપણ, ધીરાણ, કરજનું નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	શેર ભંડોળ	થાપણ	ધીરાણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૧૫૧૮	૪૧.૨૭	૬.૮૪	૯૦.૯૦	૫૫.૯૯
૨૦૦૩-૦૪	૧૮૫૨	૩૫.૭૧	૧૨૨.૩૬	૬૯.૭૦	૫૩.૯૯
૨૦૦૪-૦૫	૧૯૦૩	૩૫.૪૯	૧૨૧.૮૯	૪૩.૪૫	૪૯.૯૨
૨૦૦૫-૦૬	૨૧૩૫	૩૧.૭૪	૧૧૭.૩૦	૫૫.૭૦	૪૯.૮૮
૨૦૦૬-૦૭	૨૨૬૭	૩૫.૧૭	૧૦૯.૨૨	૧૪.૦૨	૩૪.૧૯
૨૦૦૭-૦૮	૨૫૧૫	૩૯.૦૫	૧૦૯.૩૭	૧૩.૭૧	૮૩.૫૦
૨૦૦૮-૦૯	૨૭૫૪	૪૫.૧૫	૧૦૬.૭૧	૧૨.૧૬	૪૯.૦૨
૨૦૦૯-૧૦	૩૦૭૧	૪૭.૪૧	૧૦૨.૦૪	૫૬.૧૦	૪૩.૯૫

સ્ત્રોત : - રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં કોષ્ટક-૫.૯૯ માં થાપણ, ધીરાણ, કરજ, નફા-ખોટ નું પ્રમાણ શેરભંડોળનાં પ્રમાણે દર્શાવવામાં આવ્યું છે. શેરભંડોળમાં પ્રતિવર્ષ ઉતરોતર વધારો થયો છે. એજ પ્રમાણે થાપણમાં શેરભંડોળની તુલનાએ વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪ થી ૪૧ ગણા માંથી વધારો થઈ ૨૦૦૯-૧૦માં ૪૭ ગણો વધારો જોવા મળે છે. તેજ રીતે શેરભંડોળની તુલનાએ ધીરાણમાં પણ વધારો જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪ થી ૧૨૨ ગણાં માંથી ઘટાડો થઈ ૨૦૦૯-૧૦માં ૧૦૨ ગણો ઘટાડો જોવા મળે છે. મંડળીઓ અને શાખાઓનાં ધીરાણનાં હેતુઓને પાર પાડવા માટે બેંકે પણ કરજ લેવું પડતું હોય છે. અંહી શેરભંડોળ અને બેંકનાં દેવા વચ્ચે સીધો સંબંધ જણાય છે. એટલેકે આ પ્રકારનું ભંડોળ ઓછું હોયતો, બેંકને બાહ્ય કરજ વધુ લેવાનું રહે છે. શેરભંડોળ અને કરજની કોલમ દર્શાવે છે કે શેરભંડોળ વધતા પ્રમાણમાં કરજની જરૂરત ઓછી રહે છે.

કોષ્ટકમાં સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે કે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં શેરભંડોળની તુલનાએ કરજ ૯૦ ગણાં માંથી વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં શેરભંડોળ વધતા ૫૬ ગણુ ઘટતું જોવા મળેછે. સામાન્ય રીતે શેરભંડોળ અને નફા ખોટ વચ્ચે સબંધ તારવી શકીએ નંહી કારણકે નફા ખોટનો આધાર ધીરાણ, વ્યાજદર, વસુલાત, વહિવટ, સંચાલન પર હોય છે. છતાં પણ અંહી બન્ને વચ્ચેનાં સબંધ તપાસીએતો સ્પષ્ટ થાય છે કે જેમ-જેમ શેરભંડોળ વધે છે તેમ તેમ નફાનું પ્રમાણ ઘટે છે. અંહી નોંધવુ જોઈએ કે, શેરભંડોળ વધતા સભાસદોને ચુકવવા પડતા ડિવિડન્ડની રકમમાં વધારો થવાથી નફો ઘટતો જાય છે. તેમજ એન.પી.એ.ની જોગવાઈ પણ અસર કરતી હોય તેવુ જણાય છે. શેરભંડોળની તુલનાએ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફા નું પ્રમાણ ૫૫ ગણાં માંથી ઘટીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૪૩ ગણું ઘટતુ જોઈ શકાય છે.

કોષ્ટક-૫.૧૦૦

અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
થાપણના પ્રમાણે શેરભંડોળ, ધીરાણ, કરજ, નફા-ખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	થાપણ	શેરભંડોળ	ધીરાણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૮૮૨૧.૦૧	૦.૧૦	૧.૪૪	૦.૩૧	૨.૩૫
૨૦૦૩-૦૪	૧૧૮૩૪.૬૭	૮.૪૫	૧.૬૫	૨૨.૫૮	૨.૦૧
૨૦૦૪-૦૫	૧૧૫૬૩.૮૬	૮.૭૨	૨.૦૭	૩૭.૦૫	૧.૫૫
૨૦૦૫-૦૬	૧૧૧૭૩.૮૧	૮.૭૮	૧.૭૮	૦.૫૬	૨.૧૨
૨૦૦૬-૦૭	૧૩૧૦૭.૦૬	૭.૫૦	૧.૪૩	૪૪.૪૬	૦.૭૮
૨૦૦૭-૦૮	૧૫૧૦૨.૬૬	૬.૮૨	૧.૪૭	૫૦.૫૭	૧.૮૮
૨૦૦૮-૦૯	૧૮૨૭૬.૧૩	૫.૬૬	૧.૪૮	૫૨.૧૮	૦.૫૪
૨૦૦૯-૧૦	૨૪૮૨૬.૮૪	૪.૧૭	૧.૩૩	૫૪.૪૧	૦.૬૫

સ્ત્રોત : - અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૧૦૦ માં અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં થાપણ અને શેરભંડોળ, ધીરાણ, કરજ, નફા-ખોટની વચ્ચેનો સંબંધ દર્શાવે છે. અંહી જોઈ શકાય છે થાપણમાં પ્રતિવર્ષ વધારો જોવા મળે છે. થાપણની તુલનાએ શેરભંડોળનું પ્રમાણ પણ વધતું જોવા મળે છે. જે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૦.૧૦ માંથી વધીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૪.૧૭ થવા પામેલ છે. થાપણ વધતાં ધીરાણ વધવું જોઈએ તોજ થાપણદારોને વ્યાજ ચુકવી શકાય અંહી થાપણનાં પ્રમાણમાં ધીરાણનું પ્રમાણ વીશેષ રહ્યું છે. પણ વચ્ચેનો દર સતત ઘટતો રહ્યો છે. જેમ કે, ૨૦૦૨-૦૩ના વર્ષમાં ૧ રૂપિયાની થાપણ સામે ૧.૪૪ રૂપિયા ધીરાણ હતું તે ઘટતા ઘટતા છેલ્લા વર્ષમાં ૧ રૂપિયા સામે ૧.૩૩ રૂપિયાજ રહ્યું છે. ધીરાણનું આ પ્રમાણ ઘટવાથી બેંકની નફાકારકતા પર વિપરીત અસર થાય તે નોંધવું જોઈએ. બેંકોને બાહ્ય ધીરાણ મેળવવા માટે બેંકની પ્રતિષ્ઠા ઉપરાંત આર્થિક ક્ષમતા પણ મહત્વનો ભાગ ભજવતી હોવી જોઈએ. એટલેકે આર્થિક ક્ષમતા વધતા બાહ્ય ધીરાણ વધુ પ્રમાણમાં મેળવી શકે.

પણ સામાન્ય પરિસ્થિતીમાં બેંકની આર્થિક ક્ષમતા વધતાં બાહ્ય ધીરાણની જરૂરિયાત વધતી જણાય છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૦.૩૧ થી વધીને ૫૪.૪૧ થાય છે. સાથે નોંધવું જોઈએ કે, ધીરાણ ઓછું થાય અને ભારણ વધેતો નફાનું પ્રમાણ નીચું જાય છે. કોષ્ટકની છેલ્લી કોલમમાં થાપણની તુલનાએ નફો દર્શાવ્યો છે. જે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૨.૩૫ થી ઘટીને ૦.૬૫ થાય છે. અંહી વ્યવસ્થાતંત્ર સંચાલન કે વહિવટને બીનકાર્યક્ષમતા જવાબદાર હોઈ શકે.

કોષ્ટક- ૫.૧૦૧

ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
થાપણના પ્રમાણે શેરભંડોળ, ધીરાણ, કરજ, નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	થાપણ	શેરભંડોળ	ધીરાણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૨૮૨૬૧.૮૮	૬.૬૭	૨.૧૧	૫૭.૨૨	૧.૩૬
૨૦૦૩-૦૪	૩૩૧૪૮.૭૭	૬.૨૫	૨.૦૩	૩૭.૨૮	૧.૨૩
૨૦૦૪-૦૫	૨૮૨૧૪.૫૫	૭.૬૩	૨.૬૫	૬૮.૧૬	૧.૪૪
૨૦૦૫-૦૬	૨૮૧૮૩.૩૧	૭.૬૫	૨.૧૧	૭૭.૦૪	૦.૦૮
૨૦૦૬-૦૭	૩૧૦૪૮.૪૨	૭.૨૫	૨.૮૫	૭૨.૭૩	-૨.૧૬
૨૦૦૭-૦૮	૨૮૧૭૨.૧૩	૮.૧૫	૨.૭૩	૮૮.૩૫	-૨.૫૨
૨૦૦૮-૦૯	૩૧૮૮૦.૪૮	૮.૧૮	૧.૭૦	૪૩.૭૦	૦.૦૩
૨૦૦૯-૧૦	૩૪૮૮૭.૮૪	૭.૫૨	૧.૮૮	૪૫.૩૨	૦.૦૭

સ્ત્રોત : - ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૧૦૧ માં ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં થાપણ અને શેરભંડોળ, ધીરાણ, કરજ, નફા-ખોટની વચ્ચેનો સંબંધ દર્શાવે છે. અંહી જોઈ શકાય છે થાપણમાં પ્રતિવર્ષ વધારો જોવા મળે છે. થાપણની તુલનાએ શેરભંડોળનું પ્રમાણ પણ વધતું જોવા મળે છે. જે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૬.૬૭ માંથી વધીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૭.૫૨ થવા પામેલ છે. થાપણ વધતાં ધીરાણ વધવું જોઈએ તોજ થાપણદારોને વ્યાજ ચુકવી શકાય.

અંહી થાપણનાં પ્રમાણમાં ધીરાણનું પ્રમાણ વીશેષ રહ્યું છે. પણ નીચેનો દર સતત ઘટતો રહ્યો છે. જેમ કે, ૨૦૦૨-૦૩ના વર્ષમાં ૧ રૂપિયાની થાપણ સામે ૨.૧૧ રૂપિયા ધીરાણ હતું તે ઘટતા ઘટતા છેલ્લા વર્ષમાં ૧ રૂપિયા સામે ૧.૮૮ રૂપિયાજ રહ્યું છે. ધીરાણનું આ પ્રમાણ ઘટવાથી બેંકની નફાકારકતા પર વિપરીત અશર થાય તે નોંધવું જોઈએ. બેંકોને બાહ્ય ધીરાણ મેળવવા માટે બેંકની પ્રતિષ્ઠા ઉપરાંત આર્થિક ક્ષમતા પણ મહત્વનો ભાગ ભજવતી હોવી જોઈએ. એટલેકે આર્થિક ક્ષમતા વધતા બાહ્ય ધીરાણ વધુ પ્રમાણમાં મેળવી શકે. પણ સામાન્ય પરિસ્થિતિમાં બેંકની આર્થિક ક્ષમતા વધતા બાહ્ય ધીરાણની જરૂરિયાત વધતી જણાય છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૫૭.૨૨ થી ધટીને ૪૫.૩૨ થાય છે. સાથે નોંધવું જોઈએ કે, ધીરાણ ઓછું થાય અને ભારણ વધેતો નફાનું પ્રમાણ નીચું જાય છે. કોષ્ટકની છેલ્લી કોલમમાં થાપણની તુલનાએ નફો દર્શાવ્યો છે. જે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૧.૩૬ થી ધટીને ૦.૦૭ થાય છે. અંહી પણ વ્યવસ્થાતંત્ર સંચાલન કે વહીવટને બીનકાર્યક્ષમતા જવાબદાર હોઈ શકે.

કોષ્ટક-૫.૧૦૨

જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
થાપણના પ્રમાણે શેરભંડોળ, ધીરાણ, કરજ, નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	થાપણ	શેરભંડોળ	ધીરાણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૧૪૧૪૦.૩૭	૧૪.૩૦	૦.૭૫	૮૨.૨૫	૦.૧૫
૨૦૦૩-૦૪	૧૧૬૮૮.૫૮	૧૭.૮૮	૦.૮૫	૧૨૬.૭૩	૦.૨૦
૨૦૦૪-૦૫	૧૦૮૮૬.૩૭	૧૮.૦૦	૧.૦૩	૮૭.૭૨	૫.૫૭
૨૦૦૫-૦૬	૧૦૩૨૮.૨૫	૨૦.૩૮	૧.૧૭	૧૦૭.૫૨	૧.૮૩
૨૦૦૬-૦૭	૧૩૫૩૩.૮૨	૧૬.૦૪	૧.૦૧	૮૨.૦૭	૧.૦૦
૨૦૦૭-૦૮	૧૬૮૭૪.૦૮	૧૩.૩૧	૦.૬૮	૫૬.૪૧	૦.૭૪
૨૦૦૮-૦૯	૧૭૭૧૨.૬૩	૧૩.૨૫	૦.૭૨	૨૩.૭૫	૪.૭૩
૨૦૦૯-૧૦	૨૪૮૦૮.૦૦	૮.૪૨	૦.૫૨	૧૬.૦૩	૧.૩૨

સ્ત્રોત : - જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

કોષ્ટક ૫.૧૦૨ માં જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં થાપણ અને શેરભંડોળ, ધીરાણ, કરજ, નફા-ખોટની વચ્ચેનો સબંધ દર્શાવે છે. અંહી જોઈ શકાય છે થાપણમાં પ્રતિવર્ષ વધારો જોવા મળે છે. થાપણની તુલનાએ શેરભંડોળનું પ્રમાણ ઘટતુ જોવા મળે છે. જે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૧૪.૩૦ માંથી ઘટીને વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ૯.૪૨ થવા પામેલ છે. થાપણ વધતાં ધીરાણ વધવુ જોઈએ તોજ થાપણદારોને વ્યાજ ચુકવી શકાય અંહી થાપણનાં પ્રમાણમાં ધીરાણનું પ્રમાણ વીશેષ રહ્યુ છે. પણ નીચેનો દર સતત ઘટતો રહ્યો છે. જેમ કે, ૨૦૦૨-૦૩ના વર્ષમાં ૧ રૂપિયાની થાપણ સામે ૦.૭૫ રૂપિયા ધીરાણ હતુ તે ધટતા ધટતા છેલ્લા વર્ષમાં ૧ રૂપિયા સામે ૦.૫૨ રૂપિયાજ રહ્યુ છે. ધીરાણનું આ પ્રમાણ ઘટવાથી બેંકની નફાકારકતા પર વિપરીત અશર થાય તે નોંધવુ જોઈએ. બેંકોને બાહ્ય ધીરાણ મેળવવા માટે બેંકની પ્રતિષ્ઠા ઉપરાંત આર્થિક ક્ષમતા પણ મહત્વનો ભાગ ભજવતી હોવી જોઈએ. એટલેકે આર્થિક ક્ષમતા વધતા બાહ્ય ધીરાણ વધુ પ્રમાણમાં મેળવી શકે. પણ સામાન્ય પરિસ્થિતીમાં બેંકની આર્થિક ક્ષમતા વધતા બાહ્ય ધીરાણની જરૂરિયાત ઘટતી જણાય છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૮૨.૨૫ થી ઘટીને ૧૬.૦૩ થાય છે. સાથે નોંધવુ જોઈએ કે, ધીરાણ ઓછું થાય અને ભારણ વધેતો નફાનું પ્રમાણ નીચુ જાય છે. કોષ્ટકની છેલ્લી કોલમમાં થાપણની તુલનાએ નફો દર્શાવ્યો છે. જે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૦.૧૫ થી વધીને ૧.૩૨ થાય છે.

કોષ્ટક- ૫.૧૦૩
જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
થાપણના પ્રમાણે શેરભંડોળ, ધીરાણ, કરજ, નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	થાપણ	શેરભંડોળ	ધીરાણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૧૩૨૨૧.૮૪	૬.૦૮	૦.૫૬	૧૦૮.૪૩	૧.૨૭
૨૦૦૩-૦૪	૧૩૮૬૬.૪૮	૬.૦૭	૧.૧૨	૮૧.૬૪	૦.૧૧
૨૦૦૪-૦૫	૧૪૨૮૭.૧૫	૫.૮૮	૧.૩૫	૮૨.૪૫	-૮.૮૬
૨૦૦૫-૦૬	૧૩૨૬૫.૭૮	૬.૭૮	૧.૫૭	૧૧૭.૭૮	-૮.૮૩
૨૦૦૬-૦૭	૧૬૩૩૨.૧૨	૫.૬૧	૧.૧૬	૭૬.૬૧	-૧૦.૨૭
૨૦૦૭-૦૮	૧૮૫૨૩.૩૨	૫.૦૪	૦.૮૩	૫૦.૬૫	-૧૧.૨૭
૨૦૦૮-૦૯	૨૧૭૮૩.૧૨	૪.૩૩	૦.૮૨	૨૮.૮૪	૧.૨૧
૨૦૦૯-૧૦	૨૬૪૬૦.૭૦	૩.૭૪	૦.૭૬	૧૪.૭૩	૨.૫૪

સ્ત્રોત : -જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૧૦૩ માં જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં થાપણ અને શેરભંડોળ, ધીરાણ, કરજ, નફા-ખોટની વચ્ચેનો સંબંધ દર્શાવે છે. અંહી જોઈ શકાય છે થાપણમાં પ્રતિવર્ષ વધારો જોવા મળે છે. થાપણની તુલનાએ શેરભંડોળનું પ્રમાણ ઘટતું જોવા મળે છે. જે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૬.૦૮ માંથી ઘટીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૩.૭૪ થવા પામેલ છે. થાપણ વધતાં ધીરાણ વધવું જોઈએ તોજ થાપણદારોને વ્યાજ ચુકવી શકાય અંહી થાપણનાં પ્રમાણમાં ધીરાણનું પ્રમાણ વીશેષ રહ્યું છે. જેમ કે, ૨૦૦૨-૦૩ના વર્ષમાં ૧ રૂપિયાની થાપણ સામે ૦.૫૬ રૂપિયા ધીરાણ હતું તે વધતા વધતા છેલ્લા વર્ષમાં ૧ રૂપિયા સામે ૦.૭૬ રૂપિયા રહ્યું છે. ધીરાણનું આ પ્રમાણ ઘટવાથી બેંકની નફાકારકતા પર વિપરીત અસર થાય તે નોંધવું જોઈએ. બેંકોને બાહ્ય ધીરાણ મેળવવા માટે બેંકની પ્રતિષ્ઠા ઉપરાંત આર્થિક ક્ષમતા પણ મહત્વનો ભાગ ભજવતી હોવી જોઈએ. એટલેકે આર્થિક ક્ષમતા વધતા બાહ્ય ધીરાણ વધુ પ્રમાણમાં મેળવી શકે.

પણ સામાન્ય પરિસ્થિતીમાં બેંકની આર્થિક ક્ષમતા વધતા બાહ્ય ધીરાણની જરૂરિયાત ઘટતી જણાય છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૧૦૮.૪૩ થી ઘટીને ૧૪.૭૩ થાય છે. સાથે નોંધવું જોઈએ કે, ધીરાણ ઓછું થાય અને ભારણ વધેતો નફાનું પ્રમાણ નીચું જાય છે. કોષ્ટકની છેલ્લી કોલમમાં થાપણની તુલનાએ નફો દર્શાવ્યો છે. જે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૧.૨૭ થી વધીને ૨.૫૪ થાય છે.

કોષ્ટક-૫.૧૦૪

રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
થાપણના પ્રમાણે શેરભંડોળ, ધીરાણ, કરજ, નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	થાપણ	શેરભંડોળ	ધીરાણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૬૨૬.૫૫	૨૪.૨૨	૧૬.૫૮	૨૨.૦૨	૧૩.૫૬
૨૦૦૩-૦૪	૬૬૧.૫૦	૨૭.૮૮	૩૪૨.૫૭	૧૮.૫૨	૧૫.૧૧
૨૦૦૪-૦૫	૬૭૫.૪૬	૨૮.૧૭	૩૪૩.૪૨	૧૨.૨૪	૧૪.૦૬
૨૦૦૫-૦૬	૬૭૭.૬૮	૩૧.૫૦	૩૬૮.૫૭	૧૭.૫૭	૧૫.૭૧
૨૦૦૬-૦૭	૭૮૭.૫૩	૨૮.૪૨	૩૧૦.૪૬	૩૮.૮૭	૭૮.૧૮
૨૦૦૭-૦૮	૮૮૨.૧૧	૨૫.૬૦	૨૮૦.૦૮	૩૫.૧૩	૨૧.૩૮
૨૦૦૮-૦૯	૧૨૪૩.૬૬	૨૨.૧૪	૨૩૬.૩૦	૨૬.૮૩	૧૦.૮૫
૨૦૦૯-૧૦	૧૪૫૫.૮૮	૨૧.૦૮	૨૧૫.૨૪	૧૧.૮૩	૮૨.૭૨

સ્ત્રોત : - રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૧૦૪ માં રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં થાપણ અને શેરભંડોળ, ધીરાણ, કરજ, નફા-ખોટની વચ્ચેનો સંબંધ દર્શાવે છે. અંહી જોઈ શકાય છે થાપણમાં પ્રતિવર્ષ વધારો જોવા મળે છે. થાપણની તુલનાએ શેરભંડોળનું પ્રમાણ ઘટતું જોવા મળે છે. જે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૨૪.૨૨ માંથી ઘટીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૨૧.૦૮ થવા પામેલ છે. થાપણ વધતાં ધીરાણ વધવું જોઈએ તોજ થાપણદારોને વ્યાજ ચુકવી શકાય અંહી થાપણનાં પ્રમાણમાં ધીરાણનું પ્રમાણ વીશેષ રહ્યું છે.

જેમ કે, ૨૦૦૨-૦૩ના વર્ષમાં ૧ રૂપિયાની થાપણ સામે ૧૬.૫૮ રૂપિયા ધીરાણ હતું તે વધતા-વધતા છેલ્લા વર્ષમાં ૧ રૂપિયા સામે ૨૧૫.૨૪ રૂપિયા રહ્યું છે. ધીરાણનું આ પ્રમાણ ઘટવાથી બેંકની નફાકારકતા પર વિપરીત અશર થાય તે નોંધવું જોઈએ. બેંકોને બાહ્ય ધીરાણ મેળવવા માટે બેંકની પ્રતિષ્ઠા ઉપરાંત આર્થિક ક્ષમતા પણ મહત્વનો ભાગ ભજવતી હોવી જોઈએ. એટલેકે આર્થિક ક્ષમતા વધતા બાહ્ય ધીરાણ વધુ પ્રમાણમાં મેળવી શકે. પણ સામાન્ય પરિસ્થિતીમાં બેંકની આર્થિક ક્ષમતા વધતા બાહ્ય ધીરાણની જરૂરિયાત ઘટતી જણાય છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૨૨.૦૨ થી ઘટીને ૧૧.૮૩ થાય છે. સાથે નોંધવું જોઈએ કે, ધીરાણ ઓછું થાય અને ભારણ વધેતો નફાનું પ્રમાણ નીચું જાય છે. કોષ્ટકની છેલ્લી કોલમમાં થાપણની તુલનાએ નફો દર્શાવ્યો છે. જે વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૧૩.૫૬ થી વધીને ૮૨.૭૨ થાય છે.

કોષ્ટક-૫.૧૦૫
અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
ધીરાણના પ્રમાણે શેરભંડોળ, થાપણ, કરજ, નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	ધીરાણ	શેરભંડોળ	થાપણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૧૪૧૪૫.૮૮	૭.૦૮	૦.૬૮	૦.૨૧	૧.૬૩
૨૦૦૩-૦૪	૧૮૭૨૭.૪૪	૫.૧૧	૦.૬૦	૦.૧૩	૧.૧૧
૨૦૦૪-૦૫	૨૩૮૮૨.૬૪	૪.૨૦	૦.૪૮	૦.૧૭	૦.૭૫
૨૦૦૫-૦૬	૧૮૮૩૫.૧૪	૪.૮૨	૦.૫૬	૦.૩૧	૧.૧૮
૨૦૦૬-૦૭	૧૮૮૩૪.૨૮	૫.૨૨	૦.૬૮	૦.૩૦	૦.૫૫
૨૦૦૭-૦૮	૨૨૨૬૪.૦૦	૪.૬૨	૦.૬૭	૦.૩૪	૧.૨૮
૨૦૦૮-૦૯	૨૭૦૩૪.૦૭	૩.૮૩	૦.૬૮	૦.૩૫	૦.૩૭
૨૦૦૯-૧૦	૩૩૦૭૩.૪૮	૩.૧૩	૦.૭૫	૦.૩૮	૦.૪૮

સ્ત્રોત : - અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૧૦૫ માં અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ધીરાણ અને અન્ય નાંણાકીય મહત્વનાં પ્રવિધિઓ શેરભંડોળ, થાપણ, કરજ અને નફા-ખોટ વચ્ચેનો સબંધ જાણવાનો પ્રયાસ કરતા જણાય છે કે, દેવુ અને નફાની બાબત સીવાય જેમ-જેમ ધીરાણનું પ્રમાણ વધે છે તેમ તેમ શેરભંડોળમાં ઘટાડો જણાય છે.

ધીરાણના પ્રમાણમાં શેરભંડોળ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૭.૦૮ થી ઘટીને ૩.૧૩ થાય છે. જ્યારે થાપણ માં નહીવત વધારો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૦.૬૮ થી વધીને ૦.૭૫ થાય છે. કરજના પ્રમાણમાં વધારો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૦.૨૧ થી વધીને ૦.૩૮ થાય છે. અને નફામાં ઘટાડો થતો જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ધીરાણનાં પ્રમાણમાં નફો ૧.૬૩ થી ઘટીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૦.૪૮ થવા પામેલ છે.

કોષ્ટક- ૫.૧૦૬

ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
ધીરાણના પ્રમાણે શેરભંડોળ, થાપણ, કરજ, નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	ધીરાણ	શેરભંડોળ	થાપણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૬૧૮૧૮.૭૬	૩.૧૫	૦.૪૭	૦.૨૭	૦.૬૪
૨૦૦૩-૦૪	૬૭૪૧૭.૫૮	૩.૦૭	૦.૪૮	૦.૧૮	૦.૬૧
૨૦૦૪-૦૫	૭૭૬૮૨.૫૦	૨.૮૭	૦.૩૭	૦.૨૬	૦.૫૪
૨૦૦૫-૦૬	૬૧૬૮૨.૩૪	૩.૬૨	૦.૪૭	૦.૩૬	૦.૦૩
૨૦૦૬-૦૭	૮૧૮૮૧.૮૨	૨.૪૫	૦.૩૩	૦.૨૪	-૦.૭૩
૨૦૦૭-૦૮	૭૭૦૦૭.૫૨	૩.૩૪	૦.૩૬	૦.૩૨	-૦.૮૩
૨૦૦૮-૦૯	૫૪૫૮૮.૧૪	૪.૭૮	૦.૫૮	૦.૨૫	૦.૦૨
૨૦૦૯-૧૦	૬૮૬૨૮.૮૮	૧.૪૮	૦.૫૦	૦.૨૨	૦.૦૩

સ્ત્રોત : - ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૧૦૬ માં ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ધીરાણ અને અન્ય નાંણાકીય મહત્વનાં પ્રવિધિઓ શેરભંડોળ, થાપણ, કરજ અને નફા-ખોટ વચ્ચેનો સબંધ જાણવાનો પ્રયાસ કરતા જણાય છે કે, દેવુ અને નફાની બાબત સીવાય જેમ-જેમ ધીરાણનું પ્રમાણ વધે છે તેમ-તેમ શેરભંડોળમાં ઘટાડો જણાય છે.

ધીરાણના પ્રમાણમાં શેરભંડોળ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૩.૧૫ થી ઘટીને ૧.૪૮ થાય છે. જ્યારે થાપણ માં નહીવત વધારો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૦.૪૭ થી વધીને ૦.૫૦ થાય છે. કરજના પ્રમાણમાં ઘટાડો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૦.૨૭ થી ઘટીને ૦.૨૨ થાય છે. અને નફામાં ઘટાડો થતો જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ધીરાણનાં પ્રમાણમાં નફો ૦.૬૪ થી ઘટીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૦.૦૩ થવા પામેલ છે.

કોષ્ટક-૫.૧૦૭
જામનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
ધીરાણના પ્રમાણે શેરભંડોળ, થાપણ, કરજ, નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	ધીરાણ	શેરભંડોળ	થાપણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૬૪૨.૮૬	૦.૧૮	૧.૩૨	૧.૦૮	૦.૨૦
૨૦૦૩-૦૪	૧૧૧૬૪.૧૬	૦.૧૮	૧.૦૪	૧.૩૨	૦.૨૧
૨૦૦૪-૦૫	૧૧૨૨૪.૧૮	૦.૧૮	૦.૮૭	૦.૮૪	૫.૪૦
૨૦૦૫-૦૬	૧૨૧૧૮.૫૦	૦.૧૭	૦.૮૫	૦.૮૧	૧.૬૫
૨૦૦૬-૦૭	૧૩૭૪૧.૮૮	૦.૧૫	૦.૮૮	૦.૮૦	૦.૮૮
૨૦૦૭-૦૮	૧૧૫૭૮.૬૬	૦.૧૮	૧.૪૫	૦.૮૨	૧.૦૭
૨૦૦૮-૦૯	૧૨૭૮૫.૬૬	૦.૧૮	૧.૩૮	૦.૩૨	૬.૫૫
૨૦૦૯-૧૦	૧૩૧૧૩.૩૦	૦.૧૭	૧.૮૮	૦.૩૦	૨.૫૨

સ્ત્રોત : - જામનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ઉપરોક્ત **કોષ્ટક-૫.૧૦૭** માં જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ધીરાણ અને અન્ય નાંણાકીય મહત્વનાં પ્રવિધિઓ શેરભંડોળ, થાપણ, કરજ અને નફા-ખોટ વચ્ચેનો સંબંધ જાણવાનો પ્રયાસ કરતા જણાય છે કે, દેવુ અને નફાની બાબત સીવાય જેમ-જેમ ધીરાણનું પ્રમાણ વધે છે તેમ-તેમ શેરભંડોળમાં ઘટાડો જણાય છે.

ધીરાણના પ્રમાણમાં શેરભંડોળ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૦.૧૮ થી ઘટીને ૦.૧૭ થાય છે. જ્યારે થાપણ માં નહીવત વધારો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૧.૩૨ થી વધીને ૧.૮૮ થાય છે. કરજના પ્રમાણમાં ઘટાડો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૧.૦૮ થી ઘટીને ૦.૩૦ થાય છે. અને નફામાં વધારો થતો જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ધીરાણનાં પ્રમાણમાં નફો ૦.૨૦ થી વધીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૨.૫૨ થવા પામેલ છે.

કોષ્ટક- ૫.૧૦૮
જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
ધીરાણના પ્રમાણે શેરભંડોળ, થાપણ, કરજ, નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	ધીરાણ	શેરભંડોળ	થાપણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૭૪૭૦.૩૭	૦.૧૦	૧.૭૬	૧.૮૦	૨.૨૪
૨૦૦૩-૦૪	૧૫૭૪૧.૪૫	૦.૦૫	૦.૮૮	૦.૮૧	૦.૧૦
૨૦૦૪-૦૫	૧૮૩૮૬.૧૧	૦.૦૪	૦.૭૩	૦.૬૮	-૬.૫૩
૨૦૦૫-૦૬	૨૦૮૫૬.૫૩	૦.૦૪	૦.૬૩	૦.૭૪	-૫.૬૧
૨૦૦૬-૦૭	૧૮૦૮૧.૩૭	૦.૦૫	૦.૮૫	૦.૬૫	-૮.૭૮
૨૦૦૭-૦૮	૧૭૪૦૫.૨૦	૦.૦૫	૧.૦૬	૦.૫૩	-૧૧.૮૮
૨૦૦૮-૦૯	૧૭૯૮૮.૭૮	૦.૦૫	૧.૨૧	૦.૩૬	૧.૪૭
૨૦૦૯-૧૦	૨૦૧૪૨.૮૮	૦.૦૫	૧.૩૧	૦.૧૮	૩.૩૩

સ્ત્રોત : -જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૧૦૮ માં જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેન્ક લિ. નાં ધીરાણ અને અન્ય નાંણાકીય મહત્વનાં પ્રવિધિઓ શેરભંડોળ, થાપણ, કરજ અને નફા-ખોટ વચ્ચેનો સંબંધ જાણવાનો પ્રયાસ કરતા જણાય છે કે, દેવુ અને નફાની બાબત સીવાય જેમ-જેમ ધીરાણનું પ્રમાણ વધે છે તેમ-તેમ શેરભંડોળમાં ઘટાડો જણાય છે.

ધીરાણના પ્રમાણમાં શેરભંડોળ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૦.૧૦ થી ઘટીને ૦.૦૫ થાય છે. જ્યારે થાપણ માં પણ નહીવત ઘટાડો થતો જણાય છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૧.૭૬ થી ઘટીને ૧.૩૧ થાય છે. કરજના પ્રમાણમાં ઘટાડો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૧.૮૦ થી ઘટીને ૦.૧૮ થાય છે. અને નફામાં વધારો થતો જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ધીરાણનાં પ્રમાણમાં નફો ૨.૨૪ થી વધીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૩.૩૩ થવા પામેલ છે.

કોષ્ટક-૫.૧૦૯
રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
ધીરાણના પ્રમાણે શેરભંડોળ, થાપણ, કરજ, નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	ધીરાણ	શેરભંડોળ	થાપણ	કરજ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૧૦૨૩૮૯.૮૭	૧૪.૬૧	૬.૦૩	૧.૩૨	૮.૧૮
૨૦૦૩-૦૪	૨૨૬૬૧૩.૫૨	૦.૮૧	૦.૨૯	૫.૬૯	૦.૪૪
૨૦૦૪-૦૫	૨૩૧૯૭૧.૫૧	૦.૮૨	૦.૩૦	૦.૩૫	૦.૪૦
૨૦૦૫-૦૬	૨૫૦૪૫૦.૯૭	૦.૮૫	૦.૨૭	૪.૭૫	૦.૪૨
૨૦૦૬-૦૭	૨૪૭૬૦૬.૫૫	૦.૮૧	૦.૩૨	૦.૧૨	૦.૩૧
૨૦૦૭-૦૮	૨૭૫૦૭૦.૬૬	૦.૮૧	૦.૩૫	૦.૧૩	૦.૭૬
૨૦૦૮-૦૯	૨૯૩૮૮૯.૦૧	૦.૮૩	૦.૪૨	૦.૧૧	૦.૪૫
૨૦૦૯-૧૦	૩૧૩૩૯૫.૪૮	૦.૮૭	૦.૪૬	૫.૪૯	૦.૪૩

સ્ત્રોત : - રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૧૦૯ માં રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. નાં ધીરાણ અને અન્ય નાંણાકીય મહત્વનાં પ્રવિધિઓ શેરભંડોળ, થાપણ, કરજ અને નફા-ખોટ વચ્ચેનો સંબંધ જાણવાનો પ્રયાસ કરતા જણાય છે કે, દેવુ અને નફાની બાબત સીવાય જેમ જેમ ધીરાણનું પ્રમાણ વધે છે તેમ તેમ શેરભંડોળમાં ઘટાડો જણાય છે.

ધીરાણના પ્રમાણમાં શેરભંડોળ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૧૪.૬૧ થી ઘટીને ૦.૮૭ થાય છે. જ્યારે થાપણ માં પણ નહીવત ઘટાડો થતો જણાય છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૬.૦૩ થી ઘટીને ૦.૪૬ થાય છે. કરજના પ્રમાણમાં વધારો વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૧.૩૨ થી વધીને ૫.૪૯ થાય છે. અને નફામાં ઘટાડો થતો જોવા મળે છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ધીરાણનાં પ્રમાણમાં નફો ૮.૧૮ થી ઘટીને વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૦.૪૩ થવા પામેલ છે.

કોષ્ટક-૫.૧૧૦

અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું

કરજના પ્રમાણે શેરભંડોળ, ધીરાણ, થાપણ, નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	કરજ	શેરભંડોળ	ધીરાણ	થાપણ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૩૦૬૩.૬૮	૩૨.૭૩	૪.૬૧	૩૨.૫૬	૭.૫૪
૨૦૦૩-૦૪	૨૬૯૭.૦૪	૩૭.૪૦	૭.૩૧	૪૪.૨૧	૮.૮૮
૨૦૦૪-૦૫	૪૨૮૫.૫૧	૨૩.૫૪	૫.૫૮	૨૭.૦૦	૪.૨૦
૨૦૦૫-૦૬	૬૩૦૦.૪૮	૧૫.૫૮	૩.૧૬	૧૭.૭૩	૩.૭૬
૨૦૦૬-૦૭	૫૮૨૮.૨૦	૧૬.૮૭	૩.૨૩	૨૨.૪૮	૧.૭૮
૨૦૦૭-૦૮	૭૬૩૭.૮૦	૧૩.૪૮	૨.૮૧	૧૮.૭૭	૩.૭૩
૨૦૦૮-૦૯	૮૫૩૬.૮૮	૧૦.૮૫	૨.૮૩	૧૮.૧૬	૧.૦૫
૨૦૦૯-૧૦	૧૩૨૧૬.૫૭	૭.૮૫	૨.૫૦	૧૮.૭૮	૧.૨૨

સ્ત્રોત : - અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

અમરેલી ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. ના ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૧૧૦ માં સ્પષ્ટ થાય છે કે, કરજની તુલનામાં શેરભંડોળ ઘટતુ જોવા મળે છે. કરજનાં પ્રમાણમાં શેરભંડોળમાં અંહી વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૩૨.૭૩ થી ઘટીને ૭.૮૫ થાય છે. જો બેંક બાહ્ય દેવુ કરીને ભંડોળ વધારેતો તેન ધીરાણ કરવાની ક્ષમતા વધે છે. જેમ કે, ૨૦૦૨-૦૩માં બેંકે રૂા. ૩૦૬૩.૬૮ લાખનું વિવિધ સ્વરૂપનું દેવુ સ્વીકાર્યું હતુ તેની સામે પ્રતિ રૂપિયાએ ૪.૬૧ રૂપિયા ધીરાણ શક્ય બન્યુ હતું દેવાની રકમ ૮ વર્ષ માં વધીને રૂા. ૧૩૨૧૬.૫૭ લાખ પંહોચતા ધીરાણનું પ્રમાણ ઘટીને પ્રતિ રૂપિયાએ ૨.૫૦ રૂપિયા થયેલુ. એટલુજ નંહી બેંકે ૨૦૦૩-૦૪માં ૭.૩૧ રૂપિયા જેટલુ ધીરાણ કરી શકી હતી. એટલેકે ધીરાણ અને કરજ વચ્ચેનો સબંધ હકારાત્મ હોય છે. તે અંહી સાબિત થાય છે. દેવાની રકમમાં વધારાની તુલનાએ ધીરાણની રકમમાં વધવાનો દર ઝડપી હોય છે. જે કદાચ શાખસર્જન પ્રક્રિયાને આભારી હોય શકે. થાપણ પણ ઘટતી જણાય છે. ૨૦૦૨-૦૩માં ૩૨.૫૬ થી ઘટીને ૨૦૦૯-૧૦માં ૧૮.૭૮ થાય છે.

અંહી દેવાની રકમ વધી પણ (અગાઉ ચર્ચા કરી તે પ્રમાણે) દેવા અને નફા વચ્ચેનાં સંબંધનું અંહી સ્પષ્ટ અનુમાન કરી શકાતુ નથી. જેમ કે, દેવામાં સતત વધારો દર્શાવે છે. તેની સામે નફાની કોલમમાં સતત વધ ઘટ જાઈ શકાય છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફો ૭.૫૪ હતો જે અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૧.૨૨ થવા પામેલ છે. વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪માં નફાનું પ્રમાણ તપાસીએતો હકારાત્મક બન્યું છે.

કોષ્ટક- ૫.૧૧૧

ભાવનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
કરજના પ્રમાણે શેરભંડોળ, ધીરાણ, થાપણ, નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	કરજ	શેરભંડોળ	ધીરાણ	થાપણ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૧૬૭૪૫.૮૮	૧૧.૬૫	૩.૬૮	૧૭.૪૮	૨.૩૮
૨૦૦૩-૦૪	૧૨૩૬૦.૫૩	૧૬.૭૬	૫.૪૫	૨૬.૮૧	૩.૩૩
૨૦૦૪-૦૫	૨૦૨૦૫.૮૩	૧૧.૦૩	૩.૮૪	૧૪.૪૫	૨.૦૮
૨૦૦૫-૦૬	૨૨૪૮૮.૫૬	૮.૮૩	૨.૭૪	૧૨.૮૭	૦.૧૦
૨૦૦૬-૦૭	૨૨૫૮૨.૮૮	૮.૮૭	૪.૦૬	૧૩.૭૪	-૨.૮૭
૨૦૦૭-૦૮	૨૫૧૭૨.૫૦	૧૦.૨૪	૩.૦૫	૧૧.૧૮	-૨.૮૭
૨૦૦૮-૦૯	૧૩૮૭૮.૪૧	૧૮.૭૨	૩.૮૦	૨૨.૮૭	૦.૦૮
૨૦૦૯-૧૦	૧૫૮૬૧.૫૦	૧૬.૫૮	૪.૩૮	૨૨.૦૬	૦.૧૫

સ્ત્રોત : - ભાવનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

ભાવનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. ના ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૧૧૧ માં સ્પષ્ટ થાય છે કે, કરજની તુલનામાં શેરભંડોળ વધતુ જોવા મળે છે. કરજનાં પ્રમાણમાં શેરભંડોળમાં અંહી વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૧૧.૬૫ થી વધીને ૧૬.૫૮ થાય છે. જો બેંક બાહ્ય દેવુ કરીને ભંડોળ વધારેતો તેન ધીરાણ કરવાની ક્ષમતા વધે છે. જેમ કે, ૨૦૦૨-૦૩માં બેંકે રૂ. ૧૬૭૪૫.૮૮ લાખનું વિવિધ સ્વરૂપનું દેવુ સ્વીકાર્યું હતુ તેની સામે પ્રતિ રૂપિયાએ ૩.૬૮ રૂપિયા ધીરાણ શક્ય બન્યુ હતુ. દેવાની રકમ ૮ વર્ષ માં ઘટીને રૂ. ૧૫૮૬૧.૫૦ લાખ પહોંચતા ધીરાણનું પ્રમાણ વધીને પ્રતિ રૂપિયાએ ૪.૩૮ રૂપિયા થયેલુ.

એટલુજ નંહી બેંકે ૨૦૦૩-૦૪માં ૫.૪૫ રૂપિયા જેટલુ ધીરાણ કરી શકી હતી. એટલેકે ધીરાણ અને કરજ વચ્ચેનો સબંધ હકારાત્મ હોય છે. તે અંહી સાબિત થાય છે. દેવાની રકમમાં વધારાની તુલનાએ ધીરાણની રકમમાં વધવાનો દર ઝડપી હોય છે. જે કદાચ શાખસર્જન પ્રક્રિયાને આભારી હોય શકે. થાપણ વધતી જણાય છે. ૨૦૦૨-૦૩માં ૧૭.૪૮ થી વધીને ૨૦૦૯-૧૦માં ૨૨.૦૬ થાય છે. અંહી દેવાની રકમ વધી પણ (અગાઉ ચર્ચા કરી તે પ્રમાણે) દેવા અને નફા વચ્ચેનાં સબંધનું અંહી સ્પષ્ટ અનુમાન કરી શકાતુ નથી. જેમ કે, દેવામાં સતત વધારો દર્શાવે છે. તેની સામે નફાની કોલમમાં સતત વધ ધટ જાઈ શકાય છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફો ૨.૩૮ હતો જે અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૦.૧૫ થવા પામેલ છે. વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬થી નફાનું પ્રમાણ તપાસીએતો નકારાત્મક બન્યુ છે.

કોષ્ટક-૫.૧૧૨

**જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
કરજના પ્રમાણે શેરભંડોળ, ધીરાણ, થાપણ, નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક**

વર્ષ	કરજ	શેરભંડોળ	ધીરાણ	થાપણ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૧૧૬૩૦.૮૪	૧૭.૩૮	૦.૮૧	૧૨.૧૫	૦.૧૮
૨૦૦૩-૦૪	૧૪૮૨૬.૦૮	૧૪.૧૧	૦.૭૫	૭.૮૮	૦.૧૬
૨૦૦૪-૦૫	૧૦૬૪૮.૭૧	૧૭.૪૪	૧.૦૫	૧૦.૨૩	૫.૭૦
૨૦૦૫-૦૬	૧૧૧૦૫.૮૫	૧૮.૮૬	૫.૫૫	૮.૨૮	૧.૮૦
૨૦૦૬-૦૭	૧૧૧૦૮.૪૮	૧૮.૫૪	૮.૨૭	૧૨.૧૧	૧.૨૨
૨૦૦૭-૦૮	૮૫૧૮.૦૬	૨૩.૬૦	૮.૦૮	૧૭.૭૨	૧.૩૧
૨૦૦૮-૦૯	૪૨૦૭.૮૮	૫૫.૭૭	૧૨.૮૭	૪૨.૦૮	૧૮.૮૨
૨૦૦૯-૧૦	૩૮૮૪.૫૮	૫૮.૭૫	૧૭.૪૩	૬૨.૩૫	૮.૨૮

સ્ત્રોત : - જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

જામનગર ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. ના ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૧૧૨ માં સ્પષ્ટ થાય છે કે, કરજની તુલનામાં શેરભંડોળ વધતુ જોવા મળે છે. કરજનાં પ્રમાણમાં શેરભંડોળમાં અંહી વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૧૭.૩૯ થી વધીને ૫૮.૭૫ થાય છે. જો બેંક બાહ્ય દેવુ કરીને ભંડોળ વધારેતો તેન ધીરાણ કરવાની ક્ષમતા વધે છે. જેમ કે, ૨૦૦૨-૦૩માં બેંકે રૂ. ૧૧૬૩૦.૮૪ લાખનું વિવિધ સ્વરૂપનું દેવુ સ્વીકાર્યું હતુ તેની સામે પ્રતિ રૂપિયાએ ૦.૯૧ રૂપિયા ધીરાણ શક્ય બન્યુ હતુ. દેવાની રકમ ૮ વર્ષ માં ઘટીને રૂ. ૩૯૯૪.૫૯ લાખ પહોંચતા ધીરાણનું પ્રમાણ વધીને પ્રતિ રૂપિયાએ ૫૮.૭૫ રૂપિયા થયેલુ. એટલેકે ધીરાણ અને કરજ વચ્ચેનો સંબંધ હકારાત્મક હોય છે. તે અંહી સાબિત થાય છે. દેવાની રકમમાં વધારાની તુલનાએ ધીરાણની રકમમાં વધવાનો દર ઝડપી હોય છે. જે કદાચ શાખસર્જન પ્રક્રિયાને આભારી હોય શકે. થાપણ વધતી જણાય છે. ૨૦૦૨-૦૩માં ૧૨.૧૫ થી વધીને ૨૦૦૯-૧૦માં ૬૨.૩૫ થાય છે. અંહી દેવાની રકમ વધી પણ (અગાઉ ચર્ચા કરી તે પ્રમાણે) દેવા અને નફા વચ્ચેનાં સંબંધનું અંહી સ્પષ્ટ અનુમાન કરી શકાતુ નથી. જેમ કે, દેવામાં સતત વધારો દર્શાવે છે. તેની સામે નફાની કોલમમાં સતત વધ ઘટ જાઈ શકાય છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફો ૦.૧૯ હતો જે અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૮.૨૯ થવા પામેલ છે. વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪ને બાદ કરતા નફાનું પ્રમાણ તપાસીએતો હકારાત્મક રહ્યુ છે.

કોષ્ટક-૫.૧૧૩

**જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
કરજના પ્રમાણે શેરભંડોળ, ધીરાણ, થાપણ, નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક**

વર્ષ	કરજ	શેરભંડોળ	ધીરાણ	થાપણ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૧૪૨૨૮.૫૮	૫.૬૨	૦.૫૨	૮.૨૨	૧.૧૭
૨૦૦૩-૦૪	૧૨૭૮૮.૦૧	૬.૬૨	૧.૨૨	૧૦.૮૧	૦.૧૩
૨૦૦૪-૦૫	૧૩૨૧૮.૪૮	૬.૪૫	૧.૪૬	૧૦.૭૬	-૮.૦૫
૨૦૦૫-૦૬	૧૫૬૨૬.૮૬	૫.૭૬	૧.૩૩	૮.૪૮	-૭.૪૮
૨૦૦૬-૦૭	૧૨૫૧૨.૪૪	૭.૩૨	૧.૫૨	૧૩.૦૫	-૧૩.૪૧
૨૦૦૭-૦૮	૮૩૮૨.૫૮	૮.૮૬	૧.૮૫	૧૮.૭૪	-૨૨.૨૫
૨૦૦૮-૦૯	૬૫૨૪.૦૦	૧૪.૪૬	૨.૭૫	૭૩.૩૮	૪.૦૬
૨૦૦૯-૧૦	૩૮૦૦.૦૦	૨૫.૪૩	૫.૧૬	૬૭.૮૪	૧૭.૨૩

સ્ત્રોત : -જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦

જૂનાગઢ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. ના ઉપરોક્ત **કોષ્ટક-૫.૧૧૩** માં સ્પષ્ટ થાય છે કે, કરજની તુલનામાં શેરભંડોળ વધતુ જોવા મળે છે. કરજનાં પ્રમાણમાં શેરભંડોળમાં અંહી વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૫.૬૨ થી વધીને ૨૫.૪૩ થાય છે. જો બેંક બાહ્ય દેવુ કરીને ભંડોળ વધારેતો તેન ધીરાણ કરવાની ક્ષમતા વધે છે. જેમ કે, ૨૦૦૨-૦૩માં બેંકે રૂ.૧૪૨૨૮.૫૮ લાખનું વિવિધ સ્વરૂપનું દેવુ સ્વીકાર્યું હતુ તેની સામે પ્રતિ રૂપિયાએ ૦.૫૨ રૂપિયા ધીરાણ શક્ય બન્યુ હતુ. દેવાની રકમ ૮ વર્ષ માં ઘટીને રૂ. ૩૮૦૦.૦૦ લાખ પહોંચતા ધીરાણનું પ્રમાણ વધીને પ્રતિ રૂપિયાએ ૨૫.૪૩ રૂપિયા થયેલુ. એટલેકે ધીરાણ અને કરજ વચ્ચેનો સંબંધ હકારાત્મ હોય છે. તે અંહી સાબિત થાય છે. દેવાની રકમમાં વધારાની તુલનાએ ધીરાણની રકમમાં વધવાનો દર ઝડપી હોય છે. જે કદાચ શાખસર્જન પ્રક્રિયાને આભારી હોય શકે. અંહી થાપણ વધતી જણાય છે. ૨૦૦૨-૦૩માં ૮.૨૨ થી વધીને ૨૦૦૯-૧૦માં ૬૭.૮૪ થાય છે. અંહી દેવાની રકમ વધી પણ (અગાઉ ચર્ચા કરી તે પ્રમાણે) દેવા અને નફા વચ્ચેનાં સંબંધનું અંહી સ્પષ્ટ અનુમાન કરી શકાતુ નથી.

જેમ કે, દેવામાં સતત વધારો દર્શાવે છે. તેની સામે નફાની કોલમમાં સતત વધ ઘટ જાઈ શકાય છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફો ૧.૧૭ હતો જે અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ૧૭.૨૩ થવા પામેલ છે. વચ્ચેના સમયગાળામાં નફાનું પ્રમાણ તપાસીએતો નકારાત્મક રહ્યું છે.

કોષ્ટક-૫.૧૧૪

રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક નું
કરજના પ્રમાણે શેરભંડોળ, ધીરાણ, થાપણ, નફાખોટનું પ્રમાણ દર્શાવતું પત્રક

વર્ષ	કરજ	શેરભંડોળ	ધીરાણ	થાપણ	નફા-ખોટ
૨૦૦૨-૦૩	૧૩૮૦૧.૧૩	૧૦.૮૮	૦.૭૫	૪.૫૩	૬.૧૫
૨૦૦૩-૦૪	૧૨૮૧૫.૫૮	૧૪.૩૩	૧૭.૫૪	૫.૧૨	૭.૭૪
૨૦૦૪-૦૫	૮૨૬૮૦.૨૭	૨.૩૦	૨.૮૦	૦.૮૧	૧.૧૪
૨૦૦૫-૦૬	૧૧૮૦૬.૮૦	૧૭.૮૩	૨૧.૦૩	૫.૬૮	૮.૮૪
૨૦૦૬-૦૭	૩૧૭૮૮.૨૫	૭.૧૨	૭.૭૮	૨.૫૦	૨.૪૩
૨૦૦૭-૦૮	૩૪૫૦૩.૨૨	૭.૨૮	૭.૮૭	૨.૮૪	૬.૦૮
૨૦૦૮-૦૯	૩૩૪૮૮.૭૩	૮.૨૨	૮.૭૭	૩.૭૧	૪.૦૩
૨૦૦૯-૧૦	૧૭૨૩૩.૬૮	૧૭.૮૧	૧૮.૧૮	૮.૪૪	૭.૮૩

સ્ત્રોત : - રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલો
વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦

રાજકોટ ડી.કો-ઓપ.બેંક લિ. ના ઉપરોક્ત કોષ્ટક-૫.૧૧૪ માં સ્પષ્ટ થાય છે કે, કરજની તુલનામાં શેરભંડોળ વધતું જોવા મળે છે. કરજનાં પ્રમાણમાં શેરભંડોળમાં અંહી વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ૧૦.૮૮ થી વધીને ૧૭.૮૧ થાય છે. જો બેંક બાહ્ય દેવું કરીને ભંડોળ વધારેતો તેન ધીરાણ કરવાની ક્ષમતા વધે છે. જેમ કે, ૨૦૦૨-૦૩માં બેંકે રૂ.૧૩૮૦૧.૧૩ લાખનું વિવિધ સ્વરૂપનું દેવું સ્વીકાર્યું હતું તેની સામે પ્રતિ રૂપિયાએ ૦.૭૫ રૂપિયા ધીરાણ શક્ય બન્યું હતું. દેવાની રકમ ૮ વર્ષ માં વધીને રૂ. ૧૭૨૩૩.૬૮ લાખ પહોંચતા ધીરાણનું પ્રમાણ વધીને પ્રતિ રૂપિયાએ ૧૮.૧૮ રૂપિયા થયેલું.

એટલેકે ધીરાણ અને કરજ વચ્ચેનો સબંધ હકારાત્મક હોય છે. તે અંહી સાબિત થાય છે. દેવાની રકમમાં વધારાની તુલનાએ ધીરાણની રકમમાં વધવાનો દર ઝડપી હોય છે. જે કદાચ શાખસર્જન પ્રક્રિયાને આભારી હોય શકે. અંહી થાપણ વધતી જણાય છે. ૨૦૦૨-૦૩માં ૪.૫૩ થી વધીને ૨૦૦૮-૧૦માં ૮.૪૪ થાય છે. અંહી દેવાની રકમ વધી પણ (અગાઉ ચર્ચા કરી તે પ્રમાણે) દેવા અને નફા વચ્ચેનાં સબંધનું અંહી સ્પષ્ટ અનુમાન કરી શકાતું નથી. જેમ કે, દેવામાં સતત વધારો દર્શાવે છે. તેની સામે નફાની કોલમમાં સતત વધ ઘટ જાઈ શકાય છે. વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફો ₹.૧૫ હતો જે અંતિમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ૭.૮૩ થવા પામેલ છે. વચ્ચેના સમયગાળામાં નફાનું પ્રમાણ તપાસીએતો નકારાત્મક રહ્યું છે.

પ્રકરણ-૬

સંશોધન, તારણો અને સૂચનો

- ૬.૧ પ્રસ્તાવના.
- ૬.૨ તારણો, સારાંશ
- ૬.૩ ઉત્કલ્પનોઓ અને તે અંગેનાં તારણો
- ૬.૪ સૂચનો

પ્રકરણ : ૬

સંશોધન, તારણો અને સૂચનો

૬.૧ પ્રસ્તાવના :

ગુજરાતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિની શરૂઆતથીજ તેનું માળખું ત્રિસ્તરીય જોવા મળે છે. શ્રીબળવંતરાય મહેતાની પ્રેરણાથી (૧૯૬૧) થી શરૂ થયેલ સહકારી પ્રવૃત્તિને આજે પાંચ દાયકા પૂર્ણ થયા છે, ત્યારે સહકારી પ્રવૃત્તિની જાણકારી અને મૂલ્યાંકન કરવું જરૂરી બને છે. ત્રિસ્તરીય સહકારી પ્રવૃત્તિની મધ્યસ્થ કડી સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.નો અભ્યાસ હાથ ધરેલ, તેમાંથી શેરભંડોળ, થાપણ, ધીરાણ અને નફા-ખોટ વિશે વિસ્તૃત માહિતી જાણવા મળી છે. સાથો-સાથ સહકારી વહિવટ અને સંચાલનનાં સંદર્ભમાં કાયદાના પાલનોનો પણ અભ્યાસ કરવા પ્રયત્ન કર્યો છે. તેમાંથી કેટલીક બાબતો બહાર આવી છે. જેમાં વહિવટીય, સંચાલકીય અને વ્યવસ્થાકીય મર્યાદાઓ જણાઈ આવી છે. આ સંદર્ભે પ્રસ્તુત પ્રકરણમાં સમગ્ર અભ્યાસનો નિયોડ રજૂ કરવામાં આવેલો છે જેમાં અભ્યાસમાંથી મળતા તારણો, મર્યાદાઓ અને જરૂરી સૂચનો અત્રે જણાવવાનો પ્રયત્ન કરેલ છે.

૬.૨ તારણો, સારાંશ :

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોના અભ્યાસના તારણો.

(અ) સભાસદ :

અભ્યાસના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમિયાન પ્રતિવર્ષ સભાસદોની સંખ્યામાં વધારો થતો જોવા મળેલ છે. જે અભ્યાસના પ્રથમ વર્ષની સરખામણીમાં અંતિમ વર્ષમાં અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ. માં સભાસદોની સંખ્યામાં ૭.૭૧%, ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ. માં ૮.૦૮%, જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ. માં ૧.૬૭%, જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.માં ૧૬.૨૮% અને રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ. માં ૧૩.૨૩%નો સભાસદોની સંખ્યામાં વધારો થયેલો જોવા મળે છે.

સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન અમરેલી જી.મ.સ.બેંક લી માં વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ તથા ૨૦૦૮-૧૦માં, ભાવનગર જી.મ.સ.બેંક લી માં વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ થી ૨૦૦૮-૧૦, જામનગર જી.મ.સ.બેંક લી માં વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ તથા ૨૦૦૮-૧૦, જૂનાગઢ જી.મ.સ.બેંક લી માં વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬ થી ૨૦૦૭-૦૮, તથા રાજકોટ જી.મ.સ.બેંક લી માં વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮માં સભાસદોની સંખ્યામાં થયેલો નજીવો ફેરફાર જે આકસ્મીક હોઈ શકે.

(બ) શેરભંડોળ :

શેરભંડોળનાં સંદર્ભમાં જોઈએતો અભ્યાસના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન (સહકારી બેંકિંગ પેટા નિયમના આધારે અને આધીન રહીને) સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જિલ્લા સહકારી બેંકોમાં સતત વધારાનું વલણ જોઈ શકાય છે. જે અભ્યાસના પ્રથમ વર્ષની સરખામણીમાં અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.માં શેરમુડીમાં ૩.૪૫%, ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.માં ૩૪.૮૬%, જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.માં ૧૬.૦૨%, જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.માં ૨૪.૦૭% અને રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.માં ૧૦૨.૩૧% નો વધારો થયેલ જોવા મળે છે.

(ક) થાપણ :

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની અભ્યાસમાં લીધેલ વિવિધ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો નાં ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાનની થાપણોનાં પરિબળોની પરિસ્થિતી જોઈએતો, અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ. પાસે ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ.૮૮૨૧.૦૧ લાખની થાપણો હતી, જે વધીને ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ.૨૪૮૨૬.૮૪ લાખ થઈ છે, જે ૧૫૨.૭૮% વધારો દર્શાવે છે. ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ. પાસે ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ.૨૮૨૬૧.૮૮ લાખની થાપણો હતી, જે વધીને ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ.૩૪૮૮૭.૮૪ લાખ થઈ છે, જે ૧૮.૬૦% વધારો દર્શાવે છે. જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ. પાસે ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ.૧૪૧૪૦.૮૪ લાખની થાપણો હતી, જે વધીને ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ.૨૪૮૦૮.૦૦ લાખ થઈ છે, જે ૭૬.૧૬% વધારો દર્શાવે છે.

જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ. પાસે ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ.૧૩૨૨૧.૮૪ લાખની થાપણો હતી, જે વધીને ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ.૨૬૪૬૦.૭૦ લાખ થઈ છે, જે ૧૦૦.૧૨% વધારો દર્શાવે છે. અને રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ. પાસે ૨૦૦૨-૦૩માં રૂ.૬૨૬.૫૫ લાખની થાપણો હતી, જે વધીને ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ. ૨૪૫૫.૮૮ લાખ થઈ છે, જે ૧૩૨.૩૮% વધવા પામેલ છે.

ઉપરોક્ત અભ્યાસની બેંકોના થાપણની વૃદ્ધિનાં આંકડાઓ તેમની કાર્યક્ષમતાની અને વિશ્વસનિયતા દર્શાવે છે.

(૩) ધીરાણ :

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો ની થાપણની સાથે ધીરાણમાં પણ હકારાત્મક ચિત્ર રજૂ થાય છે. જે અભ્યાસના પ્રથમ વર્ષની સરખામણીમાં અંતીમ વર્ષમાં અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ. ના ત્રણ પ્રકારના ધીરાણો પૈકી (૧) ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ રૂ. ૧૩૮૦૪.૮૦ લાખથી વધીને રૂ. ૨૮૮૮૪.૮૩ પર પહોંચેલ છે. અલબત્ત આ પ્રકારના ધીરાણમાં ૧૧૭.૨૭%, વધારો થયેલ છે. (૨) મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ પણ ટૂંકી મુદતના ધીરાણની જેમ રૂ.૩૧૭.૪૨ લાખ થી વધીને રૂ. ૨૮૩૦.૮૭ લાખ પર પહોંચેલ છે. જે ૮૨૩.૩૭% વધારો જોવા મળે છે. (૩) લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં ૨૩.૬૬ લાખથી વધીને ૧૪૭.૬૮ લાખ થયેલ છે. એટલેકે તેમાં પણ ૫૨૪.૧૭% જેટલો વધારો જોવા મળે છે. કુલ ધીરાણનાં પ્રમાણમાં ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ ૮૦.૬૮% જેટલું રહ્યું છે, જ્યારે મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ ૮.૮૬% જેટલું રહ્યું છે. અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણનો હિસ્સો ૦.૪૪% રહ્યો છે. અભ્યાસ પરથી જાણવા મળે છે કે, ત્રણેય પ્રકારના ધીરાણના હિસ્સામાં અભ્યાસના સમય દરમ્યાન ટૂંકી મુદતનાં ધીરાણનો હિસ્સો ૭% જેટલો ઘટ્યો છે. જેનું નોંધનીય કારણ બેંકે મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ વધારે કરેલ છે.

ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ. ના ત્રણ પ્રકારના ધીરાણો પૈકી (૧) ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ રૂ.૫૮૪૪૪.૬૮ લાખથી વધીને રૂ.૬૮૮૭૨.૮૪ લાખ પર પહોંચેલ છે. જે ૧૫.૮૬%નો વધારો જોવા મળે છે. (૨) મધ્યમ મુદતનું ધીરાણમાં રૂ.૨૩૩૩.૫૮ લાખ થી ઘટીને રૂ.૫૧૦.૬૮ લાખ પર પહોંચેલ છે. જેમાં ૨૧.૮૮% ઘટાડો જોવા મળે છે. (૩) લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં ૧૪૧.૪૮ લાખથી વધીને ૨૪૫.૪૬ લાખ થયેલ છે. એટલેકે તેમાં ૭૩.૪૮%

નો વધારો જોવા મળે છે. કુલ ધીરાણનાં પ્રમાણમાં ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ ૯૮.૯૨% જેટલું રહ્યું છે, જ્યારે મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ ૦.૭૩% જેટલું રહ્યું છે. અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણનો હિસ્સો ૦.૩૫% રહ્યો છે. અભ્યાસ પરથી જાણવા મળે છે કે, ત્રણેય પ્રકારના ધીરાણના હિસ્સામાં અભ્યાસના સમય દરમિયાન ટૂંકી મુદતનાં ધીરાણનો હિસ્સો ૨% જેટલો ઘટ્યો છે. અને લાંબી મુદતનો હિસ્સો ૩% જેટલો ઘટ્યો છે. આ સમયગાળા દરમિયાન બેંકે મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ વધારે કરેલ જોવા મળે છે.

જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ. ના ત્રણ પ્રકારના ધીરાણો પૈકી (૧) ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ રૂ. ૯૮૬૪.૭૨ લાખથી વધીને રૂ. ૧૨૧૩૬.૪૦ પર પહોંચેલ છે. જે ધીરાણમાં ૨૩.૦૨% નો વધારો દર્શાવે છે (૨) મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ પણ ટૂંકી મુદતના ધીરાણની જેમ રૂ. ૩૦૧.૪૨ લાખ થી વધીને રૂ. ૩૯૧.૯૮ લાખ પર પહોંચેલ છે. જે ૩૦.૦૪% નો વધારો જોવા મળે છે. (૩) લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં ૪૭૬.૮૨ લાખથી વધીને ૫૮૪.૯૨ લાખ થયેલ છે. એટલેકે તેમાં પણ ૨૨.૬૭% જેટલો વધારો જોવા મળે છે.

કુલ ધીરાણનાં પ્રમાણમાં ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ ૯૨.૫૫% જેટલું રહ્યું છે, જ્યારે મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ ૨.૯૮% જેટલું રહ્યું છે. અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણનો હિસ્સો ૪.૪૬% રહ્યો છે. અભ્યાસ પરથી જાણવા મળે છે કે, ત્રણેય પ્રકારના ધીરાણના હિસ્સામાં અભ્યાસના સમય દરમિયાન ટૂંકી મુદતના ધીરાણનો હિસ્સો ૦.૧૧% જેટલો ઘટ્યો છે.

જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ. ના ત્રણ પ્રકારના ધીરાણો પૈકી (૧) ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ રૂ. ૩૬૯૩.૧૮ લાખથી વધીને રૂ. ૧૪૬૮૧.૯૫ પર પહોંચેલ છે. જે ધીરાણમાં ૨૯૭.૫૪% નો વધારો દર્શાવે છે (૨) મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ પણ ટૂંકી મુદતનાં ધીરાણની જેમ રૂ. ૩૭૧૭.૪૨ લાખ થી વધીને રૂ. ૫૧૩૬.૯૫ લાખ પર પહોંચેલ છે. જે ૩૮.૧૮% નો વધારો જોવા મળે છે. (૩) લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં ૫૯.૭૭ લાખથી વધીને ૩૨૪.૨૭ લાખ થયેલ છે. એટલેકે તેમાં પણ ૪૪૨.૫૨% જેટલો વધારો જોવા મળે છે.

કુલ ધીરાણનાં પ્રમાણમાં ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ ૭૨.૮૯% જેટલું રહ્યું છે, જ્યારે મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ ૧૩૮.૧૮% જેટલું રહ્યું છે. અને લાંબી મુદતના ધીરાણનો હિસ્સો ૧.૬૧% રહ્યો છે. અભ્યાસ પરથી જાણવા મળે છે કે, ત્રણેય પ્રકારના ધીરાણના હિસ્સામાં અભ્યાસના સમય દરમિયાન ટૂંકી મુદતનાં ધીરાણનો હિસ્સો ૨૩.૪૬% જેટલો વધ્યો છે.

જેનું નોંધનીય કારણ જોઈએતો બેંકે અભ્યાસના વર્ષો દરમ્યાન નાના ખેડૂતોને વધારેમાં વધારે ધીરાણ કરેલ છે.

રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ. ના ત્રણ પ્રકારના ધીરાણો પૈકી (૧) ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ રૂ.૮૩૦૩૮.૪૫ લાખથી વધીને રૂ. ૨૯૯૨૬૦.૫૩ પર પહોંચેલ છે. અલબત્ત આ પ્રકારના ધીરાણમાં ૨૨૧.૬૫% ની વૃદ્ધિ થઈ રહેલ છે. (૨) મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ થયેલું જોવા મળતું નથી. (૩) લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં ૮૩૫૧.૪૨ લાખથી વધીને ૧૪૧૩૪.૧૫ લાખ થયેલ છે. એટલેકે તેમાં પણ ૫૧.૧૪ % જેટલો વાર્ષિક વધારો જોવા મળે છે.

કુલ ધીરાણનાં પ્રમાણમાં ટૂંકી મુદતનું ધીરાણ ૮૫.૪૮% જેટલું રહ્યું છે, જ્યારે મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ કરેલ નથી. અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણનો હિસ્સો ૪.૫૧% રહ્યો છે. અભ્યાસ પરથી જાણવા મળે છે કે, બંને પ્રકારના ધીરાણના હિસ્સામાં અભ્યાસના સમય દરમ્યાન ટૂંકી મુદતનાં ધીરાણનો હિસ્સો ૪.૬૬% જેટલો વધ્યો છે. જેનું નોંધનીય કારણ જોઈએતો બેંકે અભ્યાસના વર્ષો દરમ્યાન નાના ખેડૂતોને વધારેમાં વધારે ધીરાણ કરેલ છે.

(ઈ) વસુલાત :

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની ધીરાણની વસુલાત જોઈએતો, અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના અભ્યાસ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ટૂંકી મુદતનાં ધીરાણમાં થયેલ વસુલાત ૯૧.૮૩% હતી જે અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૯-૧૦માં ૩.૭૭% વધે છે. જ્યારે મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણમાં વસુલાત ૩.૫૨% ઘટે છે. જ્યારે લાંબી મુદતનાં ધીરાણની વસુલાત ૦.૨૫% ઘટે છે.

કુલ ધીરાણનાં વસુલાતનાં પ્રમાણમાં ટૂંકી મુદતનું ધીરાણની વસુલાત ૮૫.૬૦% જેટલું રહ્યું છે, જ્યારે મધ્યમ મુદતની ધીરાણની વસુલાત ૪.૨૭% અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણનો હિસ્સો ૦.૧૨% રહ્યો છે. અભ્યાસ પરથી જાણવા મળે છે કે, ત્રણેય પ્રકારના ધીરાણની વસુલાતનાં હિસ્સામાં અભ્યાસના સમય દરમ્યાન મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણની વસુલાતનો હિસ્સો ૩% જેટલો ઘટ્યો છે.

ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના અભ્યાસ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ટૂંકી મુદતનાં ધીરાણમાં થયેલ વસુલાત ૮૩.૮૭% હતી જે વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ૪.૦૨% વધેલ છે. જે જ્યારે મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણમાં વસુલાત ૪.૧૪% ઘટે છે. જ્યારે લાંબી મુદતનાં ધીરાણની વસુલાત ૦.૦૨% વધેલ છે. કુલ ધીરાણનાં વસુલાતનાં પ્રમાણમાં ટૂંકી મુદતનું ધીરાણની વસુલાત ૮૭.૮૮% જેટલું રહ્યું છે, જ્યારે મધ્યમ મુદતની ધીરાણની વસુલાત ૧.૭૮% અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણનો હિસ્સો ૦.૨૩% રહ્યો છે. અભ્યાસ પરથી જાણવા મળે છે કે, ત્રણેય પ્રકારના ધીરાણની વસુલાતનાં હિસ્સામાં અભ્યાસના સમય દરમિયાન મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણની વસુલાતનો હિસ્સો ૪% જેટલો ઘટ્યો છે.

જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના અભ્યાસ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ટૂંકી મુદતનાં ધીરાણમાં થયેલ વસુલાત ૮૧.૪૬% હતી જે વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ૮.૫૧% વધેલ છે. જ્યારે મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણમાં વસુલાત ૪.૬૭% ઘટેલ છે. જ્યારે લાંબી મુદતનાં ધીરાણની વસુલાત ૪.૮૫ % ઘટેલ છે. કુલ ધીરાણનાં વસુલાતનાં પ્રમાણમાં ટૂંકી મુદતનું ધીરાણની વસુલાત ૮૦.૦૭ % જેટલું રહ્યું છે, જ્યારે મધ્યમ મુદતની ધીરાણની વસુલાત ૭.૦૮ % અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણનો હિસ્સો ૧.૮૩% રહ્યો છે. અભ્યાસ પરથી જાણવા મળે છે કે, ત્રણેય પ્રકારના ધીરાણની વસુલાતનાં હિસ્સામાં અભ્યાસના સમય દરમિયાન લાંબી મુદતનાં ધીરાણની વસુલાત ૪% જેટલો ઘટ્યો છે.

જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના અભ્યાસ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ટૂંકી મુદતનાં ધીરાણમાં થયેલ વસુલાત ૬૫.૨૭% હતી જે વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ૩.૦૩% વધેલ છે. જ્યારે મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણમાં વસુલાત ૪.૦૭% ઘટેલ છે. જ્યારે લાંબી મુદતનાં ધીરાણની વસુલાત ૧.૦૪% વધવા પામેલ છે. કુલ ધીરાણનાં વસુલાતનાં પ્રમાણમાં ટૂંકી મુદતનું ધીરાણની વસુલાત ૬૮.૩૦% જેટલું રહ્યું છે, જ્યારે મધ્યમ મુદતની ધીરાણની વસુલાત ૨૮.૫૨% અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણનો હિસ્સો ૨.૧૮% રહ્યો છે. અભ્યાસ પરથી જાણવા મળે છે કે, ત્રણેય પ્રકારના ધીરાણની વસુલાતનાં હિસ્સામાં અભ્યાસના સમય દરમિયાન મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણની વસુલાતનો હિસ્સો ૪% જેટલો ઘટ્યો છે.

રાજકોટ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના અભ્યાસ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં ટૂંકી મુદતનાં ધીરાણમાં થયેલ વસુલાત ૮૩.૫૪% હતી જે વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦માં ૩.૦૬% જેટલી વધેલ છે. જ્યારે મધ્યમ મુદતનું ધીરાણ જ કરેલ નથી માટે વસુલાતનો પ્રશ્ન જ રહેતો નથી અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણની વસુલાત ૩.૦૬% જેટલી ઘટવા પામેલ છે. કુલ ધીરાણનાં વસુલાતનાં પ્રમાણમાં ટૂંકી મુદતનું ધીરાણની વસુલાત ૮૬.૬૦% જેટલું રહ્યું છે, જ્યારે લાંબી મુદતનાં ધીરાણનો હિસ્સો ૩.૪૦% રહ્યો છે. અભ્યાસ પરથી જાણવા મળે છે કે, બેંકે કરેલ બે પ્રકારના ધીરાણની વસુલાતનાં હિસ્સામાં અભ્યાસના સમય દરમિયાન મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણની વસુલાતનો હિસ્સો ૩% જેટલો ઘટ્યો છે.

(ફ) બાકી ધીરાણ :

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની ધીરાણની વસુલાતનો અભ્યાસ કર્યા પછી બાકી ધીરાણ જોઈએ તો, અમરેલી જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.નાં અભ્યાસ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ દરમિયાન ટૂંકી મુદતમાં ૬૩.૧૨%, મધ્યમ મુદતમાં ૩૫.૪૨% અને લાંબી મુદતમાં ૧.૪૪% બાકી વસુલાત રહી હતી. જે અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ દરમિયાન ટૂંકી મુદતમાં ૭૨.૫૨%, મધ્યમ મુદતમાં ૨૫.૪૪% અને લાંબી મુદતમાં ૨.૦૪% જેટલી રહેવા પામી છે. ત્રણેય પ્રકારના બાકી લેણાંની કામગીરી પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, અભ્યાસના સમગ્ર સમય દરમિયાન મધ્યમ મુદતનાં ધીરાણની વસુલાતમાં ૮.૮૮% ઘટાડો જોવા મળેલ છે.

ભાવનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના અભ્યાસ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ દરમિયાન ટૂંકી મુદતમાં ૭૪.૮૪%, મધ્યમ મુદતમાં ૨૩.૮૩% અને લાંબી મુદતમાં ૧.૩૩% બાકી વસુલાત રહી હતી. જે અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ દરમિયાન ટૂંકી મુદતમાં ૮૬.૪૬%, મધ્યમ મુદતમાં ૧૨.૧૨% અને લાંબી મુદતમાં ૧.૪૨% જેટલી રહેવા પામી છે. ત્રણેય પ્રકારના બાકી લેણાંની કામગીરી પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, અભ્યાસના સમગ્ર સમય દરમિયાન મધ્યમ મુદતની બાકી લેણાંનું પ્રમાણ ૧૧.૭૧% ઘટવા પામેલ છે.

જામનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના અભ્યાસ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ દરમ્યાન ટૂંકી મુદતમાં ૮૫.૨૨%, મધ્યમ મુદતમાં ૭.૫૦% અને લાંબી મુદતમાં ૭.૨૬% બાકી વસુલાત રહી હતી. જે અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન ટૂંકી મુદતમાં ૮૧.૫૩%, મધ્યમ મુદતમાં ૫.૮૮% અને લાંબી મુદતમાં ૧૨.૫૬% જેટલી રહેવા પામી છે. ત્રણેય પ્રકારના બાકી લેણાંની કામગીરી પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, અભ્યાસના સમગ્ર સમય દરમ્યાન ટૂંકી મુદત અને મધ્યમ મુદતમાં અનુક્રમે ૩.૬૮% અને ૧.૬૧% ઘટાડો થયેલ છે. જ્યારે લાંબી મુદત ૫.૩૦% વધવા પામેલ છે.

જૂનાગઢ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના અભ્યાસ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ દરમ્યાન ટૂંકી મુદતમાં ૬૬.૧૭%, મધ્યમ મુદતમાં ૩૨.૩૧% અને લાંબી મુદતમાં ૧.૫૨% બાકી વસુલાત રહી હતી. જે અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન ટૂંકી મુદતમાં ૫૭.૦૩%, મધ્યમ મુદતમાં ૩૬.૩૭% અને લાંબી મુદતમાં ૬.૬૦% જેટલી રહેવા પામી છે. ત્રણેય પ્રકારના બાકી લેણાંની કામગીરી પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, અભ્યાસના સમગ્ર સમય દરમ્યાન ટૂંકી મુદત બાકી ધીરાણ વસુલાતમાં ૮.૫૪% જેટલો ઘટાડો નોંધાયેલ છે. મધ્યમ મુદતમાં ૪.૦૬% વધારો જણાય છે.

રાજકોટ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના અભ્યાસ વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ દરમ્યાન ટૂંકી મુદતમાં ૫૮.૨૫%, અને લાંબી મુદતમાં ૪૦.૭૪% બાકી વસુલાત રહી હતી. જે અભ્યાસના અંતીમ વર્ષ ૨૦૦૮-૧૦ દરમ્યાન ટૂંકી મુદતમાં ૫૮.૬૨%, અને લાંબી મુદતમાં ૩૮.૫૦% જેટલી રહેવા પામી છે. બંને પ્રકારના બાકી લેણાંની કામગીરી પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, અભ્યાસના સમગ્ર સમય દરમ્યાન બંને પ્રકારના બાકી ધીરાણમાં ખાસ ફેરફાર જણાતો નથી.

(ગ) મુદતવિતી બાકી :

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોના અભ્યાસના સમયગાળા દરમ્યાન કુલ ધીરાણ, કુલ વસુલાત, કુલ બાકી લેણું તે પૈકી મુદતવિતી બાકીનાં ચિત્રને સ્પષ્ટ કરીએ તો, અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.માં ૨૦૦૨-૦૩ માં ૮.૨૧% મુદતવિતી બાકી હતી જે વધીને ૨૦૦૮-૧૦માં ૧૧.૪૧% થઈ છે. સમગ્ર અભ્યાસનાં સમય દરમ્યાન મુદતવિતી બાકીનું પ્રમાણ ૨.૨ % જેટલું જોવા મળે છે. જ્યારે સુચકાંકની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો, અભ્યાસના છેલ્લા વર્ષે સૂચકાંક ૨૮૮.૫૬ જેટલો રહેવા પામેલ છે.

ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.માં ૨૦૦૨-૦૩ માં ૧૩.૨૦% મુદતવિતી બાકી હતી જે વધીને ૨૦૦૮-૧૦માં ૨૫.૪૧% થઈ છે. સમગ્ર અભ્યાસનાં સમય દરમ્યાન મુદતવિતી બાકીનું પ્રમાણ ૧૨.૨૧% જેટલું વધેલું જોવા મળે છે. જ્યારે સુચકાંકની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો, અભ્યાસના છેલ્લા વર્ષે સૂચકાંક ૨૧૬.૪૫ જેટલો રહેવા પામેલ છે.

જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.માં ૨૦૦૨-૦૩ માં ૨૩.૫૧% મુદતવિતી બાકી હતી જે વધીને ૨૦૦૮-૧૦માં ૩૦.૫૨% થઈ છે. સમગ્ર અભ્યાસનાં સમય દરમ્યાન મુદતવિતી બાકીનું પ્રમાણ ૭.૦૧% જેટલું વધવા પામેલ છે. જ્યારે સૂચકાંકની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો, અભ્યાસના છેલ્લા વર્ષે સૂચકાંક ૧૫૮.૮૮ જેટલો રહેવા પામેલ છે.

જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.માં ૨૦૦૨-૦૩ માં ૨૬.૧૮% મુદતવિતી બાકી હતી જે વધીને ૨૦૦૮-૧૦માં ૩૮.૫૩% થઈ છે. સમગ્ર અભ્યાસનાં સમય દરમ્યાન મુદતવિતી બાકીનું પ્રમાણ ૧૩.૩૫% જેટલું વધેલું જોવા મળે છે. જ્યારે સૂચકાંકની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો, અભ્યાસનાં છેલ્લા વર્ષે સૂચકાંક ૧૪૪.૨૮ જેટલો રહેવા પામેલ છે.

રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.માં ૨૦૦૨-૦૩ માં ૧૭.૬૩% મુદતવિતી બાકી હતી જે ઘટીને ૨૦૦૮-૧૦માં ૦.૪૦% થઈ છે. સમગ્ર અભ્યાસ સમય દરમ્યાન મુદતવિતી બાકીનું પ્રમાણ ૧૭.૨૩% સુંધી ઘટેલું જણાય છે. જ્યારે સૂચકાંકની દ્રષ્ટિએ જોઈએતો, અભ્યાસના છેલ્લા વર્ષે સૂચકાંક ૬૮.૬૭ જેટલો ઘટવા પામેલ છે.

(ગ) કરજ :

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની કરજ અંગેની માહિતી પરથી નિષ્કર્ષ નીકળે છે કે, અભ્યાસ દરમ્યાન અભ્યાસમાં લીધેલ જિલ્લા સહકારી બેંકોએ લીધેલ કરજના પ્રમાણમાં વધ-ઘટ જોવા મળે છે. વસુલાતની કામગીરી અને સ્વભંડોળ વધતાં બેંકોને ઓછી કરજની જરૂરીયાત જણાયેલ છે. જે પૈકી અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનાએ ૨૦૦૮-૧૦માં ૩૩૧.૩૮% જેટલો વધારો થવા પામ્યો છે. અભ્યાસના સમયગાળા દરમ્યાન, વર્ષ ૨૦૦૩-૦૪ અને ૨૦૦૬-૦૭ માં અન્ય વર્ષની તુલનાએ કરજનું પ્રમાણ ઘટેલું માલુમ પડે છે.

ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનાએ ૨૦૦૮-૧૦માં ૮૪.૭૧% જેટલો ઘટાડો થવા પામ્યો છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન, ૨૦૦૩-૦૪, ૦૮-૦૯ માં અન્ય વર્ષની તુલનાએ કરજનું પ્રમાણ ઘટેલું માલુમ પડે છે.

જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનાએ ૨૦૦૮-૧૦માં ૩૪.૩૪% જેટલો ઘટાડો થવા પામ્યો છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન, ૨૦૦૪-૦૫, ૦૭-૦૮, ૦૮-૦૯ અને ૦૯-૧૦માં અન્ય વર્ષની તુલનાએ કરજનું પ્રમાણ ઘટેલું માલુમ પડે છે.

જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનાએ ૨૦૦૮-૧૦માં ૨૭.૪૦% જેટલો ઘટાડો થવા પામ્યો છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન, ૨૦૦૪-૦૫, અને ૦૫-૦૬ ને બાદ કરતા બાકીના તમામ વર્ષોમાં કરજનું પ્રમાણ ઘટેલું માલુમ પડે છે.

રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ની તુલનાએ ૨૦૦૮-૧૦માં ૨૪.૮૭% જેટલો વધારો થવા પામ્યો છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન, ૨૦૦૩-૦૪, ૦૫-૦૭ માં અન્ય વર્ષની તુલનાએ કરજનું પ્રમાણ ઘટેલું માલુમ પડે છે.

(ઘ) નફા-ખોટ :

સામાન્ય સમજ પ્રમાણે જે તે સહકારી સંસ્થાની રચનાં સેવા અને સહકારનાં આશયથી થતી હોય છે. અને તેથીજ આર્થિક અને બિનઆર્થિક પ્રવૃત્તિમાં નંહિ નફો નંહિ નૂકશાનનો સિદ્ધાંત કેન્દ્રસ્થાને હોય છે. તેમ છતાં બેંકિંગ વ્યવસાય કરતી સહકારી સંસ્થાઓ કેટલોક નફો કમાઈ શકતી હોય છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં નાંણાકીય વ્યવહારની તારીજ તપાસતા જણાય છે કે, અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફો રૂ.૨૩૧.૦૧ લાખ હતો, જે ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ.૧૬૧.૬૮ લાખ જેટલો ઘટવા પામ્યો છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન, ૨૦૦૮-૦૯માં ૪૪.૮૨% સુંધી ઘટેલ છે.

ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફો રૂ.૪૦૦.૦૦ લાખ હતો, જે ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ.૨૫.૦૨ લાખ જેટલો ઘટવા પામ્યો છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન, ૨૦૦૬-૦૭ તથા ૨૦૦૭-૦૮ માં અનુક્રમે -૧૬૭.૮૪ તથા -૧૮૦.૫૦% સુંધી ઘટેલ જોવા મળે છે.

જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફો રૂ.૨૨.૧૬ લાખ હતો, જે ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ.૩૩૧.૧૮ લાખ જેટલો વધવા પામ્યો છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન, ૨૦૦૩-૦૪માં ૨૪.૨૦% જેટલો ઘટેલો જોઈ શકાય છે. બાકીના વર્ષોમાં નફો વધતો જણાય છે.

જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફો રૂ. ૧૬૭.૭૧ લાખ હતો, જે ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ.૬૭૨.૩૦ લાખ જેટલો ઘટવા પામ્યો છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન, ૨૦૦૪-૦૫ થી ૨૦૦૭-૦૮ દરમ્યાનના વર્ષોમાં ખોટ થયેલ જણાય છે.

રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લિ.ના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩માં નફો રૂ.૮૫૦.૦૧ લાખ હતો, જે ૨૦૦૮-૧૦માં રૂ.૧૩૫૦.૦૧ લાખ જેટલો વધવા પામ્યો છે. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન, બેંક સતત નફો કરતી જણાય છે.

(જ) આવક-ખર્ચ :

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની અભ્યાસમાં લીધેલ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની આવક અને ખર્ચની સ્થિતિ જોઈએતો અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.માં અભ્યાસના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ દરમ્યાન આવક રૂા.૧૭૯૨.૯૩ લાખ હતી જે ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન રૂા.૩૨૧૦.૫૬ લાખ થયેલ છે. જે ૭૯.૦૬% જેટલી વધવા પામેલ છે. સામા પક્ષે બેંકની ખર્ચની વિગત જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩માં કુલખર્ચ રૂા.૧૫૬૦.૮૨ લાખ માંથી ૨૦૦૯-૧૦માં વધીને રૂા.૩૦૪૮.૮૮ લાખ થાય છે. જે ૯૫.૩૨% વધવા પામેલ છે.

ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.માં અભ્યાસના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ દરમ્યાન બેંકની આવક રૂા.૬૩૧૨.૭૯ લાખ હતી જે ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન રૂા.૬૪૫૬.૫૦ લાખ થયેલ છે. જે ૨.૨૭% જેટલી વધવા પામેલ છે. સામા પક્ષે બેંકની ખર્ચની વિગત જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩માં કુલખર્ચ રૂા.૫૯૧૨.૭૫ લાખ માંથી ૨૦૦૯-૧૦માં વધીને રૂા.૬૪૩૧.૫૧ લાખ થાય છે. જે ૮.૭૭% વધવા પામેલ છે.

જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.માં અભ્યાસના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ દરમ્યાન રૂા.૩૩૮૫.૭૬ લાખ હતી જે ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન રૂા.૩૦૮૫.૮૩ લાખ થયેલ છે. જે ૧.૧૪% જેટલી ઘટવા પામેલ છે. સામા પક્ષે બેંકની ખર્ચની વિગત જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩માં કુલખર્ચ રૂા. ૩૩૬૩.૬૦ લાખ માંથી ૨૦૦૯-૧૦માં વધીને રૂા.૨૭૫૪.૬૫ લાખ થાય છે. જે ૮૧.૮૯% ઘટવા પામેલ છે.

જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.માં અભ્યાસના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ દરમ્યાન આવક રૂા.૩૪૧૧.૩૪ લાખ હતી જે ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન રૂા.૩૩૬૮.૦૯ લાખ થયેલ છે. જે ૮.૭૫% જેટલી ઘટવા પામેલ છે. સામા પક્ષે બેંકની ખર્ચની વિગત જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩માં કુલખર્ચ રૂા.૩૨૪૩.૬૩ લાખ માંથી ૨૦૦૯-૧૦માં ઘટીને રૂા.૨૬૯૫.૭૯ લાખ થાય છે. જે ૩.૧૧% ઘટવા પામેલ છે.

રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી.માં અભ્યાસના વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ દરમ્યાન કુલઆવક રૂ.૮૮૯૬.૫૮ લાખ હતી જે ૨૦૦૯-૧૦ દરમ્યાન રૂ. ૧૫૮૩૫.૨૮ લાખ થયેલ છે. જે ૭૭.૮૮% જેટલી વધવા પામેલ છે. સામા પક્ષે બેંકની ખર્ચની વિગત જોઈએતો ૨૦૦૨-૦૩માં કુલખર્ચ રૂ. ૮૦૪૬.૫૭ લાખ માંથી ૨૦૦૯-૧૦માં વધીને રૂ. ૧૪૪૮૫.૨૮ લાખ થાય છે. જે ૮૦.૦૧% વધવા પામેલ છે.

(ઘ) આંતર સંબંધો :

સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની અભ્યાસમાં લીધેલ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોના શેરભંડોળ થાપણ, કરજ, અને ધીરાણ વગેરે નાંણાકીય પરિબળોનો આંતર સંબંધ તપાસેલ, તેમાં જાણવા મળ્યું કે, બધાંજ નાંણાકીય પરિબળો વચ્ચે હકારાત્મક સંબંધ છે. જો કે શેરમુડી અને ધીરાણનાં પરિબળો વચ્ચે નકારાત્મક સંબંધો છે. તે અંહી નોંધવું જોઈએ.

૬.૩ ઉત્કલ્પનાઓ અને તે અંગેનાં તારણો :

પ્રસ્તુત અભ્યાસના દરમ્યાન નીચે મુજબની ઉત્કલ્પનાઓ કરી હતી. હવે આ ઉત્કલ્પનાઓ અને તેનું સંશોધન પરણ તારણ ક્રમશઃ તપાસીએ.

(૧) સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની અભ્યાસમાં લીધેલ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની ધીરાણ પ્રવૃત્તિમાં વૃદ્ધિ થઈ રહી છે. :

આ ઉત્કલ્પના સાર્થક થાય છે. અભ્યાસમાં લીધેલ અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકે ટૂંકી મુદતમાં ૧૧૭.૨૭%, મધ્યમ મુદતમાં ૮૨૩.૩૭%, અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં ૫૨૪.૧૭% વૃદ્ધિ કરેલ છે. જ્યારે કુલ ધીરાણમાં ૧૩૩.૧૦ % વૃદ્ધિ નોંધાય છે. ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકે ટૂંકી મુદતમાં ૧૫.૮૬%, વધારો, મધ્યમ મુદતમાં ૨૧.૮૮%, ઘટાડો અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં ૭૩.૪૮% વૃદ્ધિ કરેલ છે. જ્યારે કુલ ધીરાણમાં ૧૨.૪૫% વૃદ્ધિ નોંધાય છે. જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકે ટૂંકી મુદતમાં ૨૩.૦૨%, મધ્યમ મુદતમાં ૩૦.૦૪%, અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં ૨૨.૬૭% વૃદ્ધિ કરેલ છે. જ્યારે કુલ ધીરાણમાં ૨૩.૨૧ % વૃદ્ધિ નોંધાય છે. જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકે ટૂંકી મુદતમાં ૨૮૭.૫૪%, મધ્યમ મુદતમાં ૩૮.૧૮%, અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં ૪૪૨.૫૨% વૃદ્ધિ કરેલ છે. જ્યારે કુલ ધીરાણમાં ૧૬૮.૬૩% વૃદ્ધિ નોંધાય છે.

રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકે ટૂંકી મુદતમાં ૨૨૧.૬૫%, અને લાંબી મુદતનાં ધીરાણમાં ૫૧.૧૪% વૃદ્ધિ કરેલ છે. જ્યારે કુલ ધીરાણમાં ૨૦૬.૦૮% વૃદ્ધિ નોંધાય છે.

આમ અભ્યાસના અંતે અભ્યાસની દરેક બેંકો પોતાની ધીરાણ પ્રવૃત્તિમાં વૃદ્ધિ કરતી રહી છે.

(૨) ધીરાણનો લાભ માત્ર સભાસદોને જ પ્રાપ્ત થાય છે. :

આ ઉત્કલ્પના સાર્થક થાય છે. અભ્યાસમાં લીધેલ બેંકો ધીરાણ પોતાનાં સભાસદ મંડળી દ્વારા લોકોને આપે છે. અભ્યાસમાં લીધેલ અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકમાં ૮૦૭, ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકમાં ૧૩૮૧, જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકમાં ૬૬૮, જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકમાં ૧૪૮૮, અને રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકમાં ૮૮૦ સભાસદો છે અને આટલી સંખ્યાનાં સભાસદો ધીરાણ મેળવી શકે છે. આથી અભ્યાસના આરંભે આપેલી આ ઉત્કલ્પના પણ ચરિતાર્થ થાય છે. અંહી ધીરાણ મેળવનાર સભ્ય એટલે સહકારી મંડળી એવો અર્થ થાય. અને મંડળીનાં સભાસદો એટલે બહુ મોટા પ્રમાણમાં ધીરાણનો લાભ મળે છે.

(૩) સોરાષ્ટ્ર વિસ્તારની અભ્યાસમાં લીધેલ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોમાં નફાની ફાળવણી સહકારી નિયમોને આધીન કરવામાં આવે છે :

આ ઉત્કલ્પના સાર્થક થાય છે. અભ્યાસમાં લીધેલ અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં નફાનો અભ્યાસ કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે બેંકે પોતાનાં નફાની વહેંચણી સહકારી નિયમોને આધીન રહીને કરેલ છે. જેમાં શિક્ષણ ફંડ નિયમ પ્રમાણે કાઢેલ છે જે વર્ષે બેંક નફો નથી કરી શકી તેજ વર્ષે ડિવીડન્ડ ચુકવેલું નથી બાકીનાં દરેક વર્ષોમાં ડિવીડન્ડ ચુકવેલું જોવા મળે છે. ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકે પોતાનાં નફાની વહેંચણી સહકારી નિયમોને આધીન રહીને કરેલ છે. જેમાં શિક્ષણ ફંડ નિયમ પ્રમાણે કાઢેલ છે જે વર્ષે બેંક નફો નથી કરી શકી તેજ વર્ષે ડિવીડન્ડ ચુકવેલું નથી બાકીનાં દરેક વર્ષોમાં ડિવીડન્ડ ચુકવેલું જોવા મળે છે. જામનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકે પોતાનાં નફાની વહેંચણી સહકારી નિયમોને આધીન રહીને કરેલ છે. જેમાં શિક્ષણ ફંડ નિયમ પ્રમાણે કાઢેલ છે જે વર્ષે બેંક નફો નથી કરી શકી તેજ વર્ષે ડિવીડન્ડ ચુકવેલું નથી બાકીનાં દરેક વર્ષોમાં ડિવીડન્ડ ચુકવેલું જોવા મળે છે. જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકે પોતાનાં નફાની વહેંચણી સહકારી નિયમોને આધીન રહીને

કરેલ છે. જેમાં શિક્ષણ ફંડ નિયમ પ્રમાણે કાઢેલ છે જે વર્ષે બેંક નફો નથી કરી શકી તેજ વર્ષે ડિવીડન્ડ ચુકવેલુ નથી બાકીનાં દરેક વર્ષોમાં ડિવીડન્ડ ચુકવેલુ જોવા મળે છે. રાજકોટ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકે પોતાનાં નફાની વહેંચણી સહકારી નિયમોને આધીન રહીને કરેલ છે. જેમાં શિક્ષણ ફંડ નિયમ પ્રમાણે કાઢેલ છે જે વર્ષે બેંક નફો નથી કરી શકી તેજ વર્ષે ડિવીડન્ડ ચુકવેલુ નથી બાકીનાં દરેક વર્ષોમાં ડિવીડન્ડ ચુકવેલુ જોવા મળે છે.

આમ અભ્યાસની દરેક બેંકો સહકારી મંડળીનાં નિયમો આધીન ૧૫% ડિવીડન્ડ ચુકવેલ છે. ત્યારબાદ નિયમાધીન વિવિધ ફંડ ખાતે લઈ જાય છે.

આમ પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં લીધેલ સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની દરેક બેંકો તમામ નિયમોનું પાલન કરતી જોવા મળે છે.

(૪) સહકારી પ્રવૃત્તિમાં કૃષિ અને ગ્રામીણ વિકાસની પ્રવૃત્તિને પ્રાધાન્ય આપવામાં આવે છે:

આ ઉત્કલ્પના અર્ધસત્ય સાબિત થાય છે. ભારતની મોટાભાગની પ્રજા ગ્રામીણ ક્ષેત્રે રહેતી હોય તેમનાં આર્થિક ઉત્કર્ષ માટે સહકારી પ્રવૃત્તિ યોગ્ય માધ્યમ તરીકે કાર્ય કરે છે. પરંતુ પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસ પરથી માલુમ પડેલ છે કે સહકારી પ્રવૃત્તિ શહેરી વિસ્તારોમાં પણ કાર્ય કરતી જોવા મળે છે. પરંતુ પ્રસ્તુત અભ્યાસની બેંકોનો વધારે ઉપયોગ ગ્રામીણ કક્ષાએ થતો જોવા મળે છે. બેંકો દ્વારા સિંચાઈ યોજના, ભૂગર્ભ જળસંચય યોજના કે કૃષિ વિકાસની યોજનાં ગ્રામીણ કક્ષાએ સારી રીતે થતી હોય તેમને બેંકોનો લાભ મળે છે.

(૫) સોરાષ્ટ્ર વિસ્તારની અભ્યાસમાં લીધેલ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં વહિવટ અને સંચાલનમાં સહકારી સિદ્ધાંતોનું અંશતઃ પાલન થાય છે :

પ્રસ્તુત અભ્યાસની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોમાં સહકારનાં સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવામાં કેટલીક ત્રુટીઓ જણાય છે. વહિવટ અને સંચાલનમાં સરકારનો હસ્તક્ષેપ રહેતો જણાય છે. તેજ રીતે સહકારી શિક્ષણનાં સંદર્ભે સભાસદોમાં અજ્ઞાનતા અને બિનકાર્યક્ષમતા રહેતી હોય તેવું જોવા મળે છે. સહકારનું વહિવટ અને સંચાલકીય માળખાનાં આધારે સહકારીકરણનાં સ્થાને સરકારીકરણ વધતું જતું હોય તેમ અભ્યાસનાં અંતે લાગે છે. તેથી સહકારી સિદ્ધાંતોનું પૂર્ણતઃ પાલન થઈ શકતું જોવા મળતું નથી.

આમ આ ઉત્કલ્પનાં સાર્થક સાબિત થાય છે.

૬.૪ સૂચનો :

(૧) જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની નફાકારકતા વિશે :

પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસમાં લીધેલ અમરેલી જી.મ.સહકારી બેંક, ભાવનગર જી.મ.સહકારી બેંક, જામનગર જી.મ.સહકારી બેંક, જૂનાગઢ જી.મ.સહકારી બેંક, રાજકોટ જી.મ.સહકારી બેંક, પૈકી અનુક્રમે ભાવનગર જી.મ.સહકારી બેંક, તથા જૂનાગઢ જી.મ.સહકારી બેંક, માં અર્થક્ષમ નથી, એટલે કે અભ્યાસના મોટાભાગના વર્ષોમાં ખોટમાં જોવા મળે છે. આથી આવી નબળી બેંકોને રાજ્ય સહકારી બેંક દ્વારા જરૂરી સતત પુરુ માર્ગદર્શન, દેખરેખ, તથા જરૂરી નાણાંકીય સહાય તથા વહિવટી સુવિધાઓ પુરી પાડીને સંસ્થાઓને અર્થક્ષમ અને કાર્યક્ષમ રાખી શકાય.

ભાવનગર જી.મ.સહકારી બેંક, જૂનાગઢ જી.મ.સહકારી બેંક, અર્થક્ષમ નથી તેનું મુખ્ય કારણ ખેત ધીરાણોની વસુલાત સંતોષકારક ન હોવાનું છે. હાલની નીતિ પ્રમાણે રાજ્ય સહકારી બેંક તથા નાબાર્ડ વચ્ચે થયેલ મેમોરનડમ ઓફ અન્ડર સ્ટેડિંગ અનુસાર ત્રણ માસે જિલ્લા સહકારી બેંકોમાં ડિસ્ટ્રિક્ટ મોનેટરીંગ એન્ડ રિવ્યુ કમિટિની મિટિંગ બોલાવવામાં આવે છે. જેમાં જિલ્લા સહકારી બેંકોનાં ત્રિમાસીક નાણાંકીય પરિસ્થિતિની સમિક્ષા કરવામાં આવે છે. અને જરૂરી સૂચનો તથા માર્ગદર્શન પુરા પાડવામાં આવે છે. તેનો બેંકોએ ચુસ્તપણે અમલ કરવો જોઈએ.

(૨) ધીરાણની ગુણવત્તા વિશે :

બેંકો દ્વારા જે ધીરાણ કરવામાં આવે છે તે નાબાર્ડ/રિઝર્વ બેંકનાં નીતિ નિયમો મુજબ અને ગુણવત્તા વાળુ થાય તે ધ્યાનમાં રાખવુ જોઈએ. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં લીધેલ દરેક બેંકોએ પોતાની ધીરાણ નીતિ તૈયાર કરતી વખતે આ પાસાને ધ્યાનમાં રાખવા જોઈએ. અને ધીરાણનો ઉપયોગ જે તે હેતુ માટે થાય તેની ખાસ તકેદારી રાખવી જોઈએ.

(૩) જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોની વસુલાતની પરિસ્થિતિ વિશે :

સહકારી ધીરાણ માળખામાં મુદતવિતી બાકી રહેતી રકમની સમસ્યા ખુબ ગંભીર છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસની જિલ્લા મધ્યસ્થ બેંકો પૈકી અમરેલી, ભાવનગર, જામનગર, જૂનાગઢ અને રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોમાં ટૂંકી મુદતની ધીરાણની વસુલાત અનુક્રમે ૮૫.૬૦%, ૮૭.૮૮%, ૮૦.૮૭%, ૬૮.૩૦%, તથા ૮૬.૬૦% ની આસપાસ રહે છે.

જ્યારે અમરેલી, ભાવનગર, જામનગર, જૂનાગઢ અને રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોમાં કુલ વસૂલાત અનુક્રમે ૭૧.૧૪%, ૮૮.૪૨%, ૮૭.૦૭%, ૮૧.૭૪%, તથા ૮૮.૫૮% થાય છે. બાકીની રકમ મુદતવિતી રહે છે. મુદતવિતી બાકી ધીરાણ નિર્ધારિત સમય જતા નોન પર્ફોમિંગ બને એટલે તે ઉપર ચડતાં વ્યાજને આવકમાં ન ગણતા તેમજ તે સામે પુરે પુરી રકમનું પ્રોવિઝન કરવું પડે, આથી બેંકના નફા પર પણ અસર થાય છે.

આ માટે ખરો અને એકમાત્ર રસ્તો જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકો દ્વારા જે કૃષિ ધીરાણ કરવામાં આવે છે તે નાબાઈ/રિઝર્વ બેંકના નીતિ નિયમો મુજબ ગુણવત્તા વાળું થાય તે દરેક સંસ્થાઓએ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ. તેમજ જુના લેણાં વસુલ કરવા માટે વ્યાપક ઝુંબેશ ઉપાડવાની જરૂર જણાય છે. આ માટે સહકારી કાયદાની જોગવાઈઓ ઉપરાંત નીચેના ઉપાયો દ્વારા વસુલાત કરવી જરૂરી છે.

૧. ધીરાણની વસુલાતમાં હોદ્દદારો અને પદાધિકારીઓએ સ્પષ્ટ નીતિ અપનાવી વહિવટી શાખાને તેનાં અમલ માટે પીઠબળ પુરુ પાડવું જોઈએ.
૨. મુદતવિતી બાકીદારોને મંડળીમાં મળતા અધિકારોથી વંચિત રાખવાની વિવેકાધીન જોગવાઈ કાયદામાં થવી જોઈએ.
૩. વસુલાત માટે અધિકારી, પદાધિકારી, સહકારી મંડળીના મંત્રીનો વ્યાપક ઉપયોગ કરવો જોઈએ.
૪. બેંકોએ વધુમાં વધુ વસુલાત મેળવવા માટે જુદી-જુદી પ્રોત્સાહક યોજનાઓ દાખલ કરવી જોઈએ અને તેનો ચૂસ્તપણે પાલન થવું જોઈએ.

(૪) ધીરાણની નવી તકોની ઓળખ :

સહકારી ધીરાણ માળખાનું મુખ્ય કાર્ય ખેડૂતોને ટૂંકી મુદતનું પાક ધીરાણ તથા મધ્યમ મુદતનું ફાઈનાન્સ પુરુ પાડવાનું હોય છે. દેશની નવી આર્થિક નીતિ અન્વયે આવું ચીલા ચાલુ ધીરાણ કાર્ય ઉપરાંત પશુપાલન, ગૃહ ઉધોગ, જંગલ વિકાસ, ડેરી વિકાસ, મત્સ્ય ઉધોગ વિકાસ, માર્કેટ યાર્ડ વિકાસ, ખેત આધારિત ઉધોગ વિકાસ વગેરે નોન ફોર્મ સેક્ટરમાં પણ વિકાસની નવી તકો શોધી વૈવિધ્યપૂર્ણ ધીરાણ પદ્ધતિ વિકસાવવાની જરૂર આજના સમયમાં જણાય છે. આવા મોટા પ્રોજેક્ટો માટે ધીરાણ કરવા સારૂ કોન્સોર્ટિયમ દ્વારા પ્રશ્ન હલ કરી શકાય.

.(પ) બિન જરૂરી અનામત :

પ્રાથમિક સહકારી મંડળીન કક્ષાએથી શરૂ કરીને રાજ્ય કક્ષાની સહકારી સંસ્થાઓમાં વિવિધ પ્રકારની અનામતો રાખવાની જોગવાઈ છે. તે પ્રમાણે જે તે સંસ્થા આવી અનામતો રાખતી હોય છે. આમાની કેટલીક અનામત વણ વપરાયેલી પડી રહે છે. જેનો હેતુ મુજબ ઉપયોગ સમય મર્યાદામાં થવો જોઈએ અથવા મંડળીની આવક ઉભી કરતા વ્યવહારુ ઉપયોગમાં આવવું જોઈએ તથા બિન જરૂરી અનામતો માટેની જોગવાઈઓ ન રાખવા જરૂરિયાત પ્રમાણે અમલ કરવો જોઈએ.

(દ) વહિવટ અને સંચાલન :

રાજ્ય સહકારી બેંકો, જિલ્લા સહકારી બેંકો, અને ધીરાણ મંડળીઓ સંયુક્ત રીતે કૃષિ ધીરાણના દર નક્કી કરે તેવું વ્યવસ્થાતંત્ર ગોઠવી, વ્યવસાયિક નિષ્ણાંત વ્યક્તિ દ્વારા માર્ગદર્શન પ્રાપ્ત થાય તે જરૂરી છે. એટલે કે બેંકનું વ્યવસાયીકરણ કરવું પણ જરૂરી બને છે. અને સત્તાના સૂત્રો સભાસદોનાં હાથમાં રાખવા જોઈએ એટલે કે એમ્પાવરમેન્ટ ટુ ધ મેમ્બર એ ધ્યેય હોવો જોઈએ. ઉપરાંત હોદ્દાઓને વ્યક્તિગત લોન ધીરાણની મર્યાદા સાથે પારદર્શિતા માટેની પેટા કાયદામાં જોગવાઈ કરવી જોઈએ. ઉપરાંત કર્મચારીઓ અને હોદ્દાઓ વચ્ચે અંતર જરૂરી છે. જે માટે બંને વ્યવસ્થા વચ્ચે અંતર રાખવાની પદ્ધતિ નક્કી કરવી જોઈએ.

ઉપરોક્ત બાબતોનું બેંક દ્વારા પાલન કરવામાં આવે તો અભ્યાસ હેઠળની બેંકોમાં ખરા અર્થમાં સહકારના સિદ્ધાંતોનું પાલન થઈ શકશે તેમ કહી શકાય.

(૭) શિક્ષણ માટેનું ભંડોળ :

સહકારી શિક્ષણ માટે અલગ ભંડોળ રાખવામાં આવતું હતું જે અપુરતું હોય, વધુ સબળ વ્યવસ્થા ઉભી કરી સભાસદોમાં જાગૃતિ લાવવા સમયાંતરે સહકારી તાલિમ અને સહકારી શિક્ષણની વ્યવસ્થાથી તમામ સભ્યોને લાભ પુરો પાડવો જોઈએ તથા શાળા, યુનિવર્સિટીમાં સહકાર વિષય ફરજિયાત પણે દાખલ કરવો જોઈએ. છેલ્લા સમયમાં વૈધનાથન કમિટિની ભલામણ મુજબ જિલ્લા બેંકોએ શિક્ષણ ફંડ કાઢવાની જોગવાઈ રદ કરેલ છે. તે યોગ્ય જણાતી નથી.

(૮) માનવ શક્તિ વિકાસ અભિયાન :

દરેક સંસ્થાઓનું મોટાભાગનું કાર્ય માનવ સમુહ દ્વારા થતું હોય છે. એ પ્રમાણે પ્રસ્તુત અભ્યાસની જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બંકોમાં મોટા ભાગનું કામકાજ માનવી દ્વારા થાય છે. આ કાર્ય કરનાર કર્મચારી કે અધિકારી પુરતી લાયકાતવાળા તેમજ કામનાં જાણકાર, નિષ્ઠાવાન, પ્રમાણિક, તેમજ સહદયી હોવા જોઈએ. માનવ સમુહનું યોગ્ય રીતે ઘડતર થાય તેમજ માનવ સમુદાયનો યોગ્ય વિકાસ થાય તો આ શક્ય બની શકે. આ દ્રષ્ટિએ વર્તમાન વલણો બદલવાનો અભિગમ અને તેમની શક્તિઓ રચનાત્મક કાર્યમાં વળે તેવા વાતાવરણની જમાવટ કરવાનું બેંકોમાં ખાસ આવશ્યક જોઈ શકાય છે.

(૯) પક્ષીય રાજકારણ :

સહકારી બેંકિંગ ક્ષેત્રે રાજકીય વલણો અને વાસ્તવિકતા અંગે સહકારી બેંકિંગ ક્ષેત્ર વિવિધ નેતાગીરીઓ સંચાલક તરીકે પ્રભુત્વ ધરાવતી જોવા મળે છે. આવી નેતાગીરીમાં સ્વચ્છ અને શક્તિશાળી સહકારી વ્યક્તિ સાથે રાજકારણમાં મલિન ઈરાદાવાળી વ્યક્તિઓ પણ સામેલ હોય છે. પ્રવર્તમાન રાજકીય પરિસ્થિતિ મુજબ અને જુની પ્રથા પ્રણાલિકા અનુસાર બેંકિંગ ક્ષેત્રે રાજકીય નેતાગીરી, રાજકીયવગ, રાજકીય પક્ષોની અસર વગેરે બેંક સંચાલક મંડળની ચૂંટણી સમયે પ્રભાવિત હોય તેવું જણાય છે.

રાજકીય નેતાગીરી તેના આદર્શો મુજબ રાષ્ટ્રીય શાસન વ્યવસ્થા માટે તંદુરસ્ત નિશાની છે. પરંતુ રાજકીય કાર્યોની સાથે બેંકિંગ કાર્યોને જોડવા, કર્મચારી મંડળ સાથે રાજકીય ખેલો, બેંકિંગ સેવાનો આદર્શ માટે બને ત્યાં સુધી બેંકિંગ ઉદ્યોગને રાજકારણથી દુર રાખવાનાં પ્રયાસો કરવા જોઈએ.

(૧૦) સહકારી બેંકોએ બીનજરૂરી ખર્ચ પર કાપ મુકીને નફાકારકતા વધારવા માટે પ્રયત્ન કરવા જોઈએ.

(૧૧) બેંકની જે શાખાઓ સતત નુકશાની કરતી હોય, તે શાખાઓમાં નુકશાનીના કારણો મુજબ ઉપાયો યોજી નફાકારકતા ઉપર ધ્યાન આપવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

(૧૨) ઈનફરમેશન ટેકનોલોજીના લાભો લઈ સંચાલન વ્યવસ્થા સરળ, ઝડપી, ઓછી ખર્ચાળ બનાવવી જોઈએ. તેમજ ત્વરીત માહિતીસંચાર દ્વારા સભાસદો સુધી પહોંચવું, સંસ્થાની પ્રતિભા ઉપસાવવી અને સહકારની પ્રતિષ્ઠામાં વૃદ્ધિ કરવી જોઈએ.

પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસ દ્વારા જે તારણો મળી આવ્યા તેનાં અનુસંધાને ઉપરોક્ત સૂચનો કરવાનો નમ્ર પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. આ સૂચનો સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારની વિવિધ જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંકોનાં આયોજન તથા વહિવટીય અને સંચાલકિય રીતે ઉપયોગી અને મદદરૂપ સાબિત થશે તેવો નમ્ર પ્રયાસ રહ્યો છે.

સંદર્ભસૂચિ

૧. મુલાણી જગદીશ એસ : સહકારના સિદ્ધાંતો અને તત્વજ્ઞાન,
(૧૯૮૫) ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘ અમદાવાદ
૨. ડો. દેસાઈ હરીભાઈ જી. અને : સંશોધન પદ્ધતિઓ અને પ્રવિધિઓ-
ડો. દેસાઈ કૃષ્ણકાંત જી : યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ,
(૧૯૮૫) ગુજરાત રાજ્ય અમદાવાદ
૩. માથુર બી. એસ. : કો-ઓપરેટીવ ઈન ઈન્ડિયા
(૧૯૮૫) સાહિત્ય ભવન, આગ્રા
૪. માથુર બી. એસ. : સહકારીતા (હિન્દી)
(૧૯૮૩) સાહિત્ય ભવન, આગ્રા
૫. કમરા પવન કે. : કો-ઓપરેટીવ મેનેજમેન્ટ,
(૧૯૫૭) દીપ એન્ડ દીપ પબ્લીકેશન,
ન્યુ દિલ્હી
૬. મહેતા આર. એસ. : સહકારી પ્રવૃત્તિ,
(૧૯૮૬) પરિચય ટ્રસ્ટ, મુંબઈ
૭. મહેતા એસ. બી. : ભારતની સહકારી પ્રવૃત્તિ,
(૧૯૭૩) (મૂલ્યાંકન અને સમાલોચના)
ગુજરાત યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ,
અમદાવાદ
૮. પ્રકાશક જોરાવરસિંહ જાદવ : કો-ઓપરેટીવ મુવમેન્ટ ઈન ગુજરાત
૯. શાસ્ત્રીય આર. વી. : સહકાર સિદ્ધાંત અને વ્યવહાર,
પોપ્યુલર પ્રકાશન, સુરત
૧૦. શીખ દર્શનસિંગ મુસ્કાન સિંગ : સહકાર સિદ્ધાંત અને વ્યવહાર,
(૧૯૭૨) ગુજરાત યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ,
અમદાવાદ
૧૧. મુલાણી જે. એમ. : સહકાર દર્શન-૨,
(૧૯૮૩) સહકાર ભારતી,
નારણપુરા, અમદાવાદ

૧૨. મહેતા આર. એસ. : સહકાર ભાગ-૩,
(૧૯૭૪) ગુજરાત યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ,
અમદાવાદ
૧૩. જિલ્લા સહકારી બેંક : ગુજરાત રાજ્ય સહકારી બેંક,
મેન્યુઅલ ભાગ ૧ થી ૫ : અમદાવાદ
(૧૯૮૩)
૧૪. ગાંધી આર. કે. : તુલનાત્મક આર્થિક પદ્ધતિઓ,
(૧૯૭૩) ગુજરાત યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ,
અમદાવાદ
૧૫. Varma M. L. : "Rural Bank in India"
(1984) Rawat Publication, Jaipur
૧૬. Agrawal M. D. : "Co-operative Thought & Rural
(1999) Development",
Ramesh Book Depot, Jaipur
૧૭. T. N. Bagoliwal : "Co-operation in India &
(7 th Ed. 1969) Abroad", Kishor Publishing
House, Kanpur, 7 th Ed.
૧૮. National Co-operative Union : "Indian Co-operative Movement"
of India :
(A Profile March 1998)
૧૯. Prof. Bhagwat : "Co-operative in India"
Swaroop Suneja Book Center,
24/90, Cannought Circus,
New Delhi (1962)
૨૦. C. R. Kothari : "Research Methods &
(1996) Techniques", Wishwa Prakashan
New Delhi -2
૨૧. મહેશ્વરી એસ. એન. : પ્રિન્સીપલ ઓફ મેનેજમેન્ટ એકાઉન્ટીંગ,
(૧૯૮૧) શુલતાનચંદ એન્ડ સન્સ,
ન્યુ દિલ્હી

૨૨. ઈલાવીયા બી. એસ. : સહકાર ભાગ-૧,
(૧૯૭૩) ગુજરાત યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિમાર્ણ બોર્ડ,
અમદાવાદ
૨૩. ગઢવી બનેસિંહ ખેતસિંહ : ભારતમાં આયોજન અને સહકારી પ્રવૃત્તિ,
(૧૯૭૩) ગુજરાત યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિમાર્ણ બોર્ડ,
અમદાવાદ
૨૪. ડો. નકીરણ એસ. : કો-ઓપરેટીવ બેંકિંગ ઈન ઈન્ડીયા,
ડો. જહોન વિન્ટ્રેન્ડ એ. રેઈનબો પ્રકાશન, કોઈમ્બતુર
(૧૯૮૮)
૨૫. B. L. Varma : "Analysis of Financial Statement,
Pg. 97,98
૨૬. Kulkarni K. R. : "Theory & Practice of Co-opera-
(1958) tion in India & abroad, Vol. III
૨૭. Joshi N. N. : "Co-operative Credit & Banking"
(1998) Deep & Deep Publication,
New Delhi
૨૮. Bhattacharaya H. : "Banking Strategy Credit Ap-
(1978) praisal & Landing",
Discussion of Oxford Uni. Press
૨૯. Paul Lambort : "Studies in the Social Philosophy
(1969) of Co-operation",
Manchester Co-operative
Union Ltd.
૩૦. Agrawal B. L. : "Basic Statistical",
(1992) Second Edition, International (P)
Ltd., Agra
૩૧. Kapoor V. K. : "Problems & Solution in Opera-
(2000) tion's Research",
Sultan Chand & Son's
૩૨. ઠક્કર કે. એ. : સહકાર મિમાંસા,
(૧૯૮૮) ગુજરાત યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિમાર્ણ બોર્ડ,
અમદાવાદ

૩૩. મદન જે. એ. : સહકારી મંડળીઓ માટે સહકારી
(૧૯૫૦) માર્ગદર્શિકા,
ગુજરાત યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિમાર્ણ બોર્ડ,
અમદાવાદ
૩૪. મેમોરીયા એન્ડ જોષી : પ્રિન્સીપલ એન્ડ પ્રેક્ટીસ ઓફ માર્કેટીંગ ઈન
(૧૯૮૬) ઈન્ડીયા, કિતાબ મહલ,
દિલ્હી
૩૫. Tirupati Naidu V. : "Farm Credit & Co-operatives in
(1968) India", Vora & Co-publishers
Ltd. Bombay
૩૬. Singh B : "Next Step in Village India",
(1961) Asia Publishing House,
૩૭. Jain K.G. : "Role of Education in Co-opera-
(1982) tive Leadership Development",
The Co-operator, NCUI
New Delhi, Vol.15
૩૮. પટેલ એમ.પી. : સહકારી મંડળીઓનો હિસાબ અને વહીવટ,
(૧૯૮૭) ગુજરાત યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિમાર્ણ બોર્ડ,
અમદાવાદ
૩૯. પટેલ એમ.પી. : સહકારી મંડળીઓનો વહીવટ,
(૧૯૮૭) ગુજરાત યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિમાર્ણ બોર્ડ,
અમદાવાદ
૪૦. પટેલ એમ.એચ. : ચીનમાં સહકારી ખેતી,
(૧૯૫૮) ગુજરાત યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિમાર્ણ બોર્ડ,
અમદાવાદ
૪૧. પટેલ એમ.વી. : ગુજરાતની સહકારી મંડળીનો ધારો,
(૧૯૮૩) સ્વલોક પ્રકાશન, ભાવનગર
૪૨. પટેલ સી.પી. : સહકારી પથદર્શિકા,
(૧૯૬૦) પ્રકાશક સુરેન્દ્ર પટેલ, અમદાવાદી પોળ,
વડોદરા

૪૩. ગુપ્તા બી.પી. : ગ્રામીણ વિકાસ અને સહકારીતા,
(૧૯૮૭) રમેશ બુક ડેપો, જયપુર
૪૪. Srivastava R.S. : "Agricultural Marketing in India &
Abroad", Vora & Co. Bombay
૪૫. Siddiyani S.A. : "Accountancy",
(1998) Laxmi Publication, Pvt. Ltd.
New Delhi, 10th Edition
૪૬. Wessel Robert H. : "Principles of Financial Analysis",
(1961) Macmillian, New York,
૪૭. પ્રા. ડો.બી.ડી.પરમાર અને અન્ય: બેંકીંગ અને સહકાર,
(૧૯૮૭) સી.જમનાદાસની કું, અમદાવાદ
૪૮. પ્રિ. એ. સી. ચોકસી : ભારતીય બેંકીંગ અને ચલણ,
(૧૯૮૨) પોપ્યુલર પ્રકાશન, સુરત
૪૯. મહેશ જોષી : એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર,
સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી, રાજકોટ
૫૦. V. Sharda : "The Theory of Co-operation",
Himalaya Publishing House,
Mumbai-4
૫૧. B. N. Ahuja : "Dictionary of Commerce",
(1960) Academic (India) Publishers,
New Delhi
૫૨. HowardBion B. and : "Introduction to Business Fi-
Upton Miller : nance", McGrow-Hill Book Co.
New York
૫૩. Bradley J. F. : "Administrative Financial Man-
(1966) agement", Halt Rinehart and
Winston, New York
૫૪. Kohler Eric L. : "A Dictionary for Accountants",
(1972) Prentic-Hall of India Pvt. Ltd,
New Delhi

સામયિકો

૧. ગુજરાતની સહકારી પ્રવૃત્તિ : ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘ, અમદાવાદ
૭૫ વર્ષ સ્મૃતિગ્રંથ (૧૯૭૯)
૨. સહકાર, (સહકાર સપ્તાહ) : ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘ, અમદાવાદ
વિશેષાંક (૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૧૧)
૩. ગ્રામ સ્વરાજ : ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘ, અમદાવાદ
(૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૧૧)
૪. સહકારી બેંકીંગ : ગુજરાત સ્ટેટ કો-ઓપરેટીવ બેંક્સ ફેડરેશન
લી. અમદાવાદ
૫. Indian Co-operative Review: National Co-operative Union of
India
૬. Co-operative News & Views: National Resource Center, New
Delhi
૭. Co-operative Perspective Vaikunth Mehta National Institute
of Co-operative Management,
Pune
૮. બેંકિંગ ચિંતન અને અનુચિંતન : ગુજરાત સ્ટેટ કો-ઓપરેટીવ બેંક્સ ફેડરેશન
(૨૦૦૪) લી. અમદાવાદ
૯. યોજના : યોજના કાર્યાલય, અમદાવાદ
(૨૦૦૪)

વેબસાઈટ

- 1 www.co-operativebank.co.uk/servlet/Satellite/1196840753300,CFSweb/Page/Corporate-OurCustomers
- 2 www.superbrands.uk.com/
- 3 www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp0702.pdf
- 4 www.icba.coop/.../pdf/CuevasFischer_GovernanceCoopWP82.pdf
- 5 iem.edu.in/conference/...7A/spsitm2011_submission_83.pdf
- 6 www.csef.it/WP/wp290.pdf
- 7 www.bundesbank.de/download/bankenaufsicht/.../200909dkp_b_.pdf
- 8 www.indiacom.com/yellow-pages/banks-co-operative/Gujarat
- 9 www.docstoc.com/.../DISTRICT-CENTRAL-COOPERATIVE-BANK
- 10 www.indiacom.com/yellow-pages/banks-co-operative/Gujarat
- 11 www.iipmthinktank.com/functions/.../Attaining-zero-NPA-raj-bank.p
- 12 www.iipmthinktank.com/functions/.../Attaining-zero-NPA-raj-bank.p
- 13 www.iif.edu/data/iif/doctoralatIIF.pdf
- 14 www.scribd.com/doc/22850605/Management-Thesis-1-On
- 15 www-wds.worldbank.org/.../378570IN0P08761Policy0Note01PUBL
- 16 www.rdcbank.in/index.html
- 17 www.indiankanoon.org/doc/1311408/
- 18 www.indiamapped.com/gujarat/cooperative-banks-in-gujarat/cooperative-banks-in-amreli/175/
- 19 junagadhdp.gujarat.gov.in/junagadh/varshik-vahivati-ahval-index.htm
- 20 www.rdcbank.in/an18.html
- 21 [www.bhavnagarsampurna.com/list_manu.php?id=Banks \(Co operative\)](http://www.bhavnagarsampurna.com/list_manu.php?id=Banks (Co operative))
- 22 www.indiacom.com/yellow-pages/banks-co-operative/Jamnagar/
- 23 www.rbi.org.in/commonman/upload/English/Content/pdfs/strictcoop.pdf

અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એકંદરી નફા નુકશાન ખાતું

પરિશિષ્ટ : ૧

વર્ષ-ઈ	૨૦૦૨-૦૩		૨૦૦૩-૦૪		૨૦૦૪-૦૫		૨૦૦૫-૦૬		૨૦૦૬-૦૭		૨૦૦૭-૦૮		૨૦૦૮-૦૯		૨૦૦૯-૧૦	
વિગત	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા
આવકો																
(૧) વ્યાજ વળતર આવક	૧૭૭૩.૦૮	૮૮.૮૮	૧૭૬૧.૬૫	૮૮.૬૬	૧૭૩૧.૨૦	૮૮.૨૦	૨૦૮૨.૫૪	૮૮.૨૮	૨૧૩૮.૯૧	૮૭.૨૧	૨૨૦૩.૬૭	૮૬.૩૨	૨૪૮૮.૬૫	૮૬.૩૩	૩૧૨૭.૩૦	૮૭.૪૦
(૨) ચેક, ડ્રાફ્ટ, કમીશન આવક	૧૪.૮૪	૦.૮૨	૧૮.૫૯	૧.૦૪	૨૫.૨૦	૧.૪૨	૩૦.૧૧	૧.૪૨	૫૫.૧૮	૨.૫૦	૭૮.૦૦	૩.૪૦	૮૭.૭૨	૩.૩૯	૮૧.૨૪	૨.૫૩
(૩) લોકરભાડા આવક	૫.૦૧	૦.૨૭	૫.૧૯	૦.૨૮	૫.૯૩	૦.૩૩	૬.૨૭	૦.૨૯	૫.૮૬	૦.૨૭	૬.૦૮	૦.૨૬	૬.૮૮	૦.૨૭	૨.૦૨	૦.૦૬
(૪) અન્ય આવક	-	-	-	-	૦.૪૨	૦.૦૨	-	-	૦.૨૦	૦.૦૦	-	-	૦.૦૧	૦.૦૦	૦.૦૦	૦.૦૦
કુલ આવક	૧૭૯૨.૯૩	૧૦૦	૧૭૮૫.૦૩	૧૦૦	૧૭૬૨.૭૬	૧૦૦	૨૧૧૮.૯૨	૧૦૦	૨૨૦૦.૨૬	૧૦૦	૨૨૮૭.૭૬	૧૦૦	૨૫૮૪.૩૭	૧૦૦	૩૨૧૦.૫૬	૧૦૦
ખર્ચાઓ																
(૧) થાપણ અને કર્જ પર ચૂ. વ્યાજ	૧૧૫૯.૪૪	૭૪.૨૭	૧૧૨૧.૭૨	૭૨.૫૮	૧૦૫૮.૧૭	૬૬.૮૫	૧૨૮૬.૮૮	૬૮.૩૮	૧૪૪૪.૨૬	૬૮.૮૮	૧૧૯૭.૯૯	૫૯.૮૩	૧૬૦૧.૨૦	૬૪.૪૫	૧૯૭૯.૮૩	૬૪.૯૩
(૨) પગાર, ભાડા, ભથ્થા, પ્રો.ફંડ	૨૭૩.૧૨	૧૭.૪૯	૨૯૭.૦૩	૧૯.૨૨	૩૦૮.૨૬	૧૯.૪૭	૩૬૧.૪૦	૧૯.૨૦	૪૫૭.૫૬	૨૧.૮૨	૫૭૯.૪૬	૨૮.૮૪	૬૧૦.૩૩	૨૪.૫૬	૭૪૨.૦૩	૨૪.૩૩
(૩) ડા.શાખ, તાર, ટપાલ, સ્ટેશનરી	૧૫.૬૪	૧.૦૦	૧૩.૯૯	૦.૯૦	૧૫.૨૨	૦.૯૬	૧૨.૭૦	૦.૬૭	૧૯.૭૨	૦.૯૪	૧૮.૩૦	૦.૯૧	૨૨.૦૬	૦.૮૮	૨૮.૮૪	૦.૯૪
(૪) લીગલ ફી, ઓડીટ ફી	૩.૩૧	૦.૨૧	૬.૭૬	૦.૪૩	૮.૦૧	૦.૫૦	૬.૦૪	૦.૩૨	૮.૪૧	૦.૪૦	૮.૨૪	૦.૪૧	૧૦.૦૬	૦.૪૦	૧૨.૮૬	૦.૪૨
(૫) ભાડુ, ટેક્ષ, વિમો, ધસારો	૨૩.૨૬	૧.૪૯	૨૯.૭૮	૧.૯૨	૪૨.૭૯	૨.૭૦	૪૭.૮૦	૨.૫૩	૫૭.૮૬	૨.૭૫	૫૮.૧૫	૨.૯૦	૬૯.૭૧	૨.૮૦	૭૯.૬૩	૨.૬૧
(૬) પરચુરણ ખર્ચ, સર્વિસ ટેક્ષ	૩૩.૫૬	૨.૧૫	૩૭.૮૧	૨.૪૪	૩૫.૯૫	૨.૨૭	૪૭.૭૯	૨.૫૩	૫૦.૭૮	૨.૪૨	૪૬.૪૫	૨.૩૧	૮.૨૦	૦.૩૩	૭૨.૨૯	૨.૩૭
(૭) અન્ય જોગવાઈ	૫૨.૫૯	૩.૩૬	૩૮.૩૧	૨.૪૭	૧૧૪.૩૪	૭.૨૨	૧૦૩.૮૬	૫૫.૧૮	૪૩.૯૬	૨.૦૯	૫૨.૩૭	૨.૬૧	૫૫.૩૧	૨.૨૨	૨૫.૦૦	૦.૮૧
(૮) અન્ય ખર્ચા	-	-	-	-	-	-	૧૫.૪૩	૦.૮૧	૧૩.૯૩	૦.૬૬	૪૧.૨૮	૨.૦૬	૧૦૭.૨૭	૪.૩૧	૧૦૮.૪૦	૩.૫૫
કુલ ખર્ચ	૧૫૬૦.૯૨	૧૦૦	૧૫૪૫.૪૦	૧૦૦	૧૫૮૨.૭૬	૧૦૦	૧૮૮૧.૯૦	૧૦૦	૨૦૯૬.૪૮	૧૦૦	૨૦૦૨.૨૪	૧૦૦	૨૪૮૪.૧૪	૧૦૦	૩૦૪૮.૮૮	૧૦૦
તફાવત નફા-ખોટ	૨૩૨.૦૧		૨૪૦.૦૩		૧૮૦.૦૦		૨૩૭.૦૨		૧૦૩.૭૮		૨૮૫.૫૨		૧૦૦.૨૩		૧૬૧.૬૮	

સ્ત્રોત : અમરેલી જિ. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, (વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦)

ભાવનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એકંદરી નફા નુકશાન ખાતું

પરિશિષ્ટ : ૨

વર્ષ-ઈ	૨૦૦૨-૦૩		૨૦૦૩-૦૪		૨૦૦૪-૦૫		૨૦૦૫-૦૬		૨૦૦૬-૦૭		૨૦૦૭-૦૮		૨૦૦૮-૦૯		૨૦૦૯-૧૦	
વિગત	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા
આવકો																
(૧) વ્યાજ વળતર આવક	૪૨૭૯.૯૧	૬૭.૭૯	૬૦૨૩.૫૬	૯૯.૪૮	૭૫૫૦.૨૩	૯૯.૫૭	૫૫૪૧.૪૦	૯૯.૨૫	૬૩૫૯.૩૩	૯૯.૩૨	૫૮૮૫.૦૩	૯૯.૨૩	૬૮૬૬.૫૬	૯૯.૫૯	૬૩૩૨.૩૫	૯૯.૦૭
(૨) કમીશન, વટાવ આવક	૨૦.૫૮	૦.૩૨	૧૯.૮૪	૦.૩૨	૧૯.૪૪	૦.૨૫	૨૫.૦૨	૦.૪૪	૨૬.૭૫	૦.૪૧	૨૮.૪૪	૦.૪૭	૪૮.૭૮	૦.૬૩	૪૪.૯૭	૦.૬૯
(૩) બિન બેંકીંગ મિલકત વેચાણ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	૧.૪૦	૦.૦૧	૦.૫૬	૦.૦૦
(૪) અન્ય પરચુરણ લોકરભાડુ	૧૨.૨૯	૦.૧૯	૧૧.૨૭	૦.૧૮	૧૨.૫૪	૦.૧૬	૧૬.૬૧	૦.૨૯	૧૬.૫૭	૦.૨૫	૧૭.૦૫	૦.૨૮	૭૪૭.૫૮	૯.૭૫	૭૮.૬૫	૧.૨૧
કુલ આવક	૬૩૧૨.૭૯	૧૦૦	૬૦૫૪.૬૯	૧૦૦	૭૫૮૨.૩૩	૧૦૦	૫૫૮૩.૦૫	૧૦૦	૬૪૦૨.૬૫	૧૦૦	૫૯૩૦.૫૨	૧૦૦	૭૬૬૪.૩૨	૧૦૦	૬૪૫૬.૫૦	૧૦૦
ખર્ચાઓ																
(૧) વ્યાજ ખર્ચ	૪૨૪૭.૮૪	૭૧.૮૪	૪૧૯૦.૩૩	૭૪.૨૪	૫૬૪૫.૬૪	૭૮.૮૩	૪૦૩૮.૮૨	૭૨.૬૪	૩૮૭૫.૧૯	૫૪.૭૭	૪૧૭૪.૭૩	૬૨.૭૫	૪૪૦૯.૨૮	૫૭.૬૧	૩૬૭૩.૫૩	૫૭.૧૧
(૨) પગાર, ભાડા, ભથ્થા, પ્રો.ફંડ	૭૨૦.૪૨	૧૨.૧૮	૭૧૦.૦૧	૧૨.૫૮	૭૫૭.૧૦	૧૦.૫૭	૮૪૨.૮૫	૧૫.૧૬	૯૮૮.૧૨	૧૩.૯૬	૧૦૬૨.૬૨	૧૫.૯૭	૧૧૫૯.૫૨	૧૫.૧૫	૧૩૩૭.૧૮	૨૦.૭૯
(૩) ડા.શાખ, તાર, ટપાલ, સ્ટેશનરી	૨૦.૪૬	૦.૩૪	૨૩.૨૫	૦.૪૧	૨૬.૮૮	૦.૩૭	૨૯.૦૮	૦.૫૨	૨૯.૮૪	૦.૪૨	૨૫.૬૪	૦.૩૮	૨૭.૧૦	૦.૩૫	૨૦.૩૮	૦.૩૧
(૪) લીંગલ ફી, ઓડીટ ફી	૮.૭૨	૦.૧૪	૧૧.૩૫	૦.૨૦	૦૯.૪૮	૦.૧૩	૧૭.૮૨	૦.૩૨	૧૪.૦૫	૦.૧૯	૧૪.૧૦	૦.૨૧	૨૨.૨૩	૦.૨૯	૧૯.૬૮	૦.૩૦
(૫) ભાડુ, વેરો, વિમો, મિલકત ધસારો	૫૦.૦૩	૦.૮૪	૩૪.૧૬	૦.૬૦	૯૦.૯૫	૧.૨૭	૫૯.૫૦	૧.૦૭	૧૩૦.૧૯	૧.૮૪	૧૯૯.૦૮	૨.૯૯	૧૪૮.૩૨	૧.૯૩	૧૬૦.૧૨	૨.૪૮
(૬) પરચુરણ ખર્ચ	૨૮.૦૮	૦.૪૭	૪૨.૨૦	૦.૭૪	૩૭.૭૭	૦.૫૨	૩૫.૫૯	૦.૬૪	૪૫.૦૮	૦.૬૩	૩૭.૬૭	૦.૫૬	૪૩.૫૧	૦.૫૬	૩૮.૪૬	૦.૫૯
(૭) અન્ય જોગવાઈ	૮૩૪.૬૪	૧૪.૧૧	૬૨૭.૮૯	૧૧.૧૨	૫૮૬.૯૭	૮.૧૯	૪૬૯.૧૭	૮.૪૩	૧૯૮૩.૫૨	૨૮.૦૩	૧૧૨૪.૩૭	૧૬.૯૦	૧૮૨૭.૫૦	૨૩.૮૭	૧૧૬૮.૧૫	૧૮.૧૬
(૮) અન્ય ખર્ચા	૨.૫૬	૦.૦૪	૪.૫૦	૦.૦૭	૬.૨૭	૦.૦૮	૬૬.૮૬	૧.૨૦	૮.૩૩	૦.૧૧	૧૩.૯૯	૦.૨૧	૧૫.૬૩	૦.૨૦	૧૪.૦૧	૦.૨૧
કુલ ખર્ચ	૫૯૧૨.૭૫	૧૦૦	૫૬૪૩.૬૯	૧૦૦	૭૧૬૧.૦૬	૧૦૦	૫૫૫૯.૨૯	૧૦૦	૭૦૭૪.૪૨	૧૦૦	૬૬૫૨.૫૦	૧૦૦	૭૬૫૩.૦૯	૧૦૦	૬૪૩૧.૫૧	૧૦૦
તફાવત નફા-ખોટ																

સ્ત્રોત : ભાવનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, (વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦)

જામનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એકંદરી નફા નુકશાન ખાતું

પરિશિષ્ટ : ૩

વર્ષ-ઈ	૨૦૦૨-૦૩		૨૦૦૩-૦૪		૨૦૦૪-૦૫		૨૦૦૫-૦૬		૨૦૦૬-૦૭		૨૦૦૭-૦૮		૨૦૦૮-૦૯		૨૦૦૯-૧૦	
વિગત	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા
આવકો																
(૧) વ્યાજ, વટાવ આવક	૩૩૪૭.૧૨	૮૮.૮૫	૩૨૮૬.૪૦	૮૮.૨૬	૨૬૫૭.૭૧	૮૭.૭૬	૨૫૪૩.૩૬	૮૮.૮૬	૨૭૦૨.૨૪	૮૭.૧૭	૨૬૭૬.૧૪	૮૮.૦૫	૩૬૪૮.૧૨	૮૮.૫૮	૩૦૪૧.૧૭	૮૮.૫૫
(૨) કમીશન, એકસચેન્જ, દલાલી	૧૮.૭૩	૦.૫૮	૬.૦૮	૦.૧૮	૫.૩૫	૦.૧૮	૭.૫૭	૦.૩૦	૨૦.૮૩	૦.૭૪	૨૭.૫૪	૧.૦૦	૪૫.૧૦	૧.૨૧	૨૦.૬૪	૦.૬૬
(૩) બક્ષીશ, સબસીડી, મિલકત વેચાણ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(૪) અન્ય આવક	૧૮.૮૦	૦.૫૫	૧૮.૪૧	૦.૫૫	૫૫.૪૪	૨.૦૩	૨૧.૫૦	૦.૮૩	૫૭.૭૬	૮૭.૧૭	૨૫.૪૮	૦.૮૩	૬.૮૩	૦.૧૮	૨૪.૦૨	૦.૭૭
કુલ આવક	૩૩૮૫.૭૬	૧૦૦	૩૩૨૦.૮૮	૧૦૦	૨૭૧૮.૫૦	૧૦૦	૨૫૭૨.૬૧	૧૦૦	૨૭૮૦.૮૩	૧૦૦	૨૭૨૮.૧૭	૧૦૦	૩૭૦૦.૦૫	૧૦૦	૩૦૮૫.૮૩	૧૦૦
ખર્ચાઓ																
(૧) થાપણ, કર્જ પરનું વ્યાજ	૨૨૬૧.૮૦	૬૭.૨૪	૨૨૨૧.૪૬	૭૨.૧૫	૧૫૮૬.૮૬	૭૫.૬૩	૧૫૭૫.૩૩	૬૬.૩૮	૧૭૧૮.૬૮	૬૫.૦૧	૧૭૩૦.૫૧	૬૬.૪૫	૧૬૦૩.૭૮	૫૬.૦૪	૧૮૧૨.૮૮	૬૫.૮૧
(૨) પગાર, ભથ્થા, પ્રો.ફંડ	૩૮૮.૪૮	૧૧.૮૪	૩૫૮.૫૩	૧૧.૬૬	૩૫૮.૨૨	૧૬.૮૬	૪૧૮.૮૪	૧૭.૬૮	૪૩૭.૪૮	૧૬.૫૪	૪૬૪.૫૬	૧૭.૮૩	૬૬૩.૭૬	૨૩.૧૮	૬૧૩.૦૪	૨૨.૨૫
(૩) ડા.શાખ, તાર, ટપાલ, સ્ટેશનરી	૧૨.૩૪	૦.૩૬	૧૧.૭૮	૦.૩૮	૧૪.૮૨	૦.૭૦	૧૦.૬૨	૦.૪૪	૮.૭૦	૦.૩૨	૪.૬૬	૦.૧૭	૬.૭૮	૦.૨૩	૮.૮૬	૦.૩૬
(૪) લીગલ ફી, ઓડીટ ફી	૬.૪૨	૦.૧૮	૧૦.૧૮	૦.૩૩	૧૨.૬૧	૦.૫૮	૧૬.૭૦	૦.૭૦	૧૧.૩૮	૦.૪૩	૧૦.૮૧	૦.૪૧	૧૦.૬૧	૦.૩૭	૭.૮૦	૦.૨૮
(૫) ભાડુ, વેરો, વિમો, ધસારો, ગ્રેયુઈટી	૫૮.૧૦	૧.૭૫	૪૧.૩૪	૧.૩૪	૬૪.૨૪	૩.૦૪	૮૩.૧૭	૩.૫૦	૧૦૫.૦૭	૩.૮૭	૮૧.૦૧	૩.૪૮	૧૭૧.૭૮	૬.૦૦	૨૧૫.૧૫	૭.૮૧
(૬) પરચુરણ ખર્ચ	૪૦.૪૫	૧.૨૦	૪૮.૨૩	૧.૫૮	૬૪.૩૬	૩.૦૪	૭૨.૪૮	૩.૦૫	૧૩૦.૮૭	૪.૮૪	૮૫.૧૦	૩.૨૬	૫૪.૮૬	૧.૮૨	૮૫.૮૧	૩.૪૭
(૭) અન્ય જોગવાઈ	૫૮૫.૦૦	૧૭.૩૮	૩૮૫.૭૫	૧૨.૫૨	-	-	૧૮૪.૪૭	૮.૧૮	૨૩૧.૬૭	૮.૭૫	૨૧૭.૫૧	૮.૩૫	૩૫૦.૦૦	૧૨.૨૩	-	-
(૮) અન્ય ખર્ચ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
કુલ ખર્ચ	૩૩૬૩.૬૦	૧૦૦	૩૦૭૮.૮૮	૧૦૦	૨૧૧૧.૩૧	૧૦૦	૨૩૭૨.૬૧	૧૦૦	૨૬૪૪.૮૫	૧૦૦	૨૬૦૪.૧૬	૧૦૦	૨૮૬૧.૬૮	૧૦૦	૨૭૫૪.૬૫	૧૦૦
તફાવત નફા-ખોટ	૨૨.૧૬		૨૪.૨૦		૬૦૭.૧૯		૨૦૦.૦૦		૧૩૫.૯૮		૧૨૫.૦૧		૮૩૮.૩૭		૩૩૧.૧૮	

સ્ત્રોત : જામનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, (વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦)

જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એકંદરી નફા નુકશાન ખાતું

પરિશિષ્ટ : ૪

વર્ષ-ઈ	૨૦૦૨-૦૩		૨૦૦૩-૦૪		૨૦૦૪-૦૫		૨૦૦૫-૦૬		૨૦૦૬-૦૭		૨૦૦૭-૦૮		૨૦૦૮-૦૯		૨૦૦૯-૧૦	
વિગત	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા
આવકો																
(૧) વ્યાજ આવક	૩૨૮૩.૩૨	૮૬.૨૪	૩૩૬૩.૭૫	૮૫.૧૭	૨૭૦૧.૪૭	૮૮.૦૪	૨૬૦૨.૪૭	૮૮.૦૮	૨૫૦૭.૭૨	૮૮.૭૫	૨૮૦૮.૩૫	૮૮.૨૭	૩૨૨૮.૬૮	૮૮.૨૮	૩૦૫૪.૪૫	૮૦.૬૮
(૨) કમીશન, વટાવ, દલાલી	૧૩.૭૮	૦.૪૦	૧૨.૫૬	૦.૩૫	૧૭.૭૭	૦.૬૫	૧૭.૪૮	૦.૬૪	૨૨.૨૦	૦.૮૭	૩૭.૮૬	૧.૩૨	૩૪.૦૨	૧.૦૩	૨૩.૧૧	૦.૬૮
(૩) અન્યઆવક, લોકરભાડુ	૧૧૪.૨૪	૩.૩૪	૧૫૮.૧૫	૪.૪૭	૮.૨૪	૦.૩૦	૬.૮૫	૦.૨૫	૮.૩૦	૦.૩૬	૧૧.૨૨	૦.૩૮	૨૨.૦૮	૦.૬૭	૨૮૦.૫૩	૮.૬૨
કુલ આવક	૩૪૧૧.૩૪	૧૦૦	૩૫૩૪.૪૬	૧૦૦	૨૭૨૭.૪૮	૧૦૦	૨૭૦૬.૮૦	૧૦૦	૨૫૩૮.૨૨	૧૦૦	૨૮૫૭.૫૩	૧૦૦	૩૨૮૫.૮૦	૧૦૦	૩૩૬૮.૦૮	૧૦૦
ખર્ચાઓ																
(૧) થાપણ, કર્જ પરનું વ્યાજ	૨૩૧૧.૮૮	૭૧.૨૭	૨૪૭૩.૪૮	૭૦.૩૧	૨૦૩૫.૪૮	૫૦.૮૫	૨૦૦૦.૨૮	૫૧.૫૭	૨૦૩૮.૩૭	૪૮.૩૫	૨૨૪૬.૩૫	૪૫.૪૨	૨૩૮૦.૮૮	૭૮.૮૧	૧૮૭૮.૧૨	૭૩.૩૮
(૨) પગાર, ભથ્થા, પ્રો.ફંડ	૬૬૪.૦૬	૨૦.૪૭	૬૬૬.૬૮	૧૮.૮૫	૬૫૧.૫૪	૧૬.૩૧	૫૪૫.૦૭	૧૪.૦૫	૫૧૮.૫૦	૧૨.૨૮	૫૮૬.૩૨	૧૧.૮૫	૫૩૩.૪૭	૧૭.૬૫	૬૧૨.૩૦	૨૨.૭૧
(૩) ડા.શાખ, ભથ્થા, તાર, ટપાલ, ટેલીફોન સ્ટેશનરી	૨૩.૮૬	૦.૭૩	૧૮.૩૭	૦.૫૨	૨૩.૩૨	૦.૫૮	૧૨.૫૭	૦.૩૨	૧૧.૬૫	૦.૨૭	૫.૧૫	૦.૧૦	૧૦.૩૬	૦.૩૪	૧૩.૫૬	૦.૫૦
(૪) લીગલ ફી, ઓડીટ ફી	૧૧.૮૩	૦.૩૬	૧૧.૦૫	૦.૩૧	૧૪.૨૮	૦.૩૫	૧૫.૨૫	૦.૩૮	૧૩.૪૬	૦.૩૧	૧૧.૨૩	૦.૨૨	૧૮.૫૭	૦.૬૧	૪.૦૪	૦.૧૪
(૫) ભાડુ, વેરો, વિમો, ધસારો,	૨૨.૧૫	૦.૬૮	૨૭.૫૭	૦.૭૮	૨૩.૬૦	૦.૫૮	૩૧.૫૨	૦.૮૧	૨૮.૭૬	૦.૭૦	૨૮.૧૨	૦.૫૮	૨૮.૬૮	૦.૮૮	૨૮.૬૮	૧.૧૦
(૬) પરચુરણ ખર્ચ, તપાસણી ખર્ચ	૩૬.૬૫	૧.૧૨	૩૭.૨૭	૧.૦૫	૨૫.૨૬	૦.૬૩	૨૮.૭૭	૦.૭૪	૨૬.૧૫	૦.૬૩	૧૭.૮૪	૦.૩૬	૨૬.૮૨	૦.૮૮	૩૦.૧૬	૧.૧૧
(૭) અન્ય જોગવાઈ	૧૨૪.૮૪	૩.૮૪	૧૮૭.૧૭	૫.૩૨	૧૧૪૮.૧૭	૨૮.૭૬	૧૧૫૮.૭૦	૨૮.૮૭	૧૫૦૦.૦૦	૩૫.૫૬	૨૦૩૨.૨૦	૪૧.૦૮	-	-	-	-
(૮) અન્ય ખર્ચ, જાહેરાત, વિમા પિ., સ.ટેક્ષ	૪૮.૨૫	૧.૪૮	૮૬.૨૧	૨.૭૩	૭૧.૮૮	૧.૮૦	૮૬.૪૭	૨.૨૨	૭૭.૭૫	૧.૮૪	૧૭.૨૭	૦.૩૪	૨૧.૦૩	૦.૬૮	૨૬.૮૩	૦.૮૮
કુલ ખર્ચ	૩૨૪૩.૬૩	૧૦૦	૩૫૧૭.૮૦	૧૦૦	૩૮૮૪.૬૪	૧૦૦	૩૮૭૮.૬૮	૧૦૦	૪૨૧૭.૧૪	૧૦૦	૪૮૪૫.૫૮	૧૦૦	૩૦૨૦.૮૨	૧૦૦	૨૬૮૫.૭૮	૧૦૦
તફાવત નફા-ખોટ	૧૬૭.૭૧		૧૬.૬૬		-૧૨૬૭.૧૬		-૧૧૭૧.૭૮		-૧૬૭૭.૯૨		-૨૦૮૮.૦૫		-૨૬૪.૮૮		૬૭૨.૩૦	

સ્ત્રોત : જૂનાગઢ જિ. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, (વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦)

રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એકંદરી નફા નુકશાન ખાતું

પરિશિષ્ટ : ૫

વર્ષ-ઈ	૨૦૦૨-૦૩		૨૦૦૩-૦૪		૨૦૦૪-૦૫		૨૦૦૫-૦૬		૨૦૦૬-૦૭		૨૦૦૭-૦૮		૨૦૦૮-૦૯		૨૦૦૯-૧૦	
વિગત	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા
આવકો																
(૧) ધીરાણ, રોકાણોનું વ્યાજ આવક	૮૭૩૦.૬૨	૮૮.૧૩	૮૭૭૪.૭૦	૮૮.૮૦	૭૬૪૭.૭૪	૮૭.૮૦	૮૩૩૬.૦૬	૮૮.૩૮	૮૭૩૫.૦૨	૮૭.૩૮	૧૦૮૮૭.૬૨	૮૭.૮૪	૧૪૭૦૮.૭૬	૮૭.૨૮	૧૪૮૬૪.૫૨	૮૩.૮૬
(૨) કમીશન, વટાવ, દલાલી	૨૪.૪૮	૦.૨૭	૨૮.૨૬	૦.૨૮	૩૦.૭૬	૦.૩૮	૪૪.૧૩	૦.૫૨	૫૫.૫૩	૦.૬૧	૬૬.૩૬	૦.૫૮	૧૭૬.૮૩	૧.૧૭	૨૧૩.૬૧	૧.૩૪
(૩) અન્ય આવક, સીક્યુરીટી ટ્રેડીંગ	૧૧૫.૧૫	૧.૨૮	૭૮.૩૨	૧.૮૦	૧૩૩.૦૬	૧.૭૧	૮૨.૮૫	૧.૦૮	૧૭૮.૧૩	૧.૮૮	૧૭૫.૮૨	૧.૫૬	૨૩૩.૮૧	૧.૫૪	૭૫૭.૧૬	૪.૭૮
(૪) સેફ ડિપોઝિટ, વોલ્ટભાડા આવક	૨૬.૩૩	૦.૨૮	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
કુલ આવક	૮૮૮૬.૫૮	૧૦૦	૮૮૮૩.૨૮	૧૦૦	૭૮૧૧.૫૬	૧૦૦	૮૪૭૩.૧૫	૧૦૦	૮૮૬૮.૮૬	૧૦૦	૧૧૨૨૮.૮૦	૧૦૦	૧૫૧૧૮.૫૦	૧૦૦	૧૫૮૩૫.૨૮	૧૦૦
ખર્ચાઓ																
(૧) થાપણ, કર્જ પરનું વ્યાજ	૫૮૩૪.૮૨	૭૩.૭૫	૬૨૦૧.૧૬	૬૮.૮૦	૪૮૨૬.૩૦	૭૦.૩૩	૪૮૨૭.૨૬	૬૫.૧૬	૫૦૭૦.૮૬	૬૧.૮૮	૫૮૮૩.૪૭	૬૫.૫૩	૮૨૮૦.૪૦	૬૦.૧૩	૮૫૮૫.૭૦	૫૮.૩૪
(૨) પગાર, ભથ્થા, પ્રો.ફંડ	૧૪૫૧.૨૧	૧૮.૦૩	૧૫૫૧.૧૬	૧૭.૪૬	૧૬૨૮.૫૩	૨૩.૭૪	૧૭૬૧.૮૪	૨૩.૭૮	૨૦૪૦.૪૬	૨૪.૮૦	૨૧૫૩.૩૬	૨૩.૫૮	૨૫૧૧.૭૮	૧૮.૨૪	૩૫૩૫.૨૮	૨૪.૪૦
(૩) ડા.શાખ, તાર, ટપાલ, સ્ટેશનરી	૩૧.૧૨	૦.૩૮	૨૮.૦૦	૦.૩૨	૩૧.૫૬	૦.૪૫	૨૫.૭૭	૦.૩૪	૨૨.૮૦	૦.૨૭	૧૮.૮૮	૦.૨૦	૮૧.૪૧	૦.૬૬	૭૩.૩૪	૦.૫૦
(૪) લીગલ ફી, ઓડીટ ફી	૧૪.૦૧	૦.૧૭	૧૬.૫૨	૦.૧૮	૧૬.૮૦	૦.૨૪	૧૮.૦૪	૦.૨૫	૧૮.૮૪	૦.૨૩	૧૮.૫૧	૦.૨૧	૪૨.૭૧	૦.૩૧	૨૨.૦૫	૦.૧૫
(૫) ભાડુ, વેરો, વિમો, ધસારો,	૧૧૬.૮૧	૧.૪૫	૧૨૬.૬૭	૧.૪૨	૧૬૦.૦૬	૨.૩૩	૨૪૬.૦૮	૩.૩૨	૩૫૨.૨૩	૪.૨૮	૩૫૨.૨૦	૩.૮૫	૩૫૮.૫૫	૨.૬૧	૩૭૪.૭૮	૨.૫૮
(૬) પરચુરણ ખર્ચ, એલ.ટી.સી. ફંડ	૮૮.૩૪	૧.૧૧	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	૨૬.૪૭	૦.૧૮	૦.૧૧	૦.૦૦
(૭) અન્ય જોગવાઈ	૩૨૦.૮૪	૩.૮૮	૮૮૮.૮૦	૧૦.૦૧	૮૨.૦૧	૧.૧૮	૩૬૮.૬૦	૩.૩૨	૫૦૪.૧૮	૬.૧૫	૩૮૫.૮૮	૪.૩૩	૨૨૭૧.૮૬	૧૬.૪૮	૮૧૧.૧૪	૫.૫૮
(૮) અન્ય ખર્ચ	૮૮.૩૨	૧.૦૮	૬૮.૮૬	૦.૭૭	૧૧૫.૨૭	૧.૬૭	૧૫૮.૪૪	૨.૧૩	૧૮૪.૧૦	૨.૨૪	૨૦૬.૩૬	૨.૨૬	૧૮૫.૧૮	૧.૩૪	૧૦૭૨.૮૬	૭.૪૦
કુલ ખર્ચ	૮૦૪૬.૫૭	૧૦૦	૮૮૮૩.૨૭	૧૦૦	૬૮૬૧.૫૩	૧૦૦	૭૪૦૮.૧૩	૧૦૦	૮૧૮૩.૬૭	૧૦૦	૮૧૨૮.૭૭	૧૦૦	૧૩૭૬૮.૪૭	૧૦૦	૧૪૪૮૫.૨૮	૧૦૦
તફાવત નફા-ખોટ	૮૪૦.૦૧		૧૦૦૦.૦૦		૮૫૦.૦૩		૧૦૬૫.૦૨		૭૭૫.૧૯		૨૧૦૦.૦૩		૧૩૫૦.૦૩		૧૩૫૦.૦૧	

સ્ત્રોત : રાજકોટ જિ. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, (વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦)

૩૩૪

અમરેલી જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એકંદરી પાકુ સરવૈયુ

પરિશિષ્ટ : ૬

વર્ષ-ઈ	૨૦૦૨-૦૩		૨૦૦૩-૦૪		૨૦૦૪-૦૫		૨૦૦૫-૦૬		૨૦૦૬-૦૭		૨૦૦૭-૦૮		૨૦૦૮-૦૯		૨૦૦૯-૧૦	
વિગત	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા
જવાબદારીઓ																
(૧) શેરમૂડીઓ	૧૦૦૩.૦૪	૬.૪૩	૧૦૦૮.૯૨	૫.૭૮	૧૦૦૯.૦૪	૫.૩૦	૯૮૨.૬૭	૪.૭૪	૯૮૩.૦૪	૪.૩૯	૧૦૩૦.૫૩	૩.૮૮	૧૦૩૫.૬૫	૩.૧૭	૧૦૩૭.૬૭	૨.૩૯
(૨) અનામત અને વધારો	૯૮૦.૭૦	૬.૨૯	૧૦૬૯.૯૪	૬.૧૩	૧૨૯૭.૫૪	૬.૮૧	૧૪૨૦.૪૦	૬.૮૫	૧૫૯૪.૦૩	૭.૧૨	૧૬૮૯.૯૦	૬.૩૭	૧૮૦૦.૬૧	૫.૫૨	૧૯૧૨.૧૦	૪.૪૦
(૩) થાપણો અને અન્ય ખાતાં	૯૮૨૧.૦૧	૬૨.૯૯	૧૧૯૩૪.૬૭	૬૮.૪૫	૧૧૫૬૩.૮૫	૬૦.૭૪	૧૧૧૭૩.૮૦	૫૩.૯૧	૧૩૧૦૭.૦૬	૫૮.૫૮	૧૫૧૦૨.૬૬	૫૬.૯૩	૧૮૨૭૬.૧૩	૫૬.૦૯	૨૪૮૨૬.૯૩	૫૭.૨૦
(૪) કરજ	૩૦૬૩.૬૭	૧૯.૬૫	૨૬૯૭.૦૩	૧૫.૪૭	૪૨૮૫.૫૧	૨૨.૫૧	૬૩૦૦.૪૮	૩૦.૩૯	૫૮૨૮.૨૦	૨૬.૦૪	૭૬૩૭.૯૦	૨૮.૭૯	૯૫૩૬.૯૯	૨૯.૨૭	૧૩૨૧૬.૫૭	૩૦.૪૫
(૫) ચાલુ અને અન્ય જવાબદારી	૭૨૧.૨૮	૪.૬૨	૭૨૨.૬૮	૪.૧૪	૮૮૨.૦૦	૪.૬૩	૮૪૯.૦૮	૪.૦૯	૮૬૧.૨૪	૩.૮૪	૧૦૬૫.૯૧	૪.૦૨	૧૯૩૧.૬૫	૫.૯૨	૨૪૦૭.૮૯	૫.૫૪
કુલ જવાબદારીઓ	૧૫૫૮૯.૭૦	૧૦૦	૧૭૪૩૩.૨૪	૧૦૦	૧૯૦૩૭.૯૪	૧૦૦	૨૦૭૨૬.૪૩	૧૦૦	૨૨૩૭૩.૫૦	૧૦૦	૨૬૫૨૬.૯૦	૧૦૦	૩૨૫૮૧.૦૩	૧૦૦	૪૩૪૦૧.૧૬	૧૦૦
મિલકતો																
(૧) કાયમી મિલકતો	૫૩૯૬.૬૦	૩૪.૬૧	૫૯૮૬.૨૩	૩૪.૩૩	૪૨૨૧.૨૨	૨૨.૧૭	૪૦૮૪.૮૦	૧૯.૭૫	૬૮૧૧.૮૨	૩૦.૪૪	૯૩૦૩.૫૩	૩૫.૦૭	૧૦૬૮૯.૭૧	૩૨.૮૦	૨૨૦૧૧.૯૫	૫૦.૭૧
(૨) રોકાણો	૧૪૨.૨૩	૦.૯૧	૧૨૯.૭૬	૦.૭૪	૫૪૪.૮૫	૨.૮૬	૫૪૨.૫૧	૨.૬૧	૫૨૯.૬૫	૨.૩૬	૫૨૮.૦૦	૧.૯૯	૫૨૮.૨૦	૧.૬૨	૪૯૭.૫૪	૧.૧૪
(૩) ધીરાણો	૧૦૦૫૦.૮૫	૬૪.૪૭	૧૦૩૨૪.૭૨	૫૯.૨૨	૧૩૧૭૯.૨૭	૬૯.૨૨	૧૪૮૯૧.૨૫	૭૧.૮૪	૧૩૮૬૪.૯૮	૬૧.૯૭	૧૫૪૫૦.૮૬	૫૮.૨૪	૧૯૧૬૭.૫૫	૫૮.૮૩	૧૫૫૮૭.૧૨	૩૫.૯૧
(૪) ચાલુ અને અન્ય મિલકતો	૯૪૧.૩૪	૬.૦૩	૯૯૨.૫૩	૫.૬૯	૧૦૯૨.૬૦	૫.૭૩	૧૧૯૭.૮૭	૫.૭૭	૧૧૬૭.૧૨	૫.૨૧	૧૨૪૪.૫૨	૪.૬૯	૨૧૯૫.૫૭	૬.૭૩	૫૩૧૦.૪૯	૧૨.૨૩
(૫) નફા નુકશાન ખાતુ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
કુલ મિલકતો	૧૫૫૮૯.૭૦	૧૦૦	૧૭૪૩૩.૨૪	૧૦૦	૧૯૦૩૭.૯૪	૧૦૦	૧૯૦૩૭.૯૪	૧૦૦	૨૨૩૭૩.૫૦	૧૦૦	૨૬૫૨૬.૯૦	૧૦૦	૩૨૫૮૧.૦૩	૧૦૦	૪૩૪૦૧.૧૬	૧૦૦

સ્ત્રોત : અમરેલી જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, (વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦)

૩૩૫

ભાવનગર જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એકંદરી પાકુ સરવૈયુ

પરિશિષ્ટ : ૭

વર્ષ-ઈ	૨૦૦૨-૦૩		૨૦૦૩-૦૪		૨૦૦૪-૦૫		૨૦૦૫-૦૬		૨૦૦૬-૦૭		૨૦૦૭-૦૮		૨૦૦૮-૦૯		૨૦૦૯-૧૦	
વિગત	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા
જવાબદારીઓ																
(૧) શેરમૂડીઓ	૧૩૫૨.૧૮	૩.૫૫	૨૦૭૨.૮૩	૩.૭૪	૨૨૩૦.૫૭	૩.૫૮	૨૨૩૪.૮૮	૩.૪૬	૨૨૫૨.૧૧	૩.૨૮	૨૫૭૮.૩૧	૩.૬૭	૨૬૧૬.૮૮	૪.૧૬	૨૬૩૨.૪૪	૩.૮૬
(૨) અનામત અને વધારો	૩૨૭૮.૧૮	૫.૮૬	૩૪૨૮.૪૨	૬.૨૦	૩૭૨૫.૮૫	૫.૮૮	૪૨૩૪.૪૬	૬.૫૬	૫૦૪૧.૮૭	૭.૩૮	૫૪૮૭.૦૬	૭.૮૪	૭૩૩૫.૧૭	૧૧.૬૮	૭૫૬૫.૫૮	૧૧.૧૦
(૩) થાપણો અને અન્ય ખાતાં	૨૮૨૬૧.૮૮	૫૩.૨૮	૩૩૧૪૮.૭૬	૫૮.૮૪	૨૮૨૧૬.૬૮	૪૭.૧૧	૨૮૧૮૩.૩૦	૪૫.૨૪	૩૧૦૪૮.૪૧	૪૫.૪૫	૨૮૧૭૨.૧૨	૪૦.૧૮	૩૧૮૮૦.૪૭	૫૦.૮૩	૩૪૮૮૭.૮૩	૫૧.૩૬
(૪) કરજ	૧૬૭૪૫.૬૮	૩૦.૪૮	૧૨૩૬૦.૫૩	૨૨.૩૫	૨૦૨૦૫.૮૨	૩૨.૫૩	૨૨૫૫૮.૪૪	૩૪.૮૬	૨૨૫૮૨.૮૮	૩૩.૦૫	૨૫૧૭૨.૫૦	૩૫.૮૧	૧૩૮૭૮.૪૧	૨૨.૨૬	૧૫૮૬૧.૫૦	૨૩.૨૮
(૫) ચાલુ અને અન્ય જવાબદારી	૩૬૭૪.૦૮	૬.૬૮	૪૨૮૮.૧૫	૭.૭૫	૬૭૨૮.૮૦	૧૦.૮૩	૬૩૦૭.૦૫	૮.૭૭	૭૩૮૪.૧૭	૧૦.૮૦	૮૬૬૬.૮૭	૧૨.૩૬	૬૮૭૨.૪૩	૧૦.૮૪	૭૦૭૬.૦૮	૧૦.૩૮
કુલ જવાબદારીઓ	૫૪૮૧૨.૧૪	૧૦૦	૫૫૩૦૧.૬૭	૧૦૦	૬૨૧૦૭.૮૪	૧૦૦	૬૪૫૨૮.૧૪	૧૦૦	૬૮૩૦૮.૦૬	૧૦૦	૭૦૦૮૬.૮૬	૧૦૦	૬૨૭૮૩.૩૭	૧૦૦	૬૮૧૩૩.૫૫	૧૦૦
મિલકતો																
(૧) કાયમી મિલકતો	૧૦૮૩૩.૩૩	૧૮.૭૨	૮૭૪૭.૪૫	૧૭.૬૨	૮૮૩૮.૧૮	૧૫.૮૪	૮૮૬૬.૮૩	૧૩.૭૪	૧૧૧૮૦.૭૮	૧૬.૩૭	૮૧૩૩.૮૪	૧૩.૦૩	૮૫૮૩.૮૨	૧૫.૨૮	૧૪૭૦૩.૮૫	૨૧.૫૮
(૨) રોકાણો	૭૮૮.૮૫	૧.૪૩	૬૦૪.૫૫	૧.૦૮	૮૨૨.૮૮	૧.૩૨	૩૧૨.૦૨	૦.૪૮	૨૩૧.૮૮	૦.૩૩	૨૩૨.૧૮	૦.૩૩	૧૮૬.૭૩	૦.૩૧	૧૮૮.૨૫	૦.૨૮
(૩) ધીરાણો	૩૮૨૪૨.૮૨	૭૧.૪૬	૪૧૪૭૪.૩૦	૭૪.૮૮	૪૮૦૧૧.૫૩	૭૭.૩૦	૫૧૩૩૪.૫૩	૭૮.૫૫	૫૧૮૧૮.૪૮	૭૫.૮૫	૫૪૮૬૮.૦૬	૭૮.૨૮	૪૭૮૩૬.૫૭	૭૬.૧૮	૪૮૨૩૮.૧૧	૭૦.૮૦
(૪) ચાલુ અને અન્ય મિલકતો	૪૦૪૬.૧૪	૭.૩૬	૩૪૭૫.૩૮	૬.૨૮	૩૪૩૫.૩૪	૫.૫૩	૪૦૧૫.૬૬	૬.૨૨	૫૦૭૦.૮૨	૭.૪૨	૫૮૫૨.૮૭	૮.૩૫	૫૧૫૬.૨૬	૮.૨૧	૪૮૮૨.૩૪	૭.૩૨
(૫) નફા નુકશાન ખાતુ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
કુલ મિલકતો	૫૪૮૧૨.૧૪	૧૦૦	૫૫૩૦૧.૬૭	૧૦૦	૬૨૧૦૭.૮૪	૧૦૦	૬૪૫૨૮.૧૪	૧૦૦	૬૮૩૦૮.૦૬	૧૦૦	૭૦૦૮૬.૮૬	૧૦૦	૬૨૭૮૩.૩૭	૧૦૦	૬૮૧૩૩.૫૫	૧૦૦

સ્ત્રોત : ભાવનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, (વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦)

૩૩૬

જામનગર જીલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એકંદરી પાકુ સરવૈયુ

પરિશિષ્ટ : ૮

વર્ષ-ઈ	૨૦૦૨-૦૩		૨૦૦૩-૦૪		૨૦૦૪-૦૫		૨૦૦૫-૦૬		૨૦૦૬-૦૭		૨૦૦૭-૦૮		૨૦૦૮-૦૯		૨૦૦૯-૧૦	
વિગત	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા
જવાબદારીઓ																
(૧) શેરમૂડીઓ	૨૦૨૨.૯૨	૬.૧૦	૨૦૯૩.૪૦	૬.૧૩	૨૦૭૦૯.૪૦	૭.૦૨	૨૧૦૫.૮૪	૬.૬૨	૨૧૭૦.૮૪	૬.૪૭	૨૨૪૬.૮૪	૬.૩૩	૨૩૪૬.૮૪	૭.૧૬	૨૩૪૬.૮૮	૫.૮૧
(૨) અનામત અને વધારો	૨૧૧૦.૬૬	૬.૩૬	૪૨૪૧.૩૮	૧૨.૪૩	૨૧૪૮.૭૨	૭.૨૮	૨૨૪૮.૧૮	૭.૦૮	૨૮૬૦.૭૮	૮.૮૨	૩૪૨૨.૨૭	૮.૫૭	૩૭૮૫.૦૨	૧૧.૫૫	૪૫૮૧.૨૭	૧૧.૫૪
(૩) થાપણો અને અન્ય ખાતાં	૧૪૧૪૦.૩૮	૪૨.૬૫	૧૧૬૯૮.૫૮	૩૪.૩૦	૧૦૮૯૬.૦૨	૩૬.૯૭	૧૨૩૮૨.૨૬	૩૮.૮૧	૧૩૫૩૩.૮૨	૪૦.૩૪	૧૬૮૭૪.૦૮	૪૭.૧૮	૧૭૭૧૨.૬૩	૫૪.૦૭	૨૪૯૦૯.૦૦	૬૨.૬૭
(૪) કરજ	૧૧૬૩૦.૮૪	૩૫.૦૮	૧૪૮૨૬.૧૦	૪૩.૪૭	૧૦૬૪૮.૭૨	૩૬.૧૩	૧૧૧૦૫.૮૫	૩૪.૮૬	૧૧૧૦૮.૪૮	૩૩.૧૧	૮૫૧૯.૦૫	૨૬.૬૨	૪૨૦૭.૮૮	૧૨.૮૪	૩૯૯૪.૫૮	૧૦.૦૬
(૫) ચાલુ અને અન્ય જવાબદારી	૩૨૪૨.૮૮	૮.૭૮	૧૨૪૦.૦૬	૩.૬૩	૩૭૦૪.૭૬	૧૨.૫૭	૩૯૭૬.૧૨	૧૨.૫૧	૩૭૬૭.૮૮	૧૧.૨૩	૩૬૮૭.૮૭	૧૦.૩૧	૪૭૦૧.૮૫	૧૪.૩૫	૩૮૫૦.૨૩	૮.૭૦
કુલ જવાબદારીઓ	૩૩૧૪૭.૬૮	૧૦૦	૩૪૦૯૮.૫૨	૧૦૦	૨૯૪૬૮.૧૬	૧૦૦	૩૧૭૬૫.૪૫	૧૦૦	૩૩૫૪૧.૮૩	૧૦૦	૩૫૭૫૦.૨૨	૧૦૦	૩૨૭૫૪.૩૩	૧૦૦	૩૯૬૮૨.૦૮	૧૦૦
મિલકતો																
(૧) કાયમી મિલકતો	૫૦૫૨.૬૧	૧૫.૨૪	૪૩૭૬.૮૧	૧૨.૮૩	૫૨૯૦.૩૮	૧૭.૮૫	૪૮૫૭.૮૬	૧૫.૬૦	૬૧૮૪.૮૮	૧૮.૪૬	૬૮૮૪.૬૪	૧૮.૨૫	૬૮૮૬.૧૮	૨૧.૦૨	૧૨૦૪૦.૩૩	૩૦.૩૪
(૨) રોકાણો	૧૪૮.૨૦	૦.૪૫	૧૬૧.૪૪	૦.૪૭	૧૬૦.૮૩	૦.૫૪	૧૫૬.૮૨	૦.૪૮	૧૫૫.૦૫	૦.૪૬	૧૫૨.૮૪	૦.૪૨	૧૫૭.૦૬	૦.૪૭	૫૫૧.૬૬	૧.૩૮
(૩) ધીરાણો	૨૪૨૬૭.૩૭	૭૩.૨૦	૨૫૯૦૫.૫૬	૭૫.૮૭	૨૦૭૯૩.૪૭	૭૦.૫૭	૨૩૬૮૫.૬૪	૭૪.૫૬	૨૩૮૮૨.૨૨	૭૧.૪૮	૨૫૭૨૮.૨૪	૭૧.૮૬	૨૩૦૪૮.૩૭	૭૦.૩૬	૨૩૧૩૪.૩૮	૫૮.૨૮
(૪) ચાલુ અને અન્ય મિલકતો	૩૩૦૫.૮૪	૮.૮૭	૩૫૨૫.૧૪	૧૦.૩૩	૩૨૨૪.૩૭	૧૦.૮૪	૨૮૬૪.૮૩	૮.૩૩	૩૨૦૮.૭૭	૮.૫૬	૨૮૮૩.૫૦	૮.૩૪	૨૬૬૨.૭૨	૮.૧૨	૩૯૫૫.૭૦	૮.૮૬
(૫) નફા નુકશાન ખાતુ	૩૭૨.૫૬	૧.૧૨	૧૩૦.૫૭	૦.૩૮	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
કુલ મિલકતો	૩૩૧૪૭.૬૮	૧૦૦	૩૪૦૯૮.૫૨	૧૦૦	૨૯૪૬૮.૧૬	૧૦૦	૩૧૭૬૫.૪૫	૧૦૦	૩૩૫૪૧.૮૩	૧૦૦	૩૫૭૫૦.૨૨	૧૦૦	૩૨૭૫૪.૩૩	૧૦૦	૩૯૬૮૨.૦૮	૧૦૦

સ્ત્રોત : જામનગર જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, (વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૯-૧૦)

૩૩૭

જૂનાગઢ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એકંદરી પાકુ સરવૈયુ

પરિશિષ્ટ : ૯

વર્ષ-ઈ	૨૦૦૨-૦૩		૨૦૦૩-૦૪		૨૦૦૪-૦૫		૨૦૦૫-૦૬		૨૦૦૬-૦૭		૨૦૦૭-૦૮		૨૦૦૮-૦૯		૨૦૦૯-૧૦	
વિગત	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા
જવાબદારીઓ																
(૧) શેરમૂડીઓ	૭૮૮.૬૫	૨.૪૪	૮૪૭.૭૮	૨.૬૩	૮૫૭.૧૫	૨.૫૨	૮૦૦.૫૬	૨.૪૫	૮૧૬.૪૮	૨.૪૦	૮૩૫.૦૧	૨.૩૮	૮૪૩.૮૮	૨.૩૦	૮૮૨.૧૫	૨.૩૧
(૨) અનામત અને વધારો	૩૨૭૫.૪૬	૧૦.૦૧	૩૩૧૪.૭૮	૧૦.૩૧	૪૪૭૨.૮૮	૧૩.૧૨	૩૪૦૧.૦૮	૯.૨૭	૪૮૦૨.૬૫	૧૨.૮૫	૫૬૮૬.૧૮	૧૪.૫૩	૫૮૪૭.૭૩	૧૪.૨૧	૫૪૫૭.૨૭	૧૨.૭૨
(૩) થાપણો અને અન્ય ખાતાં	૧૩૧૨૧.૮૬	૪૦.૧૩	૧૩૮૬૬.૪૭	૪૩.૪૭	૧૪૨૮૭.૧૫	૪૧.૮૪	૧૩૨૫૬.૭૮	૩૬.૧૩	૧૬૩૩૨.૧૨	૪૨.૮૨	૧૮૫૨૩.૩૨	૪૭.૨૭	૨૧૭૮૩.૧૨	૫૨.૮૫	૨૬૪૬૦.૭૦	૬૧.૭૧
(૪) કરજ	૧૪૨૨૮.૫૬	૪૩.૫૧	૧૨૭૮૮.૦૧	૩૮.૮૪	૧૩૨૧૮.૪૭	૩૮.૭૭	૧૪૨૫૫.૮૬	૩૮.૮૬	૧૨૨૧૬.૪૪	૩૨.૦૩	૮૦૩૨.૫૮	૨૦.૪૮	૫૨૦૦.૦૦	૧૨.૬૪	૩૮૦૦.૦૦	૯.૦૮
(૫) ચાલુ અને અન્ય જવાબદારી	૧૨૭૨.૨૨	૩.૮૮	૧૧૮૬.૨૦	૩.૭૫	૧૨૪૦.૧૮	૩.૬૩	૪૮૬૮.૮૧	૧૩.૨૭	૩૭૭૦.૨૨	૯.૮૮	૫૮૮૮.૨૮	૧૫.૩૦	૭૩૬૦.૪૦	૧૭.૮૮	૬૦૬૪.૧૮	૧૪.૧૪
કુલ જવાબદારીઓ	૩૨૬૮૭.૭૫	૧૦૦	૩૨૧૨૪.૨૫	૧૦૦	૩૪૦૮૫.૮૪	૧૦૦	૩૬૬૮૩.૧૦	૧૦૦	૩૮૧૩૭.૮૧	૧૦૦	૩૮૧૮૫.૩૭	૧૦૦	૪૧૧૩૫.૧૩	૧૦૦	૪૨૮૭૪.૩૧	૧૦૦
મિલકતો																
(૧) કાયમી મિલકતો	૩૮૩૨.૫૩	૧૨.૦૨	૪૪૨૪.૫૮	૧૩.૭૭	૪૫૬૨.૬૫	૧૩.૩૮	૪૪૭૮.૮૪	૧૨.૨૦	૪૭૬૮.૧૨	૧૨.૫૦	૫૪૦૦.૪૨	૧૩.૭૮	૭૨૮૬.૧૮	૧૭.૭૧	૧૦૨૩૬.૩૮	૨૩.૮૭
(૨) રોકાણો	૧૦૫.૭૮	૦.૩૨	૮૭.૧૮	૦.૨૭	૮૭.૮૮	૦.૨૫	૮૮.૪૮	૦.૨૪	૮૭.૦૨	૦.૨૨	૭૬.૩૨	૦.૧૮	૭૮.૬૭	૦.૧૮	૭૮.૮૧	૦.૧૮
(૩) ધીરાણો	૨૧૮૩૮.૧૮	૬૬.૭૮	૨૧૫૨૨.૮૬	૬૬.૮૮	૨૨૧૬૬.૨૬	૬૫.૦૩	૨૨૭૩૧.૩૫	૬૧.૮૬	૨૧૬૩૩.૪૮	૫૬.૭૨	૧૮૮૨૪.૪૮	૫૦.૮૪	૧૮૨૨૧.૭૪	૪૪.૨૮	૨૨૦૩૮.૮૧	૫૧.૪૦
(૪) ચાલુ અને અન્ય મિલકતો	૩૮૭૫.૨૮	૧૧.૮૫	૩૧.૬૦	૮.૮૩	૩૦૭૨.૫૩	૮.૦૧	૪૦૨૬.૦૫	૧૦.૮૭	૪૬૦૩.૦૭	૧૨.૦૬	૪૬૪૮.૭૭	૧૧.૮૬	૫૮૩૩.૧૭	૧૪.૪૨	૧૮૦૮.૦૦	૪.૨૧
(૫) નફા નુકશાન ખાતુ	૨૮૪૫.૮૫	૮.૦૦	૨૮૨૮.૩૨	૮.૧૧	૪૧૮૬.૫૧	૧૨.૩૧	૫૩૫૮.૨૭	૧૪.૬૦	૭૦૪૬.૨૨	૧૮.૪૭	૮૧૩૪.૩૭	૨૩.૩૧	૮૬૧૫.૩૬	૨૩.૩૭	૮૭૧૧.૧૧	૨૦.૩૧
કુલ મિલકતો	૩૨૭૮૭.૭૫	૧૦૦	૩૨૧૨૪.૨૫	૧૦૦	૩૪૦૮૫.૮૪	૧૦૦	૩૬૬૮૩.૧૦	૧૦૦	૩૮૧૩૭.૮૧	૧૦૦	૩૮૧૮૫.૩૭	૧૦૦	૪૧૧૩૫.૧૩	૧૦૦	૪૨૮૭૪.૩૧	૧૦૦

સ્ત્રોત : જૂનાગઢ જિ. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, (વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦)

૩૩૮

રાજકોટ જિલ્લા મધ્યસ્થ સહકારી બેંક લી. નું એકંદરી પાકુ સરવૈયુ

પરિશિષ્ટ : ૧૦

વર્ષ-ઈ	૨૦૦૨-૦૩		૨૦૦૩-૦૪		૨૦૦૪-૦૫		૨૦૦૫-૦૬		૨૦૦૬-૦૭		૨૦૦૭-૦૮		૨૦૦૮-૦૯		૨૦૦૯-૧૦	
વિગત	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા	રકમ	ટકા
જવાબદારીઓ																
(૧) શેરમૂડીઓ	૧૫૧૮.૦૫	૧.૭૩	૧૮૫૧.૬૫	૨.૦૨	૧૮૦૩.૪૪	૨.૧૪	૨૧૩૫.૦૦	૧.૬૩	૨૨૬૬.૭૫	૧.૭૭	૨૫૧૫.૦૮	૧.૬૬	૨૭૪૪.૭૭	૧.૫૨	૩૦૭૧.૪૫	૧.૬૫
(૨) અનામત અને વધારો	૬૧૮૩.૭૬	૭.૦૮	૭૨૮૮.૨૭	૭.૮૭	૭૮૮૬.૦૫	૮.૮૮	૮૫૪૮.૦૧	૬.૫૫	૮૫૮૨.૩૭	૭.૪૮	૧૦૩૬૧.૮૩	૬.૮૪	૧૨૮૬૦.૨૮	૭.૧૮	૧૩૭૧૨.૭૮	૭.૪૦
(૩) થાપણો અને અન્ય ખાતાં	૬૨૬૮૩.૧૮	૭૧.૭૫	૬૬૧૫૭.૭૫	૭૨.૨૬	૬૭૫૫૧.૭૪	૭૬.૦૫	૬૭૭૭૨.૮૮	૫૧.૮૮	૭૮૭૫૭.૭૬	૬૨.૨૮	૮૮૨૧૦.૮૭	૬૪.૮૨	૧૨૪૩૬૬.૧૧	૬૮.૦૧	૧૪૫૫૮૮.૬૭	૭૮.૬૦
(૪) કરજ	૧૩૮૦૧.૧૨	૧૫.૮૦	૧૨૮૧૫.૫૮	૧૪.૧૦	૮૨૭૮.૦૨	૮.૩૨	૧૧૮૦૬.૮૦	૮.૧૩	૩૧૭૮૮.૨૫	૨૪.૮૩	૩૪૫૦૩.૨૨	૨૨.૮૦	૩૩૪૮૮.૭૩	૧૮.૫૮	૧૭૨૩૩.૦૮	૮.૩૦
(૫) ચાલુ અને અન્ય જવાબદારી	૩૧૪૮.૦૮	૩.૬૦	૩૩૨૭.૬૨	૩.૬૩	૩૧૮૩.૬૪	૩.૫૮	૩૫૮૮૦.૮૮	૨૭.૬૦	૪૬૧૮.૬૨	૩.૬૦	૫૬૮૬.૬૦	૩.૭૫	૬૬૩૩.૭૭	૩.૬૮	૫૬૧૭.૪૩	૩.૦૩
કુલ જવાબદારીઓ	૮૭૩૨૭.૧૮	૧૦૦	૮૧૫૫૦.૮૮	૧૦૦	૮૮૮૨૩.૮૮	૧૦૦	૧૩૦૩૪૮.૭૨	૧૦૦	૧૨૮૦૨૪.૭૫	૧૦૦	૧૫૧૨૭૭.૮૦	૧૦૦	૧૮૦૨૦૩.૦૬	૧૦૦	૧૮૫૨૩૩.૦૮	૧૦૦
મિલકતો																
(૧) કાયમી મિલકતો	૨૮૪૭૪.૦૬	૩૩.૭૫	૨૫૭૫૦.૬૨	૨૮.૧૨	૧૫૧૦૦.૦૩	૧૬.૮૮	૮૭૪૬.૩૭	૮.૨૬	૩૭૨૧૭.૧૬	૨૮.૦૭	૫૭૮૮૩.૧૨	૩૮.૨૬	૭૦૮૩૦.૦૫	૩૮.૩૬	૭૬૫૪૨.૩૧	૪૧.૩૨
(૨) રોકાણો	૪૭૬૧.૮૬	૫.૪૫	૮૫૪૦.૫૫	૧૦.૪૨	૧૩૨૪૫.૬૮	૧૪.૮૧	૧૨૮૨૮.૮૩	૧૩.૭૫	૧૨૧૮૮.૧૮	૮.૫૨	૧૧૮૧૪.૭૧	૭.૮૦	૧૧૭૫૮.૨૪	૬.૫૨	૧૦૬૫૩.૧૨	૫.૭૫
(૩) ધીરાણો	૪૮૦૩૦.૧૦	૫૬.૧૪	૫૧૮૫૩.૭૫	૫૬.૬૩	૫૬૬૮૧.૩૧	૬૩.૮૧	૬૭૩૮૭.૧૩	૭૧.૪૨	૭૩૧૪૮.૩૫	૫૭.૫૮	૭૫૨૫૬.૬૩	૪૮.૭૪	૮૦૧૨૮.૭૩	૫૦.૦૧	૮૧૫૧૮.૦૪	૪૮.૪૦
(૪) ચાલુ અને અન્ય મિલકતો	૪૦૬૧.૧૭	૪.૬૫	૪૪૦૫.૮૦	૪.૮૧	૩૭૮૬.૮૬	૪.૨૭	૫૨૮૮.૪૧	૫.૬૦	૫૪૫૮.૦૩	૪.૨૬	૬૩૧૨.૬૨	૪.૧૭	૭૩૮૫.૬૫	૪.૦૮	૬૫૧૮.૫૮	૩.૫૧
(૫) નફા નુકશાન ખાતુ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
કુલ મિલકતો	૮૭૩૨૭.૧૮	૧૦૦	૮૧૫૫૦.૮૮	૧૦૦	૮૮૮૨૩.૮૮	૧૦૦	૮૪૩૬૦.૭૪	૧૦૦	૧૨૮૦૨૪.૭૫	૧૦૦	૧૫૧૨૭૭.૮૦	૧૦૦	૧૮૦૨૦૩.૦૬	૧૦૦	૧૮૫૨૩૩.૦૮	૧૦૦

સ્ત્રોત : રાજકોટ જી. મધ્યસ્થ સહકારી બેંકનાં વાર્ષિક અહેવાલ, (વર્ષ ૨૦૦૨-૦૩ થી ૨૦૦૮-૧૦)

૩૩૮